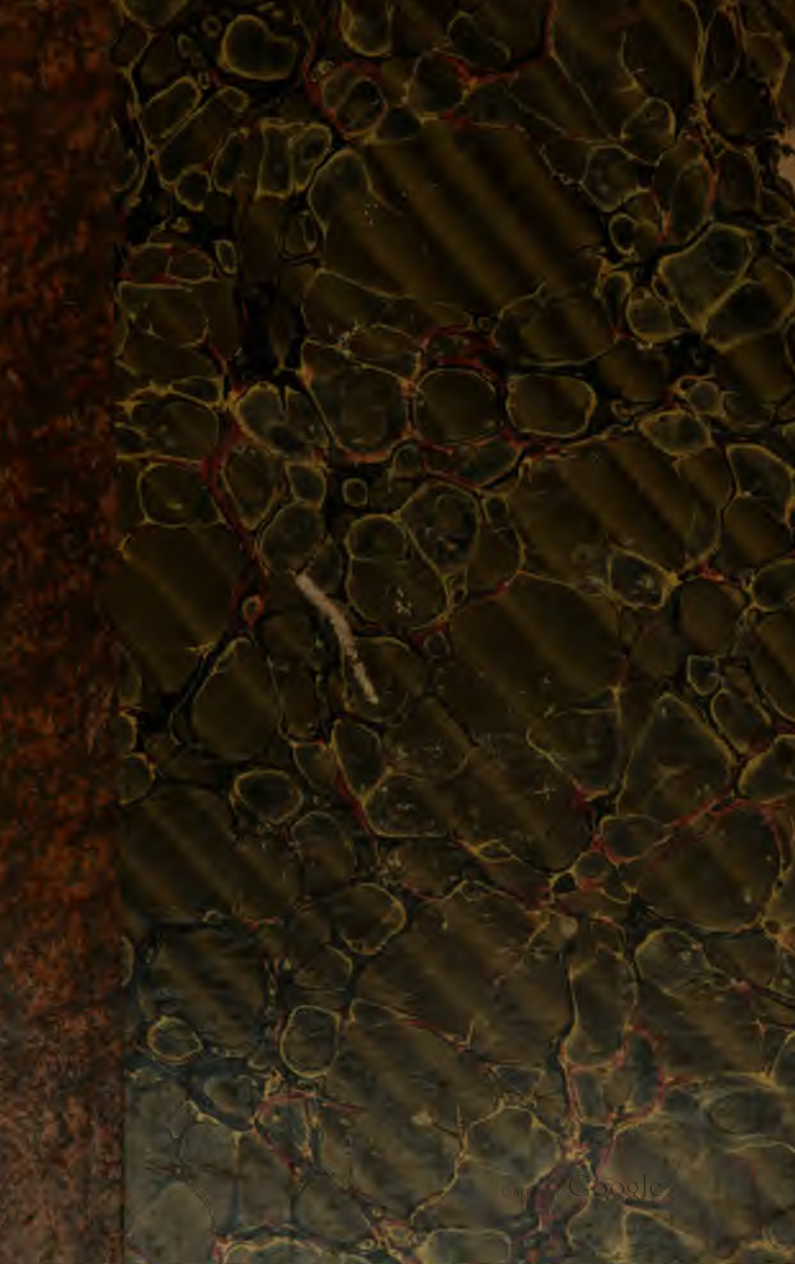
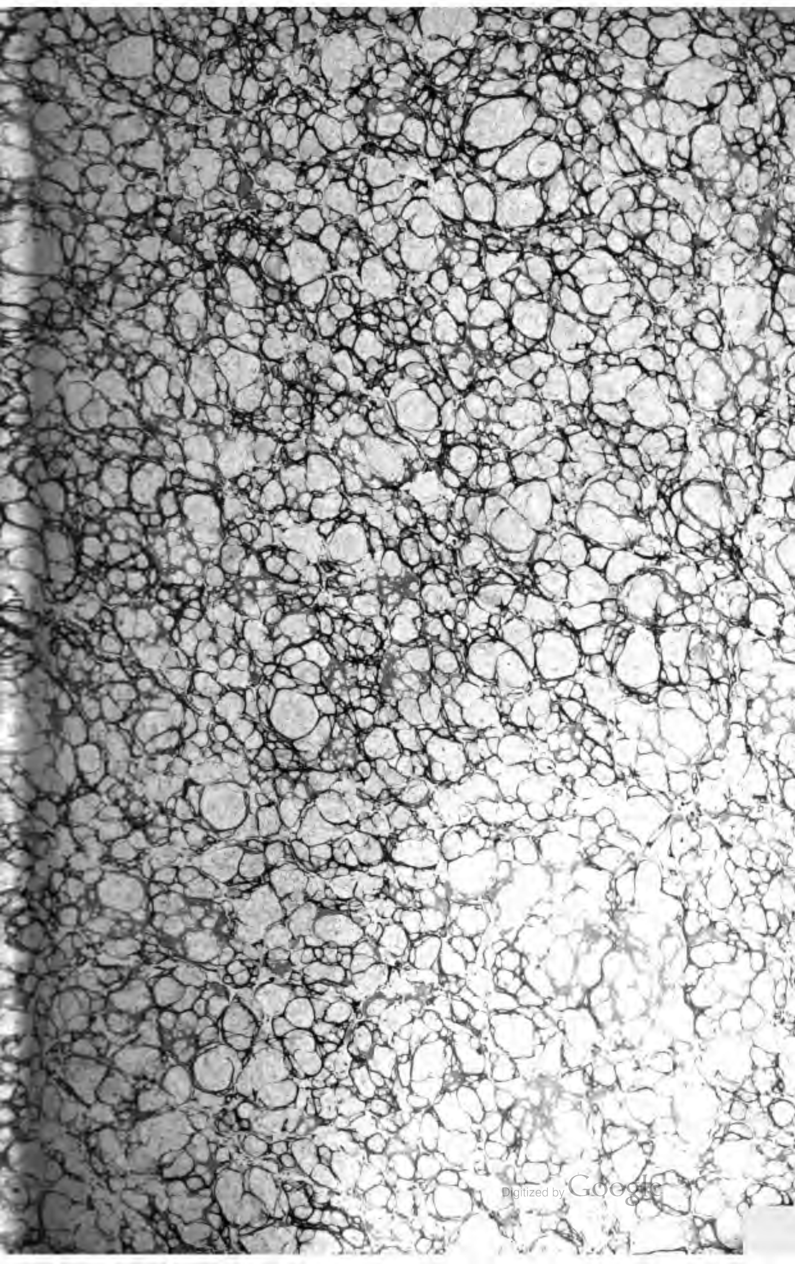

Jens Baggesens

danske Værker.

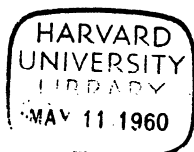
Anden Udgave.

Ved

August Baggesen.

Ellevte Bind.

Kjøbenhavn.
Forlagt af Universitets-Boghandler C. A. Reitzel.
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1847.

HARVARD
UNIVERSITY
MAY 11 1960

Prosaiske Skrifter.

Tredie Deel.

I.

Labyrinthens Fortsættelse.

Tredie Afsnit.

II.

Dramaturgisk Kritik.

Første Samling.

Indhold.

I. Labyrinthens Fortsættelse.

II. Dramaturgisk Kritik.

Labyrinthens Fortsættelse.

Tredie Affnit.

Reiser i Frankrig og i Schweitz, samt Hjemreise igiennem Tydskland.

1789 og 1790.

Udarbeidet efter Forfatterens efterladte Dagbøger og Breve
ved
C. J. Boye.

Reise til Pays de Vaud.

Afreisen.

Den 9. October 1789.

„Men, vi skulde dog engang gjøre en Reise til Velskland," sagde Moltke, „naar skal det skee?"

„Hvad er Klokken?" spurgte jeg.

„Den er allerede over Ni," svarede Carl (vor fælles Tjener).

„Godt!" sagde jeg, „saa lad os da reise til Velskland Klokken Tolv.

„Idag?" spurgte Moltke.

„Ja — hvorfor ikke?"

„Det seer ud til Regn!"

„Vil det da ikke regne i Morgen, eller Overmorgen?"

„Det er ikke let at vide!"

„Godt — altsaa gaae vi ligesaa gjerne idag som imorgen.

„Som Du vil," svarede Moltke.

Det er en herlig Ting at have en Ven, der til alle kloge Forslag siger: „hjertelig gjerne!" — til alle dumme: „nei! paa ingen Maade!" — og til alle ligegyldige: „som du vil!"

Carl pakkede det nødvendigste Tøi sammen i en Vadsæk, og sendte det i Forveien til Lausanne, tog det allernødvendigste med sig, og paa Slaget 12 stode vi, hver med sin Alpestok, i Thunersø-Dragt, færdige til at gaae til Velskland. — — Vi gik.

„Det er kun unge Ynglinge, der saa pludseligt, saa rask, saa uoverlagt sætte i Værk hvad der falder dem ind at gjøre! — Hvor barnagtigt!"

Om Forladelse, Hr. Professor! De unge Ynglinge handle undertiden meget gammelt, ligesom de gamle Gamle undertiden meget ungt! Jeg indseer ikke, hvorfor man ei skulde gaae, naar man er færdig dertil; og ligesaa lidet, hvorfor man ei skulde gjøre sig færdig saasnart som muligt, naar man har i Sinde at blive færdig. I denne staaende og gaaende Verden var det undertiden meget at ønske, at man var noget hurtigere til at gaae, og noget langsommere til at staae stille. —

Det første Menneske, der mødte os, var Enkefrue v. Haller fra Sandrin. Hun gav os under Arkaderne sin Velsignelse med paa Reisen; mig syntes det var et lykkeligt Forvarsel, og jeg takker Himlen derfor. Det var den første Glæde paa vor Reise! Jeg er forresten intet mindre, end overtroisk; jeg troer for meget, til at jeg kan troe mange Ting. Jeg er derfor ogsaa heri, som i mange andre Ting, den hellige Augustinus meget uliig; thi han havde i Troen en besynderlig haut gout, hvilket en af hans efterladte Troeserklæringer noksom bevidner. „Jeg troer gjerne," siger han, „alle trolige Ting; men endnu heller alle utrolige." Hvad mig angaaer, da har jeg, hverken i Henseende til Tro eller Mad, en saadan haut gout — mig er det mere om Qvaliteten, end om Qvantiteten at gjøre; og det meget Krydrede, det meget Sammensatte, det meget Ufordøielige, Assa foetida, Pludrian og Vanille kan jeg ikke fordrage hverken i Mad eller i Troen. Jeg tænker altid, at Sjælen ligesaavel som Maven er bedst tjent med det Simple, det Eenfoldige. — Men, med alt dette, er det mig dog ingenlunde ligegyldigt hvad det er, der møder mig først, naar jeg begynder paa et eller andet Foretagende af noget Omfang. Aarsagen hertil er, at jeg endnu ikke ret veed, hvor Grændsen er i Naturen mellem Tilfælde og Bestemmelse, eller, om man saa vil, mellem Orden og Uorden. Jeg veed meget vel, at de store Philosopher ere nøie underrettede herom, og derfor strax kunne ved denne eller hiin Leilighed sige: „det er kun et Tilfælde!" — men jeg er ingen stor Philosoph, og tilstaaer reent ud min Svaghed i, at jeg ikke kjender saaledes Naturen til Punkt og Prikke. Jeg har ofte bemærket, at de Ting, der syntes mig de allerubetydeligste, have havt meget betydelige Følger; og dette har lært mig, at have mere Respect for dem, end jeg ellers vilde have havt. Det gaaer med Aarsagerne, som

med de Vise her i Verden — de have ikke alle store Patykker paa, og begge see de ofte forvorne ud, som et Spørgsmaalstegn.

Imidlertid beder jeg meget, at man ikke troer det er min Mening, at man derfor skulde være meget opmærksom paa de allerubetydeligste Ting. Denne ængstelige Vortøden af vor Opmærksomhed vilde have endnu værre Følger, end selv den værste Efterladenhed heri. Den maatte jo hindre alle gode ligesaavel som alle onde Gjerningers Udførelse; de menneskelige Handlingers Puls vilde komme til at staae aldeles stille. Enhver spytte derfor frit til hvilken Side han lyster (er han endogsaa en Julius Cæsar), uden at være bange for, at en Stat skal derved gaae til Grunde. Lad os kun være smukt forsigtige med Skjebnens tykke Traade! — de tynde vil Skjebnens Væver selv nok sørge for! — —

Vi gik op til Præsident Sinner, der overhængte os med Bønner og Forestillinger om, at blive endnu i tre Dage; men det var at slaae Vand paa Gjæs — vi gik videre. Moltke var ved min Side; Carl foran, og Heloise i min Lomme.

Sandrin.

Vi besluttede at gaae en Omvei, for at komme forbi Sandrin, og sige Farvel til de to elskelige Søstre. Min Afsked igaar med Sophie havde ikke været rigtig. Jeg kunde ikke bringe det over mit Hjerte, at forlade hende saaledes; og hun kunde ikke heller — forestillede jeg mig — bringe det over sit, at finde sig deri. Det sidste Ord, hun havde sagt mig, var: „Er De vred?“ — og det sidste, jeg havde svaret hende, var: „Ja!“ — Den sidste Mine, hun saae paa mig med, havde været bedrøvet, og den sidste, jeg havde viist hende, var fortørnet.

Vi nærmede os Sandrin.

Under Træerne udenfor Døren mødte vore Blikke Sophie og hendes Søster Emilie. De vare Begge i landlig Morgen-Negligee, og Sophie med et Korsklæde under Natkappen. De rødmede ved at see os, zittrede, sprang tilbage, og bleve staaende.

„Nu — det var smukt!“ raabte Sophie til mig, idet jeg nærmede mig. „Nu er jeg glad! Det var dog godt — det var meget godt, at De kom endnu eengang, førend De reiste. Jeg har været bedrøvet; og jeg ventede dog den hele Formiddag paa et lille Digt eller noget Saadant, i Anledning af igaar — men der kom Intet!“

„Nei,“ sagde jeg, „jeg er intet mindre end Leilighedspoet.“

„De var vred igaar — ret vred!“ sagde hun. — „Men jeg vidste ikke, hvordan jeg skulde bære mig ad i Selskabet med at sige Dem, at det var min Fødselsdag. Jeg fandt det overalt saa underligt at lade Dem det vide — saa stolt — og de Andre, tænkte jeg — —“

„De kunde have sagt mig det før,“ svarede jeg.

„Ja — men jeg havde ikke tænkt derpaa!“

„Det er overalt,“ afbrød jeg hende, „ikke saameget det, der ærgrede mig, som den Tone, hvori De talede derom, da Deres Søster sagde mig det. Der faldt nogle Ord om Cantater, Oder og Pastoraler, som jeg slet ikke syntes om. I det Hele maa jeg bekjende Dem, at Intet støder mig mere, end naar man behandler noget Alvorligt, af et vist Slags og til visse Tider, latterligt!“

„De har Ret! — De har Ret!“ raabte hun. „Men nu er De dog vel ikke mere vred?“

„Nei,“ svarede jeg, „derfor er jeg just kommen, for at sige Dem, at jeg ikke var, ikke er, og ikke kan være vred; men jeg viser mig undertiden fra min værste Side for Dem, blot for at vise mig Dem heel.“

Frue Oberstinde Braun, Sophies Tante, kom til, og min Samtale med Sophie, Moltkes med Emilie blev forstyrret.

Obersten og den gamle Frue Haller indfandt sig ogsaa. Det begyndte lykkeligviis at regne, saa at vi fik Leilighed til at blive der længere. Samtalen var interessant. Fornemmelig talede jeg med Oberstinden om Rousseau, om hvis **Nouvelle Heloise** vi vare temmelig uenige, og som hun fordømte af alle Fruentimmers Hænder, uden Undtagelse.

„Dens Læsning vækker Følelser,“ sagde hun, „som bedre slumre.“

„Men alligevel engang vækkes —“ sagde jeg.

„Ikke vækkes —!“ blev hun ved.

„Bør vækkes!“ gjentog jeg.

„Bør ikke!!“ sagde hun med Iver.

„Bør! bør! bør!!“ endte jeg.

Sophie kom til, og satte sig hos mig, medens den lyksalige Moltke var fordybet i en Samtale med Emilie, i Havedøren.

Vi talede om den store Haller og hans Dagbog; og hun fortalte mig, at den var bleven stjaalen i Manuscript, og, mod hendes Moders og Families Vidende, trykt saaledes, som den er. Vi talede ogsaa om Geßner; og Tiden løb altfor hastig.

Jeg reiste mig, og gik hen til Havedøren. Sophie gik med. Det skylregnede; men hun fulgte alligevel med mig igjennem Haven.

„De glemmer mig dog ikke!“ sagde hun.

„Nei — sandelig ikke! Hvergang De seer mod Syden, kan De tænke, at der gaaer et Menneske, som — —“

„Et godt Menneske —“ afbrød hun.

„— Som tænker paa Dem!“

Vi talte mere med Øinene, end med Munden, i denne lille Samtale.

„Det er dog saa fornøieligt med en saadan Bortreise,“ sagde hun, „naar man tænker paa den nye Glæde, at sees igjen.“

„Ja vist nok —“ svarede jeg.

„Men,“ lagde hun til, „De behøver ikke at reise bort, for at blive os kjærere. Deres Dagbog maa jeg endelig læse,“ føiede hun til.

„Jeg vil skrive min Dagbog i Efterretninger til Sandrin.“

„Ja — ja! til Sandrin!“

„Det er sandt,“ sagde jeg, „jeg lovede igaar Frøken Zeerleder en Afskrift af „das Mädchen am Ufer“ — jeg har ikke havt Tid dertil; jeg maa sende den fra Murten, eller Lausanne. Et Løfte maa man holde!“ —

„Ja,“ sagde hun, „det er skjønt! De er dog en fast, redelig, brav — —“

„For Himlens Skyld!“ afbrød jeg — „De behandler mig grusomt! For saadan en Bagatel udbryder De i Lovtaler over mig?“

„Den, der ikke er en Marquis Posa i Bagateller, er det heller ikke aldeles i større Ting!“ —

Jeg lænede mig, under denne Samtale, næsten op til

hende paa Trappen, hvor vi stode; og vi endte med samtalende, venlige Blikke.

Endelig, da Regnen begyndte at ophøre, toge vi Afsked — De fulgte os med deres Tante ud paa Veien, for at see os vandre.

„Men — naar kommer De igjen?“

„Gud velsigne Dem!“ var mit Svar; og vi fortsatte vor Vandring.

Vi kom igjennem afverlende, skjønne Landskaber, der smilede igjennem den tynde Regn, over den rige Landsby Bümpliz, til Frauen-Capell, hvor vi besluttede at blive Natten over, da det regnede stærkere og stærkere, og blev fuldkommen mørkt. Vi drak Thee, og satte os til at skrive, uagtet den frygtelige Kulde, indtil Kl. 11. Jeg skrev to Breve til Seline.

Murten.

Den 10. Octbr.

Vi vaagnede imorges i Frauen-Capell, muntre og fyrige, efter Drømme om vore første Elskede til Tanker paa de sidste. Jeg havde den hele Nat været i Selskab med Seline i en Kirke, hvor vi mere talede med hinanden, end hørte paa Prædikenen. Moltke havde, paa sin Side, drømt om Fanny. Nu talede vi med hinanden om, hvor Palmine og Lilia beklagede os, da det regnede ganske forskrækkeligt.

Imidlertid kom Carl ind, og fortalte os, at der var en tom Karreet, som gik over Murten og Payerne; og vi kunde nu komme, trods Regnen, til det første Sted, ganske tørre, for 10 Bazen hver. Ved denne Efterretning sprang vi begge pludselig op af Sengen, klædte os ihast paa, satte os med Carl i Karreten, og fore afsted. Det regnede bestandig, men Regnen hindrede os dog ikke aldeles fra at bemærke, hvor overmaade yndig Egnen er, hvor igjennem denne Vei bugter sig op og ned. Synet af Myrat- og Neufchateller-Søen oplivede mig især deles. Jeg afbrød meget ofte min Læsning i Heloise, for at nyde det, jeg kunde, af Udsigten. Jeg saae Seline og Palmine paa hver Eng, i hver Lund. De dandsede sammen i Blomsterdalene, og sang mine Sange imellem Træerne.

Vi kom igjennem Gümenen til Murten, som ligger yndigt ved Kanten af Søen. Jeg steg ud af Vognen med Moltke, for til Fods at nærme mig de Steder, Sophie med saa megen Fryd havde vandret paa; og hun ledsagede mig usynligen ved hvert Skridt.

Murtens Beliggenhed er overmaade behagelig; men Byen selv er kun et lille, smudsigt Aftryk af Bern. Vi spiste Frokost her, der bestod i Brød og det ypperlige Smør og Ost, man lækkrer sig med i dette afvexlende Paradiis.

Moltke gik i Forveien. Kl. 12 fulgte jeg bagefter, for, hvis Veiret blev godt, at blive til Fods, og, hvis det blev slet, at sætte os i Vognen igjen en halv Miil herfra.

Payerne.

Alting begynder her at blive fuldkommen fransk. Folket er ikke længer det samme, hverken i Sprog, Dragt, eller Væsen. Man begynder at see Spor af Elendighed. Istedetfor Hyrder paa steile, steenbrokkede Stier, seer man Karrosser, Tiggere og Maitresser paa brede, magelige Veie. Kun den yndige Natur er endnu stedse den samme.

I Anledning af de Tiggere, jeg her saae (første Gang paa Reisen igjennem Schweitz), tænkte jeg tilbage paa det store Fortrin, dette mærkværdige Land har, at man i det egentlige Schweitz intet Spor af Elendighed bliver vaer. Det Menneske maa intet Hjerte have, hvem dette ikke lokker ligesaa meget, som Vandfaldene, til en Gjennemreise — ja, endnu mere. Det Vigtigste i et Land er dog upaatvivlelig Beboerne.

Udenfor Murtens Port, paa Veien til Payerne, er en Forhøining under Stadsmuren, besat med nogle Træer. Fra denne har man, i Skyggen af en overordentlig stor og skjøn Bøg, en ganske fortryllende Udsigt over Søen til frugtbare Høie, bag hvilke Jura hæver sin mørke Ryg. Det var ikke fuldkommen klart Veir; men dog indtog mig denne Egn aldeles. Veien langs med Søen er overmaade behagelig. Paa Venstre har man det meest smilende Landskab, man kan tænke sig. Høsten er den rette Tid, for at see den malende Natur i sin hele Pragt og Rigdom. Det vexlende Farvespil af Lyseguult, Grønt, Rødt,

Bruunt, Sort, som Marker, Enge og de med alle Slags Træer krandsede Høie frembringe, kan ingen Maler efterligne, ingen Pen beskrive.

Jeg naaede Moltke, staaende ved et Stakitværk, og skuende ud over Søen, en Fjerdingvei fra Murten. Vi stode noget sammen, og skiltes atter ad. Dette er den allerbehageligste Maade at reise paa — man nyder saaledes hinanden dobbelt. Kun med min Kone kunde jeg udholde at være evig samlet.

Jeg kom til det berømte Beenhuus, som ligger paa en meget yndig Plads ved Veien, midt for Søen. Dette er uden al Tvivl den største, aabne Begravelse i Verden. Der ere adskillige ældre og nyere Inscriptioner. Følgende behagede mig meest:

Carolus inclytus & fortissimus
Burgundiæ dux
Muratum obsidens ab Helvetiis cæsus
hoc sui monumentum reliqvit.
Anno MCCCCLXXVI.

Alle Reisende pleie at tage en Knokkel med sig. Jeg tog ingen; thi jeg vidste ikke, hvad jeg skulde gjøre med et 300 Aar gammelt Stykke Been af en burgundisk Soldat. Var jeg en indfødt Burgunder, da var det en anden Sag; da vilde jeg for min Deel hjælpe til at pille mine Landsmænds Been sammen, og bringe dem til deres Hjem.

Ved Avenche stege vi i Vognen, og kom til Payerne Kl. 6. Skyerne fordeelte sig, og Solen brød frem. Vi spadserede ud fra Byen, paa en Fodsti, langs med Saanefloden, igjennem yndige Egne, imellem utallige Frugttræer. I Vesten malede Solens Straaler og Skyerne paa eengang Himmel og Helvede tæt ved hinanden. De begsorte Skyer, som hvælvede sig i frygtelige Grupper over Ryggen af Jura, contrasterede med det høieste Trylleri mod de smilende, mangefarvede, gyldenrandede Stænk paa den lyseblaae Himmel, hvis ubeskrivelig rene Glands den nedgaaende Sol aldrig før har viist mig Mage til.

Vore Sjæle smeltede hen i uskyldige, rene, stille Følelser, ved Betragtningen af disse Luftscener; og vore Tanker rislede med Saanen*) tilbage til vore forladte Engle.

*) Forf. antog la Broye for Saanefloden.

Den 11. October.

Ja! den sødeste blandt alle Spadseregange i mit Liv var Morgentouren fra Payerne. Morgensolen, der legte Skjul med Østens Skyer, overstrøg de mangefarvede Landskaber i Vesten med evig afverlende, ny Glands. Skovene lige for mig lokkede med alle mulige Tryllerier. Mig syntes, endnu aldrig at have seet saa yndigt et Land, et saa fuldkomment Tempe, et saa aldeles værdigt Sted for Kjærligheds Throne! Er det, fordi Naturen, evig skjøn, viser i sine sidste Tryllerier altid de skjønneste? eller er det ikke meget mere af samme Aarsag, som den, hvi jeg finder Seline skjønnere Dagen efter, end Dagen før? Forandringen, Forskjønnelsen er ikke i Naturen selv, men i os, i vore af dens vante Smiil og fortrolige Omfavnelser forfinede, helligede Sandser.

Jeg drømte mig Seline paa min høire og Palmine paa min venstre Side — jeg græd! I det Fjerne lød Kirkeklokkernes Klang, og rundt om mig sang Fuglene fra de dunkle Skove.

Mangfoldige Franskmænd mødte mig, og fortalte, een efter anden, at min Reisestaldbroder ventede i Forveien paa mig med Vindruer. Jeg naaede Moltke, fik tre store Klaser, og spadserede ene videre.

Nouvelle Heloise kunde ikke smage mig paa denne Vei — dertil var den ikke peen og uskyldig nok. Før havde jeg stedse troet, at den var skjønnere end Pays de Vaud; nu fandt jeg tydelig, at det var omvendt.

Hvert femte Minut maatte jeg staae stille, fastnaglet til den yndige Jord af den Trylleaand, som omsvævede den — saligere Nydelse kan min Sjæl, i sine meest sværmende Phantasier, ikke forud indbilde sig i nogen tilkommende Verden. Det Virkelige var her uendelig over min Indbildningskrafts høieste Flugt!

Hvert femte Minut stod jeg stille, henreven af et nyt Landskab; og det mindst fortryllende blandt de hundrede var saa, at, hvis jeg heelt kunde beskrive det i alle dets yndige Dele — og mine salige Følelser ved enhver af disse Dele — og de skjønne Ideer, som udsprang i Favnen af disse Fornæmmelser — da (det føler jeg) vilde min korte Fem-Minuters-Reise gjennem et Fjerdingveis Landskab være, om ikke den interessanteste, dog den læseværdigste, den meest kildrende Reisebeskrivelse, Jorden kjender.

Intet Minut var tomt. Jeg kan ikke tænke mig Adam natursaligere i Paradiis, end jeg har været det i Pays de Vaud.

Jeg nød mine Viindrueklaser; og drak Skaaler ved dem. „Denne er for Seline! — Denne for Palmine! — Denne for Fyrsten af Augustenborg!“ Og et Ønske for Enhvers Lyksalighed opfløi fra min Sjæl, alt som jeg spiste. Det er den rette Maade at nyde Viin paa! Det er den sande Maade, at drikke Skaaler paa!

Jeg følte mig, under al denne Beskuen, elskeligere end nogensinde før! Og hvor saligt, at kunne sige til sig selv: „du er elskelig!“ Hvor usigelig saligt, at føle, man fortjener Kjærlighed af alle Gode — af alle Mennesker — af Gud! Hvilken Salighed overgaaer denne? Og denne Salighed har jeg nydt paa denne min Vandring. Ingen Pligt kunde her falde mit Hjerte tung. Jeg havde med Glæde kunnet give Alt, hvad jeg eiede, til en fremmed trængende Broder — jeg havde ikke kunnet dræbe det mindste Insect — ja, det som er mere! jeg havde kunnet modtage et Brev fra Palmine, hvori hun bød mig undflye sig, uden Fortvivlelse — — og vilde adlydt det uden Knurren! Sandelig! jeg vidste i disse salige Øieblikke af intet Ureent eller Syndigt i mit Hjerte. Min Phantasie var ei istand til at tænke sig noget ønskeligt, som ikke kunde ønskes af Adam og Eva, før Fordærvelsen. Hvad jeg inderligst ønskede var, at alle Mennesker maatte føle hvad jeg følte.

Saa salig kan Enhver være, naar han vil føle sin Tilværelse! O! at jeg kunde udraabe det med Samvittighedens vækkende Raab i alle mine Brødres og Søstres Hjerter: „Overvinder alle vanhellige Lyster! Flyer den middelmaadige Vellyst (forudsat, at den ogsaa virkelig er middelmaadig) og nyder den uendelige, den fuldkomne! — Der er ingen Vellyst, uden i Dydens Favn!“ — —

Af alle mulige benævnelige Ting elsker jeg Intet saa meget, som Reenhed. Reenhed er for mig det Første, det Vigtigste, det Elskværdigste af Alt i den hele Egenskabernes Natur — uden Reenhed kan jeg intet Godt og Skjønt tænke mig — det blotte Ord henriver mig! Reen Sandhed, reen Dyd, reen Kjærlighed, reen Himmel, reen Religion, reent Hjerte, reen Jomfru — kort, med Alt, hvad der er henrivende, skjønt, godt, herligt og ønskværdigt, forbinder sig dette Ord, denne Egenskab. Jeg fordrer

tre Egenskaber hos den, jeg vilde ønske mig til Huustro, til første Veninde — Reenhed er den første; og den anden? — Reenlighed; Reenlighed den tredie!

Uden Reenlighed kan der ei være nogen sand, nogen sikker, nogen fuldkommen, nogen reen Uskyld; og Uskyld er Alt, hvad jeg fordrer af den Skabning, med hvem jeg vil dele Lykke og Salighed. Alt det Øvrige kan jeg give hende — den maa hun have selv.

Jeg saae hos Regjeringsraad Fellenberg, for omtrent 14 Dage siden, en gammel Dame paa 60 Aar, omgiven af sine Døttre, Døttredøttre og andre unge Damer — og hun alene tildrog sig min Opmærksomhed; thi hun var den reenligst paaklædte af dem Alle. Var jeg bleven nødsaget til at ægte een blandt disse Damer, havde jeg ikke valgt den yngste, den skjønneste, den vittigste — men upaatvlelig hende.

Jeg vil ikke sige, at ethvert Fruentimmer, som er peent og reent i sin Paaklædning, er uskyldigt; thi Coqvetten elsker Pragt, og Pragt fører altid et Slags Reenhed med sig — men den, som er skjødesløs og smudsig i sin Dragt, hun er, om ikke forført, saa dog let at forføre.

Legemets Vasken har moralsk Indflydelse.

Overfor Slottet Surpierre.

Kl. 2 om Eftermiddagen.

Vi gik ind i en tyk Skov, der bølgede sig opad Høien paa venstre Haand. Med megen Besværlighed kom vi op paa en solbar Plet, hvor vi spiste Hindbær, og derfra til et overmaade deiligt Sted ligeoverfor Slottet Surpierre, med dets Vandfald. En mørk Granskov sank ned imellem mig og Egnen om det yderst romantisk liggende Slot. Jeg samlede Riisqviste, og satte mig paa dem; og blev siddende, henrykt over de utallige Skjønheder rundt omkring mig, over en halv Time. Jeg har ofte paa min Reise forladt Landeveien, men endnu aldrig fortrudt det.

Moltke var imidlertid gaaet videre frem i Skoven, uagtet Carl var kommen tilbage med den Forsikkring, at det var umuligt at komme over Kløften, som strakte sig heelt op igjennem

Egnen. Da han ikke vendte tilbage, formodede jeg, at han var kommen over — nok for mig, til at forsøge det samme. Jeg gik fremad, og fandt en meget dyb Præcipice for mig — saa brat, at jeg var færdig til at gaae fra Forstanden af Forundring over, hvorledes Moltke havde havt Mod og Evne til at arbeide sig over paa den anden Side. Imidlertid var den Tanke mig utaalelig, at gaae tilbage, hvor en Anden var gaaet frem. Jeg vovede mig altsaa ned ad den bratte Klint, kom ind i den sumpige Skov, trængte igjennem Krattet, og standsede ved en Klint-Muur, som neppe en Kat, end sige et Menneske, kunde opkravle ad. Jeg vendte altsaa om igjen, og tænkte: han maa være gaaet langs paa Pynten af Kløften, indtil han har fundet et lavere Sted; og nu svedte jeg mig drivvaad, ved at arbeide mig op igjen til Stedet, jeg kom fra. Til min store Forundring, seer jeg Personen sidde et Stykke fra mig paa Randen af Kløften, uden at have drømt om at gaae over den. Jeg ærgrede mig over min spildte Umage; men glemte snart baade den og Ærgrelsen derover paa dette usigelig fortryllende Sted, hvor jeg atter for en liden Stund leirede mig, lyttende til den rislende Bæk, der ilede gjennem Kløften.

Den rige Bedfords Maitresse rullede os forbi i sin Eenspændervogn. Denne Schweitzer-Englænder har kjøbt sig Borgerskab i Neufchatel, og faaet Borgerret i Canton Bern (ikke i Staden Bern) foræret. Han har to Maitresser, foruden begges Kammerpiger. Det er dog tarveligt, og fast overnaturligt afholdende, naar man betænker, at Kong Salomo havde 700 Hustruer og 300 Medhustruer — Der er ingen Ting i Verden, jeg mindre forundrer mig over, end at høistbemeldte Hans Majestæts Viisdom gik fløiten.

Lucens.

Rolige, rene Nydelse af den uskyldige Natur, hvad ere alle sandselige Nydelser imod dig! hvad er, hvis du ikke selv er Kjerlighed, Kjærlighed selv mod din Kildren! O, hellige mig aldeles! Jeg vil stedse vandre i dine Spor, søde, hellige Natur!

Moudon.

Den 12. October.

Det er sandt — vi reise paa en høist original Maade! Denne By ligger 7 Schweitzer-Mile fra Bern; og, uagtet vi bestandig have gaaet fra Morgen til Aften, ere vi, først efter tre Dages Vandring komne hertil i Aftes. Ikke enhver Reisende skal kunne gjøre os det efter; men vi smigre os med paa denne Maade at lære at kjende Naturen, Egnen og Folket bedre end de hurtige Reisende.

Jeg har tænkt paa, om jeg ikke hellere skulde kalde denne Reise langsom, end vellystfuld — men nei! Rigtignok passer denne Titel ligesaa net, som „hurtig" vilde passe til Cores; men den er ikke nær saa lokkende, som den anden. Det Vellystfulde elske fast alle Mennesker — det Langsomme derimod afskye de, uagtet det Første som oftest ikke kan godt bestaae uden det Sidste. Og hvor er en Titel overhovedet andet, end Lokkemad? — et Skilt paa et Vertshuus? — den bør heller ikke være andet!

Naar jeg tænker paa mit Valg i denne Henseende, fryder jeg mig ret inderligen. Alle ville med utaalmodig Higen spørge efter min Bog, blot for Titelens Skyld; thi man higer ikke alene efter Vellyst selv i vort, mere vellystige end philosophiske Aarhundrede, men selv efter Navnet, efter Skyggen af Vellyst. Jeg har besluttet at oplægge i det mindste 4000 Exemplarer for det første. Jeg slutter saaledes: Mine „Bagateller" (ogsaa en meget vel valgt Titel; thi hele Verden render efter Bagateller) lokkede 1000 Subscribenter — „vellystfulde Bagateller," (man veed noksom, at det bliver ikke, og kan ikke blive andet end Bagateller, jeg skriver) ville i det mindste lokke fire Gange saamange. Naar jeg ret overtænker det, er jeg færdig at briste af Fornøielse over de Forventninger, denne Titel vil opvække i alle Hjerner og Hjerter. „Vellystfulde Reise!" vil man sige — der vil man finde Efterretninger om de bedste Vine, Beskrivelser over de lækreste Foreller, dybsindige Betragtninger over de blødeste, duundybeste Senge; og især (det kan ikke feile) det ene Elskovs-Eventyr ovenpaa det andet! Og i Landet Vaud hvilke Soupeer og Dineer! Hvilke Springom med de vevre Bevavinder! Hvilke Dandse med Lausannes letføddede Døttre!

Ardinghellos Reise over de lyksalige Øer vil ikke være Vand dertmod. „Broder! den Bog maa jeg have!!" — — „Søster! den Reise maae vi læse!!"

Man vil blive skammeligen bedragen i disse glimrende Forventninger. Men hvad vil det sige? En Forfatters første Pligt er, at opvække — den sidste, at opfylde Forventninger. Det sidste skylder han kun sine Læsere; men det første skylder han sig selv; og for ingen af alle Skabninger i Verden er Pligten mod sig selv saa hellig, som for Skribenten. Man skriver rigtignok til Verden, men man skriver for sig selv; og naar Bogen først er kjøbt og betalt, saa har den jo opnaaet sit vigtigste Øiemed. Jeg gjør mig altsaa heller ingen Samvittighed over, at man i denne Reise vil finde næsten Intet af alt det, man venter sig.

Vor Reise har ikke havt Stæderne, men Landet til Hensigt. Paa Landet have vi ikke saameget beskjæftiget os med Lysthusene, som med Engene; ikke saameget med de bevægelige, som med de ubevægelige Dryader. Vi have mere kravlet og klattret, end dandset og sprunget; vi have spiist flere Smørrebrød, Pasteter — og (hvad der er det allerutilgiveligste!) mere spiist, end drukket Viin. Kort sagt: man vil, naar man læser min Reise, finde Titelen ligesaa bagvendt, som jeg finder den ret.

Det Værste er, at man, fra Begyndelsen til Enden, slet Intet vil finde deri, som jo det strengest opdragne unge Fruentimmer kan høre forelæse uden Rødmen. Dette vil lægge mig ud med alle velopdragne unge Herrer; og min Bog vil netop derfor komme mindre i de Hænder, hvori jeg helst ønskede den.*)

Ligesom Naturen er sig selv uliig i Alt, undtagen i Fuldkommenhed, saa er Konsten overalt sig selv liig, undtagen i Ufuldkommenhed. I Landskaberne i Europa hersker en uophørlig fortryllende Afvexling — i Stæderne en dræbende Monotonie. Det eneste Interessante, jeg veed at sige om Vertshuset her og

*) Men heller en mindre udbredt Nytte uden Skade, end en almindeligere med Skade. Det staaer ikke i min Magt at bestemme: saa megen Nytte skal din Bog stifte; men det staaer i min Magt at sige: den skal aldeles ingen Skade virke.

Det var maaskee at ønske, at alle Forfattere fulgte denne Regel, heller at skrive uden Nytte og uden Skade, end at skrive baade med det ene og det andet tillige. For mig er hert, som i alt Andet, det første Bud: „vær uskadelig!" — det andet: „vær nyttig!" — og det sidste: „vær fornøielig!"

om hele Byen, er, at jeg ude paa Trappen saae en Sphinx udhuggen i Træ, hvis Ansigt saa frappant ligner den nødkjernenæsede Frøken ***s i Kjøbenhavn, at jeg aldrig i mine Dage har seet Konsten komme Naturen saa nær.

Jeg skrev her, i Moudon, det første Brev til Palmine; hvilket jeg fortsatte og fuldførte i Vevay.

„O! wunderschön ist Gottes Erde,
„Und werth darauf vergnügt zu seyn!
„Drum will ich, bis ich Asche werde,
„Mich dieser schönen Erde freun!"

Saa begyndte jeg mit Brev.

Paa Veien til Servions.

Strax udenfor Moudon, ved Broen over la Broye, har man et yderst skjønt, malerisk Landskab, sammensat af fire mangefarvede Fjeldhøie, imellem hvilke Floden fremrisler fra en Aabning, hvor igjennem man perspectivisk seer flere Sneebjerge. Dog — dette maa man see, og ikke beskrive; her kan dog Maleren mere, end Fortælleren.

Udenfor Landsbyen Carrouge udbredte sig pludselig for mit Øie det hele Amphitheater af de savoyske Alper. Disse Sneebjerge fremvise endnu vildere, bizarrere og forvovnere Grupper, end de bernifke. Det mindste af dem synes ligesaa ubestigeligt, som det største. Optaarnede paa hinanden, synes de meget nære, uagtet der er adskillige Dagsreiser til deres Toppe.

Servions.

Om Eftermiddagen.

Pays de Vaud er et virkeligt Eden — hele Landet een eneste Have. Ikke en Plet er uden Træer og Buskværk af allehaande Arter; og alle disse Pletter omkrandsede med smaa, levende Gjerder. Blødthenbølgende Høie, med vellystige Bugtninger, vedligeholde bestandig den kjælne Hovedtone i det Hele. Midt i dette Paradiis ligger Servions. Vertshuset ligger

afsides, med Udsigt til alle den deilige Jords fire Hjørner; og i den lille Stue, hvor vi spiste, bleve Moltke og jeg enige om, at den var den skjønneste Bopæl, man kunde ønske sig paa Jorden, uagtet her er hverken Flod, eller Sø, eller Bæk, eller Skov tæt ved. Jeg glemte aldeles Savnet af alt dette, saa usigelig fortryllende var den landlige Egn paa alle Sider — mod Vesten og Norden en stor grøn Eng, omgjerdet af Træer; bag den utallige Marker og Smaaskove, og umærkelig hævede Høie, bestrøede med rolige Hytter, indtil Øiet tabte sig i Skyggen af den langt borte i Bagrunden, det Hele begrændsende, Jurastrækning; — mod Østen og Syden et mindre blidt og smilende, men ikke mindre henrivende Landskab, med mere ophævede, granbedækkede Høie, enkelte Landsbyer, og et noget borte liggende, romantisk Slot, bag hvilket det prægtige Amphitheater af de med evig Snee bedækkede, savoyiske Alper taarnede høit over Skyerne. Vi sopholdt os nogle Timer paa dette yndige Sted, i det deilige Veir, som den klartskinnende Sol forundte os. Moltke skrev bestandig; men det var mig umuligt, at frembringe een Linie i Rusen af denne Nydelse.

Efter at have tømt to Flasker af den overmaade lette, friske, liflige, røde Viin, som voxer her, paa vore Tilbededes Sundhed, tog jeg min Stok, og gik videre frem med Carl. Moltke blev siddende, og skrev.

Chevres, ved Bredden af Genfersøen.

Aften.

I stedsevarende Betragtning af St. Bernhard og Foden af Montblanc, og Klipperne bag Meillerie, kom jeg hertil Kl. 7. Noget før jeg kom til denne Landsby, gik jeg forbi en overmaade nydelig lille Indsø, paa venstre Haand, hvori en Granhøi speilede sig, ved Solens Nedgang. Paa høire Haand, tæt ved Veien, laae paa en lille Forhøining en, med Træer omkrandset, eensom Bolig, hvis gamle Muurværk forekom mig at have et temmelig adeligt Snit. Paa Forhøiningen ud mod Veien stode to, meget net landligklædte, unge Fruentimmer, hvoraf det ene saae aldeles ud (saavidt det frembrydende Tusmørke tillod mig at bemærke), som en Julie, og det andet, lidet lavere og lidet

mere buttet, som en Claire. De betragtede mig med saa megen Opmærksomhed og Urolighed, især den første, at jeg sluttede, hun maatte mangle en St. Preux. Jeg havde hverken Lyst eller Tid til at paatage mig denne Rolle; og gik altsaa, med fuldkommen ligegyldige Skridt, videre. „O! at det havde været Seline og Palmine!“ tænkte jeg.

Jeg kom gjennem Udkanten af en lille Taxusskov, og pludselig opdagede jeg med Henrykkelse den speilklare, lige for mig liggende Genfersø. Jeg havde ikke forestillet mig Kysten ligeoverfor saa truende. Klipperne kastede deres uhyre Skygger langt over den — jeg syntes at træde i Kanten af en af disse Skygger — jeg saae St. Preux, forvildet, i Begreb med at styrte sig ned fra denne Skygges Legeme — i min pludselige Fortryllelse vidste jeg ikke hvad jeg skulde gjøre — jeg tog min Hat af. Den barnagtige Undseelse, den naive Bestyrelse, hvormed jeg gjorde dette, bragte mig til at lee høit over mig selv; og sandelig! det er underligt nok, at see et Menneske tage Hatten af for et Bjerg, i al Alvorlighed. Imidlertid var dette ikke i sig selv saa latterligt, som Maaden, det skete paa. Jeg blev overrasket af Bjerget og Skyggen og Søen, og af alle de Ideer, jeg havde forbundet dermed fra det Dieblik af, jeg første Gang læste den nye Heloise — og blev overrasket omtrent paa samme Maade, som et Menneske, der, uden at tænke derpaa, pludselig møder sine gamle Bekjendte; men den Rousseau, den Julie og adskilligt Andet, som blandede sig deri, gjorde mig dette Bekjendtskab fornemt; jeg blev undselig, og tog min Hat af med en Hurtighed, Forvirring og Ubeqvemhed, som om jeg virkelig havde stødt paa Rousseau og Julie selv, med den Forudsætning, at de kjendte mig. Det varede noget, inden jeg kom til mig selv igjen af denne Forlegenhed. Saasnart jeg havde faaet alle mine fem Sandser atter samlede, spadserede jeg igjennem Chevres, forbi Vertshuset, mod Søen, der beslikker Foden af et fra Byen nedhængende Viinbjerg. Her satte jeg mig ned, og betragtede Julies og St. Preux's feilslagne Tilflugtssted — Krystallet, hvorover de seilede — og Aftenstjernen, som alene syntes at oplyse den hele Scene.

Det blev mørkt. Jeg gik op igjen til Vertshuset, og satte mig til at skrive — den første og fornemste Brug, jeg gjør af Vertshuse. Moltke kom strax efter.

Den 13 October.

Jeg stod paa Pynten af Fortvivlelse — kæmpende med rasende Lidenskaber, som kunde have styrtet mig i Elendigheds haabløse Afgrund. Jeg vandt; og Haand i Haand med dig, Selvfornegtelse! steg jeg ned i Lidelsens Dal, uden at glide, uden at styrte i den brat under svælgende Dybde. Her vankede jeg ene, uden Styrke, uden Sundhed, uden Hjælp, uden Ven, uden Trøst, langt fra Haabets nedgangne Sol; jeg vidste ikke hvor jeg gik, ikke hvorhen min med mig grædende Ledsagerinde førte mig; jeg gik i hendes Spor, over Tidsler og Torne, taalmodig, som et Lam, der ikke veed, om det føres til Livet paa Engen, eller til Døden paa Slagterbænken — da — da fandt jeg mig pludselig i den kjærligste Moders udstrakte Arme! Hendes stedse venlige Smiil borttørrede Taaren af mit mere og mere styrkede Øie, som Solen borttørrer Engens Fugtighed efter Tordenregnen. Jeg saae mig om, og see! Lidelsens Dal var forvandlet til Glædens Paradiis. Jeg saae Haabet vore i hvert Træ, spire i hver Plante, risle i hver Bæk, flagre i hver Sky, straale i hvert Solglimt. Det var i din Favn, o Natur! jeg vaktes af min Kummers lange Bedøvelse til stille Glæde! Tak være dig! inderlig Tak, fromme, elskende Moder! Stedse skal jeg stamme, nynne, synge din Lovsang!

Sandelig! naar jeg gjennemtænker det, kan jeg ei troe det muligt, at nogen Dødelig har gjort en mere nydelsesfuld Reise, end den, jeg har gjort mellem Alperne, og nu gjør ved deres Fødder.

Nu sidder jeg her paa et af de skjønneste Steder paa Jorden — paa Randen af et ned mod Genfersøen hængende Viinbjerg, med Udsigt til Meillerie ligefor mig, og til Evian lidt mod høire Haand, begge under de majestætiske Klippemure, paa den anden Side af Søen. Paa denne Side, hvor jeg sidder, har jeg en lille Landsby og en Kirke under mig, ved Foden af Viinbjerget. Ved min Side hænge vinkende Druer. Himlen, Jorden, Søen — Alting smiler rundt omkring mig!

Paa Veien fra Chevres til Vevay.

Indbildningen kan ikke drømme sig en mere fortryllende Vei end denne. Paa Afhænget af Viinbjergene mod Søen maleriske Klippestykker, bekrandsede med hvide og røde Druer — her et romantisk Slot under mig, hist et over mig — en bestandig Udsigt til de prægtige Alpemure, der omhegne det hele Paradiis! Paa denne Vei kommer man forbi et Vandfald, der i mangfoldige Bugter rasler ned over den uordentlig sammenbrokkede Steenterrasse, bekrandset med Viinranker, og paa hvis Top et eensomt liggende Huus syntes at herbergere en Eremit. Vandet styrtede ned mod Solen, i Skyggen af en rank, overmaade yndig Poppel.

Jo nærmere man kommer det yndige Vevay, jo skjønnere bliver Egnen og Udsigten.

Jeg satte mig en Fjerdingvei derfra, og forsøgte at tegne dens Beliggenhed. Nogle Vevayerinder kom mig forbi. Den ene af dem var ikke hæslig; hun listede sig bag mig, og kigede, og i det samme raabte een af de andre: „mal os, min Herre! i det mindste den unge Pige her!“ — „Jeg har ikke Tid, mine gode Damer!“ — „O jo!“ raabte de andre — „hende der! hun er smuk — det er vi andre ikke!“ — og loe forfærdelig.

Vevay.

Den 14 October.

Jeg kom hertil igaar, under Læsningen af Nouvelle Heloise, som fra det Dieblik af, jeg saae Meillerie, begyndte at smage mig. En enkelt Baad, som seilede over Søen, morede mig meget; jeg syntes at see Julie og St. Preur deri. Det er umuligt, at være her, uden den skuffende Forestilling, at disse to Elskendes Roman er en virkelig Tildragelse. Mit Øie søgte efter de Lunde, hvor de havde spadseret sammen — jeg fandt adskillige, som passede sig dertil. Jeg ledte mellem Husene i Byen efter det, hvori Baron d'Etange havde boet, og fandt hist og her adskillige, hvori han kunde have boet. I Vinduerne fandt jeg imidlertid hverken Julier eller Clairer, men derimod paa Gaderne mangen net passende Babi. O! tænkte jeg, boede Seline og Palmine

her, Rousseaus Ideal af denne Byes Beboelse var da meer end dobbelt realiseret.

Under disse Drømme kom jeg op i Vertshuset, hvor allerede Moltke fyldte med sit Skriverbord det ene Vindue, og jeg med mit strax tog det andet i Besiddelse. De vendte begge ud til de opad skraanende Viinhaver, paa Randen af hvilke den med guulnende Linde omkrandsede, yderst romantiske gamle Kirke ligger, i Skyggen af Baggrundens Klipper.

Begeistret af Udsigten og min Dagsreise, begyndte jeg at skrive; og skrev i Eet fem Breve, som jeg var vel tilfreds med selv, da jeg fandt, at de bare usædvanlig tydelige Spor af den Naturs varme Sandhed, i hvis Skjød jeg skrev dem.

Jeg havde i Zürich, hos Lavater, lagt Mærke til en Methode, han har, at opskrive Alt, hvad han foretager sig, indtil de mindste Smaating. Ved Synet af mine mange Breve randt mig denne lavaterske Methode i Tankerne, og jeg besluttede, at efterligne den. Jeg indrettede mig en speciel Dagbog, hvori jeg vil opskrive hver Dag Alt, hvad jeg har skrevet, efter Sidetallet. Begyndelsen satte jeg mellem den 6te og den 8de October — to Dage, som beskjeftige mit Hjerte saare meget, fordi jeg paa den første saae første Gang Seline, og paa den anden Palmine saae første Gang Lyset*).

Ved at eftertælle hvad jeg i disse sidste syv Dage havde skrevet, fandt jeg, at jeg havde været meget flittig, uagtet jeg havde seet, og nydt, og drømt saameget, fordybet mig i saamange Ideer, talt meget med Moltke, tegnet en Deel, og læst de to første Dele af Nouvelle Heloise.

Den 15 October.

Først Klokken 2 om Natten fik jeg min vidtløftige Post expederet, og gik i Seng. Jeg sov ikke saa sødt, som de forrige Nætter; thi jeg havde udmattet mig formeget. Nætterne efter mine Brevdage ere mig i Almindelighed meget pinefulde. O! dersom I vidste, mine Elskede, hvad det koster Eders Ven, at opfylde sin kjæreste Pligt, I vilde da visselig ikke troe ham lunken i hans Venskab!

---

*) Jeg holder meget af saadanne Festdage; thi de forlænge, forøge og forskjønne Livet.

Jeg drømte hverken om Seline eller Palmine, som jeg i alle de foregaaende Nætter havde drømt om — denne Nat var altsaa aldeles tabt, og var hidtil det eneste spildte Tidspunkt paa min Reise fra Bern.

Jeg har beseet denne lille By, Vevay, ved Foden af Alperne — om det er Fordom, eller ikke, tør jeg ei afgjøre; men vist er det, at den syntes mig at have noget vist hemmeligt, melancholsk, romantisk og kjærlighedsfuldt i Stilen af sine Gader og Huse og Pladser. Paa den store Plads i Midten, mod Søen, staaer en treetøiet Gaard, som saa aldeles saae ud til at have tilhørt Baron d'Etange, at jeg blev staaende udenfor over et Qvarteer, og betragtede Vinduerne paa høire Haand af Portalen med Taarer i Øinene; thi jeg forestillede mig der Julies Cabinet.

Mellem Vevay og Clarens.

Formiddag.

Nei! det er formeget — min rolige Tilfredshed er til Ende! Jeg havde nok, og var glad; jeg har formeget, og lider!

Denne Egn mellem Vevay og Clarens er alt for skjøn, for prægtig, for yndig, for riig paa Fortryllelser. Jeg overvældes — jeg svømmer ikke længere, men drukner i Vellyst — mine svage Sandser strække ikke til Nydelsen af saa mangfoldige, overvættes vellystfulde Gjenstande. Jeg ønsker mig alle mine Brødres og Søstres samlede Sandser, for værdigen at kunne smage Alt, for aldeles at kunne udtømme Naturens Nektar-Bæger — og finder mig ene, med fem elendige Fornæmmelser!

Hver enkelt Skabning paa Jorden, hvert Væsen fik sin af den evige Viisdom bestemte særegne Plads. Min blev ikke her. Havde mit Væsen faaet Beqvemhed til den fuldkomne Nydelse af Pays de Vaud, var jeg ikke bleven Borger i Danmark. Men Følelsen af denne Sandhed er mig dog ikke smertelig — det fryder mig at føle den!

Jeg vilde ikke henleve mine Dage i denne Egn, eller i en Egn, som denne; af samme Aarsag, som at jeg ikke kan taale Lyden af Harmonica, som at jeg ikke vilde boe i Riddersale.

O! I, hvem Naturen har skjenket stærkere, mere fortærende, mere fordøiende Sandser — I, Menneskehedens sande Konger og

Naturhelte, hvis fuldkomnere Organisation gjøre Eders i samme Forhold stærke Sjæle det muligt, at nyde meer, end jeg Svage kan nyde, uden at overvældes! her staaer jeg, omringet af Viinhaver, Busketter, Smaaskove, romantiske Landhuse, Slotte, Byer, med alle Høstens Prydelser sig hævende Høie, Fjelde, ombarmede med Palatiner af Luftdampe, over mig Himlen i Skyernes letflagrende Dragt, med Solens oplivende Smiil i det blaae Øie — her staaer jeg midt iblandt alle disse, den overdaadige Naturs utallige Skatte — — stærkere Broder! nævn dig, og med Glæde overlader jeg dig en Plads, som min Svaghed ikke fortjener!

Nei! jeg døer ikke saasnart — thi jeg er ikke moden til Jordens Herlighed, end sige til Himlens!

Eller I, som have svagere Sandser, hvis sløve Fornæmmelser behøve stærkere Stød, for at sættes i Bevægelse — I Tusinde, som finde Shakespeare moersom, Sterne ret snurrig, Schulzes Musik ret indtagende, Seline behagelig, og Dalen ved Lauterbrunnen smuk — I, hvis Øie vilde finde Schreckhorns Mure velsignede, dersom de ikke bornerede Udsigten, hvis Øre vilde finde Nattergalens Sang yndig, hvis der var mere Melodie deri, hvis Gane foretrækker Madera for Kirsebærviin, I, som tage Eau-de-Lavande med Eder ud paa Marken! I Tusinde, som en bestandig Ruus i sandselige Vellyster har hærdet til Umulighed af at blive berusede — tager I min Plads her! I vilde finde denne Egn, denne Udsigt, dette Alt — charmant!

Jeg gik videre, og saae adskillige, bag hinanden liggende Smaabyer for mig; men Busketterne sagde mig strax, at den nærmeste maatte være Clarens. Jeg fandt det berømte Busket tæt derved paa egen Haand, og lod en lille Dreng, medens jeg gik derind, løbe ned til Veien, for at hente Moltke herop, naar han kom.

Ved at træde ind mellem Træerne, lokkede Fuglenes Sang mig til at synge med; og Schulzes: "c'est dans ces lieux" faldt mig naturligviis paa Læberne. Det er en nydelig Samling af allehaande Træer, lidt opadgaaende, beherskest af et deiligt, paa en isoleret Viinhøi liggende Landslot, Chatelar, i Skyggen af det høie, sneedækkede Bjerg, Dent de Jaman, med Udsigt over Landsbyen og Søen til Klipperne om Meillerie.

Bufketttet ved Clarens.

„Her er det Sted, hvor Amor selv har sat sin Throne;
„Det var her i denne tause Skov —"

hvor Jean Jaques Rousseau engang fornam alle Kjærlighedens vellystigste Straaler samle sig i hans elskværdige Sjæls Brændpunkt — og tænde dermed den Lue, som brænder i Julies og St. Preux's Breve!

Det var her, hvor den anden Heloises Elsker berusede sig i Kjærligheds mellemste, og derfor saligste Vellyst — i det første Kys paa sin Elskedes Læber — det var under dette Valnøddetræ, ved hvis Rødder jeg sidder her, og som derfor staaer ungdommelig frisk og grønt mellem de andre.

Hellige Sted! en Viindrueklase har jeg nydt til Julies Erindring — Fred over hendes hellige Skygge!

Og du, Vise! du, som smiler haanlig over min phantastiske Godtroenhed, over min godtroende Phantasie — hvad har du for al din tørre Viisdom? Ikke engang saamegen kildrende Nydelse, som den, hver enkelt Drue i denne Klase skjenkede mig!

„Drøm!" siger du? — Men, veed du da, hvor Slumren og Vaagen adskilles i Skabningen? Kjender du det Indbildtes og det Virkeliges Grændser? Veed du, om du selv er en Skygge — om din Tilværelse er en Drøm? en σκίας ὄναρ*), du Daare! Julie har været til, mere, end Tusinde, hvis legemlige og aandelige Væsen ikke efterlod sig andet end Støv i Legemernes og Glemsel i Aandernes Rige! Julie er til, mere, end du! Hendes Sjæls Ideal vil have Indflydelse paa kommende Aarhundreders unge Elskende — naar, om halvtredsindstyve Vintre, din Viisdom er henſmuldret med din Hjerne og dine Folianter!

Jeg vandrede længe omkring mellem Nødde-, Bøge- og Castanie-Træerne ved Clarens, for at finde det Sted, hvor det var rimeligt, at Julie havde givet sin Elskede det første Kys. Jeg fandt det omsider paa den Plet, hvor jeg ønskede mig et selv af Malmine. En anden Elsker vil finde det paa et andet Sted — en tredie paa et tredie — og alle finde det rette.

Moltke og jeg gjorde et ypperligt, simpelt Maaltid her under Valnøddetræet. Det begyndte at regne; men langt fra at bedrøve os derover, frydede det os meget meer; thi denne fine, lette Regn

*) Jeg taler til et Slags Philosoph — ikke til et Fruentimmer.

var deels overmaade forfriskende, deels viste den os Gjenstandene i en ny Skikkelse; thi Regn og Taage frembringe en ganske anden Virkning i Schweitz, end i de flade Lande — den skjuler ikke saameget, som den bedækker og beslører Gjenstandene; og af den Aarsag regner jeg de tre Gange tre Timers Regn, jeg har havt paa min Fodreise gjennem dette vidunderlige Land, blandt de heldige Tilfælde.

Men hvad der især gjorde mig denne sagte Regn elskelig, var det tynde Skjul, den drog over de mig her i denne Egn ellers altfor mattende Herligheder. Veien fra Vevay til Clarens havde næsten udtrættet mine Sandser — jeg saae nu igjennem dens velgjørende Slør mindre, og saae derved det, jeg saae, bedre. Den yndige Natur var mig i disse Øieblikke et yndigt Fruentimmer, hvis Skjønheder tryllede mig mere, halvtildækkede.

Vi forlode Buskketterne ved Clarens, og gik videre frem mellem Viinhaverne paa Heldingen af Bjerget. Her morede vi os en passant med at plukke Viindrueklaser; og da vi vare lykkeligen slupne ud af denne Drue-Labyrinth, holdt jeg mig tilbage, og lod Moltke, med Carl, gaae i Forveien.

Villeneuve.

Om Eftermiddagen.

Vi kom hertil over Montreux og Chillon.

Hvad Seline og Palmine ere blandt Jordens Døttre, det er det dobbelte Paradiis mellem disse to Stæder, blandt Jordklodens Egne!

Det vedblev at regne, og vi maatte altsaa blive i Villeneuve. Vi vare drivvaade, og havde hverken Lintøi eller Overkjoler her paa Stedet; saa at vi maatte klæde os næsten reent af, og sætte os ved Caminen, medens vore Underklæder og Colletter tørredes.

Vi morede os med Erindringen om en lille nydelig Pige i Viingaarden ved Montreux, der med usigelig Gratie bød os Viindruer, plukkede fem, sex Klaser, og frembar dem paa sine over Brystet holdte Hænder, med de Ord: „voila mon plat!“

Jeg begyndte ogsaa nu paa den tredie Deel af Nouvelle Heloise, studerede vor Reisevei paa Landkaartet, og gik i Seng Klokken eet.

Charabanen.

St. Gingouph, paa Grændsen af Savoyen, den 16 October.

— — — Fra en lille By mellem Lausanne og Vevay, omkystede vi den østlige Halvdeel af den glimrende Genfersø, til Villeneuve, hvor vi fik Regn, og maatte opholde os Natten over.

Det regnede bestandig hele Natten, og holdt ved Morgenen derpaa. Veien var derved bleven ligesaa tynd, som Luften var bleven tyk. Imidlertid besluttede vi at gaae videre til Savoyen. Vi havde kun Skoe, og vare klædte i korte Colletter, uden Overkjoler. Alt Andet i Verden kan jeg bedre fordrage end vaade Fødder; jeg havde desuden forkjølet mig Dagen før — altsaa maatte vi, saa nødig vi vilde, beqvemme os til at age. Carl, vor Betjent, gik ud, for at opsøge os en Vogn; men kom tilbage med den Efterretning, at der var ingen at faae i Villeneuve — der holdt rigtignok Noget paa Gaden med Hjul under, som skulde til Chessel; men det lod ikke til at kunne bjerge Trediepparten af een Person, end sige tre hele. Vi besaae det imidlertid — det var ikke ganske færdigt, men den lille Chablayer, der beherskede det, lovede i mindre Tid end et Qvarteer, at istandsætte det, „avec tous les aisances et agremens du monde." Medens han gav sig ifærd dermed, gik vi i Forveien ud af Byen, men standsedes strax udenfor Porten af Veiens alt for overordentlige Blødhed. Vor lille Phaëton havde faaet sit Mirakel færdigt i en Snup, og kom rullende os imøde, som Solens Søn fordum, kort før han tumlede ned i Posfloden.

Erindrer De Dem endnu, Grevinde, den lille, aflange, behjulede Trækurv, hvori De, Frøken Forster, og Frøken Forsters ædelmodige Tilbeder, gjennem de brusende Bølger halv fløb, halv rullede op paa Lolland, trukne af tvende ligesaa ulige, som usædvanlige Dyr, hvoraf det ene magre og tynde, liig Pharaos drømte Ar, lod hvert Øieblik til, at ville opsluge det fede og tykke, liig Pharaos drømte Ko. Erindrer De Bygningen og Indretningen af denne Vogn, dens Sæder og Hynder, dens yderst

væltetrygge Jordnærhed, den lille rødhuede Phaëtons Mod, Tækkelighed og Lethed, den skjødesløs henslængte Tømme, de Leed, disse glubende Dyr ikke blot selv aabnede, men toge med sig i deres fnysende Fart — erindrer De endnu alt dette, min naadige Grevinde, saa har De, paa nogle Smaaforandringer nær, en levende Idee om dette Rulleværk, som den Kolliferen temmelig lige Chablayer kaldte med det prægtige Navn: „Charaban.“

Jeg troede neppe mine egne Øine, da jeg saae ham saa snart komme dermed. I fem Minuter at bygge en Vogn, med alle mulige Beqvemmeligheder og Behageligheder, syntes mig et Arbeide, der overgik alle menneskelige Schweitzer-, end sige menneskelige Savoy-Kræfter*). Imidlertid holdt han der med dette Verdens ottende Underværk. Det, vi havde beseet paa Gaden, var egentlig kun de første Elementer til en Vogn; nemlig eet eneste Bræt over fire smaabitte Hjul; men herpaa vare nu opstilte ved hver Ende to Kjeppe, der bare en længere, over hvilken en aflang Strimmel Vorbug var udspændt, for at beskytte mod Regnen — Altsammen saa svagt og løst, at det alene ved Hjælp af Ligevægt, liig de himmelske Kloder, kunde trodse sin Undergang. Vi satte os saa ømmeligen derpaa, som vi kunde — Maskinen rullede frem — Kjeppene dinglede, kom ud af deres Ligevægt — og knak! der laae den hele Maskine. Lykkeligviis var den saa nær ved Jorden, at vort Fald ingen anden Virkning havde, end den, at vi kom til at staae ret op, istedet for at vi før havde siddet krum — „oh! za est redressé dans un moment!“ raabte den lille Chablayer, slængte Tømmen tækkeligen hen paa Veien, gav den lille Hest et Smæk af Pidsken, for at den skulde staae stille — reiste Masterne op igjen, og bragte atter den hele Takkeladse i fuldkommen Stand. Vi satte os op igjen. „Allés! hardi! heh heh!“ raabte han til Hesten, i det han overlod den Tømmen og selv løb til Siden. Den traf i sin Fart Vognen op paa en lille Forhøining, og vips! der laae hele Eqvipagen væltet, uden meer Uleilighed denne Gang end den første. Saaledes rullede, væltede og stod vi gjennem en Egn, der, paa de omtaarnende Bjerge nær, saa forunderligen lignede hiin i Lolland, at min Sjæl aldeles levende gjenkaldte sig hiin,

*) I den Deel af Savoyen, jeg har seet, er Folket aldeles nedtrykt i Ladhed, Smuds og Elendighed.

den behageligste af alle de Smaareiser, jeg har gjort, eller nogensinde kommer til at gjøre. Indtil Leddene og Buskene, og de ved vor Forbifart studsende Køer, erindrer Alt mig herom — og jeg sad saaledes med tidobbelt Fryd paa denne forunderlige Vognkrøbling; thi jeg sad ved Siden af Danmarks fortræffeligste Kone, og phantaseerte mig ind i de Følelser, hvormed jeg i denne Situation rullede op paa Lolland*). Jeg saae Frøken Førsters fortvivlede Smiil, hørte lille Charlottes: „Au! au!“ og bemærkede især den sig selv stedse lige himmelske Blidhed, hvormed De, Grevinde, meer og meer gled tilbage paa Halmen, viis, uskyldig, from og naturlig nok, til at foretrække slige Ubehageligheder for alle en veludrustet Hofparade-Karreets Beqvemmeligheder. — — —

Den 16 October.

Jeg befandt mig aldeles ikke vel, og kunde ikke falde i Søvn for Krampe. Derfor kom vi heller ikke afsted igjen før Kl. 10 om Formiddagen.

Jeg har været for lykkelig, og det maa Mennesket ikke være! Vi ere ikke her, for at svømme i en evig Henrykkelse — hvo vilde ogsaa være forvoven nok, til at ønske det? Menneskene burde aldrig ønske mere, end hvad de kunde fortjene. Deres Længsel og deres Bestræbelser skulde stedse gaae parallel med hinanden; da vilde de ikke saa ofte beklage sig over feilslagne Forhaabninger.

Jeg er syg, og det under meget ubehagelige Omstændigheder. Mit Bryst har lidt meget. Men beklage mig vil jeg dog ikke. Jeg sagde igaar til mig selv: „om du endogsaa aldrig mere i dit Liv skulde see noget af den skjønne Natur — du har dog nu nok! Tusinde Gange Tusinde have ikke seet saameget, endnu mindre nydt saameget; du har Grund til at være tilfreds — og du vil være det!“

Nøisomhed og Taalmodighed! Menneskets skjønneste Prydelser! skjønneste blandt alle Blomster i Dydernes Krands! Taalmodighed i Lidelser og Nøisomhed i Glæder, forlader mig aldrig! I ere begge Viisdoms og Fromheds skjønneste Døttre — hvor I ikke ere, der er vel Dyden maaskee stundom, men kun i Besøg; sin Bolig har den der ikke! O, hvor livsalig er Jorden, hvor

---

*) See: Reise til Christianssæde i 1787, meddeelt i J. B.s Biographie, 1ste Bind. 1843. Udg. Anm.

skjønt er Livet i dette himmelske Selskab! Hiin gjør alle Smerter mindre — denne fordobler al vor Fryd! Og hvor let bliver Døden os ved den! For den Nøisomme kommer den aldrig for tidlig — for den Taalmodige aldrig for silde!

Vi deels kjørte, deels gik fra Villeneuve, indtil vi naaede Rhonefloden ved Middagstide, og satte over den. Vi vare saaledes nogle Timer i Vallis, og kom derfra ind i Savoyen; fra Port du sex nemlig gjennem livsalige Busketter, langs med Rhonen til Port Valais og Bouers, og derfra til St. Gingouph paa Kystspidsen mod Genfersøen. Her tilbragte vi Natten paa en kold Riddersal i et gammelt Slot, ved Ild paa Caminen. Fra Vinduerne ud mod Søen havde vi en himmelsk Udsigt til den overfor liggende Kyst mellem Lausanne og Villeneuve. Det var et fortryllende Veir; den nedgaaende Sol bestraalte Bjergene bagved Clarens og Chillon med de livsaligste Luefarver. Et bestandigt raslende Vandfald fortryllede paa samme Tid vort Øre. Selv Carl sagde om dette Sted: „il-y-a trop pour les yeux!“ Vi samlede Klæderne af begge de gamle, uhyre Riddersenge, for at ligge sammen i een; og slumrede ind ved Larmen af Vandfaldet, med Tankerne paa vore Elskede.

Meillerie.

Den 17 October.

Vi vaagnede om Morgenen i St. Gingouph, begge temmelig syge, især Moltke; men dog gjenlød Riddersalen, hele Tiden, medens jeg klædte mig paa, af Schulzes og Kunzens Sange.

Vi vandrede til Meillerie langs med Søbredden paa Heldingen af Klipperne; og kom undertiden over ret artige Præcipicer. Jeg skrittede tilmaals ud i Søen med Moltke og Carl; men kom altid dobbelt saa langt — i at skritte ligner jeg slet ikke Rousseau.

Savoyen begynder ved Sanct Gingouph. Husene og Viingaardene, hvoraf man hist og her finder enkelte, de mang-

foldige Castanier og enkelte røde „Carniolas“ røbe Italiens Grund. Landet er pittoreskt og deiligt, men Folket grimt og skident. Fra Villeneuve til Meillerie har jeg ikke seet eet eneste smukt Fruentimmer-Ansigt. Det Synderligste er, at Svinene ere ligesaa rene og pene her, som Menneskene ere ureenlige og lurvede. Folket er dovent og liderligt, og lever i Usselhed. Ingen er her Pige mere i sit sextende Aar — de gifte sig gjerne i det fjortende, for at fordrive Tiden. De have intet Arbeide, uden at skove og samle Castanier; og denne Uvirksomhed føder Vellyst og Svineri. I Vertshuset her i Byen kunde jeg ikke holde det ud for Skidenfærdighed; og man kan ingen større Contrast tænke sig, end her det Udvortes mod det Indvendige. Udenfor Vinduet smiler Himlen over Søen i ubeskrivelig Reenhed, og indenfor det samme Vindue er Mand, Kone, Pige, Dreng, Borde, Bænke — Alt, indtil de helligste Billeder selv paa Væggene, saa ubeskriveligt besølet, at jeg maatte øieblikkelig pakke mig, af Frygt for en Vulcans Udbrud fra mit Legems Bjerg.

I det deiligste Veir seilede vi siden paa Genfersøen; og styrede Baaden til de franske Baadsfolks store Forundring. Seiladsen her er ellers farlig formedelst Kastevinde.

Vi naaede Lausanne Kl. 4 om Eftermiddagen; men kjedede os der saameget, at vi besluttede at reise strax igjen.

Jeg underholdt mig med vor Betjent, Carl, om hans Liv og Levnet. Han er et Menneske af retskaffen Tænkemaade, og har i sit Væsen og Charakteer megen Lafleurskhed. Han er af god Familie, og har en Fætter, der er Superintendent. Reist har han meget, og forstaaer næsten alle Sprog, pludrer Latin, skriver Græsk, kjender Alderdommens Helte — og foruden dette, syer, kjører, koger, hefter og skriver godt. Han fortalte mig meget om Bonnet, hvilket før var mig ubekjendt. Jeg følte største Lyst til at beholde Carl hos mig; han er meget lærvillig, og hans Kritik over Gellert, Rabener, Tusind og een Nat, og Niels Klim ofte meget træffende. Hans Hovedfeil er Hidsighed.

Intet i Verden kan tænkes mere paafaldende, end den Contrast, man bemærker, paa den to Timers Vei fra Meillerie i Savoyen til Lausanne i Pays de Vaud. Der er Alt udenfor Staden klippet, her er Alt fladt; der ere Veiene sumpede, her ere de bakkede; der er Alt smudsigt, her er Alt, om end ikke saa yderst reenligt som i Bern, saa dog net og peent;

der er Alt yderlig Armod, her derimod yderlig Luxus — ingen af Delene er behagelig at see.

Var Lausanne selv saa reenlig som Bern, vilde den være den smukkeste By, jeg har seet, og formodentlig den smukkeste blandt alle Europas Byer af samme Størrelse.

Udenfor Lausannne.

Den 18 October.

Almægtige Gud! hvilket Land! hvilken Egn! hvilken Udsigt til begge Sider! Paa Høire en Have, hvis Skjønheder ingen Pen, ingen Pensel kan male; paa Venstre den hele, med Søen sig blandende, flade Kyst til Jura, der staaer indsvøbt i Skyer! Hvilken Vrimmel af Stæder, Byer, Landsbyer, Landhuse og Hytter! Slotte i Skyerne — Slotte i Vandet! Alt i smilende, stille Ro. Det er ikke eet Eden — nei! det er en Verden, sammensat af Paradiser ved Siden af hverandre!

Men, er det ikke en vis Liighed med nogle af mine Fædrene-Egne — er det ikke den danske Aand, der svæver over disse Sletter, som sammensmelter mine Følelser i denne blide Salighed? Jeg troer det.

O, jeg kan ikke tænke mig større Belønning efter Døden, end den: fra Himlen engang at maatte nedstige til disse Egne med Seline og Palmine!

Bag mig reise sig Meilleries med Himlen sig trolovende Klipper, omvundne med en Krands af blødt omsnoende Skyer! Ligeoverfor mig marmorerede Skove bag hverandre — og bag dem alle det Nord,

„hvor al min Velsignelse groer,
hvor al min Lyksalighed boer!"

Den Følelse, at jeg har begge deres Opholdssteder lige for mig, at jeg, skjøndt i uhyre Frastand, dog med hvert Skridt nærmer mig Seline og Palmine — det indgyder i min Sjæl en ny Fortryllelse. Jeg havde aldrig troet, at min Vellyst paa Veien til Genfersøen havde kunnet være paa Veien derfra. Jeg havde ikke tænkt, at jeg nogensinde skulde med Fryd gaae mod Norden.

Den landlige Kirkeklokkes andægtige Klang blandede sig med

mine andægtige Tanker! Hellig, hellig, hellig er Gud! Fred paa Jorden og Glæde i Menneskenes Sjæl!

Jeg føler det tydeligt, at mit Liv og Levnet er uendelig interessantere, end mine Skrifter ere, eller nogensinde kunne blive det. Mit Livs Beskrivelse er og skal blive mit skjønneste Arbeide. Det er efter dette, jeg vil bedømmes, ikke blot som Menneske, men som Skribent. Jeg søgte om et Sujet, og valgte mig selv. Gud har skjenket mig mere indskuende end overskuende Evner.

Homer, Ossian, Petrarc, Sterne — alle Hjertets Skribenter have gjort det Samme.

Rousseau har ikke malet sig selv mere levende i sine Confessions, end i sin Nouvelle Heloise; og Odysseen giver mig et bedre Billede af Homer, end hans Levnet bag i Herodot — forudsat, at det var sandt.

Under disse Betragtninger, kom jeg Kl. 11 til Chesaux, en smuk Landsby, halvanden Miil fra Lausanne. Der tonede Sang fra Landsbykirken.

Hvert enkelt Menneske har sin særskilte Religion. Moral, verdslig Viisdom, Tro er mig det samme, som Philosophie, anvendt paa mig selv, Verden og Gud. Erkjendelsen af det høieste Væsen kalder jeg den almindelige Religion — Formen af denne Erkjendelse den særskilte. Upaatvivlelig er den christelige Religion den skjønneste blandt alle Hovedformer; men den har atter ligesaa mange mindre Former, som der er enkelte Mennesker. Naar ethvert Menneske blandt disse alvorligen søger den bedste, saa er hver af disse Former den rette.

Echallens.

Dette er en stor Landsby, 3 Mile fra Lausanne, som halvt hører til Bern, halvt til Freiburg.

Vi kom ind i et simpelt, men overmaade venligt Vertshuus; vi spiste lidet, men det var reenligt og godt. Vi bleve opvartede af en Pige, der talte kun lidet, men hvis beskedne, ydige Væsen indtog mere, end hele Parises samlede Coqvetterie.

Hun var overmaade reent og net klædt. Hun var fransk; og jeg har aldrig hørt dette Sprog flyde, som Modersmaal, fra saa rødmende Læber. Hun var uskyldig og god — jeg vovede ikke engang at berøre hendes Arm, saamegen Ærbødighed indskød hun mig. Hun gav os ogsaa Viindruer — men hvor forskjelligt fra den lille Coqvette i Montreux!

Efter Maaltidet lagde jeg mig ud i Haven, ved en rislende Bæk. Det var varmt, som midt om Sommeren.

Mellem Echallens og Warens nøde vi det prægtige Skuespil af de schweitzerske og savoyiske Alper i deres hele Strækning, fra Schreckhorn til Genf, oplyst af Solen.

Landsbyen Warens (formodentlig Madame Warens's Familieby) ligger i en yndig Slette, med Udsigt til Jura.

Gud! hvilken Aften! Egnen selv om Vevay, og overalt, Bredden af Genfersøen synes mig ikke saa aldeles skabte for Kjærlighed, som mangfoldige andre Steder, dybere ind i Pays de Vaud. Her var Elskovssteder!

Fra Echallens havde vi, formedelst den yderlig slette Vei, maattet kjøre paa et Slags Gjødning=Vogn, med en doven Rosinante for, der uophørlig gik til høire Side. Vi havde forudbetalt lige til Yverdun; men kunde dog ikke overtale os til, at lade Profiten for vor lille Kudsk gaae tabt, og lod ham kjøre en Reisende tilbage. Vi stode af, og gik den øvrige, besynderlige Vei. Det var Aften, og overmaade behageligt. Jeg samlede Blade af Træerne, og blev derved tilbage; forvildede mig, men fandt Veien igjen; og nu gik vi paa en smal Fodsti, med en Bæk paa den ene Side, og dybe Enge paa den anden, Bakke op og Bakke ned, i utallige Bugter, til Yverdun.

Yverdun.

Den 18 October.

Jeg skrev til Frue Haller:

„Det er nu ti Dage siden, vi sidst saae Dem, naadige Frue! I „al den Tid har vi ikke talt eet eneste Ord med Dem, hverken „i Leeg eller Alvor gjort Spørgsmaal eller faaet Svar — Jeg „kan ikke længere udholde denne Forandring i min schweitzerske „Tilværelse, uden at skrive Dem til, og sige Dem, at den behøver

„alle den landlige Naturs Tryllerier, for ikke at falde os fuld-
„kommen utaalelig.

„Jeg troer ikke, at den velgjørende Himmel lod Menneskene
„opfinde Pen, Blæk, Papir og Postvæsen, blot for at lette dem
„Handelen og besørge deres Verler, men meget mere, for ved eet
„Baand endnu at binde dem til hverandre, og gjøre dem det
„muligt, selv i Fraværelsen, at meddele hverandre deres gjensidige
„Tanker og Følelser; og heri erkjender jeg en særdeles moderlig
„Gave af det milde Forsyn. Den mundtlige Underholdning deler
„Menneskene dog maaskee med andre levende Skabninger paa Jor-
„den; thi det er endnu ikke afgjort, om ei Dyrene kunne gjøre
„sig forstaaelige for hverandre — jeg i det mindste troer det —
„men den skriftlige Underholdning, hvorved Sjæle, uden Hjælp
„af Legemet, nærme sig hverandre, er et Fortrin, som blev Men-
„nesket udelukkende til Deel — og Gud har Intet givet os, som
„han ei vilde, vi skulde benytte.

„„Det er ikke godt, at Mennesket er alene,“ sagde den vise
„Skaber — det er ikke godt, at Mennesket nyder alene, tæn-
„ker, føler og virker alene. Dette isolerede Selv-Liv (hvis det
„er et Liv) er ligesaa skadeligt for Moraliteten, som for den sande
„Fornøielse. Jo flere Vidner vore Handlinger have, jo bedre
„handle vi — og naar vi vide, at Andre komme efter vore Tanker
„og Følelser, bestræbe vi os for at tænke og føle rigtigen. Hvis
„ogsaa Omgang med fornuftige og ædle Mennesker ingen anden
„Virkning havde, end den, at den gjorde os opmærksomme paa
„os selv, saa vilde dette allerede være nok, for at anbefale den
„til Alle, men især til alle Unge.

„Gode Sjæle, som have eet Maal, nærme sig paa alle mulige
„Maader, og lette sig derved den fælles Vei, de have at vandre.
„Hvor skjønt overalt, naar man selv gaaer paa den rette Vei, at
„see en Broder, see flere Brødre ogsaa at gaae den samme! Hvor
„glædeligt, ved vort Tilbageraab, hvis vi ere forud, at opmuntre
„en saadan Broder, naar han skrækkes af Tornene! Hvor saligt,
„naar han er i Begreb med at falde, at række ham Haanden!

„Det er een af de Aarsager, hvorfor jeg saa gjerne brev-
„verler med de ædle og kloge Mennesker, jeg har mødt paa min
„Vei igjennem Livet, om jeg endog kun i meget kort Tid har
„nydt deres personlige Omgang. Men med den bedre Deel af
„Menneskeheden, med det mildere og finere Kjøn, er det mig en

„fortrinlig Behagelighed. Ligesaavel i Breve som i Selskaber „foretrækker jeg Underholdning med Fruentimmer langt for den „tørrere Omgang med Mandfolk. Jeg er, overalt, fra min første „Barndom af, bleven opdragen mere af hine, end af disse; og „jeg takker Gud derfor. For et ungt Menneske er for Dannel„sen af hans Sæder, og selv for Dannelsen af hans Vid, Intet „fordeelagtigere, end Fruentimmer-Selskab, naar det er udvalgt — „og hvor kunde dette Selskab findes mere udvalgt, end i Deres „Familie?

„Forlad mig altsaa, at jeg har fortsat, og fortsætter denne „Underholdning med Deres Døttre, paa min Reise (hvis det „ellers kan kaldes en Underholdning, hvor kun Een taler).

„Sophie og Emilie, Deres Døttre, den store Hallers „Datterdøttre, have vi helliget de smaa Eventyrer om vor lille „Reise. De ere meget ubetydelige, det vide vi; men de ere heller „ikke bestemte til andet, end til at være en Fortsættelse af vor „lille Billet-Leeg.

„Vi følge herfra den Reisevei, som De har foreslaaet os „— og om faa Dage komme vi, som vi haabe, Deres Velsig„nelse værdigere, tilbage til Bern.

„Med den varmeste Høiagtelse og Taknemmelighed

B."

Den 19 October.

Yverdun er en overmaade smuk lille Stad i en deilig Egn. I det prægtige Vertshuus bleve vi opvartede af en Bernerinde, med usigelig smukke Fødder, der distraherede Moltke noget. Jeg havde en Samtale med ham, om hvorvidt det er smukt, at lade sig henrykke af en Piges Fødder, naar man nylig er sluppen ud af Naturens Arme. Jeg moraliserede forskrækkelig ved denne Leilighed.

Vi havde begge her en Ubehagelighed, som nær havde bragt mig til at græde. I Lausanne havde vi givet Carl til Forvaring to usigelig yndige, med alle Morgenrødens Farver tegnede Pærer, bestemte til Palmine og Lilia. Nu fandt vi dem forstødte ved Carls Uforsigtighed, og nødtes til at fortære dem selv, paa vore Elskedes Sundhed, istedet for at bringe dem med til dem. Vor Bedrøvelse forøgedes end mere, da vi smagte dem — Vi faae aldrig saadanne Pærer mere!

Moltke fordybede sig om Morgenen saaledes i Brevskriven, at jeg maatte begynde Vandringen alene. Jeg spadserede ud af Byen, dreiede om til Venstre, og fulgte en Fodsti langs med den deilige Neufchateller-Sø. Aldeles forvildet, kom jeg endelig til en Landsby, Chesaux, hvor jeg fik fat paa en Pige, som sagde mig, at Veien løb høit oppe. Jeg maatte, med uendelig Besværlighed, vade igjennem Leersumpe, og naaede omsider den rette Landevei.

Paa Veien fra Yverdun til Estavayer, der er en Kjæde af Yndigheder, tænkte jeg meget paa Grev Ernst Schimmelmann. Jeg havde drømt meget levende om ham hele Natten; jeg havde, syntes mig, været et Fruentimmer, der elskede ham inderligt, og blev elsket af ham igjen. Siden denne Drøm svæver hans Billede bestandig for mig.

Disse Tanker bragte mig til Kjøbenhavn; og under de veemodige Betragtninger over min Fremtids Skjebne, vendte mange Barndoms-Erindringer tilbage i min Sjæl. Blandt andet faldt mig ind min Lyst til Bøger, min Hang til Læsning, især af theologiske Skrifter. Jeg var druknet i Religionen; jeg sandsede, følte, tænkte intet Andet. Min Glæde over den første Cathechismus kan jeg ikke beskrive — aldrig vil nogen Foræring, ei engang Palmines Haand maaskee — skjenke mig en mere tildrende Henrykkelse, end hiin Bog dengang foraarsagede mig. Jeg seer den endnu for mig — splinterny, med en trekronet Pave paa den ene Side, og Lammet med sin Fahne paa den anden!

Estavayer.

Den 20 October.

Vi kom igaar Aftes meget udmattede til denne uordentlige, smudsige Byes Porte. Vi havde udtrættet os deels ved den elendige Vei, og deels ved at stritte Stene paa Neufchateller-Søen; og nu gik vi, i den egentligste Forstand, Gade op, Gade ned, for at finde et Vertshuus.

Forgjeves! Man dandsede, spillede, sang og larmede overalt — alle Herberger og Kroer vare fulde af fulde Mennesker. Det var mørkt, og vi traskede fra det ene til det andet, indtil vi omsider tabte alt Haab om at faae Natteherberge. Vi vare begge

forfrosne — jeg især drivvaad, men dog i et forunderligt taalmodigt, ligegyldigt Lune.

Omsider kom vi hen til en Madame Gantan, hvor vi bankede paa. En overmaade godlidende, velklædt Pige, der saae ud som en Jomfru, kom og lukkede op. Vi spurgte, om vi kunde faae et Værelse for os selv.

„Jeg skal see ad," svarede hun, og bad os træde nærmere. En smuk, gammel Kone kom os imøde, og vi gjentoge vort Spørgsmaal.

„Jeg tænker det nok," svarede Konen, og hendes Datter tog et Lys, for at gaae op, og gjøre Værelset istand.

„Hør!" udbrød pludselig en betænksom Spidsborger, der sad i Stuen med en ung Svend, der saae ud til at være af Slagterlauget, og som Vinen havde gjort endnu betænksommere — „hør! — Alt maa gjøres efter Anordning og Reglement — hør!"

„Vi høre!"

„Godt! — I forstaae Fransk?"

„Ja."

„Godt! — hør mig!"

Pigen standsede med Lyset. Hans vigtige Grimacer og frygtelige Haand-Gesticulationer gjorde os alle opmærksomme.

„Giver Agt, mine Herrer! hør mig!"

„Vi høre jo af alle Kræfter; men vi ere hungrige, og ryste af Kulde — vær derfor kort, om De behager?"

„Lad mig afgjøre Sagen!" sagde han til Fruentimmerne.

„Hvor er Eders Pas?" henvendte han sig til os.

Vi havde intet. Hist og her paa Grændserne havde man vel afforderet os det; men paa vor Forsikkring, at vi kom fra Bern, og gik derhen tilbage igjen, havde man altid ladet os passere. Vi forsikkrede her det samme; men det hjalp ikke.

„Eders Pas! siger jeg! — har I det — godt! har I det ikke — —! hør mig! — I vil dandse? — godt — —!"

„Nei ingenlunde!"

„I vil spille? — godt — !"

„Endnu mindre!"

„Men hvad vil I da? — Giv Agt! I har været omkring paa de andre Vertshuse i Byen?"

„Ja — men overalt har vi maattet gaae bort, formedelst

al den Støi og Dands og Skrig. — Vi søge et Gjestgiversted, hvor vi kan faae et Værelse for os selv."

„Godt! jeg forstaaer Jer — I ere Musikanter!"

„Jeg troer snarere, man tager os her for Stratenrøvere og Vagabonder!"

„Nei! Nei!" raabte den lille Pige.

„Nei! nei!" sagde Madamen. „Det seer man nok af deres Ansigter, at de ikke ere."

Alligevel vedblev Manden med sit: „Hør!" og: „lad mig raade!" Vertinden og Datteren vidste ikke hvad de skulde gjøre. Saa gjerne de end vilde, turde de ikke herbergere os, af Frygt for den vigtigladende Mand.

„Skriv en Billet til Landfogden — han er jo i Byen!" sagde jeg til Moltke. Han skrev.

„I kan ikke faae Landfogden i Tale," stammede nu den betænksomme Mand.

„Ikke faae ham i Tale?!" spurgte Carl heftig. — „Det skal blive min Sag!"

„Han er i Selskab!"

„I Selskab? — i Selskab? — Om saa alle Landfogder og Syndicusser og Raadmænd i hele Schweitz sadde tilbords, saa skal jeg nok faae ham i Tale. — Vil I vedde?" lagde han til, og stak med forunderlig Lynsnarhed de tre Fingre ned i Vestelommen — „tør I? — en dobbelt Louisd'or!"

Moltke havde imidlertid sin Billet færdig. Carl var halv rasende af Ærgrelse; og vi havde Møie med at holde os fra at briste af Latter.

Carl vilde gaae med Brevet.

„Mine Herrer," sagde nu Manden — „hør mig! Man maa iagttage Reglement og Anordning — Tiden, hvori vi leve — hele Verden — I forstaae mig vel —?"

„Nei — ikke eet Ord!"

„Hør mig — jeg er Rodemester!" — (her reiste han sig mere i Veiret, og lagde Haanden paa Brystet) — „vor Stilling — I forstaae mig nok — men, det er sandt, hvad Madamen sagde — I see ud til at være ærlige Folk — I maae undskylde —!"

Den lille Pige førte os nu op paa et Værelse, og bad os kun være rolige; hendes Moder vilde gjerne huse os, men turde

ikke, førend Manden dernede var gaaet — naar han gik, stod hele Huset til vor Tjeneste.

Madame Gantan kom nu op til os, medens Datteren gik ned, for at skaffe os Noget at spise; og bragte en Flaske Burgunder med.

„Den er god," sagde hun — „den vil styrke Dem! Vi ville gjerne gjøre Dem alt det Gode, vi kunne; thi vi see jo nok, at De ere gode Mennesker. — Herre Gud!", sagde hun videre, og tog sit Lommetørklæde op — „jeg har en Søn, som ogsaa er i fremmede Lande; jeg vilde ikke gjøre imod nogen Moders Barn, hvad jeg ikke vilde, man skulde gjøre imod ham! Hvem veed, hvor han nu beder om Huusly — og vilde man saa lukke ham ude, hvad da?!"

Taarerne stode mig næsten i Øinene ved den gode Kones rørende Godmodighed.

„Vi ville drikke hendes Søns Skaal i denne Viin," sagde vi.

„O! Gud velsigne dem!" — og nu gik hun ned, og brasede op for os.

Gode, gamle Moer Gantan! jeg skal aldrig glemme dig! — ikke heller dig, uskyldige Pige! O! hvad er dog alt Andet i Naturen mod Menneskene, naar de ligne Naturen!

Vi kom i Seng Kl. 1; men jeg var saa udmattet, at jeg ikke kunde falde i Søvn. Kl. 3 lod jeg tænde Lys, og læste indtil henimod Dag. Det var en af de pinefuldeste, uendeligste Nætter, jeg har gjennemvaaget.

Om Morgenen, da vi skulde gaae, kom den gode Kone, med sin Datter, op til os.

Hun roste Carl meget.

„Det er et herligt Menneske," sagde hun. „Det er en brav — meget brav Karl! Der er ikke en ond Tanke i hans Sjæl."

Hun ønskede os en lykkelig Reise, trykkede os kjærligt i Haanden, og gav os sin Velsignelse. Datteren gjorde det samme med blufærdige Smiil.

Gud velsigne Eder, gode Sjæle! Jeg skal aldrig glemme Eder!

Freiburg.

Den 21 October.

Vi kjørte fra Estavayer om Morgenen i overmaade stærk Taage, morende os ubeskrivelig over en skjev Rytter, der red snart foran, snart bag os, krydsende hele Veien. Vi frøs imidlertid gudsjammerligt, indtil vi naaede Payerne, hvor vi spiste en heel Deel Lærker, med et Slags Samvittighed; men da de nu engang vare stegte, troede vi, uden Synd at kunne fortære dem.

Den hele Vei fra Payerne til Freiburg hører til de deiligste i Schweitz. Af og til har man Udsigt til Sneebjerge Kjæden. Opad Dagen blev ogsaa Veiret overmaade smukt; og vi kom, ret muntre, til Freiburg, hvor vi i det nye Vertshuus tabte baade Næse og Mund, af Henrykkelse over det deilige Værelse, vi toge ind i.

Freiburg er en høist forunderlig By. Det vilde koste meget mindre Møie at gjennemvandre hele Chur-Pfalz, end at gaae igjennem denne By; og saaledes vilde det ogsaa være et usigelig lettere Arbeide, at beskrive hele dette Churfyrstendømme, end at give den mindste tydelige Idee om Freiburg. Det er den fuldkomneste tænkelige Contrast af Carlsruhe.

Mellem adskillige, deels nøgne, deels bebuskede og med allehaande Træer krandsede Klipper danner Saane-Floden en Øe, der ogsaa er et Fjeld, og paa hvilken den midterste Deel af Staden ligger. Paa Fjeldryggene deromkring ligge de andre Gader — nogle ved Foden af samme, andre paa Heldingen.

Naar jeg vilde ret overraske Nogen, vilde jeg føre dem med tilbundne Øine midt ind i Freiburg, og der pludselig lade dem see sig om; men jeg frygter for, at Enhver, som dette skete med, vilde strax gaae fra Forstanden.

Fast ingen af de Huse, man seer udentil fra de dybere Gader, ere symmetriske eller smukke, men desto mere maleriske. Det er upaatvivlelig den meest øietryllende Stad i Europa.

Man troer ikke, at den er opbygget af Menneskehænder; men at en Troldmand maa have slængt Husene og Kirkerne, og Capellerne og Lyststederne og Vagttaarnene omkring paa Høiene og Fjeldtinderne. Naar man gaaer i de nederste Gader, hænge Husene i umaadelig Høide lodret over Ens Isse. Hist og her ud-

springe Kilder, nedstyrte Vandfald, skygge Skove, nedrulle Stene, hvælve sig Klipper midt i Gaderne; og rundt omkring flyder Saanen i bizarre Bugter. Hele Byen vrimler af Broer, Spire, Enge, Skove, Haver, Crucifixer, Mariebilleder, Heltestøtter, Cataracter, Klipper, Huler, Kløfter og Hvælvinger — Altsammen i den meest bizarre og pittoreske Uorden, hultertilbulter, over, mellem og under hverandre. Alle mulige romantiske Situationer seer man, Perspectiver og Grupper af gothiske Bygninger, Arkadebroer, og revnede Steenmasser og udoverhængende Lunde.

Naturen leger Skjul med Konsten, og Konsten med Naturen i en bestandig, over- og underjordisk Labyrinth. Man gaaer paa eengang dybt under Kjelderne og høit over Tagene. Gaderne ere krumme og bratte, og undertiden saa steile, at man, ved at gaae ned af dem, gaaer næsten parallel med Steenbroen. Jeg gik igjennem en af Smaagaderne, der bestod af 300 Trappetrin, næsten lodret ned.

Freiburg er upaatvivlelig noget af det besynderligste, noget af det meest schweitzerske i Schweitz. Den ligner meget den Idee, jeg gjorde mig i min Barndom om det nye Jerusalem.

Det er en umaadelig catholsk By. Det meste Levende, jeg saae der, var Munke, hvoraf somme ikke pleiede at binde deres Beenklæder op, og somme havde ingen — Nonner, og et Par Sviin, hvis Kjød man kalder „Schmutz.“ Utallige Capeller ere her; adskillige Klostere, og en Eremithytte. I Mængde seer man Træbilleder og Skilderier paa Væggene. Religionen gaaer her saavidt, at man bruger Jesus med Tornekronen til Vertshuusskilt, med den Overskrift:

Dans St. Homme bon logis
à pied & à cheval.

Fruentimmerne lade til at være i Almindelighed velskabte og smukke — som i det hele Canton. Det er overalt underligt nok: jeg har virkelig bemærket, at de catholske Fruentimmer ere i Almindelighed de smukkeste — om det kommer deraf, at de have saa mange Billeder i Hovedet, skal jeg lade være usagt.

Jeg morede mig flere Gange med at sammenligne denne By med Carlsruhe. Paa hele Jordkloden findes ikke to Ting af eet Slags, der ere hinanden saa ulige, som disse Stæder. Jeg undrer mig over, at der ikke i Freiburg fødes lutter Ma-

lere, Musici og Digtere — ligesom det ikke skulde forundre mig, om der i Carlsruhe kunde fødes andre, end Schmieder-Genier.

Det løierligste er, at man udenfor Byen seer aldeles Intet af alle disse Herligheder. Fra den Kant, ad hvilken jeg kom ind, saae jeg Intet uden Muren.

Byen maa nødvendig være yderst usund. Om Morgenen før Solens Opgang saae jeg den hele underste By indhyllet i Damp, medens den øverste taarnede i klar Himmel. Man maa høiligen forundre sig over den yderst besynderlige Idee, at anlægge en Stad paa dette Sted. Original er den i høieste Grad; thi selv Marburg i Tydskland er Intet derimod. For at komme fra den ene Gade i den anden, maa man undertiden gaae henved en Miil rundt om den ene Deel af Byen; og hvert Øieblik standses man af en Præcipice. Det er egentlig en By, der synes at være anlagt paa Speculation med Hensyn til Luftmaskiner. Man skulde troe, at Engle havde bygget den; saa skikket er den for Skabninger med Vinger og uden Fødder. Ved ingen Ting i Schweitz har jeg været saa nær ved at gaae fra Forstanden, som ved denne halsbrækkende By.

Imidlertid er der dog een, paa Arkaderne nær, fuldkommen bernisk, det vil sige: meget stor, og meget smuk Gade, paa et af de høieste Qvarterer, hvor Hovedkirken med sit prægtige, store, gothiske, spidsløse Münster-Taarn ligger.

Forresten begriber jeg ikke, at Mennesker, som have engang været her, ei spørge alle dem, de siden see: „har I været i Freiburg?“ — ligesom Fontaine spurgte: „har I læst Propheten Habakuk?“ Propheten Habakuk spiller langtfra ikke saa udmærket en Rolle mellem Propheterne, som denne Stad imellem Stæderne.

Jeg kunde imidlertid ikke med Fornøielse boe her; og det af adskillige Aarsager.

Byen har noget altfor bedrøvet, altfor sørgeligt og spøgelsefuldt. Der fattedes Intet, for at gjøre den fuldkommen gyselig, uden at den skulde ligge paa Toppen af Grimsel, hvor Spital ligger. Beenhuset ved Murten burde flyttes hertil, og Urnerhullet være een af dens Porte. Jeg troer, den har sin Dødningedands, ligesom Basel og Lucern.

Om Aftenen seer den ikke mindre besynderlig ud. Lysene i

Vinduerne rundt omkring En og dybt under En gjøre den sælsomste Virkning, naar Mørket oplyses kun af Stjernerne — man troer, at Jorden er forgaaet, og at man seer ned paa den underste Himmelbue.

Imorgen tidlig ere vi paa den sidste Dagsreise til Bern!

Bern.

Nytaarsdag 1790.

Jeg vaagnede, og fandt et Neeg paa mit Bord. I dette Velsignelsens Emblem var indsluttet en Silkepung og et Par Handsker fra min Sophie. Gode Gud! hvor frydede jeg mig over denne uskyldige, søde, naive Nytaarsgave! Jeg bad Gud om Velsignelse for alle mine Venner, for Palmine, Seline og mig selv; og i Kirken fortsatte jeg denne min Bøn, da jeg Intet kunde høre af den lange Prædiken.

Jeg havde drømt om Natten paa forskjellige Maader om Vanskeligheder og Ulykke, som fik en god Ende. Mig syntes, at jeg roede med Sophie i en Baad i Mulm og Mørke, og landede lykkelig ved Comoediehuset — jeg gik over en Iis, som brast hvert Dieblik under mine Fødder; men kom dog over i god Behold. Jeg følte mig vel tilmode ved alt dette.

Vi spiste hos Præsident Sinner et prægtigt Middagsmaaltid i hele Familiekredsen, hvorpaa jeg gik hen til Sophie. Her forsamlede sig lidt derefter alle til den hallerske Familie hørende Personer; og man ønskede hverandre et lyksaligt Nytaar med ubeskrivelig Inderlighed. Den gamle Landfoged Haller omfavnede og kyssede mig heftigen. Sophie var ubeskrivelig yndig — urolig, munter, oprømt, bedrøvet og glad. Istedet for at modtage den smigrende Indbydelse til Redouten, blev jeg, og sang Viser for Selskabet; medens Moltke gik, efter nogle Hindringer, derhen med Henriette.

Bestandig laae vore Reise-Omstændigheder mig paa Hjertet; thi 6 Louisd'orer var min hele Reisebeholdning til Paris; men Sophies ubeskrivelig rørende Omhed, og Glæde over, at hendes Nytaarsgave havde fornøiet mig, lettede det tunge Hjerte — og

dog turde jeg endnu ikke ganske overlade mig til min Glæde over den Engel, Forsynet har sendt mig. Til den ædle Frederik August staaer alt mit Haab, al min Lid!

De, der ikke hørte til Familiens Allerhelligste gik; og vi Tilbageblevne leirede os om et Nytaars-Taffel, som en umaadelig stor kalkunsk Hane dominerede. Midt under Bordets Glæder forsvandt pludselig Vertinden, og sank med uhyre Bulder, indtil Hovedet, ned i Afgrunden, til samtlige Gjesters store Forskrækkelse og Glæde. Angesten og Latteren over denne besynderlige Tildragelse reiste og satte os Alle; og hun kom op igjen, uden at have faaet den allermindste Skade.

Aldrig har jeg havt saa munter og fuldkommen en Aftens-Høitid, som denne. Sophie sad paa min høire, Emilie paa min venstre Side. Vi fortalte Historier, Anecdoter og Indfald; og mine Jyde-Sobriquetter og Matros-Apophtegmer gjorde særdeles god Effect. Moltke selv, som ellers havde kun liden Aarsag til Glæde, var oprømt — saaledes henrev Aanden i denne Forsamling vore Sjæle.

Først Kl. 1 skiltes vi ad. Ved Afskeden lovede Moltke og jeg at komme om Morgenen tidlig, dersom vore Passe ikke allerede vare bragte os.

Den første Dag i Aaret 1790 var en af mine saligste Dage.

Reise til Paris.

Afreisen.

Klokken 7 om Morgenen, den 2 Januar, gik jeg hen til Sophie, og bragte hende tre Levkøier. Hun modtog mig i Negligee. Den hele Nat havde hun drømt om mig — at jeg gav hende Blomster, og at de visnede i hendes Haand — hun havde i Drømme seet mig til Fods og til Hest. Jeg blev hos hende og hendes Familie, medens Broderen hentede Moltke. Hun var besynderlig forvirret, bleg og rødmende, inderlig øm og bedrøvet. Vi toge Afsked med stille Veemod — hun slyngede sig tættere og tættere om mig, og vilde næsten ikke lade mig gaae.

Klokken 8 rullede vi ud af Byen, som i en bedøvende Ruus, med Carl paa Bukken, og med 6 Louisd'orer i alt vort Eie — frisk Mod er halv Tæring! Vi vilde øve os i Oeconomie paa denne Reise.

Med Fornøielse betragtede vi den hele Vei, vi tilforn havde vandret til Fods, indtil Payerne, hvor vi maatte blive om Natten. Jeg skrev herfra til min Schweitzer-Familie, og gik i Seng Kl. 1.

Paa Toppen af Jura.

Den 3. Januar.

Fra Yverdun spadserede jeg omtrent en Miil, alene, fordybet i mine Betragtninger mere over det, som var inden i mig, end det udenfor. Veien hævede sig mere og mere mod Foden af det mørke Jura. Deels i Vognen, deels paa Bukken, deels til Fods, kom vi op paa Høiden; og der havde vi, ved Solens prægtige Nedgang, en viid Udsigt over den hele schweitzerske og savoyiske Bjergkjæde. Egnen selv, der nærmest omgav os, var yderst underholdende. Dybt under os saae vi Lysene i de enkelte Hytter paa Sneen, liig Stjerner, som om Himlen speilede sig i Vandet. Vi kjørte nu, stedse med moersomme Præcipicer ved Siden, gjennem sorte Granskove. Det var mørk Nat. Omsider stod Maanen op. Veien krydsede om paa Afhanget af Bjergene, undertiden lige tilbage.

Da vi vare komne ud af en Granskov, paa Ryggen af Jura, befandt vi os paa fransk Grund; jeg tog nu Afsked fra det kjære Schweitz, med et Slags Veemod, og hilste Frankrig med et Slags Enthusiasme. Jeg drak et Glas Viin i Vognen, paa dette Riges Sundhed, syngende:

"Vive l'assemblée nationale!" — —

Den første By, her paa den franske Grændse, hvor vi tilbragte Natten, er meget schweitzerisk; den ligger paa Toppen af Bjerget, og man kan falde fra Porten saa dybt, som man behøver, for at brække Halsen to- til trehundrede Gange.

Vor Vogn blev visiteret med megen Høflighed. Man forsikkrede os, at vi vilde finde Alt i Frankrig meget forandret — „thi nu var der Frihed!" Den lille By glædede sig hjertelig over 50 Mand Nationaltropper, som nylig havde lagt sig der.

En af dem talede vi med — assemblée nationale var naturligviis Texten.

Du, min elskelige, uskyldige Sophie! du var denne, som enhver Aftens Tanke, før jeg slumrede ind. Du er mig tusinde Gange dyrebarere end al Jordens øvrige Fryd og Glæde, og titusinde Gange dyrebarere, end Livet! Du er saa aldeles dannet til at skabe mig en Himmel paa Jorden, at jeg til Løn for tusinde Seclers Lidelse ikke kunde have nedbedet mig noget Saligere af det gavmilde Forsyn. Min vigtigste Bekymring er, at blive dig værd; thi fortjener jeg dig, uskyldige Engel, da er jeg vis paa, at fortjene Alt, hvad Støv kan fortjene. Jeg kan ikke være dig værdig, uden at være min Rang, som Skabning, min Menneskehed, mit Udspring, mit Maal værd. Slumre rolig, du vor fælleds Skabers uskyldigste Jord-Datter! Mit Hjerte bæver ved Tanken om, at du muligen skulde tænke paa mig med Ængstelighed — gjorde du dette, saa maatte du heller glemme mig al den Tid, jeg er borte! Vel veed jeg, at aldeles uden Lidelse kom ingen Dødelig fra Vuggen til Graven; men derom beder jeg Himlen, at den vil unde mig den salige Samvittigheds Fryd, ved mit Livs Ende at kunne tænke: „Jeg voldte hende ingen Lidelse!“

Pontarlier.

Vi forlode Byen Janny i den skjønneste Morgenstund, og fore ned mellem nøgne Steenklipper over uendelig Snee, forbi Bjergfæstningen Jour, hvor vi kom til at tænke paa Münsterdalen. Korsene og Tiggerne paa Veien begyndte mere og mere at forøge sig.

Pontarlier er en ordentlig, velbygget, ret artig lille By. I Vertshuset varmede jeg mig mere ved Datterens Bønnebog: "le nouvel ange conducteur," end ved Ilden og Røgen paa Kaminen. Maria blev der kaldet: "vaisseau spirituel & honorable, Palais d'or, og Porte du ciel." St. Xaver havde en uendelig Mængde Tilnavne, og blandt andre: "Trompette du St. Esprit — Directeur experimenté dans le chemin de la vertu", — o. s. v.

Skilterne i Byen morede mig meget. Saaledes saae jeg

hos en Skomager: en Støvle, for hvilken to Riddere fægtede med blanke Klinger i Forgrunden, ovenover det franske Vaaben med Krone, og følgende Underskrift:

"Au premiere botte."

En Parykmager havde ladet male Absalons Endeligt, med Underskrift:

"S'il eût porté peruqve, il n'auroit pas peri."

Pontarlier har den smukkeste Port, jeg endnu har seet. Ovenover staaer:

"Ludovico dilectissimo."

Jeg gik, efter min Vane, iforveien ud af Byen, og blev ved at gaae ligefrem (Danmarks Heltes almindelige Gang!) istedetfor paa Veien til Besançon, paa Veien til Sallins, og havde gaaet der endnu, hvis jeg ikke havde faaet det besynderlige Indfald, at vende om, for at læse endnu engang en Indskrift, som jeg ikke ret erindrede. Paa denne Tilbagegang mødte jeg Carl, som søgte mig med fuldt Skraal, da Vognen kjørte langt borte til Høire. Vi maatte traske over en heel Deel Marker, og naaede den endelig.

Saasnart man kommer udenfor Pontarlier, troer man at see Havet og ikke Jorden for sig; saa besynderlig fladt forekommer dette bjergløse Land det schweitz-vante Øie.

Vi maatte tage Herberge Natten over i et Vertshuus paa Veien: Hotellerie neuve.

Det vilde være ti Gange saa fornøieligt at reise, dersom man ei behøvede at tage ind i de fatale Vertshuse. Det lader til, efter den Forsmag, vi allerede have havt, at Frankrig har dem saa slette, som nogen Satyriker kan ønske sig, der gjerne vil beholde sit Lune.

Med en Udsigt gjennem eet eneste utæt Vindue, som den omtrent, man kan have, hvor man vil, paa Lyneburger-Heden — i en Stue, der er gloende heed i den ene Side, og iiskold i den anden, gjennempeben af alle mulige Trækvinde — have vi maattet tage tiltakke her — og slukket vor Tørst med falt Vand. Klokken 4 om Morgenen maatte jeg staae op for Kulde; og det værste var, at Fingrene stivne, saa man næsten ikke kan skrive, i dette fra alle Verdens fire Hjørner gjennem-

viftede Papirhuus. Jeg vover ikke at skrive noget Brev herfra, af Frygt for, at den Veninde eller Ven, der fik det, skulde troe mit Venskab forkjølet; saa uendelig er jeg indvortes og udvortes plaget af Snue.

Den 5 Januar.

Efter det herligste Maaneskin og den prægtigste Sol-Opgang, bleve vi, til vor store Forundring, under den reneste Himmel, pludselig omgivne af en uigjennemtrængelig Taage, der syntes at dække hele Jorden. Vi beregnede allerede, at den vilde forstyrre os vor Reiseglæde, i det mindste i 14 Dage; men see! endnu førend vi naaede Besançon, fordeelte den sig; og hvad vi derved fik for Øie, fortjente tilvisse vor hele Opmærksomhed. Efterat vi, fra Pontarlier, vare komne igjennem et øde, nøgent og fladt Land, laae nu et nyt Schweitz for os; og vi vilde neppe troe Kudskens og Carls Forsikkringer, at vi vare i Frankrig. To Rækker af halvt nøgne, halvt med Viinranker beklædte Bjerge have imellem sig den yndigste Flod, man vil see, snoende sig, dybt nedenunder Veien, i maleriske Krumninger og Bugter — over vore Hoveder en Bjergfæstning paa en Klippetind — og ud over Staden, i Baggrunden lige for os, et deiligt Perspectiv af smilende Egne!

Vi havde paa Veien leget Ligheds-Legen; og mellem de Handsker, Sophie forærede mig, og Nationalforsamlingen fundet den Uliighed: at de første vare til, for at bevare noget Levende, den sidste derimod, for at bevare noget Dødt.

Overalt møder man Nationalcocarder. I Pontarlier lod det til, man aldeles ikke drev Handel med andet.

Alting er paa denne Vei uforskammet dyrt. Saaledes maatte vi betale 8 Livres for et Fad Kartofler med Brød og salt Vand til — dog maatte jeg tilstaae, at en Insectolog nok vilde have fundet Vandet alene Pengene værd; thi det vrimlede af en uendelig Mængde Smaadyr.

Ikke destomindre morede vi os med at tænke over vor oeconomiske Forfatning. Kjørende til Paris i vor egen, prægtige, engelske Vogn, med Tjener og Kudsk og Lygter og fire Heste — havde vi kun et Par Louisd'orer hver i Lommen. Jeg er stundom færdig at lee mig ihjel af Fortvivlelse over denne pudseerlige Tilstand. Jeg har ogsaa besluttet, i Paris at sammenkalde

en assemblée nationale, naar Carl udgiver sin compte rendu — for at sætte mit Riges Finanzer paa en bedre Fod. Maa dette kun lykkes! Jeg vil ganske og aldeles tage Frankrig til Mønster. Jeg har allerede begyndt at indskrænke mit clergé ɔ: den ædende og drikkende Deel af min Reise-Stat.

I visse Maader har det sin store Beqvemmelighed, at reise saaledes med kun 2 til 3 Louisd'orer. Man er saa let, saa tryg, saa angstløs for Røvere o. s. v.; man spilder ikke Tiden med at udregne, hvilke Ting man først skal kjøbe i næste Kjøbstad; man er ikke, ved hver Udstigning, i Frygt for Pengekassen — og man styrkes desuden i sin Tillid og Tilflugt til Forsynet. Dog vil jeg ikke raade Enhver til at søge denne Behagelighed, hvis den ikke tilbyder sig af sig selv; thi ikke alle Been ere stærke nok til at bære dette Slags gode Dage. Det er ikke ethvert Gemyt givet, at see bestandig den eneste gode Side af en Ubehageligheds Octogon, og at more sig derover med ligesaa megen Sorgløshed, som om alle de øvrige Sider vare Mage til denne.

Besançon.

Den 5 Januar.

Jeg har næsten ingen By seet med saa skjøn en Omegn, som denne — om Sommeren maa den være fortryllende. Floden kalder man her le doux; og den fortjener i Sandhed dette Navn — dens Bredder ere uophørlige Enge ved Foden af Viinbjergene, som endnu, uagtet Aarstiden, ere grønne og smukke.

Vi besøgte Theatret. Huset selv er rummeligt, og Amphitheatret beqvemt indrettet. Parterret er oven over Logerne.

Men aldrig har jeg hørt og seet Noget, saa rasende, convulsivisk, halsbrækkende, hjertebrydende, ja næsten radbrækkende, som Declamationen og Gesticulationen her! Aldrig har jeg seet Naturen saaledes til Døde gjennemboret af Konsten! Det var Sophocles's Philoctetes, oversat i franske Alexandrinere af La Harpe, der blev spillet, eller rettere udraset af en Kongelig Skuespiller fra Paris, der, paa en Reise gjennem denne Stad, havde den Godhed, at vise sig. Det var et grusomt Menneske! et grusomt Spil! Man lod sig ikke nøie med at dræbe Skuespillerne; man dræbte ogsaa Tilskuerne. Jeg i det mindste var

saa aldeles myrdet, at jeg ikke veed, hvorledes jeg kom hjem, og ind paa mit Værelse. Aldrig mere vil jeg see nogen fransk Tragedie ud til Enden! —

Paa Veien fra Besançon, tilfods.

Paa Reiser, tænkte jeg, man lærer Eet og Andet;
Og naar man kommer holden hjem,
Trods Farerne paa Jorden og paa Vandet,
Saa kan man etonnere Fødelandet
Med Kundskab og med dem.
(Jeg ei bestemme vil, om jeg har selv reist mere
For Kundskabs Skyld, end for at etonnere.)

Fra Kjøbenhavn til Kiel paa Vand jeg kom,
Og saae en Hoben Bølger rundten om.
Fra Kiel til Lübeck gik det over Landet;
Her saae jeg Træer, og ikke meget Andet.
Fra Lübeck og til Hamburg saae jeg ei,
Saavidt jeg mindes, meer, end bare Vei.
Det gamle 'Rusalem jeg fandt i denne By,
To Bøsseskud derfra det nye;
Og Vierlands Haver satte mig istand
Til rigtig at bedømme Canaans Land.
Dog, da jeg Christen er, og ikke Jøde,
Saa kjedede mig dette halvt tildøde.

Jeg skyndte mig derfra til Lüneborg,
Og drukned' der i smukke Døttres Blikke
Min Kjedsomhed og Sorg.
I Celle nytted' dette Middel ikke —
De skjønneste laae slukte i dens Borg.

Uendelige Heder kom jeg over,
I Tydsklands Jammerdal, til Stadt Hannover;
Her saae jeg mig i nogen Tid omkring,
Og saae en Hoben ganske nette Ting;
Jeg tog et Silhouet af Baron Knigge,
Og alt det Andet lod jeg ligge.
Saameget meer, da med Herr Weber siden
Jeg drukned' i orpheisk Harmonie —
Han componeerte mellem Tre og Fire,
I tonesalig Suus og Duus,
Arions sønderbrudte Lire,
Trods Larmen i det næste Huus.

Men da vi siden gjennem Hessen gik,
God Nat Musik!
Først paa Maynstrømmen klang i Graad og Latter
De brustne Strænges Sangbund atter.

I lang Tid saae jeg nu kun bare Viin,
Paa begge Sider af den grønne Rhin;
I Elsas saae jeg Mönst'ren (hvad den hedder!)
I Schweitz en Hoben Faar og Gedder —
Og i Savoyen lutter Sviin! o. s. v.

Den 6 Januar.

Hvor elendige dog de Franskes Anstalter ere til at udeholde Kulden af deres Værelser! De have ingen Følelse af Trækvind; og der er aldrig ret varmt i noget fransk Værelse. Moltke paastaaer, at de see sig varme, og snakke sig hede.

Fra Marlai kom vi, i en ægyptisk Taage, til

Grai,

en ubegribelig By, i Særdeleshed i taaget Veir. I det store Vertshuus, Hatten, hvor vi stege af, bleve vi først førte ind i Kjøkkenet, hvor Madamen og Kokkepigen morede os meget, kom derpaa op paa et ovnløst Værelse, og spiste nedenunder, i Selskab med en meget underholdende fransk Capitain. Revolutionen var vor Text, som vi udførte over Bordet og ved Ovnen. Han kjendte personlig Necker, Fayette og Mirabeau; og bestyrkede hvad jeg ved Revolutionens Begyndelse strax havde sagt: at en vis Jean Jacques var den egentlige Funke til denne Ildebrand. La Fayette er endnu en temmelig ung Mand, af en blød og from Charakteer, med ubetydeligt Udseende, men født Kriger. Han blev, som Officeer, i Førstningen kaldet Mademoiselle La Fayette; og det var denne Stiklen paa hans Fruentimmerlighed, som begeistrede ham til hans Foretagender i Amerika.

Det er upaatvivleligt, at intet Folk i Verden veed bedre at tale, end Franskmændene. De vide at give Alt en vis Interesse. Deres ubeskrivelige Artighed og forekommende, tjenstvillige Høflighed indtage strax Hjertet for dem; og Hovedet glemmer, i Mængden af deres nette og naive Talesving, Mangelen paa Grundighed i deres Underholdning.

Over Champlite kom vi til Longeau, hvor vi for Røg maatte boe mellem Bønder og Bønderpiger. De franske Koners og Pigers Nysgjerrighed er meget stor. Vertinden lugtede til alle Daaserne, oplukkede alle Leddiker, og beundrede Alt. Tobak bruges her af Alle; og Bøndernes Høflighed gaaer saa vidt, at de altid gjøre Sving med Haanden, naar de modtage en Priis. De sige "Monsieur" til hverandre; sige: "excusez!" naar En tager Brødet, som staaer hos Naboen, og skjenke stedse først i Sidemandens Glas.

Folket i Champagne er buttet og kort, især Fruentimmerne. Landet selv er overmaade smukt; uagtet det nu ligger Liig, bemærker jeg dog tydeligen dets falmede Skjønheds Træk.

Langres

er en anseelig By, fuld af Knivsmede. Alle Husene ere ligesaa mange Blade; thi i Frankrig ere alle Byer beskrevne. Paa et Huus saae jeg et Parykmager-Skilt, der forestillede to Engle med Parykker paa, der sloges om en i Luften svævende Paryk, omstraalet af en Helgenglorie!

Langres ligger paa en høi Bakke. Fra Promenaden under Stadsmuren har man en viid og prægtig Udsigt over det halve Champagne. I det fortryllende Veir, ved Solens Opgang, glimrede især en temmelig høi, overmaade veldannet Bakke, paa hvis Spidse vi beundrede en saare pittoresk Ruin — men, o Spot! neppe havde vi nærmet os denne lokkende Høide, før vi bemærkede, at det var intet mere eller mindre, end to — murede Galger.

Pont.

Hertil ankom vi den 10de Januar, og maatte tilbringe Aftenen og Natten i Ætnas Røg og Heklas Kulde. Vi opholdt os fornemmelig i Kjøkkenet; og, som sædvanligt, i prægtigt Selskab af Carl, Kudsken, et Par Tjenere, Verten og Vertinden. De Øvrige drak Viin, og vi knækkede Nødder — et jammerligt Bytte mod at skrive til vore Elskede! Ovenikjøbet

talte de saa slet Fransk, at vi ikke havde den mindste Fordeel af Conversationen.

Tidlig om Morgenen reiste vi, i Regn og Mørke, til Nogent, en ret net lille By, i en smuk Egn. Vi kom her over Seinen, som vi nu ikke see igjen, før ved Paris.

Paa Veien herfra strax udenfor Byen, saae vi den første puddrede og friserede Bonde. Han holdt Skridt med Vognen, til Carls store Uro og Ærgrelse; Carl steg af — det hjalp ikke; han fik intet Svar paa sin Tiltale — det hjalp ikke! Vi gjorde vore Bemærkninger herover i Vognen. Udentvivl, sagde jeg, er det den blotte parisiske Nysgjerrighed, Selskabs- og Snakke-Lyst, der bevæger ham til, at spille vor Skygge — det blotte Selskab af Hestene — det blotte Syn af Folk! Jeg havde Ret. Han snakkede saa ufortrødent op til Bukken, at dens Bevaanere tilsidst forsonede sig med ham, og stege atter ned. Nu var han i sin Herres Glæde. Han marcherede nu mellem Carl og Kudsken, og strax var Conversationen — Franskmandens anden Luft — i Gang.

Pudder spiller i den corporlige Gallicisme den samme Rolle, som Høflighed i den aandelige.

Paa Veien til Provins mødte vi Deligencen, slæbende efter sig en lille Karreet, med en Hund i, som sad der ganske alene, men med en vis Tækkelighed; og, som det lod til, drak Thee.

Provins er den meest romantiske By, og, saa at sige, den meest pittoreske Steensamling, jeg har seet, næst Freiburg. Den har mangfoldige Klostre og Kirker, som ere strøete omkring paa Bakken, i Midten — forfaldne Mure, gamle Ruinhvælvinger, o. s. v.

Igjennem hele Frankrig har man næsten bestandig Alleer. Fra Provins begynder een af de skjønneste. Man kjører igjennem et Huus midt i Byen; og den store Postvei gaaer igjennem een Gaard og to, tre Baggaarde af en Bygning, som hôtel de l'ecu de france. Den ene Baggaard var saadan, at jeg fandt Navnet overordentlig passende, paa en Apostroph mindre og et Bogstav mere nær.

Guignes

Efterat have spiist i Maison Rouge, kom vi igjennem Nangis og Mormans hertil.

Vi havde paa Veien havt vore Lygter tændte; men Pistolerne ladede vi ei, omendskjøndt der blev talt om, at der ikke skulde være saa ganske sikkert. Jeg sang, for at berolige mig, Horatzes:

Integer vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis —

og, for aldeles at gjøre mig rolig, overtænkte jeg, hvor ganske jeg var ikke blot sceleris, men ogsaa auri et argenti purus.

I Morgen altsaa kommer jeg til Paris! Sandelig behøver en Reise Himmelens Velsignelse — behøver en farlig Reise Himmelens dobbelte Velsignelse — behøver en forvoven Reise dens tre- og en fortvivlet Reise dens fire-dobbelte Velsignelse, saa behøver vor, uden Pral, uden Partiskhed, uden Fordring paa Fortrin i nogen Maade, dens femdobbelte Understøttelse. Neppe har eet eneste Menneske, fra Verdens Skabelse til nu, paa en saa farlig, forvoven, fortvivlet, uforsigtig, urimelig, ubegribelig, overordentlig, overnaturlig, overvættes eventyrlig Maade, reist i en engelsk Vogn til Paris — end sige to.

O pater deorum!
Si non unius, tamen miserere duorum!

Vi have betalt her, hvad vi have fortæret. Men jeg har søgt i alle mine Lebdiker, i alle mine Lommer, uden at finde een eneste overbleven Sou. Moltke har gjort det samme, med samme Held. „Jeg veed ikke, hvorledes det skal gaae," sagde jeg, og følte Vegetationen paa min Hage, „naar vi komme til Paris — vi have ikke Raad til at lade os barbere.

Dog, tænkte jeg, dermed spare vi den Bekostning paa Sjæl og Legeme, at gaae paa Comedie — Men — Spørgsmaal er det: om man kan see l'assemblée nationale, med uklippet Skjæg? Det vilde bedre gaae an i l'assemblée de Qvarante; thi, saa vidt jeg har hørt, skal just Skjæg være Hovedsagen der. Var ikke denne fatale Bekymring for at blive ragede, troer jeg, vi med den yderst mulige Rolighed, med den ordentligste Puls, og den tækkeligste Mine af Verden, vilde kjøre ind ad Parises Porte.

Det Artigste er, at hverken Moltke eller jeg kjender eet eneste

Menneske af Kjød og Been, end sige Mand af Guld og Sølv i denne for Resten meget vidtløftige By.

Da jeg havde gjennemledt alle mine Gjemmer, fra min Hattepul til Bunden af mine Støvler, uden at finde en Skilling, følte jeg mig saa glad, som om jeg havde fundet Alt, gladere, end om jeg havde vundet den ganske Verden. Aarsagen var uden tvivl denne, at, hvis jeg var kommen i den ulykkelige Forlegenhed, enten at maatte vinde, eller tabe alle Jordens Skatte, jeg upaatvivlelig tusinde Gange heller valgte det sidste. Jeg kan ikke negte, at jeg paa den hele Reise hemmelig har ønsket, at vi maatte blive overfaldne og udplyndrede af 40 Røvere. Det maatte være en ubeskrivelig Fornøielse, saaledes at snyde paa eengang to Snese tyvagtige Kjeltringer.

Ved denne Leilighed har jeg gjort den interessante Bemærkning — og jeg finder, at den er mere værd, end alt det, de 40 Røvere havde kunnet tage — at det ikke er Livet, et Menneske er bekymret for, naar det skjælver for Døden. Deraf har jeg — efter megen Meditation, Over- og Under- og Om-Tænkning, ved at generalisere, specialisere, og individualisere, ved at sammensætte og opløse, ved at lægge sammen, multiplicere, dividere og subdividere, og, kort sagt, ved at sammentrække, udtrække og udpine alle Livets og Dødens Ideer — distilleret den Sætning, til Husvalelsesdrik for Enhver, der befinder sig i lige Omstændigheder: „at den, som taber Livet, taber Intet, hvis han ikke taber mere, end dette." Sjælen taber ligesaalidt, ved at tabe Livet, som Fuglen, ved at tabe sit Fuglebuur.

Altsaa reiser jeg imorgen til Paris, meget rolig. Og, skulde jeg ikke komme længere end i Porten — Paris kan undvære mig, det veed jeg med Vished, og det skulde være skrækkeligt, om ikke jeg ogsaa skulde kunne undvære Paris.

Onsdagen den 13 Januar.

Jeg tilbragte i Guignes den kjedsomste, pinefuldeste, utaaleligste Nat, jeg nogensinde har gjennemvaaget paa min Reise. Det var en gyselig Kulde, Værelset var koldt, og gjennemhvinet af Trækvind. Sengen var elendig, med et tyndt Teppe over nogle fugtige Matrasser; og syg var jeg. Jeg havde tilbragt en

Time i denne Sneedrive, da en utaalelig Krampe nødte mig til at staae op i det kolde Værelse, og klæde mig paa. Ny Ulykke! Der var hverken Lys, eller Snuustobak. Jeg lagde mig igjen i mine Klæder; og uagtet jeg, med Frakke paa, indsvøbte mig i Matrasserne, frøs jeg dog, som om jeg havde holdt Piquetvagt paa Toppen af Spidsbergen. Moltke befandt sig ikke meget bedre.

Klokken 6 satte vi os i Vognen, og fore videre, indtil vi standsede ved Pavillon de Grosbois. Her begynder, fra denne Kant af, de første Straaler af Hovedstadens Central-Glimmer at vise sig. Det er ellers fra denne Side af, at man kommer pludseligst til Paris. Egnen er overmaade leende. Slotte, Alleer og Lyststeder udbrede sig i større og større Antal.

Paa Veien til Paris har jeg læst i den første Deel af Yorricks følsomme Reise, og Adskilligt i Voyage du jeune Anacharsis en Grece. Det er, i mine Tanker, ikke muligt at læse noget mere interessant, correct og skjønt udarbeidet, end dette sidste Værk. Jeg læser det og med inderlig Fryd. Stilen er, efter min Følelse, mageløs reen og passende. Man seer deri det franske Sprogs prosaiske Herlighed, i dets hele Glands. Hvad kan man læse mere valgt og tilfredsstillende f. Ex. end hans Maleri af Sapho? Barthelemy er, som Rousseau og Wieland, et Beviis paa, at det er kun middelmaadige Genier, der qvæles af Lærdom.

En lille Sky steg op i Vesten, og gjorde os forskrækkede for, at den skulde udbrede sig, og dække Solen; men den drev forbi. Strax udenfor Grosbois, i det man kjører gjennem en viid, prægtig Allee, med Dyrehaver og Lyststeder paa begge Sider, kommer man op paa en Forhøining, hvorfra man opdager Paris og Departementet i den uoverseelige Flade. Det er et Archipelagus af Stæder, i hvis Baggrund Paris hæver sig; og Hovedpunktet, hvor Øiet hviler, er den høie, hvide Kuppel af den nye Genevieve. Jeg talte herfra 30 Stæder, som omgive Paris med ubeskrivelig Glimmer, oplyste af Solens Straaler. Det var himmelsk klart Veir; og mit Øie forvildede sig mellem disse tusinde Objecter, i Brimmelen af Konstens sammendyngede Værker. Seinen bugter sig yndigt mellem alt dette.

Vi kom igjennem Charenton.

Besynderligt er det, at jo mere man nærmer sig Paris, desto mere uorthographiske blive Inscriptionerne. Jeg fandt op-

holde mig her i 3 Aar, alene for at læse dem, og dog ikke faae gjennemlæst dem alle.

Paris.

Den 13de Januar Klokken 4 kjørte vi ind igjennem Forstaden St. Antoine, gjennem Rue de Charenton. Man kjører 2 Timer, og troer bestandig, at man allerede er i Staden; man kommer virkelig dertil i den tredie, og seer Kirker saa langt borte, at man troer at være en Miil fra den. Det, der især falder paa Synet og Hørelsen, ved at nærme sig denne uhyre Bikube, er Vrimmelen og Surren af dens Indvaanere, Mængden og Himmelhøiden af deres Celler, og Inscriptionerne paa samme. Disse ere i denne Tid mærkeligen forøgede, ved Mængden af de paaklinte Blade. Af alle satyriske Mottoer, et skumlende Hoved nogensinde har valgt, kan, i mine Tanker, intet tænkes mere vittigt bidende, end Merciers paa hans Tableau de Paris: „Qværens qvem devoret" I disse tre Ord har han sagt alt det Onde, det er muligt at sige, og de ere fuldkommen hvad et Motto bør være, en Qvint-Essenz af Værket. Paris sammenlignes her med Djævelen, som er og bliver, hvor det gaaer, det afskyeligste Væsen, den menneskelige Indbildningskraft har frembragt; og sammenlignes rigtigen. Endog det Foregaaende, den anden Halvdeel af Sproget, passer sig paa denne By. Djævelen gaaer omkring, som en brølende Løve — saaledes gaaer Paris i Reisendes Munde, i utallige Skrifter, i utallige Moder, Verden om, og søger, ved sit Rygte, at lokke alle andre Landes Indvaanere til sig. —

Vi søgte et Herberg udenfor Byen, for at have det billigere. Kudsken forfeilede det, og kjørte forbi. Vi søgte et i Forstaden — forfeilede det ogsaa — vi holdt endelig stille, efterat være komne noget ind i Staden selv, udenfor et, hvis Tarvelighed fristede Carl.

Inscriptionen var virkelig den beskedneste, jeg hidtil havde seet i Frankrig: Petit hôtel au Cheval noir. Vognen kom, med megen Besværlighed, ind af den smalle Port i den lille Graad. Hestene bleve fraspændte, og Madamen ledte os op ad nogle gamle, smalle, skidne Bagtrapper, paa et Værelse, som,

Haaret endnu reiser sig paa mit Hoved, ved at tænke paa. Man forestille sig en Svinesti med et Vindue, og to Senge, som de, hvori Donquixot og Sancho tilbragte Natten med Maritornes. Jeg vidste ikke, om jeg skulde lee eller græde over dette Logis, der passede fortræffelig med vore Punges Omstændigheder. Imidlertid fandt vi det alt for tyvagtigt; thi, reent ud sagt, i den tydeligste Forstand, det lignede mere et Tyvehul, end nogen anden Ting paa Jorden.

Vi lode en Figaro hente, for at udrive os af vor Haar-Forlegenhed. Jeg veed ikke hvor mange Konster den lille Pariser besad for Resten; men det er vist, at han hverken kunde barbere, eller frisere; det første beviste han paa mig, og det andet paa Moltke. Men hvad der mere forundrede mig, var, at han ikke talte eet eneste Ord, med mindre man talte til ham.

Vi forlode ham og dette jammerlige Hul, ved Hjælp af 3 Livres, og lod os atter rulle høiere op i Staden, indtil Hôtel de Strasbourg, hvor vi fandt et net Værelse med to Senge og to uhyre Vinduer ud til den store Gade St. Denis Her antoge vi os strax en Leietjener, klædte os paa i en Snup, og lod ham lede os til National-Theatret. Vi traskede igjennem utallige Gader til Pont-neuf. Her beundrede vi de illumineerte Prospecter til begge Sider. Jeg tog tre Gange min Hat af for Henri IV, og kom over den prægtige Bro til Forstaden St. Germain. Her kom vi atter igjennem en Mængde Gader til Comediehuset, der falder skjønt i Øiet, og er smagfuldt bygget, omtrent som Museum Fridericianum i Cassel. Vi hilste i Peristylen paa Voltaire, som sad der i Marmor (af Houdon), og forlangte Billetter for 1 Ecu-neuf, en Sum, som Carl havde sammensparet — vor hele Formue! — O Qval! alle Billetter vare borte, saa nær som de til første Plads i Parterre noble — og disse kostede 2 store Daler!

Stykket, som blev opført, var Charles IX, som jeg kjendte af en Relation derom i Journal de Paris — nei! det var ikke muligt at vende tilbage igjen! Vi pesteerte over at have glemt vor Guldbørs hjemme, for at indbilde Leietjeneren, at vi havde en. Moltke fortvivlede, og tabte Modet. Han vilde ikke gaae ene for den 1 Rigsdaler, jeg ikke heller; men — sagde jeg: der er Middel mod Alt, uden Døden! Jeg vil see dette Stykke, skal jeg og lade min Kjole trække af! Venez! Han fulgte, nedslagen,

og Tjeneren bag efter. Tæt ved Comediehuset havde jeg bemærket en stor Tracteer-Sal. — Moltke kunde ikke overtale sig — men jeg gik ind, og han fulgte. — Adskillige Herrer spillede, drak Thee, læste Aviser, o. s. v. — jeg gik, med Millionairens Raskhed, op imellem dem. „To Kopper Chocolade!" — og satte mig ved Siden af den velmægtige, glimrende Vertinde, som dominerte et Bord i Midten af Salen. Chocoladen kom — vi drak — Moltke taug, og stirrede paa Gulvet. „Laan mig dit Uhr," sagde jeg — han gav mig det.

„Madame!" brød jeg ud, og vendte mig til Vertinden: „J'ai eu le malheur, d'oublier ma bourse ches moi; la pièce, qu'on va donner, m'interesse infiniment — je ne connois personne ici; voila mon montre! Ayez la Complaisance de m'y preter un Louis jusqu' à matin!"

„Très volontiers, Monsieur! avec beaucoup de plaisir!" Hun tog Uhret, og gav mig en Louisd'or.

„Voila pour le Chocolat!" sagde jeg, og rakte hende den store Daler, for at vise hende, at det ikke var for Chocoladens Skyld. „Demain matin j'envoyerai mon Domistique."

Triumpherende iilte vi nu, med vor Louis, hen til Hullet, og fik 2 Parket-Billetter. — „Men hvorledes vil det gaae i Morgen," sagde Moltke, halv bedrøvet. „Lad mig sørge derfor!" sagde jeg, og vi kom ind.

Tragedien var allerede begyndt. Imidlertid havde vi ikke tabt meget mere, end den første Scene. Parterret, Parkettet, alle Logerne vrimlede. Der reiste sig en skrækkelig Larm i Logerne oven over. Skuespillerne maatte holde inde midt i deres Dialog, og vare tvivlraadige om de skulde vedblive; tilsidst reiste man sig fra Bænkene; Alarmen vorte, man skreg, man hyssede. Omsider, efter nogle Minuters Bulder, blev Alting tyst igjen, og Skuespillerne fortsatte Stykket. Nei, aldrig har Menneskeheden og Konsten opvakt i min Sjæl en mere convulsivisk Fryd — aldrig har jeg følt mig saa glad Menneske i Selskab, som medens dette Tryllespil varede*)! Virkningen var almindelig. Med hvilket rasende Bulder af Klap og Bravo afbrød man over tredive Gange Skuespillernes Declamation! Jeg klappede, og jublede, med en In-

*) De franske Skuespilleres eneste Feil er — ikke deres, men den almindelige Smags og Fordoms — at man nødvendigen skal høre Rimene.

derlighed og Vælde, som jeg endnu aldrig har hørt anbragt paa en Skueplads*) Ved Stykkets Ende vendte sig en af de Herrer, som sad mig nærmest, til mig, og gjorde mig en Compliment for den Iver og det Valg, hvormed jeg havde klappet.

„Vous êtes bon Citoyen, Monsieur“ — sagde han.

„J'admire les bons citoyens,“ svarede jeg, „je m'estime infiniment heureux de me trouver ici au milieu d'eux!“

Han bukkede sig dybt; og nu kom vi i en Samtale om Revolutionen, Danmark, Stykket og deslige. Jeg talte varmt og heftigt; thi mit Hjerte brændte. Dette tilvendte mig en anden Herres Opmærksomhed i Logen bag ved, han lænede sig over til mig — gjorde mig en Compliment, og fortalte mig Adskilligt om Gemytternes Stemning. Det var i Aften fireogtyvende Gang, at dette Stykke blev givet efter hinanden. Man underrettede mig om Forfatteren og Acteurernes Navne; men jeg har glemt det Alt over Stykket selv, og den Virkning, det gjorde.

Man gav strax derpaa, med Lethed, Rigtighed, og sand Skjønding, det artige lille Lyststykke: l'Impatient. Hoved-Rollen især blev spillet af den bedste komiske Skuespiller i Paris, med ubeskrivelig meget Vid. Jeg talte ikke med nogen Pariser, endog i den modsatte Forstad, som jo havde seet Carl IX. Jeg vil sætte, at af 800,000 Indbyggere i denne By de 100,000 besøge Skuespil; og man har altsaa i det mindste 100 forskjellige Parterrer. Det, som denne Aften havde taget Pladserne i Besiddelse, har havt Overvægt af fornuftige og smagfulde Individer. Jeg kan alene paa denne Maade forklare, hvi denne Opførelse af Carl IX. var et ligesaa isoleret Særsyn paa National-Skuepladsen, som Glucks Alceste à l'academie royale.

Saa styrket, frydet, oplivet og moret, som det er muligt at blive det her i Støvet i tre Timer, forlod jeg Skuepladsen, med den meest brændende Beundring og Høiagtelse for den og dens Vrimmel. Der er neppe Nogen med større Fordom mod den franske Skueplads traadt ind derpaa, end jeg, og der er neppe Nogen, der mere tilfredsstillet er gaaet derfra. Næsten alle Rollerne i Tragedien bleve mesterlig spillede; fortrinlig Cardina-

*) Parterret i Paris er naturligviis meget foranderligt. I Grunden havde Parterret mere Deel i min Fornøielse denne Aften, end Stykket eller Skuespillerne. Aftenen tilforn var ikke en tredie Deel af det Antal, som fandtes i Aften, og Stykket blev optaget med Kulde.

lens og Canzlerens. Ogsaa Kongens blev givet, i det Hele, godt; paa de fleste Steder fuldkommen ypperlig. Vi spadserede tilbage over Pont-neuf, og gik ned til Palais royal, hvor vi besaae de utallige glimrende Boder, og spadserede gjennem alle fire Gange om den store Plads. Den Rigdom, Glimmer, Stimlen, som straaler og bølger her, er ubeskrivelig. Kongen af Frankrig boer for Resten meget borgerlig i en Fløi. Jeg fortalte Carl vor Tildragelse, da vi kom hjem — der manglede os 30 Sous, for at kunne løse Uhret strax, og han havde dem netop. Leietjeneren fik dem strax, for at hente det, og nu ere vi altsaa Alle fuldkommen pengeløse. Imidlertid fortærede vi, med megen Appetit, en fed Høne; og jeg drak, i rød Viin, National-Forsamlingens, Palmines, Selines, Cramers og alle mine Venners Skaal, saa ubekymret, sjæleglad, og salig stolt, som om jeg havde Alt, hvad jeg ønskede, og en Tønde Guld derover.

Nedskuen over Paris fra Notre Dame.

Hvilken Mængde af vaagne og slumrende Ideer her under mig paa denne lille Plads! Mængden af Materie og Form, uagtet den er uhyre, er Intet imod Mængden af Aand.

Jeg beregnede de Ideer, der sikkert findes paa denne Plads. Et Menneske, som levede i 100 Aar, vilde efter Hookes Beregning — naar man regner een Idee i 20 Terzer, og fradrager de ⅓ Dele af Livet til Søvn — have omtrent 3,155,760,000 Ideer. Jeg vil sætte, at man i Paris ikke lever overhovedet mere end 30 Aar, saa opkommer omtrent 100,000,000 Ideer for hvert Individ, og altsaa multiplicerede med Indvaanernes Antal, 800,000, bliver der 80,000,000,000,000 vaagne Ideer.

I Paris er der i Hovedbibliothekerne,

omtrent	875,000	trykte Bøger
og	90,000	Manuscripter
i smaa Bibliotheker	35,000	Bøger!
altsaa i Bibliothekerne	1000,000	Skrifter.

Men da heriblandt ere adskillige Doubletter og Tripletter, vil jeg tage blot $\frac{1}{10}$ Deel, som det sikkre Antal af forskjellige Skrifter, eller 100,000.

I hver af disse Bøger har Forfatteren lagt i det mindste $\frac{1}{5}$ Deel af 30 Aars Ideer, eller

	20,000,000,000,000	slumrende Ideer,
hertil de	80,000,000,000,000	vaagne,
udgjøre	100,000,000,000,000	

hvilke altsaa er Antallet af de Ideer, som findes paa denne lille Plads neden under mig!

Samme Aften skrev jeg følgende Brev til Prinds Frederik Christian, Hertug af Augustenborg*):

„Nei! jeg kan ikke længer rumme den taknemmelige Følelse, „som fylder mit hele Hjerte. Jeg maa give den Luft — jeg „maa fortælle den ædleste, elskværdigste Velgjører den Fortryllelse, „hans Godhed skaber rundt omkring mig — den Fryd, den frem-„kalder i mit Inderste, og den grændseløse Hengivenhed, som ud-„flyder af disse Kilder! Jeg kommer fra den pariske National-„Skueplads, berusende heed, fortumlet, som nedfalden fra een „af Himlene. Ja! jeg har seet Frihedens Himmel aaben, jeg „har hørt Fornuftens Seier over Fordom, jeg har seet Sand-„heden i sin Glorie, og Mennesket i sin Værdighed! Ædelmo-„dige Prinds! hvi var De ikke nærværende ved denne Scene? „hvi er De ikke i Paris i denne Tid? i Frihedens Morgenstund, „i det Øieblik, den tiende Deel af Europas Menneskehed vaag-„ner! Man gav Charles IX, en Tragedie, med Anvendelse paa „den nærværende Forfatning, fireogtyvende Gang. Skuepladsen „vrimlede; og Virkningen var ubeskrivelig. Den alvorligste Op-„mærksomhed herskede mellem disse Tusinde i fuldkommen Stil-„hed — afbrudt af convulsivisk, epidemisk, larmende Klap. Med „inderlig Vellyst bemærkede jeg, igjennem denne stormende Fri-„heds-Følelse, den charakteristiske franske National-Kjærlighed til „deres Fyrster, naar samme ere Landsfædre. Henrik IV. viste sig

*) Dette i Kladde forefundne Brev til Hans Durchlauchtighed den afdøde Hertug af Augustenborg er desværre næsten det eneste af de mange, Labyrinthens Forfatter skrev til Hans Durchlauchtighed, som Udgiverne have kunnet afbenytte til Labyrinthens Fortsættelse. At denne Fortsættelse ikke har overalt den forønskede Sammenhang, maa fornemmeligen tilskrives den Omstændighed, at det ikke var den afdøde Forfatters Sønner muligt, trods gjentagne Anmodninger og Forsikringer om største Discretion ved Afbenyttelsen, at erholde, imod Udleveringen af en betydelig Samling af Original-Breve fra Hans Durchlauchtighed den afdøde Hertug til Labyrinthens Forfatter, dennes Breve til hans høie Velynder og Velgjører. I Følelsen af, hvormeget Labyrinthens Fortsættelse har tabt derved, skylde vi den danske Litteratur, Forfatterens Velyndere, og os selv denne Bemærkning.
Forf. Sønner.

„som Prinds paa Skuepladsen, og Prindsen viste sig som Hen„rik IV. Hvilke Frydeskrig over hvert Udtryk, hvori han yttrede „de sande Fyrstelige Følelser! Jeg har nydt faa saa fulde Timer „i mit Liv som dem, jeg tilbragte her, omringet af Parises Bor„gere. Jeg har sjelden, i sympathetisk Medfølelse, formummet „mit Hjerte vore saa voldsomt; men, i min Ruus, glemte dette „Hjerte ikke den Ædle, jeg skyldte den! Dyrebareste Prinds! med „denne Følelse omklavrede jeg paa Alperne, med denne vorende „Følelse ankom jeg til Europas første Hovedstad. O! at den „gjennem disse Linier kunde nærme sig til Deres Sjæl! O! at „De kunde see den i dens hele Flamme! Med al den Ydmyg„hed, Lydighed og Taknemmelighed, et menneskeligt Hjerte for„maaer at føle, elsker jeg Dem, første, ædelmodigste blandt alle „mine Velgjørere! Jeg er ganske Deres, og længes efter Intet „mere, end at kunne bevise Dem det! De sætte mig, hvor De „vil; De skal, paa enhver Plads, i ethvert Minut, finde mig „den taknemmeligste blandt alle dem, Deres Godhed har udrustet „med Leilighed og Kraft til Arbeide.

„Jeg kan ikke opholde mig her længer, end i det høieste „14 Dage. Alting er dyrt, og jeg ønsker endnu at gjøre Be„kjendtskab med den Ædleste blandt vort Aarhundredes Philoso„pher, Bonnet. Ved Enden af Februar er jeg altsaa igjen i „Bern, for at modtage min Dom i de Breve og Efterretninger, „som der vente mig. Imidlertid benytter jeg ængstligen hvert „Dieblik. Skal jeg, ved min Tilbagekomst, finde alt Haab slukt, „al Redning umulig, saa vil jeg fortvivle, men fortvivle uden „Samvittigheds-Nag, med den Trøst, ikke at have fortjent min „ulykkelige Skjebne. Ventende paa dette Udslag, er jeg, med den „barnligste Tillid til Forsynet og Dem, ædleste Prinds! Deres „aldeles hengivne, o. s. v.“

Carl kom tilbage fra Posthuset uden Breve. Jeg blev herover i ubeskrivelig slet Lune. Sophie! Sophie! hvor har du kunnet negte din Ven den Glæde, strax ved sin Ankomst til Paris, at finde Breve fra dig? og derover finde Paris ti tusinde Gange elskeligere? Nu er mig Intet længer elskeligt her. Paris er mig afskyelig! Hvad nytter det nu, at Fængsel-Taarnet er nedrevet? Alle Byens Templer, Paladser, Gaarde, selv dens Skue-

spilhuse ere mig lutter Bastiller! O! gid jeg var ude af denne Røverkule igjen! tænkte jeg; o! gid jeg aldrig havde seet den! Hvor smudsige, mørke og trange ere dens afskyelige Gader, hvor uformelige, beklistrede, eensbyggede ere dens sørgelige Huse! Hvor tung og giftig er den Taage, den behjælper sig med, i Mangel af Luft! Hvor dvergagtige, ligegyldige, uvenlige, naragtige ere dens myldrende Mennesker! — Forbandet være......! O! Sophie! hvi har du ikke skrevet mig til? 8000 Gader, 60,000 Huse, 800,000 Mennesker lide nu under denne din Grumhed!

Jeg satte mig til at skrive — det var mig ikke muligt at sammensætte tre Ord; jeg satte mig til at læse — det kjedede mig; jeg satte mig til at tænke — det var reent uudstaaeligt. Ikke een eneste Skilling i Lommen, og ikke een eneste Linie fra Sophie, til Vederlag for Tabet af alle Verdens Louisd'orer! Jeg ærgrede mig over, at Bastillen var nedreven; altsaa er og denne Tilflugt spærret, tænkte jeg. Jeg troer virkeligen at have havt mere Ret til denne kongelige Understøttelse, end Sterne. Sterne havde, da han trøstede sig ved den, nogle Guineer — jeg ikke een eneste Sou.

Jeg klædte mig paa, og gik ud med Moltke. Vor Leietjener er en Nichts-nutz! Han veed ikke Veien, kjender ikke Mærkværdighederne, og det, som er værre, siger: „je ne scais pas!" — En ægte fransk Tjener bør aldrig sig: „je ne scais pas!" Jeg vilde tusinde Gange hellere, at han digtede mig Alting, end denne uudstaaelige philosophiske Taushed og Beskedenhed. En tungsindig Franskmand er et Mandfolk i Fruentimmerklæder — et Diderotsk Skuespil — en fransk Oversættelse af Shakespear — et Foraar i Januar Maaned — kort sagt: et Marie-Billede, som Guldet er skrabet af!

Vi besøgte Herr Tourton, en aldrende, overmaade artig Mand. Vi gik derfra til Mr. Le Grand, ligerviis een af de store parisiske Banquiers. Udenfor Porten bad jeg Moltke tage Leietjeneren med sig; jeg vilde gaae alene til denne Mand, og finde mig selv hjem. Mr. Le Grands stegte Rævehoved-Physiognomie (jeg har aldrig seet et stegt Rævehoved, men jeg slutter mig til, at det maa see ud som Mr. Le Grands), indjog mig strax ikke saamegen Skræk, som Lyst til at løbe tilbage igjen. Jeg forrettede, paa den artigste Maade jeg kunde, mit venskabelige Ærinde til ham fra Raadsherren v. Fellenberg; han

udtrykte, gebærdede og opførte sig paa den meest uforskammede Maade. Jeg gider ikke skrevet det ..... "Mr Le Grand a l'air d'être très petit," havde jeg nær sagt; men jeg saae paa min Bjørne-Sløife, og gik stiltiende bort.

Jeg befandt mig i Rue de Capucines, omtrent en halv Miil fra Ville de Strasbourg. Jeg fandt imidlertid, paa egen Haand, hjem. Jeg var overmaade ærgerlig, da jeg gik ud; jeg var det tredobbelt nu. Jeg ventede med Utaalmodighed paa Moltke. Han kom.

„Der er 10 ecus-neufs," sagde jeg, i det jeg slængte dem paa Bordet; „Gud veed hvad det har kostet mig at skaffe dem!"

Hele Familien udbrød i Frydeskrig over dette uformodentlige Palliativ.

„Hvad har Du gjort, for at faae de Penge?"

„Naar vi engang igjen komme til Bern, vil jeg fortælle det, før ikke!"

Vi spiste. Efter Maaltidet havde vi en alvorlig Samtale med hinanden for Kaminen. Vi klædte os om, og gik over Boulevard, forbi Palais de Montmorency, en skjøn Bygning, der ligger meget behageligt, til Théâtre Italien. Dette Skuespilhuus er overmaade skjønt udentil — indeni er vel megen Forgyldning. Men Peristylen, Forsamlings-Salen, Opgangene, og alt det Øvrige er overmaade smagfuldt og prægtigt.

Man gav Droit de Seignerc, et ubetydeligt Syngestykke, med afskyelig Musik. Det var aldeles, i alle Henseender, i Spil, Ord, Musik, Udtryk, Gebærder, ꝛc., Originalen til St. Preux's Beskrivelse af den franske Oper i N. H.*) Afskyeligen udstødte Skrig, skrigende Svine-Chor, Ræben, og jeg veed ikke hvad af Basser, dæmpede aldeles Fornøielsen, jeg nød over det for Resten ypperlige Orchester, hvis Rigdom og Færdighed var mig noget ganske Nyt. Men, vore Ører, vore Øine, og, for en Deel, selv vore Gemytter bleve tilstrækkeligen gjengjældte for denne Lidelse i den følgende Buffa: Renaud d'Ast, hvori Hoved-Sangerinden fortryllede mig aldeles. Hun trillede, fløitede, klukkede Sjælen ind i Himmerig. Hendes ubeskrivelig søde Sølvstemme smeltede hun med saa megen Smag i de rundeste Krystal-Draaber; hun havde saa aldeles intet fransk Lirendreier-Sving. Hen-

*) Nouvelle Heloise?

des Spil var Møllers ukonstlede, naive, lidt vel ligegyldige Spil; og hendes Smag var — for at sige Alt — meer end Møllers. I dette Stykke saae jeg det skjønneste, meest velskabte unge Mandsfolk, jeg i mit Liv har seet. Det var Eleven Renaud, en sand uskjægget Apollo — ikke, som han dræber Slangen, men som han dandser mellem Arcadiens Hyrdinder. Musikken var af Paysiello — paa det italienske Krimskrams og enkelte Platheder nær, ret artig, paa somme Steder ganske fortryllende.

Vi fore til den danske Gesandt, habillés et frisés à l'abbé, med Kaarder. Han var nylig kjørt ud. Vi kjørte derfra til Assemblée nationale. Vi stege af, kom ind igjennem adskillige Gange i Klosteret Féans; man forlangte Billetter; vi havde ingen. Idet vi søgte Bureau des Chartes, mærkede to Deputerede vor Forlegenhed, og beklagede, at de kuns havde een Billet, som de tilbøde os, imod at de selv vilde blive ude; men vi afsloge denne overvættes Artighed. Vi besluttede i vor Ærgrelse over disse to feilslagne Visitter, at styrke os paa Ruinerne af Bastillen, og befalede Kudsken at kjøre did. — Paa Veien afgav jeg selv mine Breve til Grevinde Schimmelmann i Kjøbenhavn, og Oberstinde Braun i Bern, paa Posthuset.*)

Efter en Times Kjørsel, igjennem utallige Gader, kom vi endelig til Bastille-Pladsen. Vi saae, med bankende Hjerter, dens Ruiner, og vilde springe derhen; men Vagten afbrød vor Fart, med et "On ne passe pas ici!"

Vi sagde ham, at vi vare Reisende, og ønskede meget at turde gaae videre frem, "pour avoir le plaisir de marcher sur ses ruins!"

Han viste os til Hovedvagten. Vi kom ind; der sadde adskillige National-Officerer; een af de yngste kom os imøde, og forsikkrede, at det ikke gik an. Vi appelleerte til de ældre.

"Oh mon Dieu! pourquoi pas?" sagde en brav Oberst.

Vi fik Tilladelse, og nu spadserede vi hen paa vidtløftige Ruiner af dette fordum saa frygtelige Fængsel. Vi besaae Levningerne af de uhyre tykke Mure, Souterrains, og de underjor-

*) Man frankerer ikke Breve, som gaae udenlands. Maaden at afgive dem paa er ganske fortvivlet. Man styrter dem ned i et Slags Brønd, bag et Jerngitter, i Maaltusinde. Man hører dem dumpe, og støde sammen, som slagtede Gjæs, i Afgrunden.

disse Buer, der endnu ikke, trods de mangfoldige Arbeidere, som nu siden den 15de Juli arbeidede derpaa, vare ganske nedknuste. Da jeg, paa en Forhøining i Midten, oversaae rundt om mig den hele Plads, de knuste Brokker af Taarnene, løftede mit Hjerte sig høiere — jeg blev gloende heed, og takkede Gud inderlig — og velsignede Prindsen af Augustenborg, Seline, Palmine, Grevinde Schimmelmann, Cramer — hele Menneskeligheden! Jeg tog tre forskjellige Stene deraf, paa tre forskjellige Steder, og puttede i Lommen. Jeg fik den overmaade lykkelige Idee — mere af Instinct, end af Overlæg — at hoppe, og gav mig til, i alle Omvrimlendes Paasyn, at dandse paa Ruinerne. Mit Indfald faldt ikke paa blotte Stene — et Indfald i Paris falder altid i god Jord. Jeg bemærkede tydelig Fornøielsen over denne Idee; man loe, gjorde bifaldende Gebærder, og det var ikke langt fra, at man havde klappet.

Da jeg kom tilbage igjen, var Vagten herover bleven pludselig omstemt — spurgte, om vi ikke behagede at besee alle Huler neden under, 2c. — Vi betakkede os: "nous sommes contents d'avoir dansé là." — Vi stege atter i vor Vogn, og kjørte hjem, fuldkommen fornøiede over Nydelses-Indtægten for denne Formiddag. Jeg skjøtter næsten ikke om at see nogen Ruin mere; thi det er umuligt, at jeg skulde kunne see nogen med mere Fornøielse. Det Intet, som er nu, hvor Bastillen stod, synes mig mere majestætisk, end Peters-Kirken i Rom og alle Jordens Pyramider.

Vi vare tvivlraadige efter Maaltidet, hvilket af de 7 Hoved-Skuespil vi i Dag skulde vælge — især vaklede jeg imellem Nephte, Reine d'Egypte af Hoffmann, componeret af Le Magne — og den allerede eengang seete Tragedie Charles IX; men min Fordom mod det første Stykke, og den Omstændighed, at det sidste i Dag blev givet for de Fattige,*) bestemte mig for National-Skuepladsen.

Vi begave os altsaa, med begge vore Tjenere, anden Gang paa Reisen til Forstaden St. Germain, og ankom lykkeligen, med hele Arme og Been, i Midten af National-Parterret. Symphonien, man spillede før Stykkets Begyndelse, havde ikke den

*) De Fattige faae her i Paris adskill'ge Forestillinger; paa alle Theatre er dette Mode.

Lykke at behage Parterret — og, sandt at sige, fortjente det ikke heller. Man yttrede altsaa sin Kjede ved Støien, Raaben, Latter og Klappen, som nødte Orchesteret til at holde op.

"Commencez! recommencez!" Strar stemte alle Instrumenterne i igjen; atter Larm — Hyssen — Trampen og Klappen. Man holdt atter op — fik Befaling igjen — spillede videre, forsøgte Allegro — Presto — det hjalp ikke. — Endelig gik Forhænget op.

Man gav, efter Tragedien, La fausse Agnes.

Academie Royale de Musiqve.

Den store Oper her fortjener unegtelig den første Rang mellem alle de pariske Skuespil. Orchesterets Størrelse og Godhed sætter det allerede høit over alt det øvrige Forlystende i denne Stad, og Opførelsen imellemstunder af den Gluckske Opera sætter det over alt det øvrige Forlystende paa Jorden.

Alle Kjendere, som besidde rigtig Smag og sand Følelse, ere enige om, at man kun her seer musikalske Dramer. Af Alt, hvad jeg har beundret i Paris, hår Intet saa uendelig overtruffet min Forventning, som Operaen. Min Studsen og Henrykkelse var ubeskrivelig. Man tvivler intet Øieblik om, at man er i Verdens første Hovedstad.

Gluck er, i egentligste Forstand, Skaberen af denne, i sit Slags eneste, Forlystelse. Abbé Perrin stiftede Indretningen; men den var længe et ubesjælet Legeme. Man brummede og trallede Lullis og Rameaus Ritourneller, uden at drømme om mere end temmelig skurrende Klingklang, saalænge indtil Gluck, ved sin Iphigenie i Aulis, vakte det hele lyttende Publicum af denne Søvn. Det ligegyldige, slappe Recitativ forsvandt; den utaalelige Dirren af de evige Ritourneller hørtes ikke mere; Alceste, Orpheus, Armide og Iphigenie i Tauris fortsatte og fuldendte Sandhedens seirende Virkning — og nu kunde Ingen længere udstaae den gamle, tørre, stive, kraftløse franske Musik.

Piccini fra Neapel blev siden kaldet til Paris; og hans Roland vandt over 70 Forestillinger. Længe vidste Paris ikke,

hvem af disse Mestere det skulde række Palmen. Den smeltende, tildrende, ofte glimrende Italiener tryllede mere deres Øren; men den rørende, henrivende, simpelmajestætiske Tydsker bemægtigede sig deres Hjerter, og seirede.

Saliere, Philidor og Gretry tilvandt sig en fortjent Rang efter disse.

Jeg hørte Alceste. Hvilken guddommelig, prægtig ophøiet Simplicitet i den høitidelige Ouverture! Hvilke Chore! hvor herlig var Alcestes Bøn, og Orakelsvaret! Og nu Alcestes tungsindige, min hele Sjæl gjennemklingende, Arie! Jeg lagde min Minonas Ord under den, midt under den glade Dands. Men hvad er det dog Alt mod den store, rørende Scene mellem Alceste og hendes Gemal, da han opdager, at det er hende, som vil døe for ham! Nei! det er ikke muligt, at nyde i Støvet en større Salighed end den, at høre denne Musik! Kunde jeg kaste $\frac{1}{100}$ Deel af de Tanker og Følelser, der gjennemlyne og gjennembruse min Sjæl i denne uudtømmelige Nydelse, paa Papiret — hvilket Bidrag til Psychologien!

I Paris vilde jeg ønske at kunne udarbeide min Arions Lyre*) paa Fransk. Her skulde Kuntzen være! —

L'élève d'amour paa Théâtre Italien.

Næst efter Glucks Alceste har intet musikalsk Skuespil moret, rørt og frydet mig saaledes, som l'élève d'amour af Monvell. Selv Aline har ikke tilfredsstillet mig saa aldeles; thi, uagtet Musikken i denne, er Texten saa maadelig, at Virkningen derved slappes. Aldrig har jeg heller seet noget Theaterstykke i det Hele udført saa fortræffeligt.

Trods den fuldkomneste Overbeviisning om, foruden Glucks, aldrig at finde een eneste taalelig Musik-Tirade i Paris, spidsede jeg dog Øren allerede strax i Begyndelsen af Symphonien. Det var Melodie i Harmonie; det var Musik, som ikke blot tonede i Øret, men ogsaa gjenløb i Hjertet. Siden, næsten det hele Stykke igjennem, den meest passende, sparsomste Sætning — aldeles Gluckisk-Schulzisk! — overalt det sødeste Accompagne-

*) Den 1818 udkomne: Tryllebarpe. Udg. Anm.

ment, hvori Syngestemmerne svømmede, uden at drukne! — bestandig selvtænkt, ofte særdeles original og høist simpel! — kort sagt: jeg tvivler paa, at det er muligt, til samme Text, i det Hele, at sætte en bedre Musik. Kun i Triumphchoret syntes Forfatteren enten at have sin svage Side, eller at have udtømt sig — det tilfredsstillede mig ikke.

Forresten har jeg i Champagneviin i Aften drukket hans Skaal, i Forening med Glucks og Schulz's; og jeg vilde med Glæde givet min sidste Louisd'or, for at vide hans Navn, da jeg drak denne Skaal.

Stykket selv er, for saavidt jeg kan dømme, uden at have læst det, den bedste Operette, jeg kjender. De fleste Scener ere overmaade rørende.

Voltaires Tancrede paa Nationaltheateret.

I min hele Levetid har jeg aldrig kjedet, ærgret, æklet mig mere, end i den afskyelige Evighed, dette Stykke varede! Jeg havde den Tilfredsstillelse, at see det utaaleligste, grimmeste, afskyeligste og nederdrægtigste, jeg har seet, eller nogensinde kommer til at see paa Jorden.

Mademoiselle St. Vals Spil var rædsomt afskyeligt!

Hendes Vriden med Munden, Flæben, Husarfuldskab, Bryggerkarlsraskhed, Svinerolighed, Daarekisteovergang fra Philosophie til Raseri — hendes nyfødte Oviekalve-Smiil, hendes vanvittige Fortvivlelser, hendes væmmelige Besvimen — hendes ligesaa djævleblendte, som forønskede Død — — Alt, tilhobe og adskilt, foraarsagede mig Qvalme og dødende Ækelhed! Jeg havde heller giftet mig med det uhumskeste af alle Fruentimmer i den øvrige Verden, end rørt hendes Skjørt med en Ildtang — saa ubeskrivelig meer end helved-væmmelig var hun mig.

Og denne Djævel (thi hun var ikke engang fruentimmerlig nok, til at fortjene Navn af Djævelinde) beundrede man!! Det samme Publicum, som hører i Nationalforsamlingen en Bailly og en Seyes, beundrede hende!! Ubegribelige Menneskehed! Endnu ubegribeligere Gallier — sublimeste og fadeste Nation paa Jorden! Dog — det Fade forsvinder; det Sublime bliver tilbage!

Men hvilket Stykke kan og tænkes elendigere end Tancrede? Og dog skal dette være Voltaires bedste Tragedie. Skjønne, franske, utaalelige Vers — og forresten det utaaleligste Skolepogevæv! O, Genie — Talent — Geist! hvad ere I uden Hjerte, uden Følelse? Der er ikke eet eneste Glimt af menneskeligt Gemyt i det hele utaalelig lange Stykke — jeg maa tilstaae, det er det sletteste, jeg kjender, naar jeg undtager alle Voltaires øvrige Tragedier.

Forbandede være de Minuter, hvori jeg saae dette Stykke! Vare de endda aldeles tabte — men de have besudlet min Hukommelse, lært mig paany at kjende Had og Afsky, og druknet mig i Ærgrelse over, at Forfatteren ikke var bedre Menneske, eller Mennesket ikke værre Forfatter. Kunde jeg udslette Voltaires Existence af mit Vidende, jeg vilde give to Aar af mit Liv bort derfor!

Med hvilken hurtig Langsomhed — med hvilken langsom Hurtighed, ere disse otte Dage henfløine! Og, naar min Sjæl i dette Øieblik skuer tilbage paa Massen af de Objecter, de viste mig, de Ideer, som derved opstode i min Hjerne, og de Følelser, de fremkaldte i mit Hjerte, er Summen deraf den eneste Idee: jeg har været i Paris.*) Hvad har jeg tænkt, hvad har jeg følt, hvad har jeg lært i disse otte Dage? Jeg har nydt Paris — jeg har tænkt Paris — jeg har følt Paris, og jeg har lært saa meget af Paris, som man kan lære i otte Dage. Det er ikke lidet. Hiint Menneske under samme Omstændigheder, og dette Menneske under andre Omstændigheder, lærer mere i otte Dage, end denne i otte Aar. I otte Dage kan Tænkeren samle Forraad nok for otte Secler — hvis han levede saalænge, for tilgavns at koge sin Idee-Suppe. Den, som vil samle Viisdom for sig selv og Andre, bør ligesaa lidet reise for meget, som læse for meget. Enhver ufordøiet Kundskab skader Sjælen ligesaa meget, som en ufordøiet Spise skader Legemet. Viisdom er Sjælens Sundhed; den udfordrer Afholdenhed og

*) At være i Paris meget længe, uden at blive fordærvet, er umuligt; og dette er en Aarsag mere, hvi jeg elsker og beundrer Pariserne, da de dog ere saaledes, som de ere. Man drukner i Konst, langt fra Naturen — her er intet Vand, ingen Himmel, ingen Sol, ingen Morgen- eller Aftenrøde, ingen Stjerner — — altsaa ingen Gud!

ordentlig Diæt, ligesaavel som Legemets. Jeg har seet, hørt, lugtet, smagt, fornummet for meget i disse otte Dage. Levede jeg endnu i andre otte Dage paa selvsamme Maade, vilde min Tænkekraft døe af Indigestion. Man har opfundet Laxeer-Midler for Legemet i slige Tilfælde — Pen og Blæk for Sjælen!

Paris kan, i denne Tid, lignes ved en Kone, som er i Barns Nød — Assemblée nationale er Jordemoderen — men Lignelsen er rigtigere, naar jeg siger: Paris er en Jomfru, som gjør Barsel; thi der ere adskillige Fædre til Barnet. Dog nei! det er en Kone, just af denne Aarsag. En Jomfrues Barn har i Almindelighed kun een Fader; en Kones har ofte to, undertiden flere. Den ene af disse (den nævnte — Manden — Paterfamilias) er sædvanlig blot titulær. Fosteret, Paris er i Begreb med at føde, er Frihed. Den nævnte, titulære Fader, er Necker. De anonyme, mindre bekjendte og aldeles ubekjendte, ere J. J. Rousseau, Mably, Raynal, Voltaire, o. s. v. Man kan smelte alle disses forskjellige, hist og her udspredte Ideer sammen, kalde den Masse, som heraf fremkommer, Oplysningen, eller det attende Aarhundredes Genius, og paa den Maade redde Moderens Ære. Jeg var glad over, at have udfundet det Smuthul; thi jeg har en overordentlig øm Agtelse for Alt, hvad der er Fruentimmer, og forestiller Fruentimmer. Af samme Aarsag, som jeg har overslaaet Titelkobberet i den nye Udgave af Bürger, med Blæk, søgte jeg dette Middel, for at redde Frankrigs allegoriske Dame-Navn. Men ak! det lykkes ikke enhver Sem og Japhet, at kaste Dækket over, og ofte, med den bedste Villie af Verden, kaster man det saa bagvendt, at det mere skader end gavner, og, istedet for at skjule, gjør kun Andre — der maaskee ellers gik forbi, uden at see derhen — opmærksomme derpaa. Dette hænder saameget des naturligere, da man sædvanligen foretager sig en saadan Handling i et Slags Forhippelse, uden at see sig for hvad man gjør. Jeg gik altfor baglænds, med bortvendt Øie, for at dække tilstrækkelig. Jeg saae mig ikke nok for — jeg havde ellers seet i det mindste een af de fjorten Ludviger, som have giftet sig med og ere ægteviede til Frankrig. Slaaer jeg dem alle og flere sammen, ligesom jeg har gjort med de anonyme Elskere, saa fremkommer af dette

Sammenslag en Person, der saare virkelig har været gift med Paris, og virkelig har gjort Paastand paa Navn af Fader til alle dens Børn: Despotismus. Da nu virkelig Despotisme og Oplysning ere to forskjellige Personer, endnu mere forskjellige end Mand og Elsker, saa kan jeg aldeles ikke redde Konens Ære, med mindre man vil være ædelmodig nok til at tilstaae, at enhver Kone kan undskyldes, der er plaget med en saadan Mand, om hun i sin Fortvivlelse, naar det varer for længe, og han bliver altfor grov, hjælper en elskværdig Elsker at slaae en Streg over det sjette Bud, for desbedre at opfylde alle de andre. Man fortæller om Fruentimmerne i en Egn af det store Tartarie — og her i Paris fortæller man det om Ruserinderne — at de elske deres Mandfolk, ikke saa meget i Forhold til de Caresser, som i Forhold til de Prygl, de nyde af samme, og at derfor en Mand der, hvis han vil erobre sin Kones hele Kjærlighed, seer sig nødt til at skamskjænde hende. Der synes virkelig at have blandet sig noget saadant Tartarisk (for ikke at sige Russisk) i den franske Konge-Kjærlighed — og havde Ludvig den 16de været mere grusom end svag — havde han pryglet Frankrig i egen Person — vilde Paris maaskee endnu i dette Øieblik tilbede Despotismen! Men denne gode Mand, der synes mere at fortjene Navn af Nathue, end Tyran, og hvis Sjæl, saavelsom Legeme, er for tyk og magelig, til at gjøre noget selv, overlod til Andre, til D'Artois og Tilhængere, at uddele de Prygl, det elskende Folk endelig blev kjed af, fordi det ikke engang havde den Fornøielse, at modtage dem af sin Herres egen Haand. Paris blev overbeviist om hans Ligegyldighed — det havde hellere taalt hans Had. Det attende Aarhundredes Genius, der længe havde havt Øie paa denne letsindige, muntre, med Smiil lidende Kone, greb dette Fortrydelsens Øieblik — satte sig ved hendes Side paa Historiens Sofa, græd med hende, trøstede hende, lovede at skaffe hende Raad og Redning, smigrede hende med, at saa store Skjønheder fortjente en bedre Behandling, beviste hende, at Gemalen gik extra, fremlagde hans slette Huusholdning i Comptes rendus — og oplyste hende om hendes Fordringer og Rettigheder i Contrat-social; en hellig Bog, som een af hendes bedste Venner havde skrevet. Den elskværdige Forfører vidste saa godt at benytte hendes stærke, og hvad der er endnu sikkrere, hendes svage Side, at hun endelig kom i det

Lune, man paa Europæisk kalder Emportement, foer op af Sofaen, og, i sin billige Hidsighed, med ubegribelig convulsivisk Styrke, nedrev en stor Steen-Ovn, hvori hendes Huus-Tyran pleiede at indspærre hende, naar det faldt ham, eller rettere hans Kammertjener, ind. Selv gik hun til Versailles, hvor han dengang var, tog ham fat i Kalvekrydset — det var ikke længer den fromme, med Smiil lidende Elskerinde; men, for at sige Alt: det var en opbragt Kone — og trak ham hjem, for at gjøre Regnskab for sin Huusholdning. Imidlertid havde den elskværdige Genius vidst at tilvinde sig hendes uindskrænkede Gunst. I sin første Hidsighed vilde hun have givet Gemalen Gift; men paa hendes Vens Forestilling, og da Heftigheden satte sig, lod hun det blive ved en Sovedrik. Hun befandt sig allerede et Par Dage i Forveien i tvivlsomme Omstændigheder, og nødte Gemalen selv til at hente en Jordemoder, der kunde komme hende til Hjælp i paakommende Tilfælde. Manden sov — Konen var i Begreb med sin Nedkomst — Fødselshjælperinden lavede Alting tilrette. — Man var uvis, om Manden sov sin sidste Søvn, om Barnet blev en Søn, eller Datter — og, om Jordemoderen bragte Fosteret heelt og holdent til Verden, uden Moderens Skade. Huset var imidlertid, som sædvanlig i slige Omstændigheder, i yderste Uorden. — Saaledes fandt jeg Frankrig ved min Ankomst, i Begyndelsen af Aaret 1790.

Konen.

Jeg fandt hende paa Sengen — i Barsel-Negligee — men jeg var vel tilfreds med at gjøre hendes Bekjendtskab i dette Dieblik. Et Fruentimmer i Negligee er mig meget behageligere, end i sin meest glimrende Hoitidspragt. Paa Sengen synes en Dame mig at være paa sin naturligste, meest passende og tækkeligste Plads; og en Kone synes mig, i ingen Forfatning, interessantere og elskeligere, end i sin Barselseng. Uagtet hun var noget blegere end sædvanlig, uagtet hendes Mine var alvorlig, næsten lidende, hendes Dine matte, og hendes hele Væsen saa sindigt, hendes Tale saa dæmpet, og hendes Gebærder saa tænksomme, at man ved første Diekast let skulde kunne falde paa at tiltroe hende. meer sens commun end Esprit — saa opdagede jeg dog

lidt efter lidt, ved lang Stirren, endeel af de Original-Træk, som Europas bedste Nation-Malere eenstemmigen have givet hende i deres Skilderier. Hendes Ansigt var det samme; det var kun Farven og Musklernes Bevægelse, der vare forandrede. Ubeskrivelig Høflighed, udmærket Artighed, forekommende Tjenstagtighed, Flittighed midt i den yderste Letsindighed, opvakt Aand, Glimmer-Lyst, levende Vittighed, naiv Munterhed, Coquetterie, Lyst til at vise alt Stort paa en manieret, og alt Smaat paa en majestætisk prægtig Maade, Ligegyldighed, næsten Had til Naturen, og Kjærlighed indtil Raseri for Konsten, den høieste Efterligning og den laveste Smag fandt jeg endnu kjendelig i hendes Træk, Oine, Mine, Smiil, Anstand, Tale, Gebærder og hele Væsen.

Men Allegorie er noget kjedsommeligt, og en uophørlig Allegorie er af alle kjedsomme Evigheder den allerlængste. Paa intet Sted paa Jorden har jeg fundet — og uden Tvivl findes det ingensteds — Menneskeligheden, fra dens tænkende Side, i større Masser, med stærkere Træk contrastere med sig selv, end i Paris — paa National-Forsamlingspladsen, og paa National-Skuepladsen. Paa hiin seer man Folket i sin hele værdige Herlighed, og paa denne det samme Folk i sin hele latterlige Daarlighed. I National-Forsamlingen troer man at være i Athen, i dens ædleste Periode — og i Skuespillene troer man sig forflyttet til Abdera. Jeg troer sandelig ikke at overdrive, naar jeg siger, at i Assemblée nationale finder Tænkeren, i tre Timer, den størst mulige Masse af Fornuft, og i hvert af Skuespillene den størst mulige Masse af Galenskab, der nogensteds paa Jorden indsluttes mellem fire Vægge. Det er ikke muligt at forlade Séance i National-Forsamlingen, uden at finde sig begeistret af den varmeste Beundring og Høiagtelse for de Deputerede og deres Tilhørere — og det er sjelden muligt at forlade Skuepladsen efter Opførelsen af en Tragedie, uden at føle sig gjennemtrængt af Foragt for baade Skuespillerne og Tilskuerne. Paa det første Sted udraaber man: hvilken Samling af Vise, paa det andet: hvilken Samling af Narre. Misantropen undrer sig meer over det første; Menneskevennen meer over det sidste.

Bemærkning.

Revolutionen er en Tildragelse, som ikke har sin Lige hverken i den gamle eller nyere Histories Aarbøger. Den, som veed alle Jordens Begivenheder udenad, leder forgjeves om noget Lignende i sin Hukommelse — og lykønsker sig med at have oplevet den, maaskee, vigtigste Epoke, siden Skabelsen. Den indtræffer mod Enden af det attende Aarhundrede, paa en Tid, da Menneskeheden synes at have fuldtaarnet sin Masse af Materialier til — i det mindste — Grunden for dens Friheds-Tempel. Hvo kan med koldt Blod, med philosophisk, politisk eller moralsk Ligegyldighed, lige langt fra Haab og Frygt, uden Medvirken, og uden Deeltagelse, være Vidne til denne Omskiftelse? Hvilken Fornuftig kan gaae dens udbrydende Flammer uopmærksom forbi? og hvilken Opmærksom kan vel staae stille derved, uden at beaandes af det nye Bliv, dens chaotiske Stød forkynder? Ingen. Den, der nær ved eller langt fra har fornummet eller fornæmmer denne nye Skabelses Udvikling, og ikke opvaagner ved dens høitidelige Bulder til dobbelt Liv, til anstrengt Opmærksomhed, til dybere Randsagning, til Betragtnings Betragtning — den, som ikke føler sit Hjerte udvidet, svulme af Angst eller Tillid, af Kummer eller Fryd, af Misfornøielse eller Beundring — den, som ikke føler sin Hjerne svanger med nye Ideer, kort, den, hvis hele Væsen ikke føler mindste Stød af dette meest electriske Slag, Oplysningens Ild nogensinde har givet Jorden — han kan være Jurist, Læge, Theolog, Versemager, Physiker, Metaphysiker, Historiker, Politiker, Almuesmand, Adelsmand, Hofmand, Bisp, Konge — hvad man vil, og hvad man ikke vil — men han maa afstaae Navn af Menneske:

Homo non est, omne humani a se alienum putat.

Ogsaa — om end ikke overalt alle svage 60aarige Oldinge ved dette electriske Slag gives nyt forynget Liv, eller alle raske 20aarige Ynglinge, midt i deres Ungdoms muntre Foraar, derved tabe det — sporer man dog, hvorhen man vender sig, fra Syden til Norden, fra Østen til Vesten, i større eller mindre Grad, hos hele Folkeslag, eller enkelte Aander, gjennem alle Livealdere og alle Stænder, dets Rystelser.

Tilbagereise fra Paris.

Fontainebleau.

Den 29 Januar.

Vi forlode Paris i Formiddag Kl. 10. Aftenen tilforn havde jeg, ligesom den forrige, tilbragt med at indpakke selv, med ubeskrivelig Omhyggelighed, alle mine smaa Foræringer til min Sophie. Jeg var, indtil Kl. 10, paa Palais Royal, hvor jeg kjøbte mig en Overkjole, der og kan tjene til Slobrok, med Silkefoer, for 5 Rigsdaler. Jeg søgte et Par forede Støvler, og kom ved denne Leilighed ind i en Muffebod i Gaden St. Honoré, hvor man havde tilluft; men lovede at sende hen — da de ingen selv havde — et andet Sted. Imidlertid bad Madamen, en overmaade tækkelig, godlidende, net, ung Kone, mig ind, for at vente, indtil hendes Dreng kom tilbage. Jeg fandt mig her omtrent som Sterne hos Handskemagerinden; og benyttede hvert Øieblik, som hendes overvættes livsalige Høflighed gav mig noksom Leilighed til. Det var den yndigste Pariserinde, jeg har seet, og hun udsonede mig næsten med alle de andre. Det er i Middelstanden — og noget under — man bør opsøge sande elskelige Mennesker i en stor By. Vi talede meget om de nærværende Omstændigheder. Hun klagede over den dyre Huusleie, og ingen Afsætning; men haabede bedre Tider for Efterkommere. Hendes gamle Moder, som og var i Stuen, syntes ikke at lide Revolutionen saa vel. Det varede omtrent en halv Time, inden Drengen kom tilbage, uden at have faaet de søgte Støvler — og hun bad om Forladelse, for at jeg havde ventet forgjeves. Man sige hvad man vil, saa er en saadan Complaisance noget reelt, og yderlig elskeligt. Denne Kone og de to unge Damer, jeg underholdt mig med den næst foregaaende Aften i Logen paa Théâter Italien, hvor jeg hørte le Maréchal ferrant, og l'élève de l'amour, forligede mig med det foeminine Paris; og jeg forlod saaledes denne By med venligere Følelser.

Klokken 1 gik jeg i Seng — Kl. 3 var jeg vaagen; og Kl. 4½ stod jeg op. Vi vilde allerede have været ude af Byen igaar; men Kudsken kunde ikke staae, og Carl kunde ikke gaae.

Hr. Haller havde i Gaar raadet mig at spare Veien til Versailles, da Alting var tillukket der, og Intet at see, hvad jeg ikke ligesaa godt kunde forestille mig. Vi kom hertil om Aftenen Kl. 9, efterat have spiist i Villeneuve til Middag. Vi kom fra Villeneuve igjennem Melun, en temmelig stor By, kjørte feil — og maatte kjøre tilbage igjen, næsten hele Byen igjennem. Jeg mediteerte for Resten paa Veien, der er ligesaa kjedsom, som kongelig, bestaaende af en yderst fortræffelig Chaussee, gjennem en efter Snore gjennemskaaren Dyrehave. Saa megen Pragt for een Mands Jagt!

Den 30 Januar.

I Fontainebleau var Alting stille og taust, som Døden. I alle de prægtige brolagte Gader, som omgive de vidtløftige Slotsbygninger, saae jeg ikke mere, end tvende levende Skabninger, tvende Abbeer. Kongen har ikke været der nu paa femte Aar. Hundrede Familier ere satte ud af deres Leve-Vei.

Fontainebleau ligger paa en, med unge Træer bestrøet Flade, der er omringet fra alle Sider med uhyre Steendynger. Egnen er intet mindre end skjøn. Træerne overalt i Frankrig have ingen synderlig Vært. Vand og Skov savnes fornemmelig her. Da Kudsken, eller rettere een af hans Heste, havde tabt en Sko, maatte vi opholde os her et Par Timer, som jeg brugte til at besee Slottet, Parken og Haven. Jeg fandt det Altsammen saare ligegyldigt. Den egentlige Slotsbygning er gammel og elendig, især ynkede jeg Prindserne af Blodet, der her have boet i virkelige Priveter. Man finder paa hele denne Chaussee af og til Obelisker og andre Støtter. Paa Pladsen udenfor Fontainebleau staaer en slig, som Ludvig XV. har sat sin Kone og et Par Børn til Ære. Her deelte Chausseen sig i tre Veie, hvoraf jeg havde valgt den paa høire, og Moltke vilde tage den paa venstre Haand. Vi kom i en heftig Strid herover, som endte sig med at vælge den midterste, da Kudsken forsikkrede den at være den bedste. I Fontainebleau saae jeg, paa den inderste Slotsplads, en Areal med Zirater af udhugne Hjorte-Hoveder, med naturlige Takker, som behagede mig, og et stort Vand-Bassin, som meget forfriskede mit Øie.

Nemours.

Den første Virkning af den franske Høflighed mod Fremmede, som falder enhver Reisende i Øinene og enhver følende Reisende paa Hjertet, er den magelige Rullen igjennem Landet! Arme Folk, med blodig Sved, har du forskaffet mig denne Beqvemmelighed! Vee den Reisende, som ikke offrer de Draaber, der faldt af dit Ansigt paa denne Vei, et taknemmeligt Suk! Lad dine Konger oprette Obelisker ved hver anden Station; de have ikke lagt een Steen paa Broen; de have ikke ryddet een eneste af Grøften. Louis XVI. er Intet, uden en forulykket Oversættelse af den franske Landbo.

Vi kom imod Middag til Nemours, som skjuler sig i et Slags Have, bag Poppel-Alleer. Man tiggede og nødte os ind i Herbergerne. Ingen lider mere ved denne Revolution, end Vertshuusholderne. De eneste, som vinde, er Kaffeholderne i Paris. Jeg fandt i Vertshuset her en artig Opbyggelses-Bog, under Navn af le Chemin Royal de la Croix, dediceret til Hertuginden af Orleans*).

Paa Veien fra Nemours til Croisiere.

Denne Vei er om Sommeren overmaade behagelig — den er sømmet med en Allee af saa fine Træer, at de mere forraade, end skjule Udsigten til begge Sider. Paa venstre Haand har man en bestandig Kjæde af øde, steenbestrøede Høie, hvor Naturen synes at være død, begraven og forfulet; og paa høire et bestandig afvexlende Paradiis af yndige Høie, vellystige Enge, kjølige Lunde, og prægtige Poppel-Grupper, gjennem hvilke den lille Gison slynger sin Krystal-Strøm, i overgivne Bugter, uden dog at forlade Veien. Kort — paa høire Side har man et stedsevarende Gallerie af saa tryllende Landskabs-Malerier, at Naturen der synes ikke blot at leve, men at dandse til Fuglenes og Flodbølgernes Musik. Men da det er Vinter her, ved Enden af Januar Maa-

*) Dette Værk var affattet i en Samtale mellem Jesus og Mademoiselle Staurophile, og var, efter mine Tanker, brugeligere paa en Reise til Lyon, end paa en Reise til Himmerig. Den stod paa Vertindens Hylde, i Selskab med les amours de Catulle.

ned, og jeg kjører her den 30 bujus — sparer jeg Umagen ved en detailleret Beskrivelse over Contrasterne paa min høire og venstre Side.

Forlegenheden.

Men hvi har jeg gjort denne Reise? hvorfor gik jeg egentlig til Paris? Himlen er mit Vidne, at Intet af alt det, nogen skrivende eller blot snakkende Reisende har udbasunet om denne Stad, lokkede mig til den; hverken dens Templer eller Theatre eller Paladser, hverken dens Inderste eller Yderste, dens Indgang, Udgang eller Omgang fristede mig i mindste Maade. Jeg troede, at den bestod af Huse — og sluttede, at disse Huse vare byggede i Række ved Siden af hinanden, siden man taler om dens Gader. Jeg troede, at i disse Huse og paa disse Gader fandtes Mennesker af begge Kjøn, i sorte, hvide, grønne, gule, blaae, og andre farvede Klæder, med alle mulige Arter af naturlige og unaturlige Parykker — jeg sluttede, at disse ofte maae gaae afveien for Heste, da jeg aldrig har hørt, at Folk trække Karreterne i Paris. Jeg var endvidere temmelig vis paa, at ethvert af disse Huse, Mennesker og Dyr ikke var meer forskjelligt fra de Mennesker, Huse og Heste, jeg har seet paa andre Steder i Europa, end det franske **Pater noster** fra det tydske eller danske. Og ligesaa lidet, som jeg var begjerlig efter at see Ordene i **Pater noster** paa et fremmedt Sprog, naar jeg ikke havde Tid eller Leilighed til at lære det, for at forstaae dem — ligesaalidt skjøttede jeg om at see Husene, Hestene og Menneskene i Paris. Selv National-Forsamlingen — hvad dens Udvortes angaaer, troede jeg, at den saae ud som 1200 velklædte tildeels gamle, tildeels imellem Ungdom og Alderdom værende Mænd. Og hvad dens Indvortes betræffer, i disse Mænds Taler og Domme, da kan jeg læse og overtænke dem bedre i „**Motions et decrets de l'assemblée national,**" end jeg kan høre dem i Forsamlingen selv. Endelig, hvad det angaaer, at kunne sige: jeg har været i Paris! et Fortrin, som maaskee ene har lokket mange Reisende did, da maa jeg oprigtig bekjende, at jeg, trods al den Ærbødighed, disse Ord indskyde mig, naar de i et eller andet Selskab anbringes i den rette Tone, ikke er forfængelig nok til at befale en lige Ret til Høirøst — med Besværlighederne og

Forviklelserne af en Reise, i mine Omstændigheder, midt om Vinteren, uden Adresser, og med 3 Louis'dorer.

Nei! jeg maa lede saa omhyggelig og længe, jeg vil — saa finder jeg ingen tilstrækkelig Grund til dette usædvanlige Foretagende i min egen Tilbøielighed. Jeg er en nødtvungen Reisende. Imidlertid har ingen enkelt Person, heller ikke nogen Samling af Personer, enten i eller udenfor mit Fødeland, nødt mig dertil. Men den sande Grund ligger der, hvor man mindst skulde falde paa at søge den — i min Oeconomie. Det var først efterat min Rigdom var hensvunden til 6 Rigsdaler, at det fuldkommen faldt mig paa Hjertet, at den ikke hørte mig selv til. Jeg skyndte mig, inden den aldeles forsvandt, at bevise i Gjerningen, at jeg følte dette, og satte mig i Vognen til Paris. Jeg mediteerte paa Veien over den Brug, jeg vilde gjøre af mit Ophold i denne By — over den Nytte, jeg vilde høste deraf. Det er dog Paris, sagde jeg. Jeg vil give Kjøbenhavn en udførlig, tydelig og grundig Idee derom, vis paa, at der inden dens Mure er Ting nok, som vare værd at efterlignes der, og Ting nok, værd at tage sig i Agt for. Jeg vil give et Billede af alle dens Fortrin, og et Pendent dertil, af alle dens Feil. Til den Ende vil jeg see alle dens store og smaa Mærkværdigheder — dens Bibliotheker af petrificeerte og upetrificeerte Bøger, (hvad er et Bibliothek andet, end en Bygning af Bøger?) — stundom dens Mennesker — dens Konster og Videnskaber. I dine Fritimer kan du gjennemgaae Mablys Observationer, o. s. v., for at kjende den gamle franske politiske Bygning, og deraf grundigere bedømme den nye. Over Bordet læser du Merciers Tableau de Paris, for stykkeviis at gjendrive denne alt for uvenlige Bedømmer af 800,000 Hoveder, og 800 Millioner Ideer, og saaledes bestyrtser du dit Fødeland, og lidt efter lidt hele Verden, med et Værk over Paris — det vittigste, grundigste, upartiskeste, kort sagt: det eneste i sit Slags — og siger med Taknemmeligheds beskedne Triumph: Danmark! her er en liden Afbetaling paa de 300 Rdlr., jeg skylder dig for denne Reise! Jeg var ganske begeistret af disse prægtige Følelser, Forestillinger og Forsætter, da jeg, fra Høiden udenfor Gros-Bois, opdagede det Væsen, jeg vilde besee, studere og beskrive. Mit Øie stræbte forgjeves at overskue dets Yderlinie paa langs, paa tværs — forgjeves! Det blev større og større, jo meer jeg stirrede. Nei, otte Dage er for lidt, udbrød jeg, og

besluttede at blive fjorten Dage i Paris. Jeg var neppe kommen 40 Skridt ind i Forstaden St. Antoine, før jeg opgav Haabet om at beskrive blot denne Forstad — og jeg var ikke kommen til Enden af Gaden, før jeg fortvivlede over Muligheden at beskrive blot den udførligen. Jeg kom igjennem hundrede Gader, indtil endelig Vognen standsede i Rue St. Denis, og, i det jeg steeg op af Trappen i Herberget, la Ville de Strasbourg, lovede jeg høitideligen, at lade det Forsæt fare, at beskrive Alting i Paris. Jeg vil indskrænke mig til Skilterne, sagde jeg, og gik ud at spadsere. Jeg spadserede gjennem andre hundrede Gader. — Jeg vil lade det blive ved een eneste Classes — og valgte Parykmagernes. Da jeg havde været otte Dage i Paris, fandt jeg, at alene dette Studium af Parykmager-Inscriptionerne — naar samme alle skulde læses, forklares, udledes, sammenholdes, forbindes, og deraf uddrages et grundigt og tydeligt Resultat — fordrede for sig en Mands hele Levetid. Jeg valgte adskillige andre Species til Gjenstande for min Opmærksomhed og Bedømmelse; men ethvert — indtil det Ringeste — var saa mangfoldigen sammensat af saa utallige Individer — at jeg tilsidst i min Fortvivlelse ikke fandt noget enkelt nok for min Undersøgelse, undtagen Fruentimmerne; thi af dette Species fandt jeg ikke meer end tre i hele den parisiske Vrimmel af Mennesker. Men jeg faaer neppe Tid til at beskrive disse tre — thi Vognen, hvori jeg skriver dette, er nu allerede for Porten af Posthuset i Fontenay, og jo længere jeg fjerner mig fra Paris, jo utydeligere bliver min Forestilling om disse tre Fruentimmer.

Fontenay.

Man fortæller, at det her i Bourbonnois, og videre frem, er meget usikkert. I Forgaars er en Reisende bleven myrdet midt paa Landeveien. Jeg kan ikke begribe selv den Koldsindighed og Ligegyldighed, hvormed jeg hører dette.

Me dum in sylva Gallus in Gallina —
dum meam canto Sophien et ultra —
terminos vagor curis implicitus —
fugit inermem —

taaber jeg! — Den, som taber Livet i mine Omstændig-

heder — men! milde Himmel! hvad Aarsag har du givet mig Utaknemmelige, til at troe dem saa skrækkelige? er det ikke ligesaa formodentlig, at de ere yderst lykkelige? veed jeg, hvilke Salighededer der ville springe mit Øie imøde, ved Aabningen af de Breve, der vente paa mig i Bern? veed jeg, om jeg maaskee i dette Øieblik er udnævnt til ordentlig Professor i de skjønne — eller overordentlig Professor i de grimme Videnskaber i Kjøbenhavn? — Er det saa, ja! saa giver jeg min begyndte Sætning et ganske modsat Sving — Den, som taber Livet i mine Omstændigheder, taber Alt. Jeg kan altsaa, som sagt, ikke begribe min Frygtløshed.

Dog troer jeg, at deri blander sig en Hoben Tillid til Menneskeligheden i Almindelighed, og en stor Deel til den franske Menneskelighed i Særdeleshed. I Paris har jeg mellem hundrede Tourtons kun fundet een eneste Le Grand. Livsalig høflige Nation! har din Artighed, din forekommende Tjenstagtighed imod mig arme Nordbo fortjent, at den Tanke skulde kunne opstaae i min Sjæl: at myrdes paa den Vei, du med saa megen Umage, med Sved, maaskee med Taarer, har banet for mig? Nei! jeg er aldeles uskyldig, og aldeles fremmed — og kan en Franskmand myrde En, som besidder den første eller anden af disse Egenskaber? — det er sikkert ikke muligt, at han kan dræbe En, som forener dem begge! Man kan lykkeligviis strax see paa mine Gebærder, at jeg er ingen Aristokrat, og strax høre paa min Tone, at jeg er ingen Franskmand. Herpaa, og paa en vis Foragt for Livet, saasnart det behager Forsynet, at det ikke skal vare længer, grunder sig min Rolighed i denne Henseende.

Af alle de urimelige, daarlige Plager, hvormed Mennesket piner sig uden Aarsag selv, finder jeg ingen latterligere, end Frygt for Døden; thi den kan ikke have Sted, uden Kjærlighed til Livet. Saa naturlig, som denne for Resten ellers er, saa yderst urimelig er den, saasnart det gjælder om at døe. I det Øieblik, vi døe, taber upaatvivlelig Livet sit hele Værd — thi hvad Værd har en Ting, som ikke existerer? — Men Sagen er, at, saa paradox det og synes, saa aldeles sandt er det, Mennesket ikke kan faae i Hovedet, trods al Erfaring ved Exempler, at Døden kommer kun eengang. Dette Komme er sikkerligen bestemt. Ingen er endnu død, førend sit Livs Ende. Dette er ligesaa vist, som at Enhver, ved sit Livs Ende, er død.

Hvad er da eders Frygt for Døden, gamle Børn! barnagtige Oldinge? I vide, at af alle ubestemte Ting er Livet den allerubestemteste — og i Grunden er Enhver, som gjør sikker Regning paa det for den næste Dag, i det mindste i een Henseende, en Nar, han besidde iøvrigt al Jordens Viisdom. Døden er en Idee, der saa bestandig burde være os i Hovedet, at vi aldrig tænkte derpaa. I det mindste burde man, paa den 25 Station i Livet, saa aldeles være færdig med sin lille Ind- og Udpakning, at man siden hvert Øieblik var færdig til den sidste. Jeg er det imidlertid ikke selv (men deraf følger ikke, at man jo burde være det). Der løber mig Adskilligt om i Hovedet, som jeg først maa pakke ud; og jeg frygter, at jeg neppe bliver færdig dermed i Aften. Altsaa, ifald du kan, o Død! saa spring mig forbi endnu i Morgen! — I dette Haab gaaer jeg i Seng, uden at befatte mig mere med mindste Udpakning, naar jeg undtager denne: Derisor ridiculorum, omnium sæpe ridiculissimus ipse — under min Haand og mit Segl.

B.

(L. S.)

Montargis.

Den 31 Januar, Søndag Morgen.

Da Kudsken ikke veed Veien, saa have vi ofte den Fornøielse at kjøre vild. Ved denne Leilighed har jeg nu faaet tre Stæder tilgavns at see: Melun, Fontainebleau og denne, som vi ellers, uden at mærke det, vare rullede igjennem.

Landet er deiligt her i Bourbonnois. Fra Nemours hertil have vi bestandig havt den nydelige Flod ved Siden, som strømmer sin Velsignelse igjennem Egnen, bekrandset af utallige Popler. Det ere disse mine Yndlingstræer, som selv i Januar gjør mig Frankrig behageligst. Denne By har en heel Deel Taarne, Abbeer og Modeboutiquer. I hver Gade fandt jeg i det mindste tre af hvert Slags; men, hvad der meest frapeerte mig, var en Inscription over en Dør i Forstaden: „Ici pour 1 Sou on donne à dejeuner.“ Jeg tvivler paa, at denne Frokost kan være bedre, end Æselets, i Porten af Lyon, der bestod, efter den største Æsel- og Menneskevens Fortælling, i Stilken af en Ær-

teskok. Maaskee har Tracteuren og, for Kortheds Skyld, udeladt: „aux ânes."

Der er intet almindeligere Syn paa Gaderne og Veiene i Frankrig, end disse fromme Dyr, bærende alle Slags Byrder og især Fruentimmer. Af alle mulige Grusomheder holder jeg den for den største, at prygle et Asen — at prygle et Lam, dette holder jeg ikke for en Grusomhed, men for en Umulighed. Der var Intet, i min Barndom, jeg længtes mere efter at see, end et Asen. Jeg havde, for at tilfredsstille denne Nysgjerrighed, alene kunnet foretage mig en Reise til det forjættede Land, hvor jeg ene troede, der gaves slige Dyr. Kunde jeg være bleven saa lykkelig tillige, at see en Aseninde og en Asenindes Føl, saa havde dengang min hele Seelyst været tilfredsstillet. Der gives adskillige Slags Æsler — foruden dem, man finder i alle Lande, og selv i min Fødeby — af ikke nær saa agtværdigt Slags — Asener, Muulæsler, Aseninder og Muulæselinder, og begges Føl. Jeg har paa mine Reiser, især i Schweitz og i Frankrig, gjort Bekjendtskab med dem alle — og, sandelig, jeg troer ikke at have høstet den ubetydeligste Nytte af dette Bekjendtskab. Der er maaskee af Alt paa Jorden og den synlige Himmel Intet skabt, som Mennesket gjorde bedre i at efterligne, og med større og sikkrere Nytte burde tage til Mønster i alle sine Handlinger, end et Asen. Jeg troer, at Salomon, hvis han, i Stedet for at sige: Gaae til Myren og bliv viis! havde sagt: Gaae til Asenet og lær Viisdom! — ikke havde tabt det mindste af sin Ære derved — og jeg er vis paa, at han selv, i sine sidste Konge-Dage, ikke var bleven saa ulykkelig, som han blev, hvis han i de første havde efterlignet mere et Asen end en Myre. Den Konst at slæbe, skrabe sammen, er ikke nær saa almeennyttig i denne Verden, som den Konst at bære hvad man lægger os paa.

Hellige Dyr! Emblemet paa praktisk Viisdom! hvad er en Myre, en Ugle, en Slange, en Bjørn (en Elefant er for stor til at efterlignes af det lille Menneske) imod dig! Du, som bar Menneskekjønnets Ære taalmodigen, som han bar Verdens Synder. Egypterne tilbade en Oxe! O! jeg skulde ikke havt det ringeste derimod, hvis det havde været et Asen!

Briare.

En Reise i en Vogn har tre Hoved-Ubehageligheder: den første, at man kommer næsten overalt lige hurtigt eller lige langsomt frem; den anden, at man bestandig maa sidde, og den tredie: de almindelige Vertshuse. Af alle tre er — især i Frankrig — den sidste den ubehageligste. Jeg vilde nødig blotte dette Lands Nøgenhed — overalt, jeg er en Hader af Gjennemheglen; jeg vilde ønske, at jeg kunde komme til Enden af mit Livs Reise, uden at have talt ilde om nogen Person eller Ting, som har mødt mig derpaa, og jeg kan ikke forestille mig nogen ønskeligere Gravskrift end den:

Han talte vel om alle Mennesker, og bagtalte ingen Ting.

Men ak! saa skjøn, saa klog, saa god, saa agtværdig og elskelig ellers denne Verden virkelig er — trods al den Skumlen og Bagtalelse, den maa døie af sine egne Børn, og som oftest fornemmelig af dem, den gjør til sine Kjæledægger — trods al den Udsætten og Paaanken og Udskjælden, den har tilfælleds med saa mange andre uskyldige Væsner — ja trods alt det Ufordeelagtige, dens ømmeste og bedste Venner, i ondt Lune, sige om den — saa sandt, kort sagt, som den, trods alt dette, er og bliver den bedste Verden — kan jeg dog ikke negte, at den jo har Eet og Andet, der ikke saa ganske fortjener at roses — Eet og Andet, der, saa at sige, prygler den sagtmodigste og venligste Sjæl til Satire.

Iblandt disse mundi macula, som — ogsaa dette maa jeg desværre tilstaae — i Antal overgaae dens miracula — og hvorpaa Menneskene i Almindelighed ere altfor tilbøielige til at stirre, som oftest igjennem Forstørrelses-Glas — ere tre, som fornemmelig støde mit Øie, og forekomme mig saa store, at jeg aldrig behøver Dadlelystens Kikkert, for at opdage dem: dens Hoffer, dens Universiteter og dens Vertshuse. Disse tre Pletter synes mig saare kjendeligen at formørke Jordens Glands. De ere brede og uendelig lange Skygger i Livets Solskin — og istedet for at afkjøle sig i deres Dunkelhed, fryser man ihjel deri. Det har paa min hele Reise lykkedes mig, at undvige aldeles de to første; men jeg har til Gjengjæld, igjennem Tydskland, Schweitz og Frankrig, maattet holde mig næsten bestandig i de sidste. Jeg

beder Læseren indstændig at tilregne denne Vertshuus-Skygge alt det Mørke, Kolde og Uvenlige, som kan have indsneget sig, eller herefter indsniger sig i dette velmeente Værk, som jeg for Resten med den oprigtigste Villie har ønsket at gjøre saa lyst, varmt og venligt som Solen selv.

A Pied et à Cheval!

Disse 14 Bogstaver — der, ordnede paa enhver anden af de 14000 Maader, de kunne sammensættes paa, vilde ikke have mindste Skrækkeligt for mig — indjage mig i det mindste 3 Gange om Dagen, i den Orden, jeg finder dem over adskillige Porte fra Paris til Lyon, en kold Gysen! Jeg seer dem aldrig, uden at erindre mig de Bogstaver, Hans Majestæt Kong Beltzazar saae skrives paa sin Væg, af en Haand, der ikke hængte fast ved nogen Skulder. Jeg udlægger dem og bestandig, uden Hjælp af caldæiske eller hebraiske Vise, ligeledes: „Tællet haver Gud dit Rige, og fuldkommet det!“ thi mit Rige ophører aldeles i et Huus, der er tegnet med dette gyselige Mærke.

Saa vanskeligt som det er, at beskrive alle de smaa Verdener, hvoraf Paris er sammensat — saa utrolig Møie det vilde koste, at udarbeide den blotte Parykmager-Kosmologie — saa let er det, udførligen og til muligste Tilfredsstillelse at beskrive alle dette vidtløftige Riges Vertshuse, der, iblandt alle andre Ubehageligheder, ogsaa have den, at de ligne hinanden alle ligesaa meget, som de Sous, man udgiver i dem. Naar man altsaa holder sig til de charakteristiske Hovedtræk, saa har man, ved at beskrive hvilket af dem, man finder for godt, beskrevet dem alle. Præget og Overskriften, de bære, ere foranderlige, ligesom Climatet og Beliggenheden, der har Indflydelse paa Indvaanernes Indbildningskraft, og derved paa Skilterne. Dog have de næsten alle det rædsomme: à Pied et à Cheval tilfælleds — hvilket er blevet fast lige saa epidemisk i Europa, som andre franske Sygdomme, og findes ikke alene i Schweitz, men endog undertiden dybt inde i Tydskland, hvor man ikke forstaaer eet eneste fransk Ord. Dette har i Almindelighed foran sig de Ord: Bon logis. Jeg har fundet paa eet eneste: Ici on est logé; som jeg fandt meget besynderligt, da jeg ikke kunde oversætte det anderledes end: „Her boer man

baade til Hest og til Fods." Det egentlige Foranderlige er Vertshusets Navne. Det gjør mig ondt, at jeg ikke har optegnet ethvert af alle de tusinde, jeg har seet paa mine Veie. De vilde udgjøre en interessant Samling for Nomenclatorer, Crapuloger, Inscriptologer, Psychologer, Alphabetologer og Polyhistorer; og tjene som et vigtigt Bidrag til den menneskelige Opfindelseskrafts Historie.

Au bon Roi de france.
Dans sa Bourse.
A la sainte Croix.
Dans la sainte Barbara.
A la galère.
A la garde de Dieu.
A l'image de la sainte Vierge.
Au Cochon Royal, o. s. v.

De (for det meste romerske) Begyndelsesbogstaver tjene overalt til Chiffre for disse Overskrifter. Den eneste Forandring, jeg har bemærket i den sidste Deel: A Pied et à Cheval, er den poetiske, da adskillige Verter, af Kjærlighed til Riim, som er de Franske overhovedet medfødt, istedet for:

A Pied et à Cheval,

have foretrukket:

A pié et à ché
val,

der rigtignok klinger bedre ved første Øiekast — og det er naturligviis ved disse Inscriptioner blot om det første Øiekast at gjøre. Man kan altsaa bedst inddele disse Overskrifter i:

Prosaiske — og
Poetiske — og de sidste igjen i
Riimfrie — og
Rimede.

Alle disse ere tilsammen med eller uden Skilter — ligesom Bøger af alle Sorter ere med eller uden Kobbere. Bygningen i sig selv, hvis Portal er givet paa denne Maade, er i Almindelighed saa uanseelig, at man maatte have alle mulige Ridderbøger i Hovedet, for at tage den for et Slot. Derimod kan man des lettere fristes til at tage de godvillige Piger i Porten eller Døren for Kammer-Frøkener eller Hofdamer; thi de have alle hines charakteristiske Indbydenhed. —

Det første Værelse, man træder ind i — Forgemakket eller Forsamlingssalen — er Kjøkkenet, hvor en Stol strax rykkes frem for Ildstedet, paa hvilket sædvanligen til alle Tider, ved Morgen, Middag og Hanegal, og imellem disse tre Epoker, steges en Høne eller en Hane. Her forefinder man som oftest Selskab af Bønder, Kudske, Tjenere, Landstrygere, Postkarle og undertiden Officerer, der alle stikke deres Fødder ind imellem Hønen og Gløderne, og beklage sig over, at de ikke ere deres Børns Børn, istedet for at være deres Børns Fædre, i denne Nationaltid.

Naar man ikke er indfødt Fransk, og altsaa ingen Ven af Røg og Flamme paa den ene og iisnende Trækvind paa den anden Side, da Gadedøren altid er tæt ved Kaminen, og aldrig indrettet til at lukkes ret — saa forlader man, saasnart man kan, dette Samlings-Gemak, for at komme op paa No. 1, 2, 3, 4, 5 eller 6, i et — endnu værre. Her finder man to store Senge, paa et rudret Steengulv, en Kamin, med Speil over, og et andet lige over for, et Par Stole, og den reneste Luft, man kan ønske sig; thi Trækvind skal, efter Naturkyndiges Sigende, være lige saa reen, som usund. I Kaminen stikker man Ild paa et lille Bundt Riisqviste, der strax give al den Lue og Røg, man kan forlange, og for Resten opvarme Ens Legeme (hvis man ikke kan see og lugte sig varm) ligesaa lidt som Værelset. Imidlertid er denne Ild ikke aldeles uden Virkning; man har den hele Nat og Dagen derpaa saa megen Snue deraf, som er nok, for at holde den koldeste Næse varm og de stiveste Hænder i Bevægelse.

Maden, man opvarter med, vil jeg ikke tale om — de gustibus non est disputandum; men det, den koster, tilligemed alt det Øvrige, kan jeg ikke andet, end melde et lille Ord om; thi Penge er Noget — jeg turde sige det Eneste — hvori næsten alle, endog de meest forskjellige Hoveder, ere af een Smag og een Mening.

„Hvormeget have vi at betale?“ Vi havde havt en fransk Suppe, der er værre endnu, end den i forrige Tider berømte Kjøbenhavnske Kloster-Suppe, som Studenterne, for at hevne sig, kaldte aqva sine dubio — en Høne, der lod til at være creperet af den langsomste Sygdom og den letteste Død — og et Værelse, som det, jeg har beskrevet, fra Kl. 9 om Aftenen til Kl. 6 om Morgenen — —

„Hvormeget have vi at betale, Mademoiselle?“

„Fire og tyve Francs*), Messieurs! see der er Regningen!"

„Gode Gud!" raabte jeg, „fire og tyve Francs for Vand, Been og Trækvind! det er alt for ugudeligt!"

„Intet er mere retfærdigt!" sagde hun.

„Intet er mere uretfærdigt, Mademoiselle!" svarede jeg.

Nu er det vist, at Carl, efter adskillig Disputeren, Pesteren og Sacreren, ved tilsidst at kalde Verten selv, fik denne Sum nedsat til det Halve; men det er ogsaa vist, at 12 Livres var allerede en uhyre Betaling for en slig Bevertning — og det er omtrent hvad en lige Fortæring koster i denne Frankrigs store Skygge, under et saadant: Mene mene tekel upharsin.

Lyksalige Alder! udbrød jeg, da jeg forlod Vertshuset i Fontenay — i det jeg dreiede Hovedet lidt om til venstre Side henimod Grækenland — da hvert Huus var et Herberge, hver Huusfader en Vert, og hver Reisende fandt Ly, Spise og Drikke, uden at betale een eneste, end sige tolv Livres. Da formørkedes Menneske-Broderlighedens lyse Egne ikke af denne store, sorte Skygge. I hiin Guld-Alder fandt man faa, men desto fyndigere Inscriptioner — eet eneste γνωϑι σεαυτον er mere værd, end titusinde à pied et à cheval, rimede eller urimede. I hiin Guld-Alder havde den fattigste Philemon sin fede Hane tilrede for den første, den bedste Gjest. Da kjendte man ingen franske Supper; da døde ingen Høne af Svindsot; thi ingen privat Person opslugte Grøden af titusinde Agre — og Hønsene fandt nok tilbage, efterat Menneskene havde høstet.

Dette bragte mig til en Sammenligning mellem de ældste og nyeste Tider, som havde ingen anden Feil, end at den var usigelig forslidt, og nyttede til ingen Ting; hvorfor jeg og heller nu vil gaae i Seng, end opskrive den.

Mellem Ousson og Bonny, ved Bredden af Loire.

Mandagen den 1 Februar, Formiddag.

O! Lys! hvad er du uden Skygge? O! Smiil! hvad er du uden Taarer? Velsignede Ubehageligheder i Livet! I ere den

*) En Franc eller Livre omtrent en Sjettedeel Species.

yndige Behageligheds Opvarterinder! I iføre hende den skjønneste Dragt og forhøie hendes Deilighed, naar hun midt imellem Eder sidder i Negligee ved sit Natbord! O Fryd! du samler dine Velsignelser af Kummer, som Rigdom samler sine Skatte af Armod, og Livets Glæde er en Konge, hvis Forlystelser ikke kunne tilveiebringes uden Taarer. Lyksalig er den Vise, som bestandig har den Sandhed for Oie, den Følelse i Hjertet, at Sorgen er din Broder — men, ak! Glæden har sit Hof, sine Maitresser, sine Ministre, sine Hyklere, sine Slaver, sine Skriftefædre, som alle andre despotiske Monarker — og de smaa Fornøielser ere sædvanlig ligesaa mange Aristokrater. Jeg er ikke en af dine leiede Poeter. Jeg boer i Maadelighedens Republik, og staaer ikke under dit despotiske Zepter. Jeg elsker og beundrer langtfra dit milde Ansigt og din glimrende Pragt; men jeg veed, at den ikke tilhører dig selv, og foragter din Stolthed — ligesom du foragter den Kummer, du fornemmelig skylder alle dine Skatte, og uden hvis Tilværelse du vilde være kjedsommere end Sorg. Glædens Regjering er monarkisk eller aristokratisk, og udarter som oftest til Despotismus. Dens Undersaatter ere Slaver og Afgudsdyrkere. Den har noget Forførisk, Blidt og Fortryllende i sin Mine og Gebærder, og den har sædvanlig ligesaa mange Smigrere, Lovtalere og Tilbedere, som Beskuere. Men — Despotismus! paa en Reise igjennem Frankrig, paa en Tid, da hele Europa, med dette Riges uformodede Vaagnen, synes at gnide Oinene — her og der uvis, om det er Umagen værd at vaagne med — her og der vendende sig blot paa det andet Ore — her og der opfarende med uendelig mere Bulder, end Frankrig selv — uden at give sig Tid til at tage Tøfler paa, og kaste en Sloprok om sig — kort sagt, paa en Tid, da Despotismus, i det mindste Ordet, synes at være bleven almindelig forhadt — vilde det maaskee ikke være af Veien, eller unaturligt, eller langt søgt, at give den et Capitel i min Dagbog. Men før jeg skriver dette Capitel, maa jeg fortælle, hvori den Glæde bestod, som bragte mig paa denne Materie.

Solen stod op. Vi vare kjørte, halv sovende, fra Briare. Udenfor Ousson vaagnede jeg pludselig — og saae, fra Forhøiningen, vi befandt os paa, en Samling af Naturens landlige Yndigheder, som jeg i lang Tid ikke havde seet Mage til. Den

deilige Loire kom os imøde fra et uafseeligt Fjerne, omkrandset af Landsbyer, bag hvilke, især paa høire Haand, de blideste Landskaber hævede sig. Solen, i sin Morgenglimmer, bestraalede dem og de smaa Seil paa Barkerne, der laae henstrøede paa Floden. Frempippende Grønt stod paa begge Sider af Veien, tæt ved mig. Dette satte alle mine Livsaander i den vellystigste Bevægelse. Jeg vaagnede ikke, jeg fødtes — og mine Følelser iilte den kommende Sol og den mødende Flod forbi, i en Morgenbøn, der var saa meget des andægtigere, da den ikke bestod af Ord, men opsvang sig i eet eneste frydefuldt Takkesuk. I det mit henrykte Blik gjennemløb disse Herligheder, snart paa Flodens glimrende Krystal-Flade, snart mellem Himlens rødmende Skyer, snart paa Engenes spæde frempippende Græs — standsedes det med Eet af en levende Skabning, som kom paa Veien, paa venstre Side af Vognen. Det var det Yndigste af alt Levende — en Moder med sit lille Barn paa Armen. Moderen gik, deels med Ansigtet bortvendt, deels skyggede Barnet for det. Det var deiligt, men saae bedrøvet ud. Moltke smilede, og kyssede paa Fingeren ad det. Strax forsvandt dets Mørkladenhed i det gladeste Smiil. "Ah! mammi!" raabte det, og gav Moderen at forstaae, hun skulde see sig om. Hun vendte sig, og saae os. Moltke var i Begreb med at spise et Æble; han rakte et Stykke ud til det. Vi kunde ikke nokſom beundre det deilige Barn. "Je vous remericie, Monsieur!" sagde Moderen — "je vou emericie," sagde Barnet — "je vous souhaite le bon jour!" — "e vou soubaite le bon jour," sagde det lille Barn.

Jeg blev overordentlig munter. Solen og Floden og det lille Barn frembragte ikke alene — hverken hver for sig, eller alle tilhobe — denne fulde Glæde, som indtog min Sjæl; men det havde regnet i to Dage. Den hele forrige Dag havde jeg hverken seet Solen, eller andet Vand end det, der faldt ned af Himmelen. Jeg havde tilbragt Natten elendig, i en jammerlig Seng — og min Glæde reiste sig ikke saa meget af den Tilstand, jeg vaagnede op til, som af den, jeg vaagnede op af.

Dans le Cerf volant, à Cosne.

Men Frihed gaaer for Despotie, og det smukke Kjøn for Alting. Mit Capitel maa derfor opsættes endnu et Par Timer.

„O! sig mig, min vakkre Pige! hvorledes kaldes dette Vertshuus?"

„Hjorten! Men hvorledes har De fundet det?" (Det ligger i en afsides Gade.)

„Tilfældet eller Himlen var vor Veiviser. Vi ere meget lykkelige over at have fundet et, hvor der er de smukkeste Piger. Men sig mig Deres Navn; dette interesserer mig langt mere end Vertshusets."

„Hvorledes jeg hedder? O, min Herre, De moqverer Dem!"

„Er det en Hemmelighed?"

„Vist ikke — men — — — —"

„Men — jeg ønskede at vide, hvem et saa smukt Ansigt tilhører?"

„Jeg hedder Mariane."

„Ak see! netop et af mine Yndlings-Navne!"

„Men veed De, hvorledes Madamen hedder?"

„Nei!"

„Babet! Og den anden Pige, min Herre, hedder Mignonne!" — hun loe. „Dette Navn behager Dem endnu mere, thi hun er ogsaa meget smuk."

„Ere alle Fruentimmer saa smukke her? Jeg har ikke seet saa mange i hele Paris!"

„O, min Herre, i Paris — — ! Pariserinderne — —! hele Verden taler om dem! Men De reiser til Pouilly — det er min Fødeby — der ere alle Piger hæslige!"

„Det er umuligt, naar De er født der! har De været den eneste Undtagelse?"

„Der er kun min Søster — — "

„Er hun ligesaa smuk som De?"

„O, min Gud! hun er langt smukkere end jeg!"

„Saa maa hun være overordentlig smuk!"

„O! dersom De kjendte min Søster! jeg gav Meget for at jeg var ligesaa smuk som min Søster."

Nu den Anden, Mignonne, og nu Madame Babet! —

Ved Palmine! — de tre deiligste Fruentimmer, jeg har seet i hele Frankrig. Og paa Væggen tre malede — næsten de skjønneste af alle de Magdalener, jeg har seet i Billedgallerier — det er Mahomets Paradiis, dette Cosne!

Mariane, som mærkede, at jeg var en Elsker af smukke Øine, bragte mig Madamens tre Børn — tre virkelige Engle — en Søn og to Døttre. Kunde jeg erindre alle de naive smaa Samtaler, jeg havde med disse Cosnerinder, vilde de udgjøre een af Hovedprydelserne i min Reisebeskrivelse.

„See, det er Øine!“

Det er sandt, den lille Glut havde Øine saa store og levende, at jeg aldrig har forestillet mig den koøiede Junos mere funklende.

„See, det er Øine!“ sagde Mariane, „naar hun først bliver femten Aar — hun vilde være smuk! Jeg ønsker Dem en saadan Pige, min Herre! Ret snart“ — lagde hun til — „da De elsker dem saa meget.“

„Jeg ønsker Dem det samme! smukke Mariane.“

„O, jeg — jeg vil ingen!“

De smaa Børn bleve hos os. De vare meget artige, morede sig selv, kom, naar vi vinkede til dem, smiilte, naar vi loe til dem.

„I Skole! i Skole!“ sagde Moderen, som kom op med Suppen i det samme. Den Ældste var 6 Aar. De maatte gjøre deres Compliment. Høfligheden er dem medfødt og opelsket hos dem fra Vuggen af.

I et Øieblik var hele Værelset fuldt af Damer.

„Knive — Handsker — Saxe! O, min Herre, naar De blot vilde betragte!“

Men alle Overtalelser, de meest indsmigrende Forestillinger, de inderligste bønfaldende Øiekast og bedende Smiil spildtes paa vore Steenhjerter. Jeg havde nu kjøbt fire Knive paa Reisen, hvoraf jeg havde ladet mig nøde de tre paa. Af alle mulige Redskaber er der intet, jeg behøver mindre at multiplicere. Den gamle Kone, som fik mig til at kjøbe de to sidste, var grim; men hendes Overtalelse var saa original, at jeg maatte have havt, ikke et Steenhjerte, men et Steenhoved, for ikke at betale den med 3 Livres, havde det ogsaa været min sidste. Hun havde allerede viist mig 30 forskjellige Knive, hver med en besynderlig

Anbefaling, og ligesaa mange Bevæggrunde til at kjøbe dem. Jeg var ubøielig — jeg viste hende, at jeg allerede havde en Kniv — jeg kunde tabe den, sagde hun. Jeg viste hende endnu en anden.

„Hvis jeg havde Børn," blev jeg ved, „jeg kjøbte sandelig endnu til disse, men — — —"

De vil sikkert erholde nogle om kort Tid! min Herre, vær saa god!"

Jeg fandt denne Bevæggrund til at kjøbe Knive saa ubeskrivelig komisk, at jeg ikke kunde bare mig for at vove denne Speculationshandel. Hun søgte mig to ud, som hængte sammen. „See der," sagde hun, „for to, en Søn og en Datter!"

Jeg gav mine 3 Livres med Fornøielse. „Men lad os skynde os med at spise; thi trods alle de grimme Fruentimmer, der kunde være, og alle smukke, som ere her, maa jeg til Pуilly endnu i Aften.

Fortsættelse.

Det er ikke Himlens Skyld — det er min egen — eller omvendt: det er ikke min Skyld — det er Himlens. Begge disse Sandheder ophæve her ikke hinanden. Himlen har gjort Alt, for at jeg skulde blive her, og jeg blev her ikke — jeg gjorde Alt, for at komme herfra, og jeg blev her. Det skulde være mig kjært, om Læseren spaaer sig af denne Indledning noget Forunderligt og Overordentligt; thi jeg er meget for, naar jeg har noget ret Vigtigt at fortælle, at Gemytterne i Forveien ere stemte til at høre det med Opmærksomhed.

Virkelig er denne Tildragelse een af de moersomste, tappreste, glubskeste, farligste, overordentligste, uhørteste, udførligste, meest indviklede, bedst udviklede, meest høitidelige, rørende, latterlige, tækkelige, fredsomme, kort, een af de meest eventyrlige, meest donqvixottiske, meest fuldstændige Tildragelser, man kan tænke, fortælle, beskrive eller besynge. Den er i Grunden over al Prosa; og var det ikke for Tidens Skyld, vilde jeg virkelig indklæde den i heroiske Vers, efter adskillige skjønsomme Forfatteres Exempel. Men Tiden er næsten allerede for kort for de lange heroiske Vers, naar man staaer stille, end sige, naar man er i en saa heftig

Bevægelse, som den, der udfordres for at komme fra Paris til Lyon, i 12 Dage.

Over den flyvende Hjorts Harem her i Cosne tabte jeg saa aldeles al Besindelse, at jeg glemte at underrette Læseren om en Omstændighed, jeg maaskee, hvis Tingene siden havde gaaet deres ordentlige Gang, for bestandig havde forbigaaet, men som nu er bleven mig overordentlig mærkelig.

Omtrent en halv Fjerdingvei udenfor denne fortryllede By, i det Dieblik, jeg vilde begynde mit Capitel om Despotismus, bleve mine Dienerver trufne af saa voldsomt et Synslag, at de alle kom i den voldsomste convulsiviske Bevægelse; og Billedet, som igjennem denne Zittren malte sig for min Sjæl, var ligesaa gyseligt, rørende og underligt, som utydeligt; thi først efter nogle Secunder, hvori denne Skjælven satte sig, opdagede jeg ganske Objectet, der havde forvoldt den. Det var et Menneske — — et levende, og sig selv, fremad, endog med temmelig Hurtighed, bevægende Menneske, der, aldeles uden Fødder — aldeles uden Been — aldeles uden Laar, dette Lem beregnet fra Knæet til Hoften — og aldeles uden Træbeen — kom mig imøde. Ved det første Diekast — der frembragte i mit Syns Krystal omtrent den samme Virkning, som et Steenkast i Vandets — var jeg uvis, om det var et Dyr, der var nedfaldet fra Maanen, eller fra Saturnus, da det forekom mig for stort til at kunne have hjemme paa den første, og for lille til at kunne komme fra den sidste Klode. Min Forvirring tillod mig ikke at tænke paa andre, f. Ex. Merkurius eller Venus, der saa omtrent holde Midten mellem begge. Det Eneste, jeg i dette korte Tidspunkt fandt afgjort, var, at der ikke var nogen af de bekjendte Skabninger, der hørte til vor Klode; forresten var jeg ligesaa tvivlsom om dets Væsen, Art og Hjem, som Niels Klim om Griffens, der nærmede sig til ham, da han med sin Kringle hang i Luften under Jorden. Da jeg i det femte Secund opdagede et Par Arme, i det sjette et Hoved, og i det syvende en Hat paa dette Hoved, hvoraf jeg sluttede strax, at det ikke alene hørte til det menneskelige, men endog til mit eget Kjøn, studsede jeg endnu mere, og i dette Dieblik gik min Studsen over til Gysen, Medlidenhed og Forundring, eller Forundring, Gysen og Medlidenhed. Det skete for hurtigen, til at jeg skulde kunne erindre Ordenen. Uagtet Vognen imidlertid rullede frem, og

Objectet flyttede sig i modsat Styren — hvormed det endnu snarere kom mig forbi, end ellers var skeet, hvis een af Delene kun havde bevæget sig — fik jeg dog Tid nok til at see Maaden, det kom frem paa, og den hele Mechanisme af dets Bevægelse.

Omtrent ved Navlen endte Kroppen sig — der, paa en Centaur, ved dette Sted giver sig ud til en Hest, paa en Havfrue, til en Fisk, og paa en Indbygger i Terra Musica, til en Bas — i en lille Baad, der gled frem paa det tørre Land, ved Hjælp af to Aarer, hvoraf han holdt een i hver Haand. Men, da denne Baad var aldeles rund og ikke vidtløftigere i Omkreds end hans Mave, saae den hele Seiler ud som en Jagt, hvis Mast var ligesaa tyk som Skroget — eller som et Menneske, der er hugget paa tværs midt over. Jeg er i dette Dieblik uvis, om det vilde have forundret mig mere, dersom jeg havde seet hans anden Halvedeel komme mig imøde. Forskjellen i dette Tilfælde vilde have bestaaet deri, at Livet da havde villet forundre mig meest, istedet for, at det nu var Bevægelsen, der fornemmeligen opvakte min Studsen. Det støder Diet ligesaa meget, at see et Menneske gaae uden Been, som det vilde støde Dret, at høre En tale uden Hoved. Dette virkelig — og Gud være lovet, at det er saa! — sjeldne Møde frembragte hos mig, som jeg allerede har sagt, forskjellige Følelser, og af disse opstod endnu forskjellige Betragtninger. Den, at et Menneske med Laar og Been burde give en saadan Broder, hvor han mødte ham, sin sidste Louis, sidste Livre, eller sidste Sou, kom saa silde, at han allerede var meget langt bag os, da jeg vilde raabe til Kudsken, at han skulde holde. Jeg slutter deraf, at Medynk var den første af de tre Følelser, der opstode hos mig, da jeg fik ham ret at see — og at de følgende siden have fortrængt den. Jeg har endnu een Grund til at formode dette, den nemlig, at den af flere Bevægelser, der først opkomme i vore bløde Hjerter, er sædvanlig den sidste, der opkommer i vore haarde Hoveder — og dette er, iblandt andre, maaskee een af de vigtigste Aarsager, hvi Hjertets Viisdom er saa uendelig mere værd end Hovedets. Jeg vil overlade til de meest øvede Psychologers fine Grandske-Naale, at opløse denne Knude paa Traaden, fra Hjertet til Hovedet, om de kunne — jeg veed kun, at jeg med Glæde havde givet ham min sidste Daler, baade før og efter det var Tid, og at jeg, i det

beleilige Dieblik, da han gik ind i Vognens Skygge, ikke gav ham een eneste Skilling. Det fortrød mig — det piinte mig — jeg strakte mit Hoved og Hals, og næsten ligesaa meget af mit Legeme, som han eiede i Alt, ud af Vognen efter ham. Jeg vilde gaae tilbage, for at indhente ham — medens jeg besluttede det, kom han mig af Syne.*)

Jeg satte mig ganske ind i Vognen igjen. Min Glæde var forbi! Gode Gud! og du kjører, medens dette Menneske gaaer — og han gaaer, medens du kjører! jeg zittrede ved denne Forestilling. Aldrig har Uliigheden i Menneske-Kaar, i et mere levende Billed, med stærkere Farver staaet malet for min Sjæl; og virkeligen! jeg trodser det opfindsomste Digtergenie, om det er Indbildningen muligt, at frembringe noget mere fremstikkende.

Et Menneske med heelt Legeme, med to Laar, to Been, to Fødder, to Stokke, hvoraf den ene er Paraplye, i en Vogn med fire Hjul, fremflyttet ved Hjælp af to tolaarede, tobenede og tofoddede Mennesker, og trende fiirbenede Heste — mødende paa samme Vei sin Broder, med halvt Legeme, uden mindste Smule af alt det Øvrige, flyttende sig paa en Træskaal ved Hjælp af to Kjeppe! Den Første, med meer end tilstrækkelige Midler til ellers at komme frem, sættende sexten fremmede Been, foruden fire andre Flytte-Redskaber i Bevægelse — den Anden, uden anden Mulighed til at flytte sig, end blot to smaa Stokke! Almægtige Skaber! hvilken Forskjel paa disse tvende Brødres Equipager! Forskjellen, selv naar jeg er tilfods, mellem min og Mogols, er ikke saa stor. Hvilken Afstand mellem disse Sjæle-Beholdere! og dog sprang begge disse Sjæle af din Haand, fælleds Fader! Dog have begge Sjæle samme Sandser, samme Oprindelse, samme Adel, samme Ret til din Jord, samme Ret til al dens Nydelse, samme Ret til din Æres Udbredelse — kort: samme Væsen, samme Værd, samme Bestemmelse! Og jeg, Uhyre! seer denne min Broder krybe mig ydmyg forbi i Skarnet, og farer ham nedskuende forbi, i glimrende, raslende (o! Tanke fra Helvede!) maaskee overstænkende Herlighed! og opoffrer ikke en Tusindedeel af min Overflødighed, for at forføde ham nogle Die-

*) Veien var jammerlig; jeg havde hverken Skoe eller Støvler paa, og Kudsken kjørte stærkt til.

blikke med en Livre! Vee det Diamant-Hjerte, der ved dette Billede ikke røres, ikke zittrer i et eneste Secund — medens mit brister næsten i sit Blod, ved at udmale det! Jeg kjender ikke dine Fortjenester, hvo du er, som læser dette; men jeg føler, i det mindste i dette Dieblik, min hele Ubetydelighed. Hvormed har jeg fortjent disse Fortrin for en ældre Broder? disse gradløse Fortrin i Livets Beqvemmeligheder? Jeg er vis paa, jeg føler mig inderlig overbeviist om, og jeg aflægger denne Bekjendelse for alle mine øvrige Brødre, at jeg ikke fortjente mere end denne. Jeg troer, med egen hemmelig, ligesaa dyb, som ubeviislig Sandhedsfølelse, at denne elendige Beenløse besidder mere Taalmodighed, mere Afholdenhed, mere Ydmyghed, mere Flittighed, mere sand Dyd end jeg. Sikkerlig knurrer han ikke saa ofte over sin, dog tusinde Gange ulykkeligere Skjebne. Han lever — næsten udstødt af Skabningen, dybt under alle sine Brødre — en Spot for Mængden — trods den besværligste Fremflyttelse — den, ganske vist, smerteligste Fordøielse — den ubeskriveligste Møie med alle Livets nødvendigste Forretninger — uden Haab om Redning — han lever! Og jeg, der ikke har en Tusindedeel af hans Plager, har ofte været i Begreb med at forkorte mine Dage! Hans hele Væsen er et Billede paa ydmyg Afholdenhed. Han tiggede ikke engang. At han gaaer, beviser alene mere Arbeidsomhed og Flid, end om jeg gjennemreiste alle Verdens Riger, og fordærvede alt deres Papir med Beskrivelse derover. Hans bestandige Lidelse er Borgen for hans Dyd; thi, blomstrer ikke denne Himlens Plante paa denne Grund, saa voxer den ingensteds! Kort, han er bedre end jeg! jeg føler det med ligesaa megen Vished, som at jeg er bedre end Greven af D'Artois; og blev hans Sjæl pludselig forflyttet i mit Legeme og mine Omstændigheder, har jeg i mit hele Hjerte, i min hele Hjerne ikke ringeste Tvivl om, at denne Person var ulige elskeligere, og at du selv, Palmine! vilde vinde ved Byttet. Blinde! Drukne! Rasende! som efter een eneste saadan Forestilling — og, ak! der gives i Livet Legemer nok til disse Tankeskygger! — kan tvivle eet Dieblik om Visheden af et Liv efter dette!

Tildragelsen.

Mit Hjerte blødte under disse og andre Betragtninger, som dette arme halve Menneskes Møde opvakte i min Sjæl; og jeg græmmede mig inderlig over, ikke at have givet ham Noget, deels for hans, og endnu mere for min egen Skyld. Men jeg blev lidt efter lidt enig med mig selv om, at denne Undladelse var een af de mindre Synder, jeg har paa min Samvittighed.

Virkelig var det i Grunden en aldeles indbildt Synd; thi mit Hjerte havde sikkerlig ingen Deel deri — og var det saa, kunde denne Undladelse, Ligegyldighed eller hvad man vil kalde det, jeg i Førstningen saa bitterlig fortrød, virkelig tilregnes mig, maatte jeg gyse for mig selv, og troe mig det grusomste og nedrigste Menneske paa Jorden. Nei! ligesaa vist som der ikke havde været allermindste Fortjeneste i, om jeg havde givet ham alle de Penge, jeg havde hos mig (dette havde villet være Tilfældet, det er jeg vis paa, hvis jeg nogen Tid før havde seet en saadan Vanskabning, og altsaa ikke var bleven saa fortumlet derover) — ligesaa vist er det, at der ikke var mindste Smule Strafværdigt i, at jeg Intet gav ham. Greven af D'Artois selv vilde have givet ham en Louis! sagde jeg — At undlade en god Handling, som en saadan Sjæl kan begaae, beviser enten, at man er Djævelen, eller fra Forstanden. Jeg var i det sidste Tilfælde. Da der er Intet farligere, end at overlade sig til sin Fortrydelse og Græmmelse over smaa Synder, naar man har langt større paa sin Samvittighed, saa var jeg ret glad over, da jeg steeg af udenfor den flyvende Hjort, at jeg havde glemt den hele Historie.

Det var imidlertid ikke det overordentlige Eventyr (skjøndt der, som man har seet, blandte sig noget Overordentligt deri) jeg med saa megen Alarm lavede mig til at fortælle i det foregaaende Capitel.

Det var ikke engang Begyndelsen dertil — det var blot et Tegn paa den tilkommende Tildragelse — et Omen, som de overtroiske Latinere, eller et Varsel, som vi vantroe Danske kalde det. At jeg ikke forstod, og ikke benyttede dette usædvanlige Varsel, beviser meer, end noget Andet, min Hjernes daværende Forvirring. Thi ellers er det soleklart, at, af alle mulige Billeder, Tegn og Emblemer paa den Regel: festina lente, kan

intet være mere passende, tydeligt og talende, end et Menneske, som gaaer uden Been. Da nu ovenikjøbet Kudsken havde sagt os paa Veien, noget før, at hans ene Hest var syg, og mumlet om, at man gjorde vel i at blive i Cosne Natten over — saa havde jeg, hvis jeg havde havt den fulde Brug af alle mine fem Sandser, strax burdet oversætte dette Særsyn saaledes. Men, som sagt, jeg tænkte ikke mere derpaa, saasnart jeg havde sat Foden ud af Vognen, og Mariane, Babet, Mignonne, Børnene, den gamle Knivsælgerske og alle de Cosniske Handels-Deputerede lode mig ikke Tid eller Raad til at tænke paa nogen anden Ting end den franske, til Kjedsomhed fortryllende, Høflighed. Saasnart altsaa vi havde spiist, og Kudsken ingen videre Forestillinger gjorde om Hestene, toge vi Afsked med Mariane, Mignonne, Babet og Børnene, for at gaae et Stykke i Forveien, og med det samme besee Staden og dens Fruentimmer Ansigter.

Vi gik, saa lige vi kunde, igjennem den, beundrende dens Rigdom paa smukke Døttre og Mangel paa Vinduer, tittede ind i Klosteret, hvor man holdt Messe, fandt, til vor store Fornøielse, at alle Koner vare høi frugtsommelige, ligesom vor smukke Vertinde, og standsede endelig paa en Plads, som jeg, ex opposito, sammenlignede med Place de Vendome, og, for Udsigtens Skyld, gav Fortrinet. Vi kom fra den igjennem et Slags Gade, der bestod af saare uanseelige Smede-Hytter.

„See, der er Forstaden!“ sagde jeg til Moltke, og vendte mig i det samme, for at læse den prægtige Inscription paa et lille jammerligt Huus: Au grand Monarque bon logis à Pied à Cheval et en cabane. Uden at drømme, at disse uskyldige Ord: „See, der er Forstaden!“ skulde komme os saa dyrt at staae, gik vi ud af Byen, og kom uden anden Hinder og Besværlighed end den, Veiens Søl forvoldte, til en Viingaard, med Udsigt over den deilige Loire, hvor vi bleve staaende omtrent en halv Fjerdingvei fra Byen, for at oppebie Vognen.

Vi havde længe seet et Antal Mennesker komme bag efter os, men uden at drømme om mindste fredelige, end sige krigerske Hensigt til os. I dette Øieblik fandt vi os pludselig omringede af en heel Armee, bestaaende af deels bevæbnede, deels ubevæbnede Helte, og en vidtløftig Bagage af Qvinder, Børn og Concubiner, af hvis Kreds en glubsk Ajax, hvis hele Anstand, Udseende 2c., forkyndte Anføreren, traadte frem og greb mig i

Skulderen, i det han med en tordnende Bas — omtrent som Offerpræsterne i Alceste — tilkjendegav mig, at vi vare Fanger, og kunde vente at skydes, efter al Anseelse. Jeg saae mig om, og fandt i den hele Armee kun eet eneste Skydegevær, en Flint eller Carabin. De øvrige vare bevæbnede med Stokke, smaa Prygle, Hesteskoe og Træskoe.

Jeg spurgte ham, hvad han og hans Hær vilde, hvad vi havde forbrudt, og hvi vi skulde fanges og skydes. Paa disse Spørgsmaal svarede næsten hele Armeen paa eengang, en heel Deel med saare høi og heftig Røst, hvoraf jeg Intet kunde udbringe, uden: „Spioner — see, der er Forstaden — besee Alt — til Vaaben — uden Vogn!“

Efter adskillige Underhandlinger, som ikke bragte os nærmere til Forstaaelse, sagde jeg: Mine kjære Borgere, Soldater og Damer af Staden Cosne! De have ventelig troet, at vi vare Aristokrater eller Aristokraters Tilhængere?

„Netop! det er Sagen! Ja! til Vaaben! ꝛc.“

Den, som greb mig i Skulderen — den føreste, stærkeste, tappreste, heftigste af Alle — var en Grovsmed, bevæbnet med en Hestesko. Hans Øine funklede og gnistrede, som Vaabenet, han holdt i Haanden, engang havde gnistret paa Ambolten. Hans Næse fnysede som en Blæsebælg, og hans Mund fraadede som en Spand Vand, hvori man afkjøler gloende Jern. Hans Tunges Lyd vare ligesaa mange Hammerslag; og, ligesom en Smedie er en Afbildning af Helvede, saa var han et levende Udtog af sin Smedie. Den anden, og, som det lod, Næstcommanderende, var en Møller af et meget fredeligt Udseende. Den tredie en Knivsmed; og den fjerde en Handskemager.

Der vare omtrent hundrede i Hast Bevæbnede, foruden mangfoldige Qvinder og Børn. De sagde, at de alle vare Soldater; de forbandede Præsteskabet, Aristokraterne, Spionerne, ꝛc. — fortalte os, hvor beredvillige de vare til at myrde enhver slig, hvor de fandt ham. Fruentimmerne og Børnene vare i samme Stemning.

Jeg sagde dem, at vi vare fremmede og uskyldige Reisende, at vi hadede Aristokraterne af vore inderste Hjerter, at vi selv gad været med at dræbe dem. Vi fik dem langt om længe overbeviste herom. Vi tilbøde os at følge med dem tilbage til Byen; men de bade os at fortsætte vor Vei, og Mølleren især

gjorde mange høflige Undskyldninger for denne Expedition, som Forsigtighed, sagde han, havde afnødt dem. Vi bleve saaledes staaende omtrent en halv Time i denne Cirkel, ventende forgjeves paa Vognen. Vi puffede altsaa tilbage til Byen, omringede af Armeen og fulgte af hele Bagagen.

Samtalen efter dette Tilbagetog bestod i Undskyldninger paa den ene, Tilgivelser paa den anden, og Forbandelser over Aristokraterne paa begge Sider.

„Jeg veed vel, mine Herrer“.— sagde jeg — „at De ere for honnette Folk til at skade Nogen uden Grund. Vi befrygte Intet af gode Borgere; en god Borger søger at hæve sit Fædrelands Ære — og sandeligen — han vilde ikke gjøre det franske Navn megen Ære, naar han dræbte midt i Landet uskyldige Fremmede, som blot ere komne, for at beundre den franske Patriotisme.“

Saasnart vi vare komne ind i den saakaldte Forstad, stimlede alle dens tilbageblevne Indbyggere om os, og mig syntes, i somme af Fruentimmernes Ansigter at bemærke en vis Forundring over at vi endnu havde vore Hoveder.

Vognen holdt udenfor en Smedie. Alting var i jammerlig Forfatning; den ene Hest var syg, den anden lam, den tredie havde tabt en Sko. Medens denne blev fastslaaet, udførtes Fredsslutningen. Denne berømmelige og navnkundige Fred, som evig skal glimre, ikke alene i den meest glimrende af alle Dagbøger, men i alle Historiens Aarbøger, blev sluttet den 1ste Februar 1790, til Cosne, i Boulogne, au grand Saint Louis, under Klang af 6 Bouteiller rød Viin.

"A la tête!" havde Anføreren sagt, da vi gik henad Gaden til Kroen. Det alene var Pengene værd. Hver med sit Glas: Vive la liberté, vive la nation! Vive la liberté françoise! Perissent les Aristocrates! que Dieu les confonde! que Dieu les abolisse: qui'ls s'en aillent tous au Diable!

Vi kjørte bort under Lykønskninger. Vi kom anden Gang til det Sted, hvor man havde omringet os. Den halte Hest lammede stærkere og stærkere; den syge vilde aldeles ikke gaae; vi maatte vende tilbage til Cosne. Her faldt mig først Synet af det halve Menneske ind. Havde dit dumme Hoved strax begrebet dette Varsel, tænkte jeg, saa havde vi blevet, hvor vi vare, og undgaaet denne Ubehagelighed; thi saa stor en Fornøielse det

er mig, imellemstunder at kjøre vild, saa ærgerligt er det mig at kjøre lige tilbage, og vide, at man kjører tilbage. Men havde jeg forstaaet dette Varsel, da var jeg gaaet glip af denne Krig og denne Fredsslutning. Jeg var altsaa vel fornøiet.

Ved vor Tilbagekomst i Forstaden bleve vi modtagne med Frydeskrig. Alle Borgerne, Soldaterne, Heltene, der endnu ikke vare færdige med deres sex Flasker, presenteerte udenfor Kroen, hver med sit Glas i Haanden, uddrak paa vor Sundhed, i det vi kjørte forbi: "Vive les Etrangers honnettes! vive les deux amis! vive la generosité!" Hvor megen Glæde, Herlighed og Ære kan man have for sex Flasker Viin, tænkte jeg, naar man veed ret at anvende dem. Vi kjørte i et Slags Triumph tilbage gjennem hele Staden til den fortryllede flyvende Hjort. Her modtoge Mariane, Mignonne og Babet os med aabne Arme.

La Charité.

Aftenen Kl. 11.

Eventyrerne hyppe sig nu saa uhyrligen ovenpaa hinanden, at jeg neppe kan drage Aande, end sige beskrive dem. Bliver det saaledes ved, faaer jeg aldrig mit Capitel om Despotismus færdigt, end sige mit Capitel om Reisen, og endnu mindre mit Capitel om Floder. Hvilken yndig Vei bestandig ved Bredden af Loire, mellem Viinhaver, fra Cosne over Pouilly hertil. Jeg gjorde denne Dagsreise deels til Fods, deels paa Bukken. Jeg skiltes fra Mariane, og Mariane fra mig, som en Broder fra en Søster, og en Søster fra en Broder, i begges tiende Aar. Vi havde den hele Tid bestandig leget med hinanden, som smaa Børn. Jeg hilste paa hendes Søster i Pouilly, i det mindste troer jeg det; thi det var et overmaade smukt lille Fruentimmer, som gik mig forbi. — Men, hvilken fortryllende Udsigt, eller rettere Oversigt udenfor denne lille By! Loiren bugtede sig igjennem de deiligste Egne, i uafseelig Fraftand! Den er meget bred her, og vrimler af Barker. Jeg underholdt mig paa Bukken med Carl, om Bern, hvor, som han var enig med mig om, der af alle Steder paa Jorden fandtes de reneste Gader, de netteste Huse og de smukkeste Piger. Vognen kom saare langsomt afsted, da den aareladte Hest ikke taalte at an-

strenges. Jeg gik ned til Floden, og fordybede mig i Bernitske Betragtninger paa dens skjønne Bred, indtil henimod la Charité. Vi mødte en stor Mængde Vogne, som kom fra Lyon, med Flyttegods og andre Sager til Paris og Brest. De arme Heste vare hvert Øieblik i Begreb med at styrte, og de ubarmhjertige Kudske pryglede de zittrende Stakler under evige Forbandelser. Jeg havde kunnet trække for dem! Det er noget af det Ubehageligste i Frankrig, den Maade, man behandler Lastdyr paa. Man behandler dem næsten værre, end visse Proprietairer, Forpagtere og Forvaltere have i forrige Tider behandlet Bønderne i Danmark!

Vi kom endelig til la Charité Kl. 4, og maatte finde os i at blive her i Aften og i Nat. Verten fortalte os, at her var Skuespil, og, som han sagde, især i det Tragiske meget fortræffeligt. Vi besluttede altsaa at tilbringe Aftenen der, for at sammenligne det Charitiske Theater med det Parisiske. Denne lystige Nations Hoved=Tilbøielighed er Forlystelse. Man er fornøiet her, naar man kun har panem et circenses. Skuespil spiller Hovedrollen i deres Forlystelser, og Tragedien i deres Skuespil. Den ypperligst udførte, fortræffeligste Comedie fortryller ikke en Franskmand halv saa meget, som den elendigst spillede, sletteste Tragedie. Intet kildrer deres Øie saa meget, som halsbrækkende Bevægelser og rasende Mundvrid — Intet kildrer deres Øre saa meget, som hvinende Skrig og udskraalede Dissonancer.

Jeg har lagt Mærke til, at man, trods den Armod og virkelige Elendighed, som hersker her, dog er meget muntrere i Provindserne end i Hovedstaden.

Industrien er utrolig. Jorden finder man næsten overalt omhyggelig benyttet; man gjøder med ubeskrivelig Umage. Men det er mig aldeles uforklarligt, hvorledes de utallige Smaafabriker, Manufacturer og alle Slags Haandarbeider afsætte deres Varer.

Man seer i Paris næsten ligesaa mange Boutiker som Huse, og saa er det ligeledes i de smaa Stæder. Hvem kjøber, hvor Alle sælge?

Man maa være i meget ondt Lune, for at kunne, hvis man har een eneste Livre i sin Lomme, lade en fransk Sælgerske gaae fra sig, uden at kjøbe Noget. Saasnart en Fremmed er kommen, stimle de til Vertshuset, og de plage med saa uendelig

megen Artighed, Veltalenhed, Vittighed, Taalmodighed og Utrættelighed, at man umulig kan vise dem bort, i det mindste ikke uden et Slags Græmmelse derover. Og sandelig! man faaer nok for sine Penge! For 24 Sous har man af en nydelig Handske-Sælgerske et Par nydelige hvide Handsker af fineste Skind, i en Æske af Valnød-Skaller, omvunden med lyseblaae og rosenfarvede Silkebaand, hvis smaa Nationalsløifer, alene for den Nydeligheds Skyld, hvormed de ere bundne, fæstede og udklippede, ere Penge værd — Udfoldelsen af hendes hele Magazin — Udfoldelsen af alle hendes Ansigts Yndigheder — og en Underholdning i 24 Minuter, som enhver Skjønner af Vid og Naivitet maa vurdere for 24 Livres. Jeg lod dem flyve for alle disse Herligheder — og nu havde jeg oven i Kjøbet en Tak, en Velsignelse og Lykønskning til min Reise, som jeg, hvis den blev opfyldt — og er det hendes Skyld, om Himlen ikke hører den? — ikke vilde give bort for 24 Louisd'orer.

Ogsaa her har jeg fundet en temmelig Samling af nydelige Pige-Ansigter. Jeg troer, at Loiren, ligesom Rhinen og Aaren, er een af Cythereas Floder. Himmelske Palmine! det er i Omsvævelsen af dit lyse Billede, min Sjæl, som en Bi, omflagrer paa denne Reise til alle de Blomster- og Ukrudts-Værter, jeg finder derpaa, for at samle sig Honning deraf til din Kube! Sov sødt Uskyldige! Drøm om din omflagrende Ven! Drøm, at han flagrer langt fra dig, mellem Roserne og Tornene, paa Bredden af Loiren — men slip ikke, naar du vaagner, den fine, men ubrydelige Silketraad, som, usynligen stram, i lige Linie over det vestlige Frankrig og det østlige Schweitz, binder ham til din Haand.

Theatret i la Charité.

Indgangen til Skuespil-Huset var endnu værre end den i Hamborg. Jeg kom igjennem en Høslyde, en Kostald, et Slags Borgestue, og endelig ind paa Parterret, som Billetvagten førte mig over, uden at jeg saae det, til Parkettet eller aux premieres; thi Loger var her ikke. Salen er for simpel til at kunne beskrives; thi hvo kan beskrive en tom Lade? Fire Vægge, som i det sidste Aarhundrede ikke havde været kalkede, udgjorde dens Alt. Paa Steengulvet fem Rader smaa Træstole (Parket-

tet), bag disse var en, tre Skridt bred og ti Skridt lang, tom Plads (Parterret). Hele Illuminationen bestod i et Skillingslys, som brændte i et rustet Rivejern paa den ene Væg. Dækket bestod af et Stykke Blaarlerred, saa stort omtrent som Storseilet paa en lille Jolle. Orchesteret var ikke stærkt besat. Det bestod af een eneste halt Violinspiller, der aldeles ikke forstod at spille paa en Violin, og til Ulykke intet andet Instrument havde. Han accompagneredes af adskillige Smaabørn, som, inden Dækket gik op, løbe omkring og støiede paa Gulvet og imellem Stolene; men, naar deres Larm gik ud af Takten, skjændte han paa dem, og strøg, med ubeskrivelig Taalmodighed, fort. Uagtet han indledede en Tragedie, spillede han dog de lystigste Polskdandse, han kunde.

Endelig gik Forhænget op; Heltene og Heltinderne gik i Forveien over Parterret og Parkettet, og satte Lysene, eller rettere Vægen i Leertheekoppen, op paa Theatret. Det var **Hypermenestra**, med Guld og Sølv paa, og uendelige Huller under Albuerne, Træstole at besvime paa, Skiermbræt til Baggrund, Bordugpjalter til Platfond, Kongen med en Sadelgjord istedetfor Ridderbaand — en Cosne-Brødkniv for Dolk — Grækere i fransk National-Uniform!

I Enden kom sex Personer ud paa Skuepladsen. De kunde ikke faae Rum. Kongen stod et Qvarteer med en Hirschfænger over Brystet paa sin Datter. Han dræbte sig endelig med en Dolk, og de Ord: „C'en est fait!" Men der var ikke Rum til at falde; altsaa gik han ud.

Intet er mere rørende end den franske, grændseløse Godhjertighed. Man klappede forskrækkelig. Rigtignok var det to Smaadrenge, hver paa 6 Aar, der sad paa hver Side af Souffleur-Hullet, som angave Tonen; men den stille Opmærksomhed, som herskede blandt Tilskuerne, var beundringsværdig; der var endog en overmaade brillant ung Frøken iblandt dem, og tre meget velklædte Herrer. Jeg var færdig at gaae fra Forstanden. Da Tragedien var forbi, gik vi ud af Salt-Laden, gjennem Bryggerset, og saae igjennem et Vindue Dronningen og to andre Actriser klæde sig om.

Man bad os træde ind, for at varme os. Moltke var undseelig; men jeg gik ind, og gjorde en ret smuk, ung Pige, som traf Burer paa, en Compliment. Hun var virkelig smuk. Jeg amuseerte mig meget her, indtil det andet Stykke, **Le fou raison-**

nable, begyndte, hvori hun spillede Vertshuusdrengen Jacob. Jeg tog hende under Armen og dandsede med hende op paa Theatret. Dette Stykke gik virkelig ikke galt. Jeg tog hende siden, da det var til Ende, fulgte hende tilbage til Foyeen, aflagde min Taksigelse til den hele Truppe fra Bourbonnois, og traskede hjem, glad over, at have gjort Bekjendtskab med en ganske ny Sort af Menneskeheden.

Men hvad der mere beskjæftigede mig end Skuespillet og alle Skuespillerne, var — et Fruentimmer. O Fruentimmer! livsaligste af alle Guds Skabninger! Jeg veed ikke hvem det er, der har sagt, at den elsker intet enkelt Fruentimmer, der ikke elsker det hele Kjøn; men er han ikke en Viis, saa har han i det mindste gjort en viis Anmærkning. Et Fruentimmer i Parterret — Modellen til en Marie, før hendes Bebudelse, Fromhedens og Uskyldighedens eget yndige Billede under en fransk Natkappe! Og — hvad der saa uendelig høit ophøiede hende i mine Dine over alle de franske Piger, jeg har seet — blufærdig i høieste Grad, saa at hun slog Dinene ned, naar man saae paa hende.

„Mademoiselle!" sagde jeg, „De sidder ikke meget godt her, for at kunne see Spillet; dersom jeg turde offerere Dem min Plads, jeg satte mig — paa Deres. De fortjener i enhver Henseende den første Plads!"

„Jeg takker Dem, min Herre! jeg sidder meget godt her!" svarede hun.

Jeg vidste intet mere at sige hende; men mit Hoved og mit Hjerte vare i Forlegenhed, for at sige hende Noget, der kunde bringe mig hende nærmere.

Ubegribelige Magnetisme! En ret artig Mand sad ved hendes Side. Da man altid har noget at sige en Franskmand — fordi dette venlige Folk tager vel op Alt, hvad man siger dem — kom jeg snart i en lille Samtale med ham om Skuespilhusets Indretning, som jeg endte, med at spørge ham, om det maaskee var hans Kone? Han svarede nei. Jeg havde intet Haab. Hendes Undseelighed forbød mig, at nærme mig umiddelbart til hende. Jeg frygtede, hun skulde troe mig det Modsatte af det, jeg var. Mit Hjerte meente intet Ondt; mine Følelser vare fuldkommen hellige; jeg vilde kun lade hende vide, at Blufærdighed lægger alle Skjønheds Beundrere for sine Fødder. Jeg gik bort — som

tilbage igjen — saae paa hende. Næst Palmine og Seline har jeg aldrig seet saa yndig en Engel. Jeg nærmede mig igjen.

„Mademoiselle, hvis De er i Selskab med Nogen, offererer jeg Dem to Pladse."

„Jeg takker Dem tusinde Gange, min Herre, jeg er tilfreds med denne."

Jeg er i Fortvivlelse, sagde Helten i Stykket. Jeg ikke mindre — tænkte jeg.

Onsdagen den 3 Februar.

Jeg sov lidet i Nat, men drømte desmere. Jeg drømte, jeg kom til Kjøbenhavn. Moltke var med; vi kom først til Prams. Frue Pram klædte sig paa. Pram fortalte mig, at han i Formiddag i Cancelliet havde hørt, at min Ansøgning var gaaet igjennem. Han meldte noget om 500 Rdlr. Han bad mig strax, som jeg var, at løbe op til Grevinde Schimmelmann, og Prindsen af Augustenborg; men i det Sted løb jeg rundt om Frue Hviid, der, overmaade pyntet, sad mellem mangfoldige Mennesker i en Kirke, og ledte efter Frue Pram. Frue Pram var overmaade ligegyldig imod mig, og Pram bestyrtsedes ved at høre, at jeg var i Begreb med at gifte mig, og forlovet med Frøken Haller. Hun var ikke med; thi jeg var gaaet herfra lige til Kjøbenhavn, og endnu ikke kommen til Bern. Jeg græmmede mig saa meget over Frue Prams Ligegyldighed, at jeg glemte at gaae til Schimmelmanns og Prindsen, og tog i det Sted en Vogn, hvori jeg kjørte mere end 40 Gange rundt, jeg veed ikke om i Frederiksberg, eller Rosenborg Have. Dette forundrede alle Mennesker og jeg selv mig over. Jeg fandt, at jeg ikke var rigtig i Hovedet, og vaagnede.

Paa Høien uden for Pougues.

Formiddag.

Jeg forlod la Charité efter en søvnløs Nat, og en blodig Ordstrid med Moltke til Frokost, meget tidlig. Jeg foer derfra til Pougues. Her oppvaagnede jeg til den skjønneste Udsigt, jeg endnu har seet i Frankrig — og een af de skjønneste, jeg har

seet i Europa — over det deilige Land, hvorigjennem Loiren flyder, langt over Taarnene af Nevers, lige for os. Det er et virkeligt Paradiis, et sandt Pays de Vaud, denne Landstrækning; den mangler blot Indhegningen. Det er, ligesom Pays de Vaud, een eneste Have.

Sallon de Henri IV, i Hôtel de Lion, i Nevers.

Dette Vertshuus fortjente vidtløftigen at beskrives. Vertshuset i Cosne udmærkede sig ved smukke Piger; dette udmærkede sig i alt Andet, fornemmelig i Malerier. Værelserne ere ikke betegnede med No. 1, 2, 3 og saa videre, men med Helgene, St. Jean, St. Pierre, St. Paul, St. Claude, St. François, Henry IV, o. s. v., og over hver af Dørene den Helgens Portrait, hvis Navn Værelset bærer. Nogle af disse ere virkelig gode; og eet, uden Underskrift, endog ypperligt.

I Salen Henry IV, hvor vi havde den Ære at opholde os, ere Don Qvixottes Eventyrer, forestillede i ganske fortræffelige Tapetserier — i det mindste dersom det stod til mig at vælge, af alle de Tapetserier, jeg har seet i alle Slotte, Paladser og Vertshuse, valgte jeg disse, saa yderst fortræffelig er Ridderen af den bedrøvelige Skikkelse og hans Vaabendrager hist og her afbildede derpaa. Jeg havde læst paa Veien hertil den første Deel af Don Qvixotte, og det morede mig usigelig at træffe ham her. Det er Copier af samme Original, hvorefter Kobberne i den prægtige hollandske Udgave ere stukne.

Et lille Dørstykke, som forestiller Samson paa Huggeblokken, er yderst vellykket.

O! venlige Land! og endnu venligere Folk! hvilken Glæde er det, at reise mellem Eders Smile! Enhver Reisende, som har mindste Menneskevenlighed, finder overalt i Frankrig Fader, Moder, Søster, Broder — kort, sin hele Familie. Man behøver kun at have omgaaedes med en Franskmand eller Franskmandinde i en halv Time, for at lykønske sig med et aargammelt Bekjendtskab.

Jeg gik ud, for at besee Staden, hvis Port havde opvakt saa glimrende Ideer hos mig om dens Pragt, Smag og Overflødighed. Jeg gik nok engang tilbage til dette store Monument, og læste inden i, paa den ene Side, en Inscription til Ludvig

den Femtendes Ære, efter Slaget og Seiren ved Fontenay, der ingen anden Skjønheds-Mangel havde, end Længde; thi den bestod af 14 Vers, underskrevne: **Par M. de Voltaire, Historiographe de Roi.**

Jeg ærgrede mig over al denne Røgelse for Ludvig den Femtende, og de Linier over Portalen mod Veien forekom mig ikke mere saa skjønne, da jeg kom efter, at de ikke, som jeg ved min Indkjørsel troede, sigtede til Henrik den Fjerde. Jeg gik tilbage gjennem alle Gaderne, til jeg standsede ved et Slags Baggaard, der kaldtes **Place de St. Pierre.** Hele Byen seer ud som en middelaldrende Ruin, og dens mange gamle barbariske Kirker ere næsten faldefærdige. Jeg saae ingen Steds mindste Tegn til, eller Spor af Velhavende, end sige Rigdom. Boghandleren, som jeg kjøbte Voltaires Roman, **Tablau de Paris,** og **Pope,** af, smiilte, da jeg tilkjendegav min Forundring. Han fortalte mig ved denne Leilighed, at Voltaire paa en Gjennemreise havde sat denne Inscription til de øvrige, som man havde bestilt hos ham, og at Byen siden den Tid var deelt i to Partier, hvoraf det ene holdt den for alvorlig, og det andet for ironisk.

„Jeg kan ikke andet, end slaae mig til det sidste Partie," sagde jeg.

„**Je le suis de même,**" sagde Boghandleren.

Men Egnen, hvori denne By ligger, er desto deiligere, og det er allerede her halv Foraar. Mandeltræerne skøde allerede Knopper. Indbyggerne forekom mig, som overalt her i Midten af Riget, fortrinlig godlidende.

Denne gamle, smudsige, uanseelige Steenhob har tre mærkelige Monumenter: Porten ved den nordre Ende — i Midten Cathedralkirken — og mod Syden den nye Arkadebro. Den er meget længer end **Pont-neuf,** har over 12 Buer, og 450 Skridt i Længden. Fra dens Midte har man en Udsigt, som i alle Henseender er fortryllende. Ligefor sig en Samling af henstrøede Bondehytter — paa begge Sider de meest afvexlende Landskaber og Floder, der tabe sig for Øiet ved Foden af henbølgende Høie. Bag sig Nevers, som, liig en Phoenix, fra dette Synspunkt pludselig opstaaer af sin Aske, og bestyrtser Vandreren, der traskede gjennem dens trange, skidne Gader, med 25 store og smaa Spire, paa et Amphitheater af Bygninger. Ingen By i Verden forbinder et mere prægtigt Udvortes med et jammerligere Ind-

vortes. Men hvad der, foruden dens Beliggenhed, gjør mig Nevers saa elskelig, at jeg gad levet og døe i et af dens usleste Stræder, er dens Indbyggere. Den umiskjendeligste Bonhommie staaer malet paa alle Ansigter. Dette er saa fremlysende, at Carl selv, uden at have hørt et Ord af mig derom, gjorde denne Anmærkning.

Byen har omtrent 20,000 Mennesker. Jeg fandt Tid til at besee, inden og uden, den ældgamle St. Petri-Kirke. Udentil lignede den Mynsteren i Strasbourg og Hovedkirken i Troyes, inden i Notre Dame. Den er, næst disse, indeni den største og skjønneste, jeg har seet. Landet mellem Nevers og Moulins er ubeskrivelig deiligt.

Moulins.

Torsdagen den 4 Februar.

Moulins er en temmelig smuk Stad, af anseelig Størrelse. Til Erindring om Sterne, gjorde jeg en Spadseretour rundt omkring, og besaae siden indvendig alle dens Gader og deres Herligheder. De nye Boulevards, de nye Springvand og den gamle Marie-Kirke mættede mig snart. Jeg var i to forskjellige Boglader, men fandt dem i jammerlig Forfatning. Litteraturen blomstrer ikke i denne By. Jeg erkyndigede mig om den berømte Marie, hvis Navn gjenlyder i Europas Lunde og Kakkelovnskroge, hvis Afbildning findes i enhver skikkelig Kobbersamling, hvis Tildragelse min egen Søster har grædt over, og hvis Billede jeg bærer paa min Tobaksdaase — men forgjeves! — der er mere Kundskab om denne Heltinde bag paa min Haand, naar jeg sætter min Daase derpaa, end i hele Moulins. Jeg spurgte Verten om hende — jeg spurgte Boghandleren — jeg spurgte Boghandlersken — jeg spurgte en ung lille Pige, som jeg gjorde Bekjendtskab med udenfor Vertshuset — forgjeves! — Marie de Moulins var dem alle ligesaa ubekjendt, som Dorothee fra Aarhuus. Derimod anpriste de mig alle le Tombeau de Montmorency, som jeg ingenlunde vilde see, og som de ikke noksom kunde undre sig over. Jeg lod mig imidlertid overtale til en Spadseregang til den nye Bro, over Floden Allier, som de paastode var den anden, om ikke den første i Frankrig. Jeg

fortrød ikke denne Gang. Den er yderst prægtig; thi den er lang og høi, og yderst simpel. Den er 350 Skridt lang. Udsigten derfra, skjøndt ikke saa riig og afvexlende, som den ved Nevers, var mig dog endnu kjærere, formedelst de fjerne Sneebringer, som tabe sig i Horizonten. Jo længer mod Syden man kommer her i Frankrig, jo smukkere blive Fruentimmer-Ansigterne. Jeg fandt adskillige her, som blot behøvede at gaae fra Forstaden og Byen med en lille Ged eller Hund ved Haanden, for at blive ligesaa interessant som Yorriks Marie.

Sterne har sagt, det er et fortræffeligt Vertshuus i Moulins; men man gjør vel i at forlade det, saasnart man kan.

„De har aldrig hørt tale om denne ulykkelige Pige, som opholdt sig her i Egnen, spillede paa sin Hyrdepibe, og førte en lille Ged med sig?"

„Jamais — mais!" — sagde Boghandleren, Boghandlersken, den lille Pige og Verten — „men, min Herre! Hertuginden af Montmorencys Gravsted — hele Verden beundrer det!"

„Det er udentvivl et Monument — —"

„Ja, min Herre, og tæt herved — —"

„Jeg vil ikke see det," sagde jeg.

De Herrer Englændere bekymre sig ikke om Monumenter," sagde Verten.

„Og jeg ei heller," sagde jeg.

Hvor du spiller med Liv, Død og Udødelighed, lunefulde Skjebne! Madame la Duchesse de Montmorency havde her i Livet i det mindste tusinde Geder, tusinde Tilbedere og tusinde Forlystelser. Marie havde kun een Ged, een Elsker, som endog begge bleve hende utroe, og sin Fløite. Hendes Durchlauchtighed havde det skjønneste Palais i Paris — den ulykkelige Hyrdinde en lille Hytte paa Landet. Gravstedet, hvori hendes hertugindelige Naade ligger med sin høie Gemal, er det første Monument i Moulins — over dit ubekjendte Støv, ømme Elskerinde, fremspippede i dette Minut i det høieste et Græsstraa. Hertuginden af Montmorency er bekjendt over hele Moulins — dit Navn har Ingen hørt her — men, hvo udenfor Frankrig kjender Madame la Duchesse de Montmorency? — medens Enhver, som kjender Noget i Tydskland, England, Schweitz og Danmark, offrer Marie de Moulins en Taare?

Din prægtige Mausolee, tæt herved, hensmuldrer, om nogle

Aarhundreder; men dennes yndige Monument forgaaer, overalt, ikke før Tristram Schandy (skulde Tiden og opsluge den sentimentalske Reise) — og det er ved Verdens Ende!

La Palisse.

Den 5 Februar 1790.

Min naadige Grevinde!

I de sidste Dage af mit Ophold i Paris løb en Efterretning omkring i Caffehusene om Keiserens næstsidste Suk og Kongen af Preussens Omvendelse. Somme paastode, at Keiservalget vilde affstedkomme megen Alarm, Forlegenhed og Statsrystelse i Europa; jeg fandt det rimeligt, og da man, især i Politiken, bør tage et bestemt Partie, saa slog jeg mig til dette.

De næste Efterretninger meldte Intet om denne, maaskee for nærværende Tid (næst mig) i hele Europa meest plagede Mands Forløsning — der er undertiden langt imellem det næstsidste og allersidste Suk; jeg slog altsaa Keiservalget af mine Tanker, glemte det aldeles over Slaget ved Cosne og Freden til Grand St. Louis, hvorom mit forrige Brev har meldt Dem et Par Bogstaver — og fordybet i mine egne Stats-Affairer vaagnede jeg ikke op af denne Glemsel, før her — i Marquis de Palisses engelske Have.

Det faldt mig pludselig ind — uagtet mine Betragtninger vare langt fra Wien — „Keiser Joseph døer maaskee i dette Øieblik!“ Om denne Ahnelse var grundet, eller ugrundet, veed baade De, min naadige Grevinde! og jeg, naar De læser dette Brev. Strax saae jeg hele Tydskland og Toskana og Preussen og Polen og Rusland og Tyrkiet i største Bevægelse, som den paa Tribunen Assemblée Nationale, naar een af Tilskuerne paa forreste Bænk gik bort, og alle de andre stimlede sammen, deels for at tage hans Plads, deels for at vinde ved det Rum, den gav i Trængselen.

Jeg har ofte tænkt paa: om jeg gad være Keiser? Efter adskilligt pro og contra har jeg altid tænkt: Nei! Jeg har været saa sikker i denne Beslutning, at jeg i tre Aar ikke har holdt det Umagen værd, at spørge mig selv herom oftere. Men i Dag havde jeg ikke saasnart tænkt mig Keiserens Død og de tvetydige Competentere og de tretydige Pretendentere, før jeg spurgte

mig selv: „hvis man tilbød dig Kronen, tog du imod den?“ og fandt til min store Bestyrtelse, at mit Hjerte svarede „Ja!“

Og — ved den levende Gud! Grevinde! jeg tog imod den! — Jeg har tabt Forstanden i Moulins — slutter De? Nei! jeg har ikke alene al den, jeg havde før, men jeg er endog vis paa, at jeg har mere deraf i Dag, end jeg nogensinde har havt i nogen af de foregaaende Dage i min Levetid. Og dog finder jeg mig oplagt til at modtage en tilbuden Keiserkrone med alle sine virkelige Rettigheder til Bekymring, og digtede til Glæde. Grunden hertil ligger i det Ordsprog: Kast ikke det urene Vand bort, før du har det rene! Det er tungt at være Keiser, tænkte jeg, og have 20 Millioner i aarlige Indkomster! men det er dog bedre, end at have slet Intet. En Romersk Keiser kan dog leve med Kone og Børn. I mine Omstændigheder tager man til Takke.

Da jeg altsaa var bleven enig med mig selv om, at jeg ikke vilde afslaae denne jordiske Herlighed, hvis man vilde tilbyde mig den — overtænkte jeg strax min Regjerings-Plan, hvad jeg vilde foretage mig i denne vidtløftige Virkekreds, og hvorledes, kort sagt, jeg vilde keiserere til min egen og Andres Fordeel. Da De, Grevinde! spiller en Hovedrolle i denne Plan, vil jeg oprigtigen forelægge Dem samme i dens vigtigste Punkter.

De Tydske Keisere have — fra umindelig Tid — ladet sig kalde Mehrer des Reichs (semper Augustus) on ne sait pas trop pourquoi. — Denne Titel vilde jeg sikkert gaae glip af, som De siden vil faae at see. Jeg vilde begynde min Regjering overordentlig despotisk — dertil har jeg mine særdeles tilstrækkelige Grunde — og handler deri aldeles tværtimod Nero, der begyndte som et Lam, og endte som en Ulv. Jeg vilde begynde som en Ulv, og ende som et Lam. Det skjær mig i Hjertet, at jeg er nødt til at gaae lidt voldsomt og raskt tilværks i Førstningen; men Europas Politik lader sig sandelig ikke bringe i Orden ved Smiil.

Det første, jeg tog mig for, var at indskrænke og afrunde mine Stater — omtrent som jeg vil bære mig ad med min vidtløftige Dagbog, naar jeg kommer til Kjøbenhavn — deels for at give dem en rimeligere Form paa Kaartet, deels for at forebygge Strid om dem, og deels for at kunne regjere dem desbedre. Saaledes vilde jeg f. Ex. forære Schweitz hele Tyrol

og Schwarzwald, Nederlandene Flandern, Ungarn Ungarn, Bøhmen Bøhmen, og Danmark...... det er Noget af det, jeg har meest Hovedbrud med at udfinde, hvad jeg skulde forære Danmark — og Danmark maa have Noget med, ihvor det gaaer. Her seer jeg sandeligen ingen anden Udvei, end paa een eller anden Maade, med det Gode eller det Onde, at nøde Kongen af Sverrig til at afstaae Skaane, Halland og Bleking, eller i det mindste hele Svensk-Pommern. Kongen af Preussen vilde jeg skjenke det øvrige Schlesien, imod at han aldeles aftakkede sin Krigsmagt. Tyrken fik ikke det mindste; imidlertid vilde jeg dog ikke beholde mere, end den nærmeste af alle ham fratagne Provindser — jeg vilde give dem frie, og lade dem see til at forsvare sig imod ham saa godt, de kunde. Jeg skrev strax et høfligt Brev til Assemblée Nationale, hvori jeg gjorde det opmærksomt paa, at Frankrig ogsaa er for stort for at modtage en demokratisk Regjeringsform, og opmuntrede det paa een eller anden Maade til at følge mit Exempel. Efterat have bragt alt dette i Rigtighed — nedlagde jeg Keiserkronen, og bad Dem, Grevinde! modtage den, imod at De skjenkede mig et lille Sølyst, eller Landlyst, eller Flodlyst, i Nærheden af Deres Residentsstad. Vilde De ikke regjere selv, saa stod det til Dem at overlade Regjeringen til hvem, De vilde — kun ikke til mig; thi jeg er allerede saa udmattet af den Smule, De finder i dette Brev — at jeg ikke vilde kunne sove paa Thronen engang, end sige mere. Saaledes kan jeg altsaa forestille mig det artigt nok, at blive valgt til Keiser — i Mangel af at blive valgt til Professor.

Men ak! jeg er ligesaa lidt vis paa det første, som paa det sidste!

Bag Marqvisen af Palisses Slot, som ligger paa en Forhøining, fandt jeg en Plads omtrent som den store Platform i Bern, med en Udsigt, omtrent som den fra Friedberg, til Bjergene i Auvergne, og især Mont do'r, som vi siden, paa Veien til St. Martin, i det ypperlige klare Veir, morede os over.

Paa denne Vei var forresten Intet, som tildrog sig min Opmærksomhed, undtagen Kirken i Landsbyen Droiturier. Det er udentvivl den mindste, og i alle Henseender den jammerligste Kirke i Europa. Man kan mageligen naae op til Taget, og Spiret er ikke høiere, end Bygningen i sig selv. Det Eneste,

som udmærkede det fra en anden ordentlig Faaresti, var Klokkerne, der imidlertid ikke klang meget anderledes, end simple Faareklokker.

Fra Moulins af synes alle Eventyrer at ophøre. Paa den hele Vei har jeg ikke seet eet eneste smukt Fruentimmer, ikke mødt eet eneste Asen, ikke øinet een eneste Veirmølle — og, kort sagt, ikke havt mindste overordentlige Tildragelse. Det værste er, at ligesaa ufrugtbart, som Alt har været uden om mig, saa tomt og dødt har det og været inden i mig, og jeg har i høieste Grad været en simpel Reisende.

Mit Liv har bestaaet i at spise, drikke, sove, drømme, fryse, rulle, og tage Tobak. Jeg maatte altsaa troe, at jeg har været reent død, hvis jeg ikke havde skrevet tre Breve. „At leve“ — siger Rousseau — „er ikke at aande, men at handle!“ Det er imidlertid ikke min Skyld. Jeg har aldrig ledt omhyggeligere og møisommeligere om Eventyrer, end paa denne Vei. Jeg havde den bedste Villie af Verden til at tage enhver Gedehjord for en Armee, enhver Vindmølle for en Briareus, og enhver Reisende for hvad det skulde være; men jeg fandt hverken Gedehjord eller Møller eller Reisende.

Jeg sad og stirrede i Vognen, som en Nar, til begge Sider, paa ingen Ting. Saaledes sidder en død Skribent ved sin Pult, og gaber hele Timer, i det Haab, at een eller anden Tanke skal flyve ham i Munden, fast bestemt til at tage til Takke med den allerspinkleste, skulde den endog ikke indeholde mere sund Menneskesands, end en Vertshuusskylling indeholder Hønsekjød — forgjeves! Han skriver imidlertid frisk væk! — Jeg vil følge hans Exempel.

Stjernerne.

Da jeg ikke fandt mere Underholdning paa Jorden, vendte jeg mig til Himmelen, og gav mig til at betragte Stjernerne.

Saa gaaer det i Almindelighed. Først, naar man er bleven kjed af denne Verden, naar dens Fornøielser enten ikke smage os, eller ophøre, vende vi vore Tanker til hiin høiere. Jeg fandt fuldkommen Erstatning. Luften var overordentlig klar, det frøs stærkt, og selv Melkeveien tindrede. Venus funklede med saa usædvanlig Glands, at jeg faldt paa at troe, denne Planet, siden

sidst jeg saae den, havde nærmet sig Jorden. Jeg tabte min Sjæl iblandt disse vrimlende Verdener — den meest henrivende af alle jordiske Nydelser. O! hvad er en Reise fra Bern til Paris, fra Paris til Lyon — hvad er den hele Reise fra Vuggen til Graven, med alle dens Svinkeærinder i Tiden og Rummet, mod den Reise, du engang skal gjøre deroppe! tænkte jeg — O! naar jeg engang skjelner Planeterne fra Solene, i den blege Skimmer i Orion!

St. Martin des Traux.

Løverdag den 6 Februar.

Alt, hvad jeg kan sige om denne By, hvor vi laae om Natten, beløber sig til, at Vertinden havde en kjøn lille Datter paa 6 Aar, som hed Rose, og spiste Æbler med os. La Pacaudière kan jeg heller ikke fortælle meget om, da jeg kom sovende igjennem den; jeg slutter imidlertid, at dens Gader maae være bedre end de i la Palisse.

St. Germain de L'espinasse.

Navnet er det artigste ved denne By.

Roanne.

Denne By har adskillige Mærkværdigheder. — Flade Tage, efter den italienske Maade, flade Ansigter inden i, og flade Bjerge rundt omkring. En ubetydelig Bro over Loiren, og et Vertshuus, med Noget, som enhver reisende Europæer (Spanier undtagen) i det mindste een Gang om Dagen forgjeves ønsker sig i alle andre franske Vertshuse.

Saint Symphorien de Lay.

Det er med Byer, som med Mennesker i denne Verden; de mindste have gjerne de største Navne. Hovedstaden i Provence er henved hundrede Gange saa stor, og meer end tusinde Gange saa vigtig som denne, og dog maa den behjælpe sig med Enden af dennes syvende og sidste Stavelse.

Det Eneste, en saadan By synes mig at due til, er at datere Breve fra. Det klingrer fremmedt, prægtigt og langt borte, kort sagt, det klingrer saa fortræffeligt, som en Dato kan klingre, i Kanten over et Brev.

St. Symphorien de Lay, d. 6 Februar 1790.

Det opvækker hos Læseren strax et Slags Respect for Forfatteren, og giver hver Linie, som følger efter, et Slags Vægt. Baade den, der bortsender, og den, der faaer Brevet, vinde derved; thi hvo vil ikke gjerne synes at opholde sig ved Verdens Ende, og hvo vil ikke gjerne faae Breve fra, Gud veed hvor langt — paa hiin Side Bremen? Jeg kjender i det mindste Brevmodtagere, der med Glæde betalte et saadant Brev tidobbelt, stod der endog ikke mere deri, end det samme, og en Kræmmer i Korsøer eller Kallundborg kunde alene med en saadan dateret Stævning udsætte (hvis han vilde) sin Bankerot i tre Maaneder. Hvad det, at skrive slige langtborteklingrende Breve, angaaer, da maa jeg for min Part bekjende, at jeg ikke kan modstaae Fristelsen, naar den er saa stor som her; hvorfor jeg og har besluttet at blive her Natten over.

Rigtignok har jeg Intet i dette Øieblik at skrive om, i det mindste aldeles Intet, som haster; men det er ligemeget! Skulde jeg endog begynde en splinterny og kjedsommelig Correspondance derover, saa maa jeg anbringe denne prægtige Dato. Jeg vil imidlertid see til, om jeg ikke paa een eller anden Grund kan skrive til een af mine Venner, i denne Forlegenhed — dem undte jeg det dog mere end en Fremmed. Lad see!

Til Herr***? Ja, det er godt nok! men det er saa længe siden du skrev ham til, at du maatte, for at gjøre det godt igjen, tilbringe den halve Nat, for at male Undskyldninger. Du fryser, og du er søvnig......!

Til Frue***? Hun er altfor stærk i den franske Geogra-

phie, og vil strax begribe, at St. Symphorien de Lay er ikke længer borte end Frankrig.

Til Frøken***? — Men hende skrev du jo til Alt, hvad du vidste og kunde, fra forrige Station.

Det er ærgerligt! Og dog vilde jeg gjerne, at ikke blot een af mine Venner, men en saadan, som jeg kunde formode, viste det til Andre, fik dette Brev! Hvor herligt, naar han ikke alene selv læste: St. Symphorien de Lay, den 6 Februar 1790, St. n., men og naar een eller anden Ven spurgte ham i Selskab: „har De ikke nyligen hørt til vor gode Baggesen?“ — da kunde svare høit: „Jo! I hans sidste Brev fra St. Symphorien de Lay skriver han etc.“ Een og Anden, i det mindste, vilde da vist udbryde: „Gud frie os, hvor det unge Menneske flyver om i Verden! Det er forskrækkeligt langt borte! Det staaer ikke engang i Sommerfeldts Geographie, o. s. v.!“ Den gode Ven kunde da sige, som hen i Veiret: „Ja! mindst havde jeg tænkt paa, at Baggesen skulde formere min Brevsamling, fra alle Verdens fire Hjørner!“

Men Tiden gaaer bort med Overlæg — jeg finder ingen passelig Correspondent til dette Brev — og Søvnen begynder allerede stærkt at dysse mig. Vil jeg anvende min Dato, maa jeg gjøre det snart, før jeg sover reent hen. — Altsaa:

Til
alle mine Venner og Veninder!

St. Symphorien de Lay, Nat Kl. 12.

Kjæreste Venner og Veninder!

For et Menneske, der har reist saa meget som jeg, er ingen Ting længer ny eller usædvanlig. Saa interessant altsaa, som dette Sted vilde være for enhver Anden, der aldrig er kommen udenfor sit Fødeland, saa lidet rører det et Menneske, der nylig har seet St. Germain, og Dagen før er kommen igjennem en Stad som La Pacaudière. Man tilgive mig, at jeg ikke kan nedlade mig til at beskrive Mirakler, jeg er saa vant til, som nogen af Dem, Høistærede! kan være det til Smørrebrød. Desuden, da Tiden ulykkeligviis er det Eneste, som overalt i den hele Verden bestandig er den samme, og en Time er i den uhyreste Hovedstad ikke længer end i den mindste Landsby, slutter man let,

hvor kostbar hvert Secund maa være for et Hoved, hvor tvende Øine daglig see flere forskjellige Stæder, Slotte, Templer, Klipper, Floder og Naturer, end alle Deres, Høistærede! i et heelt Aar see Vinduesruder og Tagstene. Man kan let forestille sig, at en Reisende i saa fremmede Lande ikke kan undgaae Hændelser og Tildragelser, hvorved Haarene maatte reise sig paa Hovedet af enhver Læser, hvis han beskrev dem. Men, hvor skal jeg begynde? hvor skal jeg ende? Jeg vil heller give Dem en dunkel Idee om det Hele, end en ufuldstændig Efterretning om en Tusindedeel, ved at melde kortelig, at jeg paa Veien fra **St. Pierre, le Meustier,** hertil, har udstaaet alle de Besværligheder, havt alle de overordentlige Tildragelser, og været Vidne til alle de bestyrtsende Optrin, der nogensinde har mødt eller kunnet møde en Reisende paa denne ubeskrivelige Vei. Men den samme skjønsomme Himmel, som beskyttede Drake paa hans Reise rundt om Jorden, vil, haaber jeg, trods alle Farer, føre mig heel og holden hjem til Deres Studsen og Omfavnelser.

P. S. Skulde nogen af min Familie og mine Bekjendtere endnu være i Lyon, beder jeg at hilse dem.

Med den ene Fod i Vognen — B.

Egnen om Tarare.

Dersom der i Maanen er et Schweitz, og det er, efter de nyeste Øie-Reiser i denne Planet, meget troligt — saa maa det aldeles være som denne Egn. Man finder her Bjerge, nøgne Steenklipper, Sneefjelde, Floder, Strømme, Cataracter, henstrøede Huse, kort: Alt hvad man finder i Schweitz i samme Forhold af Størrelse til dette Land, som Maanens til Jorden.

Vi og vor Eqvipage er det Eneste, som ikke passer sig hertil; men, der var en Tid, da jeg var meget lille, min hele Krop var knap en Alen lang — var jeg saaledes endnu, vilde jeg tage denne Egn for Alpernes.

Uendelige Forandring i Skabningen! Saaledes gaaer Alting gradeviis frem. Alt hvad der er i det Store, synes og at være til i det Lille, og omvendt. Men Naturen vilde heller ikke være uendelig forandret, hvis ikke alle de talløse Former vare til

i utallige Størrelser. O, Hav! i hvis Boliger Ideen om den hele mærkelige Skabning svinder som en Draabe! Naar jeg tænker mig et Schweitz i Jupiter! Et Skrækhorn i en af Siriusses øverste Planeter — Støvgran, hvad er det Alt tilhobe mod et Sandkorn i hiin Verden, hvor en Moder engang paa Himmelmarkedet kjøber vort hele Solsystem, som Dukkestads for sin lille Datter? Hun tager det (det forandrer Plads, og alle Elementerne synes at sammenblande sig) i sin varme Haand, og vi smaa Kryb troe, i det vi knuses, at Jorden brænder, og at det er Verdens Ende!

Lyon.

Søndag Aften kom vi i Mørke og Taage til Lyon, og fandt Porten tillukket. I det Øieblik, vi ankom, var der Oprør. Overalt vrimlede det af Pøbel, som allerede havde angrebet Arsenalet; og man raadede os fra at tage ind i Byen; men vore Hjerter bankede af Fornøielse over at komme paa saa beleilig en Tid.

Vi stege af Vognen og forevisté vort Pas; hvorpaa vi uantastede gik igjennem Gaderne til Palais Royal, hvor vi toge ind, og fik et prægtigt Værelse med Udsigt over Rhonen. Den halve Stad var illumineret; men før Urolighederne endtes, var et Par Mennesker blevne dræbte og nogle saarede.

Den følgende Dag besaae vi Byen, der er ulige skjønnere end Paris. Den store Plads, med Ludvig den Fjortendes Støtte til Hest, er den skjønneste Plads, jeg har seet.

Derpaa besøgte vi Cathedralkirken, og opholdt os meget længe paa Jesuiternes berømte Bibliothek, hvor vi i Bibliothekaren fandt en meget artig og velunderret Mand.

Mademoiselle Girardin.

Enthusiasme! Begeistring! den beundrende Sjæls henrivende Fortryllelse — fortryllende Henrykkelse! som maaskee meer og sandere end al Fornuft hæver Mennesket over Dyrene, Mennesket

over Mennesket — i det du henlyner hans Aand over Stjernerne, beruser den i Saligheds Nektar, ved Skjønheds rene Strøms livsalige Udspring! Led min Pen, brændende Følelse af Alt, hvad der er fuldkomment i Naturen og Konsten! beving den med ætheriske Vinger! Alle Muser og Gratier! foresynger mig nye Ord til en Beskrivelse af Jordens skjønneste Pige: Mademoiselle Girardin.

O! men hvad ere alle Petrarcas Malerier af Laura — hvad ere alle Wielands Musarioner, Aurorer, Heber, Amander; hvad er hans Danaë selv mod denne virkelige levende, udigtede Cypris! O! havde alle Muser og Gratier formaaet at frembringe et tilfredsstillende Maleri af Ord paa det skjønneste Fruentimmer, var det lykkedes deres Yndlinger — og jeg skulde vove at skildre Mademoiselle Girardin.

Kan jeg troe min Erindring? var det ikke en Drøm? har Naturen virkelig frembragt saa fuldkommen yndig en Skabning, undtagen i det sværmende Menneskes Indbildning? o! hvi frembragte den da ikke flere? hvi har det skjønneste Træ, den yndigste Blomst, det meest fortryllende Landskab Mage? og hvi er kun et Fruentimmer i Naturen uden Lige?

Lyra! du blinker guddommelig skjøn i din blaae Uskyldighed paa den hvælvede Himmel; men hist straaler Venus — og hist Arctur — hist — — Men her — hun glimrer ene paa den hele vide Jordens Kreds!

Mediceiske Venus! — o! jeg vil ingen af Billedhuggerkonstens Mirakler see herefter — giv den mediceiske Venus Colorit og Liv! det er kun en svag Copie — en mindre skjøn Søster af Mademoiselle Girardin.

Fra Top til Taa Naturens yndigste Datter i Konstens skjønneste Slør — den rankeste, ligeste, rundeste, overalt vellystigst dreiede Skabning. Øine, som kunde lokke Engle fra Himmelen til Helvede, som kunde tilsmile Djævle Haab om Salighed — det var ikke eet Par, det var saa mange forskjellige, som der var Træk i hendes Ansigt, og Smiil paa hendes Kinder og Udtryk paa hendes skjønne Læber! Hvilken Apotheosis, at spilles af denne Gudinde! Men de skjønneste Ord vinde saa meget ved at fremføres af hende — at de — hvad siger jeg? man mærker paa hendes Læber — at ingen Digter har naaet Naturen i sin helligste Høide — Hvilken Mund, som man øn-

ker bestandig oplukt og bestandig lukt, og som hun lukker og aabner Ønsket imøde — saa at man ønsker i uophørlig Tilfredsstillelse! Hvilke Hænder — Naturen synes i deres favnende runde Former at have udtømt al sin Velsignelse — og i deres i Morgenrøde hensmeltende Snee, som paa hendes Kinder at have udgydet al sin Vellyst! Man beundrer hende — men den meest brændende Beundring rødmer ved sin Svaghed — og troer, at høiere Væsner fryde sig over hendes Deilighed. Man misunder sig selv Synet af hendes Ynde — Man ønsker ikke et Kys af denne Engel — thi man føler, at man burde være Amor selv, for at kysse hende. Men hendes Gebærder — hendes Miner og alle indtil de mindste Bevægelser — disse ufattelige Fortryllelser maler intet Ord — deres Skjønhed taber allerede ved den meest levende Indbildning. Uvant til saa himmelske Former kan Øiet ikke beholde dem længe, uden at støde dem — man gaaer bort — hun forsvinder! Man fornæmmer, at man har seet en Engel; men man veed ikke hvorledes hun saae ud. Hun er saa uliig alt Andet, hvad Øiet har seet — at man ikke tydeligen kan følge hendes Billede. Man maatte lære et nyt Sprog, for at beholde det i sine Tanker — og som hun vilde lære Maleren nye Farver, saa lærer hun Digteren nye Ord. Hun svævede i Silkeskyer af Sneens og Morgenrødens sammenslyngede Farver. Smagens Drøm var opfyldt i hendes Pynt. Hendes Gang var Maanens bag Aftenskyerne, stille, blid, høitidelig, let majestætisk Bevægelse. Hun besvimede, og man troede at see Livet smile i i Dødens Favn — hun vaagnede op igjen af Besvimelsen — det var Dyden i Glædens Opstandelse — i sin Elskers Arme — det var Psyche, hvor hun favner Cupido — Vælden af hendes salige Vellyst syntes at tvinge hende bag over, i det Richards Hjerte slog mod hendes — hendes elskovsdrukne Øine fore i forvildede Smiil mod Himmelen, som for at lede om Kraft til deres Henrykkelse — Diamanterne lynede paa hendes smaa Fingre; men Fingrene hævede deres Glands, som den blaae Himmels hæver Stjernernes. Man saae hendes Pynt; men man følte hendes Skabning — Billedet af hendes Dragt var i Øiet; men Billedet af hende selv i Sjælen.

Og jeg saae hende dog — uden Hjerte. Jeg saae hende, som jeg seer den mediceiske Venus — og min Følelse drømte ikke om hendes Sjæl!

Hvilken Virkning maa hun frembringe i den Ulykſaliges Bryst, som ingen Sjæl har taget i Besiddelse — som kjender intet Fuldkomnere.

Men det vilde ikke være Helvede, at være haabløs forelsket i Mademoiselle Girardin. Ingen Dødelig er stolt nok til at troe sig hendes Skjønhed værd — ingen, som jo zittrer ved den Tanke, at staae i lige Lys tæt ved hende.

Med inderlig Overbeviisning veed jeg, at hendes Sjæl ikke er saa skjøn som hendes Legeme. At tænke dette, vilde pine mig, græmme mig, bringe mig til Fortvivlelse. Naturen gjør Spring for vore Øine; men her paa Jorden ingen Himmelspring. Den kolde Fornuft begriber, at hun maa mangle indvortes, hvad hun saa overflødig besidder udvortes. Man kan tiltroe Skjebnen adskillige løierlige Luner — men man bør ikke forudsætte om den et saa yderligt Raseri, at den skulde have samlet alle Støvets og Himmelens Fuldkommenheder, for at more Parterret i Lyon. Hun vilde med en ligesaa fuldkommen Sjæl, som Legeme, være for fuldkommen, selv paa en Throne, hvis samme ikke var hele Jordens.

Mine Øine druknede i Vellysten af hendes Beskuelse — men i denne Ruus bankede mit Hjerte ikke mod hende, men mod hendes Skaber! Jeg beundrede hende; men jeg elskede ham — ligesom jeg beundrer ham, og elsker Palmine.

Men fra det Øieblik, jeg saae dig, Girardin — gjemmer min Sjæl et Ideal af Skjønhed, som maaskee er forundt faa Sjæle — og vee mig, hvis jeg i alle disse Forsøg til Efterligning af den skjønne Natur ikke bringer det videre, end den, der hverken har kjendt Seline, eller elsket Palmine, eller seet dig.

Af disse Trendes Fuldkommenheder har min Erindring dannet en Urania, som ingen Maler eller Digter skal naae Copien af.

Mine Ører have hørt Glucks Alceste — mine Øine have seet Mademoiselle Girardin — mine Læber have hvilet paa Palmines — min Haand har ligget i din, Seline! — Høsten har omduftet mig i **Pays de Vaud** — jeg har læst Shakespear, Klopstock og Sterne — jeg har tænkt Tanken om Skaberens og det Heles Eenhed — jeg maa ikke være langt fra Graven.

Onsdagen den 10de Februar afreiste jeg fra Lyon. Man kan ikke tænke sig skjønnere Vei end den, som begynder her, og fører til Genf, paa Afhanget af høie Viinbjerge, med den azurne Rhone bugtende dybt under sig. Man seer Lyon med dets tempelbestrøede Høie, og nedskuer i uoverseelig Vidde paa den yndigste Egn af Verden, gjennemskaaren af Rhonens Arme; og denne Have begrændses mod Syden af de prægtige, dybt i Baggrunden taarnede Alper. Alt er bestrøet med Landhuse.

I en Barke satte vi over Le Daim. — I Meximieux skrev jeg til Sophie!

Meximieux, den 10 Februar 1790.*)

Elskede Sophie!

Fornæmmer Du, at jeg nærmer mig mere og mere, at mit Legeme nu, ligesaa vel som min Sjæl, endskjøndt langsommere, iler sin Elskede imøde? Banker ikke Dit Hjerte stærkere, naar Du vender Dig mod Syden? Siig mig, inderlig elskede Pige! føler Du, at jeg kommer? Føler Du det med Tusindedelen af den Vellyst, hvormed jeg nærmer mig? Ønsker Du at kunne flyve mig imøde, som en lille Fugl, eller som en lille Engel?

O! Du er en lille Fugl; Du behøver ikke at ønske Dig Vinger! Havde Du saa let kunnet svæve over Blomster=Engen ved Bredden af den livsalige Thuner=Sø, hvis Du ikke havde været bevinget af Ungdom, Sundhed, Uskyldighed og Munterhed? Hvilken anden Fugl under Himmelen har fire saa deilige Vinger! Hvor let førte de Dig over Engens Blomster! maatte de bringe Dig ligesaa let over alle Livets Torne!

Og Du er en lille Engel; thi Du er mild, og from, og venlig, Du er Fruentimmer, og Du har Vinger! O! hvis Du ikke vil flyve mig imøde, saa løft i det mindste Vingerne! slaae med dem, og lad ligesom om Du vilde flyve!

Glem aldrig, himmelske Sophie, den søde Vane, saaledes at flagre med Armene! Det er en Vane, Du har endnu fra den Tid, Du flagrede i Paradiis. Skal jeg fortælle Dig Dine

---

*) Efterfølgende Brev, omarbeidet til en poetisk Epistel, „Fuglen," D. V. 5. Bind. Udg. Anm.

Vingers Historie? Jeg vil først fortælle Dig en om en Kone, der beed Muus.

Der var engang, i Asien, om jeg mindes ret, en Kat, der morede sig iblandt Andet med at fange Muus, ligesom Keiser Domitianus eller Diocletianus med at fange Fluer. Om den drev dette Moerskab for vidt, eller begik en anden større Synd, som opbragte Jupiter, veed jeg ikke; men nok er det, at han i sin Forbittrelse omskabte den til en Dronning — Man paastaaer, at de fleste Dronninger vilde være bedre tjente med at blive Katte, end de fleste Katte med at blive Dronninger. Imidlertid skikkede denne sig ret godt i sin Skjebne, og Historien fortæller, at det var den viseste, bedste og tækkeligste Dronning, Asien nogensinde har seet, paa en lille Omstændighed nær, som jeg ikke vil forbigaae, siden den er Hovedsagen i Fortællingen. Hun forlod nemlig hver Dag sin Throne, midt i Raadet, og hver Nat sin Seng, midt i Mørket, saasnart hun lugtede eller hørte mindste Muus — for at fange den — —

Da jeg i Bern, to, tre, fire Gange, til forskjellige Tider havde lagt Mærke til din Flagren med Armene, sødeste Sophie! randt denne Historie mig i Tankerne. „Hun har ganske vist tilforn været en Fugl, tænkte jeg — ligesom Dronningen i Asien havde været en Kat." Jeg var meget nysgjerrig efter sikker Underretning herom; og spadserede, fordybet i Betragtninger herover, langs med Aaren henud bag Sandrin. Paa Qvisten af et lille Træ sad en nysselig lille lyseblaa Fugl — den slog ud med sine smaa Vinger — — „Netop som Sophie!' raabte jeg. — Dette Raab forskrækkede den saa stærkt, at den, istedet for at flyve, som den havde isinde — blev siddende. Jeg studsede. ‚En lyseblaa Fugl! som slaaer adskillige Gange ud med Vingerne, før den flyver! og som af Skræk bliver siddende! Det er ingen almindelig Spurv!" tænkte jeg.

„— Hvor har Du hjemme, lille Lyseblaa?" — „I Paradiis," svarede den. — „Altsaa paa Sandrin," gjentog jeg. — „Nei!" svarede Fuglen. — „Er der da meer end eet Paradiis til paa Jorden?" — „Ja, Gud være lovet!" blev den ved. —

Det var og et dumt Spørgsmaal af mig; thi havde jeg tænkt mig om, saa maatte jeg have erindret mig, at der i Verden er ligesaa mange Paradiser, som rene Sjæle. Men jeg tænkte mig ikke om; thi det var første Gang i mit Liv, jeg var

kommen i Samtale med en Fugl, og Forundringen over at den svarede mig saa fornuftigt, betog mig al Besindelse.

„Forunderlige, smukke Paradiisfugl!“ vendte jeg mig til den, efter at have samlet lidt mine faa overblevne Tanker sammen — „hvorledes kommer du her? og hvad søger du mellem disse Bjerge?“ — „Jeg leder om min Søster“ — sagde den lille Fugl — „har du ikke seet en lille lyseblaa Pige, som slaaer med Armene, og som staaer stille, naar hun bliver bange, istedet for at løbe?“ — „Sophie?“ raabte jeg — „jo tilvisse har jeg seet hende! jeg har Intet i Verden seet saa aldeles som hende! jeg har seet hende med mine Øine, med mine Ører, med min Hjerne, med mit Hjerte, med mit hele Væsen! Ingen kan give dig bedre Underretning om hende end jeg — jeg vil ogsaa sige dig, hvor hun er, jeg vil bringe dig til hende, søde Fugl; men paa Vilkaar, at du først siger eller synger mig Alt, hvad du veed om hende.

Den sang:

Imellem Himmelen og Jorden,
I Morgenrødens Purpur-Egn,
Betrygger os et Regnbue-Hegn
For Taage, Regn, og Storm og Torden —
I stille Glæders kjælne Ro
Henflagre vi, henfløite vi
Titi! titi!
Vort Liv i salig Harmonie
Titi! titi!
Og Lilier og Roser groe,
For Torne frie,
I Himmelhaven, vi beboe!
Titi! titi!

Sophie var i dette Paradiis en lille lyseblaa Fugl, som jeg — ingen Fugl i den hele Have havde smukkere Vinger, og ingen fløi artig dermed, som hun. — Fra een Qvist til den anden — hun var i uophørlig Bevægelse; men fornemmelig fandt hun Fornøielse i at lege Skjul imellem Palme-Grene, hvorfor hun og sædvanlig blev kaldet Palmine.

Saaledes legede vi sammen en Aften — og alle vi andre Fugle ledte forgjeves om hende; vi hørte alle hendes Stemme; men kunde ikke finde Stedet, hvor den kom fra:

Omsonst I rundt omkring mig svæve!
Forgjeves I mig flagre nær!
Til Stedet, Søstre, hvor jeg er,
I sikkert Eder ei kan hæve.
Jeg svæver i en anden Egn —
Jeg svang mig op, og fløi forbi,
Titi! titi!
Den Have, som I synger i,
Titi! titi!
Farvel! min første Glædes Hegn!
O! Trylleri!
Jeg svæver i en anden Egn!
Titi! titi!

Sangen tabte sig i Nordlysenes Susen — og vi fandt hende ikke mere. Men vi vidste, at Palmine vilde være lykkelig i enhver Egn, og finde et Paradiis overalt; derfor sørgede vi ikke, men sang:

Hun var uskyldig, from, og kjærlig
I dette Glædens lille Hegn.
Hun svang sig til en anden Egn,
For der at flagre mere herlig!
Hun finder andre Søstre der;
Og engang skulle ogsaa vi —
Titi! titi!
Vid flyve, dette Hegn forbi,
Titi! titi!
Vær altid, Søster! hvor du er,
Dig selv kun liig!
Vi Fugle, vi, som blive her,
Vi ligne dig!

— „Nu har jeg fortalt dig, hvad jeg veed om hende,„ sagde den søde Fugl — „hold nu dit Løfte, og bring mig til hende!“ — „Men jeg kan ikke naae dig,“ sagde jeg — „Jeg vil flyve ned paa din Haand,“ sagde Fuglen.

Jeg strakte min Haand ud, idet den fløi ned af Qvisten, for at tage den — Haanden stødte mod Væggen .... og jeg vaagnede.

Saaledes kom jeg efter i Drømme, min Sophie! hvorfra Du har den Vane, at flagre med Hænderne. Derfor elsker jeg denne Vane saa meget. O! behold den altid! Aflæg den aldrig ganske! Vi Dødelige ere bestemte til Flugt mod det Høiere — til det Ædle, det Skjønne, det Fuldkomnere, til Himmelen! her i Støvet komme vi rigtig nok ikke langt fra Jorden; men det

er dog smukt at slaae de stækkede Vinger lidt ud imellem, og røbe, at, om end Evnen er borte, vi dog ikke have tabt Villien.

Mellem Ruinerne af Bjergslottet ved Cerdon.

Jeg foretrækker næsten stedse et gyseligt Landskab for et skjønt, og det er som en salig Følelse, der bemestrer sig min Sjæl, naar jeg finder mig ene mellem Naturens Rædsler.

Bestandig stigende, vedblev jeg at gaae fremad i denne Steenørken; rundt om mig Intet uden halv sønderknuste, nøgne Klipper. Veien gik i Zikzak over Præcipicen, og var nu bedækket med tynd Snee. Solen var imidlertid gaaet ned; jeg fordoblede mine Skridt, i den Tanke, at skulle fra Høiden af ved dens sidste Straaler faae Montblanc at see; men, saasnart jeg var kommen op til den formeente Ryg af Bjerget, fandt jeg mig indesluttet mellem nye uoverseelige Fjeldgrupper, som levnede mig meget lidt Himmel, end sige Horizont. Det blev mørkt; det frøs overmaade stærkt, og begyndte at snee. Vognen var en halv Miil bag efter mig, og jeg vidste intet bedre, end at gaae til saa stærkt, som jeg kunde.

Jeg gik længe saaledes, men fandt Ørkenen vildere og vildere, megen Snee og intet Huus; og tilsidst blev det fuldkommen mørkt, saa jeg havde ondt ved at holde mig paa Veien.

Endelig saae jeg langt borte mellem Klipperne to Lys; men det ene var saa overmaade høit over mig, og det andet saa overmaade dybt under mig, at jeg havde lidet Haab om at komme dertil. Ikke destomindre naaede jeg, uden selv at vide hvorledes, hen til det nederste, hvor der var en Valkemølle. Jeg gik ind og spurgte, om her var noget Vertshuus; de svarede ja, men lagde til, at det var noget fra Veien, og vilde nøde mig til at blive, da det var saa langt ud paa Aftenen. Dette turde jeg ikke, af Frygt for, at Vognen skulde kjøre mig forbi, om jeg blev der; jeg gik videre, saa mørkt det var, og naaede omsider til St. Martin du Frène, nær ved Nantua.

Jeg gik ind i det første Huus, jeg saae, og spurgte om Herberge. En gammel Kone og en Bonde, som sadde for Ilden, sagde, jeg kunde have det her, og gave mig en Stol. Jeg be-

gyndte at samtale med dem. Det er utroligt, hvor godt man kan underholde sig med den allersimpleste Bonde og Bondekone i Frankrig; og det, som er mig det allerubegribeligste, man forstaaer mig overalt i Landsbyerne, uagtet mit Sprog fornemmelig er et Bogsprog. Til min store Forundring fandt jeg, at de forstode Ordene: constitution, anarchie, usurper — ja, den gamle Bondekone talte endog i Metaphorer: "la justice a dormi longtemps!" sagde hun. Men jeg har ogsaa lagt Mærke til, at ethvert fransk Barn kan tale, før det kan gaae!

Til Sophie!

Genf, den 17 Februar.

— — „Vor Vogn er i saa elendig Forfatning efter Strabadserne paa Jura, at vi ogsaa derfor har maattet opholde os her et Par Dage, om end ikke andre Hensigter bragte os dertil.

Jeg har ikke kunnet løsrive mig fra Bonnet! Sandelig, havde jeg ikke oplevet visse Dage i Bern, da vilde jeg kalde disse to Dage i Genf de lyksaligste i mit Liv. Jeg har høitideligen maattet love ham, at komme igjen. Igaar ved Bordet foreslog denne elskelige Patriarch atter en Skaal for en vis Datterdatter af hans ældste og bedste Ven.

Han fortalte mig, at Magderne at reise paa havde hos ham følgende Rangforordning: først, til Fods, som den allerbedste; dernæst, til Hest; for det tredie, til Vogns, og allersidst, til Skibs eller i en Baad. „Ligesaa hos mig," svarede jeg, „med den Undtagelse, at jeg sætter Baad-Reisen øverst" — „Ja, ja," sagde han, „jeg begriber det — det er siden Farten over Thunersøen!" og derhos tog han sit Glas, klinkede med mig og sagde: „Hun leve! og Herren velsigne Eder begge!"

Det er dog i Sandhed den elskværdigste Mand blandt alle de Mænd, jeg har fundet paa Jorden! Jeg har hundrede tusinde herlige Ting at fortælle Dem om ham; thi vi have talt meget med hinanden om Deres hele Familie — og han er saa glad over min Lykke, som om jeg var hans egen Søn!"

Vi forlode Genf den 18de Februar; men, før vi reiste, kom den brave Röz fra Genthod, for at lyse Bonnets sidste Velsignelse over os.

Over Nyon og Rolle reiste vi, i deiligt Veir, til Lausanne. Solen skinnede saa varmt, at jeg maatte tage min Frakke af, og bære den, med min Muffe, paa Ryggen. Vi kom til en lille Høi paa venstre Haand af Veien, og da Jorden var fugtig, satte vi os, som to Fugle, hver i sit lille Træ. Jeg skar i en Green mit og Sophies Navn.

Vi nøde her den herligste Udsigt over Lausanne og Genfersøen til de savoyiske Klipper, der laae halvt indhyllede i Skyerne; og paa den anden Side havde vi den meest maleriske Fjeldkløft med et lidet, men høitlarmende Vandfald. Herfra gik vi videre frem og kom til en lystelig lille Granskov, med en Høi, hvorpaa vi leirede os, ventende paa tredie Time efter Vognen, og uden anden Middagsmad, end Udsigten; men denne var ogsaa saa fortryllende, som muligt, nedad mellem spredte Graner over de landlige Grupper paa den hvide Snee, og over den sølvskinnende Sø til Meilleries høitidelige Bjerge.

Besynderligt er det for en Nordbo, saaledes midt i Februar, paa en Skovhøi, med Snee dybt under og rundt omkring sig, at maatte klæde sig af, for ikke at smelte i Solen. Fuglene sang over vore Hoveder. Vi kunde ikke ønske os et mere yndigt Paradiis, og dog længtes vi utaalmodigen efter Vognen.

Det er en underlig Forfatning, at være saaledes deelt imellem to Følelser. Vi morede os ved den ubeskrivelige Vandrende-Ridderlighed, der herskede hos os paa denne Vei fra Genf til Bern, og over vor Lighed med Don Qvixot. Uden Penge ligesom han, ligge vi her paa Veien til vore Dulcineer, i vilde Skove, og foragte de bløde Dyner. Siden i Forgaars have vi ikke smagt andet, end et Par Stykker Brød med lidt mager Ost til; og istedetfor Viin have vi behjulpet os med Syre. Med alle Mangler er dette dog den fornøieligste Maade at reise paa; og var det ikke for andet, end for Mavens og Forflytningens Skyld, saa vilde jeg altid reise uden Penge. —

Imorgen, den 19de Februar, er jeg i Bern!

Nyt Ophold i Schweitz.

1790.

Bern.

Bern, den 22 Februar 1790.

Min naadige, fortræffelige Grevinde! *)

Deres Baggesen er lykkelig. Ingen Dødelig har været, er, eller kan blive det mere. Skue Deres Værk! og glæd Dem — med en Engels, med en Guddoms, med Deres Skabers Glæde!

Semiramis, Elisabeth, Margaretha, Catharina have virket i Omkreds af tusinde Mile, have havt Millioners Skjebne i deres Hænder — Grevinde! Ingen af dem har plantet saa meget sandt Held paa Jorden, saa megen usmittet og ublandet paradisisk Fryd, som Deres Redning af den visnede Maiblomst!

Jeg er frisk, jeg er rolig, jeg er tillidsfuld, stærk og modig — jeg er lykkelig. Uden Dem vilde jeg have været det ulykkeligste af alle Mennesker. Mit Hjerte er et Mikroscop, hvorigjennem min Forstand opdager de fineste, umærkeligste Drivefjædre til Værket af min Lykke. Jeg har ikke miskjendt de smaa fine Fingre, som holdt min Skjebnes Tømme — og jeg veed ikke alene hvem jeg er forbunden for den Vending, min Forfatning har taget; men jeg veed: hvem mere og hvem mindre — og Dem meest. Dette være min korte Tak.

Forestil Dem min Forfatning, himmelske Grevinde Schimmelmann! O! kunde jeg udmale Dem et eneste Træk af den saligste blandt Dage, paa hvilken min Skjebne saa pludselig vendte sig, den 21de Februar 1790!

Jeg frygter, at De kun altfor meget af Tonen i mine Breve paa Reisen i Frankrig har sporet den nagende Uro, som søndersled min Sjæl i al den Tid, jeg var uden Oplysning om

---

*) Grevinde Charlotte Schimmelmann. Udg. Anm.

hvad man i Kjøbenhavn bestemte over mig. Deres milde Sjæl vil tilgive mig en Mistillid, som jeg nu ikke kan tilgive mig selv, en Mistillid, som reiste sig af min vovede Catastrophs usædvanlige Vigtighed — man hænger aldrig rolig, selv i den saligste Kjæde, mellem Himmelen og Helvedet. Den menneskelige Sjæl er svingel paa saa gyselig en Høide over et svælgende Dyb, og zittrer paa den fasteste Demant=Grund. Det falder ikke Vandreren ind, der svimler paa Tindpynten af Furka over Rhonens Afgrund, at denne tusindaarige urokkelige Granit=Klippe, hvorpaa han staaer, skulde ikke kunne bære ham — og dog skjælver han for at falde — ved det nære Syn af den tusindobbelte Død, der aabner sin Strube under hans Fødder. Det faldt mig ikke ind at tvivle paa de dybtkjendte Ædles Evne og Villie, hvoraf min Lyksalighed var afhængig — men det nær svævende Billed af min Fortvivlelse, hvis denne Himmelkjæde brast, hvis disse Demant=Klipper sank — omtaagede min Sjæl, og jeg zittrede, som den trygge Vandrer.

Ved saadan en Leilighed er det, at Mennesket opdager sin Evne til Lidelse, som Evne til Fryd, under Vægten af den voldsomme Indbildningskraft. Det beroer paa een eneste Tanke, og denne Tanke paa en enkelt sandselig tilfældig Gjenstand, om denne de vaagnere Sjæles vovsomme Styrer tager Løbet til Haab, eller Frygt. Den Omstændighed, at det Brev, De før min Afreise fra Bern havde skrevet mig til om, fra den ædle Prinds, ikke ankom — efter mange Postdages skuffende Forventning ganske udeblev — gav min Indbildningskraft det ulyksalige Sving til Frygt. Fra dette Dieblik af saae jeg Intet uden Afgrunden under mig — og min Angst, yndige Grevinde! min qvalfulde Uro, min Samvittigheds hyppige Nag i de sidste to Maaneder har lært mig, at jeg er moden, at jeg er Mand — og at jeg maa kunne bære en temmelig Vægt af Lyksalighed, siden jeg ikke er styrtet under Byrden af denne Lidelse. Men Forsynet har villet denne Prøve; den evige Godhed har villet, at jeg skulde uddannes; har villet, jeg skulde føle mit Værd, for med Tillid at arbeide paa Andres, har villet, at jeg fuldkommen skulde lære den Sandhed: at den ikke har tabt Alt — ikke kan tabe Alt, som ikke har tabt sin Samvittigheds Uskyld, og som ikke kan tabe sin Overbeviisning om Gud, Udødelighed og vorende Fuldkommenhed.

Uagtet jeg paa den hele Reise, formedelst den Uvished, der omgav mig, bestandig havde Fortvivlelsens Steenbjerg paa min Isse, nedknuste det mig dog ikke til aldeles haabløs Uvirksomhed. Tværtimod! min Sjæl kæmpede sig, trods denne Byrde, høiere op end sædvanlig paa Flidens og Arbeidsomhedens Himmelfjeld — og i ingen Periode af mit Liv har jeg anspændt og anstrengt mig med heldigere Virkning. Den Tanke — om jeg skulde styrtes og undergaae — at styrtes uskyldig begeistrede mig. O! hvad har mit Væsen ikke vundet ved denne martrende Prøve! Min Kundskab, min Philosophie, min Religion er deri bleven luttret, forøget og befæstet. Som Guldet forædles i Ilden, forædles den menneskelige Sjæl i Smerte. Lidelse er den evig gode store Sjæle-Danners sidste Fiil.

Da Forsynet saae, at min Qval, istedet for at nedtrykke, hævede min Sjæl, og gjorde mig bedre, lønnede det mig med Aftagen af min Angest, og lidt efter lidt vorende Tillid. Ogsaa heri tilbeder jeg den høieste Viisdoms uendelige Godhed. En Forberedelse til den Lyksalighed, der ventede mig, var nødvendig for min smertevante Sjæl og dens endnu svage Nerver. — Denne Forberedelse blev skjenket mig paa Genthod, i den vise, gode, halvsalige Bonnets faderlige Venskab, Opmuntring og Deeltagelse. Første Gang i mit Liv fandt jeg her den Tillid til sig selv, der hidtil har slumret i skadelig overdreven Egen-Ringeagtelse. Han sagde, at han vilde skatte det som een af sit senere Livs største Glæder, at forklares af mig i Danmark, da jeg yttrede ham den Idee, jeg siden mit Ophold paa Trolleborg har gaaet svanger med, at oversætte med egne Anvendelser og Bemærkninger hans Contemplations de la nature og Palingenesie — han lovede mig hertil egenhændige Oplysninger — og efter fem Timers Samtale om Naturen, Menneskeværd og Guddommen, havde min unge Sjæl i Bonnets en aandelig Fader!

Posten gaaer i dette Øieblik! Jeg har allerede i min Henrykkelse — i det Øieblik jeg ankom og aabnede de velsignede danske Himmelbreve — svaret Prindsen af Augustenborg i et kort Udbrud af overvættes Glæde. Jeg fortsætter disse Svar; men jeg vil dog først bortsende dette. Charlotte Schimmelmann! Ernst Schimmelmann! Frederik Christian!

O! mit Hjerte nævner Eder hellige Navne! med inderlig om Tilbedelse! Men hvor usigelig saligt vil dette Hjerte føle sig, hvis det maa have den fortryllende Overbeviisning, at Eders Fryd over at have reddet mig, ligner, opveier den Himmel, jeg skylder Eder!

Bern, den 24 Februar 1790.

Min naadige Grevinde!

Jeg fortsætter her det Brev, jeg begyndte den 22 Februar, Dagen efter min Tilbagekomst til Bern, og som vilde, hvis jeg efter mit Hjertes Indgivelse skulde besvare Alt i de livsalige Breve, jeg fandt fra Deres tilbedede Haand, blive ligesaa uendeligt, som min Taknemmelighed.

De blev staaende, naadige Grevinde! med mig, i mit forrige Brev hos Bonnet! Naar jeg tænker mig om, var det ret heldigt, at Posten nødte mig til der at afbryde det; thi hvor gjerne bliver man ikke staaende i Paradiis! O! hvi har jeg ikke, som Briareus, hundrede Hænder, og Deres og Grevinde Louises samlede Færdighed, til at kunne skrive med dem alle — for at kunne male Dem her en Tiendedeel af den Himmel, som straaler paa Genthod! Jeg kom hertil paa min Fødselsdag, den 15 Februar! o, aldrig er en Fødselsdag saaledes bleven helligholdt! Bonnet (for i Korthed at gjøre hans Omridsning) er i Udseende, Omgang og Væsen en yderst fortryllende Sammensætning af Ernst's sublime Uskyldighed, Fritz Stolbergs levende Begeistring, Klopstocks barnlige Høitidelighed, Christian Stolbergs tillidindskydende Hjertelighed, Ludvig Reventlows over al Konst ophøiede brave Naturlighed, Lavaters christelige Venlighed og Capelmester Schulzes kjælne Simpelhed. Den mildeste, meest harmoniske Blanding af disse Træk i hans Ansigt, Mine, Tone, Gebærder, Gang gjøre ham til den ærværdigst elskværdige Olding, som sandsynligviis existerer paa Jorden. Mig syntes, at jeg i hans Omgang omgikkes med alle disse Sjæle — og min lille Sjæl, som maaskee ikke fik andet af Himmelen til Erstatning af Savnet af hines Fuldkommenheder, end den Evne: med brændende Hjertes Hengivenhed aldeles at kunne skatte deres Fortrin — fandt sig ved denne Omgang i Himmerig.

Jeg har mere detailleret begyndt en Efterretning til Louise om denne Himmel, som jeg, i min Fortvivlelse over ikke strax at kunne give Dem, ædleste Grevinde! en ligesaa udførlig, bad hende meddele Dem! De ansee den — og Alt, hvad jeg herefter skriver til Grevinde Stolberg om Genthod — som ogsaa skrevet til Dem! Jeg har troet, at Charlottes og Louises Sjæle i Alt, endog indtil den salige Virkning paa mig, saa harmonisk sympathisere med hinanden — at hvad der om Vonnet af mig kan meddeles den ene, kan og meddeles den anden. Men særskilt har en længere og nærmere Nydelse af Deres Selskab og Velgjerninger, Grevinde! indgivet mig en Fortrolighed i høiere Grad, som bestemte mit Hjerte til at give Louise den Efterretning først, som min Pligt egentlig skyldte Dem. Tilgiv mig imidlertid, om mit Hjerte undertiden forvilder sig i Følelsen af sin Hengivenhed og Taknemmelighed for saa mange Ædle! Tilgiv mig, om jeg i et Øieblik troer, at skylde Grevinde Stolberg meest af alle Mennesker paa Jorden, i et andet Prindsen af Augustenborg, i et andet Deres Ernst, i et andet Deres Søster, og i alle Dem! tilgiv mig, at jeg ofte troer at agte og elske den ene eller den anden af disse Personer, hvoraf hver fortjener min hele Taknemmelighed, høist af alle — og troe, at jeg er Enhver af dem, og dem alle, saa aldeles hengiven, som et Menneske med det meest elskende, det meest beundrende, det meest tilbedende Hjerte kan være det! Endnu mere — tilgiv mig min Stiil, mine Udtryk, Yttringer af min Følelse i alle sine Former! og forestil Dem, Grevinde! at Sprog har kun eet og det samme Ord paa Følelse for Dem, Følelse for Grevinde Stolberg, og Følelse for Prindsen af Augustenborg: inderlig elskende Taknemmelighed! erindre Dem, at Hjertet desuden ikke maaler eller konstigen afveier sine Benævnelser — og at mine Breve ikke ere studerede Takke-Breve, rhetoriske Taksigelser, men et henrykt Hjertes fritstrømmende naturlige Fornæmmelser. Først paa hiin Side vil det finere organiserede Væsen, med flere og fuldkomnere Sandser, i et tusindedobbelt rigere Sprog kunne forklare Dem Skatteringen i dette min Hengivenheds dunkle Maleri! Men jeg er sikker i denne Henseende! Deres uskyldige Sjæl, vant til Omflagren med sine Tanker og Følelser i lysere Regioner, vil have lært forud at bedømme mig, som en Engel dømmer! De fatter den store Sandhed, at den, der ikke

inderlig elsker sin Ven og sin Veninde, elsker ikke heller Gud — og at min Hengivenhed til Dem og Deres Ernst vilde være et tomt Ord — en Uting — hvis jeg ikke tillige inderlig elskede Grevinde Stolberg.

Bern, paa min Bryllupsdag, den 5 Marts 1790.

Milde, venlige, naadige Grevinde!

Jeg tilsniger mig paa denne skjønne, hellige, vigtigste Dag i mit Liv et Par Øieblikke, for at tilskrive Dem et Par Linier.

Modtag deri alle mine og min uskyldige Sophies inderligste Velsignelser!

Jeg føler, ædleste Grevinde! at mit Væsen var dannet og bestemt til denne Forandring. Hvilken salig Ro udbreder sig allerede i dens Morgenrøde over min hele Sjæl! Jeg svæver saa blødelig let imellem Himmelen og Jorden paa Andagts opløftende Vinger.

Mit Hoved er for anspændt, mit Hjerte for fuldt til at skrive. Jeg er lykkelig! det er Summen af Alt.

Denne Dag er helliget Gud, min Sophie og mig selv. Det er os tre, som idag indgaae et nyt uopløseligt Forbund med hinanden. Men imellem os er Deres Sjæl, Grevinde!

Klokken 2 i Eftermiddag kjører jeg med min Brud, hendes Moder og Søster, og Moltke med hendes Fader og Tante ud paa Landet til en Kirke,*) i al Simpelhed og Stilhed, hvor vi for den Eviges Alter nedbede Velsignelse over vor Forening.

Med hvilken inderlig Følelse skal min Sjæl i sine andægtigste Øieblikke erindre Dem, og alle de Ædle, jeg skylder min Lykke!

I Sophie von Haller har min Skaber skjenket mig en Skat, Grevinde! som efter al Anseelse for stedse vil sikkre mit Hjerte en vedvarende Lyksalighed. Vi ere saa aldeles dannede for hinanden — vore unge Sjæles Ønsker og Vaner og Bestræbelser bølge sig i hinanden i den meest harmoniske Sympathie. Vort Hovedøiemed er, at arbeide paa hinandens Forbedring, og med forenede Kræfter danne os værdigere Guds og alle Ædles Yndest. Han vil fra sin høie lyse Throne velsigne denne Bestræbelse! jeg føler det — og jeg er i denne Følelse forud salig!

---

*) I Landsbyen Könitz, nær udenfor Bern. Udg. Anm.

Velsign os, himmelske Velgjørerinde! med Deres Ønsker, Deres Bønner til Gud, og et lille Brev undertiden til Deres hengivne, reddede, friskblomstrende Maiblomst!

Jeg forlader Dem, for at nedkaste mig for Gud og bede for min Sophie, mig selv, Dem, Prindsen af Augustenborg, og alle mine Venner!

Sandrin, en Fjerdingvei fra Bern.

Den 27 Marts 1790.

Sophie og jeg havde besluttet en Spadseretour, og gik hen til Oberst Braun, hvor vi fandt Frøken Charlotte Steiger og Emilie, der begge vilde følge med. Vi maatte først drikke Thee, og Solen, som ikke opholdt sig for vor Skyld, var færdig at gaae ned, før vi bleve færdige til at gaae ud.

„Bring mig Frøken Steiger tilbage her til Huset," sagde Tante Braun; „og lad hende ikke blive ude paa Marken i Nat!"

Vi talte om at blive udelukkede; men i saa Fald, meente man, var dog ikke al Redning forbi, siden Sandrin staaer færdig til at herbergere os, i det mindste en Nat over.

Denne lille Idee=Spire faldt i mit Hjerte, og i Sophies. „Tilbringe en Nat i Sandrin! — Beboe Sandrin, var det endog kun for den ene Nat!" — den Tanke beskjæftigede os paa hele vor Promenade. „Modtage Foraaret paa Sandrin — i dette jordiske Paradiis! Hvilken Lyksalighed!"

„Jeg vil tale med Tante derom," sagde Sophie, „og uden Tvivl vil det lykkes."

„Tante!" sagde Sophie Dagen derpaa — „jeg har en lille Bøn — men — — "

„Jeg kan allerede slutte hvad det er — Sandrin? ikke sandt?" Bedstemoder rystede med Hovedet.

Efter en kort Underhandling blev Alt bragt i Rigtighed. Tante og Onkel Braun afhændigede os Sandrin, med alle dens Herligheder, til Besiddelse for det hele Foraar, saalænge vi vilde. Der var kun tilbage, at overtale Sophies Forældre. Endelig lykkedes ogsaa dette, efter mange Forestillinger, men jeg maatte

love Moderen at skrive hende til, og hun tog Afsked, som om vi skiltes for stedse.

Sandrin ligger overmaade behageligt, i den yndigste landlige Egn af Verden, paa Foden af det pittoreske Gurten, beskyvulpet af den nedenunder sig henbugtende Aar, med Udsigt til de majestætiske Sneebjerge mod Østsiden, til Bern mod Norden, til Jura og nærmere ved til mangfoldige Landhuse, omkrandsede af Granskove mod Vesten; Bjerget Gurten hæver sig mod Syd, og dækker den øvrige Sneebjergkjæde fra Jomfruen af.

Prindsen af Holstein-Gottorp boede her i to Aar, indtil Oberst Braun, ved at ægte Albertine Haller, den store Hallers ældste Datter, fik det i Eie.

Ved det beqvemt indrettede, nette Huus ligger en lille, nydelig Have mod Østen, med naturlige Terrasser ned til Floden. Adskillige simple, landlige Lystgaarde, smaa Landsbyer, Skovgrupper, enkelte Træer og Gjerder pryde Egnene rundt omkring, som deels hæve sig op ad Gurtenbjerget, deels nedsynke mod Bern, der fra denne Side viser sig allerfordeelagtigst. Vandspring i Haven og i Gaarden forfriske Øiet og Øret med glimrende Sqvulpen — det er Tremsbüttels grønne Tempel i Schweitz.

Frue Oberstinden gik om Morgenen ud, for at sole og varme Værelserne og Sengklæderne, og bringe Alt i Orden.

Den 29 Marts.

Om Eftermiddagen Klokken 5 spadserede Sophie og jeg, med Frøken Grietli Gruber, Frøken Henriette, og Moltke, der ledsagede os ud til dette vort Lyststed, og toge det i Besiddelse med frydefulde Sjæle. Vi fandt Alt i den fuldkomneste Orden; overalt den yderste Beqvemmelighed, og en rask Landsbypige til Hjælp og Opvartning. Jeg aflagde allerede paa Veien fra Bern al min Stadagtighed — gav den venstre Fod Frihed til at vende saameget indtilbeens, som den vilde, slentrede i største Simpelhed og Sorgløshed, sagde: „Schweig, Frau!“ til Sophie, og: „artig, Kinder!“ til de Øvrige. Jeg viste Moltke min Skriverpult, vort Sovekammer og alle Herligheder; medens Sophie førte sin Søster og sin Veninde omkring. De forlode os, og ønskede os til Lykke.

Vi ordnede vore Sager, pakkede ud, og spiste et lille land-

ligt Maaltid alene med hinanden, forsøgte Claverets og Fløitens Klang i den tonende Havesal, og læste et Eventyr sammen i Tusind og een Nat, det ypperligste af alle Indbildningskraftens Værker.

Vi takkede Gud inderlig for den Lyksalighed, hvis Vælde vi allerede følte i denne landlige Eensomhed! Maanen skinnede den hele Aften med ubeskrivelig yndig Glands paa den blaae Himmel over Skrækhorn og Jomfruen. Vi holdt vor Aften-Andagt, og slumrede sødelig den første Nat paa Sandrin.

Tirsdagen den 30 Marts.

Vi vaagnede i hinandens Arme, Klokken 7 om Morgenen, ved Solens gjennem Vinduet indbrydende Straaler, og stode strax op. Medens Sophie nysslede, spadserede jeg ene paa Terrassen, i den himmelske Morgenstund, og læste, under Fuglenes Sang, Rousseaus Levite d'Ephraim. Efter Frokosten satte jeg mig til at skrive, og stræbte i et Circulaire-Brev til Grevinderne Louise, Sybille og Charlotte at male min lyksalige Tilstand.

Circulaire-Brevet.

Sandrin eller Tjättigan, den 30 Marts 1790.

Til Grevinderne

Louise von Stolberg, Sybille von Reventlow, Charlotte von Schimmelmann.

Mine naadige Grevinder!

Himlen give, at jeg, som Klopstock, var istand til at hentale mine Tanker og Følelser paa Papiret, istedetfor at henskrive dem! Hvor meget artigt, net og interessant vilde De da finde i dette Brev, hvori De nu ikke stort Andet vil faae at see, end Sort paa Hvidt.

O! hvorfor er jeg dog ikke istand til at beskrive fuldkommen tydeligt min nærværende Forfatning. Man vilde derved faae en tro Skildring af den høiest mulige, jordiske Lykke; thi jeg anseer det for umuligt at være lykkeligere, end jeg nu er.

Fra igaar af er jeg uindskrænket Herre, Beboer og Nyder af et blandt de skjønneste Lyststeder paa den deilige Jord —

Jeg, der for meget kort Tid siden følte alle den høieste Mangels Indskrænkninger, Nødlidenheder og Qvaler — jeg, der for et Par Uger siden, paa min Reise gjennem Frankrig adskillige Gange havde neppe det tørre Brød — jeg, der i Januar og Februar aldeles savnede baade Sundhed og Haab og Livets Beqvemmelighed — jeg, der med tom Pung dandsede, derfor saameget lettere, paa Bastillens Ruiner, idet jeg hemmeligen maatte beklage, at dette mit sidste Tilflugtssted var nedrevet — almægtige Forsyn! jeg sidder nu her, som Eneherre i dette deilige Huus, med Udsigt til de mægtige Alper, til den vaagnende Naturs livsalige Foraarsynde over Skove og Marker — kort: lyksalig, som om jeg sad i det grønne Tempel, henflyttet til Foden af Gurten! En mere paafaldende, prægtig og herlig Tilværelses-Forvandling har Fabelverdenens Tryllefortællinger ikke at fremvise. Kun i en Drøm har Lucian vovet at rykke Irus saa langt ud over hans Sphære — og en fattig Hyrde, der pludselig bliver til en bydende Konge, er kun en svag Sammenligning med Baggesen, der tager Sandrin i Besiddelse. Ja! vil man i een og samme Person forbauses over den menneskelige Skjebnes tvende Yderligheder, saa maa man vælge: Baggesen i Februar og Baggesen i April.

For hvem skulde jeg heller fremstille dette Billede, end for de Personer, der oprindelig have frembragt denne underfulde Catastrophe? Jeg er den uafladelige Tilbagevandrer til de første Kilder, den bestandige Opadstiger til de første Aarsager. Jeg takker inderligere dem, der have spundet min Lyksaligheds første, tynde Traad, end dem, der have vævet de sidste, nærmeste og tykkeste. Var jeg et Stykke Lerred, og kunde glæde mig, som saadant, over min Tilværelse, da vilde jeg ikke takke Syersken saameget, som Blegersken, ikke denne saameget, som Væveren, men den, der havde spundet Hørren, allermeest. Kjære Grevinder! mit Livs hellige Parcer! (hver en Clotho) det er Dem, der have spundet min lykkelige Skjebne! Modtager, som trende Gratier, med sympathetiske Hjerter, med tre i hverandre sluttede, tre paralel med hverandre tagende Hænder, min Følelses første, inderligste Tak! Jeg var Hør. „Hørren er af god Art," sagde han, der lod den vore; „der skal blive hvidt Lerred deraf!" — og overgav den til Dem. Charlotte spandt med Englefingre de første Traade og overgav det Øvrige til sine

sympathetiske Søstre. Sybille spandt videre, og leverede det saa til Louise. Hun spandt det færdigt i det grønne Tempel, og nu var Sjælen beredt til at kunne modtage Lykke — men endnu manglede der en Væver! „Det vil vi begge være!“ sagde Erenst og den ædle Frederik Christian.

O! naar De vidste, hvorledes det er min Sjæls kjæreste Glæde, at opløse min Skjebnes Væv, og gjenføle Spinderskernes kjærlige Fingres første Bevægelser! Uden dem havde jeg ikke eiet en Sophie, eller beboet et Sandrin!“

Saasnart jeg var kommen tilbage fra Frankrig til Bern, blev min Forbindelse bekjendtgjort i den uendelige Hallerske Familie. Denne alene udgjør en Trediedeel af Staden, og i 20 Dage talte jeg 20 Visiter hver Dag. Alle, i og udenfor Bern, vilde see dette Mirakel-Dyr fra Nordpolen, som havde formaaet at overtale en Schweizerinde til at forlade Alt. Vi bleve derpaa viede i en Landsbykirke den 5 Marts — tilfældigviis netop et halvt Aar efter vor første Sammenkomst paa Thuner-Søen.

Nu skulde jeg da gjøre Bekjendtskab med 10 Onkler, 20 Tanter, 30 Cousins og over 50 Cousiner. Det gik saavidt med Omfavnelserne, at jeg tilsidst omfavnede enhver Mandsperson og enhver honnet Dame paa Gaden, da jeg stedse kunde være sikker paa, at træffe en Fætter eller Cousine. Jeg var upaatvivlelig død af lutter Omarmen, dersom ikke de fleste af disse Frænder og Slægtninge havde været ligesaa hjertelig gode, som overmaade ceremonielle.

Men længe var dog ikke dette til at udholde; og først her, paa dette Patmos, er det, jeg tilfulde føler mig det lykkeligste Menneske paa Jorden, i Besiddelsen af min Sophie. Under Arbeide og Bøn henglide Timerne — vor Morgenpsalme er:

„Süsse heilige Natur!
„Laßt uns geh'n in deiner Spur!
„Führe uns an deiner Hand,
„Kindern gleich, am Gängelband!“

I 14 Dage blive vi herude, og vende saa tilbage til Bern, for at gjøre Alt færdigt til vor Afreise. Denne Afreise vil koste Ægtekjærligheds-Styrke! Sophie er uendelig høit elsket af sin hele elskværdige Familie; og hun har Veninder og Søstre, hvis Hjerter allerede bløde ved Tanken om en Skilsmisse. Paa vor Bryllupsdag fik jeg en tydelig Forestilling derom. Grietli

Gruber, en huldsalig Pige, en af hendes kjæreste Veninder, havde flettet Brudekrandsen, og var tilstede ved Vielsen. Da Velsignelsen var udtalt over os, og Sophie, Haand i Haand med mig, gik fra Alteret, og nærmede sig hende, da saae jeg denne uskyldige Pige, der før havde opbudet alt sit muntre Vid, for at muntre min Brud, dødbleg og med et convulsivisk Skrig styrte sig i hendes Arme, midt i Kirken! „O!“ raabte hun — „o! gjør hende lykkelig! hun forlader mig!“ Indtil dette Øieblik havde Alle holdt sig temmelig kjekt; men nu, nu tabte de Alle Besindelsen, Moder og Tante, Moltke og jeg og Sophie, og begge de Geistlige med os! — ja! saa dybt rystede mig dette Optrin, at jeg næsten ønskede det Alt ugjort!

Moderen beklager jeg især ved denne forestaaende Skilsmisse. Hun er endnu en ung Kone, med al den Hallerske Slægts Aandslivlighed, og, som det pleier at gaae, elsker Svigersønnen næsten høiere, end Datteren. Min Liighed med hendes afdøde eneste Søn, gjør denne Kjærlighed endnu heftigere.

Ogsaa Dem agter og ærer hun, mine naadige Grevinder!

De tre Gratiers evig hengivne

Baggesen.

Sophie havde imidlertid tillavet Middagsmaden, og efter vort lille Maaltid morede vi os ved at læse herlige Breve fra den himmelske Charlotte og fra Cramer. Moltke kom.

Vi gik ud i Haven. Et prægtigt Tordenveir hævede sig over Jura mod et andet fra Wetterhorn. De mødtes over vore Hoveder, med glimrende Lyn og høitbragende Skrald, som echoede i de omliggende Bjerge. En vederqvægende Regn fulgte, og den første Luft-Bataille var forbi.

Den 31 Marts.

Efter Middagsmaaltidet spadserede jeg, med Sophie, op igjennem Wabern over Sandsteengruberne, til Afhanget af Gurten, hvor vi hvilede os over den paa Skrænten nedhængende Bøgeskov, og legede Hyrde og Hyrdinde med hinanden, ved Hjælp af Stedet, vor Kjærlighed og min Fløite. Paa Tilbageveien skjøde vi tværs over Marker og Gjerder, og traadte ind i Gaarden uden Omstændighed, da vi, til vor store Bestyrtelse,

fandt Raadsherre Fellenberg og Præsident Sinner, hver med sin Bog i Haanden, leirede paa Bænken udenfor Døren, hvor de allerede en Time, som de sagde, havde ventet vort Komme.

Sophie gjorde Anstalt til Thee, og vi bleve udenfor i Solen, for Varmens Skyld. Efter Sædvane, forelæste jeg Senatoren Adskilligt af Grevinde Stolbergs og Grevinde Schimmelmanns Breve, som han aldrig kan blive mæt af, især den Sidstes, som han holder for de største Mesterstykker af Fruentimmerlige Breve paa Jorden. Vi talede om Skolevæsenet i Danmark — om Directeur-Embedet, som jeg fortalte ham, jeg efter hans og mit eget Overlæg, havde afslaaet — om Materialier til Oplysningens Udbredelse, hvori han lovede mig helligt, af alle Kræfter at staae mig bi, ved at sende mig alle de Bidrag, han havde, og meddele mig af hans egne Undersøgelser, Studering og Erfaringer.

Jeg ledsagede ham og Sinner, med Sophie, et Stykke af Veien tilbage til Bern; men da vi kom igjen til Sandrin, erindrede jeg mig Moltke, som de havde fortalt mig befandt sig slet, efter at have forkjølet sig igaar paa sit Tilbageløb i Tordenveiret. Jeg kyssede Sophie, og løb, som jeg var, til Bern, med Løfte om at komme strax igjen, og blot et Dieblik, ganske incognito, med det samme at springe hen til Tante Braun.

Moltke var ikke hjemme. Jeg gik altsaa derfra igjennem die Juden-Gasse, hvor en Dame kom mig imøde fra Tværgaden — og see! det var Søster Henriette, som gav et Skrig, af Forundring over at see mig. Hun gik til Tante Braun, og fortalte mig, at Moltke var der. Jeg fulgte altsaa med, og lod Frue Braun kalde ud, da jeg ikke turde lade mig see for Selskabet i min Alpedragt. Hun kom ud, men søgte forgjeves at bringe mig ind gjennem en anden Dør, hvorved jeg blev bemærket af Tante Haller fra Nuon, og hendes Datter Nannette, der kom i det samme.

Strax derpaa kom Svigermama.

„Stille! stille, Søster!“ tilhviskede Frue Braun hende — „han er her incognito — tæm din Glæde, og raab ikke saa høit!“

Derpaa kom Grietli Gruber, derpaa Emilie, derpaa Moltke. Kort sagt, jeg spillede det fuldkomneste Incognito, idet jeg modtog Opvartning af Alle, liig andre store Fyrster og

Potentater. Da jeg havde forrettet mit Incognito og opnaaet Hensigten dermed, gik jeg.

„Jeg maa følge Dem et Stykke paa Veien," sagde Sophies Moder; og nu gik hun med mig, ei alene gjennem den første og anden Gade, men ogsaa ud af Porten langs ned ved Aaren, og var, troer jeg, bleven ved at følge mig lige til Sandrin, dersom ikke Landsfoged Ougsburger havde mødt os her, som hun først forestillede mig for, og derpaa lod sig ledsage af tilbage.

Den næste Dag kom Moltke, efter Løfte, trods den skarpe Bise,*) og Kulden, den medførte, til os om Formiddagen. Jeg forelæste ham Adskilligt af hvad jeg havde skrevet, og han mig et Brev over sin Forfatning, som han var i Begreb med at sende Onkel Zeerleder. Vi spillede derpaa Fjæderbold med Sophie, for at varme os. Dette Fjæderboldspil var synderlig originalt, især formedelst den Bogholden, som dermed var forbunden. Jeg opskrev hver Gang man tabte Bolden (og det var meget ofte), og naar den faldt paa Niemands Plads, fik Niemand en Streg. Sophie kunde ikke finde sig i, at alle disse Streger bleve mine fradragne; men jeg forsikkrede hende, at det skeete efter alle Regler i et godt Bogholderi.

Vi spiste. Moltke og jeg morede os med Tanker tilbage paa de Dage, da vi surrede om Sandrin, som Myg om et Lys; og Sophie gottede os med Fortællingen om de forskjellige Meninger paa Sandrin, efter mit første Brev til Frue Braun.

„Men hvad vil dog det gode Menneske?" spurgte Tanten. „Forunderligt nok! jeg kjender ham dog bedre, end jeg har kjendt nogen anden Reisende."

„Hm! hm!" svarede hertil Grandmama, og rystede paa Hovedet — „der maa stikke Noget under!"

„Sapperment!" sagde den gamle Oberst — „de ere forelskede i hinanden! Han vil have Sophie! det seer jeg nok!" — og gik ud.

„See kun til! see kun!" lagde han til, idet han gik.

---

*) En kold Nord-Ost. Udg. Anm.

Langfredag den 2 April.

Mange Betragtninger over Mandens og Huustroens Forhold og Omgang med hinanden sysselsatte mig den hele Dag; og jeg meddeelte den uskyldige Engel dem, hvis hele Hjerte og Sjæl og Væsen ere som Vox i min Haand. Hun samfølede, samfattede og samtykkede med mig i den fuldeste Grad. Hun blottede sit Inderste for mig; og hvor usigelig elskværdigere endnu blev hun mig herved! Jeg fik herved Leilighed til nøiere at afhandle for hende de delicateste Punkter i den finere Moral, som udspringe af en Forening, som vor; og især talede vi om Reenhed og Delicatesse, hvilke Dyder jeg fremfor alle troer ikke kan drives for vidt.

Af disse Samtaler med min Sophie udsprang i min Hjerne adskillige nye Ideer, som jeg ikke før har havt, i det mindste ei saa tydelige, sammenhængende og anvendelige.

Gode Hoveders, store Geniers og især gode Skribenteres inderlige moralske Værd er ringere end Andres, formedelst de tusinde Tilfredsstillelser, de have, deels ved at kunne vise Verden dette Værd, deels ved Letheden af overalt at synes. De røbe uophørlig deres gode Sider; kunne lettere skaffe sig Yndest hos Menneskene; og jeg beviser det med mit eget Exempel, da jeg ikke har saameget min Dyd, som Expositionen af denne Dyd at takke for mine mange, fortræffelige Venner. Hist og her findes mangen ædlere Sjæl, som blot ikke er saa transparent, eller rettere, som i sin stille Beskedenhed og konstløse Ydmyghed ikke stræber at sætte sig i Lys, eller mangler den fornødne Gave dertil; og lever ubemærket, ja maaskee foragtet og miskjendt. Saaledes vinder sædvanligen Mennesketс moralske Værd ved hvad det taber i Genie og Kundskab og Konst.

Det Eneste, man kan sætte herimod — til Vederlag, for at Vægtskaalen i Fortjeneste kan være nogenlunde lige — er den større Vanskelighed, en klog og vittig, kundskabsrig Mand, især en Skribent, har for at være kraft-dydig.

En ny Forpligtelse og ny Lethed til at være dydig udspringer af Ægteskab, forudsat, at de med hinanden forenede Personer inderligen elske hinanden. Paa Grund heraf er, i mine Tanker, en umoralsk, udydig gift Mand tusind Gange lastværdigere og strafværdigere, end en umoralsk fri; thi denne Sidste har hverken den Forpligtelse, eller den Leilighed, eller Let-

hed, eller Opmuntring til at være dydig, som hiin har. Dette er det fornemmelig, der gjør mig Ægtestanden hellig og salig — hvortil endnu kommer den Styrke, to harmoniske Sjæle vinde ved Forbindelsen, den salige Moralitets-Accord i en Familie.

Jeg føler mig inderlig overbeviist om Mandens Forpligtelse til at aflægge Regnskab for sin Kones Moralitet og Oplysning, saavel som for sine Børns. O! hvor ere disse nye Pligter søde! hvor er deres Opfyldelse saligere, end alle Livets øvrige samlede Vellyster! Her er Mandens første og vigtigste Virkekreds; og den kan bestaae med enhver større. Det kommer ikke saameget an paa Tid, som paa Maade; og selv en Minister, selv en Fyrste kan paa eengang være fortræffelig Statsmand eller Regent, og fortræffelig Huusfader.

Forresten kom jeg til den Overbeviisning, at Verden nuomstunder vilde være tjent med mere Hykleri! Jeg kan ikke negte, at jo denne Last er skændig; men jeg troer den nyttig for Moraliteten i vort Aarhundrede, der maaskee derfor just er mere umoralsk, fordi denne Last er forsvunden, især blandt Skribenterne. Hykleren har dog Agtelse for Dydens Navn, og er mig agtværdigere end den, der bespotter Alt, indtil Navnet.

Sophie og jeg besluttede at sætte vor første og fornemste Beskjæftigelse, Moerskab og Lyksalighed i at arbeide gjensidigen paa hinandens Forbedring, og danne os værdigere for denne og hiin Verden.

Ingen Dødelig kan have truffet et bedre Valg, end jeg i denne Engel. Det er min Skyld, hvis hun ikke bliver den fuldkomneste og elskværdigste blandt alle Koner og Mødre, Solen har smilet og smiler paa — saa reen er hendes Forstand, saa hellig er hendes Villie! Mine alvorlige Samtaler med hende er min bedste Studeren, og deres Overtænkning min bedste Meditation. Jeg læste med hende om Aftenen Zollikofers: „Die Feyer des Todes Jesu;“ og vi gik til Hvile med den Beslutning, at communicere med hinanden i Overmorgen. Ved denne høitidelige Handling ville vi bestyrke vore redelige, alvorlige, dydige Forsætter; og vor himmelske Fader, som seer den Redebonhed, hvormed vi offre ham vore Hjerter, vil velsigne dem!

Den 3 April.

„Den, som ikke længes efter at see Schweitz, er sjæleslöv; den, som seer det, uden at fryde sig derover, er endnu slövere; men topmaalt Slövhed hörer der til, naar man har seet det og glædet sig over det, da at forlade det.“

Disse Ord har Lysippus sagt om Athen; jeg siger det om Schweitz i Almindelighed, og i Særdeleshed om Sandrin. Men alligevel nöder Skjebnen mig til, baade i Almindelighed og i Særdeleshed, at begaae denne störste af alle Dumheder. Jeg forlader Schweitz om en Maaned, og Sandrin i denne Aften.

Den Marv og Been sönderslidende Bise, som med al Vinterens ubarmhjertige Kulde raser i disse Dage, gjör dog mig og Sophie denne Nödvendighed taaleligere. Vi have været nödte til at fyre i Ovnen. Isen laae igaar armtyk paa Kjæret i Gaarden.

Vi kom först op Klokken 9; thi vi afhandlede en meget almindelig Ægteskabsmaterie, der, efter nogle Taarer paa Sophies Kinder, endtes med et Kys.

Den lille, nygifte Kone havde nemlig plaget sig med Griller over den Omstændighed, at jeg slet ikke havde talt med hende om min Bestemmelse og mit Embede i Kjöbenhavn; og, i den Tanke, at det reiste sig maaskee af Ringeagt for hendes Mening og Dom om Sligt, bröd hun omsider ud med hvad der i denne Henseende laae hende paa Hjerte.

„Ha — ha!“ sagde jeg — „begynder allerede Gardinprædikenen!“

Hun forestillede mig paa den ömmeste og kjærligste Maade sine Betænkninger, og Aarsagerne, hvorfor hun maatte ud dermed; men jeg, som eengang for alle, baade for hendes egen og min Lyksaligheds Skyld, vilde udrydde al Rollelyst, og stemme hende ganske til hengiven Tillid, stillede mig yderst misfornöiet an, vendte mig bort fra hende, og afviste alle Appellationer med saa korte Svar, at hun tilsidst bröd ud i Taarer, og bad mig tilgive hende. Hun tilstod mig nu, at der blandede sig Stolthed i denne hendes Bekymring, og at hun havde frygtet for, jeg ikke ansaae hende fornuftig nok til at kunne underholde mig med hende om det Slags Anliggender.

Jeg overtydede hende om, at hun havde Uret heri, og at det blot var skeet af en Hændelse, at jeg endnu ikke havde sagt hende Noget herom. Nu opholdt hun sig over sin egen Barnagtighed, at spille den fornærmede Kones Rolle.

Vi havde umaadelig Vanskelighed ved, at faae vor Thee og Chocolade kogt. Hun løb fra Stuen i Kjøkkenet, i Gaarden og rundt omring i den strenge Kulde, for at gjøre det ret tilgavns; men det nyttede ikke. Jeg savnede hende omsider, og løb ud, for at opsøge hende. Efter lang Leden og Kalden, hvorved hendes Navn gjenlød i Gurten, fandt jeg hende omsider oppe i Gaardkonens Kjøkken, kogende Chocoladen.

Efter Middag pakkede vi ind, lukkede til, og, i stærk, stormende Vise, spadserede vi til Bern.

Den 5 April.

Idag var den store bernerske Høitidsfest; om Formiddagen med Bryden og Veddekamp; om Eftermiddagen Optog og Indtog af den indre og ydre Stand.

Jeg havde besluttet at gjøre en Vandring i Cantonerne, og tænkte paa at tiltræde den strax; men Moltke raadede mig meget fornuftigt, at jeg skulde opsætte denne Bireise, indtil jeg havde gjort Alting færdig til Hovedreisen.

Dette Raad bestemte jeg mig til at følge; og jeg anvendte nu Tiden fra den 6te indtil 18de April paa Forberedelserne til min Hjemreise; medens jeg tillige saa behageligen tilbragte mangen uforglemmelig Time i mine hallerske Familiekredse og paa Smaavandringer med Sophie og Moltke.

Vandringer i Schweitz.

Thun.

Søndagen den 18de April reiste jeg, i Selskab med tre indfødte Schweitzere*), fra Bern Kl. 12½, i Deligencen til Thun, hvor vi ankom Kl. 6 om Eftermiddagen.

Idet vi ankom, forsvandt alle Skyerne, og Himmelen blev fuldkommen klar. I Vertshuset har man Udsigt over Aarens Munding, og vi gjorde siden en Spadseretour langs op mod Udløbet af denne Flod. Stockhorn laae skarpt i den blaae Himmel; Solen gik ubeskrivelig skjønt ned.

Følgende Dags Morgen Kl. 4 gik vi gjennem Pile- og Poppel-Alleer langs med Aarens Munding, og indbordede os her i en liden Baad, hvor vi laae paa tværs i Halm, med Hestedækkener over os. Veiret var fuldkommen skjønt; men det var overmaade koldt, da det om Natten havde frosset saa stærkt, at Vandet hist og her var tillagt. Intet kan tænkes livsaligere end Solens Straaler, som begyndte prægtigen at forgylde Toppene af Stockhorn, Eiger og Niesen, og lidt efter lidt illuminerede den hele spraglede Bjergkjæde. Søen var klar som et Speil.

Jeg erindrede med stille Glæde den Fortryllelse, hvori min Sjæl, som i en Drøm, svævede paa de vuggende Bølger, ved din Side, min fundne Elskede, den 5te September 1789, og gjenkjendte nu kun Hovedgjenstandene; thi forrige Gang, da jeg hengled mellem disse Herligheder, saae jeg Intet, uden dig.

Vi roede hen indtil Foden af det mærkelige Beatenbjerg, hvorover Solen brød frem i al sin majestætiske Herlighed. Kysten paa høire Haand, hvor Veien gaaer til Gemmi, bestaaer i en sig op til Alperne hævende Bakke, som er bestrøet med nogle Hun-

*) Tvende Brødre Kirchberger, samt en Søn af Schultheiß Sinner. Grev Moltke var, paa Grund af Sygdom, bleven tilbage paa et Landsted i Nærheden af Bern.

Udg. Anm.

drede Hytter. Paa Høiden af denne Bakke, over en Granskov, ligger Byen Aeschi, med sin Kirke. Vi landede ved Vandstedet, hvor jeg sprang til Brønden forrige Gang, og skjenkede Vand til min Sophie.

Brienzer-Søen.

Fra Unterseen gjorde vi en overmaade interessant Spadseregang til Interlachen, med Jomfruen paa høire Haand mellem Bjergene. Vi bestege her et nyt Fartøi. Bisen var stik imod. Slottet Rinkenberg ligger meget malerisk med sine Ruiner, paa et Stykke af Fjeldet ud over Søen. En Kirke er bygget paa Ruinerne. Vi holdt stille ved en lille Møllebygning derunder, og betragtede Kysten, som er meget vildere end Thunersøens. Det er i Grunden en gyselig Fart, man gjør paa de fleste af Alpesøerne. Kantrede eller sønderslogés den lille, tynde Fyrre-Barke, hvori man glider indtil 3 Tommer fra Vandets Overflade til Relingen, da var alt Haab om Redning ude; thi Bredden er fast overalt saa steil, at ingen Gemse, end sige et Menneske, kan opklavre nogetsteds.

Brienzer-Søen er omringet til Høire og Venstre af otte Alper, der alle ere usigelig maleriske, og afgive ligesaa mange fortryllende Prospecter, som Udbugter. Alle ere de beprydede med sølvskinnende Sneekroner. Vi kom forbi et gyseligt Sted, hvor Klippen var revnet og nedstyrtet i Søen, sønderknuust i mangfoldige Stykker. Rinkenberg er overmaade underholdende at betragte. Dets øverste, høie, snart bølgende, snart takkede Rand paa den snorret mod Himlen optaarnede Muur fremviser en evig Afverling af Batterier, Stæder, Taarne og Palissader. Paa Afhanget møder man tusinde Gjenstande, som dele Sjælen saa voldsomt henrivende imellem sig, at al Hukommelse tilintetgjøres i anspændt Opmærksomhed. Snart er der eet eller flere Stykker af den øvre Klippemuur, som, nedstyrtede, ere blevne staaende paa Hældingen, og hvis Rande ere krandsede med Træer — snart ere der udover Strandbredden hængende Klippestykker, med fremskydende Steenege, der true med at falde ned, og knuse det underglidende Fartøi i tusinde Stumper.

Vi landede ved Ober-Ried, omtrent midt imellem Interlachen og Brienz. Da vi vare komne her forbi, reiste sig en Storm, som oprørte Bølgerne saa stærkt, at de overskylle os i Halmen, hvor vi laae.

Brienz.

Sinner og jeg lode os sætte i Land paa den takkede, afhængende Kyst, for, paa den lille, smalle Sti, der kryber om Foden af Planalpen, at gaae til Brienz, som vi bestandig havde seet ligefor os, ved Enden af Søen, noget paa venstre Side, i Skyggen af Bjergene.

Vi kom igjennem den lille Landsby Elbliger, hvor Folkene vare, som de i Ober-Hasli, aabne, forekommende, venlige, stærke, smukke, snaksomme og dristige. Jeg talte Adskilligt med en ung Bonde, som gik til Myringen, og fik af ham en Beskrivelse over den halsbrækkende Maade, man her har at plukke Kirsebær paa, af de ud over Afgrunden hængende Træer.

Vi kom til Brienz omtrent en halv Time før de Andre i Baaden. Jeg betragtede Solens Nedgang over Toppen af den sorte Stock, der syntes at være en ud af den aabne Himmel faldende Guldkrone. Paa Achalp, ligeoverfor, græsse om Sommeren 300 Køer.

Brienz er en overmaade stor Landsby, bestaaende af 200 Huse, det ene fuldkommen som det andet — alle af Træ.

Om Aftenen drak vi Sophies Skaal i Walliser-Viin.

Den 20 April.

Klokken 6 forlode vi Brienz, og gik omtrent en halv Time i en vild Dal til Höchstetten, hvorfra vi begyndte at stige op mod Willer, og derfra op paa Bringen af det vilde, spaltede, med usædvanlig store Bøge beklædte Ruffibjerg. Det har sit Navn af Ruffi, som betyder en Udørk.

Midt paa denne Bringe kom vi til een af de gyseligste Steen-Cascader, man kan tænke sig. For femten Aar siden var den halve Klippe nedstyrtet, og Brokkerne deraf laae endnu neden under os. Ikke langt derfra kom vi til Kanten, hvor, idet vi passerede, Vand og Stene dryssede ned paa os. Vi fordoblede vore Skridt,

og, efterat være komne forbi, betragtede vi det overhængende Klippestykke. To Oberhasli-Bønder kom løbende bag efter os, og forsikkrede, at dette Stykke truede hvert Øieblik med at falde. Vi saae med Gysen Riften, hvorigjennem Vandet og Stenene faldt ned.

Herfra kom vi til et Sted, hvor for nogle Aar siden en catholsk Munk, med to Pistoler og en Bog, fandtes sønderslagen og nedtumlet af Klippen. Nedsigten i Hasli-Dalen blev mere og mere fortryllende. Derpaa bestege vi

Brünig-Bjerget,

der ikke er saa vildt som Ruffi. Opad og nedad, mellem Stenmasser, Græsgange, Høhytter og Graner, kom vi til Capellet, hvor vi pludselig fik hele den dybe Lungerndal at see under vore Fødder. Vi opholdt os noget her, for at nyde denne vidunderskjønne Nedsigt, som strækker sig lige til Pilatus, hvis Top dennegang var indhyllet i Skyer.

Vi stege ned ad en brat Sti, mellem spredte Graner, til Lungern, hvor vi besluttede at gaae ombord til Sarnen.

Sarner-Søen.

Mellem denne Sø og Lungernsøen, har man udtømt en tredie, som findes paa Kaarterne.

Fra Kayserstuhl, som vrimler af besynderlig strøede Bjerg-Ruiner, kom vi ned til den yndige Bred, som Sarneren beskvulper. Denne Kjedel er større og næsten endnu deiligere end Lungerns. Vi foretrak, at omkyste Søen, for at komme til Sarnen, da den bidende Vise, som vi havde stik imod os, gjorde den Stilleslidden i Barken ubehagelig. Veien er overmaade skjøn, paa Kanten mellem Strandbredden, mellem de ud over Vandet hængende Bøge. Vi kom til Sachslen, som ligger meget behageligt, omtrent lige for Midten af Søen; og gik op, for at besee dens berømte Marmorkirke. Portalen, som bestod af fire smaa Marmor-Piller, om en snerklet Træport, med afskyelige Kalkmalerier paa Siden, lod mig ikke formode meget; men ved Ind-

gangen i dette catholske Tempel studsede jeg virkelig over den Pragt, og, saa at sige, Smag, jeg forefandt. Det er upaatvivlelig een af de skjønneste Kirker, som existerer. Sex særdeles store, sorte Marmor-Piller, og mangfoldige mindre, gjøre en fortræffelig Virkning. Prædikestolen er af spraglet, overmaade skjønt Marmor, og Alterne saavelsom adskillige Capeller ligesaa. Den hellige Claus fra Klippens Ribbeen ere her at see, saaledes som de ere opgravede og sammensatte; men jeg bekymrede mig ikke om at see dem; jeg havde nok af den hellige Castorii, som jeg besaae i Roheborf.

Fra Sachslen gik vi til Sarnen, Hovedflekken i den ene Deel af Canton Unterwalden (ob den Wald), som, formedelst de hist og her henstrøede Capeller og andre ret smukke hvide Bygninger, falder ret artig i Øiet.

Sarnen.

Vi treen op i Vertshuset, og fandt et langt Bord dækket med 60 Couverts. Det var for Land-Raadet, som bestaaer ordentlig af 60 Personer, der tredobles i overordentlige Tilfælde, i det hver tager tvende Bisiddere med sig. Vi havde den Fornøielse at see den hele simple, høitidelige Forsamling, spadsere fra Raadhuset over den brede, brolagte Plads foran Vertshuset. 180 Mænd, tildeels Bønder, i brune Kjoler, med sorte Kapper og eget Haar.

Da vi havde spiist, gik vi hen at besee Raadhuset. Salen, hvor de havde holdt Raad, var yderst simpel, med et Par Lænestole, omtrent 20 andre Stole og for Resten Bænke. I et Værelse næst derved hang Skyts-Helgenen St. Nicolaus von der Flüe, slet malet, i lang Legemsstørrelse, paa Væggen. Jeg aftegnede ham for hans overordentlige Magerheds Skyld, og gik derfra op til Landebjerget, hvor Folkesamlingen (die Landsgemeinde), alle Indbyggere af Mandkjønnet over 14 Aar, samle sig, og raadslaae, paa Stene, i Rad, under aaben Himmel, over Landets Bedste. Beskuelsen af denne aabne Raadsal fornøiede mig uendelig mere, end Beskuelsen af ethvert andet Raadhuus. Intet kan tænkes simplere, og Intet, just af den Aarsag, majestætiskere. Stolene vare, som sagt, Stenene, Væggene de omtaarnende Alper,

og Platfonden den straalende Himmel. Vi besaae ligeledes Tøihuset, i hvis tredie Stokværk Intet saameget faldt mig paa Hjertet, som de entlibuchske Prygle, hvoraf der gaves et anseeligt Forraad. Det var lange Væverstænger, hvis oventil tykkere Deel var beslaaet med mangfoldige udstikkende Pigge og en længere i Enden. For Resten bestod det grove Skyts i tolv Metalkanoner, det lettere i Flinter, og, iøvrigt, mangfoldige Hellebarder, Sværde, Rustninger og blodige Faner, om hvis Erobring man talte med megen Henrykkelse. I Kirken her var intet Mærkværdigt. Efter saaledes tilstrækkelig at have gjort mig bekjendt med Stadens Mærkværdigheder, forføiede jeg mig ned igjen til Vertshuset, hvor vi temmelig tidlig puttede os i vore Senge, udmattede af Vandringen og Visen.

Stanz.

Den 21 April.

Vi have fra i Morges Kl. 6 til nu Kl. 10 lagt den interessanteste og behageligste Vei tilbage, man kan indbilde sig. Ved hvert tiende Skridt paa disse tre Mile møder man noget Nyt, Skjønt eller Mærkeligt. Hvad der især dominerer denne Egn er de frugtbare Alper i Skyggen af Pilatus, Stanzstokken og Blumenberg, Rothhullet, Dragehulen, Winkelried, og, for Alting, den hellige Nicolaus von der Flüe. Overalt har han vandret, overalt findes hans Spor, overalt sees hans Billede, i alle Kirker, Capeller og Huse. Det er den magreste saavelsom braveste af alle Helgener. Han forlod 1466 sin Kone og ti Børn, og begav sig i en Kløft, som jeg tittede ind i paa Veien til Tarnen, hvor han levede, det er hungrede, som Eremit. I denne Tid har han, efter eenstemmigt Sagn, Intet gjort uden Godt. Han foretog sig adskillige Vandringer, og gik ikke blot over Bjergenes Toppe, men over Søerne ligefrem. Kun een eneste Gang vilde det ikke lykkes ham. Han kom fra Einsiedlen til Spidsen af Hakenberg, hvor han tog en Stok, for at stige ned til Schweitz. Han kom virkelig ned; men i det han vilde, efter Sædvane, spadsere over Søen til Stanz, mærkede han, at Vandet ikke vilde bære ham. Han studsede herover, gik i sig selv, og, efter megen Reflexion, kom han efter,

at det feilede ham i Troen. Han steeg altsaa tilbage op paa Hakenberg og slængte Stokken fra sig, gik ned igjen — og nu spadserede han som ingen Ting over Vandet.

De sammensvorne Cantoner kom i Strid med hverandre, og det kom til Udbrud af Fiendtligheder, der spaaede en ødelæggende Krig. Han treen frem imellem dem, holdt en Tale over Enighed, som smeltede alle Gemytter i Venskabs Fred. Dette Træk er sandt, og det vigtigste, man veed om ham.

Man er i Unterwalden meget overtroisk. Det vrimler af Capeller, hvis Klokkeklang gjør Vandreren Veien moersom. Fuglene sang yndigen i Skoven. Vi kom over deilige Enge, hvor Foraarsblomsterne, Hanekam, Violer og Stedmødre vrimlede. Overalt, saavidt jeg har bemærket, hersker Velstand her i Unterwalden. Træhusene ere alle nette og velindrettede. Jeg gik, snart i Samtale med en Unterwalder, som gik samme Vei, og fortalte mig om Claus og Winkelried, snart i Tanker paa min Sophie. Jeg fornøiede mig meget over, at gjenkjende saa rigtigen Blumenberg, omendskjøndt fra den modsatte Side.

I Unterwalden er den demokratiske Regjering, under aaben Himmel, fordærvet af Penge, som alt Andet i Verden. Det er overalt slet her paa Jorden, eller rettere, det er overalt godt! — Forskjellen bestaaer i meer eller mindre. Men det er vel dog vist, at hersker nogensteds Statsfrihed paa Jorden, er det i disse smaa Cantoner. Her ere overalt Mindesmærker om Fordums Bedrifter. Vor Veiviser eller Ledsager veed Alt. Det er en ung Mand med et aabent, lyst og aandrigt Aasyn, af overordentlig Kyndighed i sit Lands Historie, og som forresten har reist i adskillige andre Lande. Han er og berømt for at være den bedste Ledsager i Schweitz.

Mine Medreisende undre sig meget over, at jeg spiser saa lidet, og skriver uophørlig. Det kommer deraf, at de unge Bernere, af alle Jordboere, spise meest og meditere mindst. Det er iøvrigt fortræffelige unge Mænd, særdeles den ældste Kirchberger, der, foruden Reiser i Holland og Frankrig, har i ti forskjellige Aaringer, gjort nitten forskjellige Schweitzer-Reiser, og nu med mig den tyvende. Vi have det deiligste Veir, vi kan ønske os. Solen forgylder os alle Klipperne, og Bisen har tørret os alle Veiene. Hvor fornøier det mig, at man ved alle Maaltider drikker min Sophies Skaal! det er det Eneste, som forsoner

mig med Maaltiderne. Vi besaae Raadsalen her i Stanz, som 48 Portraiter af ligsaamange regjerende Landammanner zirede. De morede mig meget formedelst den Forskjellighed af brave Physiognomier og gamle Dragter. Mange af dem vare ret godt malede. Kirken er skjøn, som næsten alle, selv de mindste Hyttesamlingers i Canton Unterwalden.

Klokken 1 gik vi herfra gjennem Dalen op mod den nøgne Klippesamling Breitmatt. Her var det usigelig hedt, da Visen ikke kunde komme frem mellem de indsluttende Bjerge, og kjøle Solens Straaler. Jeg forvred min Fod, som jeg allerede Dagen før havde forkjølet. Imidlertid humpede jeg op mod det vinkende Titlis, bestandig morende mig med at styrte store Stene fra Brinken ned i de dybe Præcipicer.

Engelberg.

Klokken 6 om Eftermiddagen, eller som det rettere hedder her, Aftenen, kom vi til Abbediet. Dets prægtige Hovedbygning, Kirke og Fløie, med de omliggende Hytter, sloge Diet med en behagelig Forundring, i den deilige Dal, som pludselig udbredte sig for os under Engelen og Titlis, i det vi kom paa Høiden af Alpen, under Breitmatt.

Klosteret er meget stort, fire Stokværk høit, bygget af Kingsteen og takt med sorte Baksteen. Man troer det opbragt af Troldmænd paa denne Høide, hvis bedste Opgang er mellem de gyseligste Natur=Rædsler. Det gamle Kloster afbrændte Anno 1729, med alle sine Skatte og Herligheder. 1730 begyndte man Bygningen af dette, og, saaledes som det nu er, er det eet af de prægtigste i Europa. Der er, foruden Abbeden, 18 Patres og nogle Brødre, et Antal af 16 unge Studerende. Bibliotheket er ikke meget stort, men Salen er prægtig. De fleste Bøger ere theologiske, af alle Arter, en temmelig Samling, meest theologiske Manuscripter og Palæotyper. Jeg fandt her den første trykte tydske Bibel. I Philosophien var der et jammerligt lille Antal, og det Eneste, som deri var Noget værdt, var Wolffs Værker. Pateren rødmede selv, da han førte mig til Philosophien, og beklagede, at Samlingen var ubetydelig.

Der ere adskillige Malerier i Omgangene og Kirken, hvoraf

nogle, især et Par af den nu blinde Wirsch i Lucern, ere ret artige. Kirken er særdeles smuk, og, som hele Klosteret, i en reen og smagfuld Stiil. Alt er simpelt og lyst. Den nærværende Abbed, en Herre i sit 70de Aar, der seer ud som en Mand paa 40, er en meget artig, godlidende, i sit hele Væsen yderst naturlig og elskværdig Mand. Vi bleve modtagne af ham med uendelig Artighed og Venskabelighed. Da han hørte, jeg var fra Danmark, blev han mere opmærksom paa mig. Jeg var den eneste danske Mand, han havde seet; men danske Heste, sagde han, have vi her. Han ønskede mig til Lykke med min Erobring i Schweitz, og indbød mig til at besøge sig med min Kone. Han viste os sine Malerier og Kobbere, og førte os ind i Spisesalen, hvor vi forefandt Pater-Prioren og Pater-„Großkellermeister,“ der, som hans Naade, bøde os velkommen med Haandtryk.

Vi spiste prægtigt, og drak, for nogenlunde at holde Stangen med Fædrene, temmelig megen rød Viin. Foruden dem og os, var ved Bordet Baroniets Doctor og Kronprindsen af Gersau, et ungt Menneske, omtrent af min Alder, hvis lille Broder studerede her. Samtalen var om Titlis, som man, til min Forundring, fortalte mig i de sidste Aar, var bestegen og lod sig bestige til Spidsen, i August. Doctoren var den første, som havde havt denne Idee. Vi erfore, at Veien herfra til Altorf, over Surenen Alp, var i denne Aarstid ligesaa umulig, som Bestigningen af Titlis, hvilket meget ærgrede mig.

Det var mig ikke muligt at komme til at skrive, saa varme holdt de hellige Fædre os med Viin og Diskurs. Imidlertid betragtede jeg med Henrykkelse Solens Kys paa den rødmende Titlis Kind og de andre omliggende Sneetoppe, der rundt om Klosteret synes at understøtte den mørkeblaae Himmel. Jeg fandt megen Smerte i min forvredne Fod, og bad Doctoren raade Bod derpaa. Han gav mig en Flaske Kampher-Spiritus, hvormed jeg gned den, og gik i Seng. Maanen skinnede over Bjergtoppene gjennem Vinduerne. Jeg sov ind, i Tanken paa min Sophie, og drømte, at jeg besteg Titlis.

Den 22 April.

Dalen, hvori Benedictiner-Klosteret ligger, ligner Bjørnedalen paa Gotthard, men er uendelig mildere og frugtbarere. En Kilde, som Vinter og Sommer strømmer lige reen og frisk igjen-

nem den, og hvis Bred krandses af Træer og Buske, gjør den meget paradisisk. Det hele Friherskab, som indbefatter Engelberg, Sureneck og Grafenort, har en Folkemængde af 1500 Sjæle, i en Egn, hvor man formoder i det høieste Næring for femten. Den aldeles souveraine Regjering er meget mild. Bønderne ere lykkelige og fornøiede. Vi bemærkede intet Spor af Armod. Jeg maatte love for ganske vist, at komme her med min Sophie.

Jeg stod op Kl. 6, klædte mig paa og gjorde en Tour om Klosteret, før de Andre vaagnede. Det var overmaade koldt. Mit venstre Been forekom mig at være bedre. Jeg gik op igjen og vækkede de Andre. Vi drak Kaffe med Prindsen af Gersau, og gik med Pateren en Spadseretour til Kilden. Sidenefter besaae vi Kirken, som var overmaade reen og lys, alle Klosterets Omgange og Bibliotheket. Vi maatte endelig blive og spise til Middag. Hans Naade, Herr Abbeden, kom ned og hilste paa os. Han tog ned til Grafenort. Efter Maaltidet overvældede alle Parterne, og fornemmelig Prioren os med saa mange Forestillinger om at blive, at, havde de Andre ikke havt Hjerter af Steen, og jeg blot Hjerte for Sophie, vare vi blevne til i Morgen. Men vi vare uovervindelige, trods alle deres yderst venskabelige Overtalelser. Jeg maa tilstaae, at jeg paa intet Sted i Verden er bleven bedre imodtaget, artigere beværtet og venskabeligere anholdt, end paa dette Abbedie mellem Skyerne. Det synes, som om Beboernes Sjæle hævede sig med Bjergenes Toppe mod Himmelen.

Efter mangfoldige Haandtryk og Lykønskninger (o, vort Aarhundrede er skjønt! Religionen var her Menneskets!) spadserede vi ned fra denne interessante Dal, og jeg gik næsten bestandig baglænds, for at see det hvide Titlis saalænge som muligt. Men det varede ikke længe, før jeg fandt Møie nok med at gaae forlænds. Mit Been smertede mig paa ny, og jeg kom med Besværlighed ned til Grafenort.

Vi treen op, for at takke hans Naade, Friherren af Engelberg. Han kom os imøde paa Trappen med sit blottede Hoved, og førte os op i Convent-Salen, hvor han bad os befale, hvad vi ønskede. Vi valgte Viin og drak hans Sundhed deri. Da jeg roste Kirschwasser, bad han mig smage sit, som var af allerypperligste Sort, og jeg maatte drikke et Glas deraf, foruden

tre Glas Viin, inden jeg fik Lov at slippe. Vi forlode ham, efterat han havde viist os alle sine Værelser, Malerier og Anstalter her, overvældede af Høflighed.

Med megen Pine, aldeles halt, vandt jeg ned forbi Stanz, som vi lod paa venstre Haand til Buochs. Jeg fortrød meget her, ikke at have taget den Kampher-Essenz med mig, som Doctoren paa Engelberg gav mig. Mit venstre Laar var aldeles forkrampet, Foden svulmet, og jeg kunde ikke, uden yderst Smerte, røre Benet. Jeg gned det imidlertid med heed Rødviin, efterat have ladet Raadsherren, Verten, lave mig et Fodbad.

Buochs.

Den 23 April.

Jeg sov slet ikke den hele Nat. Det regnede skrækkelig, og om Morgenen var Alt i Skyer. Vi stege i Baaden og satte os under Skjærmet. Før jeg forlod Buochs, havde jeg ladet Doctoren paa Stedet hente, som tillavede mig en anden Essenz.

Buochs ligger i een af de mange Bugter, Vierwaldstädter-Søen danner mellem Blumenberg og Pilatus.

Raadsherren, med bare Skjorte-Ærmer, amuserede mig meget, og i Førstningen kunde jeg neppe bare mig for at lee, ved at høre ham ved hvert andet Ord tituleres: Herr Rathsherr; men da jeg noget efter hørte ham tale om Politik og Justits, og hørte hans Raisonnement over Criminal-Sager, kunde jeg ikke andet end alvorlig beundre denne simple Høihed. Da vi fordrede vor Regning om Morgenen, og spurgte om Verten, svarede Pigen, at han nys var gaaet i Raadet. Jeg steeg med Uvillie og Angest i Baaden. Jeg saae Intet uden Livsfare der, hvor jeg før altid fandt mig tryg, som paa min Moders Skjød. Hver Bølge syntes at ville rive mig fra min Sophie.

Kan der tænkes et skjønnere, underfuldere, mere afvexlende og underholdende Land end Schweitz. Foruden alle Natur-Phænomener, Oceanets undtagen, hvilken uendelig Fuldstændighed af alle moralske og politiske! Hvilken Mængde af forskjellige Sprog, forskjellige Secter, forskjellige Regjeringer, forskjellige Folkeslag, forskjellige Dragter, forskjellige Sæder og Levemaade! Hvilken Afstand mellem den superraffineerte Leveart i Lausanne og Genf, og den raae, simple, aldeles konstløse i Oberhasli! Schweitz

forener alle Yderligheder af Fiint og Grovt, af Toppet og Fladt, af Høit og Dybt, af Rigt og Fattigt, af Konstigt og Naturligt, af Ædelt og Latterligt, af Stort og Smaat, og det som er det Allerusædvanligste — ogsaa Mellemtrækkene, Middellinierne mellem disse Yderligheder. Man maatte gjennemreise den hele øvrige Jordklode, for at nyde alle de Forskjelligheder, man finder i det ene Schweitz. Det er ikke blot de underfulde Alper og yndige Dale med alle deres Iisdynger, Klipper, Skove, Vandfald, Floder og Bække, som gjøre det fortrinlig interessant. Nei! det er den Forskjellighed af Menneskearter, Troesbekjendelser og Statsformer, som tilfredsstiller aldeles den videbegjerligste, opmærksomme Reisende. Statsmanden, Konstneren, Agerdyrkeren, Haandværkeren, Naturforskeren — alle finde her overflødig Næring; ja selv den lunefulde leende Philosoph. Hvad er rigere paa løierlige Scener end f. Ex. Freiburg og den lille Republik Gersau! Derfor er Schweitz og mere bereist end noget andet Land paa Jorden, ikke blot af Fremmede, men det som er mærkeligere, af sine egne. Capitain Kirchberger, som reiser med mig, har allerede gjort nitten Reiser, og har lige Lyst til den tyvende.

Vi forlode Buochs i Morges Kl. 8, og kom over den oprørte Sø, i Regn, til Gersau Kl. 11. Vi bleve opbudne til Landammannen, som boer i en prægtig Gaard i denne Hovedstad. Hans Landammanske Høihed, Kronprindsen, gav os Audients i en Sal, og fyldte min Daase med synderlig skjøn, levantisk Tobak. For første Gang i mit Liv var jeg bange paa Søen, og steeg atter med Frygt i Baaden.

Im Rütli, under Marie-Sonnenberg.

Paa Steenbænken, paa Pladsen, hvor Walther Fürst, Werner Staufach og Arnold Melchthal sammensvore Schweitzer-Forbundet, mellem tre tæt ved hinanden af Høien udspringende levende Kilder, udbrød jeg:

Frihed! Fred! og Forening! under Guds Øie i Naturens Skjød! Hellig, hellig, hellig er Gud! hellig, hellig Naturen! og elskelig Palmine!

Det er en Høi ude i Søen under Bjerget, ligeoverfor Kosbjerget, overmaade malerisk og behagelig. Bjerget over Hytten,

hvor Joseph Ziegler boer, hæver sin med Graner og Bøge spættede Brinke op til Capellet Marie. Neden under, ud over den pludselig stille, yndige, blaae Sø, hældede sig en rank Birk, det første grønne Træ, vi havde seet paa vor Reise, og det eneste, vi bemærkede rundt omkring. Paa den lille Høi vorer adskillige Slags Træer, Graner, Birke, Bøge, Kirsebær-, Æble- og Nøddetræer. Jeg satte mig paa den hellige Steenbænk, og Manden og Konen, som fra Hytten vare komne os imøde, bragte os Melk og Brød. Jeg drak Vand af alle de tre udspringende Kilder, uden at reise mig af Stedet, hvor jeg sad. Udsigten herfra er fortræffelig, mellem Bøge- og Birke-Qvistene, over Søen, til Bringen af Rossbjerget, mellem Brunnen og Sissigen. Man seer og Wilhelm Tells Capel, under Pukibjerget, herfra.

Vi havde bestandig havt Regn fra Buochs til Gersau, og fra Gersau til vi passeerte Rossberg, den isoleerte Klippe, forbi Schweitz og Brunnen, paa venstre Haand. Jeg overtalte de Andre til at lande paa dette Sted. Pludselig brød Solen frem. Vinden og alle Bølgerne lagde sig, og vi nøde det i dets hele Skjønhed. Vi seilede herfra, skraas over til Tells Capel, som ligger under den maleriske Fod af Pukibjerg. Vi stege her op paa det Sted, hvor denne Helt sprang af Baaden, og ilede til Küßnacht. Jeg fandt Moltkes, Beckers og mit Navn paa Væggen (den 25 August 1789). Jeg skrev under mit, anden Gang, den 23 April 1790, og erindrede mig, med hvilke Følelser jeg forrige Gang her ved Alteret skrev til den ædle danske Tell, Ludvig Reventlow. Jeg gik bag ved Capellet, og fandt ikke paa samme Sted, som forrige Gang, Jordbær, men blot Blade, hvoraf jeg plukkede tre, for at have den Fornøielse anden Gang at skikke dem til Trolleborg. Paa Seiladsen herfra til Flüelen, ved Enden af Søen, havde vi stille og deiligt Veir. Flüelen, Altinghusen og Franciskaner-Nonne-Klosteret glimrede i Huulningen af den Bjerghalvmaane, som her lukker Søen, og, nedspeilende sig i Vandet med de omliggende Bjerge, indbyde den glidende Barke, med alle Himlens og Jordens Yndigheder, til deres høitidelige Favn.

Flüelen og Altorf.

Vi kom hertil Kl. 3½, og opholdt os noget i Vertshuset mod Søen. Jeg traf, idet jeg steeg i Land, den gamle krumme Flüeler, som paa bare Been bar alt vort Tøi forrige Gang herfra til Altorf. Han kjendte mig strax, og raabte velkommen, endnu før jeg kom paa Landjorden. Jeg spurgte til Bonifacius, som han, til min store Fornøielse, fortalte mig, var endnu i Altorf og levede frisk og vel.

Vi spiste, og gik op til Altorf. Crispalts og Gotthards Fjeldspidser laae indhyllede i Taagen. Jeg skrev til min Sophie, efterat have beseet Byen, som udmærkede sig ved sin melancholske høitidelige Beliggenhed under de sorte Bjerge, og ved sin fast berneriske Reenhed.

Mod Aften, medens de Andre besaae Tøihuset, gik jeg ud at opsøge Bonifacius's Huus, som jeg fandt, og hvor jeg oven paa Trappen, i det jeg vilde gaae ind i Kjøkkenet, mødte et rask, rødmusset Fruentimmer, der førte mig ved Haanden ind i Stuen. Det var halv mørkt; Bonifacius sad ved Bordenden med en anden velklædt Bonde; rundt omkring i Stuen, paa Bænke og paa Gulvet, vare andre Bønder og unge Piger. Jeg hilste med: Uhuheli-udeli! hvorpaa han, som truffen af Lynet, styrtede hen i mine Arme med det Udbrud: „Jesus — Marie — Joseph!" Glæden, som herved reiste sig i den hele Familie, var ubeskrivelig. Jeg kyssede ham, hans Kone og de tre ret smukke Døttre, som vare tilstede. Jeg havde langt fra ikke formodet at finde saa megen Nethed, Skjønhed og Velstand, som jeg virkelig fandt. Denne Overraskelse frydede mig inderlig. Tiden fløi bort med gjensidige Fortællinger og Velsignelser. Da han hørte, at Sophie, som han med mig lærte at kjende paa Thuner-Søen, var bleven min Kone, var han færdig at gaae fra Forstanden af Frydeskrig. Hvor velsignede han os! hvor drak han inderlig og ofte hendes Skaal, idet vi tømte med hans Ven, den anden meget artige og sindige Mand, en Flaske rød Viin. Kunde jeg erindre alt det Brave, Naive, Godhjertige, Moersomme, han sagde og raabte, vilde det blive det Skjønneste i min hele Reise; thi ingen af Sanco Pansas komiskſublime Taler bære Vand derimod. Hans Kone, en rund, frigøiet, rødmusset, rask og tækkelig Urierinde, som jeg tog for een af hans Døttre, uagtet hun var Moder

til alle hans otte Børn, bragte mig Nideli og Hvedebrød og Ost, spurgte mig, om jeg vilde have Kaffe, og bevidnede i den naturligste Lethed sin Glæde over at see mig. Bonifacius havde intet Andet gjort, efter sin Tilbagekomst fra Bern, end talt om mig, grædt om Natten, og i de første Tider næsten hverken kunnet spise eller sove for min Erindring. Han havde forgudet mig i hele Altorf, og de to tre andre Bønder i Stuen fornøiede sig ogsaa. Jeg sang Urisange med dem; det var de evige Haandtryk og Lykønskninger; jeg har næsten aldrig været lykkeligere i mit hele Liv! Døttrene ere ret artige og natursmukke Alpepiger, og bøde mig Tobak. Den Yngste forærede mig, med smilende Glæde og et Kys, sin lille Tobaksdaase, som jeg skal bære til den uskyldige, ufordærvede Alpe-Naturs Erindring, saa længe jeg lever. Jeg bad Bonifacius, efterat jeg i to til tre Timer havde gottet mig i denne Høitid, følge med mig og drikke et Glas Viin hos mig med de andre Herrer. Vi kom op, og fandt dem, med en fremmed Sardinier, ved Bordet, fortvivlede over, hvor jeg var bleven af. Jeg fremstillede dem Bonifacius, og, da jeg mærkede, han ikke strax blev skattet af dem, med de Ord: „Her seer De den braveste, interessanteste Mand, jeg kjender i Schweitz, og een af mine bedste Venner — jeg beder Dem at ansee ham som min Fader.“

Jeg trykte ham i Haanden og kyssede ham. Verten, og især Sardineren, gjorde store Dine; men jeg skjenkede ham strax et Glas, bad ham sætte sig ved Bordet, og han satte sig. Hans frie, konstløse og dog naturlig artige Levemaade gjorde dem snart opmærksomme. Han gav sig til at fortælle dem om vor Bestigelse af Petina, og i kort Tid var han Hovedpersonen, som alle de Andre ikke kunde svare Eet til Tusinde. Han antændte det hele Selskab af Bernere, Sardineren, Verten, Piger og Drenge, som befandt sig i Stuen, ved sine klippekomiske Indfald, i uudslukkelig Latter. Han kom i en heftig Disput med Sardineren over Maaden at blive salig paa, som reent bragte hiin ad absurdum; og hvad han sagde over Religion, Tro og Maaden at forarbeide sin Saliggjørelse — den Tolerance, Rigtighed og naturlige Philosophie, som herskede i hans Udsagn, var utroelig sokratisk, krydret med uendelig Vittighed. Jeg tvivler om, at der existerer endnu, foruden ham, en saa beundringsværdig Natursøn paa Jorden. Sardineren blev heftig, men Bonifacius nedslog hans hele

Flamme med eet eneste Indfald, og saasnart et saadant kom, gik han, medens vi andre skoggrede, ud af Stuen. Tilsidst blev Disputen politisk. Sardineren lod de Ord falde, at Kongen af Sardinien var ikke at kimse af. Bonifacius tog Berns og Schweitzes Partie mod Savoyen; og, efter den moersomste Fægtning, triumpherede han med Fløiten og Uheli! og Sardineren forlod Stuen for bestandig. Vi kom silde til Sengs og vare alle enige om, aldrig at have tilbragt en moersommere Aften. Om Morgenen besøgte vi ham nok engang. Jeg gav hans lille Datter en lille Foræring, og tog Afsked, med Løfte om, at skrive ham til og hilse min Sophie og Prindsen (Moltke) min Kammerat.

Vierwaldstädter-Søen.

Den 24 April.

Da vi kom ned til Flüelen, fandt vi Søen i fnysende Skum, usædvanlig oprørt, uagtet den varme Føhn*) havde beaandet os ved Udgangen af Altorf. Men Modvinden havde vundet Seier, og det stormede stærkt. To andre Fremmede, formodentlig italienske Kræmmere, gik tilbage og vovede ikke at gaae ombord. Jeg, som tilforn aldrig fandt nogen mere vinkende Gjenstand end det oprørte Hav, og som med begeistret Aand sang paa Kjølen af en fuldseilet Jolle:

Sortladne Hav!
Modtag din Ven, som uforsagt
Tør møde Faren med Foragt;
Og kjæk, som du, mod Stormens Magt,
Sortladne Hav!
Og rask, igjennem Larm og Spil,
Og Kamp og Seier før mig til
Min Grav!

jeg zittrede nu i min Sjæls Inderste ved denne Leilighed. Alle den farlige Vierwaldstädter-Søes Rædsler, alle de Skibbrud og Ulykker, dens Kors paa Klipperne vidne om, dens Afgrunds Dybde, og dens omgivende Klippers Høide stormede mod min Indbildningskraft, som ligesaa mange dødlynende Tordenskyer. Jeg saae allerede den tynde Fyrrebarke knuust mellem Føhnens og Vi-

*) Føhn ɔ: Sydvind.

sens fiendtlige Bølger, jeg saae mig selv forgjeves sønderstøde mine Fingre paa den uopstigelige Kystmuur, for ved Hjælp af det klæbende Blod at hindre min Nedstyrten i Svælget, jeg saae allerede det sorte rædsomme Kors paa Kanten af Klippen, hvor man havde opfisket mit Liig, og, det som alene gjorde alt dette gyseligt, jeg saae dig, elskende Engel, som betroede mig din Uskyldighed, din Skjebne, din Evighed — som forlod Alt for en Hytte, hvor mine Arme ventede dig — hvis hele tilkommende Ro og Lyksalighed ere afhængige af mit Liv og min Velfærd — jeg saae dig, Sophie, vride dine Hænder paa de vilde Klinter, og hørte deres Rifter gjentage dine fortvivlede Skrig!

„Nei!" raabte jeg til de Andre paa Broen, „jeg vil gaae til Fods over Bjergene!"

„Der er ingen Vei," svarede alle Omstaaende. „Det er især paa denne Tid af Aaret fuldkommen umuligt paa anden Maade at komme herfra til Schweitz, end over Søen!"

Jeg tvivlede længe. Jeg raadslog med mig selv, efterat have forvisset mig om, at jeg hverken paa den østlige eller vestlige Side kunde omkyste denne af evige Snee- og Granit-Colosser omtaarnede Afgrund, og besluttede at overgive mig i Forsynets Haand.

Vi stege i Baaden, og roede med snart af- og snart tiltagende Vind, op igjennem den nogenlunde rolige Krog af Søen, til Forbjerget Næsen, som man kalder disse udspidsede Klippetunger. Men i det vi kom heromkring midt for Søens med Bisen fremfnysende Bølger, boltrede Barken saa stærkt, at jeg hvert Øieblik forestillede mig den omslængt, og havde der været en Mast deri, vilde jeg maaskee have været Iscariotisk*) nok til at holde mig fast derved, uagtet denne Forsigtighed her var aldeles spildt; thi paa dette og de andre farligste Dybder af Søen ere Klipperne saa muurbratte, at der er ikke mindste Mulighed i at redde sig op derpaa. Det allerfarligste Sted er i Nærheden af Tells Capel. Jo nærmere vi kom denne truende Klint, jo stærkere blev Bisen. De tre Roersmænd og vor Ledsager arbeidede imidlertid med Schweitzer-Kræfter, og vi kom lykkelig forbi.

---

*) Paa een af den i sin Konst uforlignelige Medailleur Ribler Heblingers Medailler, som forestiller paa den ene Side den mellem Disciplerne i Skibet sovende Frelser, er Petrus i Begreb med at indtage Seilene, Johannes med at vække Christus, og Judas holder fast om Masten. Een i Tanken ulignelig charakteristisk Forestilling!

Vi fik en Smule Regn. Vinden lagde sig lidt efter lidt; og noget efter Middag landede vi ved Brunnen, hvorfra vi i skjønt Veir spadserede op igjennem den af Mutteren vandede, yndige Slette, som, bestrøet af tusinde Træer og beklædt med de blomsterrigeste Enge, hæver sig mærkeligen op til Schwyz, under Haggen og Mythen.

Vi besøgte her den artige Herr Landamman Hedlinger, som besidder sin Svigerfaders prægtige Medaille-Samling; vi beundrede den tænkende Konstners Flid og Genie, og endnu mere hans Svigersøns Gjestfrihed og Taalmodighed med at vise og forklare os det Alt.

Schwyz.

Her skrev jeg følgende Brev til Sybille Reventlow:

Den 25 April 1790.

Min ædle, fromme, uforglemmelige Grevinde!

Fra hvilken Plet paa den hele skjønne Jord kan jeg mere passende tilskrive Dem, Deres Ludvig og Trolleborg, end fra dette Frihedens Skjød i Favnen af Alperne? Paa hvilket Sted kan jeg tænke rigtigere, føle naturligere, og udtrykke mig konstløsere, end i denne mildtbegeistrende Slette, hvis Græs og Blomster og Bække og Træer og Hytter og Bevaanere udgjøre et Heelt, hvorom det med fuldkommen Ret kan hedde:

Hier ist das große volle Herz
Von Mutterlieb Natur!

Denne Claudius's Periode var den første Fornæmmelse, som overvældede mit hele Væsen med fildrende Fryd, ved igaar at spadsere op igjennem det Eden, som blomstrer ved Foden af Haggenbjerg, fra Brunnen til Schwyz. Det er den sidste Følelse, efterat have nydt dets Herligheder.

Her altsaa vil jeg takke Dem og Deres livsalige Moder for de dyrebare Linier, Deres Hjerter have værdiget mit, i Anledning af min lyksalige Forening med een af Alpernes uskyldigste Døttre — men i Forveien maa jeg fortælle Dem, hvorledes jeg er kommen hertil, og hvad jeg har nydt her.

De veed allerede, af mit forrige Brev fra Sandrin til Tremsbüttel, Trolleborg og Sølyst, omtrent min Forfatning indtil

Begyndelsen af denne Maaned. Mit eensomme, frydefulde Ophold med min Sophie ved Foden af Gurten varede, som al jordisk Salighed, kun kort. Paaskens Høitideligheder, mine Schweitzer-Forældres gjentagne Bønner og adskillige Forretninger nødte os igjen til Bern. Jeg blev her efter Sædvane saa indviklet i de Artigheder, hvormed min uendelige Alpe-Familie hildede mig, at det for Besøg og deslige ikke var mig muligt at arbeide det mindste. Denne Levemaade blev mig utaalelig. Jeg besluttede altsaa, da flere Omstændigheder ikke tillode mig at reise før sidst i Mai, at anvende denne Mellemtid til en ny Schweitzer-Reise i de Egne, hvor jeg ikke før havde været. Leiligheden til at kunne udføre dette Anslag paa den meest oeconomiske og hensigtsfuldeste Maade tilbød sig, i det jeg fandt tre indfødte Schweitzere i Begreb med at gjøre samme Vandring til Fods. Vi forlode Bern for-otte Dagen siden. Min Sophie, der kjender ingen Glæde, som hendes Fornuft ikke bifalder, og hvis Fornuft indsaae mine Aarsager, var rask; men hendes Moder og Søstre vare trøstesløse, og toge Afsked med mig, som om de aldrig skulde see mig mere. Jeg gik fra Bern, over den elskelige Thunersø, og Pladsen, hvor jeg første Gange mødte min Sundhed, min Ro, over Brienzer-Søen, Hasli, Bjerget Brünnig og Lungern, gjennem Canton Unterwalden til Engelberg over Vierwaldstädter-Søen til Altorf i Canton Uri — og derfra over Republiken Gersau her til Schwytz. Men hvorledes skal jeg beskrive det Skuespil, jeg for et Par Øieblikke siden forlod? Firetusinde stærke, raske, frie Bønder, siddende paa flakte Træer i Kredsrader under aaben Himmel, paa den grønne med spirende Træer omkrandsede Eng, talende, rettende, vælgende, dømmende, raadslagende! Hvilke Ansigter! hvilken Simpelhed! hvilken virkelig Majestæt! Og jeg Lyksalige sad midt iblandt dem! hvilket Areopagus! Jeg vakler imellem det og Assemblée nationale — jeg veed ikke til hvilket min Sjæl lettest hensvæver. Men dette var i Naturens Skjød — var blot Natur, ingen Mirabeau. — Og hvad var Kloster-Salen i Paris mod denne Sal, hvor de evig urokkelige Alper vare Vægge og Himmelens udstrakte Befæstning Platfond! Ikke min Sophie — nei! men Ludvig, Ernst og Christian — Folkevennerne, Bondervennerne, savnede jeg her — Assemblée nationale taber. Hvad er selv Robespierres Eloquence mod en Schweitzer-Bondes uforberedede natursimple Veltalenhed! og hvor

jammerligt klinger Præsidentens „Messieurs" hist mod den regjerende Landammans: „Herzlich getreue und herzliebe Herren Landleute!" Tretusinde Bønder stode rundt om den siddende Kreds. Landammannen (den første mellem sine Ligemænd) holdt en syndig Tale over Dyd og Retfærdighed, som de eneste Støtter for Statsfrihed, og ved dens Ende vendte sig alle Syvtusinde om og bade stille med sammenfoldede Hænder til deres eneste Konge, Himmelens og Jordens Skaber! Derpaa fulgte Raadslagningen. Jeg var i Grækenland!

Arth.

Vi forlode Schwyz om Eftermiddagen, og kom, i Selskab med Doctor Zay, Raadsherre i Arth, deels tilfods, deels over Lowertz-Søen, gjennem den frugtbare Dal til Arth, een af de skjønneste Flekker i Schweitz, ved Enden af den yndige Zugersø.

Vi spiste her til Aften, med den meget artige Doctor Zay, som jeg opdagede, var Digter, og af hvis Digterevne jeg fandt en nydelig Prøve i en Romanze i schweitzerisches Museum. Jeg læste den først for de Andre; og udmærkede dens fortrinlige Skjønheder, som meget fornøiede ham. Samtalen blev litterarisk, og jeg fandt i denne unge Doctor og Raadsherre, som i Førstningen forekom mig i Dragt og Anstand at have saa megen Lighed, som muligt, med en Skomager, der er bleven Skolemester, en Mand af usædvanlige Kundskaber og fiin Smag. Han kunde Horaz og Virgil udenad, havde læst alle de nyere gode franske, tydske og engelske Digtere, og foretrak Haller, „der deutsche Urdichter;" og gjorde en Sammenligning mellem Voltaire og Wieland, som røbede hans grundige Æsthetik, da den saa ganske faldt ud til den Sidstes Fordeel. Han har i Folkeforsamlinger holdt Taler, hvori hersker megen mandig Veltalenhed. Jeg læste en Tale, han bragte mig, hvilken han, som Gesandt, havde holdt for Glarnerne, og som findes trykt i schweitzerisches Museum. Vi bleve meget venskabelig fortroelige med hinanden, og kom overeens om at indgaae en Correspondance, som begyndte strax, i det han skrev i min Stambog sin Addresse med den Sentenz:

Perpetuo durat virtus, Doctrinaqve rerum,
Sors in easque nihil, qvod dominetur, habet.

Og jeg gav ham min, med den Overskrift, som han sagde, jeg havde udskrevet af hans egen Sjæl:

Non bene, pro toto libertas venditur auro.

Tells og andre Helgenes Bedrifter ere malede paa alle Husene her i denne nydelige lille By, hvis maleriske Beliggenhed, ved Foden af Rigi, i den yndigste af Zuger-Søen bespulpede Dal, er overmaade indtagende. Vi bleve her om Natten, og Doctor Zay fulgte os om Morgenen, uagtet det regnede, over Zugersøen til Imensee. Han underholdt mig med Samtaler om Kiemen, om Rigi, og Baron Schösler, og bad mig indstændig, engang at komme her igjen, for med ham at bestige det prægtige Rigi.

Herfra kom vi til Tells Capel, i den saakaldte hule Gade („die hohle Gaße“), hvor han skjød Bondebøddelen Geßler. Efterat have forrettet vor Andagt, gik vi ned til Küsnacht, hvor vi indbordede os til Lucern. Før vi kom af Küsnacht-Bugten ind i Lucerner-Bugten, besaae jeg nok engang med Ærgrelse Raynals Schweitzer-Monument. Jeg disputerede herom med Sinner og Kirchberger. Skibsfolkene holdt med mig. De fortalte mig, at man havde villet opføre det paa Rütli, men Urierne havde afslaaet det. Jeg spurgte dem, om Schweitzerne vel havde skjenket Franskmændene Frihed til at opføre det paa deres Grund. De svarede med Haan eenstemmig „Nei!“

Intet kan tænkes mere underholdende end Seiladsen i Bugten ind til Lucern, hvis Halvmaane er krandset med de muntreste Landhuse, paa træbestrøede opglidende Høie. Alting spirede og grønnedes. Det er ubeskrivelig deiligt, saaledes daglig at see den unge Vaars Fremvært. Lucern er meget malerisk, og ligner Verona meget, efter de Afbildninger, jeg har seet af denne Stad.

Lucern.

Vi toge ind i Ørnen, hvor Verten kjendte mig igjen, og gratulerede mig med mit Giftermaal. Den store Haller er bekjendt overalt, indtil af den ringeste Bonde. I Canton Uri kjende alle Schweitzere denne Mand, der vel af Alle, som have levet

paa Jorden, tidligst og almindeligst er kommen i Besiddelse af Tilnavnet stor — selv hans Fiender, Alle nævne ham aldrig anderledes. Stor er bleven en Stavelse i hans Navn, som end- og de, der hverken have Idee om Størrelse, eller Haller, bruge. Om ingen Dødelig har jeg hørt mere almindelig uindskrænket Overeensstemmelse i fordeelagtig Bedømmelse. Vi spadserede over de historiske, malede, bedækkede Broer, besaae Jesuiter-Kirken og det nye indrettede Bibliothek, som var intet mindre end catholsk. Jeg fandt ikke een eneste catholsk Bog deri. Jeg gjorde her Bekjendtskab med en vis Herr Major Mahler, som har giftet sig med en Engelænderinde, og skatter Ægtestandens Lyksalighed. Vor Overeensstemmelse i Smag, som vi først opdagede ved Indgangen i Tøihuset, vor lige Mening om Paris og en Hytte paa Alperne o. s. v., gjorde os snart til Venner. Han spiste med os om Aftenen, og anvendte al sin Veltalenhed paa at bringe mig til at blive her i Morgen over. Vi morede os her meget over en tyk og tænksom Skrædder, som med ubeskrivelig Vigtighed, Betænksomhed og Sublimitet tog Maal af mig til et Par Caleçons. Paa Raadsalen i Schwyz dømte Landammannen, i en Sag om en Ægteskabs-Contract, ikke med halv saa megen Gravitet, som han, i det han forrettede dette hellige Arbeide. Een eneste af hans Gebærder og Miner, som han havde den Mode at lade gaae forud for hans Ord, var mere værd end hundrede Caleçons.

Den 27 April.

Uagtet det regnede bestandig, besluttede vi dog at reise herfra i Dag til Zug. Jeg var anden Gang igjen i Gaar hos Herr General Pfyffer, og besaae paa ny hans mesterlige Værk. Han kjendte mig igjen, og vi talte meget sammen om Bjergene og deres Høide. Han bekræftede og, at Finster-Aarhorn var det høieste af alle Schweitzer-Bjergene*). Han arbeider paa et Kaart efter sin Plan, med Tilsatser og Punkter af Spidser til Montblanc, for Andre, som videre ville udføre det. Han har i de smaa Cantoner havt uendelig Vanskelighed med at udføre sit Værk; og har for det meste maattet arbeide ved Maaneskin, da

*) Senere Opmaalinger have fundet, at Mont Rosa er det.
Udg. Anm.

man har mistænkt ham for at ville sælge eller give det, som Landsforræder, til Frankrig.

Her Meier von Schauensee besøgte os om Morgenen. Lavater havde recommanderet mig ham forrige Gang; men jeg fik ikke Leilighed til at besøge ham. Det er en meget artig ung Mand, som jeg underholdt mig med megen Fornøielse med, over Europas nærværende kritiske Forfatning.

For sjette Gang begav jeg mig nu igjen ud paa Vierwaldstädter-Søen, steeg i Land igjen ved Küsnacht, hvorfra vi drog til Imensee, og derfra over Zuger-Søen til Zug.

Fra Zug gik vi over Horgenbjerget, og derfra til Zürich; men Lavater var bortreist med en Prindsesse af Würtemberg-Mumpelgar; og vort Ophold i denne By blev derfor kortere, end det ellers vilde være blevet Tilfældet.

Fra Zürich droge vi om Middagen i deiligt Veir til Rapperschwyl langs med de spirende, blomstrende, syngende, gesnerske Kyster, besaaede med Viinhaver, Enge, Skove og venlige Landsbyer.

Intet paa Jorden kan være guddommeligere henrivende end Pilegrims-Opgangen fra Rupertsborg gjennem den saakaldte mørke Skov over Bjerget Etzel til Marias eensomme Tempel; og ingen Udsigt kan tænkes mere fortryllende end den over Canton Zürich fra dette Bjerg af.

Einsiedeln.

Den 30 April.

Større Contrast paa een Dag, end dette Sted og Zürich, lader sig ikke tænke. Overalt i Kloster og Kirke var her Pragt og Glimmer, og udenfor yderlig Elendighed; betragtede man Religionen her, da viste den sig i Andagt og Overtro og gyseligt Barbarie; og Geistligheden lod til at være ret djævelsk. Overalt vrimlede der af Mennesker, der knælede og mumlede og bade — Pilegrimme med Vorkapper og Rosenkrandse og blottede Hoveder — gamle Koner, der knælede paa de kolde Stene! Det eneste Behagelige var den smukke, høitidelige Musik.

Marias Tempel i Einsiedeln*).

See dig selv og flye, Forbandede!
Ewald.

Hellige Despotismus, Hierarchie! Hvilken Maler, som Naturen gav Hjerte, som Gratierne skjenkede Smag, vilde foretage sig at fremstille dig i din hele Drageskikkelse, med alle dine hundrede slangebørstede, giftsprudende Hoveder, svømmende i Blodet af dine Millioner Martyrer, glindsende af deres usunde Fedme! O! for at kunne udmale dig ganske, maatte man have Hierarchens umenneskelige, hellige Følesløshed!

Nei — ikke et Træk engang af eet af dine Hoveder! ikke et eneste egentligt Træk af dig selv, som du er, besmitte den Pensel, som helligedes i Himmelens paa Jorden neddryppende Farver, som, rød endnu af Dypningen i Züricheregnens Morgenrøde, zittrer i min Haand — og zittrende synes at bede sin Fører om at maatte beholde denne Naturens, Uskyldighedens, Menneskelighedens Farve — Kun eet af dine Mindesmærker, forbandede Forbandede! Allerede dette er meer end skrækkeligt; allerede dette vil bortjage den kjælneste blandt Gratierne. Hiin Maler, hvis langt finere Pensel syntes dyppet i Naturens eget Hjerte, vovede sig til at copiere din Eed; jeg vil blot tegne eet af dine Monumenter: Marias Kirke i Einsiedeln, og i det: den rigeste Elendighed og den elendigste Rigdom, Jorden har at fremvise samlet paa eet Sted.

Det afskyelige pragtfulde Kloster ligger i en vild ufrugtbar Fjeldslette paa Toppen af Etzelbjerget i den saakaldte skumle Skov**). Dens sorte Graner give den mindre Ret til dette frygtelige Navn, end det Barbarie, den omhyller; og Bygningen, der hæver sig i dens Midte, fortjener i alle Henseender Navn af Mørkets Tempel. Solens Straaler smelte, skjøndt sildig, dens grimme Fjeldbrinkers Snee, de gjennemlyse hist og her dens dunkle Trægrupper; men Fornuftens og den sande Religions Straaler vilde neppe nogensinde gjennemtrænge dens Klosters tykke Mure, end sige dets Beboeres endnu tykkere Pander.

Den romersk-catholsk-papistisk-munkepræstelige Religion, eller

*) Udarbeidet af Forf. selv, og meddeelt i Tidsskriftet „Minerva“ i Aaret 1791.
**) „Der finstre Wald“ i Canton Schwyz.

tydeligen talt, det meest atheistiske Afguderi, Ladhed og Herskesyge har avlet med Dumhed og opklækket med Laster, throner her i Mørkets og Afgrundens hele rædsomme Helvedpragt. Hundrede Tusinde ulykkelige Slaver af dette Uhyre vrimle, ligesaa mange Offere, gysende, zittrende, sukkende, grædende, hulkende, snysende, hungrende, tørstende, vansmægtende, fortvivlende, rasende i den Vochimsdal, som omgiver det.

Efterat have tilbagelagt den yndigste, skjønneste Vei paa Jorden, efterat have gjennemvandret den livsaligste Labyrinth af alle den lyse, milde, venlige Naturs Trylleries, efterat have forladt Jordens fuldkomneste Paradiis i Amphitheatret over Rapperschwyl, udbreder sig pludselig fra Etzel-Capellet denne rædsomme Dal. Det er at flyttes fra Himmerig til Helvede — og man studser med Forfærdelse over, at denne elysiske Opgang var Ascensus Averni *).

Man vandrer her omtrent en Time i en frygtelig Ørk, alene beboet af Jammer. Øiet opdager intet Træk af den venlige Natur; selv Solen, der opgaaer over Retfærdige og Uretfærdige, skjulte sig, medens jeg var der, bag tykke Skyer — den syntes medlidende at vende sit Øie fra alle disse Elendigheds Spor, hvori den usle Vankundighed daglig stønner. Vilde, med sorte Graner, mellem hvis melancholske Skygger Sneen griner, omviklede Fjelde omgive de ufrugtbare Heder, paa hvis Mos hist og her adspredte Hytter male Hjertet den Elendighed, der ellers let vilde fare Øiet forbi. En grumset, strid, blot med Kampestene og Tidsler bekrandset Strøm gjennemhviner i dybe Slangebugter dens Øde, den eneste ledsagende Lyd til Pilegrimens Suk; thi ingen Fugl vover i denne Egn saa lidt som i Skyggen af Boha-Upa **) at synge Skaberen sin Morgensang. Man kommer over denne Bæk paa en Bro, som, med mere Ret end hiin paa Gotthard, kaldes Djævelens Bro. I Nærheden deraf er den berygtede Guldmager-Helgens forfaldne Hytte. Her begynder Mødet af Dalens inderste Elendighed i en Vrimmel af betlende Vantrivninger og Krøblin-

*) Opstigen til de underjordiske Boliger. Virgil kaldte det en Nedstigen:
— — — facilis descensus Averni
Noctes atqve dies patet atri janua ditis.

**) Det indiske Gifttræ, hvorom man fortæller, at dets Uddunstninger dræber alt sig derom befindende Levende. I en temmelig Strækning rundt omkring det er Ufrugtbarhed og Dødstille, hvor ingen Plante spirer, ingen Fugl qviddrer, intet Insect myldrer eller surrer.

ger, der ved hvert tiende Skridt fare hobeviis imod den gysende Vandrer, som ligesaa mange hungrige Ulveunger.

Denne Armodsvrimmel tiltager mere og mere, indtil den endelig bliver en fuldstændig, fast uigjennemtrængelig Hær paa Veien forbi de ni blasphemiske Capeller, der, i omtrent lige Frastand fra hinanden, ende sig ved Indgangen til Klosterpladsen. Disse Præludiums-Præparations-Vagtcapeller, ved hvilke Pilegrimen i Forbigaaende maa øve sig, for lidt efter lidt at gjøres værdig til det Allerhelligstes Betrædelse, indeholde i deres uanseelige, smudsige, i Hast opdyngede fire Vægge: Jesu Christi Historie i Billedværk*). Udenfor ethvert af dem vrimler en Mængde pjaltede Tiggerkjællinger og med Udslet plagede Børn, som for Fjerdeparten af en Skilling agere sammes Præster og deres Histories Fortolkere. Paa den samme Jordplet, hvor St. Meinard eller St. Moriz (thi Munkene, som de selv tilstode mig, og som Krøniken vidner, ere uvisse om, hvilken af disse to de egentligst tilbede som øverste Beskytter) har hundrede prægtigklædte, rigtlønnede, velspækkede Hofmarschaller, har Verdens Frelser, den guddommelige Jesus, ingen andre end disse Udskud af Menneskeheden til sin Opvartning. De opramse med halv articuleerte Skrig Betydningen af de Grupper, som udhugne i Træ, udsatte for Slud og Snee gjennem Indkikslugerne, forestille hans Fødsel, hans Læren i Templet, hans Daab, o. s. v. — som en Marionetspillerdreng udskraaler Navnene paa den Konge af Preussen, eller den Hans Wurst, som dandser forbi Tilskuerens Øie. Virkningen af denne Indretning er sikker. Christus, som Catholicismen, næst Gud, fornemmelig stræber at skjule, eller i det mindste at gjøre saa ukjendelig som muligt, Christus, som den hellige romerske Kirkelære uophørlig bespotter, Christus er her den underordnede, og Charitosus, Placidius, Dionysius etc. er i den forvildede Pøbels Forestilling naturligviis overmaade meget vigtigere Personer; thi det veed den vel, at ingen af disse Herrer, der glimre paa Templets prægtigste Altere, vilde tage til Takke med en saadan Steenhytte.

---

*) Overalt i de betlende Lande, hvor Helgene staae Skildvagt, findes slige Stations-Capeller, sædvanligen helligede Martyrer af sidste Classe (Diis minorum Gentium), i hvilke den catholske Vandrer beder den første af disse Helgen-Portnere bede for sig hos den anden, den anden hos den tredie, saa videre, indtil endelig den sidste forunder ham Audienz.

Man kommer endelig ind paa Pladsen foran Tempelbygningen, der omgives af murede og fjælebyggede Boder, hvori man med den uanstændigste Vinken og Raaben falholder Andagts-Spilleværker og Religions-Dukketøi af alle Sorter. Mariebilleder af Sølv, Kobber, Messing, Træ, Papir, Vox, Sukker, Smørdei — Rosenkrandse eller Paternosterbaand til alle Priser — og Religionsbøger, der ere endnu hundrede Gange affindigere end vores*), udgjøre de tre fornemste Grene af denne Helligdomshandel. Paa Midten af Pladsen, ligefor Portalen, staaer imellem sex høie, sorte Marmor-Colonner paa et Fodstykke, hvoraf tolv Vandstraaler udspringe, Marie, en efterabet forulykket Copie af den mediceiske Venus. Paa Trappen, som hæver sig op mod Kirkedøren, vrimle nu i større og mindre Hobe Pilegrimene, under bestandig Mumlen af Ave Marie, eller Skraalen af Psalmer, ind i Kirken. Jeg saae i den Tid, jeg var der, nogle Hundrede indmylre paa denne Maade, foruden ti til tolv ordentlige Processioner fra de næstliggende Stæder. Det var imidlertid ingen af Hovedfesterne, men blot een af de ordentlige Høitidsdage, hvoraf Einsiedeln tæller i det mindste trehundrede om Aaret.

En Gysen foer igjennem alle mine Nerver ved at træde ind i dette Irreligionens Tempel. For at male det værdigen, maatte jeg dyppe min Pensel i Døden, og laane Lys og Skygge fra Helvede. Overtro, Fanatisme og Vankundighed har bygget det, Afgrunden har ydet alle sine Skatte, for at udzire dets

*) Jeg vil blot anføre een eneste Bod- og Bedrings-Bøn til Prøve paa den catholske Andagtstone. Synderen eller Synderinden indfalder til Gud paa følgende Maade:

„Lad mig være, for Gud i Himmelens Skyld, I Synder! lad mig dog een„gang være i Fred! Jeg har brugt jer saa meget, at I ikke længer kunne holde „det ud; hverken I eller jeg kunne gaae videre. Jeg har saa aldeles udtømt jer „alle, at jeg, for at synde i Morgen, mangler ligesaa meget Lyst, som I Til„lokkelse."

„Hvem skulde troe det, at du selv, min Gud! har hindret min Omvendelse? „Og dog er det virkelig saa i sig selv — Du har havt Uret i at være saa lang„modig. Imellem os sagt, jeg kunde tilsidst ikke faae i mit Hoved, at du kunde „være Gud; du syntes mig alt for taalmodig for en Gud at være."

„Tak skee din Ombu alligevel; nu er jeg da dog endelig omvendt. Jeg giver „mig af Udmattelse, om ikke af Fortrydelse. Jeg har saa ofte gjennemrendt La„sternes Bane, at jeg endelig, for en Forandrings Skyld, efterat have syndet saa „meget som man kan synde, holder op med det Væsen."

„Jeg har fortørnet dig i saa høi Grad, at jeg har forestillet mig, du maatte, „da der intet Andet var med mig at gjøre, see dig nødt til at tilgive mig. Det „er blot her, man endnu finder Naade; det er din Thrones ubrydeligste Lov; „thi saa yderlig er min Forbærvelse, at du enten maa tilsidesætte din Retfær„dighed, eller forøge Helvedes evige Pine, Amen."

Mure. Gud er forglemt, og Naturen forjaget der, med alle dens Emblemer. I dets utallige Fyldings- og Udpyntningsværker er aldeles intet Spor af disse synlig. Forgjeves leder man om mindste Træk af Smag i denne sammendyngede Kostbarhed. Mangfoldige Billeder af Træ, Steen og Sølv, endnu mangfoldigere, tildeels elendige Malerier, der alle forestille den hellige Moder, deels heel, deels halv paaklædt, i alle mulige vanhellige Skikkelser, og en utallig Mængde Helgenbeenrader, hellige Dødningehoveder, hellige Hjerneskaller, hellige Skinnebeen, og hellige Knokler af Martyrer, Bisper, Munke, Sværmere, Skjelmere og Dosmere, der deels have været til, deels ikke have været til, grine fra alle Kanter mellem sorte Marmorpillarer, indfattede i Brokade, Sølv, Guld og Perler. Det Hele indjager Skræk og Afsky, medens Diet blendes, og ethvert Stykke for sig kan man ikke undersøge uden Væmmelse. Hist er det en Forestilling af Nadverens Indstiftelse i hævet Billedsnit (det bedste Stykke Einsiedeln eier), anbragt paa Foden af Alteret i fast uigjennemtrængeligt Mørke; her fire laar- og beenløse Helgen-Knokkelkroppe i fuldeste Glands, fordunklende en lillebitte Christus med Forsoningsfanen. Det Ene kan ikke sees for det Andet; Forgyldningen spiller i saa høi Grad Hovedrollen i den sorte Grund, at Kirkens Platfond og Baggrund ved Indgangen opvækker Ideen om et i Hast udjasket Theaterhelvede. Hvad der meest burde skjules, falder meest i Dinene. Fire hele prægtig udstafferede Beenrader, hvoraf den ene skal have tilhørt en vis Dionysius, den anden en vis Placidius, den tredie en vis Charitosus, og den fjerde en vis Candidus, prange paa smagløs udgravede og med tusinde usammenhængende Snurrepiberier omsnerklede Lydbænke. Man har sørget for, at deres hele Knokkelsystem, trods deres guld- og sølvbroderede Dragter, er synligt. Denne har Dine af Jaspis, hiin af Carfunkel o. s. v. Mund, Næseborer, Mellemgulv o. desl. ere fyldte med Perler og Ædelstene. Indbildningskraften, kort sagt, kan ikke optænke noget Væmmeligere; og har man ikke i Forveien Modbydelighed for opstablet Rigdom, kan man faae den her; thi neppe ere de forbandede Metaller nogensteds slettere anbragte.

Inden i dette saaledes udspækkede store Tempel staaer et mindre, sammenholdt af corinthiske Colonner, hvis Portal vender imod Indgangen af det større. Saasnart man træder ind

i Kirken, har man dets Dør lige for sig, hvis Tværstolpe er af Sølv, i hvis Midte fem Huller ere anbragte, hvilke den af Munkene bedragne Pøbel troer at være Spor af Guds egen Haand, med en Overskrift, som i hele denne Vederstyggeligheds Mængde er det Eneste, der erindrer hans Navn.*) I denne Sølvstolpe blive aarligen, efter den tarveligste Beregning, stukne 500,000 Fingre, forudsat enhver Pilegrim har fem slige Lemmer; thi Enhver, som gaaer Omvendelsesgang til Einsiedeln, gaaer ind i dette Allerhelligste; og Enhver, som gaaer derind, stikker sine Fingre i disse Huller. Jeg saae den Tid, jeg var der, nogle Hundrede i denne andægtige Beskjæftigelse. Da Døren er saa høi, at selv en temmelig velvoren Person maa strække sig, for at naae Hullerne, kan man forestille sig den Stilling, hvori Fruentimmer og lave Mandfolk mere hænge end staae, medens de forrette deres meest brændende Bøn. Ofte forvride eller brække de en Finger ved denne Leilighed, og stundom har det vel tildraget sig, at en lille kort og buttet Synder, i det han saaledes bad om Helbredelsen af een Finger paa den venstre Haand, har fordærvet to paa den høire, uden at den tredie derved blev bedre.

Stanken i den store Kirke overgaaer Alt i Væmmelighed. Man tænke sig Uddunstningen af brændende Vorlys, henmuldrende Knokler, og nogle hundrede usunde, i aldrig skiftede, gjennemsvedte Pjalter viklede Mennesker! Jeg vilde heller fryse ihjel paa een af Fjeldtoppene i Spitsbergen, end opholde mig tre Dage i dette Clima, der vist er endnu værre end det i Hvalfiskens Bug. Imidlertid ere dets Dunster Alpeluft imod den hede Pest, som i stedsevarende Damp syder i det mindre Tempel. I dette knebne Rum, allerede hedet af de utallige Vorlys, som omgive Mariebilledet i Baggrunden, som har kun een eneste Ind- og Udgang, der altid er tilstoppet, staae de ulyksalige Marie-Offere sammenpakkede i ægyptisk Mørke, da Lyset saaledes er anbragt, at alt Skin falder paa Afgudinden. De fleste blive desuagtet henved en Time i denne meer end assyriske Ovn. Jeg vovede mig for et Par Øieblikke ind deri; men vare disse Øieblikke blevne forlængede over fire Minuter, havde jeg sikkerlig været qvalt i det femte.

---

*) Den blasphemiske Overskrift er følgende: SCIANT QVIA MANUS TUA HÆC ET TU DOMINE FECISTI EAM.

Mariebilledet selv, dette pavelige Palladium, for hvis Skyld alt det Øvrige er sammendynget, denne saa navnkundige Helligdom, der nu i meer end 500 Aar har sat meer end hundrede tusinde Gange tusinde Fødder i Bevægelse, og forstrakt meer end to hundrede Millioner Fingre, dette virkelige Afgudsbillede, som i saa lang Tid og maaskee endnu længe vender Millioners Hjerner og Hjerter fra den sande Gud — er et Mønster paa Alt, hvad det vanvittigste Academie i den største Daarekiste kunde opspinde og sammensætte smagløst, fælt og latterligt. Det er en stivstaaende Pyramide af Guldbrokade, fra hvis høire Side opstaaer et Zepter, og fra hvis venstre Side en ulige mindre Guldbrokade-Triangel hæver sig næsten til Spidsen. Den store Pyramides Top har et Ansigt med en Krone paa, den lille ligeledes — begge kulsorte.

Den hele Gruppe er omfattet med forgyldte Plader i Skikkelse af Tunger, hvorpaa mangfoldige forresten skjulte Lamper kaste deres Lys og give dem Anseelse af Flammer. Illusionen heri er saa stærk som muligt; thi Dampen af Lysene, og Lugten, det foraarsager, forbunden med Heden, gjør, at man virkelig troer det brænder. Dette kostbareste og dummeste Spilleværk paa Jorden kaldes:

Sandfærdig Afbildning
af
Guds Moders vidunderlige Billede
i Einsiedeln.

Een Nat og to Dage — tre Nætter tilbragte jeg i dette Gehenna. Jeg hærdede mig til Beskuelsen af alle dets Rædsler, og saae Menneskeheden i sin dybeste Fornedrelse, i sin yderste Elendighed, al Fornuft, al Moral, og al Religion berøvet. Munkene fortalte mig, at man endnu aarligen talte hundrede tusinde Pilegrime. De Fleste bringe den hellige Dragedukke deres sidste Skjerv. Adskillige Reisende have beleet denne Indretning i vort philosophiske Aarhundrede — og jeg beklager dem meer end de Ulyksalige, de spotte. Jeg skammer mig ikke ved at bekjende, at jeg tilbragte det meste af hine trende Nætter i Taarer, og at jeg aldeles har forfeilet Virkningen af min Beskrivelse, hvis den opvækker Latter.

Rhinens Kilder.

Den 1 Mai.

I det deiligste Veir, man kan forestille sig, spadserede vi fra Lachen over Näfels til Glarus og tilbage til Wesen, mellem Bjergene Glarnitsch, Tödi, Schild og Wiggös. Mellem Bjergene og Wallenstadt=Søen standsede vi noget; og seilede over den, hvorpaa vi vendte os mod Syden.

Fra Gotthard begynder mod Østen en Samling af Bjerge, som man har givet Navnet Adula. De ere deelte i adskillige Strækninger mod Øst og Nord. Mellemkløfterne ere ligesaa mange uhyre, rædsomme Iisdale, hvorhen ingen levende Skabning tør vove sig uden Vinger, da de, hist og her revnede, skjule bundløse Afgrunde. Paa den største Forhøining af disse ubestigelige, iisbedækkede Steencolosser udspringe smaa Rhinkilder.

Fra deres Spidse begynder en anden Fjeldkjæde, som strækker sig langs med Grændsen af Canton Uri, til den sydlige Deel af Glarus, hvor den ender sig, og under Navn af Freiberg og Tödi, udgjør en gyselig Muur. Over disse Bjergkjæder reiser sig en tredie, der mod Syden danner en 7 Mile lang Dal, under Navn af Rheinwald. Her udspringer den tredie store Rhinkilde paa et Bjerg, bag hvilket en gyselig Iiskløft af 5 Miles Længde synes at tabe sig i Himlen.

Rhinen bliver ofte borte under Stene og Iisklumper.

Ved Solens Nedgang den 2 Mai.

Jeg sidder mellem nogle Buske paa en gammel Egerod, der er omstyrtet i den gyselige Storm, som overfaldt mig i Ørkenen mellem Sargans og Ragas. Ligefor mig staaer den evigen sneetakte Muur, som skiller Bündtnerland fra Glarus — paa høire Haand den pludselig standsende Kjæde af de tokkenburgske Bjerge — bag mig den truende Fjeldgrændse af Bündtner=Alperne, og paa venstre Haand deres uendelige Sneetoppe. Rundt om mig er Intet, uden Heder, Steendynger, Sneebanker og vantrevne Træer — ovenover mig en tordensvanger Himmel. Cataracternes Brusen blande sig med Stormens skrækkelige Hvinen i Klippekløfterne — aldrig har jeg seet Naturen saa vild og uvenlig. Og dog — dog føler jeg, at endogsaa her vilde Palmine kunne danne mig et Paradiis!

Den paafølgende Morgen gik vi tidlig fra Ragaz, paa en mellem Buske, Bøge, Graner og Lærketræer sig opkrydsende Sti, til Høire af Bjergkløften mellem Valelza og Galanda. Afgrunden sank, og Fjeldtoppene vorte, ligesom vi kom høiere op paa Bjerget Sulbis, med Galandas besneete Pande lige for os i Himmelen, og Rhinen bag os i Sarganzerdalen, som en glimrende Slange paa Bunden af sin sorte Hule.

Efter bestandig at have opkrydset os over bratte Præcipicer, kom vi til Valenz, hvorfra vi begyndte at nedstige til Badet Pfäffers. Det varede ikke længe, før vi fra een af Pynterne, hvorover Stien snoer sig, bemærkede dette forunderlige Bad lodret under os i den rædsomste Klippekløft, som den nedstyrtende Sarnin med forfærdelig Fnysen gjennemstrømmer. Neppe har noget Sted paa Jorden en forfærdeligere Beliggenhed. Klippemuren især paa den anden Side er aldeles brat og gyselig høi.

Medens de Andre besaae Badehusene, krøb jeg op paa den høieste Pynt, jeg fandt, lige over for det, og satte mig til at meditere over disse uhyre Steenmasser og Skove, da utallige Myrer nødte mig til at forlade min Plads, og opsøge en anden, hvor der vrimlede endnu flere. Jeg beundrede Skaberens Almagt i hans Godhed, ved at bemærke alt det Levende omkring mig paa et Sted, hvor man skulde troe, Døden var enevældig.

Vi gik fra Badet op igjen ad den overhængende Klippe, paa den anden Side, som er meget brat, og næsten overalt fuldkommen lodret. Herfra gik vi over en Alpe-Eng, forbi nogle Hytter, til Abbediet Pfäffers, hvis Beliggenhed er overmaade malerisk og romantisk. Det har en Skov over sig, en under sig, og endnu en paa hver Side, og ligger paa en betydelig Forhøining, hvorfra Nedsigten i Dalen om Mayenfeld, som Rhinen gjennembugter, er høist fortryllende. Tæt derved kommer man til en Cascade, der styrter ned af Fjeldet under en Bro, som skjuler sig i Skoven.

Den 4 Mai.

Fra Pfäffers kjørte vi til Chur og derfra tilbage til Mayenfeld, i en gyselig Hede. Paa Veien kom vi forbi Retterpladsen, hvor Executionen over en Røverbande skulde gaae for sig. I Mayenfeld vrimlede Huse, Tage, Træer, Heste og Vogne af Mennesker, rundt omkring fire Forbrydere, hvoraf de

tre skulde halshugges. Midt i Forsamlingen sad, over for dem, en Kone, som nu skulde være Vidne til sin tredie Mands Henrettelse. Vrimmelen og Larmen var skrækkelig. Der var over 4000 Mennesker samlede.

Fra Mayenfeld gik vi over Vadutz til Feldkirch, næste Dag.

Feldkirch ligger overmaade deiligt, mellem Viinbjerge, Klipper og Sneeskove. Fra Toppen af Høiene, der omgive det, er den herligste Udsigt til Tyrolerbjergene og Appenzelalperne paa den anden Side. Floden Ill styrter frem mellem tvende Klipper, gjennem hvis Kløft man i Baggrunden seer de mægtige Alper. Spadseregangen i disse to Timer, fra Feldkirch til Rhinens Bred ved Meiningen, var een af de behageligste, jeg i mit Liv har havt.

Saasnart vi vare stegne ned ad Trappegangen i Steenhøien udenfor Staden, hvor Illen undløber den, for at styrte sig i Rhinen, kom vi gjennem utallige naturlige Haver, hvis Træer og Enge alle blomstrede, til den deiligste Slette, man kan see paa Jorden. Den fuldkommen plane Flade var bekrandset af allehaande Smaaskove og Høie, bag hvilke de skydækkede Bjerge hævede sig. Qvæget bøgede i de blomsterfulde Græsgange, Fuglene sang i Toppene af de omstrøede Træer, og lidt i det Fjerne lød Rhinens stille Susen — en Musik, som ingen konstig Harmonie kan efterligne!

Solen begyndte at straale heed, da vi kom til Bredden af Rhinen, som allerede her strømmer temmelig bred gjennem to Labyrinther af unge Skove og yndige Buske.

Da vi i en Baad vare satte over til den anden Side, og atter havde sat Foden paa Schweitzer-Grund, lod jeg de Andre gaae foran til Oberried, og blev selv tilbage, for at bade mig anden Gang i Rhinen. Denne Forretning kostede mig en Deel Umage og Møie. Jeg ledte længe, inden jeg fandt reen Bund, ude i Midten, hvor Strømmen løb stærkest. Jeg pladskede dygtig om, og spadserede derpaa, med vaade Haar, over blomsterstrøede, af Frugttræer omhegnede Enge, til Oberried, en overordentlig deilig, stor Landsby, hvor jeg fandt mine Medreisende, der ventede mig ved Spisebordet.

Rhindalen mellem Oberried og Altstetten.

Hvor tryllende skuffer mig uophørligen den landlige Naturs uudtømmelige Rigdom! Hundrede Gange har jeg gjentaget paa min labyrinthiske Vandring mellem Alperne: „Her er det skjønneste Sted i Schweitz! her er den yndigste Plet paa Jorden! her er Naturen i sin fuldkomne Pragt!“ — hvor ofte har jeg troet, at mit vellystberusede Blik ravede paa Grændsen af sin Nydelse, at mine Dine aldrig vilde kunne trylles af mere henrivende Gjenstande — og bestandig har det Følgende overtruffet det Foregaaende!

Naturen er dig liig, Palmine! Dens Tillokkelser forøges og forfleres ved daglig Omgang, og, naar man endelig troer at have udtømt dem alle, fremkomme nye, der vilde bedøve Sandserne og knuse Hjertet i deres Vælde, hvis man ikke ved de foregaaende var bleven styrket og beqvem til deres Modtagelse.

Da jeg efter Maaltidet forlod de Andre, for eensom at overlade mig til Naturens Følelser, udbredte sig for mit Die, idet jeg kom ud af Oberrieds Haver, en Slette, tidobbelt skjønnere end den, jeg nys har beskrevet.

Paa en grøn Jordflade af omtrent 6 Miles Omkreds, uden mindste Ujevnhed, end sige Forhøining, vrimlede hist og her nogle tusinde Køer; og mellem dem sang og loe enkelte Hyrder og Hyrdepiger, accompagnerede af Lærker, Faarekyllinger, Frøer og Qvægets Klokker. Denne yderst rene, vide, majestætisk-simple Skueplads forestille man sig omgivet og begrændset af mangfoldige skovkrandsede Høie, bestrøede med utallige Landsbyer, Slotte, Kirker, Capeller, Hytter og Ruiner, i de meest pittoreske Grupper, amphitheatralsk dækkende Horizonten, ladende blot mod Norden en perspectivisk Aabning, hvor igjennem Diet ilede til fjerntsvindende Egne! Det prægtige Amphitheater lukkede sig, da jeg kom videre frem, og udgjorde en fuldkommen sammenhængende Bjergkjæde, der fra Stedet, hvor jeg nu befandt mig, syntes aldeles rund. De tyrolske Bjerge udgjorde den østlige Halvcirkel paa min høire Haand, og de appenzelske og tokkenburgske den til venstre.

Dog — hvilken Pen formaaer at frembringe den elendigste Skygge af den Afverling, som her hersker? Hist skjulede sig en Kirke bag mørke Graner, forraadende sig blot ved sit over Høien

opstikkende Spiir — her taarnede et Slot paa Kanten af en Klippe — hist skyggede en Ruin fra en melancholsk Høi — her brød en venlig Landsby frem mellem grønne Bøge — overalt vinkede venlige Hytter mellem Trægrupperne paa det grønne Græshegn.

Fra den omtalte Aabning, hvor Bjergkjæden syntes at lukke sig, begynder, med let opadbølgende Bakker, i blaalige Skatteringer, Tyroler-Alperne, der hæve sig alt meer og meer. Deres Farver blive stærkere og stærkere, deres mangeslags Former vildere og vildere, deres Skreer brattere og Pynterne dristigere, indtil de endelig mod Syden syntes at støde deres hvide Pander mod den blaae Himmel. De blande sig der med Bündtens fjerne Colosser, og nu begynder her, i omvendt Forhold, en lige Halvkreds, dannet af den tokkenburgske Bjergkjæde og Appenzels Alpemure, der efterhaanden, med deres frugtbare, mangfoldige Høie, Terrasser, Skove og Græsgange, sænke sig mere og mere, indtil de endelig lukke Kredsen. Midt imellem dette Eden flyder, med barnlig Simpelhed og Ro, den nyfødte Rhin. Kun fra en temmelig Høide kan man see den. Fra Sletten forraader den sig for Vandrerens Øie, blot ved en Allee af utallige Slags Træer, som krandse dens Bred.

Mod Aften kom vi til Altstetten, en vidtløftig Flekke i en overmaade deilig Egn, under de frugtbare, hyttebestrøede Alper; og der bleve vi Natten over.

Rhindalen er een af de Egne, som meest have henrykt mig i Schweitz.

Den 6 Mai.

Vi forlode Altstetten om Morgenen.

Hvad der mere, end alt Andet, fornøiede mig i denne fortryllende Egn, var Menneskenes overvættes Deilighed. Mænd og Koner, Drenge og Piger, alle de Børn, jeg saae, havde saa levende, muntre, aabne, venlige Ansigter, saa velbyggede Legemer, at jeg troede mig i en idealsk Verden.

Byen Appenzel, som er Hovedflekken i den catholske Deel af Landet, ligger mellem nogle hundrede Hytter, som ere strøede omkring den, i en skjøn Bjergdal, som gjennemstrømmes af Sitterfloden.

Uagtet det regnede stærkt, besluttede vi dog at gaae herfra til Herisau. Veien hertil er den vanskeligste og skarpeste Vei i Schweitz; selv de over Furka, Grimsel og Gotthard ere magelige mod den. Bestandig kommer man fra een Høi paa den anden, fra Kløft til Kløft, brat op og brat ned paa spidse Stene, eller løse Grangrene; men overalt er Landskabet fortryllende. Hvor henreves mit Øie, idet jeg pludselig saae Herisau tæt ved mig! Hvilken deilig By! Kun Bern overgaaer den i Reenhed. Her er intet Spor af Mangel eller Armod; alle Husene, hvoraf de fleste ere af Træ, og stundom fem til sex Stokværk høie, ere ligesaa mange Dukkeskabe. Jeg gik ind i Byen med usigelig Fornøielse, fandt et yperligt Herberge, og artige Mennesker af begge Kjøn deri. I Herisau er et mærkeligt, gammelt Taarn, som man paastaaer skal være bygget af Romerne før Christi Fødsel.

Følgende Dags Morgen gik og rede vi til St. Gallen, der allerede strax udenfor Herisau viser sig meget prægtig, paa en Forhøining mellem to Bakker.

Jeg søgte strax Posthuset; men fandt ingen Breve, hvorimod jeg afleverede et til Sophie. Herover blev jeg tungsindig, og gad neppe besee Staden, som Handelen med Lerred har udziret med prægtige Bygninger. Abbediet ligger midt i Byen, omringet af gyselig høie Mure. Kirken vilde være den skjønneste, jeg har seet, dersom der herskede noget mere Smag i Udpyntningen af dens høie, rummelige Indre. En tør Munk lukkede os op, og forsvandt.

Under idelig Regn kjørte vi til Rorschach, en smuk Flekke, der tilhører Fyrsten af St. Gallen, og da Regnen vedblev at øse ned, bleve vi der Formiddagen over, hvilken jeg tilbragte med at skrive Breve til Danmark.

Da det om Eftermiddagen (den 8de Mai) ophørte at regne, kjørte vi ad en fortryllende Vei, langs med Bredden af Søen, hvis Kyst er en Rad af sammengjerdede Paradiser, til Rheinek, hvor vi ankom Kl. 4 — jeg, skrantende, og var desuden ilde tilmode formedelst Mangel paa Breve, saa at jeg længtes efter Intet, uden Constanz.

Imidlertid pyntede jeg mig nu her, som Sternes Lafleur, og blev, jeg veed ikke selv hvorledes, saa net som en ny

Tøsikling; hvorpaa jeg skyndte mig hen til min ubekjendte Cousine, Frøken Zeerleder, hos Amtmand Müller.

Frue Amtmandinden behagede mig meget. Hun var munter, venlig, vittig, og snakkede ret nydeligt. Den lille Cousine var i Begyndelsen noget bly, men vænnede sig dog efterhaanden til den nye Fætter, saa at vi til Afsked omfavnede hinanden.

Bønderne i Rheinthal ere desværre meget overdaadige, og fordærvede ved den megen Handel paa Appenzel. De ere lade; smage aldrig Vand, men gjøre Most af Æbler og Pærer, hvilken de drikke foruden Vinen. Derfor er ogsaa Alting her overmaade dyrt, uagtet den store Frugtbarhed. Forunderligt, at i de meest velsignede Egne, hvor Himlen allermeest kjæler for Jorden, der ere Indbyggerne meest usle!

Fra Rheinek seilede vi i stærk Regn og Blæst, den følgende Dag, til Lindau, over

Constanzer-Søen.

Efter utallige Hindringer af Uveir og Forsømmelser, befandt vi os endelig ombord i Lindaus Havn, paa den stille, speilblanke Sø, under den lyseblaae Himmel, omringet af leende Kyster. Man havde vækket os tidligen, saa vi betragtede Solens Op- og Fremgang paa Himlen fra Kl. 3 om Morgenen; men tillige saae vi med Smerte den ene ladte Pram glide bort efter den anden.

Omsider, Kl. 8, gled Skibet, som bærer 700 Centner, og hvorpaa vi laae stablede mellem nogle hundrede Tønder, ud af Havnen. Aldrig skinnede Solen venligere, og aldrig bestraalede dens Smiil yndigere Egne. Vi glede hen mod de paradisiske Høie af Tyrol og Schweitz, mellem hvilke Rhinen fremkommer af sin Dal, og bag hvis skovbedækkede, viinkrandsede, med Lystslotte, Hytter og Landsbyer bestrøede Skraaninger Tyroler- og Appenzeler-Bjergene hæve deres skinnende Sølvtoppe.

Vi dreiede om mod Nord. Lindau, med sine Spire, indesluttet paa sin lille Øe, omgivet af Mure og Palissader i Søen, glider tilbage paa vor høire Haand, og de besneete Alper til Venstre. De hvide Duunskyer omflagre endnu de mødende Kyster ligefor, som det tynde Slør gjennemsigtigen dækker Jomfruens hævede Barm.

O! at jeg havde tusinde Öine, for at nyde fuldkommen enhver af de tusinde Grupper, der langsomt glide mig forbi, med Vaarens blomstrende Fortryllelser! O! at jeg havde Vernets Blyant, for at stjæle een eneste af de Tusinde fra Naturen, og forevige det Papir dermed, som jeg nu kun fordærver ved den kolde Beskrivelse!

Vi landede; og under Skyggen af et stort Æbletræ, paa en grøn Plads ved Søen, udenfor et Bondehuus, fortærede vi et lille, landligt Maaltid med stor Sø-Appetit.

Derfra gik det i strygende Storm til Constanz; derfra til Reichenau, og fra dette Sted til Elmendingen, hvorhen en Karl, en Kone og en Pige roede os i en lille Baad, der vippede som en Spaan paa Toppen af de stormvæltede Bølger.

Her stege vi i Land, og nu gik vi opad, mellem Træer og Enge, tilsidst gjennem en Granskov, ovenover hvilken vi fik en herlig Udsigt over Søen og dens Kyster, det halve Thurgau, og den uendelige Rad af Sneebjerge, som dækkede den sydlige Horizont fra Østen til Vesten. Vi forvildede os ofte i Skoven, indtil vi kom til den rette Vei.

Jeg blev bagefter de Andre, for at overlade mig, i den himmelske Aftenstund, mellem Frøernes underlig søde Sang, til min Tak til Gud, der gav mig Livet, min Sophie, og denne Dag!

Den 12 Mai.

Fra Uslingen dreiede vi om ad en Fodsti paa høire Haand, over Marker og Enge, Høie og Dale, til Stein am Rhein, hvor vi ankom ved Middagstid, efterat have nydt paa Høiderne af denne Vei adskillige prægtige, vide Udsigter over det flade Thurgauerland.

Vi bestege nu en liden Rhinbaad, og glede paa den ned ad Rhinen til Schaffhausen, hvor vi ankom henimod Aften.

Schaffhausen og Lauffen

ligge i en Hule, hvor igjennem Rhinen flyder, omgivne af maleriske Skovhøie og Viinbjerge. Schaffhausen selv er uanseelig, og har aldeles gothiske, gammeldags bemalede Huse. Broen over Rhinen er det Mærkeligste, og dog fandt jeg den ikke nær saa skjøn, som de andre af samme Bygmester i Cantonerne Glarus og Appenzel.

Følgende Dags Morgen gik vi ad den skjønne, fortryllende, fem Fjerdingvei lange Promenade over Høiene, med Rhinen under sig, til Lauffen. Gjennem det Zürichske Amtmands-Slot stege vi ned til Altanen.

Med ubeskrivelig Henrykkelse saae jeg igjen dette, Alperigets prægtigste, Phænomen, og berusedes endnu stærkere end forrige Gang i dets Vandhelvedes Fortryllelser. Jeg blev staaende, og kunde ikke forlade det.

Det var ikke uden halv saa fyldigt, som forrige Gang; men, det ikke blot aldeles tilfredsstillede mig — det overvældede mig med salig Bedøvelse. Evigheden henstormede, henbrusede, henflammede, henlynede gjennem min Sjæl ved dets uophørlige Styrtens Betragtning.

Jeg besluttede at dele denne Nydelse med min Sophie, og heller negte mig selv Synet af enhver anden Naturherlighed paa Jorden, end negte hende Betragtningen af dette meest begeistrende Almagts-Skuespil. Det var det første, jeg saae af Schweitzes Mirakler; og det bør være det sidste. Man maa see det før alle de øvrige, for derved at stemme sig til deres Nydelse; og man maa see det efter alle de andre, for evig at beholde denne Stemning. Dersom jeg ikke havde læst Meiners Beskrivelser derover, og hørt Kalfs Fortællinger derom, vilde jeg troe, at det var umuligt at være det samme Menneske efter, som man var før dets Beskuelse.

Den Revolution, som begge Gange er foregaaet i min Sjæl og Legeme, ved at tabe mig i dets Herlighed, er næsten umulig at beskrive, ligesom Herligheden selv — og kunde jeg beskrive min Fornæmmelse deraf, min Følelse derved, hvor Faa vilde maaskee forstaae mig! Kun de, der forstaae og føle Rhinfaldets Pragt — de Andre vilde finde min Studsen og Rørelse

for lav, eller for bred, for skummende, for brusende, for utydelig — kort sagt: for ukunstlet!

Ja! evig kunde jeg blive staaende her! Dets Pragt synes at stige med hver Minut, man betragter det! Dets Musik overgaaer al Harmonie paa Jorden! Dumhed ønsker sig det høiere — eengang saa høit, vilde det være Intet.

I St. Urban opholdt vi os den 16de og 17de Mai; og uforglemmelige skal disse Dage stedse være mig. Jeg lærte her at kjende Pater Xaverius og Professor Thaddæus Müller; og i lærerige, yderst behagelige Samtaler med disse og flere oplyste Mænd henglede Timerne.

Den 18 Mai.

Paa det helvetiske Selskabs Forsamlingsdag i Olten spadserede jeg om Morgenen Kl. 5, med alle Patrenes og især min Xaverii Velsignelser, fra det elskelige og ærværdige Kloster St. Urban. Jeg gav Herr Sinner, som med den anden af mine Berner-Ledsagere gik lige til Bern, tre Breve i een Convolut til min Sophie.

Thaddæus Müller fra Lucern, Orell fra Zürich og jeg satte os strax alle tre paa en lille med een Hest forspændt Charaban, hvoraf vi undertiden udstege, og kom paa denne Viis, under venskabelig varmere og varmere, fortrolige, yderst alvorlige, høitidelige og himmelfulde Samtaler — over Barneaand, Oeconomie i Nydelse, Opdragelse, Enkeltes og Staters Lyksaligheds Forarbeidelse ꝛc., til Aarburg. Vi gik til Fods igjennem de nydelige Enge herfra til Olten, hvor de Sammenkomne vrimlede os imøde, og hvor den ædle Secretair Müller fløi mig om Halsen. Han gav mig et Brev fra min Svigerinde, som jeg strax læste, og da jeg saae deraf, at nok et maatte være ankommet, et andet fra min Sophie, som jeg i denne Vrimmel af mig hilsende og indbydende Mennesker ikke nente at læse.

Jeg hørte Talen af Præsidenten Herr Orell — gjorde adskillige flygtige Bekjendtskaber — fandt Meier von Schauensee og Mahler fra Lucern — Præsten, som jeg lærte at kjende

hos Lavater, Venner fra St. Urban, og gamle Herr Meier fra Aarau. — Man plagede mig med Artighed at blive hele Dagen, men jeg blev fast i min Beslutning, at reise efter Maaltidet.

Herr Finanz=Secretair Müller kom til mig, bragte mig ud af Mængden, og ledte mig gjennem nogle smaa Gader til et afsides Huus, der saae saa skrækkeligt ud i mine Øine, at jeg spurgte ham halv zittrende: „hvor han bragte mig hen?“ Vi kom op paa et net Værelse, og her — o! Gud! — Tak for hver styrtende Strøm af Taarer! — læste jeg først min Sophies, derpaa det lange skrækkelige Brev fra hendes Moder — Sophie var endnu syg!! — Müller følte, at jeg strax maatte bort, og tillod mig det paa Vilkaar, at jeg først spiste noget. Han forlod mig. Jeg kastede mig paa Knæe for Gud — og nu styrtede mig de blodige Taarer saa voldsomt fra Hjertet, at jeg i min Hulken halv frygtede at opgive min Aand. Jeg takkede ham — og bad første Gang sandeligen fuldkommen Jesu Bøn! „Min Fader! om du vil, tag denne Kalk fra mig, dog skee ikke min, men din Villie!“ Da følte jeg, Sophie! hvor dyrebar du er mig. Da kjøbte jeg dig tredie Gang, den blodigste af alle.

Müller kom igjen — vi spiste. — Jeg nødte mig til at spise. Men hvert Øieblik blev mig et Aarhundrede.

Endelig kom Kirchberger. Müller fulgte os paa Veien. Vi gik til Aarburg. Udenfor denne By, paa denne Side Broen, mødte mig en ung Bondemand paa en hjulbeladt Vogn. Jeg accorderede med ham om at bringe mig videre og vende om igjen. Han maatte aflægge sit Hjul i Aarburg, og lovede at komme tilbage i et Qvarteer, og at kjøre mig til Morgenthal. Jeg besluttede at udholde denne Evighed paa en Bænk udenfor en Hytte, medens Kirchberger gik i Forveien. Jeg satte mig her og bad. Jeg læste styrket Brevene uden Taarer. Himmelen hængte fuld af Tordener; i Sydost over Bern steeg et skrækkeligt Uveir. Jeg bad i min Sjæleangst, at dette rædsomme Emblem maatte forsvinde. Efter en halv Times Forløb kom min Mand. Jeg satte mig op — maatte udøse ham mit Hjerte. Det var en skjøn, lang, ung Mand med ædel, aaben Pande. Han beklagede mig. Jeg gav ham det Dobbelte af hvad han fordrede, og til Erindring min Snuustobaksdaase af engelsk Arbeide, som

jeg kjøbte i Pyrmont for 3 Rigsdaler; han skjenkede mig sin igjen, som havde kostet 15 Bazer, og jeg glædede mig over Byttet. Takkende Gud for denne Adspredelse, gik jeg alene videre fra Morgenthal, og naaede endelig Kirchberger. Uveiret sank, svandt; det blev det yndigste Veir. Min Angst svandt i salig Tillid!

Den alvise Skaber har ikke villet saa tidligen skjenket mig Faderglæder — og jeg takker ham derfor — jeg var maaskee ikke moden nok endnu til at nyde disse, og skulde maaskee først fortjene dem ved Fadersorger.

„Das Bäumchen unsrer Hoffnung schneiden oft
„Die guten Götter nah der Wurzel ab —
„Und impfen heimlich in den kahlen Stamm
„Der höhern Wonne bessern Sprößling ein —
„Dann segnen wir die weise Weig'rung deß
„Was wir so eifrig wünschten!*) — —"

Snart — snart skal jeg være i Bern!

---

*) Uddrag af det Digt, som C. Gr. v. Stolberg har skrevet i Baggesens Stambog.

Udg. Anm.

Hjemreise fra Bern til Kjøbenhavn.

1790.

Fra Bern til Zürich.

Den 7 Juni 1790.

Lærkerne vækkede mig med deres lystige Qviddren Klokken 4; jeg vakte min Sophie, og vi stode strax op. Da vi havde pakket sammen, hvad vi igaar ikke havde kunnet faae ned i Kofferten, kom Broder Siegmund; jeg med Søster Henriette, han med Sophie, listede os ud af Huset hen til Falken, hvor vi traf Moltke i den samme Stue, som jeg selv havde før boet i. Strax derpaa kom ogsaa Herr Salchi til; vi toge Afsked med Broder Siegmund, og stege i Vognen. Jeg befalede Kudsken, at han skulde kjøre saa stærkt, han kunde, forbi det Hallerske Huus; men den kjære gamle Fader stod allerede i det aabne Vindue, tog sin Hue af, rakte sit ærværdige, graae Hoved langt ud, og vinkede og kyssede ad os, med velsignende, taarefulde, smilende Blikke. Vi følte os Alle dybt og høitideligt bevægede; — men Morgenen var saa forunderlig deilig, den hele Natur smiilte os saa ubeskriveligen venligt imøde! Sneebjergene, og især Jomfruen, syntes at have iført sig deres reneste, uskyldigste Straale-Festdragt, for at tage Afsked med Sophie, og at blive seete af hende for sidste Gang; Fuglene qviddrede saa fortroligen, Køerne græssede saa roligt paa den beduggede Eng, Skovene skyggede saa vederqvægende, Bækkene rislede saa venligt, og over det Altsammen lyste Solen saa faderligen sin Velsignelse, at vi alt mere og mere glemte, hvorledes vi bortfjernede os fra Fader og Moder, Brødre og Søstre, Beslægtede og Venner. Men en Taare rullede ned over Sophies Kind, da hun betragtede Jomfruen, og, som hun troede, aldrig skulde faae den mere at see.

Jeg væbnede mig med al min Snurrighed, og det lykkedes mig endelig ogsaa at bringe de Øvrige i godt Lune, saa at vi

endelig kom til Kranfthal, ret muntre, og fandt der Salchi og Moltke, som havde taget Veien over Stettlen og Lindenthal. Vi kjørte nu samlede til Burgdorf. Her kom Herr Wagener fra Bern til os, og vi gjorde med ham en Spadseretour udenfor Byen til Lochbad — een af de behageligste, nyttigste og meest rørende, jeg nogensinde har gjort. Egnen — det var paa Grændsen mellem Aargau og Emmenthal — var yderst fortryllende og riig paa maleriske Afvexlinger. Min Kone begeistrede Salchi, der førte os om, ved sine naive Svar. Vi bleve enige om, at Sokrates er den største Mand, Regulus den største Helt, og Haller den største Lærde, Historien har at fremvise. Under muntre, sokratiske Samtaler vendte vi tilbage til Burgdorf. Salchi, denne gode, herlige Digter og Philosoph, forlod os; men kom snart tilbage, og leverede mig under Taarer et Amindelsesdigt, han imidlertid havde skrevet. Vi sagde hinanden med blødende Hjerter Farvel!

Med Henriette og Moltke kjørte vi over Wynningen, Bleichenthal og Langenthal, til St. Urban, hvor vi ventedes med Længsel, og bleve modtagne med hjertelig, venskabelig Glæde.

Zürich.

Den 28 Juni.

Endnu ere vi her. Det bliver os med hver Time mere og mere tungt, at løsrive os fra den kjære Lavater. Og foruden ham have vi her desuden Pfenninger og den fromme, elskelige Hess.

Lavater gav mig idag sine Breve til Hertuginde Louise af Weimar og til Markgrevinden af Baden til Gjennemlæsning; men endnu mere end disse interesserede mig hans Troesbekjendelse, som jeg læste i, medens han dicterede Heisch, og lod sig male af Kobinsky. Ogsaa Lavaters herlige Samling af Tegninger har jeg flere Gange betragtet, og med stedse fornyet Beundring.

Regensperg eller Burg auf Lageri

Den 29 Juni.

„God Morgen! god Morgen! Vaagner, I kjære Sjæle! God Morgen!“ raabte Lavater udenfor vor Dør; og hans kjærlige Stemme, det skjønneste Hanegal, jeg nogensinde har hørt, vækkede mig i Sophies Arme. Vi saae gjennem Vinduet den klare Himmel over os, medens lette Morgenskyer og flygtende Taager dybt under os flagrede hen over den endnu dybere nedsænkede Jord. Tokkenburger-, Glarner- og Schwyzer-Sneebjergene skimrede paa Randen af den umaalelige Flade, hvor Fuglene qviddrede dybt nede under os; og høit over Lærkernes Sang opsvang sig vor Morgenbøn til Himlen. Vi klædte os strax paa, og gik til Lavater.

Klokken 9 gjorde vi os færdige til at bestige Lageri. Himlen var bleven temmelig skyfuld. Jeg skrev i den brave, landlig-simple Landskriver Stochers Stambog:

> Hier unter freiem Himmel im Kreise gastfreier Menschen
> Spiegelt sich lieblich das Bild der immerlächelnden Gottheit.

Jeg gik med Lavater. Damerne: Sophie og Stochers to blomstrende Døttre, vandrede foran med ham, og hans Søn gik snart her snart der med vore Bærere. Skyerne og Taagen fordeelte sig meer og meer; og Veiret blev ubeskrivelig skjønt.

Lavater og jeg vandrede under fortrolige, fortsatte Samtaler, som vi havde begyndt, før vi gik, om Christi Velgjerninger, Forjettelser og Trusler — om Petrus og Judas — derpaa om den uudstaaelige Middelmaadighed med alle dens Anmasselser — om Campe, Salzmann, Nicolai, Büsching. Ex opposito kom jeg paa Schiller, med hvis Aand jeg gjorde ham bekjendt. Fra ham til Göthe, om hvem Lavater fortalte mig mange, uendelig interessante Ting, da han havde levet til visse Tider i den nøieste Forbindelse med ham. De havde elsket hinanden, og nu hadede Göthe ham. Under disse Samtaler, medens han viste mig hver Plet, som han og Göthe havde her betraadt ved hinandens Side, kom vi op til Steenhytten paa Toppen af Bjerget; og vi nøde nu den overordentlig vide Udsigt over den af fjerne Sneebjerge begrændsede Daldybde, i hvil-

ken Züricherſøen under vore Fødder nedenfra gjenſpeilede Himmelen mod os.

Vi gik ind, og leirede os om et Bord, paa hvilket vor Vert ſatte Hindbær=Nektar for os. Lavater og jeg toge vort Skrivertøi frem. Han ſkrev nogle Erindringsord for mig, og Breve til at medtage, forærede Sophie den chriſtelige Digter, med et Par Linier foran; og derpaa gav han paa Stedet Underviisning i at ſkrive, meddeelte den ene af Stochers Døttre en Forſkrift, med Bemærkninger over hvorledes man ſkal gjøre Trækkene. Snart ſkreve, ſnart ſamtalede vi.

Klokken blev 11, og der taltes nu om at gaae hjem; men Lavater vilde tilbringe den hele Dag paa dette Tabor, og bad mig om at blive hos ham. Sophie ønſkede ogſaa at blive der, og det ſaae han endnu hellere. Det blev altſaa afgjort, at han, Sophie og jeg ſkulde opholde os der indtil Aftenen, og leve af Vand, Brød og tre ſmaa ſtegte Kyllinger. Landſkriveren og hans Døttre ſtege ned, efterat have forpligtet ſig til, ikke at ſende os mere Spiſe.

Lavater, Sophie og jeg, paa Toppen af Lageri.

Efter nogle Samtaler om vor trefoldige Forklarelſe og Lykſalighed heroppe, gjorde vi alle Tre Anſtalter til vort Maaltid, udbredte paa Jorden vore Overkjoler, af hvilke Sophie, for Kuldens Skyld, hidtil havde beholdt Lavaters paa, ſatte derpaa vore Retter, og nøde nu — jeg, ſiddende midt imellem dem — under aaben Himmel, med de meeſt henrivende Udſigter omkring os, opløftede over den halve Jord, det herligſte, gladeſte, ſaligſte, meeſt himmelſke og hellige Maaltid, ſom tre Dødelige nogenſinde have nydt med hverandre.

Jeg læſte en Deel Breve, ſom Lavater havde medtaget, forher at beſvare de vigtigſte; og blandt dem intereſſerede mig fornemmelig to fra Prindſeſſe Czatoriſka i Polen, to fra Auguſta og Anna Stolberg i Werningerode, to fra Jacobi (i hvilke han dadler Rouſſeau, og roſer Diderot), og eet fra Prindſen af Heſſen=Homburg. Der var i det Hele en uhyre Samling, ſaa det næſten ſyntes phyſiſk umuligt, at faae

dem alle gjennemlæste. I Porto alene betaler han aarlig 50 Louisd'orer.

Vi spadserede omkring paa Pladsen forved Huset — hvor glade og fortrolige! Jeg besteeg det farligste Punkt, og skuede nu uhyre vidt, indtil Constanz paa den ene, og Pontarlier paa den anden Side, over de Uriske og Wallisiske Sneebjerge, ind i Schwaben. Den gode Lavater skjælvede, da han saae mig staae deroppe, og Sophie var ude af sig selv af Ængstelse. „Eengang i mit Liv staaer jeg dog over Lavater!" udraabte jeg. Jeg steeg ned, og satte mig i Græsset ved Sophies Side, og Lavater hos os, med sin hvide Nathue paa, som hun havde omvundet med Blomster. Sophie var, som altid, yderst elskværdig. Lavater er virkelig temmelig forelsket i hende, og tilstod mig, at han troede neppe, der kunde findes noget mere indtagende Fruentimmer end hun. Hvor uskyldig, hvor salig var vor Glæde over hverandre! Jeg vil besynge denne Dag, dersom Gud forunder mig Kraft dertil. Vi gik atter ind i vort Tempel. Solen havde skinnet deiligt; nu faldt der nogle Regndraaber.

Om Eftermiddagen Kl. 5.

Her sidde vi altsaa alle Tre ved eet Bord, og skrive alle Tre Breve. Lavater gjennemgaaer dem, han har modtaget; Sophie skriver til Grietli, og jeg til — — Men deraf blev der Intet! Samtalen begyndte igjen.

Sophie og jeg spadserede omkring. Lavater overraskede os, idet jeg knælede for hendes Fødder, og Himlens Velsignelse nedstrømmede over mig i hendes Kys. Vi bleve begge røde indtil Fingerspidserne, da vi bleve ham vaer — han smilede, og velsignede os.

Han gik bort, og vi vandrede omkring længere hen mod Vesten, satte os ned i Græsset, holdt hinanden tæt omfavnede, og hensank i Salighed. Lavater overraskede os anden Gang. Vi vare ikke istand til at bevæge os. Han tog vore fire Hænder, og lagde dem i hverandre — „skammer Eder ikke, mine Børn, over denne Forsmag paa Himmelens Salighed!" sagde han. Vi fulgte med ham tilbage til Hytten. Her skreve vi vore Navne paa Væggen, jeg mit nedenunder Sophies og hans; selv havde han sat Datum ovenfor.

Sophie Haller
Johan Caspar Lavater
Jens Baggesen.

Wie er hier zwischen uns war, so sey er es immer im Geiste
Hier auf der Erde, und dort sein ewig verklärterer Körper!

tilføiede jeg under vore Navne.

Vi begave os nu paa Hjemveien, meget langsomt, fordi Lavater, ligesom Klopstock, uafladeligen standser, naar han samtaler. Han fortalte mig sin saare lidelsesfulde Historie, hvorledes hans bedste Venner, Zimmermann, Wieland, Göthe, vare blevne ham utroe — fortalte mig de hemmeligste Anecdoter om de hemmelighedsfuldeste Tidspunkter i hans Liv. „Min Gud!“ sagde han endelig; „det havde jeg ikke tænkt, at jeg skulde finde en Baggesen, hvem jeg kunde sige Alt, Alt saaledes til, og kunde troe, som mig selv!“ Sophie havde, da vi gik ud af Hytten, givet ham en Ring, som han med faderlig Kjærlighed modtog.

Omsider kom vi hjem, og bleve med Glæde modtagne af Familien ved Aftenbordet. Maaltidet var høist muntert; Lavater og jeg fortalte vexelviis Anecdoter; man forundrede sig, man loe, man var vel tilmode. De ledsagede os Alle til vort Sovekammer. Vixi!

Den følgende Morgen vækkede Lavater os. — „Klokken er sex! Klokken er sex!“ — „Ja — ja! nu komme vi!“ — Da vi vare samlede, forærede Lavater mig den colorerede Tegning af Lips, der forestiller ham siddende i sit Studeerkammer — det bedste og meest lignende af alle Lavaterske Portraiter.

Endelig maatte der siges Farvel. Tre Gange tog Lavater Afsked, med Taarer i Øinene. Vi kunde neppe løsrive os fra hinanden. Han ilede ud, og vi satte os i Vognen; men da vi rullede gjennem den yderste Stadsport, see! da stod Lavater der — den Sidste vi saae i Zürich — og strakte sine Hænder ud imod os, og velsignede os!

Donauschingen.

Klokken 5 om Morgenen vare vi færdige til Afreise; men der var hverken Thee at faae, eller tænkt paa at spænde for.

Af Utaalmodighed gik vi hen at besee Flodens Udspring, hvis Kilde er i et lidet Bassin paa den fyrstelige fyrstenbergske Slotsplads. Der er aldeles intet Andet at see ved denne berømte Kilde, end det klare Vand, som strømmer ud fra Bassinet gjennem en liden Canal — men just det er det Mærkværdige, at der Intet er at see. Kilden er fuldkommen rolig, og selv i Canalen mærker man neppe, at Vandet bevæger sig; men det er klart som Krystal.

Paa denne Spadseregang mødte vi alle de Mænd og Koner, Ungkarle og Piger, som af lutter Andagt havde forsømt at lave Thee, og sørge for at vi kunne komme afsted. Med Nød og Neppe fik vi omsider noget kogt Vand.

Vi kjørte bort Klokken 8, og kom igjennem Villingen. Det gik nu bestandig nedad over den brede Bjergbringe; og vi fore afsted gjennem en smuk Lærkeskov, mellem hvis ranke Stammer vi skuede ned paa landlige Hytter. Egnen blev mere og mere schweitzerisk, indtil vi endelig nedrullede i det meest fortryllende Paradiis, den lunefulde Natur kan frembringe.

Reichenbach.

Mellem bestandigt afvexlende Høie, omtrent som ved Cerdon, ovenpaa hinanden, og bag ved hinanden, i stedse bugtende Vendinger, risler, boltrer, snoer sig paa hundrede løierlige Maader, snart paa høire, snart paa venstre Side af Veien, den yderst moersomme lille Reichenbach, med sin talrige Familie af mindre Smaabække, bekrandset af alle Slags Smaatræer, Buske og Blomster, forbi de sødeste Bondehytter, byggede paa schweitzersk Maneer, hver med sin lillebitte Have, indgjerdede Eng og lille Bro over Bækken. Og saaledes afvexler det ene fortryllende Landskab efter det andet, indtil man studser ved Synet af Slottet Hornberg paa en Bjerghøide ovenover den lille By, der nedglider i Enghulen mellem de ombarmende Bjerge.

Fra Hausach til Stachen vore bestandig de Fortryllelser, man troede uovertræffelige; men Naturen kjender ingen Skjønhedsgrændse. Hele Scenen bliver videre og pragtfuldere, og Dalen bredere, Bækken bliver til Flod, Høiene til Bjerge, Trægrup-

verne til Skove, og hvor man saae enkelte Hytter, der seer man nu yndige Landsbyer. De med allehaande Træer bestrøede Enge, gjennemrislede af hundrede Bække, have en Forskjellighed af lyst og mørkt Grønt i den vellystigste Blødhed; de rundt om liggende, med Lunde bestrøede Høie beruse Malerens Syn, uden at slukke dets stedse mere og mere pirrende Tørst.

Dette er den paradisiske Kinsinger-Dal, den yndigste, vandrigeste, jeg kjender. Kun i den nordligste Deel af Appenzel finder man Mage til dens Yndigheder; og dog maa endogsaa dette Eden staae tilbage for denne Dal i Henseende til Træernes Skjønhed. Ogsaa synes mig alt det Grønne her at have en Friskhed, som jeg ikke har fundet paa noget andet Sted. Floden Kinsingen, som i hundrede Bugter gjennemsqvulper Dalen, deler sig, og danner allehaande mindre Paradiser, og følger med som Ledsager gjennem den hele Egn. Dens snaksomme Mumlen underholder paa den meest henrivende Maade.

Sophie vil heller være i Dalene, end paa Bjergene. „Paa Bjergene," siger hun, „seer man saa stolt ned; i Dalene omringer Naturen os mere fortroligt, med renere Kjærlighed." Hun elsker indtil Henrykkelse Bækkene, med deres Slyngninger og Rislen og Brusen. Hun personificerer dem, og taler med dem. Hun har en mere naturlig Følelse for den skjønne Natur, end jeg har fundet hos mig selv, eller hos Andre; thi hun gjør ikke Bemærkninger over den, men hun nyder den. Floderne ere hende kjærere, end Søerne; „thi," siger hun, „ved hine tænker man stedse paa, hvor komme de fra, hvor gaae de hen?" Intet lyder saa melodisk henrivende for hendes Øre, som Granskovenes Susen, med de raslende Grankongler, naar Vinden bevæger dem.

O! kunde jeg dog paa Papiret frembringe en værdig Beskrivelse over dig, du yndigste, venligste af alle Dale! Men jeg er altfor beruset af din Ynde, til at kunne skildre den!

Algode Gud! hvad maa Himmelen være i Orion, dersom denne Salighed henrykker ti Sandser saa aldeles, som denne paa Jorden mit Syn! Hvor lidet ringere i Skjønhed behøver Himlen at være for mig — hvor lidet skjønnere, end denne Jord ønsker jeg den!

Om det end Altsammen stod saaledes for mig, uden Aande, uden Liv, uden Hensigt — hvilket Øie maatte dog ikke vorde

henrevet ved Beskuelsen? — — Og nu Aande, Liv, Vellyst, Gud i ethvert Træ, i hvert Blad, i hver en Draabe —!!

Rastadt.

Over Offenberg og Bühl kom vi til Rastadt. Med inderlig Fornøielse reiser jeg gjennem de markgrevelige, badenske Lande, ikke for Vinens (den saakaldte Markgräflers) Skyld, men for Markgrevens. Her seer man ingen Betlere — overalt Cultur og Simpelhed og Velstand. Byen, hvor Markgrevens skjønne Slot er, behagede Sophie særdeles godt formedelst de brede Gader, de nye, smukke Huse og de herlige Poppel-Alleer.

Brev til Moltke.

Carlsruhe, den 3 Juli 1790.

Kjæreste Moltke!

Jeg har tilskrevet Bonnet et meget langt Brev om dig. Du maa nu allerede have selv erfaret hvad Virkning dette og dit Besøg har havt. Kun frygter jeg for, at det er kommen meget silde; thi Posten var afgaaet fra Zürich, og jeg turde ikke betroe den ligegyldige Postmester et saa vigtigt Brev. Jeg fandt paa hele min Todages-Route ikke een eneste Leilighed til at lade det afgaae, førend her, hvor jeg uopholdelig sendte det afsted. — Hvorfor jeg ikke før har skrevet dette Brev? Kjæreste Kjære! Himlen er mit Vidne, at det er skeet kun af grændseløs Interesse for dit Anliggende. Jeg har villet skrive noget fuldkommen Passende, noget Rørende, noget Godt, og det løber jeg ikke saa lige til, i et Sprog, som er mig fremmedt, til en Mand, hvem jeg tilskriver første Gang, om en Sag, der er saa yderst delicat. Vel er det mig en dyrebar Regel: „gjør snart det, du vil gjøre!" men en endnu dyrebarere har Fortrinet: „gjør det heelt, gjør det godt, hvad du gjør!" Du veed selv, at man ellers udsætter sig for at komme til at gjøre Noget, der kan blive meget skadeligt.

Hvor inderlig længes jeg efter dig! hvor længes min Engel

efter at høre fra dig! I Leipzig, i det seneste, haaber jeg at finde Brev; at see dig selv paa denne Side Elben tør jeg ikke vente. Jeg reiser saa iilsomt, som muligt; og i de sidste to Dage have vi tilbagelagt 50 Mile — du vil ikke kunne komme hurtigere afsted.

Jeg opholder mig her imorgen over, for at min Sophie kan udhvile. Hun befinder sig overmaade vel — jeg, som sædvanlig, plaget af Been- og Brev-Krampe. Men det har Intet at betyde. Din Baggesen er den Saligste af alle Dødelige, naar det kuns ogsaa gaaer dig godt. Skriv mig ret udførligt til om Genthod, om min Familie, og fremfor Alt om dig selv! Jeg har tilskrevet Grevinderne Stolberg og Schimmelmann; men jeg forbyttede Convoluterne, og saaledes har den Ene faaet den Andens Brev.

For din egen — for min — for Himlens Skyld! kjæreste Moltke! naar du reiser tilbage, da gaae over Schwarzwald og Kinsingendal! Algode Gud! hvilken Egn er dette! Schweitz har ingen skjønnere at fremvise, og ikke een eneste, der er saa yndig og blid — det er den elskovssukkende Naturs fulde Barm, ved hvilken vore Taarer maae strømme af Salighed! Og nu Reichenbach! — erindre dig min Sophie, naar du seer denne store Himmeltaare! Efter lang Leden fandt jeg hende, bøiende sig ud over den, paa en af de yndige Enge, den omrisler. O! hvilke salige Øieblikke nød jeg med hende i dette Paradiis! Dets Fortryllelser vilde have overvældet min Sjæl, dersom ikke en uafladelig Regn havde formildet dem. Udrust dig med en göttingensk Professors hele Hjertens-Uigjennemtrængelighed, hvis du faaer det at see i Solskin; det vil ellers tilintetgjøre din følelsesfulde Sjæl med oversalig Henrykkelse!

Hofraad Schloßer, som havde været hos mig, lod mig sige, at han ventede mig. Jeg gik hen til ham, og fandt ham alene i hans Stue, ganske anderledes, end jeg havde forestillet mig ham — ung, liden, mørk af Farve, levende, talende hurtigt og kort, og med aabenbart Hang til at betragte Alt fra den latterlige Side. Min Kone interesserede ham meget. Han var fulgt hjem med til hende, og blev hos os indtil langt ud paa Aftenen.

Vi vare saa godt indlogerede, Staden er saa reenlig og lys, og Schloßer havde behaget Sophie saa meget, at jeg besluttede at opholde mig her indtil næste Dags Eftermiddag, for tillige at faae den gode Markgreve i Tale. Jeg gik en galla med Chapeaubas op paa Slottet, og forlangte Audienz; men der var Geheimeraad, som ikke endtes før Klokken 5. Til den bestemte Tid blev jeg modtaget af hans høifyrstelige Durchlauchtighed, med hvem jeg talede om Bondefriheden, om Bernstorff, om Hertugen af Augustenborg, om den franske Revolution, om Danmark, om mit Giftermaal og om Schweitz; — det blev Altsammen kort, men ret behageligen afhandlet. Hans ungdommelige Udseende var mig høist paafaldende. Han er 64 Aar, og saae aldeles ud som en Mand paa 40. Han var meget høflig, og i hans Øie læste jeg, at han var Bondens Fader og Ven.

Da jeg var kommen tilbage fra Slottet, havde jeg en lang, høist underholdende Samtale med Schloßer, og blandt andet om Magnetismen, hvorom han tænkte som jeg — Indtil videre Intet for og Intet imod!

Klokken 7 kjørte Sophie og jeg bort, og kom, over Grave, til Schwezingen. Veiret var herligt, men hun befandt sig ikke vel; og da vi vare komne ind i Haven, som vi vilde besee, blev hun overfalden af forfærdelige Smerter. Hun vilde glæde mig, og vise mig sin Henrykkelse, men kunde tilsidst ikke meer; hun blev bleg og kold, og brændte tillige af Tørst, saa hun var færdig at vansmægte. Til al Lykke var der Kildevand i det ene af Springvandene — jeg øste med min Hat, og gav hende det, og nu følte hun sig saavidt styrket, at hun blev istand til at gaae hjem. Hvor ubeskriveligt leed jeg! og maatte dog skjule min Qval under et paataget muntert Lune, for at opmuntre hende. Hun blev snart bleg, snart rød, snart kold som Iis, snart igjen brændende heed — hun vilde altid smile, og dog strømmede Taarerne ned over hendes Kind, medens hun med Henrykkelse kyssede min Haand.

Mannheim.

Da hun var kommen sig noget, afreiste vi til Mannheim. Paa Veien sov hun for det meste, men var meget urolig; dog glædede hun sig over Poppel-Alleerne, over Udsigten til Bjergene, og over Synet af Mannheim. Hele denne Egn stod under Vand, da jeg for et Aar siden reiste her.

Saasnart vi vare stegne af, gik jeg til Iffland; men han var med Beck i Oggersheim. Derimod traf jeg Madame Beck, som blev meget glad ved at see mig, og forbausedes ikke lidet, da hun hørte, at jeg bragte en Kone med. Jeg talede med hende om Rahbek, som ogsaa havde været her forrige Aar, et Par Uger efterat jeg var reist herfra. Da Iffland og Beck endnu ikke kom, gik jeg, med Løfte, at tage Sophie med mig, og derpaa besøge Theateret. Madame Beck havde vundet meget i det sidste Aar — hun var ogsaa bleven smukkere og mere blomstrende.

Jeg kom igjen med Sophie, som jeg lod blive hos Madame Beck, og gik med Beck hen til Iffland, som klædte sig paa, og havde allerede faaet Doctor-Parykken paa Hovedet. Sophie fulgte nu med til Skuespilhuset, hvor Haydns Symphonier henreve hende, saa hun derover glemte det hele Stykke. Den halve Nat tilbragte vi høist behageligen hos Becks Familie i Selskab med Iffland. Min lidende Engel var mere taus end sædvanlig; men ikke destomindre vandt hun Alles Hjerter. Hun paa sin Side blev særdeles indtagen af Iffland. Hans uaffecterede aldrig anmassende, kun i fine Udtryks-Nuancer sig yttrende Vittighed, hans saare indtagende, fine, belevne Væsen, hans hjertegjennemtrængende Blik — behagede hende særdeles vel. Der blev aftalt, at vi skulde nyde hverandre saameget, som muligt, i den korte Tid.

Brev til Carl Cramer.

Mainz, den 11 Juli.

Min elskede Carl Frederik!

Jeg kunde skrive dig hele Bind fulde, men jeg maa fatte mig kort. Fra de sidste Dage af i forrige Maaned har jeg været paa denne Side af Rhinen og Jura — kort, i Tydskland.

Alene med min Sophie og med Gud, kjører jeg i min egen, med tre Postheste forspændte, lukkede Vogn, gjennem Skove og Dale.

Jeg tilbragte nogle paradisiske Dage i Zürich hos Lavater, det guddommeligste af alle Mennesker — Tie, min Elskede! og fæld ingen Dom over denne Linie, før du har hørt mig til Ende! Lavater er bleven min Kjephest!

Den franske Revolution er bleven mig for stor, til at kunne rides længere. Den er nu ingen ordentlig Hest mere, som den før var — den er bleven som et Columbus-Skib, hvormed man opdager en ny Horizont, en ny Jord, en ny Menneskesamling — jeg sætter mig ned, og ryger min Pibe i Kahytten — i Assemblée nationale — forbauset over den flyvende Fart. Hvor smukt vaier den herlige Friheds-Vimpel! hvor svulme den himmelske Enthusiasmes Seil! Hvor tordner det, under idelige Lyn, gjennem den fraadende Despotismes brudte Bølger! — — Men jeg glemmer ganske, at jeg er paa Landjorden, og det midt i Staden Mainz — en forresten tilgivelig Glemsomhed; thi det regner saa forfærdeligt, som om Vandet vilde fortrænge alle andre Elementer!

Altsaa tilbage til mine Heste! Jeg har et herligt Stutteri: Rousseau — Gluck — Sterne — Shakespear — Salchi — Madame Gryph — Lavater — Iffland — Voß — Claudius — Schultz — Pram — Grønland — Dig — og mange flere! De staae Alle opsadlede, og min Sjæl sætter sig snart paa den ene, snart paa den anden — hopsasa!! — saa gaaer det, hui! over Bjerge og Dale, over Stok og Steen, over Schwaben og Pfalz, Dresden og Berlin, til Hamburg, til Kiel, til dig, til Danmark — til Elysium!

Allerede det Menneske er lykkeligt, som har een Kjephest — hvor lykkelig var ikke Onkel Toby ved Namurs Beleiring! Endnu lykkeligere er den, som har to — hvor lykkelig er ikke Iffland ved sin Hund og sine Guldfiske! Den er endnu lykkeligere, der har tre — som du for Exempel ved Klopstock, Musik og Revolutionen! Men hvor overvættes salig maa det Menneske være, som har i det mindste tyve paa sin Stald! — og saa lyksalig er jeg!!

Da vi havde forladt Lavater, og Lavater os ved Byens Port — og aldrig have Venner sagt hinanden et mere smerteligt

Farvel — besøgte jeg med Sophie Rhinfaldet, dette alle Naturunderes Under, som jeg saaledes saae tredie Gang. „Det er en flydende Gletscher,“ sagde Sophie, og gav dermed den bedste Beskrivelse over det, som nogen Pen eller Pensel er istand til at male. — —

Fulda, den 17 Juli.

Vi reiste over Frankfurt, hvor Sophie morede sig meget ved at see Stykket the mistakes of nigth blive spillet, til Hanau.

Fra denne Stad af bliver Veien stedse skjønnere og skjønnere. Mellem yndige Enge, Lunde og Kornmarker, omringet af Ege-, Bøge- og Gran-Skove, nærmer man sig de Thüringske Bjerge. Da vi fik Øie paa Gelnhausen i nogen Frastand, med dens høie, mørke, gothiske Taarnspidser, veddede Sophie med mig om, at det maatte være en gammel Rigsstad — og hun vandt Veddemaalet.

Paa Veien mellem denne By og Wirtheim, den sletteste, jeg nogensinde har befaret, stødte vi, efter selv at være blevne uden Ophør stødte og rystede, paa det kjedsommeligste, smudsigste og fugtigste Eventyr, der kan møde en Ridder, der farer afsted i Triumph med sin Dame. Fra en Bunke sammenkastede Stene, hvilken man kaldte en Chaussee, plumpede vi ned i en bundløs Sump, hvori Vognen blev siddende fast med sine tre Hjul. Det fjerde havde lykkelig frelst sig paa Randen af Afgrunden, og stirrede derfra med hele en Irionbærers Følesløshed ned paa sine tre bedre Brødre, der vare i Begreb med at drukne. Jeg blev derfor saa lystig tilmode, da det ved fire, stærke Bønderkarles forenede Kræfter blev tvunget til igjen at bøie sin Hals under Vognen — næsten ligesaa lystig, som Præsten i Boeslunde var, da han befalede sin Kudsk at tage det fjerde Hjul bort.

Fra Wirtheim spadserede vi langs med Kinsing-Bækken, hvis Barndom her i det Fuldaiske fornøiede os endnu mere, end dens Ungdom i det Ysenburgske og Hanauske. Den bugtede sig nu i uophørlige Slyngninger. Jeg var meget syg — kunde næsten ikke Andet, end sove og være vred; men

saa mat og utidig, saa plaget af Krampe og Feberkulde jeg var — der var Noget, som drog mig afsted; og vi fortsatte Reisen.

En Miil omtrent fra Vach, som ligger ret yndigt ved den unge Werra i en hyggelig Dal, stege vi af Vognen, for at vandre tilfods den smukke Omvei opad gjennem Skoven til Høiderne ved Sauberg. Vi gjorde os her meget fortjente af Veivæsenet, ved at sanke Stene, og opfylde de dybeste Hjulspor dermed; og vandrede derpaa Arm i Arm i stille Lyksalighed bag efter Vognen. Etsteds i Skoven fandt vi en høist romantisk, saa høitidelig Plads, hvor, efter Sophies Formodning, Guderne pleiede at nedstige til Jorden, for at raadslaae om Markernes Frugtbarhed og Høst. Men en endnu mere himmelsk Overraskelse modtog os, da vi endelig havde naaet den øverste Høide. Rundt om os havde vi den videste, herligste Udsigt — til begge Sider fortryllende Lunde og Skove — over os den klare, sommervarme Luft efter saa mange mørke Regndage — og nedenunder os omstrøede Flekker og Landsbyer! Alt erindrede os om Lageri, og derfor glædede vi os dobbelt derover.

Næsten den hele Vei til Berka gik vi tilfods. Fra en Bakke bagved Oberell fik vi pludselig Øie paa Bjergslottet Wartburg, som, tilligemed en tæt derved sig taarnende, nøgen Klippehøi, skjuler Eisenach, gjennem hvis afskyelige, smudsige Forstad og faldefærdige Port vi kjørte ind i den ret nette By.

I Gotha besøgte jeg Geheime-Secretair Gotter. Det er en meget høi Mand, med et særdeles indtagende Væsen; han har forresten nogen Liighed med Bankier Haller i Paris. Hans Epistler ville sikkre ham et udødeligt Navn. Ogsaa Generalsuperintendent Løfler gjorde jeg Bekjendtskab med — et artigt, beskedent og alvorligt Menneske, som jeg havde Hilsener til fra Lavater. Jeg fandt ham ikke hjemme, da jeg med Gotter gik hen for at besøge ham; men om Aftenen kom han til mig, og vi spiste sammen hos Geheime-Secretairen. Han fortalte mig en snurrig Tildragelse mellem Hertugen og Lavater, som ved et Besøg, Hertugen gjorde ham, talte længe med denne, uden at vide hvem han havde for sig.

Thüringen er det skjønneste Land, jeg kjender, næst efter Schaben og Schweitz — overalt Cultur og Befolkning. De thüringske Bjerge synes næsten at være ligesaa interessante som Jura; og den hele Egn mellem Berka og Eisenach, hvilken

jeg betragter som Porten til denne herlige Landstrækning, er een af de meest romantiske og indtagende, jeg har seet. Med megen Møie trænger man her frem paa den høist forunderlige Vei fra Frankfurt, indtil man kommer forbi Wartburg, og Munken og Nonnen, to nøgne, tæt ved hinanden optaarnede Fjelde, og med Eet befinder sig i Eisenach.

Tre store Ideer begeistrede mig her: Sachserne, Luther og det tydske Sprog; og af disse udsprang atter saa mangfoldige, forskjellige Betragtninger, ret ligesom Sønnerne af Cham, Sem og Japhet.

Paa Wartburg dvælede vi længe. „Jeg vil," sagde jeg, „tage dette Stykke blækplettede Kalk med til min Moder — hun holder saameget af Luther." — „Det gjør jeg ogsaa," svarede Sophie; „men hans Blækklatter holder jeg ikke af!"

Fra min Barndom havde jeg en blind Ærefrygt for denne store Mand. Ifølge Verset under hans Billede i min Catechismus:

„Hør mig, du Pav —!" o. s. v.

tænkte jeg mig ham altid, som Pavens Pestilents; og denne Sidste hadede jeg uforsonligen — rigtignok uden ret at vide hvorfor, men just derfor saameget heftigere; thi Had og Kjærlighed have dette tilfælleds med enhver anden Ildebrand og Sygdom, at de rase desto voldsommere, jo mindre man kjender Aarsagen til dem.

Det gjør mig ondt, at Broder Asmus har sagt:

„Thüringens Berge, zum Exempel, bringen
Gewächs — sieht aus wie Wein;
Ist's aber nicht! Man kan dabei nicht singen,
Dabei nicht frölich seyn!" —

Thi sandelig! — omendskjøndt han i Grunden har Ret, hvilket ogsaa Sophies Udraab: „skal det være Viin?" stadfæstede — man kan dog ikke reise gjennem Thüringen, uden at synge og juble, og være saare vel tilmode!

Til Wieland.

Weimar, den 21 Juli 1790.

„Overbringeren af disse Breve, der har mange Hilsener fra sit Fædreneland og fra Alperne at nedlægge for Germaniens

største, philosophiske Digters Fødder, beklager inderligen, at han maaskee ikke vil kunne opnaae Hensigten af en temmelig lang Omvei, han har desaarsag gjort, da han ganske nær ved Maalet for sine Ønsker er bleven saa heftig angreben af Sygdom, at han neppe kan bringe Foden over Dørtærskelen. Hans Kone, en født Haller, som deler Reisens Glæder og Besværligheder med ham, er ikke mindre bedrøvet over, at denne samme Aarsag hindrer hende fra at aflægge Smagens og Skjønhedens og Gratiernes Digter sin hjertelige Tak for de mange herlige Timer, nogle af hans himmelske Muser have skjenket hende. De trøste sig begge med det Haab, engang i Elysium at kunne sige ham tilfulde hvad der her maa blive begravet i deres erkjendtlige Hjerter, og ønske med brændende Taknemmeligheds Følelse, at Herr Hofraad Wieland indtil den Tid maa, som Fader og Mand, i sine elskende Børns og ham værdige Huustroes Kreds, nyde om endogsaa kun en Tusindedeel af de Glæder, han som Skribent har skjenket Verden." *)

Af et Brev fra Sophie Baggesen til hendes Søster i Bern.

Weimar, den 26 Juli.

— — "Dog — jeg vil nu endelig komme til det Sted, hvor vi egentlig ere, men hvor Du allermindst kan formode os, ligesom vi heller ikke selv havde ventet det — kort, i Huset hos Hofraad Wieland, denne Afgud for alle følende Mennesker, der have læst hans Digte, og som behager endnu meer ved sin frimodige, kjærlige Tale. Du erindrer, hvor megen Fornøielse

---

*) Wielands Svar:

„Ich habe nur zwei Augenblicke übrig (da ich so eben nach Belvedere abgeben muß), um Ihnen schriftlich zu sagen, wie sehr ich es beklage; daß ich nicht auf der Stelle zu Ihnen eilen, und Ihnen und Ihrer würdigen Gemahlin für die so warmen Ausdrücke Ihrer gütigen Gesinnungen für mich, die ich so eben erhalten habe, mündlich danken kann. Sehr angenehm wurde mir's seyn, wenn Morgen dazu noch Zeit wäre, in so fern nur nicht Unpäßlichkeit an Verlängerung Ihres hiesigen Aufenhalts Schuld hätte. Sollte es mir aber nicht gegönnt seyn, die persönliche Bekanntschaft eines so liebenswürdigen, und so gütig für mich gesinnten Paares zu machen, so nehmen Sie mit meinen besten Wünschen die Versicherung der dankvollsten Ergebenheit, und die Bitte um beständige Erhaltung Ihres Wohlwollens an, von Ihrem ergebensten

Wieland."

han har forskaffet os ved sin deilige, underholdende **Oberon**, og jeg regner endnu blandt mine lykkeligste Timer dem, vi tilbragte med dens Læsning om Høstaftenerne paa Sandrin. Nu seer jeg ham selv, og hans stille, huuslige Kone, som er lille og mager, men høist interessant, og som han stedse elsker med Tilbedelse. Igaar da han forelæste os nogle Steder af Oberon, der, hvor Eremiten fortæller om sin stille Lyksalighed henimod sit Livs Ende, tog han hendes Haand, og sagde: „Dig, du Guds Engel! kan jeg takke for disse Følelser“ — og hun svarede ham med kjærlige Taarer. Hun er ogsaa ret en from, blid Englesjæl; og nu hendes Børn — hvor simple, hvor elskværdige ere de! Nu har hun kun fire Sønner tilbage, som alle ere næsten lige store — nogle ret ukonstlede, men aldeles forskjellige Drenge, som han kalder Aftrykket af sine Idealer; og saa fire Pigebørn — foruden tre, der ere gifte. Den ældste af disse fire er en **Lotte**, 14 Aar gammel, et blidt, kjærlighedsfuldt Væsen; derpaa kommer de fire Sønner, og saa to Smaapiger, som ere lutter Godhed og Tjenstagtighed, og endelig den yngste, en lille **Louise**, paa eet Aar, som i Nydelighed og Elskværdighed aldeles tilfredsstiller den store Digters Ønske. Det er ret en lille **Rezia**. Idag blæste min Mand paa Fløite; med Eet greb hun den, holdt den i sine smaa Hænder, og sang de nydeligste Toner dertil.

„Men“ (har du maaskee allerede for længe siden spurgt), „hvorledes ere I da komne til den Lykke, ikke alene at have gjort Bekjendtskab i dette Huus, men endogsaa at boe der?“ — **Ved den største Ulykke** — nu tør jeg nok tale derom — ved min Baggesens **Sygdom**! Baade han og jeg have været meget syge; men dog slæbte vi os hid til Weimar, hvor vi fandt en duelig Læge. Imidlertid maatte vi boe i et Vertshuus, og der befinder man sig aldrig ret vel. Der var kun een Seng, saa jeg maatte rede mig Leie paa Sofaen af hans og mine Klæder; og jeg takker Gud ret inderligt, at jeg ikke selv blev for Alvor syg af den bitterlige Angst og den idelige Opstaaen om Natten. Men — nu er **han** frisk igjen; og hvor kan saa jeg andet, end føle mig vel?

Wieland besøgte os, og opmuntrede ham; ja, jeg troer næsten, at det Venskab, han viste os, bidrog det meste til hans Helbredelse. Ledsaget af vor varmeste Tak, gik han hjem, men

kom strax tilbage, med Bøn fra sin Kone om, at vi dog maatte logere hos dem, saalænge vi opholde os i Weimar, da vi saaledes kunde have det beqvemmere, og komme os bedre. Dette var det just, jeg ønskede — især for hans Skyld. Vi kom da — han meget svag endnu — i den kjærligste, meest deeltagende Familie, hvor al mulig Omhu og Beqvemmelighed snart skaffede ham hans Sundhed igjen. Han har rigtignok havt et Par Anfald her; men jeg haaber, det vil snart gaae aldeles over. Vi blive her i det længste tre Dage endnu, og reise saa til Jena. — —"

Den 27 Juli.

Det er idag den fjerde Dag af vort fortryllende Schlaraffenlevnet. Aandens Nydelser have styrket mit Legems Kræfter, og jeg er nu istand at gribe Pennen igjen.

Igaar kjørte vi Alle til Dieffurth, Enkehertuginde Amalias Lystfted og forrige Opholdssted — Frue Wieland med tre af Børnene og Sophie, og han i en anden Vogn med mig og tre andre Børn. Dieffurth er et sandt Elysium, gjennemslynget af en yndig, temmelig rask løbende, lille Flod, som udbreder en vellystfuld Kjølighed. Vi spadserede under Træerne, i Samtaler om hans Værker og deres Oprindelse — om hans Maade at studere, memorere, og meget Andet, indtil vi leirede os paa en deilig Plads, og nøde et patriarchalsk Maaltid af Melk og Brød. Sophie havde flettet en Blomsterkrands, som vi begge satte paa hans Hoved — som Kjærligheden i Amors og Psyches Skikkelse; og saaledes sad han, med sin Krands om Tindingen, indtil den kjølige Aftenluft nødte os, for min Helbreds Skyld, til at forlade dette Tempe, og tye til vore Vogne. Men just som vi vilde gaae igjennem Slotsporten, mødte os Hertuginde Amalia med sine Hofdamer og Hofcavalierer. Vi maatte staae stille og hilse. Wieland forestillede mig for hendes Durchlauchtighed, og derpaa ogsaa min Kone, men som just ikke neiede overmaade dybt, og talte saa frit og utvungent med hende, som om det kunde været hendes Tante. Hertuginden var særdeles naadig, og spurgte i meget artige Udtryk til mit Befindende; hvortil jeg svarede, at det var umuligt andet, end at maatte blive frisk paa et saa fortryllende Sted, om man end var halvdød. Hun førte mig hen til Broen, men stod med Eet stille, og bemærkede, at det maaske

var for kjøligt for mig der, og vendte strax om. Vi talede om Italien. Hun fortalte mig om sin Reise, fra hvilken hun var kommen tilbage for faa Uger siden — om det levende Savn af Alt, hvad hun havde nydt i dette herlige Land — om Neapel, om Vesuvs Udbrud, o. s. v. Hun er en yderst indtagende-majestætisk Dame, med store, junoniske Øine, der syntes at maatte gjennemlyne Alt, dersom ikke en vis elskelig Blidhed dæmpede deres straalende Ild. Hun er forresten skildret af den største og guddommeligste blandt alle de Skjønhedsmalere, der nogensinde have dyppet Musernes og Gratiernes Pensel i Kjærlighedens Farver — i Wielands Olympia. Og jeg siger alt det Sjønne, der kan siges om hende, idet jeg tilstaaer, at Originalen er ikke forskjellig fra Maleriet ved Andet, end ved den reale Existens.

Da vi vare komne hjem, forelæste Wieland os Olympia; og derpaa maatte jeg indtil langt ud paa Natten, efter hans Begjæring, fortælle ham Fortsættelsen af min eventyrlige Reisehistorie, som jeg forrige Nat havde afbrudt paa Scheherezades Maneer, ved det interessanteste Sted, hvor Moltke og jeg reiste til Paris med kun et Par Louisd'orer i Lommen. Dette morede Wieland over al Beskrivelse, omendskjøndt han fandt vor Dristighed meget ubegribelig.

Foruden det inderlige, fortroelige Bekjendtskab med Herder, har jeg her gjort en Deel andre herlige Bekjendtskaber: Doctor Hufeland, Bode, Bertuch, Abbed Resewitz, og Overhofmarschal Schardt — „straf mir Gott! —

Conversationen med Herder er altid overordentlig levende; og naar vi begynde at tale om Frankrig, Constitutionen, og den franske Revolutions Indflydelse, har man Møie med at faae os til at holde op. Hans elskværdige Kone er ganske henrykt over min Sophie; og sjelden vilde tre Par Mennesker kunne henleve mere nydelsesrige, himmelske Dage end dem, Wieland, Herder og jeg med vore tre Koner tilbringe her.

Bode, Yorricks Oversætter og Fortsætter, lever hos Enkegrevinde Bernstorff i Weimar. Han har havt den forunderligste, originaleste Skjebne i Verden, som man kan forlange i nogen Roman. Han har været Soldat og Hoboist; har i sit syttende Aar giftet sig med et Fruentimmer paa femten; har været Bogtrykker, Boghandler og Musicus — gjorde tilsidst Opsigt som Oversætter, og lever nu, efterat have mistet Kone og ti Børn,

for Muserne og Philosophien. I hele sin Handlen og Vandlen, saavel som i Aand, har han overmaade meget tilfælleds med Sterne — det er, som om Naturen havde repeteret denne i ham.

Gotha*).

— — — Prindsen og Prindsessen bleve tidligere færdige om Morgenen, end jeg. Han kom til mig paa mit Værelse, for at tage mig med ned i Haven, og fandt mig under Barberens Haand. Det blev derfor besluttet, at jeg skulde komme bagefter med Hofprædikant Jessen.

Efter at have gjort mange Omveie, fandt vi omsider den engelske Have, og haabede nu at finde de kjære Høiheder ganske alene — men, desværre! den tykke Hertug af Gotha, med Støvler og Sporer paa, havde allerede opjaget dem. Han havde Kronprindsessen under Armen, og Hr. von Buchwald Frue von Møsting. Hans Durchlauchtighed forestillede mig for Kronprindsessen; og der blev foretaget en meget lang Promenade, under hvilken jeg dog fik kun meget liden Leilighed til at tale med ham.

---

*) Af et Brev fra Wieland til Reinhold.

Den 29 Juli.

— — „Seit 8 Tage haben mich die guten Götter eine unverhoffte Freude gemacht, indem sie mir den Professor Baggesen (prononcez Bāgĕsen) von Copenhagen, und seine junge Frau, eine Enkelin des großen Hallers, zugeführt haben. Er hatte ein Empfeblungsschreiben an mich von der Tante seiner Frau, die unter dem Namen Melissa vor 35 Jahren eine meiner liebsten Freundinnen gewesen war.· Hr. Baggesen wurde auf seiner Rückreise von Bern, wo er seine Frau vor etwa 5 Monaten geheirathet hatte, unpäßlich, und kam sehr krank hier an. Da er nun im Gasthofe die Bequemlichkeit nicht haben konnte, die ich ihm in meinem Hause verschaffen konnte, so bat ich ihn seine Wohnung bei mir zu nehmen, und er ist seit verwichenem Sonntag mein Gast, und schon seit 3 Tagen völlig wieder hergestellt. Gestern mußte er eilends nach Gotha zurückgehen, um dem Gemahl der dänischen Kronprinzeßin, dem Prinzen von Holstein Augustenburg, der sein besonderer Protector uud Freund ist, aufzuwarten; er wird aber diesen Abend zurückkommen, und hat uns indessen seine durch eine sonderbare Vereinigung eines sehr gebildeten Verstandes mit der vollkommensten Schweizerischen Naivheit sehr liebenswürdige Frau zum Unterpfand hinterlassen. Baggesen ist einer der vortrefflichsten Menschen, die ich jemals gekannt habe, und, wiewohl noch nicht volle 25 Jahr alt, doch an allen Eigenschaften des Geistes reifer und ausgebildeter als in diesem Alter, ohne einen Zusammenfluß der seltensten Umstände, möglich ist. Die Dänen nennen ihn verzeiben Sie mir, daß ich es nachsage) den dänischen Wieland, und machen dem deutschen dadurch ein großes Compliment; denn er hat vor diesem voraus, daß er erst 25 Jahr alt ist. Er ist gar sehr begierig, Sie, lieber Reinbold, kennen zu lernen, und da ich voraus weiß, wie interessant Ihnen seine Bekanntschaft seyn wird, so hoffe ich Ihnen ein Vergnügen zu machen, indem ich Ihnen einen nahen Besuch von ihm ankundige. Der Tag, wo ich und die Mama ihn zu Ihnen hinüber begleiten werden, wird der künftige Dienstag oder Mittwoch seyn, wie es Ihnen gelegener seyn möchte — — —"

Jeg gik tilbage til Moren; men strax derpaa kom ogsaa den kjære Oberon, som indbød mig til sig, og af Mangel paa Plads maatte føre mig ind i Damernes Pyntværelse. Under min Samtale med den aandrigeste Fyrste og ædleste Mand lod Hertugen sig melde, men blev afviist; han kom andengang, og nu maatte han modtages. Prindsen og jeg havde imidlertid afhandlet med hinanden mange, høist interessante Gjenstande, og efter hans Villie var al Etiqvette tilsidesat. Han indbød mig til en Dinér, men jeg ønskede at komme snarest muligt tilbage til min Sophie, og undskyldte mig; hvorpaa han sagde mig Farvel, efterat have paalagt mig at sige Wieland og min Kone alt muligt Smukt og Forbindtligt.

Jeg kom betids nok om Aftenen til Weimar, for at kunne sætte mig tilbords med den Wielandske Familie og min Sophie. Vi vare begge henrykte over at see hinanden igjen.

Tidlig om Morgenen den 3die August satte vi os alle Fire i Vognen, for at kjøre til Jena; thi Wieland og hans Kone havde fattet den venskabelige Beslutning, at ledsage os.

Vi vare temmelig tæt sammenpakkede i den lille Vogn, og naaede, uden ret at vide hvorledes, under fortrolige Samtaler, før vi tænkte derpaa,

Jena.

hvor vi stege af hos Reinhold, og bleve modtagne af ham med hjertelig Venskabelighed. Det varede ikke længe, før jeg kom paa det Rene med ham. Vi gjorde begge paa eengang den Bemærkning, at der er visse Sjæle, som forunderlig hurtigen blive ikke alene bekjendte, men ogsaa fortrolige med hverandre. Jeg fulgte derpaa med ham, for at høre hans collegium metaphysicum, som han just idag begyndte med en Indledning om Bestemmelsen af Begreberne: Ting og Bevidsthed. Hans Foredrag er mesterligt. Han er den eneste Professor, der har henrevet mig. Da vi kom hjem, fortsatte vi, indtil langt ud paa Aftenen, vore philosophiske Samtaler om Forbindelsen mellem Philosophie og Poesie, indtil Wieland gjorde det Forslag, at være ret borgerlige, prosaiske og idiotiske; og vi nøde derpaa et sokratisk Maaltid, under hvilket han ret viste sig i en ny Glorie, som Bedstefader.

Sophie gik tidlig tilsengs, ledsaget af Moder og Døttre;

kort derpaa forlod ogsaa Wieland os; og nu bleve Reinhold og jeg siddende med hinanden til over Klokken eet om Natten. Vor Glæde over at have fundet hinanden var ubeskrivelig. Vi sluttede en Venskabspagt for evig; og saaledes er jeg allerede kommen med ham til det Punkt, som jeg i hele Aar forgjeves har stræbt at naae til med Andre.

Den 4 August.

Reinhold forærede mig idag Wielands nydelige Büste, som han havde ladet komme fra Brunsvig, tilligemed sine Breve over den Kantiske Philosophie, og sine academiske Taler over Epopeen. Han viste mig adskillige private Breve fra den 66aarige Kant, der agtede og elskede ham uendelig høit.

Ud paa Eftermiddagen gik jeg med min Kone og Frue Reinhold hen til Diaconus Schorcht, Wielands anden Svigersøn. Paa Veien derhen kom vi forbi Reinholds Auditorium, og hørte ham læse. Jeg lod Damerne gaae, og skyndte mig derop. Han havde begyndt den æsthetiske Forelæsning, og talte nu om Fabelen. Da Timen var forbi, gik vi hen til hans Svoger, hvor vi fandt det hele Selskab i Begreb med at spadsere ud. Vi fulgte med dem til Paradiset, og vore muntre Samtaler dreiede sig om Sammenligningen mellem denne Promenade og Eden. Vi fandt, at dette havde forandret sig overmaade meget siden Verdens første Tider — at der havde indsneget sig megen Luxus — at Engelen havde nu intet Sværd, som før, men istedetfor dette en uhyre Ridepidsk; den blev representeret ved en jenaisk Student. Reinhold gik, men kom snart tilbage paa en hvid Hest; og vi bleve nu mere overgivne. Vi bemærkede, at Elohim havde i den senere Tid ført et meget stillesiddende Liv, siden man hverken saae dem ride eller kjøre mere.

Sophie: „Det forekommer mig endogsaa, at Jehovah selv har engang redet."

Wieland: „Nei! Det erindrer jeg ikke, at have læst nogetsteds."

Jeg: „Aldrig! Det strider mod den guddommelige Værdighed og Majestæt at ride."

Sophie: „Vist ikke! Jeg er sikker paa, at have seet det hnført etsteds. Det forekommer mig, at det staaer i Bibelen: aan rider frem paa Regnbuen!"

Wieland: „Paa Regnbuen! det er herligt — du velsignede Kone!“

Nu indlod Wieland sig, paa sin komiske Viis og Skik, i en dyb, philosophisk Samtale med hende om den Kjedsommelighed, Elohim maatte føle — og det kom snart til en levende Strid imellem dem. Sophie paastod, at Jehovah kunde umulig kjede sig eet eneste Øieblik. Wieland derimod meente, at han, som den allerhøieste Herre, uimodsigeligen maatte meest af Alle finde Tiden lang. Sophie forsvarede sin Sætning med Iver og Heftighed, og fremsøgte alle mulige Grunde, men som Wieland gjendrev strax. Det var uendelig komisk at høre! Der blev sagt Ting, hvorover vi Andre og Wieland selv nær havde opgivet Aanden af Latter, indtil hun endelig i sin Fortvivlelse tog Tilflugt til et Argument, der aldeles slog hendes Modstander af Marken.

„Tænk dem dog kun,“ sagde hun til ham, „at Jehovah ikke alene er Fader, men ogsaa Bedstefader, som De selv, og, det som mere er, Oldefader — at han altsaa maa føle en uendelig, navnløs Glæde, naar han seer sine Børn opføre sig godt — og jeg er vis paa, han er saa langt fra at kjede sig, at han tværtimod mangengang ønsker, at Evigheden maatte være endnu længere, end den er!“

„Ja — ja!“ udbrød Wieland, i Henrykkelse — „hun har arvet Qvintessentsen af Hallers Aand! just saadanne, lignende Yttringer forekommer der i hans Fragmenter over Evigheden! — Jeg overgiver mig — jeg er slagen af Marken! Hun har taget mig paa mit ømme Sted!“

Sophie var virkelig ogsaa under hele denne Strid saa naiv og vittig og munter, at det var umuligt andet, end at briste hvert Øieblik i en umaadelig Latter over hende.

Vi brøde nu op, og spadserede gjennem Jena under de lystigste Fortællinger og Bemærkninger, som bleve fortsatte, da vi kom til Aftenbordet. Her morede Wieland sig kostelig over mine Matros-Vittigheder og Bedrifter, og især over Historien om Jøden, der blev døbt af Matrosen og siden kastet i Vandet, hvilken jeg havde udarbeidet med megen Flid. Selv Reinhold sad i en uafbrudt, umaadelig Latter. Fra denne støiende Lystighed gik vi over til en stille, blidere Henrykkelse, da Frue Reinhold satte sig ved Klaveret, og begyndte at synge. Hun sang „die Weiber

von Weinsberg," af Andrée, og flere saadanne Viser med et Udtryk og en Følelse, som jeg aldrig har hørt Mage til.

Den 5 August.

Vi ere altfor oversalige! Jeg er næsten syg af den overvættes, henrykkende Nydelse!

Min og Sophies gjensidige Kjærlighed og Tilbedelse — Wielands mere end venskabelige, mere end faderlige Hengivenhed for os begge — hans Families rørende, hjertelige Fortrolighed og Venskab og Ombyggelighed for os — Erindringen om Herders og hans Kones varme Deeltagelse — Reinholds ubegrændsede Sympathie med mig — og fremfor Alt, den Tanke, at Wieland har i mig, ubetydelige Menneske, fundet den, han bedst har kunnet samstemme med blandt Alle, hvem han hidtil kjendte, den, han blandt Alle har fundet meest værdig til sin Kjærlighed og inderligste Fortrolighed, den, han helst vilde leve og omgaaes med — — alt dette gjør mig til det saligste af alle Mennesker. Aldrig har min Forstand, mit Hjerte, min Egenkjærlighed, min Menneskekjærlighed følt sig saaledes og saa aldeles tilfredsstillede. Alle min Fornufts og min Phantasies forvovneste Ønsker ere her opfyldte! O Gud! hvormed har jeg fortjent, at du oplod denne Salighed for mig? „Kun saare lidet," maa jeg svare — og jeg staaer skamfuld for dit Aasyn!

Efter Maaltidet havde jeg en fortrolig, alvorlig Samtale med den kjære Fader Wieland. Men tilsidst var jeg neppe istand til at faae et Ord over mine Læber, saa heftig blødede mit Hjerte ved Tanken om den snart forestaaende Skilsmisse. Han var inderlig bevæget; snart saae han paa mig, snart paa Sophie; trykkede min Haand, og kyssede hendes. I det Exemplar af sine prosaiske Skrifter, han havde foræret mig, skrev han nogle kjærlige Linier, og gjentog flere Gange sin Bøn, at jeg endelig maatte begynde og fortsætte en Brevverling med ham. „Han skrev ellers ikke Breve meer; men med mig vilde han gjøre en Undtagelse.„ Min Beskedenhed blev overvunden, og jeg lovede, at opfylde hans Begjering.

Nu maatte vi sige hverandre Farvel! Hvert Dieblik vilde de gaae, og bleve dog staaende. Det forekom os, som om vi nu først havde fundet hverandre, og endnu ikke havde sagt hverandre Noget af alt det Meget, der laae os paa Hjertet. „Baggesen

— kjære Baggesen — —" sagde Wieland. „Min Fader! min dyrebare Fader!" svarede jeg; og hans Øie blev vaadt. Vi kom endelig ned til Vognen med dem, uden selv at vide hvorledes. Han vilde stige op, men hans Læber bleve hængende fast ved Sophies Haand. Henreven af sine Følelser, greb hun hans faderlige høire Haand, og kyssede den — og da strømmede Taarerne ned over hans Kinder; han kastede sig op til mit Bryst — og Vognen rullede bort.

Tause gik vi op paa vort Værelse. „Lad os nu besøge Schiller," sagde Reinhold; „jeg har ladet os melde hos ham. Det vil adsprede os."

Han, hans Kone, Sophie og jeg gik nu altsaa derhen. Jeg var ganske bedøvet. Ikke engang Lavater, ikke engang min Familie i Bern havde jeg forladt med saa blødende Hjerte, som jeg tog Afsked fra Wieland med. Jeg vidste ikke hvor jeg var, eller hvad jeg sagde. Saaledes traadte jeg med de Andre ind i Schillers Stue. Hans blide, yndige, elskværdige Kone svævede os smilende imøde, og førte Sophie og Frue Reinhold til Sofaen, medens han, høi og bleg, med sit gule, ufriserede Haar, og med et gjennemborende Blik i det næsten stirrende Øie, traadte hen til mig, og bød mig velkommen.

Han havde en frygtelig Tandpine og ophovnede Kinder, og maatte holde et Tørklæde for Munden, saa han havde ondt ved at tale. Han var overmaade venlig; men al den paatagne Munterhed kunde ikke skjule hans dybe Kummer.

Vi talte om Schweitz, Mannheim, Frankfurt, o. s. v., og jeg fortalte ham meget om min Adam Moltke, hvem jeg gjorde ham (ligsom før Herder og Reinhold), begjerlig efter at lære at kjende. Forresten bleve Schrøder og Iffland, Beck og Rahbek (hvilken Sidste Schiller havde seet i Mannheim), bragte paa Bane. Han vilde give mig Adresse til Overconsistorialraad Kørner i Dresden; jeg frabad mig den, men fortrød det siden, da Reinhold fortalte mig, at denne var een af hans fortroligste Venner. Jeg bad ham skaane sig selv, da jeg saae hvormeget han leed; og nu satte hans Kone sig ved Klaveret, for at Sophie (med hvem hun var bleven ret fortrolig) kunde lade høre hvad hun nylig havde lært. Ved denne Leilighed talte vi om Musik, som Schiller aldeles Intet forstaaer af, men dog elsker meget høit.

Vi toge Afsked, beklagende gjensidigen, at have fundet ham

i en saa slem Forfatning. Reinhold gjorde mig, paa Veien hjem, bekjendt med hans Stilling, der er saa sørgelig, at man næsten maa græde derover. Han har ikke meer end 200 Rdlr. i fast aarlig Indtægt, og bruger 1200, da han vil og maa leve elegant — hvilket er hans svage Side; og derfor maa han arbeide og trælle fra Morgen til Aften. Kun faa Tilhørere har han, fordi han mangler baade Gaver og Taalmodighed til at holde Forelæsninger, er afhængig af Forlæggere, der ikke unde ham Tid til at arbeide, som han vil, og kommer dybere og dybere i Gjæld. For nærværende Tid skriver han Trediveaarskrigens Historie.

Schiller er et ildsprudende Bjerg, hvis Top er bedækket med Snee. Han synes kold; i hele hans Adfærd, endogsaa mod hans fortroligste Venner, og allermeest mod hans Kone, er der Kulde. I Selskab er han aldeles Intet — aldeles ikke underholdende, aldeles ikke vittig, og for det meste stum. Aldrig har man kunnet aflokke ham et godt Indfald, aldrig kommer der et bon mot over hans Læber. Men undertiden — dog yderst sjelden — kan han blive rørt, og da rører han alle dem, der omgive ham, til Taarer. Han siger aldrig sin Kone eller nogen af sine Venner et kjærligt Ord, men er tør, kold og fortrædelig; i sine Skrifter derimod er han et ganske andet Menneske, og i alle hans Breve er der Aand og Hjertelighed. Dersom ei Nøden tvang ham, vilde han sikkert ganske lade være, ikke at skrive, men vel at udgive Noget. Paupertas impulit audax! ellers vilde vi ikke faaet et eneste af hans sidste herlige Værker, ikke engang Don Carlos. Det Ideal, han selv har opstillet for sig, staaer saa uendelig høit, at han aldrig vil kunne naae det. Utilfreds med Alt, hvad han frembringer, vilde han lade det blive liggende i Pulten, dersom ikke Maven havde andre Capricer, end Hovedet.

Den 6 August.

Jeg hørte atter en Forelæsning af Reinhold over Metaphysiken; og vi bleve Begge ganske trætte derefter. Frue Reinhold sang for os en Deel Viser, blandt andre: „Der var en Tid, da jeg var meget lille,“ til Schulzes fortræffelige Musik. Begge Sophierne bleve efterhaanden mere og mere Søstre — begge Mændene mere og mere Brødre. Reinhold er den elskværdigste Mand, jeg kjender. Et saa dybt tænkende Hoved, forenet med et saa dybt følende Hjerte, er et Under, som Naturen frembrin-

ger maaskee kun eengang i ethvert Aartusinde. Hvor ubeskriveligen glædede vi os over vort Bekjendtskab, over vor Plan, at skulle samles i Kjøbenhavn! Vort Venskabsforbund er sluttet for evig!

Han og Kone havde besluttet, at ledsage os til Dornburg; og om Eftermiddagen den 7de August, kjørte vi fra Jena i to Vogne; vi Fire i en aaben Vogn, og Børnene med Pigen i min. Veien er fortryllende skjøn langs med Saalefloden, og Veiret var herligt. Vore Sjæle hvilede saligt i hverandres Favn. Minuterne fore hen, som Lyn, og i mindre end tre Øieblikke, som det forekom os, naaede vi Dornburg. I Vertshuset, hvor vi stege af, læste jeg for dem Lavaters „Haussteuer." Reinhold blev indtagen og hans Kone henreven deraf. Jeg fremtog derpaa af mit Reisechatol Lavaters Portrait af Lips. Han beundrede Liigheden, betragtede det gjentagne Gange, fordybede sig i Beskuelsen, og sagde endelig: „jeg vilde give om det saa var 6 Louisd'orer, kunde jeg faae kjøbt Mage dertil. Jeg kan ikke løsrive mig fra dette fortryllende Billede!"

„Det er mig det Kjæreste af Alt, hvad jeg eier til Erindring om Lavater — men Du skal have det — med Glæde giver jeg Dig det," svarede jeg, og kyssede ham.

Han vilde ikke modtage det. Vi strede længe derom; og endelig blev det afgjort, at jeg skulde lade tage en Copie deraf, og sende ham snarest muligt. Det lykkedes mig ganske at løse ham Gaaden over Lavater. — Vi havde aftalt, ikke at sige hverandre Farvel; men de to Sophie-Engle glemte det, og favnede og kyssede hinanden — Sophie Wieland og Sophie Haller, begge lige livfulde, lige hjertelige, og af lige Alder — hiin født den 18de, denne den 8de October i samme Aar*). Reinhold og Baggesen stode Arm i Arm, med sød, veemodig Følelse, ved deres Side, og de syntes dem at være to Gratier, der begræde en tredie Søster-Graties Død.

— „O! dig har jeg! — dig har jeg dog!" — hviskede jeg til Sophie, da vi sadde i Vognen, og trykkede hende under Taarer til mit Hjerte; og vi rullede afsted.

Solen gik ned med en usædvanlig Pragt. Aldrig før har jeg seet et saadant Gjenskin, som den Purpurflamme, hvormed den hele vestlige, det Flammepurpur, hvormed den hele østlige

*) Aar 1768.

Horizont glødede. Vi hensank i Andagt, alt som Luerne blegnede! O! en saadan Salighed kan den alene finde, der har Religion og Philosophie, og en Kone, som min Sophie, med hvem han ved hine kan føle og nyde Naturen!

Vi kom til Leipzig om Natten. Hele den følgende Dags Formiddag tilbragte jeg med at skrive til Wieland og til Familien i Bern. Jeg læste Charlotte Schimmelmanns Brev fra Pyrmont, og besvarede det strax; og derpaa fortsatte jeg min tydske, poetiske Epistel til Wieland.

Vi spadserede siden gjennem den saakaldte Rosenthal (en deilig Skovpromenade, næsten ligesom den gjennem Dyrehaven hos os), til Landsbyen Gohlis, hvor Zollikofer har et Landsted. Pleiße slynger sig langs med Veien gjennem den hele Skov. Vi beundrede den deiligt nedgaaende Aftensol, og forundrede os over de mangfoldige Mennesker, hvoraf ikke eet eneste vendte sig om, for at betragte den. Paa den sidste Fjerdedeel af Hjemveien fødtes mange forskjellige Tanker i min Sjæl, og klædte sig, Himlen veed hvorledes, af sig selv i tydske Jamber; og heraf opstod silde om Aftenen, da vi vare komne hjem, Begyndelsen af en jambisk Epistel til min elskværdige Frederik Christian. I en Skrivelse til Reinhold indesluttede jeg mit poetiske Brev til Wieland, og sendte det bort.

I flyvende Fart kjørte vi fra Leipzig til den lille smukke By Würzen. Da vi holdt paa Torvet udenfor Vertshuset, medens der blev byttet Heste, lagde vi Mærke til to Elskende, der sadde paa en Bænk under Vinduerne, og kyssedes og gantedes ret af Hjertens Lyst. „Vor Kjærlighed er dog ganske anderledes," sagde Sophie; og vi anstillede nu Betragtninger over Kjærligheden i Almindelighed og Studenter-Elskov i Særdeleshed — thi en saadan syntes denne at være. Pigen tog sig ret godt ud; thi kun Stjernerne belyste hendes hvide Kjole, som var det Eneste, vi kunde see af hende.

Dresden.

Den 12 August.

Udenfor Byen stege vi ud af Vognen og spadserede gjennem den hvide Port til Hôtel de Pologne, hvor vi fik en

smuk Stue og et nydeligt Cabinet. Dog blev jeg temmelig ilde tilmode, da jeg undersøgte min Kasses Tilstand. Fra Leipzig hertil havde vi i 4 Dage brugt elleve Louis'orer.

Natur og Konst synes ret at have kappedes med hinanden om at gjøre Dresden til den behageligste, muntreste, smukkeste og meest glimrende By i Tydskland, baade indeni og udentil.

Leietjeneren bragte mig et Brev fra Reinhold, hvori ogsaa nogle Linier fra Schiller vare indsluttede. Det kjærlige Indhold af disse Breve glædede Sophie og mig saa inderligen, at vi strax følte os oplivede og styrkede efter Reisens Besvær; og medens vi endnu beskjæftigede os hermed, lod en Candidat K—, en Thüringer, en uendelig høflig og snaksom Mand, sig melde, for at indbyde os til at besee den grønne Hvælving. Dette Tilbud kom os meget beleiligt, og vi modtoge det med største Taknemmelighed. Men det kjære, velsignede Menneske drev sin uendelige Høflighed en Smule for vidt, glædede sig ganske forfærdelig over at gjøre vort dyrebare Bekjendtskab, og snakkede uden Ophør. I Særdeleshed udbredte han sig over al Maade vidtløftigen om de Guld- og Sølv-Servicer, som han vilde faae at see, i Selskab med os, i den grønne Hvælving, og „som," sagde han, „det for ham, som Geistlig, var høist nyttigt, ja, endog Pligt at betragte." Omsider gik han, for at give os Tid til at klæde os paa, kom strax igjen; og vi fulgte nu med ham derhen.

At beskrive Alt det, jeg her saae, skal Himlen bevare mig fra at forsøge! Det er en Samling af Alt, hvad Glimrende og Forbausende, Natur og Konst og menneskelig Flid, forenede, kunde frembringe i det Smaa. En Centurie af Hurtigskrivere vilde et heelt Aarhundrede igjennem faae nok at bestille med at optegne denne talløse Mængde Figurer af Træ, Guld, Sølv, Bronze, Kobber, Jern, Bernsteen, Elfenbeen, og alle mulige Slags baade ædle og uædle Metaller, der, enkelte og i sammensatte Pyramider og i mangfoldige andre Grupper, opfylde de otte store, brillante, for en Deel af Speilvægge bestaaende Værelser. „Det Bedste ved det Hele," sagde Sophie, da vi efter 2½ Times Bedøvelse gik hjem igjen, „er, at man taber al forfængelig Lyst til saadanne Prydelser, naar man har seet denne Samling; thi man føler hvor lidet og subalternt Alt det er, man selv kan komme i Besiddelse af."

Om Eftermiddagen besaae vi Billedgalleriet — en ny

Labyrinth, i hvilken Øiet vel ikke blændes, som hisset, af tusinde Diamanter, men beruser sig ved Beskuelsen, idet det flakker fra et Mesterstykke til det andet af Raphael, Correggio, Titian, Guido Reni og Julio Romano. Nogle Damer traadte ind. En af dem, en slank, yndig Skabning med vidsprudlende Øine, traadte hen til mig, og sagde paa Dansk: „det glæder mig, at Møde Dem her saa uformodentlig, Hr. Baggesen!“

„Det er en besynderlig Følelse,“ svarede jeg, „saaledes at blive tiltalt i sit Modersmaal, naar man mindst venter det — af en Dame, hvis Bekjendtskab man ønsker i det første Øieblik, man seer hende, er denne Tiltale henrivende sød — men tør jeg spørge Dem, med hvem af mine yndige Landsmandinder jeg har den Ære at tale?“

„Justitsraadinde Hornemann.“

„Det glæder mig ubeskriveligt. — Tillader De nu, at jeg paa Tydsk forestiller min Kone for Dem, derendnu ikke har bragt det saavidt i mit Modersmaal, at hun kan lade sig forestille paa Dansk.“

Efter nogle Complimenter paa begge Sider blev det afgjort, at vi skulde mødes her igjen imorgen Formiddag, da Sophie og jeg vare idag indbudne til Overconsistorialraad Körner paa Loschwitz. Frue Hornemann og hendes Datter, en slankvoren, net Pige, gik; og vi traadte nu ind i det inderste Gallerie, for at opsøge Natten. Synet heraf fængslede mig ganske, en kold Gysen foer over min Ryg og en heed igjennem mit Hjerte; men ved den nærmere Betragtning blev dog min Forventning ei alene aldeles ikke overtruffen, men neppe engang opfyldt. Vel er det et Clair-Obscur uden Lige, men de af det straalende Barn belyste Figurer ere dog ikke saa aldeles fortræffelige, som man ønsker sig Figurer, der sættes i et saa ganske himmelsk Lys. Marias Ansigt seer mere ud, som en smuk, livlig Tyrolerindes, end det har Idealudtrykket af den hellige Guds Moders. Jeg beundrede næsten ligesaa meget Julio Romanos Maleri, Maria med Skaalen, eller den hellige Familie, paa hvilket Moderen holder Jesusbarnet over et Fad, som den lille Johannes hælder Vand i. Composition, Udtryk og Colorit syntes mig her fuldkommen mesterlige.

Klokken var bleven halv sex; vi betalte vor Ducat, og gik bort, for at komme igjen imorgen.

Vi vandrede ned til Elbbroen, hvor vi toge en Baad, for at komme til Comediehuset, i Haven ved de Linkiske Bade. Underveis fortalte man os, at det var ikke det Großmannske Skuespillerselskab, som gav Forestillinger der, men et andet, som havde antaget dette Navn, formodentlig for at gjøre mere Opsigt. I den Loge, vi traadte ind i, sad en snurbartet Husarofficeer med sine Damer, der samtlige loe over Alt det i Stykket (die Stiefsöhne), som bragte os til at græde. Det blev ret godt spillet; og jeg maa overhovedet gjøre den Bemærkning, at de smaa, omvandrende Trupper undertiden gjøre sig en Flid, som man savner hos de større; og ikke sjelden finder man hos dem fødte Skuespillere, hvis naturlige Talent kun behøve en noget finere Uddannelse, for maaskee at overgaae alle de berømteste Konstnere, fire eller fem undtagne. Der skulde gives endnu et andet Stykke; men vi bleve enige om, ikke at ville fordærve ved noget Slettere det Indtryk, det første havde gjort paa os, og besluttede at gaae strax hen til Justitsraadinde Hornemann.

Der fandt vi adskillige Damer forsamlede, og tre Herrer, blandt hvilke Hr. Strøm, en Nordmand. Man modtog os med kjendelig Glæde, og Timerne svandt hen under Samtaler og Beundring over Angelica Hornemanns Brodeer-Mesterstyker, saa at Klokken uventet blev elleve. Strøm og det øvrige Selskab fulgte os hjem.

Den 14 August.

Om Formiddagen besøgte jeg atter Billedgalleriet, hvor jeg fandt begge Damerne, Moder og Datter, i fuldt Arbeide. Siden kom ogsaa Krigssecretair Neumann til, en meget oplyst, belæven Mand, der tillige er Digter; og med ham besaae jeg nu de fortrinligste Malerier i det inderste Gallerie. Det glædede mig meget, at ikke heller han fandt Natten at være det meest udmærkede af Stykkerne her; ligesom vi ogsaa stemmede høist forunderligen overeens i de fleste af vore Konstanskuelser, saa at min Nydelse blev dobbelt stor ved at gjennemgaae med ham saamange af de øvrige Malerier, som Tiden tillod os.

Om Eftermiddagen skulde vi samles hos Hofmaler Graff. Da jeg var kommen hjem, traadte Holst, min gamle Lærer i Billard, uventet ind til mig. Sophie, der imidlertid havde klædt sig paa, kom ind, i sin fulde Glorie; og med en Triumph,

som jeg ikke kunde skjule, presenterede den fordums stakkels Regentskaner sin Kone. Neumann indfandt sig nu ogsaa, og vi gik sammen hen til Graff, der førte os ind i sin Portraitstue, hvor vi saae en Mængde tildeels bekjendte og interessante Ansigter — blandt andre Kronprindsessen, som han havde malet i Legemsstørrelse, i hele hendes junoniske Høihed. Schiller var fortræffelig malet og truffen. Jeg blev siddende et heet Qvarteer for dette talende Billede. Han har noget, meer end menneskeligt i sit næsten uudstaaelige skarpe Blik — hans Ansigt er vellystig skjønt — hans bølgende gule Haar give ham et apollonisk Udseende; og han seer i det Hele ud, som om han ikke ret tilhørte Jorden.

Graff glædede sig saameget, som en tør, gammel Mand kan glæde sig, over at see en Landsmandinde i min Sophie. Da vi skulde gaae, for at tage ud til Körners paa Loschwitz, udbrød han: „min Gud! der ere jo ogsaa vi indbudne!“ og nu satte vi os altsaa Alle i Vognen, og kjørte derhen. Hos Körner, som beboer et nydeligt Landsted nedenunder Viinhøiene, hiinsides Elben, ligeoverfor Dresden, fandt vi, foruden hans Kone og Cousine, den preussiske Gesandt, Grev Geßler, Hr. Funk fra Leipzig med hans Kone, og Hr. Kenze, en fortrolig Ven af Pastor Veits i Andelfingen. Man spadserede i Haven, spillede paa Klaveer og Harmonica; men dette sidste jog mig strax ud af Stuen. Körner behagede mig særdeles meget. Vi talte især om Schiller, der havde boet hos ham i næsten to Aar.

Man holdt op med at spille Harmonica, da man mærkede, at jeg ikke kunde taale det; og nu kom den tredie Deel af Fader Schultzes Folkesange for Dagen. Hvilken Henrykkelse for mig og Sophie var dette! især da Samtlige sang det herlige Chor: der Mensch, af Claudius. Det var mig en Sjæleglæde, dog engang at finde Mennesker, der kunde sætte tilbørlig Priis paa schulziske Harmonier, fordi der fra deres Øren gik directe Chausseer til deres Hjerte. Thi deri stikker det just, desværre! — ikke Alle ere saaledes organiserede, at der gaaer en lige Vei fra Øre til Hjerte. Efter denne Henrykkelse krævede nu ogsaa de nædlere Sandser deres Ret, og vi satte os ved Aftenbordet, hvor der var tilbørligen sørget for, at hverken Øie eller Næse eller Gane skulde blive misundelige paa Øret. Den deiligste Himmel, den herligste af Elbens Sølvstrøm gjennemsnoede Egn i det yndigste Clair-

Obscur ved den nedgaaende Sol henrykkede vore Blikke, medens den ældre og nyere Bacchus (Viin og Punsch) kappedes med Modens Gudinde, om at beruse de øvrige Sandser. For end mere at krydre alt dette, tog Samtalen et høist underholdende Sving over det Hav, hvori vorer Sandser svømmede; og saaledes fløi de hastende Timer afsted paa Glædens Vinger.

Den 15 August.

— — „I Søndags var det vi stode saa silde op, fordi vi vare komne saa silde hjem, og saa kom der en Frøken, for at afhente os“ — — (saaledes dicterede Sophie mig) — „Hun førte os til Frue Hornemann, hvor vi spiste Frokost, og hvor der blev talt vidt og bredt om Danmark“ — — (Men jeg beder dig, betænk dog, hvor meget du endnu har at skrive — du bliver paa denne Maade aldrig færdig) — „og derpaa til Frue Neumann, hos hvem vi saae de herligste Kobberstykker, i Særdeleshed den schillerske Don Carlos, efter et fortræffeligt Ideal-Maleri af den for tidligt afdøde Sack. Saa hørte vi Fruen spille og synge, hvilket da var over al Beskrivelse deiligt; for det første hendes Spil, som tillige var Sang, fordi man aldeles Intet savnede deri, da det var talende og hjertegribende, og dernæst hendes Sang, som ved sit rørende Udtryk aldeles henriver Sjælen i sin Tonestrøm. Jeg henflød i Taarer, ved at høre Duetten mellem de to Nattergale. Componisten Neumann mødte os siden paa Gaden. Han kom gaaende saa elegant og fornøiet, saa det var en Lyst at see, og Baggesen glædede sig ret hjertelig over ham, og passiarede med ham — — Men hvad var det da egentlig du snakkede med ham om? — — ensin! — — og derpaa gik vi videre ind i Slotskirken, hvor vi hørte mange Herrer synge ret smukt paa alle mulige Manerer, i alle mulige Toner, kun næsten alt for fruentimmerligt — I Grunden var det dog det smukkeste Orchester, jeg nogensinde har hørt. Saa kom Churfyrsten, der havde et meget bigot Ansigt, udaf sin Stol, og vi bleve staaende, for at betragte det lange Tog af Fyrster, Fyrstinder og Hofdamer tilligemed deres lange Kjoleslæb. Det hele Optog, som skeer saaledes hver Uge og næsten hver Dag i Ugen, mishagede mig meget — især Slæbene, som baade de gamle og unge Hofdamer maatte lade bære efter sig af stive Tjenere — havde det

endda været af nydelige Smaapager! Jeg takkede Himlen, at jeg aldeles Intet var af alt dette, hverken Hofdame eller Fyrstinde, og kunde derfor især lide Hertuginde Amalia saa godt, fordi hun straalede ganske ved sin egen Glorie alene, uden Kjoleslæb. Derpaa gjorde du — — gjorde Baggesen, mener jeg — mig opmærksom paa den deilige Altartavle, som forestiller Christi Opstandelse. Den behagede mig overmaade meget — især Udtrykket i hans Øie, hvori egentlig den hele Svæven i Figuren ligger, i det Ønske nemlig, at komme opad. Gud-Fader tilfredsstillede mig ikke saa ganske. Han er vel malet gjennemsigtig, men ikke ædel nok; og især gjør det ret ondt, at see paa den tunge Attitude; thi de kjære Engle, som understøtte ham, kunne dog ikke gjøre ham det ret beqvemt. Begge Englene, der skyde Skyerne tilside for Christus, og næsten ikke vove at see paa ham, ere allerkjæreste. Gruppen nedenunder gjør en herlig Virkning, og er malet med meget Udtryk; men Skade er det, at det Hele er saa langagtigt og smalt. Derfra gik vi hen i Haven paa den anden Side af Elben, og betragtede der den smukke Flodbred, som Neumann kaldte Bjerge. Og saa spadserede vi hjem igjen, spiste vor Middagsmad med Velbehag, og glædede os begge over hinanden — fortalte, hvorfor vi elskede hinanden, og græd af Glæde over, at vor Kjærlighed endnu i lang, lang Tid kunde blive større og større. Dette var egentlig det Bedste ved den hele Dag, og over denne Time vil jeg frydе mig mit hele Liv igjennem."

„Hr. Neumann afbrød denne vor Samtale, da han kom, for at afhente os — (jeg mærkede ret godt, hvormeget han fornøiede sig over det, du læste for ham) — Vi gik da med hans Kone og hendes Søstre og Cora og Frue Hornemann, og Hr. Strøm og Hr. Holst — to ret artige Herrer — hen til nogle meget nette Klipper og ganske pene Smaabjerge, som danne en snever, smilende Dal, der gjennemstrømmes af en, med Skov omgiven, lille Flod. Der stege vi nu op paa et temmelig stort Bjerg, og satte os der, for at nyde den deilige Udsigt, før Solen gik ned. Frue Hornemann, som aldrig havde seet noget Fjeld før, forundrede sig meget over, at der kunde vore Træer paa den nøgne Klippe. Jeg sad midt imellem disse kjære Mennesker, og glædede mig uendelig over dem, og over Egnen, og over Baggesen, der var bleven en heel Fjeldmand. Frue Hornemann er en meget genialsk Dame, med et meget dansk Udvortes, et fiint

Ansigt, men en noget skjæv Mund, der vilde klæde enhver Anden ilde. Forresten har hun i sit femtende Aar giftet sig med en Mand paa 54, uden nogensinde at tænke paa, at han var ældre, end hun — hvilket forekom mig meget mærkværdigt. Hendes Steddatter er en ædel, ligefrem, indtagende Skabning; hun gjør Alt, hvad hun foretager sig, med en vis Anstand, og kappes i Talenter med sin Moder" —

Saa langt dicterede Sophie mig til Klokken 12 om Natten, halv vaagen og halvt i Søvne.

Lystreisen.

Neumann og jeg havde gjort Anstalter til en Reise til Pirna og Omegnen der. Klokken 5 om Morgenen drak vi Alle Kaffe paa mit Værelse i Hôtel de Pologne, og kjørte derpaa ud af Dresden, mellem de store Haver, med Elben paa venstre Haand, gjennem de herligste Egne, til Pirna. Der stege vi af, og bestilte os en stor Frokost, til vi kom tilbage fra Sonnenstein.

Vi besaae Steenbruddet ved Elben, hvor vort Christiansborg engang taarnede, som raae Klippevægge, og bestege derpaa Bjerget, hvorfra Sonnenstein med tvivlsomt Blik sammenligner Dresdens og Pirnas Omegne, og ikke kan blive enig med sig selv om, hvilken den skal give Fortrinet. Paa Toppen bagved Slottet nøde vi den meest smilende Udsigt over de med alle Culturens Herligheder overstrøede Elbebredder, og gik tilbage ned ad den høist romantiske Sti, under fortrolige Samtaler, for det meste om vor fælleds Ven Cramer, som vi inderligen ønskede at have hos os her.

Vi leirede os om et rundt, med kolt Kjøkken velbesat Bord i en stor Sal, og lode os begeistre af Pontac, og endnu mere af vore Damer, til Samtaler om den trefold udødelige Haller. Neumann anførte ved denne Leilighed et Epigram, som Gellert havde gjort over Hallers „Ursprung des Uebels," men som aldrig var blevet trykt:

„Ich las des Uebels Qwell' in Hallers großen Werken,
„Um nur die schönsten Stellen mir zu merken;
„Ich las, und unterstrich — las fort, und freute mich —
„Und als ich fertig war — sieh! da war Alles Strich!"

Efter denne muntre, horaziske Frokost, satte vi os i Vognen, og kom paa en Færge over Elben, og derpaa gjennem Skove og Alleer paa den anden Side, til Pillniz. Vi spadserede strax op til det Japanske Slot, for at beskue den churfyrstelige Hofstats stive Parade-Promenade til Taffelet. Slottet selv er bygget i den allerafskyeligste Usmag, man kan tænke sig, med græske Søiler og chinesiske Tage; det seer i en Frastand ud, som en Desert-Platdemenage af Sukker. Ved Taffelet sadde ialt sytten Personer, baade Damer og Herrer; men Ingen af dem fandt Naade for vore Øine. Churfyrsten saae i en Bog, der, som jeg hørte, skulde være coptisk, eller arabisk. Han lagde den snart bort, og gjorde deri meget vel; thi ingen Lectüre kan, efter mine Tanker, være mere kjedsommelig, end den coptiske, især naar man ikke kjender Bogstaverne. Sophie forsikkrede mig, at der var ikke een eneste af disse fornemme Herrer, jeg havde noget at befrygte af, som Rival.

Vi forfriskede os, efter al denne anstrengende Henrykkelse over Hoffet, paa et nydeligt lille Landsted hos Hr. Ernst (hvor jeg traf en Cousine af Schlegel), og bestege derpaa Bohrsberg — een af de herligste Bakke-Promenader, man kan tænke sig. Før vi endnu havde tilbagelagt den halve Vei opad, trak der et frygteligt Uveir op fra Nord. De andre Damer bleve nede i Hytten; men Sophie vilde ikke følge deres Raad og Exempel, og fortsatte Vandringen med Neumann og mig. En Pladskregn overfaldt os, og nu blev der et lystigt Optrin. Den Ene vilde op, den Anden vilde ned, og den Tredie blive staaende; Een slog en Parasol op, den Anden svøbte sig i sin Overkjole, og jeg bedækkede Sophie med mit Lommetørklæde og mit røde Skjærf; Alle skjældede vi paa Regnen; og den pidskede paa os. Endelig bestemte vi os til at stige opad, siden der dog nu var ligesaa langt til Foden af Bjerget, som til Toppen — vi gjorde saa, og havde derfra den herligste Udsigt over to hele Mile af Elbens Krumninger, over Dresden, Pirna, Dohna, Königstein, indtil de böhmiske Bjerge. I hele Schweitz har jeg ikke fundet tre Udsigter, der overgaae denne. Den hele Spadseretour over Bohrsberg fortjener at gjøres af Alle, der komme fra Alpernes skjønneste Egne — endogsaa i Schweitz vilde man finde den udmærket og fortryllende. Man savner Intet, uden Sneebjergene, Søerne og Vandfaldene — ellers finder man her næsten Alt.

Den 18 August.

Neumann kom henimod Kl. 8 med sin Kone og Cora, for at tage Afsked. Han leverede mig Breve til Archenholz og Reichard. De trykkede os til deres Bryst, og ilede bort. Da vi en Time efter gik ned, for at sætte os i Vognen, mødte Frue Neumanns Pige os paa Trapperne, med Cramers Portrait. Vi bleve staaende, og betragtede det ved Skinnet af Laternen paa Gangen. Det var meget liigt; kun savnede jeg den funklende Ild i hans Øie.

Vognen rullede afsted. Vi trak Vinduerne op, og indhyllede os i vor Kjærlighed. Det var bælgmørkt, og Veien var meget eensom; henimod Midnat faldt Sophie i Søvn, men jeg holdt mig vaagen, for, saa meget som muligt, at tage Stødene af for hende. Ikke desto mindre var hun aldeles affræftet og liigbleg, da vi kom til Großen-Hayn (omtrent 8 Mile fra Dresden), hvorfra vi i den stjerneklare Nat kjørte videre til Elsterwerda. Jeg led selv meget af Krampe; dog oplivede mig Synet af den prægtigt opgaaende Sol; men hendes Øine kunde ikke taale dens Glands, og hun maatte atter lukke dem i. Veien var uendelig melancholsk, igjennem øde, sandige Ørkener, der hist og her vare bedækkede med uhyre Granskove; ingen Landsby, ingen Hytte var at see — kun Sand-Heder, saa langt det trætte Øie stirrede hen. Selv Lüneburgerheden er langt fra ikke saa øde og sørgelig, som hele denne Strækning.

Berlin.

Den 20 August.

Denne det hellige romerske Riges saakaldte Sandhuus rager frem over en flad, ufrugtbar Sandørken (hvor Intet synes at kunne groe, uden Kartofler og Roer), som et stort Skib over Havfladen. Det stormede meget stærkt, og jeg maatte tænke mig, at det laae for Anker, for at kunne finde mig i, at Sandbølgerne ikke dreve det afsted.

I Sandhed! der maatte en Kjærlighed til, som vor, for at finde denne Egn paradisisk, og en Længsel efter Breve, som min, for at gjennemreise den med Fornøielse. Vi talede, drømte, sang

om Intet andet, end om den uendelige Mængde Breve, der skulde holde os skadesløse for denne uendelige Veis Møisommeligheder.

Endelig naae vi Staden — stige af „à la ville de Rome,“ — jeg iler sporenstregs til Posthuset, spørger, aandeløs, efter Breve, og faaer eet eneste, fra den kjære Svigermoder, og løber tilbage dermed til Sophie. Triumpherende over den lille, men dyrebare Gave, bryde vi det; men, vi læse Datum — — og da faldt vor Glædes Vinger, som om de overøstes med Vand — — den 20 Julii, og nu have vi den 20 August! Ja, i al den Tid kan der have tildraget sig meget! En maanedgammel Efterretning kan ikke fryde mig. Det gaaer med Breve, som med Rhinskviin — Breve ere Blomster, der maae nydes friskplukkede.

Jeg sendte en Leietjener med en Billet til Kunzen, der ei var hjemme, og med en anden til Geheime-Finanzraad Struensee, der lod os indbyde til imorgen; og da der idag intet Skuespil gaves, gjorde Sophie og jeg en stor Promenade gjennem Linde-Alleen, og en Mængde Gader i den smukke Friederichsstadt. Men det var alt for koldt. Vi løbe hurtigt hjem igjen, og underholdt os ved table d'hôte paa godt Berlinsk.

Den 21 August.

Jeg var just ifærd med at slutte et Brev, da Kunzen traadte ind i Stuen. Min Gud! med hvilken Glæde omfavnede vi hinanden! Vi havde begge saa uendelig meget at fortælle, at vi neppe vidste, hvor vi skulde begynde, da Sophie kom til. Hun havde ikke sovet godt om Natten, hendes Snue var bleven værre, og i hendes venstre Øie syntes en Taare at have petrificeret sig. Hele hendes skjønne Ansigt havde lidt af Heden. Men, med alt dette, var hun dog mere yndig og elskværdig end noget andet Fruentimmer; og den Undseelighed, hvormed hun i denne Tilstand traadte frem, gav hende mere Ynde, end baade Forkjølelse og Hede og Snue havde kunnet berøve hende.

Kunzen forlod os først henimod Middag, da han gik, for at hente Christian Bernstorff, som strax fulgte med ham tilbage. Denne herlige, elskværdige Greve glædede sig meget over at see Sophie og at gjensee mig, og Minuterne fløi hen, som altid under saadanne Omstændigheder. Kunzen fortalte mig mange Nyheder fra Kjøbenhavn. Vi gik sammen paa Comoedie, og saae Schröders heldige Stykke, „das Portrait der Mutter.“

Den 22 August.

Kunzen kom idag med en uhyre Mængde holgerianske Stridsskrifter, som jeg endnu ikke kjendte. Ogsaa Grev Bernstorff traadte ind; og nu var det mig umuligt at komme til at skrive.

Klokken eet kjørte vi hen til Capelmester Reichard, hvor vi vare indbudne til Middag, og hvor jeg, foruden tvende andre Professorer, hvis Navne jeg har glemt, fandt Professor Moritz. Reichard er en artig, vittig, interessant Mand, der behagede os begge særdeles meget. Hans Kone blev snart forelsket i Sophie, og dette gjorde hende endnu mere indtagende i mine Øine.

Underholdningen ved Bordet var høist livlig og behagelig, saa at den svarede fuldkommen til Cypervinen, vi drak. Vi talte meget om Italien, hvor Reichard og Moritz havde tilbragt nydelsesrige Dage. Efter Maaltidet satte Capelmesteren sig ved Klaveret, og spillede for os nogle af sine nyeste Compositioner.

Derfra kjørte vi i tvende Vogne gjennem hele Berlin til Geheime-Finanzraad Struensee, i hvis uhyre prægtige Huus vi fandt et meget behageligt Selskab forsamlet. Struensee er en aaben, forstandig og selskabelig Dannemand. Der blev givet megen Musik. Kunzen og Reichard spillede og sang Holger Danske til almindelig Glæde. Først langt ud paa Natten kom vi hjem efter denne behagelige Dags Nydelser.

Den 23 August.

Nei! her løbe Forlystelsernes Strøm alt for piilsnart! Jeg faaer neppe Tid til at tænke derover, end sige til at skrive derom.

Rusticus exspectat, dum defluat amnis.

I Selskab med Kunzen besøgte jeg Maleren Darbes, et livfuldt, snurrigt Menneske, med mange Egenheder; og derfra gik vi til Staatsraad Kølls, der, tilligemed hans elskværdige Kone, modtoge mig, som Mennesker, der med hjertelig Længsel have ventet paa en savnet Ven. Den unge Kones Naivitet, Aand og Ynde begeistrede mig, og jeg følte mig strax som hjemme i hendes Huus.

Nu hentede jeg Sophie, med hvem vi gik til Grev Bernstorff. Hos ham nøde vi det venligste, muntreste, meest himmelske Aftensmaaltid, nogen Dødelig kan tænke sig. Stolbergerne, Schimmelmanns, Haller, Cramer, Moltke (hvem Sophie og jeg lærte Bernstorff at kjende og elske) vare Gjenstandene for vore

Samtaler; og Sophies Bygkorn, eller petrificerede Taare, som hun meget malerisk havde bedækket med et Florbaand over Ansigtet, saa vi alle forelskede os deri, gav ogsaa Stof til Underholdning. Hun var overordentlig munter; thi, sandt at sige, behagede Christian Bernstorff hende ligesaameget, som hun ham. Hun dandsede endogsaa efter Bordet en næsten uendelig Menuet med ham efter Kunzens Extemporal-Composition og Sang. Med inderlig Fornøielse betragtede jeg dette uskyldige Par; jeg nød i nogle Dieblikke den Glæde, at see Holger og Rezia — en sand Holger og en sand Rezia! — svævende Haand i Haand med hinanden, og tænkte derved (hvilket just er saa herligt og sødt!) aldeles ikke paa mig selv. En mere uskyldig Dands er der sikkert aldrig bleven dandset, og det af de to uskyldigste Mennesker, der have levet paa Jorden. Underligt nok! dette var den første Menuet, Sophie nogensinde havde dandset med et Mandfolk, og det var allerførste Gang hun, som Kone, dandsede. Jeg undte Christian Bernstorff denne Ære af mit ganske Hjerte; thi han er, med Undtagelse af min Moltke, som førte hende til Alteret, den eneste Yngling, som jeg ubetinget anseer for at være hende aldeles værdig — fordi jeg nemlig troer, at han og Adam ere de Eneste, der, som Mænd, ere hvad Sophie var som Jomfru, er som Kone, og vil vedblive at være som Moder, den personificerede Uskyld og Fromhed og Dyd.

Aftenen tilbragte vi hos Struensee, musikalsk med Holger og Aline, sardanapalsk med en stor Mængde Retter, og i det Hele meget aristippisk, i et talløst, diplomatisk Selskab.

Fiskertoget.

Den følgende Dag feiredes den store, berlinske Fest, som kaldes Fiskertoget. Vi vare indbudne af Struensee til at deeltage deri. Om Morgenen gjorde jeg nogle Besøg, blandt andre hos Professor Engel og Literatoren Sander; og derpaa kjørte jeg med Sophie, Frøken Alberti og Kunzen hen til Struensees, hvor vi mellem den store Sværm af glimrende Herrer og Damer til vor største Glæde opdagede Bernstorff.

Saasnart de første Complimentationer og Repræsentationer vare forbi — (Reichard forestillede mig for Ramler, Gedicke,

den unge Spalding og Flere) — gik vi parviis, Bernstorff med Sophie, og jeg med Frøken Alberti, i et langt, pompøst Tog ned til Floden, hvor vi i en lang, bedækket Gondol, med flyvende Flag, under Musik af Fløiter, Clarinetter og Trompeter, satte os tilbords, og begyndte at spise, idet Fartøiet lagde fra Land. Vi vare 52 Personer, Taffelet var prægtigt, Musiken tonede uafladeligen, Veiret var skjønt, den vigende Flodbred var opfyldt med Spadserende; men det, som især gjorde os denne Lystfart saa saare behagelig, var Bernstorffs naturlige, med vore Følelser saa aldeles samstemmende Tale, saavelsom Struensees og hans Kones elskværdige Gjestmildhed.

Da vi roede tilbage, bleve Stole og Borde tagne bort, og vi begyndte at dandse. Klokken var over syv, da vi stege i Land, og nu gik Toget parviis gjennem Haugen til Theebordet.

I en af de mangfoldige Sale havde jeg fordybet mig i en Samtale med Bernstorff og Spalding om Voss og Stolberg, da jeg savnede Sophie. Jeg løb fra den ene Sal til den anden, og fandt hende endelig i det store Dandseværelse, valsende omkring i en Engelskdands. Jeg frygtede for, at hun skulde forkjøle sig, og blev halv vred. Men det var Lægen selv, Professor Selle, der havde engageret hende. Endelig kom Vognen, og vi kjørte hjem, i Selskab med Bernstorff. — —

Paa Grændsen af Holsteen.

Den 31 August 1790.

Paa den sidste Station fra Boitzenburg kom alle mine Livsaander i ny Bevægelse. Jeg blev varm over mit hele Legeme, mit Hjerte bankede, Blodet skyndte sig fra Puls til Puls gjennem alle Aarer, for at bringe min Sjæl det Budskab, Synet af Høiene bag Hamborg bragte mit Øie: „Du nærmer dig Danmark!"

En ubeskrivelig Ild flammede pludselig gjennem hele mit Væsen, da jeg udenfor Bergedorf læste paa et Toldskilt: C VII. I min Henrykkelse kastede jeg mig om Sophies Hals, og udbrød: „vor Konge! vort Danmark!" — og hun frydede sig med mig. Nogle Øieblikke tilforn havde jeg yttret det Ønske,

at ende mine Dage i Schweitz, eller Frankrig — i et frit Land — i dette Øieblik var Monarchiet mig det Dyrebareste.

Jeg var nyfødt — jeg betragtede Alt omkring mig med en Begjerlighed og barnlig Nysgjerrighed, som om jeg aldrig havde seet Sand, eller Græs, eller Grøfter, eller Huse, eller Træer før. Hver Busk, hvert Straa, hvert Blad interesserede mig usigeligen.

Saasnart vi vare komne op paa Toppen af Høien, hvorfra vi opdagede Hamborg, havde Solen begyndt at skinne. Mit Fødelands Dag bød mig velkommen med reen og smilende Himmel.

„Hvad hedder denne Landsby?" spurgte Sophie.

„Steinbeck," svarede jeg.

„Hvem tilhører den?"

„Kongen af Danmark!"

Triumpherende kjørte jeg med min Sophie ind i denne overmaade smukke Landsby, hvis Kirke ligger malerisk gjemt bag en beskovet Høi, om hvis Fod en lille Bæk snoer sig med venlig Rislen. Ja —

— „Naar i Barndoms blide Dage
Til fremmed Egn vi fore hen,
Med Længsel iilte vi tilbage
Til moderlige Hjem igjen.

Hver Høi, hver Dal, som gav os Glæder,
Blev vores Minde dyrebar;
Og Manden, henrykt, seer de Steder,
Hvor han, som Barn, lyksalig var!"

(Thaarup).

Thi

intetsteds er Roserne saa røde,
Og intetsteds er Tornene saa smaa,
Og intetsteds er Dunene saa bløde,
Som de, vor Barndoms Uskyld hviilte paa!

Dramaturgisk Kritik.

Første Samling.

Axel og Valborg.

Sørgespil

af Adam Oehlenschläger.

Førend vi indlade os i en kritisk Bedømmelse af dette virkelig herlige, alle danske Hjerter fortryllende, bedste Værk af vor, desværre! altfor tidlig, altfor blindt, og altfor barnagtigt forgudede Digter, agte vi det tjenligt at forudskikke et Par almindelige, Konstdyrkere især betræffende, Bemærkninger, hvis indseete Sandhed og Rigtighed torde kaste et klarere Lys paa vor Undersøgelse, og hensætte Læsernes Opmærksomhed i det Synspunkt, hvorfra vi betragte Gjenstanden, der skal omhandles. Den philosophiske Kritiks æsthetiske Provinds er een af de mindst dyrkede i vor Litteratur; paa nogle hist og her frempippende Tanker af Lessing nær, som enkelte Konst-Skolemestere Aar ud og ind henstrøede uden foregaaende Pløining, og som de nyere Skoledrenge, hvis blotte Leeg i Konstens Enemærker gaaer ud paa, at lade Naturen raade, med deres Riden paa nytydske Kjephheste igjen nedtraadte, har det danske Parnas, siden Carstens, Baden og den begyndende Rahbek, været uden mindste Hævd. Den skjønne Litteraturs frie Republik har, efter Ophævelsen af alle Love og Sønderrivelsen af alle Baand, været overladt til det fuldkomneste Anarchie, hvori to lige konststridige Partier sloges med hinanden, begge roste, vel ikke af et tredie, men af en Trediemand, saa længe, til endelig en forvoven Genialitet og en fræk mechanisk Trivialitet, i en hidtil uhørt offentlig For-

staaelse, sammentraf til Opfyldelsen af et i sit Slags eneste Tvillingdespotie, hvis tvetydige Virkning især er kjendelig paa vor Skueplads. Det urimeligste Duumvirat, der lader sig tænke, behersker for Dieblikket sammes Krebsgang i det nationale Tragiske og Komiske — og den offentlige Smag, eller retter sagt: Usmag, tager slavisk til Takke paa den ene Side med de meest udsvævende phantastiske Hexerier, og paa den anden Side med de flaueste prosaiske Gemeenheder. Hiint gjælder for Genie, og dette for Talent; Begrebet om begge er ligesaa dybt sjunket, som det allerede længe var forkeert. Fra den ene af disse dramatiske Medregenter vender Kritiken aldeles sine Blikke, som poetisk uværdig til endogsaa blot alvorlig Dadel. Over-, Om- og Efter-Sætteren, N. T. Bruun, spiller vel en saare betydelig Rolle i den kjøbenhavnske Nutids Theaterverden, men aldeles ingen i den blivende danske dramatiske Litteratur. Paa Skuepladsens Tvillingtop ved Siden af Oehlenschlägers forekommer os hans Pegasus (for at bruge en maaskee ligesaa træffende som pudseerlig Lignelse) en Træhest ved Siden af en Helhest. Den sidste tager sig dog endnu, trods lidt Halten paa det fjerde Been, artig nok ud, som den nordiske Melpomenes hvide Hippogryph; men den første, der har aldeles ingen Fødder at gaae paa, kunne vi ikke engang lade gjælde for den nordiske Thalias grønne Æsel. Fra det Standpunkt, hvorpaa vi betragte Konsten, sees Intet, uden hvad der i det mindste har opsvunget sig til dens Tempels Dørtrin — hvad der er neden under, er for Kritiken, som om det ikke var til. Det slettestе Arbeide af Hr. Oehlenschläger staaer altfor høit over det bedste af Hr. Bruun, fra Idealitetens Side betragtet, til, at det et Dieblik kunde falde os ind at sammenstille dem andensteds end i det Virkelige, hvor en Jørgen Hattemager desværre altfor ofte tør sige til en Kong Salomon: Veien er ligesaa vel for mig, som for dig.

Vi have det ene og alene med den egentlige Genialitet, med det virkelige Konsttalent at gjøre. En upartisk Vurdering af det Oehlenschlägerske, efter foregaaende Berigtigelse af de her gængse Begreber om Genie og Talent er vort nærværende Formaal. Denne Berigtigelse er ikke laant af nogen fransk bellettristisk Catechismus, eller af nogen tydsk æsthetisk Drømmebog; men et ligefremt og simpelt Resultalt af didhenhørende almindelig erkjendte, for alle dyrkede Nationer og Tidsaldere gjældende Sandheder.

Næst Frihedens er maaskee intet Navn i den nyere Tid blevet saa misbrugt og i egentligste Forstand taget saa forfængeligt, som Konstens, fra det Øieblik, Gjæringen i de europæiske Gemytter, der frembragte den politiske Revolution i Frankrig, udbrød som philosophisk og poetisk Revolution i Tydskland. Saavel i det ene, som i det andet af de derved opstandne Anarchier, gik man imidlertid snart over fra det Objective til det Subjective, og hvad i Borger-Uvæsenet hist blev kaldet Patriotisme, blev i Digter-Uvæsenet her kaldet Genie. Det Charakteristiske, begge havde tilfælleds, var Lovtrodsen. Uagtet man nu allerede længe har faaet Øinene aabne for Betydningen af en politisk Heros, er det lang fra, at man endnu ligesaa klart indseer, hvad en philosophisk eller poetisk Genius egentlig vil sige — det næsten aldeles Modsatte nemlig af hvad saaledes blev kaldet. Hos os, hvor det Sproget aldeles fremmede Ord Genie antager ligesaa mange Betydninger, som Moden vil give det, er Taskenspilleriet dermed endnu lettere. Saa meget er man blot almindelig enig om, at det skal udtrykke det Høieste, der er forundt en Dødelig, som aandeligt Middel til Udførelse af hvilkensomhelst Plan og til hvilketsomhelst Øiemeds Opnaaelse. Dets Rang over Talentet synes ogsaa tilstaaet som afgjort; men den egentlige Forskjel imellem begge er aldeles ikke fastsat.

og ikke sjelden hilses som Genie, hvad der er blot Talent, og haanes som blot Talent, hvad der torde være egentligt Genie. Det alle Danske forstaaelige Ord: Naturbegavelse udtrykker, med Tillægget af fortrinlig, hvad baade det ene og det andet egentlig er; men, hvis man og vilde kalde den større Genie og den mindre Talent, vilde det sande Talent mellem begge dermed ingenlunde være angivet, end sige tilstrækkelig forklaret. Et tredie Begreb, ligesaa ubestemt som disse, og beslægtet med begge, den saakaldte Originalitet, har og ikke lidet bidraget til Forøgelsen af den almindelige Misforstaaelse, som hersker i den nu gængse Vurdering af Konstnere og Konstværker. Men hvad der meer end noget andet i den senere Tid har forplumret Konstdommeriet, er Udeladelsen af alt Hensyn paa Tiden, Geniet eller Talentet spiller i, og Forglemmelsen af den vigtige Forskjel, Sprogets raae eller dyrkede Tilstand medfører. Vi ville søge i Korthed at udvikle, hvad vi holde for det Væsentligste til nogenlunde Forstaaelse af hine Ord, hvis Meertydighed og Tvetydighed er nær ved at gaae over til en fuldkommen Alskensbetydning.

Genie kunde man kalde alsidig, Talent eensidig Naturbegavelse, til den Konst, man udøver. Hiint tør ingen af de høiere eller lavere Sjæle-Evner fattes; deres Fuldstændighed og Symmetrie er endog vigtigere end Graden af hvilkensomhelst i og for sig selv; ingen bør herske, men alle bestyres af Fornuften — en Bestyrelse, der indfinder sig af sig selv, hvor alle endelige Kræfter ere samlede og lige modne. Talentet derimod kan fattes færre eller flere af Geniets Evner, naar kun Styrken af dem, det besidder, er overordentlig, og Forstanden, der i Alt, hvad der ikke er heelt, spiller Fornuftens Rolle, ikke ganske mangler — i hvilket Tilfælde Konstyttringer blive reent Raseri. Hvo, der har sandt Genie

til Konsten, opfinder eller fuldender den. Talentet udvider blot dens Spillerum. Det opfindende Genie spiller blot i raae Tidsaldere, i Sprogets Barndom. Æschylus, Dante, Shakespear, vor Holberg selv — de saakaldte Konstens Fædre i hvilketsomhelst Fag — høre til en ganske anden Cathegorie end den, vi her omhandle. Det fuldendende Genie gaaer i det opfindendes Spor, men uden slavisk Efterligning. Hvad der mindst falder det ind, er at efterabe et fremmedt Talents Underligheder, eller Særheder. Hvor denne Efterabelse findes, kan man være fuldkommen sikker paa, at der, trods al tilsyneladende Genialitet, er intet egentligt Genie. Intet er maaskee saa paafaldende til charakteristisk Skjelning af disse tvende Medbeilere til Konst-Palmen, som deres aldeles forskjellige Gang i Tiden. Den ægte store, det er at sige, den med alle høiere og lavere Evner i et harmonisk Forhold udrustede, sin Udvikling dyrkende og sin Dyrkning fuldendende Konst-Genius kjender paa sin Bane Intet uden Fremskriot — farves, saa at sige blot, uden at forandres af Livets Aarstider — og culminerer (liig en Comet, der tabes Øiet af Syne i sin høieste Stand) uden mærkelig Dalen. Banen kan være kortere eller længere herneden, paa Grund af tilfældige ydre Omstændigheder; men den er og bliver en stigende; dens Maal er Templet paa Toppen, og denne Top er dens Ende. Med andre Ord: den egentlige Konstner, Evighedens Borger, ældes ikke; forlænges hans Konstnerliv, gaaer det ham som Ørnen, Cederen og den rhinske Viin: han bliver ædlere, skjønnere og kraftigere med Alderen. Mellem flere Exempler af Konstnernes Historie, der bevise, at de senere Værker af sande Mestere sædvanligen ere de fortrinligere, ville vi blot anføre det her meest passende, Grækenlands største tragiske Digters. I sit fem og tyvende Aar begyndte han sin dramatiske Bane, eg blev ved at stige, med Hensyn paa Konst-

fuldendelsen i det Hele, bestandigen opad, indtil han i det fem og firsindstyvende, eller omtrent i Midten af sit herlige Livs sidste Decennium, kronede sine seneste Mesterværker med det allerstørste: Ødipus i Kolonos. Det store glimrende Talent derimod, det er at sige, den ufuldstændige, blot ved Overvægt af enkelte, sædvanlig lavere Kræfter, sig udmærkende Naturbegavelse, den nu saakaldte romantiske Genialitet, der ofte blender sig selv og Andre meer end den classiske Genius, netop ved straalende Fremragen af een eller anden særdeles Evne (Hukommelse, f. Ex., eller Phantasie) hæver sig og synker i allehaande Bugter, adlydende den almindelige Naturlov, jo mindre den er istand til at beskrænke sig selv, underkastet alt Endeligts Skjebne. Dens uordentlige Bevægelse er snart fremad, snart tilbage, i forskjellige Retninger, hvis Spring og Fald i det Hele danne en større Bue, der, efterat have naaet en vis Høide, sænker sig igjen mod Jorden. Talentet har sin Morgen, Middag og Aften — sit Foraar og Efteraar — sin Sommer og Vinter — og i Almindelighed varer dets Aftagen længer end dets Tiltagen, især naar denne har været overordentlig glimrende. Til Exempel kunne vi maaskee her anføre det tragiske Talents herligste græske Repræsentant, den i Begyndelsen Alt lovende, i det Enkelte stundom Æschylus og Sophokles overflyvende, tilsidst under sig selv faldende Euripides.

Uagtet der nu for den egentlige Konst-Kritik er aldeles ingen Rang-Sammenligning mellem det store Genie og det nhyre Talent, anseet, at det sidstes Frembringelser, trods alle enkelte, det førstes simplere Glands ofte fordunklende, Straaler, ved netop at forstyrre den Harmonie, der charakteriserer Konstværket, altid meer eller mindre støder Konstfordringen, saa dog, da der i enhver æsthetisk Bedømmelse maa tages Hensyn ikke blot paa det Skjønne, men paa det Behagelige,

ikke blot paa det Store, men paa det Mangfoldige, og ikke blot paa det høit Ophøiede, men paa det høit Hævede, bør Digtdommeren, fornemmelig i den dramatiske Kritik, tage sig iagt for Partiskhed imod den ukyndige og udannede Mængdes Afgud, Talentet, der ikke sjelden ved naturlig Melodie erstatter Tabet af konstig Harmonie, og hvis det mindre tilfredsstiller Kjenderen og Efterverdenen, desto mere kildrer Mængden og sin Samtid. Vi ere langt fra at høre til de eensidige Konstdommere, hvis strenge Hensyn paa det blotte Ideal intet Andet vil end skjøn Form, med fuldkommen Ligegyldighed for al behagelig Materie. Vi antage, med Naturen, der er og bliver tvefoldig — baade sands=aandelig, med sandselig Overvægt, og aand=sandselig, med aandelig Hersken — tvende, trods deres Forskjellighed, med hinanden venskabelig bestaaende Magter i Konstverdenen: det lovtrodsende, saa at sige, opponerende Talents, og det lovgivende, saa at sige, constituerende Genies nemlig; og vi negte ikke, at det første fortryller ulige oftere vor fornuftige Sands, end det sidste tilfredsstiller vor sandsende Fornuft. Vel sætte vi i vor Agtelse ikke Euripides aldeles ved Siden af Sophokles, og endnu mindre Werner ved Siden af Schiller; men vi hylde begge saavel de nye som gamle Dioskurer med stundom lige Beundring.

Digteren Oehlenschläger, uden egentlig poetisk Genie i den her antagne Betydning, er af Naturen begavet med et uhyre poetisk Talent, og forholder sig til vor Evald omtrent som Euripides til Sophokles, og som Werner til Schiller. Omtrent, sige vi; thi nagtet man torde indrømme den hos ham fremkneisende Kraft en forholdsviis endnu høiere Grad af Fyrighed, end hine tragiske Talenters, fattes der dog Noget i, at han skulde kunne maale sig med dem, enten i de øvrige Evner, eller i de den dramatiske Konsttrodser selv

uundværlige Kundskaber og Færdigheder. I den blotte Phantasies lykkeligste Momenter overflyver han stundom alle talentfulde Digtere; kun er det meer enten et Spring, eller et glimrende Raketskud, end en Flugt; han falder brat igjen fra sin Høide, eller slukkes pludselig i samme, uden egentlig at dale, ved slige Leiligheder. Hans Digte kunne passende lignes med ligesaa mange smaa og store i meer eller mindre ruskekt Veir afbrændte Fyrværkerier. Luftspillet er umaadelig glimrende, Nydelsen ofte henrivende; men, selv naar hiint varer længe, varer denne kun kort, og man veed efter samme ikke ret at gjøre sig Regnskab for, hvad man egentlig har nydt. Den Oehlenschlägerske Digtning blender og beruser, dens Tryllen er netop den, som meest kildrer Mængden, der i sine Forlystelser hellere vil overraskes, end egentlig underholdes, heller heftig rystes i Stødersk, end inderlig bevæges, og heller studse ved enkelte høie Spring i Luften, end beundre den stadigere Dandsen paa Tillien. Glimmer og Pragt uden, og en vis Bedøvelse inden, er hvad den store Hob egentlig søger i sine Høitidsgilder; den hylder derfor, og vil evig hylde Talentet mere end Geniet, hvis Sag det er at tilfredsstille de Faa, der have Sands for den egentlige Konsts harmoniske Skjønhed og stillere, men renere Vederqvægelse. Den allerstørste Hob, Pøbelen i alle Stænder, hylder endog Talentet, og det i den Grad, hvori det er paafaldende phantastisk eensidigt, udelukkende. Den blotte afspeilede Glimmer blender stærkest, og den allersletteste Viin beruser snarest. Dette forklarer tilstrækkelig, hvorfor Talentet til alle Tider har gjort den tykkeste Lykke, saa at sige, i Breden, medens Geniets ulige tyndere kun seirer i Længden. Uhyre samtidig Celebritet er det Førstes Lod, eftertidig Udødelighed det Sidstes. „Søn,“ siger Nemesis til mangen forgudet Digter, idet hun negter ham Indgangen til det Ærestempel, hvori

den ryfattige Fidder, „du har nydt det Gode i dit Livs Tid; men nu trøstes han, og du pines."

Saa sandt alt dette er, saa vist er det dog paa den anden Side, at den virkelige Konstverden endnu mindre vilde kunne bestaae, hvis deri gaves blot Genie uden Talent, end hvis der gaves blot Talent uden Genie. Skylder Menneskeheden Geniet meest, saa skylder Nationerne Talentet desto mere. Hvad der fattes dette sidste i Eenhed, Heelhed og Varighed, erstatter det i Mangfoldighed, Afvexling og hyppig Gjenfødelse — naaer det ikke Fremtidens Maal, saa fylder det saa meget desto behageligere Nutidens Plads; og gjør det mindre saligt, saa gjør det desto flere lykkelige. I raae Tidsaldere bryder dets skarpe Eensidighed maaskee endog lettere Isen, end Geniets rundere, mindre paafaldende Alsidighed.

Digteren Oehlenschlägers dramatiske Talent culminerede i Axel og Valborg, hans i det Hele, naar man henseer paa Alt, hvad der hører til et Sørgespil, der er beregnet baade paa Læsere og Tilskuere, fortræffeligste Stykke. Med Hensyn paa det Enkelte glimre de foregaaende og et Par af de efterfølgende ved stundom varmere Colorit, ofte kraftigere Penselstrøg, og hist og her anbragte større tragiske Figurer; men i intet er saa simpel Composition, saa rigtig Tegning, saa vel fordeelt Lys og Skygge, og saa skjøn tragisk Holdning. Begyndelsen og Midten ere næsten ganske mesterlige; kun Enden er aldeles mislykket, og, strengt taget, har Catastrophen hverken hjemme i Konsten eller i Naturen. Desuagtet fortjener det Plads imellem de største tragiske Digteres Mesterstykker af anden Rang; og hvor faa ere de af første! Havde Forfatteren aldeles udeladt de to sidste Acter, og sluttet med en let af Handlingen selv udspringende Catastroph ved Enden af den tredie, vilde vi ikke betænke os paa at ind=

rømme det een af de allerhøieste Pladser mellem de rørende Sørgespil i Udødelighedens Tempel.

Denne Yttring ville maaskee de Fleste blandt de Faa, der ikke have ladet dem henrive af den nybarbariske Modestrøm, som bortskyller alle classiske Hegn og Gjerder paa Parnasset, og oversvømmer med et, som man troer, frugtbargjørende phantastisk Dynd, indtil Druknen af alle Fornuftens, Smagens og Konstens Minder, Litteraturens hidtil skjønne Have — finde besynderlig, og lidet svarende til den samvittighedsfulde Strenghed, hvormed vor Kritik hidindtil har søgt at gjøre den rene Konsts evige Fordringer gjældende uden Tids eller Lands eller Persons Anseelse. Paa den anden Side vil det hele romantiske Slæng af Efteraberes Efteraberе, der aldrig have tænkt over Konsten, end sige drømt om, hvor vigtig dens skjønne Religions og Morals Vedligeholdelse er, især paa en Tid, da den borgerlige gaaer tilgrunde, finde vor indskrænkede Beundringsyttring en blot mindre Forbrydelse end sædvanlig imod deres blinde Tilbedelses eengang kronede Majestæt. Ligemeget! Vor Roes, hvor vi finde den fortjent, skal ikke være mindre kjæk end vor Dadel; og paa Blinde, som ingenlunde ville see, tager vor deels vækkende, deels belysende Kritik aldeles intet Hensyn.

De tydske og svenske Recensioner have, med megen tilsyneladende Ret og Billighed for udenlandske Læsere, der ingen Sands kunne have for de eiendommelige nationale Skjønheder i denne rørende Tragedie, nedrevet Axel og Valborg, saavel i det Enkelte som i det Hele, saavel fra Tegningens og Coloritens som fra Compositionens Side, og charakteriseret dette Stykke, som et maniereret Miskmask af pøbelkildrende Theatereffecter og betydningsfulde Ubetydeligheder, med en indtil Latterlighed overspændt Catastroph, i et yderst prosaisk Sprog, og i Vers, der knap ere det for

Øiet, end sige for Øret. Hvis denne Dom ikke heelt igjennem var ledsaget med bevisende Anførelser af Stykket selv, der give den et tilstrækkeligt motiveret Udseende, kunde man foragtende belee den, som alle Fordømmelser uden foregaaende Forhør, hvilke i Litteraturverdenen ere ligesaa ufkadelige, som de i det borgerlige Liv ere skrækkelige. Men den Omstændighed, at ingen af de Formaliteter, der høre til en lovformelig Parnasdom, fattes samme — den endnu slemmere, at de afhørte Vidner selv af Indlændinge maae befindes sandfærdige, og den allerslemmeste, at enhver nogenlunde upartisk Læser eller Tilskuer seer sig nødsaget til at forøge dem med ganske andre ligesaa ufordeelagtige Vidnesbyrd, gjøre disse fremmede Angreb paa vor tragiske Digters litterariske Hæder betænkelige. Vi ville derfor ændse dem med en lidt nøiere Drøftelse i vor danske Vurdering af denne, trods alle Mangler, Feil og Pletter, det herligste dramatiske Talent, om ikke det fuldkomneste poetiske Genie værdige Frembringelse.

Geniet, hvis charakteristiske Natur vi have forklaret som Harmonie af samtlige Konstevner, er i dets Aabenbarelse, som skabende, Konsten selv — i dets Skabning eller Frembringelse Skjønhed — i dets betragtende Charakteer Smag. Disse Begreber ere saa uadskillelige, som Sol, Lys og Syn. En konsttrodsende Genius, et uskjønt Konstværk og et smagløst Genie ere Sind, Sands og Betydning ophævende Modsigelser. Geniets egentlige Præg i det Lille som i det Store er Skjønhed; thi denne selv er intet Andet end harmonisk Forhold (Proportio) i et for Sandseligheden fatteligt Heelt, dettes Frembringelse er Konst, og Konstens Erkjendelse Smag. Talentet er i dets Yttring derimod Spil — hvad hist var Skjønhed er her i det Høieste Smukhed, og den passive Nyden eller Deeltagen er blot Sands. Baade Geniets og Talentets Forraadskammer er Naturen; af denne tager saa-

vel den smukt spillende som den skjøntdannende Genialitet sit Stof, eller den spredte Materie, der skal samles og ordnes til et selvstændigt Heelt; kun med den Forskjel, at Talentet griber, saa at sige, i Blinde, Geniet derimod med Skjønnen — hiin det naturlig Paafaldende, dette det naturlig Sammenhængende — og saaledes aabenbare sig som oftest begge kjendeligen i det blotte Valg af Stoffet. Tilfældigviis finder imidlertid Talentet stundom hvad Geniet leder efter; og Regelen har her, som overalt, sin Undtagelse. Naturen er nemlig, som vi allerede have bemærket, tvefoldig — som om den skyldte baade et evigt Genie og et uendeligt Talent sin Tilværelse — den hele for Mennesket til Afspeiling og Nyden i Himmelen og paa Jorden, i det Forbigangne og Nærværende, sig frembydende Materie deler sig i tvende Former eller Gestalter, saavel i store Masser som i smaa Enkeltheder: det Sammenhængende og det Usammenhængende. Med Hensyn paa det Første er Naturen organisk Verden; med Henblik paa det Sidste organisk Chaos. Dette gjælder ikke blot i den physiske, men selv i den intellectuelle Samling af Gjenstande. Grunden til denne Forskjellighed ligger sikkerligen ikke blot i Menneskets dobbelte Synsmaade, men i det Endelige selv, hvortil jo og denne Synsmaade hører. Det ene Begreb forudsætter desuden det andet, som Lys og Mørke. Heelkonstneren og Tusindkonstneren, Naturens Afspeilere i den poetiske Verden, holder sig den ene og den anden til den hver nærmeste Natur, naar den første vælger det Sammenhængende, den sidste det Usammenhængende til sit Æmne. Begge ville vel et nyt Heelt; men den første seer meer paa Eenheden i det Mangfoldige, den sidste meer paa Mangfoldigheden i det Hele. Vælge de begge det selvsamme Naturstof, kan man være vis paa, at den første tager Noget derfra, og at den sidste lægger Noget dertil. Man kunde passende ligne

den talentrige og geniefulde Kunstner ved tvende Urtegaardsmænd i Iduns Have, hver behandlende sit Æbletræ paa sin Maade, den første nemlig indpodende det uophørlig een fremmed Qvist paa den anden — den sidste bestandig ryddende om Roden og beskjærende de for frodige Grene.

Hvad vi her have yttret, er ikke blot anvendeligt paa den dramatiske Digtning, men især anvendeligt paa den, for saa vidt sammes Konst og Spil mere nærme sig Naturens end nogen andens. I det for os liggende tragiske Drama, til hvis Bedømmelse og i hvis Anledning vi henstrøe disse Betragtninger, hersker ogsaa Talentets meer podende end beskjærende Drift, og saa meget mere paafaldende, da Naturstoffet her i høieste Grad modstred al Forøgelse, og af sig selv frembød den skjønneste Simpelhed og Eenhed.

Alle paa Scenen forestillelige tragiske Æmner lade sig, ikke blot ifølge Aristoteles's Forskrift, men paa Grund af evige for Konsten gjældende Naturlove, dele i tvende Classer, saavel med Hensyn paa Handlingen, der skal forestilles, som paa Følelsen, der skal opvækkes, og Tonen, der skal herske, det heroiske og det elegiske Sørgespils nemlig. Vil man hertil føie det af Shakespear indførte tredie, det historiske, der tillader en fuldkommen Blanding i Afvexlingen af begges Grundbestanddele, saa har man fuldstændig alle dramatiske tragiske Digtarter.

Det er ikke Stedet her at undersøge, hvorvidt det sidste passer sig til Opførelse paa en anden Skueplads, end den indre, den blotte Læsers. Os forekommer det en Urimelighed at see en heel Levetid gaae Øiet forbi i een Aften; og paa vor Skueplads en endnu større end paa den græske, hvis Hvælving i det mindste lignede Jordens. Nøder vor Scenes Indretning ikke til et Slags Miniaturtegning i Sammenlig-

ning med Grækernes, saa tillader den dog neppe et endnu vidtløftigere Theatermaleri.

Den udenlandske Vurdering af Axel og Valborg har aldeles glemt at tage Hensyn paa Forskjellen imellem det egentlig skrækkende og det egentlig rørende Sørgespil, og uden at undersøge, til hvilken Classe denne Tragedie hører, latterliggjort hvad der endog torde være sande Skjønheder. Kun Dadelen af Sproget, Stilen og Versene maae vi aldeles underskrive; men disse saavel Shakespear som Grækerne hellige Grundbetingelser er det nu eengang Mode at ansee som ubetydelige Biting — ikke blot i den dramatiske, men selv i den lyriske Digtning. Nogle høist naive folkelige Talemaader, endeel gammeldags Udtryk, en Mængde forældede Ord, og en Hoben nye Germanismer ere tilstrækkelige, for at gjøre den meest prosaiske Snak til Gudernes Sprog; og det allersidste, en nuomstunder Thebe-Mure med sin Luth opførende Amphion bryder sig om, er Velklang. Vi afsee altsaa, for Øieblikket, aldeles fra disse Smaating, og holde os blot til det for Alle som væsentligt gjældende — det nemlig, der lige saa vel kunde fremstilles ved blot Mimik, af blotte Marionetter, for døvstumme Tilskuere.

„Den maniereerte Stræben efter det Betydningsfulde, som vi have anmærket i Tragedien Hakon Jarl," siger den tydske Konstdommer, bifaldet af den svenske*), „er i denne endnu kjendeligere, og falder saa stærkt i Øinene, at det, istedetfor at lede til det dermed sigtede Øiemed af en dyb Effect, næsten tilintetgjør al saadan, i det mindste for den, som ikke lader sig blinde af det udvortes Skin." „Denne Stræben," vedbliver han, „røbes i det Tvungne og Opskruede i Sammenstillinger af Ting, som skulle være betydningsfulde, eller

*) Prof. Oehlenschlägers Axel og Valborg udenlands vurderet. Fra det Svenske ved J. K. Høst. Kbh. 1812. S. 13.

i en idelig Gjentagelse af en saadan betydningsfuld Sammenstilling," og anfører, „som saadanne paa sædvanlig Theater-Effect beregnede tomme Gøglerier, det levende Spøgelse, Ringen, som falder paa Gulvet i første Act og tages op igjen i sidste, Kjærmindekrandsen, som spiller tre Roller, og Linnedklædet, som først tjener til Skilsmissedug, siden til Bindsel" — hvortil den svenske Bedømmer føier „Navnetrækket og den aldeles nye Maade, hvorpaa Heltinden døer, nemlig ved en Ballade," summerende det Alt til „netto Theater-Effecter for fire Tragedier, med Ingredientser ovenikjøbet til hvad Holberg i sin Tid kaldte en tydsk Comedie." Naar vi hertil lægge, hvad disse overfladelige Recensenterblikke have overseet, eller i det mindste udeladt at bringe med i Beregningen: „den døde Konge, der staaer i sin Rustning barsk og truselfuld paa Liigstenen" — „den blege Rose i Valborgs Haarkrands, hvis rene Form staaer englehvid tilbage" — „de trende Kors paa Pilleren, der betyde Haarderaades, Kong Olaf Kyrres og Kong Magni Høider" — „Mellemtingen af Lam og Tiger, eller Sneeblomsten, klækket ud og bragt til Verden under et sælsomt Horoscop, da Venus formørkedes af en ildrød Comet" — Hanegalet i Kirken — og „Harpen, som staaer i Krogen ved Valborgs Moders Grav" — saa synes ovenanførte Beskyldning for maniereert Stræben efter det Betydningsfulde lettere at kunne forøges og bestyrkes, end afvæbnes og fældes. Men saa sande og rigtige disse Paapegelser ere, saa eensidig er deres haanende Udpegen, og saa falskt det Lys, hvori de vises — ikke at tale om, at hine Recensioner aldeles intet Hensyn tage paa de store væsentlige Skjønheder i denne Tragedie, der ere hellige nok til, med Rette, istedetfor bespottende Latter, at kunne fordre veemodsfulde Taarer over de jordiske Pletter, der hist og her for-

dunkle deres himmelske Glands. Den allerstrengeste, kun upartiske og grundige Kritik, der, med Idealet i Hjertet og Muligheden til dets Udførelse i det givne Tilfælde for Øie, med ulige større Fryd dvæler ved hvert Glimt af det Guddommelige i et Konstværk, „ubi plura nitent,“ end den med Ærgrelse opholder sig ved de menneskelige Feil, fælder disse store, mere tunge end bittre Taarer over Indqvaklingen af den fjerde, Hovedhandlingen ganske uvedkommende, Stykkets Eenhed, Heelhed og Simpelhed aldeles fordærvende Spilop-Act i Axel og Valborg. Alle denne Tragedies øvrige Feil ere ubetydelige Fregner og Sommerpletter i et deiligt Ansigt, imod denne virkelige Skavank, der vanskaber hele Gestalten. Lykkeligviis er den intet organiskt Udskud af den indre Legemsbygning, men en fremmed mechanisk Tilsats, som det endnu staaer i Forfatterens Magt at borttage, hvis han vil, uden at saare noget virkeligt Ledemod, og uden at den saaledes Idealet nærmede Skjønnes Sundhed, end sige Liv, derved vil løbe mindste Fare. I tre Sørgespil har hans poetiske Talent været nær ved at yttre sig som tragiskt Genie — var det maaskee virkeligen i disse. Vi ville nemlig ikke, at den af os angivne Bestemmelse skal for hiin og denne besynderlige Green af Konsten gjælde lige saa strengt, som for Konstens Omfang i Almindelighed — med blot Talent som Digter i Ordets øverste Forstand kan man have Genie til det dramatiske Fag — med blot Talent til dette overhovedet kan man have Genie til det Tragiske eller til det Komiske — og selv med blot Talent til det Tragiske er det tænkeligt, efter vort Skjelningsprincip, at en dramatisk Forfatter kan have Genie til det skrækkende eller til det rørende Sørgespil. Hvorom Alting er, i Baldur hiin Gode, Hakon Jarl og Axel og Valborg har vor dramatiske Digters umiskjendelige Genialitet frembragt en national-tragisk Trias, der vil sikkre hans

nordiske Muse Udødelighed, saa længe dansk Litteratur er til; og, noget forandrede, hist og her beskaarne, og fornemmelig stiil- og vers-forbedrede, ville disse Stykker ikke blot prange i det hjemlige Tempel, men engang overføres i Konstens europæiske Pantheon. For fuldelig at tilfredsstille alle Fordringer i denne Henseende, maatte Baldur heel igjennem udarbeides, Hakon Jarl noget forandres*), og Axel og Valborg maatte der blot tages endeel fra.

Hovedfeilen er, at Forfatteren i dette, som i næsten alle hans dramatiske Arbeider, miskjendende sit Talents saavelsom Konstens Natur, og Grændserne for hans egentlige Genie, har villet for Meget, og med Evne til at glimre i den euripidiske Sphære, tillige har lagt det an paa at straale i den sophokleske. Ogsaa i Axel og Valborg har han, saa at sige, villet slaae to tragiske Fluer med eet Smæk, ved paa eengang at være elegisk rørende og heroisk skrækkende i eet og det samme Stykke, hvilket ingenlunde lader sig gjøre, uden paa den sande Eenheds og Heelheds, altsaa paa Konstens og den fuldkomne Skjønheds Bekostning, allermindst naar Æmnet er idyllisk, og Handlingen spiller i et saa indskrænket Rum, som det Indre af en Kirke. Han har ikke blot villet for Meget, og for Forskjelligt, i Forening af det Ømme og det Rædsomme, men de to Yderligheder af begge, hvorved Maleriet af det Hele faaer Anseelse af de gamle hollandske Søkaart, hvorpaa de seilende Skibe ere vel saa store som Øerne, de seile forbi. En nordisk Helt, ovenikjøbet Trøndernes Konge, foran Pilleren af „et høit udhulet hvælvet Dovrefjeld" med draget Sværd huggende løs paa en lille

*) For Alting maatte den ufkjønsomt fratagne, til Stykkets indre Sammenhæng aldeles uundværlige, i sig selv skjønne Scene mellem Olaf og Auden (der blot maatte tabe sin Tvetydighed ved at vise Læserne og Tilskuerne Auden i sin Olaf ubekjendte Charakteer) igjen tilføies.

Barne-Krands af Forgjetmigei — en heel krigerisk Heltevagt, med en Munk i Spidsen, flygtende for et bevæbnet Spøgelse — et Tvillingziffer, passende som Navnetræk af indslyngede Haar i en Brystnaal, anbragt som væsentlig Decoration i en Domkirke — og en paa Gulvet falden Guldring, der siden spiller Rolle paa en Valplads — saa naturlige disse Sammenstillinger i og for sig selv kunne være i den virkelige Verden, ere modkonstige theatralske Uhyrer; det er ikke blot Lam parrede med Løver, men Miniaturportraiter i Leiermaal med colossalske Billedstøtter. Alle de omtalte som ubetydelige Barnagtigheder revscde betydningsfulde Barnligheder blive det blot formedelst det aldeles heterogene heroiske Selskab, hvori de optræde. Havde han holdt sin Kirke fri for Indlemmelsen af Krigens Furier, vilde Fredens Gratier ikke have taget sig ud deri som smaabitte Dukker. Den i Stykket indskudte fjerde Act fordærver saaledes ikke blot Tragediens Gestalt, men kaster et ufordeelagtigt Lys paa dens yndigste Træk og forstemmer Øret for dens kjælneste Toner. Disse Misgreb i Naturen, disse Misforstaaelser af Konsten, disse Uskjønsomheder i Behandlingen af et Æmne er det især, der hindrer os i at tilkjende vor Forfatter ægte dramatiskt Genie — ligesom hans fuldkomne Mangel paa Harmonie, Velklang og vedligeholdt Adel i Stiil, Vers og Udtryk ikke tillader os at tiltroe ham den fuldstændige Naturbegavelse, der fordres til ægte Digtkonst. Thi ligesaa upaatvivleligt som det er, at de disse Mangler modsatte Fortrin ikke ere nok til Udfyldelsen af Begrebet, vi forene med Ordet Genius, ligesaa vist er det, at alle andre Fortræffeligheder ikke strække dertil, naar disse mangle. Hvorvidt Talentet iøvrigt med Tiden muligviis kan vorde Genie — hvorvidt Studium og Flid i Dyrkelsen af maaskee slumrende, hidtil uudviklede Evner kunne erstatte det hidtil Manglende —

hvorvidt Hr. Oehlenschläger, der endnu er ung nok, til at kunne paany begynde sin Muses Opdragelse, er istand til at hæve sin forsømte Dannelse, sin ringe Kundskabsforraad, sin svage æsthetiske Dømmekraft, og sin lave Følelse for Rigtighed i Sproget, Adel i Udtrykket og Velklang i Verset til sin frugtbare Phantasies, barnlige Sandses, og sit oldnordiske Lunes beundringsværdige Høide — er et andet Spørgsmaal. Vi betragte ham, som han har viist sig hidindtil i sine Værker, og hans Værker, som de hidindtil ere. Men saa meget tør vi paastaae, med Overbeviisningens hele Tryghed, at denne classiske Forklaring ikke vil blive mulig, uden en foregaaende Forvandling i hans nærværende poetiske Bestyrelse, og at han i Forveien maa ligesaa meget opstemme Begrebet om Konsten, som nedstemme det om hvad han deri hidtil har udviist, og som fremlyser af hans lidt forfængelige Fortaler, Forerindringer og Forelæsninger. Han maa for Alt, fra den ene Side, ganske komme tilbage fra den Vildfarelse, at troe, hvad han paastaaer i sin saakaldte „æsthetiske Afhandling"*): at der „for en Digters Opfindelser, Ideer og Forestillinger lader sig Intet foreskrive i Almindelighed" — det vil sige, at der for en Digter ingen Æsthetik er til**) — og, fra den anden Side, maa han opgive den Indbildning om sig selv, at han allerede, som Digter, „i det Hele taget er en dannet Konstner."***) Thi hvis det er virkelig saa, at „Gud gav ham genialsk Frihed, og naturlig sand Smag for det Skjønne i alle Former"****), har han i det mindste

*) Svar paa Capitain Abrahamsons Recension over mine Nordiske Digte. En æsthetisk Afhandling af A. Oehlenschläger. Kbh. 1808. S. 89.

**) I hvad der lader sig foreskrive for en Digters Opfindelser, Ideer og Forestillinger i Almindelighed bestaaer netop Digtkonstens Æsthetik.

***) See ovenanførte Afhandling.

****) Sammesteds S. 91.

hverken aabenbaret den ene eller den anden af disse Guds Gaver i hvad han har givet Publicum. Genialsk Tvangløshed er ligesaa langt fra at være Genie-Frihed, som Anarchie fra at være Republik — og en naturlig sund Smag for det Skjønne i alle Former vilde have forbudt Hr. Oehlenschläger de ni Tiendedele af hans Digtninger, fra hans første lyriske Forsøg af til hans sidste Sang paa Dronningens Fødselsdag, i Athene. Saavel om det Skjønne, som om Smagen derfor, maa han aldeles forandre sine forunderl'ge naive Begreber.*) En mere oplyst Konstforstand, og en ved

*) Hvorledes disse ere beskafne — hvor gemene, torde vi sige, hans Ideer om Skjønhed og Smag ere, sees af alle hans didactiske Udladelser derover i Vers og Prosa, af hvilke vi her til Prøve blot ville anføre tvende, der tilstrækkeligen angive Pladsen, han staaer paa, som æsthetisk Skjønner. I Tilegnelsen af Hugo von Rheinberg til Grev Wedel Jarlsberg hedder det om Stoffet til dette Drama:

„Forsmaae ei gode Jarl i Norden
„Et Spil, som der ei forefaldt;
„Det Skjønnes Fædreland paa Jorden
„Er overalt."

Hvo indseer ikke, at Ideen om det Skjønne her er hverken meer eller mindre end det allervidtløftigste Be;reb om det Interessante. Hvad i Verden kan ikke kaldes Skjønt, hvis Spillet, som forefaldt paa en Ridderborg i Tydskland, 1229, (Hugo og Berthas Syndefald nemlig), kan tje:e som Beviis paa, at det Skjønnes Fædreland er overalt. Denne Udvidelse af Skjønheds-Begrebet grændser nær til Indbefatning af Hæslighed. Forfatterens Begreb om Smag er denne Forestilling om Skjønhed fuldkommen adæqvat. Hvor physiskt og rummeligt dette er, sees af følgende Udladelse i ovenanførte æsthetiske Afhandling, S. 89—90, i Anledning af hvad han kalder det Episodiske: „Hvorfor skulde det „ikke være en Vært tilladt, som byder sine Gjester et godt Maaltid, efter „eget Behag at have en Viret i Beredskab, som man ikke havde „ventet; naar han for Resten havde forsynet dem efter Ønske! Og hvis nu „denne Ret er velsmagende og sund, er det da fornuftigt, naar een af Gjesterne, „efter at have spiist den, da vilde sige: hvad du bødst, lader sig vel fortære, men „jeg vilde dog heller ønske, at du Intet havde budt os af den Slags; thi det „gjør hverken Christen eller Niels ved deres Gjestebud! I Epopeen er „Episoden tilladt, hvorfor da ikke i Dramaet?" (Et høist naivt Spørgsmaal!) „Er Stykket for langt, da kan man udelukke den." (En høist naiv Tilstaaelse!) „Men Digteren skulde det dog ikke bebreides. Denne Ængstelighed er smaalig, den springer ud af en falsk overtroisk Critik. Denne „Critik ville vi søge at døde og drukne med daglig Poenitentse" — (det er virke-

Studium af de evige Mønstre dannet æsthetisk Følelse maa først hæve hans Muse til et Standpunkt, hvorfra han kan see sine Hastværker i deres rette Lys, ligesaa grandt skue deres Feil og Mangler, som deres Fortrin, og maale ikke blot Afstanden imellem sig og Fuskeren, men den imellem hans bedste og de største Digteres udødelige Mesterværker. Dette Standpunkt er Kritikens. Naaer han det engang, som vi ønske, vil han selv klart indsee, hvor langt vor Vurdering er fra blind Eensidighed, uvillig Partiskhed og pedantisk Strenghed — og maaskee levende føle, at umuligen noget Andet end reen Interesse for Sproget, for Konsten, for Fædrelandets Litteratur og for hans Muses sande Hæder har kunnet besjæle os til et i alle andre Henseender saa høist utaknemmeligt Arbeide.

Da vi fuldt og fast troe, at dette fortrinlige, som det er, allerede priisværdige Sørgespil (hvis Forfatteren vil agte paa Kritikens Vink), ved Borttagelsen af hele den ikke blot overflødige, men skadelige fjerde Act, ved en bedre Behandling af Catastrophen og ved nogen Fiilning af Sproget og Versene, letteligen kan tilrundes, og forædles til et elegisk dramatisk Mesterværk, holde vi det for Umagen værdt, fremfor alle hans øvrige tragiske Forsøg, udførligen at drøfte det. For at stemme saavel ham selv som alle hans Muses Venner til Deeltagen i denne kritiske Bestræbelse, og for at gjøre ikke blot Nødvendigheden af hine Forandringer, men den hele herlige Virkning derved desto mere indysende, ville

---

lig lykket Forfatteren i alle hans senere Arbeider indtil al Mangel paa Smag!) „og efter den bør Ingen længer i vore Dage danne og rette sig, hvem Gud „gav genialsk Frihed og naturlig sand Smag for det Skjønnne i alle Former." — Man kan næsten ikke bare sig for her, med et Smiil, at tænke paa Posteiformer, der, i Wien i det mindste, stundom have en episodisk Tilsats, hvoraf engang paa Trattners Taffel, da man aabnede Laaget, udsprang en alle Gjesterne hilsende Dverg, Posteien selv ubeskadiget.

vi først skjærpe Opmærksomheden paa det Fortræffelige, der allerede er forhaanden. Vor samvittighedsfulde Betragten af Axel og Valborgs skjønne Sider, henreven af een Yndighed efter den anden, indtil den høieste theatralske Rørelse, vi kjende paa vor Skueplads, udbryder her i lutter Lovtaler først og fremmest over Digterens Valg af Æmnet — over Kjækheden og Skjønsomheden af Scenens Anlæg i Kirken, hvorved Stedet ikke blot faaer Eenhed, men Hellighed — og over den naive, barnligfromme, sande Digterfølelse, hvormed Æmnets Hovedfarve og Grundtone er ømmeligen vedligeholdt fra Begyndelsen til Enden af den egentlig sammenhængende Forestilling. Endog Dictionen har en ualmindelig Reenhed og ægte dansk naturlig Simpelhed, fri for Svulst og, i det mindste gemeen, Plathed — selv Versene (hvis de og sjelden egentlig ere det) have, med al deres prosaiske Ligefremhed, en vis Ynde — og Dialogen er heelt igjennem yderst fortræffelig.

Den blotte Idee, dramatisk at behandle til virkelig Opførelse paa Skuepladsen den herligste blandt vore Oldsange, den med alle den første Kjærligheds søde Minder i danske Hjerter evig gjenklingende Axel Thordsens Vise, fortjener Lovtale, og en sig Idealet, en saadan efterstræber, nogenlunde nærmende Udførelse taknemmelig Beundring. Uagtet Hr. Rahbek i sin Recension af Hr. Jonas Reins Hagen og Axel beretter os, at Flere have forsøgt Dramatiseringen af dette Æmne, tilkommer dog Æren og Takken i denne Henseende saa udelukkende Hr. Oehlenschläger, at vi endogsaa frit tør paastaae, samtlige foregaaende saavel lyriske som dramatiske Behandlinger deraf forhøie hans Fortjeneste, da de mere vare skikkede til at mislede ham, end til at lette ham Arbeidet. Han er og bliver den første Digter, der har beviist, at han saae og følte hvad der ligger i Ammestue=

Sangen om Axel og Valborg. Overalt har Ingen, selv ikke Ewald, seet og følt, som han, hvad poetiskt Guld der skjuler sig i vor barbariske Oldtid; for dennes hemmelige Skatte blev ham en sand Ønskeqvist beskjæret; og i dens Gruber er han hjemme som mesterlig Bjergmand. Hans Talent yttrer sig her som sandt Genie; og, havde han holdt sig inden denne nordiske Kreds, var han i den senere Tid maaskee stegen ligesaa høit, som han er dybt falden i vor Beundring.

De til Handlingens Udførelse bestemte Personer ere vel valgte, og ingen egentlig overflødig: det sjeldneste af alle Særsyn i vor Digters Dramer. Expositionen er ikke blot simpel og naturlig, men een af de mønsterskjønneste, vi kjende. Den gjør paa den passeligste Maade paa eengang bekjendt med Tiden, Stedet, Personerne og Begivenheden, og stemmer Gemyttet til den Tone, som hersker i det Hele. Axels Hilsen i Kirken paa sine Barndoms Minder er rørende, og Fortællingen ved denne Leilighed om hans Kjærlighed naturlig. Denne Fortælling selv er som Fortælling skjøn, stigende fra den simpleste fortrolige Meddelelse til den høieste lyriske Begeistring i et ægte raphaelisk Maleri af hans Elskovsløfte:

„Jeg nærmed mig gjennemgløbet af
„Det stærkeste, det elskovsfulde Mod.
„Nu syntes alle Farer mig forsvinde;
„Axel var Valborg kjær, som Valborg Axel.
„Jeg skued med Foragt hver usel Fordom,
„Der liig en Djævel vilde trodse Himlen
„Og Englen i sin Fryd. Min Skjebne laae
„Mig, som en saaret Lindorm for min Fod.
„Jeg stod paa den, kjæk, som Sankt Michael
„Og stødte Spydet i Uhyrets Ryg,
„Mens mine Følelser med stærke Vinger
„Sig løfted imod Himlen. Saadan treen jeg

"For Valborg; med min venstre Haand omslyngte
"Jeg hendes skjønne Legem, med den høire
"Drog jeg mit Sværd, og svor ved alle Helgen:
"Valborg skal vorde Axel Thordsens Brud
"Paa Jorden, eller hist i Himlen." —

Mesterligt! — og ligesaa mesterligt Vilhelms korte venskabelige Choral-Indbrud i denne Kjærligheds Hymne:

— — — — "Amen;
"Min brave Broder!" —

Selv Navnetrækket og Blomsterkrandsen have vi her, og i denne Stemning, Intet imod. Axels Omfavnelse af Vilhelm i sin Glæde over at finde Krandsen forfrisket, i det han udbryder:

"O Wilhelm! Wilhelm! Valborg er mig tro;
"Himlen er ei saa blaa, som disse Blomster!"

maler os sandere og mere levende hans Kjærlighed, end nogen anden mindre simpel Skildring kunde gjøre det. Men den elegiske idylliske Tone er hermed ogsaa angivet som ufravigelig i alt det Paafølgende.

"Hvis du vil kjende Nordens Aand og Sæder,
"Maa du begynde med dens Kjærlighed" —

siger Axel til Vilhelm; og Forfatteren tilkjendegiver noksom hermed Hovedindholdet i hans nærværende sceniske Fremstilling.

Herlig tænkt er Sortebroder Knuds Indtræden, som Axels første Møde, i denne Hjemkomsthenrykkelse og paa dette ham saa hellige Sted; og ganske mesterlig Udfoldelsen af denne Munks Lumskhed i en for Resten Expositionen fuldendende Scene. Næsten hver Replik er historisk oplysende og tillige charakteermalende. Noget underligt kunde det synes, at Axel Intet bryder sig om ham ved sin Omklædning, og endog studser ved at finde ham borte, da han kommer igjen

i sin Pilegrimskappe; men dette er, som endeel lignende Smaaskjødesløsheder, let at oversee. Hvad derimod her virkelig forstyrrer den fulde Nydelse, er Axels lidt vel lange, lidt vel skruede Monolog (S. 23—24), hvis antithetiske Betragtninger mere forraade kold Tvivlen end kjælen Frygt. Dybthentede Reflexioner, som den for Exempel:

— — — — „Skam dig, Axel!
„Bør Synden tvivle om en Engels Dyd!“

(ikke at tale om den Underlighed, at han charakteriserer sig selv her som et Slags Lovelace, og synes at give et Vink om, ikke just at haveført det helligste Liv paa sin Udenlandsreise) — og langtfra hentede Sammenligninger, som den mellem en Møes Troskab og Pyramiderne:

„Ak Tiden matter Alt! den sløifer selv
„Hist Pyramiderne paa Nilens Sletter,
„Hvor meget meer“ — —

synes ligesaa upassende i en nordisk Elskers Mund, som det franske mythologisk lærde Galanterie, der ender Monologen:

„Og fanges jeg, og offrer Hedningen
„Mig hen for Radegast, for Svantevit,
„For Provo, eller for den grumme Siva,
„Hvad er det meer? jeg faldt et Offer alt
„Her for en christen mere grum Gudinde.“

Vi ønskede denne Monolog det Øvrige tillempet, eller ganske borte. Desto simplere og høitideligere er den herlige Gjenkjendelses-Scene imellem de i en Afstand fra hinanden i Kirken knælende Elskende. Himmelskjøn er allerede Valborgs uskyldige, barnlige, naive Hilsen, i det hun gaaer hen for Pilleren med Navnetrækket paa, og hænger en frisk Krands derom:

„Jeg hilser dig, min Kjærlighed! god Morgen.“

Denne Replik, paa dette Sted, ved denne Leilighed, saa

uendelig simpel den er, forekommer os mere værd end mangen heel Tragedie, og det Indtryk, den maa gjøre paa enhver æsthetisk Følelse, har noget yderst Rørende og for os i det mindste noget i Ordets reneste Forstand aldeles Engleligt. Det yderst naive „God Morgen!“ er her ikke blot ædelt, men, som alt uendelig Simpelt, i store betydningsfulde Momenter ret anbragt, virkelig høit. Ingen Phantasie kunde drømme nogen skjønnere Tale for Valborg ved denne jomfruelige Kjærligheds-Offring, og ingen jordisk Forstand kunde udtænke den mere passende. Dens Korthed er et sandt Genietræk; og enhver dannet Smag vil tilkjende den Rang imellem de skjønneste dramatiske Perler. Kun maae vi ved denne Leilighed bemærke, at det Rigtige, det Passende, det Naive vel ligger i Tanken og Udtrykket; men det egentlige Fortryllende i Verset dertil svarende fuldkomne Tonefald. Havde Digteren lagt Valborg i Munden:

„Min Kjærlighed, jeg hilser dig, god Morgen!“

vilde vel denne Repliks skjønne Lillie være lige hvid, eller, med andre Ord, den uskyldige Følelse deri lige reent udtrykt; men for os vilde den himmelske Duft, det jeg veed ei hvad, der rører det inderste Hjerte, være ganske tabt. Det er os endogsaa tvivlsomt, om vi i denne Klangform vilde have lagt Mærke til dens Ypperlighed. Saa vigtig er Melodien i Ordføiningen! Alt Herligt kan ligge andensteds; det poetisk Guddommelige dufter ene her. Denne ene simple Replik kan ellers tjene til Exempel paa den sande Forskjel mellem Vers og Prosa, mellem Gudernes og Menneskenes Sprog. Man beholde de selvsamme Ord, ja endog den selvsamme Ordføining, men tage blot det Rhytmiske bort — og hvad en fra Himlen nedflyvende Engel kunde synge, vilde knap en nogenlunde vel opdragen Kammerpige kunne sige f. Ex.

„God Morgen, min Kjærlighed, jeg hilser dig!“

Metrik og Rhytmik ere derfor intet mindre end unyttige pedantiske Bryderier for en Digter. Det nytter lidet, at de skjønneste Billeder svæve forbi hans Øie, hvis de ikke tillige suse forbi hans Øre paa melodiske Vinger. Det var at ønske, at Hr. Oehlenschläger ikke blot i lykkelige Monologer ahnede dette, men at han i alle vidste og følte det.

Anbringelsen af endeel mesterligt sammendragne Steder og hele Vers af Kjæmpevisen, som Brev fra Axel, hvilket Valborg læser, før han giver sig tilkjende, er et andet Genietræk, som vi ikke noksom kunne beundre, ligeledes for den græske Simpelheds Skyld, der charakteriserer det:

Valborg
(stirrer veemodig paa Brevet og gjentager langsomt og forsagt):
„Maaskee han for dit Aasyn staaer,
„Naar mindst du troer hans Komme!

Axel
(afkaster Forklædningen og styrter i hendes Arme).
„Her er han, Valborg! hulde Maard!
„Rose for alle Blomme!

Valborg.
„Axel!

Axel.
„Valborg!"

Duften af Rosen for alle Kjærlighedsviser ved denne Leilighed — de blotte Udraab af hinandens Navne — den vise Afholdenhed fra al Forskjønnen af hvad der umulig kan være skjønnere — gjør denne Gjenkjendelse til een af de mesterligste, vi have beundret i noget Drama. Axels hurtige Fortælling i sin Henrykkelse er ligeledes høist fortræffelig, og de tragiske Geniers Genius, Shakespear, værdige følgende Træk deri:

„Jeg bærer Pergamentet i et Omslag
„Af Silke paa mit blotte Bryst. See, Valborg!
„Det gule Pergament! Et Himmelbrev!

„See! seer du: Hadrianus Episcopus,
„Servus servorum Dei! — Ak! det er
„I Romersproget, det er sandt. Men Brevet
„Tillader dig at elske mig, min Valborg!
„Den gode Olding svor mig det!“

Ja! her ganske himmelske Digter! her fyldes vort skarpe Blik af en stor Beundringstaare, der længe ikke vil tillade os at see noget Andet end Fuldkommenhed i din Fremstilling af Nordens Kjærlighed! „Omslaget af Silke“ — „paa det blotte Bryst“ — „See Valborg!“ — „Det gule Pergament!“ — „Et Himmelbrev!“ — Lutter Himmelbreve, hvorledes uskyldig Kjærlighed fortæller i sin Ruus, Lyn paa Lyn af den naiveste Begeistring! — Og nu det ægte shakespearske: „See! seer du: Hadrianus Episcopus, servus servorum Dei!*) Ak! det er Romersproget, det er sandt!“ — Ja! men netop Anbringelsen af Romersproget i Axels Mund ved denne Leilighed er Gudernes Sprog; og det den omfavnede Mø forelæste Munkelatin paa dette Sted Ord fra den tredie Himmel. Indtil Versets Snublen over Pave-Navnet er Alt i denne henrykte Fortælling mesterligt. Hvor maler den paa eengang Glæden, Axels Kjærlighed, hans Fromhed, Tidsalderen selv, og, kort sagt, Alt, hvad Digteren har villet bringe os levende for Øie ved denne Gjenkjendelse!

I denne paradisiske Høide holdes Stemningen og Tonen, paa et Par ubegribelige Dissonantser nær, indtil Enden af første Act. Næsten uafbrudt klinger heelt igjennem deri den uskyldige Kjærligheds idylliske Fløite i de simpleste søde Toner:

---

*) Vi kalde det shakespearisk, forbi Ingen, som denne største tragiske Digter, vidste at benytte de tilsyneladende sædvanlige Midler til den høieste Naturen i Hjertet gribende Virkning, og anbringe indtil det i og for sig selv Intetsigende, som udtalende dens Hemmeligheder.

Axel.

„Og du?

Valborg.

„Jeg elsker Axel.

Axel.

„O søde himmelske Veltalenhed!
„Endnu engang! siig det endnu engang
„Du hulde Lilievand! jeg hørte ei
„Hvad første Gang din Purpurlæbe talte!

Valborg.

„Jeg elsker Axel!

Axel.

„Har I hørt det, Mure?
„I høie Hvælvinger? I hellige Altre?
„Hun elsker Axel! Nu saa skal da ogsaa
„Kun Døden skille dig fra Axel. Kom!
„Kom, lad mig sætte Ringen paa din Finger!"

Aldrig var en Trolovelse helligere, høitideligere, skjønnere! At Axel i dette Dieblik taber Ringen, at den triller ned i en Revne, og formodentlig i en Grav — er saa langt fra at være smaalig Jagen efter det Betydningsfulde, eller kold Beregning paa blot Theatereffect, at vi derimod finde, man maa have Mangel paa al sand Følelse, for ikke at finde det ligesaa rørende, som naturligt, og ligesaa naturligt, som rørende. Axels glædezittrende Heftighed forklarer noksom Muligheden af Ringens Fald; og hvor er det elskende Par i Verden, der ikke under saadanne Omstændigheder vilde have fundet det et ulyksaligt Varsel? At det skrækker mere Valborg end Axel (der bedøver dets Truen med næsten overmodige Godtgjørelsesløfter) er ogsaa naturligt — og, var her blot det altfor uparadisiske Hagetryk og Indseglkys — og den som „V og A, og A og V, i tvende Parter adskilte Sjæl" bleven borte — vilde vi ikke tage i Betænkning at erklære denne første Act fra Begyndelsen til Enden

(paa Axels mislykkede Monolog nær) et fuldkomment elegiskt dramatiskt Mesterstykke, og den skjønneste første Act, vi kjende i noget Drama.

Anden Act, der, ligesom den første egentlig indeholder Axels og Valborgs, fremstiller Axels og Hagens Møde, svarer aldeles til sin Forgænger i skjøn Simpelhed; og Handlingen fremskrider med ædle, store, naturlige Skridt, knyttende den tragiske Knude. Ligesaa skjønt, som usøgt, er her det symmetriske Forhold i Personernes Optræden. Hvad Vilhelm var i første Act, som grupperende Figur, er her Sigurd — og Mellemkommeren i dette, som i hiint Møde, er Sortebroderen Knud, Paradisets Satan. Een Skjønhed mere i Compositionen er det ogsaa, at Valborg ikke optræder i denne Act, hvorved Forvandlingen fra Moll til Dur i den sceniske Afvexling bliver føleligere. Denne Contrast er her saa meget mere passende, da Scenen selv er og bliver den samme. Sigurds Tilkomst er ingenlunde overflødig, uagtet han ikke spiller nogen væsentlig Rolle i den egentlige Handling. Han tjener til at sætte saavel Hakons som Knuds Charakterer i theatralsk stærkere Lys, og hvad han siger, er i og for sig selv fortræffeligt. Det kunde endog passelig forberede den bedre Catastroph, vi ønskede dette herligt anlagte og for største Delen mesterligt udforte Stykke. Knuds hele lumske, ligesaa krybende som herskesyge, sande munkepolitiske Charakteer udmales her, vi torde sige, til Fuldkommenhed. Alle hans Repliker i Samtalen med Hakon ere, saa at sige, afmaalte til Frembringelsen af den tilsigtede Virkning; og man begriber, at den bedste Konge maa kunne føres bag Samvittighedslyset af en saadan Skriftefader. Vi maatte udskrive dem alle, for at gjøre opmærksom paa den Konst, hvormed Forfatteren har vidst, i en Samling af huulbroderlige Talemaader, at give

et næsten fuldstændigt Cursus af Regentforførelse.*) Paa lidt vel nedtraadte Sokker synes rigtig nok en af disse Repliker at luske, naar det hedder:

— — — „Eders Naade elsker
„Skjøn Valborg — hvor naturligt! hun er skjøn.
„I hader Axel Thordsen — hvor naturligt!
„Han er den Lykkelige. Eders Naade
„Troer dog at vinde Seier — hvor naturligt!
„I er den Mægtige. Saavidt er Alting
Fornuftigt, i sin Orden, og naturligt —
„Nu gaae vi videre!“ —

og vist er det, at Comediens Sprog i ingen spidsborgerlig Mund kan være plattere; men som mesterligt charakteriserende den Tids Munkeveltalenhed, og svarende til den hule Broders hele synn Gemeenhed, torde maaskee Meget kunne siges ikke blot til sammes Forsvar, men til sammes Roes, i en Tragedie, hvis Sprog i det Hele næsten aldrig hoiner sig til det Heroiske. Kun den her aldeles upassende Vittighed:

— — „Sagen gaaer uanfægtet
„Sin retlige, sin skiæve Gang; en Gang,
„Der sikkert falder ud til Kongens Fordeel“ —

maae vi fordømme; da Munken her synes ordentlig at sige Hans Majestæt en høist fornærmelig Grovhed af det Slags, som en Konge vel taaler af sin Hofnar, men ikke af sin Skriftefader. Hakons første Samtale med Axel er, paa nogle Vidtløftigheder og en altfor prosaisk Dagligdagstone

*) Man har almindeligen mere beundret Munken i Samsøes Dyveke end denne. Og dog er der sikkert i det sande poetiske Maleri af begge ingen Sammenligning. Men Sagen er, at Samsøes hellige Djævel blev spillet til Fuldkommenhed, Oehlenschlägers derimod deels maadeligt, deels meget slet. Paa det hæslige Endeligt nær, er det den bedst tegnede og fortræffeligst udmalte af alle hans dramatiske Charakterer.

nær, ypperlig, charakteristisk nemlig, og hensigtsvarende. Kun er Udtrykket:

„Det tørster efter Blod, det vrede Hjerte!“

i Hakons Mund efter Axels Bortgang alt for stærkt. „Det svulmer efter Hevn!“ lad saa være; men denne Hevnlyst hverken er eller kan være nogen egentlig Blodtørst. Hakons umiddelbart derpaa følgende, mere skinsyg fremfusende, end grusomt rasende Handling, i det han drager sit Sværd, og hugger Ravnetrækket med en stor Spaan fra Pilleren, beviser det. I blodtørstige Stemninger hugger man ikke løs paa livløse Gjenstande. Denne Kongen i alt Fald uværdige Bredesyttring bliver derved latterlig, og hans Udraab:

„Vel truffet, Hakons Sværd!“ —

næsten parodisk-tragiskt. — „Jeg ryster Elskeren af Ærmet“ — er ogsaa uden tvivl en altfor gemeen Talemaade i en Konges Mund, især strax efter saa poetiske Udtryk, som disse:

„Din Brudeseng skal vorde smykt med Roser,
„Med røde Lagen og med svovlblaae Bolstre.“ —

Skjønt ender for Resten denne i det Hele fortræffelige Act med Kongens Bortgang, uden at ville høre Munkens Opdagelse, pirrende Tilskuernes Forventning, og strammende Knuden.

Tredie Act (der indeholder Tragediens bristende Kjærne, løser Handlingens egentlige Knude, og fremstiller den skjønneste blandt alle rørende Scener paa vor Skueplads) aabnes med en Samtale mellem Sortebroder Knud og den nu først optrædende Erkebisp Erland, der skal forrette den af Axel paaskyndede Vielse, hvori den skinhellige lumske Munk af Kirkebogen beviser den studsende ærværdige Olding, at Foreningen imellem de Elskende, hvortil Alt er beredt, trods Pavebrevet, er ulovlig. Mod Enden af denne Samtale

kommer Brudeskaren, under en høitidelig Choral-Musik, ind i Kirken; og Virkningen af dette Optrin — Chorsangen — og det af Himmelen og Jorden truede Brudepars slagtofferlige Nedknælen er ubeskrivelig; noget inderligere, dybere, helligere Tragiskrørende lader sig ikke tænke paa nogen Skueplads; den bange stumme Scene, hvori Choralet alene toner, medens de Elskende bede, fylder Øiet med en natlig Herlighed, og Hjertet med en stille Veemod, der torde være nær ved at være Konstens høieste Triumph i det Saligtsmeltende. Det er en Himmel, i hvilken Englene græde. Erkebispens Møden, da det fra Bønnen sig reisende Par, efter at have givet hinanden Hænder over Liigstenen, gaaer op imod Alteret, er det første Tordenslag i denne stille tragiske Himmel. Knuds Komme med Kirkebogen, i det Axel, halvfortvivlende, udbryder:

„Gudsødskende? —

Knud.

— „Ja, Sødskende for Gud!“

det andet — og uovertræffeligt den ulyksalige Brudgoms Udtryk af det sidste Haabs convulsiviske Kjæmpen imod Fortvivlelse:

Axel.

„Staaer det der? Lad mig see, du blege Synder!
„Du lyver, haaber jeg. Lad see du Munk!
„Axel kan ogsaa læse! —
(han stirrer i Bogen, som Knud holder hen for ham).
„Alting løber
„I eet for mine Øine.“ —

Fuldkommen mesterligt, i det han styrter for Valborgs Fødder, denne Kjæmpens sidste Suk:

„O! min Valborg!
„Det er forbi!“

Og hvilig priisværdig i det Væsentlige Erlands korte, kraf-

tig og værdigt bebreidende Tiltale til Kongen ved denne Leilighed.

Det tredie, skrækkeligste, Tordenslag i denne rundt allerede med Angstens sorte Skyer overtrukne Himmel — følgende paa det stærkeste af alle tragiske Lyn, der har glimtet, eller nogensinde vil glimte i et rørende Sørgespil — er Morderengelens:

Knud.
„Som Kongens Sværd i Geistlighedens Haand
„Her overskjærer denne Dug, saaledes
„Adskiller Himlen evig Axel Thordsen
„Fra Valborg Immers Datter."

i det han med det Erkebispen af Haanden revne Sværd skjærer Klædet sønder mellem de Elskende — den uden Undtagelse største Theatereffect, vi kjende. Med huult henrullende Bulder synes dette Tordenskrald at tabe sig i Munkenes „Amen! Amen!" i Baggrunden. Men her opgiver ogsaa den uskyldige Kjærlighed sin Aand, ikke blot i Axels og Valborgs knuste, men i alle Læseres og Tilskueres gjennemiisnede Hjerter; og den ægte tragiske Interesse kan umuligen overleve denne Aandsopgivelse. Hvad nu følger, maa være Hvile, og ikke Handling — tragisk Tilfredsstillelse, og ikke ny tragisk Anstrengelse — en elegisk Liigbegængelse, om man vil, men ingenlunde et heroisk Spilop i den hellige Domkirke. Dette synes Digteren selv et Øieblik at have følt ved Enden af den veemodige Afskeds-Samtale, som forundes Axel og Valborg for sidste Gang.

„Farvel! — Farvel! — Vi sees igien! — Hos Gud!" —

Vi maatte meget bedrage os, eller han har, i det Øieblik, han nedskrev denne sidste Strophe af deres Skilsmissesang, følt, at de ikke mere maae tale om Forening med hinanden herneden. Sees kunne de vel endnu — men kun, som døende,

eller paa een eller anden Maade forklarede. Paa Jorden have de Intet mere med hinanden at gjøre; deres uskyldige Kjærligheds Rolle herneden er udspillet fra det Dieblik af, Himlen selv — i deres egen Samvittighed — har anviist dem en høiere Forening. Optræde de herefter som Forelskte, troe vi dem ikke mere det hellige Elsker-Par i Axel Thordsens Vise — saa fornegte de aldeles det Englelige, deres hidtil lyse og rene Kjærligheds Gestalter paa Scenen have aabenbaret os — saa tabe de, med eet Ord, al deres domkirkelige Værdighed, Domkirken sin Hellighed, som Kjærligheds Tempel, og Tragedien sin hele skjønne aandelige Betydning som charakteristisk Fremstilling af Nordens Kjærlighed.

Vi springe altsaa over alt det Vanhellige, der ligesaa modnaturligen som modkonstigen er tilføiet det sande Æmne, og forfølge dets værdige Udvikling, saaledes som Forfatteren har optaget Traaden igjen, han i fjerde Act lod aldeles falde, i den femte. Vi forestille os Valborgs Henbringelse til Klosteret, og Axel i Begreb med for bestandig at forlade sit Fædreneland. Vi forestille os en, som os synes, meget naturlig Mellemscene mellem Hagen og hans Moder, Dronning Thora (der i Stykket alt for meget er blot Figurantinde), hvori denne gjør sin Søn opmærksom saavel paa det aldeles Unyttige for ham, som paa det Uværdige i hans Forhindring af Axels og Valborgs Forening, og overbeviser ham om, at den Himlen nu ganske offrede Mø dog aldrig vil blive hans. Hun er nær ved at bringe den i Grunden gode, kun heftig-lidenskabelige og svage Konge til Fortrydelse over sin Fremgangsmaade — da paa eengang Luddurhornet (P. 135) høres, og der bliver gjort Anskrig, at Erling Skakke er løbet ind i Fjorden. I den herover reiste Alarm strømmer Alt tilbage i Kirken. Dronningen forføier sig til Valborg, og Hakon, fulgt af den ham kaldende Sigurd, iler ud, for at

gaae Fienden imøde. Axel kommer med Vilhelm, søgende Kongen, for at tilbyde ham sin Hjælp — og her kan han gjerne endnu engang træffe Valborg med Dronningen i Erkebispens Nærværelse — Slutningen af fjerde Act kan med meget liden Forandring benyttes. Kun maa Dronningen give ham Valborgs Silkeskjærf, og ikke Valborg selv, der eengang for alle maa ansee sig som Himmel-Brud, og ingen jordisk Længsel yttre mere. Axel selv maa i sine Udtryk forraade, at han nu anseer hende som en overjordisk Engel. Scenerne i femte Act kunne, paa nogle Smaating nær (f. Ex. Hakons Repliker i Anledning af det Offer, han gjør Axel, ved at afstaae Valborg, Noget, som slet ikke maa berøres) beholdes. Vi ønskede blot, at Axels Tale, efter det dødelige Saar, maatte blive noget forkortet. Romancen, medens Solen skinner igjennem Chorvinduet, maatte, som alt for konstig klingende paa døende Læber, blive ganske borte. Desligeste Vilhelms Syngen af Visen om Ridder Aage og Jomfru Else for Valborg, af mangfoldige Grunde, hvoriblandt vi blot ville anføre den: at Valborg ikke godt kan være ene paa Skuepladsen med en hende fremmed Ridder saa længe — hvilket (om og Anstændigheden tillod det) dog neppe hverken Erkebispens eller Dronning Thoras Deeltagelse vilde tillade. Hvad kan forklare deres fuldkomne Forsvinden fra Scenen paa en Tid, da Alt synes at kalde dem til den døende Helt og det ulykkelige Offer? Kongen har de dog vist ikke fulgt med hans **Biarkebeinere**. Vi indsee ikke Nødvendigheden hverken af Knuds eller Kongens eller Valborgs Død paa Skuepladsen. Den foragtelige Munk vil, med Kongens og Erkebispens Foragt, og Fortvivlelsen over at have forfeilet sin egentlige Hensigt, være noksom tilintetgjort; Kongens, Axels Høimodighed skyldte, Liv vil endnu mere forherlige Heltens Død — og Valborgs

levende Begravelse*) i Klosteret (ligesom den hører til Traditionen, og har, saa at sige, poetisk Autoritet) vil efterlade et ulige renere tragiskt Indtryk end hendes levende Dødsfald i Kirken, der, hvad enten det skeer med eller uden Sang, er og bliver en dramatisk Urimelighed, som den blotte Mulighed af et saadant Tilfælde aldrig kan retfærdiggjøre.

Det er næsten ubegribeligt, at Forfatteren ikke har fulgt denne sig i Æmnet selv frembydende simple Plan, og da han dog skjønsom har aldeles udeladt Kjærlighedsvisens anden Deel: Lovelsen for Valborgs Uskyldighed, og hendes begyndte Brudevielse til Kongen, at han har tilføiet noget endnu mindre passende, for at udfylde fem Acter. Hvortil overalt fem Acter, naar man kan tilfredsstille alle dramatiske Fordringer i tre eller fire? Hvorfor saa punktlig og samvittighedsfuld holde sig netop den uvæsentligste af alle Horazes Læresætninger efterrettelig? Tællen af Acter i et Drama er, i det Store, hverken meer eller mindre, end Tællen af Fødder i et Vers. Den horaziske Regel, som Wieland (udentvivl med Rette) holder for en halvironisk Forskrift, blev hverken fulgt af de Gamle eller af de Nyere uden hyppig Undtagelse, naar man tager i Betragtning, hvad denne Inddeling i Acter egentlig betyder. Det er bleven almindeligt, ikke at overskride Antallet af fem — efter hvilken Analogie, eller dunkel Følelse af en saadan, i Konsten eller Naturen, er ikke let at afgiøre — ligesom man i Vers ikke gjerne overskrider Antallet af sex Fødder. Men, hvis det forholder sig virkelig saa, at et Vers paa syv eller otte Fødder vilde krybe istedetfor at

*) Een af de Stropher i Axel Thordsens Vise, der mindst glemmes, er netop den:

„Der vare saa mange Grever bold,
„Som bare tervede stor Harm,
„Der de nu kastet det sorte Muld
„Over skjøn Valborrigs Arm."

gaae, end sige dandse — og et Drama i sex eller syv Acter (liig en Haand med ligesaa mange Fingre) omfamle, istedetfor at omgribe Fremstillingens Eenhed — hvis der og virkelig er en Fornuftgrund (og var det ogsaa blot den: Quod potest fieri per pauca non debet fieri per plura) til ikke at formere den almindelig antagne Udstrækning, lader der sig dog neppe nogen tænke mod dens Afkortning — og et Drama i tre Acter er sikkert ligesaa skikket til at fremstille en Handlings Begyndelse, Midte og Ende, som et i fem.

Naar Axel i den himmelske Afskedsscene siger til Valborg:

„Den unge Pillegrim gik ufortrøden
„Snart over Klipper, snart i lave Dale,
„Langt fra sin Arne med sin Vandringsstav;
„Et sikkert Haab om salig Fremtid lindred
„Den kjælne Længsels veemodsfulde Hjemvee;
„Naar Lærken vakte ham, da sang den Elskov;
„Middagen drev ham i den dunkle Skov;
„I mange velske Myrter, tydske Bøge,
„Staaer Valborgs Navn. O skynd dig runkne Bark,
„At dække disse kjære Træk! Men du
„Druide*) syng med sagte Røst i Stammen
„Om det ulykkelige Par i Nord
„For Sydens Hyrdepiger, mens du ryster
„I Aftenvinden dine grønne Lokker.“ —

og Valborg svarer ham:

„O Axel! Axel! du har elsket mig.“ —

hvo føler da ikke, at dette er Kjærlighedens Svanesang? og hvo kan i den Veemod, disse døende Toner indgyde, drømme om, at Stykket ikke nærmer sig sin Ende? Naar endelig Valborg, aldeles i Kjæmpevisens Aand og Tone, med uforlignelig tragisk Ynde siger:

*) Skal nok være Dryade.

— — „Stille skal jeg sidde i
„Min lille Celle; virke Guld i Silke,
„Henleve blid og sørgelig min Tid, som
„En Turteltue, der med al sin Fromhed
„Dog aldrig finder Ro, der aldrig hviler
„Paa grønnen Green, om den er nok saa mødig,
„Der aldrig drikker af det klare Vand,
„Før den har muddret det med sine Fødder.“ —

opgiver hun ikke i dette himmelske Nyn (nogle af de skjønneste elegiske Linier, der ere digtede paa Dansk!) som i sin ulykkelige Elskovs sidste Suk, her paa Jorden sin Aand? og see vi hende ikke fra nu af i den Jomfru-Grav, hun selv i spaadomsfuld Begeistring har udmalet, uigjenkaldelig tabt for den vexlende Verden? For Axel er upaatvivlelig intet Andet tilbage, end at styrte sig i Kampen, og døe, som Æmnet medfører, og som ved Anmeldelsen om fiendtlig Overfald tilstrækkelig er forberedt i første Act. Stykket ender saaledes overeensstemmende med dets Anlæg, og Virkningen af det Hele vil blive ligesaa meget stærkere, som Foreningen af de tragiske Bestanddele fastere, naar intet Fremmedt, intet Søgt, intet Unaturligt indblandes og forstyrrer Harmonien.

Bort altsaa — vi gjentage det med den reneste hjertelige Interesse for Fuldendelsen af dette søde danske Drama — bort med hele den fjerde bittre udenlandske Act, og sammes Forberedelse mod Enden af tredie! Bort med Biskop Erlands gamle, Nordens Kjærlighed aldeles uvedkommende, Elskovshistorie! — Bort med hiin „fremmede Mellemting af Lam og Tiger, klækket ud og bragt til Verden, da Venus formørkedes af en ildrød Comet“, denne „Uting tilsammensat af stride Elementer“ og det yderst uværdige Spilop, denne Uting foreslaaer og udfører! Bort med de vagtholdende Kjæmpers Udtog af den norske Historie, og Fortællingerne om Kyrielax, der kunde være moersomme nok ved enhver anden Leilighed;

men her upaatvivlelig slaae Vand (om ogsaa et Slags Vie-Vand) paa Læsernes og Tilskuernes egentlige Interesse! Bort, bort, bort især med Spøgelset, der er intet Spøgelse, men er dog et Spøgelse — dette tydske Gjenfærd af den nordiske Konge — „St. Olafs blege Larve" — den fuldkomneste Parodie af Geisten i Hamlet, man kan tænke sig paa en Skueplads — og saa meget desto urimeligere, da denne Deus Deorum ex machina, langt fra at løse en overnaturlig Mellemkomst værdig Knude, ikke udretter det Allermindste til de Elskendes Redning; thi den virkelig udførte Snigmyrden af Sortebroder Knud nytter til aldeles Intet.*) Alle disse Hokuspokus fra Darauffen — virkelige „Ingredientser til hvad Holberg i sin Tid kaldte en tydsk Comedie" — fordærve den himmelske Axel og Valborg i sin nærværende Skikkelse, og foranledige Bedømmelser som de, vi have anført, ved at kaste et ganske falskt Lys paa det Hele. En aldeles urigtig Theorie om Konsten, og Mangel paa Agtelse, om ikke paa Sands for det Skjønne i Compositionen, har hevnet sig paa den yderst talentfulde Forfatter ved denne, som ved saa mange andre Leiligheder. I alle hans Dramer er noget Æmnet egentlig Uvedkommende indblandet, fordi han mere seer paa Rigdom af Materie, end paa Skjønhed i Form — og fordi han (som vi allerede have bemærket) med

*) Vilhelms „rolige" Svar til Erland (der dog finder dette Spøgemord lidt betænkeligt):

— — — „Dræbt!
„Hans frække Ryggesløshed jog ham selv
„Bespottende i Skjebnens og St. Olafs
„Iiskolde Jernspyd"

har ingensteds hjemme. At han virkelig har villet myrde ham, sees af hans Erklæring i Enden af tredie Act over Hensigten med hans Spøgen:

„At fælde Nidingen" — (S. 113).

Hvorledes Vilhelm ellers kunde vide i Forveien, at han vilde træffe Knud i Spidsen af Vagten, er nok et lille Under.

al Magt, saa at sige, vil anbringe Storm og Havblik i samme Søstykke. Æmnet til Axel og Valborg er bestemt elegisk-tragiskt; Forfatteren har villet skrække, hvor han blot burde røre. Hertil kommer hans Lyst til Anbringelse af det Underfulde, og til at spille, efter den nytydske Maneer, paa Overtroens Strænge. Med lidt vel blind Hylden af Shakespears og Göthes ofte barbariske Sammenstillinger og Kraftyttringer, forbinder han en endnu blindere Foragt for de Gamles og de franske Mesteres større Simpelhed, strengere Konst og ombyggeligere Fuldendelse — ikke betænkende, at Konsten mere maa studeres i de correcte Monstres lærelige Former, end i de genialske Mesteres ulærelige Begeistring. Denne maa Digteren have selv, og bør aldrig hente den andensteds end i sit eget fulde Hjerte — hine kan og bør han benytte og efterligne, som Fælleds-Skat for alle Konstens Dyrkere. Jo mere Genialitet han selv har, jo unyttigere maa ham Andres være; fødtes Shakespear paany, vilde han sikkert hverken studere sig selv eller Göthe, men Racine og Voltaire; thi vilde han sige, hvad Gud gav hine, har han ogsaa givet mig; men i disse finder jeg, hvad Ingen fødtes med: Resultater af Philosophiens Udbredelse, Menneskehedens Oplysning og Videnskabernes og Konsternes harmoniske Dyrkelse. At tænke paa noget Splinternyt i Konstens Former, vilde saa lidet falde ham ind, som den gamle Columbus, hvis han nu stod op igjen af Graven, og læste de engelske Aviser, at opdage en ny Verden; og faldt det ham ind, nu at reise did, vilde han sikkert benytte de nyere Søkaart.

For at overbevise Forfatteren om, at Opoffrelsen af hine Stykket uvedkommende Indskud fra S. 104 til S. 135, ikke bør koste ham Meget, ville vi gjøre ham opmærksom paa deres Uskjønhed i og for sig selv, ifald de virkelig hang sam-

men med Handlingen. Langt fra at være Purpurbræmmer paa en Vadmelslofte, ere de sande, røde Vadmelsklude paa en hvid Silkekaabe. Vi spørge ham, om han ikke selv, ved Opførelsen, umiddelbart efter den rene rørende, himmelske Skilsmisse-Scene, har fundet sin Følelse for det Passende, det i Aand og Tone Sammenhængende, saaret ved hiin ikke mindre end hellige „Røst fra Gravene“, naar Vilhelm i Baggrunden af den ulykkelige Kjærlighed indviede, ganske deraf gjennembuftede Domkirke pludselig udbryder til Erkebispen i Nidaros:

— — — „Eleonora
„Von Hildesheim blev Erland tro til Døden —
„Selv twunget af sin Fader Gebhard til
„At ægte Rudolph, blev Eleonora
„I Hjertet Erland tro, hun favned dig
„I Tankerne, naar paa den stumle Schwarzburg
„Hun nødtes at omarme den Forhadte.“ —

Vi spørge ham, paa hans Samvittighed, om den barnlig uskyldige Muse, som indgav ham hvad der hidindtil klang og gjenklang i denne Kirke, ikke har rødmet ved dette ligesaa frække som skurrende, „den af en ildrød Comet formørkede Venus“ værdige Udraab? Veed han det ikke selv, saa ville vi sige ham det: hun rødmede ikke blot, den Uskyldige, men hun flygtede bort! og vi finde hende fra nu af ikke mere. Selv Valborg er i hendes anden Afskedsscene med Axel ikke længer Valborg, men „en ærlig Pige ved St. Innozenz!“ (som Vilhelm, pudseerlig nok, kalder hende) der ikke mere bryder sig hverken om sin Skilsmisse, eller om sit Klosterløfte, men „holder sin Ridder tilbage i sine Arme, og kysser ham.“ Rigtig nok kommer hun til sig selv igjen i Enden af femte Act ved Axels Liig; men blot for at døe paa den urimeligste af alle Maader, der lader sig tænke, paa Scenen.

Den ulykkelige ildrøde Comet formørker virkelig aldeles Stykkets blide Aftenstjerne, og fylder fra nu af Domkirkens Himmel med en blodig Helvedsvands. Istedenfor Axel Thordsens Vise gjenklinger nu deri adskillige denne ganske fremmede Melodier: saxiske Eventyr*), islandske Sager**), Heimskringlaqvad***) og romantiske Sonnettiner****) — indtil endelig den ærlige Tydsker, formedelst sin lidt vel usandsynlige Syngen om Ridder Aage og Jomfru Else, bringer Slutningen af Dramet tilbage til den begyndte Tone. Istedenfor den Tids catholske Religiøsitet hersker nu deri vor Tids religiøse Bedrageri — og den gamle fromme ærværdige Erkebisp i Nidaros gaaer paa eengang videre i Spil med Kirkens Mysterier, efterat have hørt sin tydske Halv-Søns korte philosophiske Forelæsning over Gjenfærd, end Erkebispen i Paris, efterat have læst hele Voltaire, og oplevet den franske Revolution!

Vilhelm.
„Bedrag? Og hvo har sagt det er Bedrag?
(Erkebispen selv!)
„St. Olaf kommer selv, ærværdige Fader!
„Selv kommer han, han hyller sig i mig;
„Jeg er hans Gjenfærd.“ —

Den ærværdige Fader maa have paa eengang en umaadelig Overtro og en umaadelig Vantro, for at kunne finde sig i denne Forklaring; og naar Vilhelm tilføier:

— — „Er et Gjenfærd ei
„En jordisk Larve for en evig Aand?“

---

*) Eleonora von Hildesheims Historie. S. 105 o. f. v.

**) Biørns Fortælling om Tiden før Olaf Kyrre, og Enrids om Væringerne. S. 116 o. f. v.

***) Spøgelsets Bogstavriim. S. 128.

****) Axels Tiedske Svanesang, medens Solen skinner igjennem Chorvinduet. S. 160. Lutter i og for sig selv ret artige Tragica; „sed non erat his locus.“

hører der virkelig lige saa megen erkedegnelig Dumhed som erkebispelig Fromhed til at svare:

„Ei anderledes staaer det til at indsee.“ —

Alle Menneskers Legemer ere altsaa Gjenfærd (thi alle ere de jordiske Larver for evige Aander) og Gjenfærd og levende Kroppe eet og det samme. Men i saa Fald kommer jo St. Olaf ikke selv, men Vilhelm; thi denne kommer jo i sin egen og ikke i St. Olafs Krop? Dog — Tiger-Lammets Theorie destingverer imellem blege og ikke blege, imellem virkelige og uvirkelige Gjenfærd:

Vilhelm (høitidelig);
„Velan! jeg er St. Olafs blege Larve —
„Jeg kommer, som hans virkelige Gjenfærd!“

Dette „Velan!“ synes her ligebetydende med: „Naar det dog skal være galt, saa lad det være reent galt!“ Det uvirkelige Gjenfærd er St. Olafs, det virkelige Vilhelms. Vilhelms Krop er hiins blege Larve — formodentlig er St. Olafs Liig Vilhelms. Hvorom Alting er, synes os dette Raisonnement over Gjenfærd mere latterligt end høitideligt, og Vilhelms derpaa følgende mørke Tale en reen Selvmodsigelse:

„Naar Klokken slaaer sit dumpe tolvte Slag;
„Naar Uglen tuder, og naar Hanen galer,
„Da stiger Olaf i sin Kongepragt,
„Som Nattens Konning, at forfærde Lasten,
„At fælde Ridingen, at torre Graaden
„Af Uskylds Øie med sin Svededug.

Svededugen nemlig tilkjendegiver, at det uvirkelige Gjenfærd skal komme; og dog blev det virkelige forhen høitideligen lovet! Men saaledes gaaer det, naar man tragiskt vil spøge med Spøgelser. De ere sandelig ikke at spøge med, uden i Comedier.

Om hele den lange Passiar foran Pilleren med Hvide-

maalene paa — denne fra Stiklestad og Myklegaard hentede Forberedelse paa et Spøgelse, hvorom man i Forveien veed, at det er Spøgedoctoren Vilhelm, kan Kritiken ikke bare sig for at sige med Fortælleren:

Biørn (fortrædelig):
— — „Hvad er det for et Væsen?
„Man kan ei høre“ — Stykkets — „egne Ord
„For lutter Klokkeslag, og Hanegal,
„Og tosset Snak. Det er en hæslig Vane,
„At unge Svende blande næsviis sig
„I Talen; i min Ungdom taug de stille,
„Naar gammel Kæmpe talte. — Men hvor var det
„Vi slap?“ —

Ja! hvor var det vi slap? thi hvad Stykket egentlig handler om, har man reent glemt over alt dette. I det nu fremtrædende Spøgelses Bogstav-Riim er virkeligen den Herr Oehlenschläger egen Oldduft. Men paa den kjendte Vilhelms Læber taber den aldeles al rædselfuld Tryllen; og istedenfor at gyse ved disse Dødningevers, ærgrer man sig over Løgnen i dette Dødningspil, og at de brave Kjæmper derved egentlig holdes for Narre. Det hele Optog er aldeles komiskt, og Forfatteren gjør selv Nar af det Tragiske deri, ved ikke blot at lade os titte bag Forhænget, men vise os aabenbart, at det er blot Spilfægteri. Naar endelig Spøgelset (hvis der endnu kunde være mindste Tvivl tilbage) overbeviser os fuldkommen om, at det intet Spøgelse er, ved at støde Knud Spydet igjennem Brystet, kan neppe nogen nok saa tiltaktetagende Tilskuer bare sig for i sit Hjerte at udbryde: Nei! den Spøgen gaaer alt for vidt! thi den ophæver paa eengang baade det Komiske og det Tragiske, og efterlader blot den flaue Følelse af et grusomt Spilop efter et ganske tvetydigt Indtryk. Munkens convulsiviske Kreperen paa Kirkegulvet, med den visnede Krands i Hjerteblodet, er i Stykket hæslig

græsselig, og bliver ved Opførelsen græsselig hæslig — Pletternes Plet paa det saaledes tiljaskede sneehvide Drama.

Høist urimeligt er det, at Valborg, efter disse Optøier, lader sig bortføre midt om Natten af Klosteret, som Ingenting, uden at røbe mindste jomfruelige Betænkelighed — uagtet Axel selv ikke engang har kunnet underrette hende om hvad der er paafærde. Men eengang saa letsindig, og paa den almindelige Maade forelsket, er dog endnu urimeligere den Rolighed, hvormed hun seer Axel strax derpaa bytte hendes Redning og Besiddelse mod den afskyelige Tyrans Krigstjeneste — og paa Springet at gaae ombord med hende, lade hende staae, for at ile til hans Forsvar. Ingen Tvivl, at Axel jo bør gjøre, hvad han her gjør; men det maa ganske anderledes motiveres, hvis det ikke, istedenfor at see ud som Heltemod, skal see ud som Daarekistegalskab. Saaledes som Kongen er bleven skildret, er det ikke overmenneskeligt af Axel, men umenneskeligt at opoffre ham Alt. Med Rette erindrer Vilhelm ham, som enhver fornuftig Mand vilde gjøre her:

— „Mener du at gavne Norge
„Med at forsvare denne unge Daare,
„Som overtræder alle Pligter for
„Sin Lidenskab? som ringeagter Dyden
„Og Undersaatters Ret? som glemmer ganske
„Det Heles for sin egen Tarv? —

henholdende sig til hans egne i Samtalen med Hakon (S. 56) yttrede Grundsætninger; og den samme Ridder, der negtede „at sværge Inge Troskab, fordi han var Hakons Faders Banemand", kan vel endnu naturligere negte sin Bruds Røver den. Kjærligheden, som dog er Stykkets egentlige Æmne, kommer her alt for let tilkort. Axel maa vel rive sig løs fra sin Elskede; men han bør i det mindste vise, at det koster ham Noget — og for de i hans og hendes Skjebne

deeltagende Tilskuere maa denne Løsriven gjøres ikke blot sandsynlig, men taalelig, ved at forædle Motivet, og lade Haab om dens Nytte. Er Hakon fri for Nederdrægtighed (som han kan blive ved meget liden Forandring i Digterens Tegning) — er Valborg eengang for alle skilt fra Axel (som hun maa være det, hvis Stykket ikke skal modsige sin egen Aand) — saa forstaaer sig den ulykkelige Ridders pludselige Styrten i Kampen paa første Lyd af Ludurhornet af sig selv; og alt det Paafølgende er da ligesaa naturligt, som ædelt. Underskjøn vil da først for Alvor den rørende Scene mellem Axel og Kongen blive, hvor han forbinder denne med Stykket af den sønderrevne Skilsmissebug; passelig vil da kunne blive borte den skruede, Scenen kjølnende Spintiseren over Axels ham ydmygende Høimodighed; stor Virkning vil da kunne gjøre det Lynglimt af Haab om Skilsmissens mulige Ophævelse ved Kongens Mellemkomst paany hos Paven, umiddelbart før Heltens Død; og reen og rørende tragisk vil da først Catastrophen, efter Klædeskiftningen, blive. Axel falder da, som han bør falde, for en ædel Konge, signet af en hellig Mand, beklaget af en værdig Ven, og begrædt af en ham formodentlig snart følgende himmelsk Brud. Nordens Kjærlighed er da udmalt uden fremmed Indblanding af ildrøde Cometfarver i dens sneehvidtindrende Stjerneglands; Tilskuerne ville see Tæppet gaae ned med store Taarer i de himmelvendte Øine, og Kritiken, der ofte nødes til fortrædelig Dadel, vil forvandle sig til fuld og fri og fro beundrende Lovsang.

Hvad Forfatteren i sin historisk fingerende Fortale*) an-

---

*) „Blandt disse Mænd var en Askel — Hakons Fader heed Thord Husfreia — gjør man nu denne Axel til Thord Husfreias Søn, saa kommer en Axel Thordsen ud deraf. Digteren har fundet denne Fiction overeensstemmende med Tid, Omstændigheder og selve Navne.“ (S. VII). — Men hvilken Fabel

fører som Grund for Tilsætningen, vi have dadlet, hvorved han troer „uden Tvang at have lagt Melpomenes og Klios Hænder i hinanden“, finde vi mere at ligne Spøg end Alvor. Han tilstaaer selv, at hans Bestemmelse af Tidspunktet er fingeret; og slutter desuagtet, at det Hele derved har faaet en fastere Grund. „Istedet altsaa for det formodentlig opdigtede Overfald i Visen fra Opland, benyttedes det historiske og vigtigere af Erland; og saaledes lagdes da uden Tvang Melpomenes og Klios Hænder i hinanden, hvorved det Hele faaer en fastere og værdigere Grund.“ Saaledes lyde hans egne Ord. Men efter hvad han i Forveien har erindret, hedder det jo hverken meer eller mindre end: „Istedetfor det formodentlig opdigtede Overfald i Visen, benyttedes det sikkert tildigtede i min Sammensætning.“ Hvad berettiger ham til at formode Overfaldet fra Opland opdigtet? og hvorledes kan en Fiction give et Sagn en fastere Grund? Os synes, at denne Sammenlæggen af Melpomenes og Klios Hænder er overmaade tvungen. Men sæt, at den og var nok saa let og naturlig, hvorfor skulle de her endelig lægges i hinanden. Hvad den fastere Grund angaaer, er i det mindste tvivlsomt, og hvad den værdigere, aldeles falskt. Ingen Grund til en Nationaltragedie kan være fastere, og (hvad Digteren mere maa see paa) værdigere, end en Oldsang, der er i Alles Munde. Det var lignende Sange, der laae til Grund for næsten alle Grækernes tragiske Mesterværker, og ingenlunde i egentlig Forstand historiske Kjendsgjerninger, de netop allerløseste og uværdigste Grundvolde,

kan ikke blive historisk paa den Maade? F. Ex, Blandt de trojanske Mænd var en Palas eller Pallas — Attikas Hovedstad hed Athene. Gjør man nu denne Trojaner til Athenienser, saa kommer en Pallas Athene ud deraf. Ogsaa denne Fiction er overeensstemmende med Tid, Omstændigheder og selve Navne.

Digteren kan søge til sin idealske Bygning — egentlig blotte Pladse, han kan lægge de helligere poetiske Grunde paa. En Hovedaarsag, hvorfor man i Valget af tragiske Æmner gjerne gaaer saa langt tilbage i Tiden, som muligt, er netop for at undvige det Smaalige, det Prosaiske, det meer eller mindre Gemene, der tilintetgjør al poetisk Værdighed i det afgjort Virkelige, og for at benytte Phantasiens friere Spillerum i det mindre Kjendte. Den historiske Taage forstørrer og hæver de tragiske saavelsom de episke Gestalter — man seer ingen Gjenfærd ved høilys Dag — og Lysets Aander selv spøge blot i Mørke. Poesien har hjemme med alle sine Idealer i de Ting, som troes, og ikke i de Ting, som vides. Ludvig den Sextendes Død er ulige mere historisk-tragisk end Baldur hiin Godes; men troer den Sidstes Digter den ligesaa poetisk-tragisk, før en Række af Aarhundreder har indhyllet den i Gudernes Tusmørke? Kjendtes den imidlertid blot af et Sagn, eller af en Folkesang, istedetfor af Moniteuren, vilde den tidligere kunne benyttes af den dramatiske Digter. Arthurs og Carl den Stores Hoffer, skjøndt ulige yngre, ere mere poetiske end Augusts, eller selv Alexanders; netop fordi den historiske Kritik mindre har belyst hines Personer og Begivenheder end disses.

At Hr. Oehlenschläger i Henseende til de Synder imod Konstens Helligaand, vi fornemmelig paaanke, har, eller i det mindste har havt, en ægte tragisk Samvittighed, beviser os mangen Yttring af ham selv, og ingen mere end Slutningen af hans Fortale til Axel og Valborg. „Augustinus", siger han, „byggede den store Trondhjems Domkirke, hvilket kan være skeet i Axels og Valborgs spæde Barndom; der gives i Tragedien Vink derom, skjøndt kun svagt, for ikke at forstyrre det Ærværdige med en altfor ny

Kirke." Han har altsaa følt, at Indblandingen af det Moderne i det Antike, Tilsætningen af det Nye til det Gamle, selv i det Udvortes og mindre Væsentlige forstyrrer det tragisk Ærværdige. Denne Samvittighed er imidlertid indslumret under Behandlingen af Axel og Valborgs Æmne, og i alle hans følgende Tragedier falden i en dyb Søvn; thi netop denne Forstyrren af det Ærværdige med en altfor ny Kirke (som Capel i, eller som Fløi til, eller som Kuppel paa den gamle) er Hovedfeilen i alle hans tragisk-dramatiske Bygninger. Den første Lov for ethvert hvilketsomhelst Konstværk er organisk Eenhed og Sammenhæng; og den groveste Synd imod Konsten er den, som overtræder denne Lov i Blanding af Stiil. Det er noget ganske Andet end blot Uregelmæssighed (den vi endda ikke vilde regne saa nøie), det er Ulovlighed, og en Ulovlighed, som intet af Evighedens Mønstre har gjort sig skyldig i. Shakespear, med al sin Mangfoldighed, Vexel og Uregelmæssighed, har Eenhed i Aand og Stiil; det samme gjælder om Æschylus; og, i det Episke, selv om Dante. Alle deres Konst-Domkirker, saa gothiske, romantiske eller barbariske de ere, have den uforstyrrede Ærværdighed, som Straßburgs vilde tabe, hvis sammes uregelmæssige Spiir (der efter Planen skulde have været dobbelt) blev tilbygget en nymodens Kuppel. Sagen er, at Konstens Fædre egentligen ikke have kunnet synde mod hiin første Lov, forsaavidt den overtrædes ved Indblanding af det Nye i det Gamle, Tilsætning af det Moderne, og Overgang fra een Stiil til den anden. Thi hvor skulde de have taget det Moderne fra, før Culturen, der først gjør det muligt, er bleven moden og Mode? Denne Omstændighed, som vore Æsthetikere hidindtil ikke have taget i Betragtning, er Aarsagen, hvorfor vi have henført hines originale genialske Værker til en ganske

anden Categorie end den, hvortil Digternes i dyrkede Tidsaldere høre. De skabe, ved Udskeielsen, meer eller mindre til Høire eller Venstre, fra den protoplastiske lige Linie, der ligger i Konst-Idealet og egentligen kun tilhører Naturens Aand og Menneskehedens Genius i sin fulde skjønne Strenghed og strenge Fuldkommenhed, hvert besynderlige Sprogs eiendommelige nationale Konst; de gjøre forskjellige Regler mulige og gjældende, men kun under Betingelse af den almindelige Lovs Opfyldelse. I den dramatiske Konst har een National-Cultur mere tillempet samme Stedets Eenhed, en anden Tidens, en tredie Handlingens; men alle sande Mestere, græske, franske, engelske og tydske, have holdt sig efterrettelig, som almindelig, ufravigelig Grundlov, hvad man i Konstsproget kalder Stilens Eenhed, den aandelige Sammenhæng og Harmonie i det Hele.

Vilde altsaa det Ærværdige i Axel og Valborg forstyrres, efter Forfatterens egen Følelse, „med en alt for ny Kirkebygning, hvor uendelig meget mere maa det da ikke forstyrres med en alt for ny Kirketjeneste? Nenner han ikke at forstyrre sin Religions Tempel, hvorledes kan han med vaagen Samvittighed tillade sig at forstyrre Religionen deri, ja! Religiøsiteten selv? Er da Tidens Tænkemaade mindre hellig end Tidens Datum (som han dog saa omhyggelig har søgt at bestemme), og Stedets ydre Plads mere magtpaaliggende end dets indre Hellighed? Er det ikke for Stykkets Aand endnu nødvendigere, at Erkebispen virkelig er fra det ellevte eller tolvte Aarhundrede, end at Kirken er endnu ældre? Er, med eet Ord, det Gamle i Personernes Tænkemaade ikke langt væsentligere end det Gamle i Kirkepillerne? Men, vi spørge ham, er en catholsk Erkebisp, som tillader at spøge med sin Kirkes allerhelligste Reliqvier, med Skytspatronens Levninger, der, hvor han selv nylig har forrettet Gudstjene-

sten, fra det syttende eller attende, end sige fra det ellevte eller tolvte Aarhundrede? Er han ikke tværtimod saa ny, at Forfatteren udentvivl er den første, der har drømt sig en saa modern Høiærværdighed før 1810? Lader der sig tænke nogen større charakteristisk Modsigelse, end en af Gud — eller Kongen — eller Paven — eller Kirken indsat Erkebisp*), der giver sit Samtykke ikke blot til et Spil med Kirkens Helligdomme, men til en Snigmyrden i Kirken, overtrædende alle Guds og Pavens og Kirkens Love, for at hjælpe til en Bortførelse — til en Bortførelse af den selvsamme Brud, han selv nys har sagt „efter Embedspligt at være nødt til at skille fra sin Brudgom?“ Forfatteren har selv fundet denne Erkebiskop med faa Ord vel skildret i Kjæmpevisen, hvorfor beholdt han ham da ikke, som han var skildret? Forgjeves ududraaber han (S. 133) „med et bange Blik paa Vilhelm:“

— „Myrdet?“ —

han vidste jo, at Vilhelm vilde myrde Knud. Hiin havde jo selv sagt ham, hvortil han vilde bruge St. Olafs lange Jernspyd — lovende ham blot at spare de vakkre Riddersvende:

(S. 109).

— — — „Gjennem
„Den stumle Munk, selv Eenogtyvende
„Veed jeg at gjøre Plads.

Erland.

(S. 110).

— — „Og vil Skjærmydslen
„Ei gjøre Larm og vække Borgens Kjæmper?

---

*) Hakon.

„Hvo gjorde dig til Erkebiskop?

Erland.

Gud.“

Men Forfatteren siger i Fortalen, at det er ikke usandsynligt, at Hakon har selv indsat ham. (S. VIII.)

Vilhelm.

„Det hellige Kirkegulv skal ei besudles
„Med ærligt Blod af vakkre Riddersvende,
„Som lyde deres Pligt og Kongens Bud;
„Jeg veed et bedre Middel.“ —

Naar nu Vilhelm enter Samtalen med følgende tydelige Forklaring over Brugen, han vil gjøre af St. Olafs Reliqvier:
(S. 113).

„Da stiger Olaf i sin Kongepragt
„Som Nattens Konning, at forfærde Lasten,
„At fælde Niddingen, at tørre Graaden
„Af Uskylds Oie med sin Svededug.“ —

hvor kan da Erkebispen frisiges fra Medviden i dette Snigmord. Erland er her skildret afskyeligere end Knud selv, der i det mindste har Kirkeloven for sin Fremgangsmaade. Vi maae anmærke, at han i hele Stykket med mange Ord er slet skildret, som catholsk Bisp fra det ellevte eller tolvte Aarhundrede. Han taler bestandig om Skjebnen, og aldrig om Forsynet, om Dyden, og aldrig om Religionen. Han synes mere bevandret i den græske og nordiske Mythologie end i de christelige Mysterier:
(S. 81).

Erland.

„Ha! hvad de kalde Statsklogt! Helved eier
„Ei værre Monstrum i sin skumle Kule.
„Hydra var skjøn mod den, og Cerberus,
„Og Fenris i det hedenske Valhalla;
„De viiste aabenlyst dog deres Struber;
„Men denne Satan, riig paa alle Laster,
„Kalder med bundløs Uforskammenhed
„Sin Niddingsværk Fornuft, skjuler sin Dolk
„Bag Værdighedens Kaabe, og forraader
„Uskyldighed, som Judas, med et Kys.“ —

Man ærgrer sig over, at Knud har ikke saa ganske Uret, naar han svarer:

Knud.

„En prægtig Strøm af Ord, ærværdige Fader!“ —

Thi, sandelig! denne prægtige Ordstrøm er ligesaa fuld af Feil imod Sproget og Udtrykket, som imod Charakteren og Costumet. Hydra, Cerberus og Fenris sættes sammen i det hedenske Valhalla. De underjordiske Boliger og Niffelheim gjøres til Valhalla, og Valhalla til Helvede. De omtalte Monstra viiste aabenlyst deres Struber i den skumle Kule. Den Niddingsværk, de kalde Statsklogt, kalde de Fornuft. Den skjuler sin Dolk ikke under, men bag Værdighedens Kaabe. Sætte Smykke paa sin Udaad er „bundløs Uforskammenhed.“ — Naar hertil føies Sletheden af Versene, maa man tilstaae, at „Dybens Røst“ i denne Replik klinger meget skurrende. Vi udpegede dette Sted især, for at gjøre Forfatteren opmærksom paa hans svageste Side, og den meest herskende Feil i hans Værker. Indblanding af det Uvedkommende, det Fremmede, det Heterogene er det, der fornemmelig fordærver hans Diction saavelsom hans Composition; for i det Lille som i det Store at frembringe afstikkende Effecter, forsømmer han aldeles Harmonien. Imod hans pathetiske Steder og store pathetiske Scener er Intet at sige — hvor de have hjemme, ere de høist fortræffelige, men han opoffrer dem ikke sjelden alt det Øvrige. Fremstillingen, med eet Ord, er næsten altid genialsk; men Sammenstillingen røber i det Høieste Talent; hiin er ofte shakespearisk, denne for det Meste kotzebuisk. Med den fortrinligste Sands for alle poetiske Ingredientser i Særdeleshed, med levende Følelse af Alt, hvad der gjør Indtryk, og med udmærket Ahnen af Naturens enkelte Grundtoner, mangler ham Skjønsomhed i deres Blanding, Tact for deres rigtige Anbringelse, og Smag for det Enes

fuldkomne Svaren til det Andet i rund og glat og skjøn Fuldendelse.

Hvad Dialogen, Dictionen og Versene i Axel og Valborg angaaer, da have vi allerede anmærket, at den første heelt igjennem er fortræffelig, at den anden har en ualmindelig Reenhed (i Sammenligning med Forfatterens senere Arbeider) og at de sidste, med al deres prosaiske Ligefremhed, have en vis Ynde. Vi ere nemlig uendelig langt fra at regne det saa nøie med Anstød imod egentlige Grammaticalia, med orthographiske Bommerter, falske Inversioner, udanske Constructioner, lidt vel tydske Ord, og alle disse Smaaskjødesløsheder, pedantiske Purister see saa meget paa, fordi de ikke kunne see paa noget Andet, der, hvor ualmindelige Skjønheder af høiere poetisk Værd overstraale samme, naar disse Menneskeligheder blot ikke gaae videre i Hæslighed og Hyppighed, end at man jo hos andre berømte Forfattere har havt Exempler paa lignende. Hvis vi har drevet Strengheden med Udpegen af slige Pletter i vore Bedømmelser af Hugo von Rheinberg og Røverborgen til pedantisk ladende Purisme, er det, fordi de her, saa at sige, beskyggedes af endnu større, og Kritiken, ved at see igjennem Fingre med dem, maatte give sit Samtykke til Nedrivelsen ikke blot af den danske Grammatik, men af det danske Sprog, til Ihjelslagen af meer end dets Bogstaver, af dets Aand. Vi ere desuden langt fra at forlange den Sprog-Rigtighed, Stiil-Tilrundelse og Vers-Skjønhed af den dramatiske Digter, vi fordre af den lyriske og af den episke, der ikke, som hiin, med synlig Handling kunne raade Bod paa Forseelser i Ord, og der, fordi han svæver i en langt høiere Region, maa gjennemsuse Sprogets renere Luft paa mere ætheriske Vinger. Vi tillade Digteren for Skuepladsen, der ikke kan sige med Horaz: „Mit Auditorium er en Riddersal!“ — og knap nok med Tullin: „Jeg

synger ei for Fæ!" en viid Udstrækning af saavel prosaiske som poetiske Friheder i sit Sprogs Behandling, naar samme blot bliver indenfor Forstaaelighedens og Folkelighedens Grændse. Hvad vi alene fordre strengelig af ham, i denne Henseende, er **Nationalitet.** Vi tilgive ham alle mulige Provincialismer, og alle nok saa magelige Vendinger i samme, men ingen Udskeielser i fremmede Tungemaals Enemærker; hans Sprog maa klinge saa nyt og saa gammelt, saa prosaiskt og poetiskt, som det vil, naar det blot ikke klinger som Oversættelse af et andet. Dette er Tilfældet i alle Hr. Oehlenschlägers senere Dramer, men ikke i Axel og Valborg. I dette elegiske Sidestykke til hans heroiske Hakon Jarl er Sproget, trods alle grammatiske Skjødesløsheder og Smaafeil, **danskt,** og Versene, forsaavidt de ikke synes at gjøre mindste Fordring paa at være det, skjenke vi ham, lyttende blot med Vellyst til de lykkeliges fuldkomne Velklang.

Vi troe, med nærværende Kritik, som med alle vore forrige Bedømmelser*), blot at gjøre den talentfulde Digter og store tragiske Dramatiker opmærksom paa hans egen Samvittighed; det skulde ikke alene gjøre os meget ondt, men overordentlig forundre os, om denne ikke tidlig eller sildig understrev alle vore, intet mindre end søgte Bemærkninger. Vor Hensigt var og er blot at vække den; og sandelig! vi troe det venskabeligere handlet, end om vi, med tilsyneladende Venlighed, taug bomstille, eller, liig de samvittighedsløse Smigrere og Hyklere, gav os til at hvisselulle, for saa meget som muligt at befordre dens søde Søvn. Vor kritiske Strenghed er djærv og skarp i Forhold til vor poetiske Hylden af den herlige Naturgave, vi med inderlig Bedrøvelse see paa Veien til

*) Over: **Hakon Jarl, Correggio, Røverborgen** og fl., der meddeles i det Efterfølgende.

Udg. Anm.

Ødelæggelse. Saalænge den af os hilsede „Danmarks Melpomenes største Digter“ i sin tragisk-dramatiske Aabenbarelse gik opad, beundrede vi lydeligere end nogen Anden; medens han syntes at gaae nedad i Konsten, taug vi, haabende snart en anden Vending; men da denne Nedgang vedbliver, truende med dybere og dybere Synken, raabe vi høit hvad vi eengang forgjeves hviskede. Vi gjentage dette Raab, medens det endnu er Tid, lidet bekymrede om sammes Skurren i den vaagne menneskelige Forfatters Øre, naar det kun trænger ind i den slumrende guddommelige Sangers Hjerte.

Hakon Jarl.

Sørgespil

af Adam Oehlenschläger.

Anmelderen erindrer ikke, paa Skuepladsen nogensinde at have seet en saa afstikkende Blanding af Herlighed og Elendighed, af Mestertræk og Stymperi, af livfuldt Spil og døsig Brævlen, som i denne seneste Opførelse af vort bedste nationale Sørgespil*). Det var i det Hele, som om de tvende Yderligheder af dramatisk Karrikatur, det convulsivisk Kraftige og det pudseerlig Flaue, havde aftalt med hinanden, saavel i Tiden som i Rummet, og ikke blot i Grupper og Dialoger, men selv i Monologer og enkelt Spil — at dræbe Stykkets Aand, Handlingens Eenhed og Forestillingens Harmonie. Et uophørligt tragikomiskt Sammenstød af de nysnævnte Contraster rystede den hele Holdning. Virkningen deraf var en vis kjedsommelig G y s e n, der, trods de hyppige Lyn af det høieste Tragiske i Heltens og Heltindens ofte mesterlige Spil, var nær ved at gaae over til en gyselig Kjedsommelighed. Anmelderen appellerer trygt i denne sin Dom til enhver nogenlunde æsthetisk Samvittighed paa Parterret, i Parkettet og i Logerne, der ved deres sparsomme Besætning og karrige Deeltagelses-Yttring maaskee ikke lidet bidroge til Forestillingens Forulykken. For imidlertid at være billig, maa han, til nogle af de Spillendes Undskyldning, ikke lade uanmærket, at Stykket selv, med al sin Fortræffelighed, har tilfælleds med alle

*) Løverdagen den 11te December 1813.

moderne Dramer i den shakespearske Smag, eller, om man vil, i den gothiske Stiil — at Grundtegningen, saa at sige, ikke letteligen tillader en fuldstændig Harmonie i Udførelsen, da Blandingen af det Komiske og det Tragiske allerede ligger i de sammenstillede Charakterer. — Til at forhindre denne Blandings Forplumring til et stygt tragi-komisk Miskmask paa Scenen, hvor Sokken ikke blot vexler med Cothurnen, som i Replikerne paa Bladet, men hvor begge staae ved Siden af hinanden (en plastisk og malerisk Omstændighed, de nyeste Sørgespildigtere ikke nokfom tænke paa), udfordredes en Grad af Virtuositet i hver enkelt Skuespillers Udførelse af sin Rolle, der ikke lader sig haabe paa nogen jordisk Skueplads. Sokken ved Siden af Cothurnen maatte være af Guld, som den, for ikke at støde Diet; maaskee burde hiin endog forhøies noget, medens denne nærmedes lidt mere Jorden, for ikke at forstyrre Harmonien. Den hertil udforderlige Konstfærdighed er vel tænkelig paa den idealske Skueplads, Digteren drømmer sig under sit Arbeide, men ikke paa den virkelige, han, hvis han vil meer end blot læses, ogsaa maa have for Die. Her, og i Særdeleshed paa en Scene, der er bleven forqvaklet af det hverken Hugne eller Stukne under en Kotzebues og N. T. Bruuns Duumvirat, komme Sokkerne ved Siden af Cothurnerne letteligen til at see ud som nedtraadte Tøfler og bagslikkede høie Hæle. I Hakon Jarl er imidlertid mindre af dette Götzvonberlichingerie*) end i vor danske Shakespears øvrige Dramer; det er, paa Gribs og Karkers Sokker nær, næsten aldeles reent for prosaisk Borgerlighed; men ulykkeligviis optræde disse halvkomiske Personer strax i Begyndelsen, ikke lidet forstemmende Tilskuernes Opmærksomhed og Forventning, og siden i de høitideligste Die-

*) Vi ville ved en anden Leilighed godtgjøre, at den Blanding, her tales om, ikke saa egentlig er gammel Engelsk, som ny Tydsk.

blikke, naar den tragiske Gysen har naaet sin helligste Hoide. Tildeels altsaa kunde med nogen Ret Eet og Andet, af hvad vi fornemmelig dadle, komme paa Stykkets egen Regning, der, endskjøndt vor danske Scenes skjønneste Prydelse, og i mine Tanker Forfatterens Mesterstykke, saa lidt som noget andet menneskeligt Arbeide er uden Feil. Ulige meget mere maa tilskrives de underordnede Rollers uheldige Besætning. Saaledes gaaer den hele christelige Hoitideligheid ved Korsets Plantning til Grunde ved den ærkebispelige Præstes i det Hoieste degnelige Klokker-Anstand. De Herrer Eenholm og Liebe (den første ret vakker for Resten, og ikke uden Gratie i Syngestykker) kunne maaskee forestille alt Andet taaleligere, end sovante norske Helte. Hr. Kruse, i øvrigt en høist agtværdig Skuespiller, svarer i ingen Henseende til Digterens Beskrivelse paa Karker — og Hr. Lindgrens eiendommelige Talents Natur og næsten beundringsværdige Sigselvliighed under alle Masker, burde fritage ham fra alle Roller, hvori man ubetinget fordrer noget Andet end Nutidens tørre sjællandske, hoit tørre jydske komiske Sandhed; han passer sig i en Tragedie, som en Bonde ved et Hof, og støder mere, jo bedre han spiller. — Bergthor Smed blev i egentligste Forstand henrettet af en agerende Bager (Rongsted sen.), der syntes mere at raspe Skorpen paa en Fastelavnsbolle, end at file Guldet i en Kongekrone. — Den ulykkelige Omstændighed, at de fleste af vore ældre Skuespillere foretrække den falske Glimmer: at fordærve Hoved-Roller, som ere over deres Evne, for den sande Ære: at hæve Bi-Roller, som ere under dem — en Forfængelighed, som dog den største blandt dem alle, Rosing, var fri for — gjør det umuligt at undgaae det omtalte Uheld, hvorved de fleste Stykker tabe det „Ensemble," vi paa Dansk ikke engang have et Navn for.

Men, uafhængig af disse almindelige Aarsager til Til-

intetgjørelse af den store Virkning, et i det Hele saa fortræffeligt Sørgespil, som Hakon Jarl, opført i et Dieblik, da alle Gemytter vare meer end nogensinde maaskee stemte til Indtrykket af en nordisk Tragedie, og hævet endog i visse Maader ved at følge paa Hussiterne, og den ligesaa flaue som overspændte Munk fra Carmel — nødvendigen havde maattet gjøre, var dog Hovedgrunden til den egentlige Misfornøielse, at alle Skuespillerne, Hr. Foersom undtagen, udførte deres Partier deels slettere, deels mindre ypperligen, end sædvanlig. Det syntes især i de tre første Acter, som om alle vare betagne af en vis Døsighed; Hakon selv havde ikke uden Halvten af det Liv og den Fyrighed, der udmærker ham, og var, saa at sige, bleven ti Aar ældre siden vi saae ham sidste Gang. I hans Gang og Armbevægelser var vel mindre Monotonie end de forrige Gange — han har endog i disse to væsentlige Punkter gjort en paafaldende beundringsværdig Fremgang — men i hans Declamation overalt, hvor han ikke er heftig, var saa meget desmere. Hans hele Foredrag var mindre heldigt end sædvanlig, ofte borgerligt, undertiden skjødesløst og imellemstunder ogsaa falskt. Saaledes sagde han, f. Ex., med en aldeles forfeilet Accent: »Siig mig oprigtig, følte du mit Haandtryk?« — og Repliken til Thorer, der erindrer ham om, at han har alvorligere Ting at tænke paa, end at kysse smukke Piger, i en almindelig Herremands Jægertone, istedetfor at den modne Despot netop her burde have forraadt sig i sin hele skyløse Frækhed. Den lange derpaa følgende Fortælling om hans Bedrifter sang han lidt, især mod Enden. Det Underlige: „Da Bure styrted sig fortvivlet ud med Armstumperne i Pengeskrinet," klang ordentlig som et Omqvæd, og saa meget pudseerligere, da man ikke godt kunde afholde sig ved denne Leilighed fra at tænke paa den komiske Digters:

„Man synger hvad man ei kan sige.“ —
Bønnen efter Billedstøttens Fald, som han første Gang saa høist fortræffelig declameerte, sagde han denne Gang meget svagt — og næsten komisk:

„Jeg vil besøge Bergthor og min Krone.“
Han var overalt i hele første Act kun halv i sin Rolle, og tilintetgjorde ganske den gyselige Virkning af Odinstøttens Nedstyrtning, ved (trods Digterens Vink) at sige Repliken: „Den skjøre Graasteen o. s. v.“ saa umiddelbart strax derpaa, som om han havde vidst det i Forveien. I Forbigaaende maa jeg anmærke, at Digteren havde gjort vel i at lade disse gamle Billedstøtter være af Træ, især da man ikke godt kan anbringe Steen-Rabalder paa vort Theater. Mod Enden af tredie Act i Scenen med Olaf vaagnede den gamle Kjæmpe; men enten det nu var Skjæggets, eller den i det Hele nedstemte Tones Skyld, hans Foredrag var endnu ikke sjelden utydeligt. Den allersidste Replik: „Ha! Thor skal splittre Korset med sin Hammer!“ hvori den Gnist, han taler om „af gammel nordisk Kraft og Helteliv,“ udbryder som en Lynstraale af den sorte Tordensky, gav han blot Lynets Hastighed og ikke Lynets Ild. Det sluktes, saa at sige, i det Dieblik, det udbrød, da Digteren dog i denne mesterlige Linie har angivet tre betydningsfulde Accenter, dem dog virklig Hr. Ryge i sine første Forestillinger lod os høre i en tredobbelt Knittren. Det overordentlig store Anlæg hos denne Skuespiller, der i det Tragiske lover vor Skueplads mere, end hvad selv en Rosing har holdt, tillader Kritiken en overordentlig Strenghed. Hos enhver anden vilde Anmelderen mere lemfældigt have berørt de her udpegede Feil, hvorved han sank ikke under Stykkets øvrige Gang, men under sig selv i de første Acter. Hr. Foersom hævede sig, som Olaf, derimod næsten i samme Grad over sig selv. Der var

ulige mere Raskhed og Sikkerhed i hans Spil end nogensinde tilforn, og selv hans ellers saa utydelige Foredrag var klarere og forstaaeligere. Den hele Scene i Begyndelsen af anden Act spillede han med ægte Følelse, virkelig Konst og sjelden Fiinhed. Træffende sagde han: „Hvad ændse Norges Bønder Halfdan Svarte? og uovertræffeligt: „Ha, Thorer! du har gjort min Sjæl urolig!“ Den skjønne Monolog, hvori han, efter at have kastet sig paa Knæe, reiser sig begeistret og forkynder sin Beslutning, at indføre Christendommen, foredrog han med en Aand og et Liv, som om han selv havde digtet den; og der er vel ingen Tvivl om, at, hvis Hr. Foersoms ydre Færdigheder nogenlunde svarede til hans indre Evner, han jo, med sin umiskjendelige Flid, snart vilde hæve sig til en høi Rang paa den lavere Cothurne, i stille, blide, rørende, tragiske Roller. I denne sidste Forestilling vakte han hos Anmelderen i det mindste et Haab, han hidindtil havde opgivet, det nemlig: at han engang paa Scenen vil blive Mester af den næsten frygtsomme Blyhed, Forlegenhed og Ængstelighed, hvorved der enten skjævt, eller kun halvt kommer frem, hvad der maaskee i rigere Fylde end hos nogen Anden ligger i hans rigtige Tanke og dybe Følelse. At han i Scenen paa Strandbredden ved Korsets Plantning faldt tilbage i sin vanlige Ubestemthed og Mathed, var maaskee mindre hans Skyld end Scenens, der rigtig nok er af den Beskaffenhed, at den kunde gjøre den største Skuespiller forlegen. Krigshelten forretter her i egentligste Forstand Kirketjenesten i den yderst overflødige Bispops Paasyn, og holder mindre en Opmuntrings-Tale til sine Kjæmper end en Taksigelses-Prædiken til de Amen sigende Munke, hvilken samme Prædiken i en besyndelig Anti-Climax nedstiger fra prophetisk Henrykkelse over „den syvfold qvægende livsalige Frugt i det paa Fjeldet rodfæstede Træe“ til sørgmodig Be-

klagelse „af den gode blide Frændes Skjebne, der blev tvungen til at smage Hestelever.“ — Denne hele Scene støder al Sandsynlighed. Enten bør Geistligheden ikke være nærværende, eller den maa spille Hovedrollen ved denne festlige Leilighed. Olaf kan vel plante Korset, men ikke holde Talen. Rigtig nok havde man Aarsag til at være glad ved, at den før omtalte Degn med Bispestaven, der saa komisk valtrede af i forrige Act, med sit: „Christ styrke dig, min ædle unge Helt!“ ikke kom til at føre Ordet. Men en altfor pudseerlig Virkning gjør det dog, at den unge Helt paatager sig Forretningen af hans kirkelige Embede. Choret blev ogsaa sjunget saa afskyeligen, at det kunde have forstemt enhver nok saa tactfast og tonesikker deri faldende Præst, Prophet eller Konge.

Hr. Heger i Einar Tambeskjælvers Rolle viste sig, som sædvanlig, den tænkende Skuespiller, med den paa vort Theater sjeldne Færdighed i reent, klart, fra Begyndelsen til Enden sig selv liigt Foredrag. Men det Charakteristisk-Sindige i samme og det Satte, Mandige i hans Udseende og Tone gav den raske Gut i det mindste en halv Snees Aar meer, end han, efter hvad hans Adfærd og alle hans Yttringer tilkjendegive, burde have. Han var i det mindste i de første Optrin ikke ung nok; i de sidste er han rigtig nok hos Digteren selv (hvis svage Side overalt er Charakterernes Vedligeholden) bleven vel meget ældre, end man, trods hans rigtige Anmærkning, at

„man behøver
Een Time kun i Striden, for at see det,
Hvortil man bruger al sin Levetid
I Freden —“

rimeligviis kan blive det, fra Sol staaer op til Sol gaaer ned.

Hr. Clausen gav Thorer Klake med den ham egne

mechaniske Færdighed, Hukommelses-Sikkerhed og Tvangløshed, der for lidt meer Liv, Aand og Følelse vilde være en ypperlig Fodgrund; men i Tragedien især, uden videre, tager sig ud som en Hermes iblandt fuldlemmede Billedstøtter. Den kolde, følesløse Kjøbmand Klake stod reent og skarpt tilskaaren for os; men den usædvanlig trædske, ligesaa fine som grusomme Hofmand Thorer kom ved intet besynderligt Træk tilsyne. — Mage til Kulden og Tørheden i den ægte shakespearske Scene mellem ham og Grib (hvori Dolken ordentlig syntes som en tredie Person) lader sig derfor neppe tænke; thi den lumske Forræders overordentlige Last syntes, ligesaa rolig som den ædle Træls overordentlige Dyd, at anstille en bløt mechanisk Undersøgelse. Dolken imellem begge var vel saa spids som den ene, og nok saa blank som den anden. Det gik Hr. Liebe med Grib nemlig, som Hr. Clausen med Thorer. Trællen ved Siden af Kjøbmanden var kjendelig nok; men Morderengelen overfor den forførende Satan kom ikke tilsyne. Næsten aldeles tabt gik denne i Stykket mesterlige Scene, der, spillet med nogenlunde tragisk Konst, maatte kunne gjøre een af de overordentligste Virkninger paa Theatret. Hr. Liebes Udførelse af sit Partie deri har, meer end noget andet, bestyrket Anmelderen i sin Mening om denne Skuespillers fuldkomne Ubrugelighed i det Tragiske. At han i Scenen, hvor han leger Konge, viser os en almindelig Dreng, er tilgiveligt; thi denne hele Scene er virkelig lavkomisk; men at han i Dolkscenen, hvor Grib har Intet af Grib, undtagen Navnet og Dragten, ikke hæver sig over det Laveste, er saa meget desto ubegribeligere, da Digteren her har lagt saa megen Kraft, dyb Sandhed og Bestemthed i hver Replik, at Rollen næsten spiller sig af sig selv. — Jomfru Olsen (senere Mdm. Andersen) spillede Gudrun. Hun syntes at

have taget til Regel for Udførelsen af hendes Rolle det Vink, hendes Fader giver, naar han siger:

"Du nu bli'r givt, saa er jeg dog befriet
Fra den Besværlighed at passe paa dig —".

Istedetfor

"At trine ind med bange, frygtsom Fod
I Freias hemmelige, dunkle Lund —"

sprang hun ganske vever frem paa Scenen, og syntes virkelig overmaade vel fornøiet „med Sædet paa Hakons Kjæmpearm."

Ingers lille Rolle spillede Mad. Foersom ret godt. Men Anmelderen iler til det Herlige i denne holdningsløse Forestilling, til de to sidste Acter af Stykket — til Hakons og Thoras Apotheoser i et ligesaa glimrende som brat Opsving over alt det Øvrige. Det hidtil, paa enkelte Scener nær, næsten spidsborgerlige Drama syntes pludselig at forvandles til en sand heroisk Tragedie; og vilde virkelig mod Enden af Opførelsen være blevet, hvad dette, trods alle Smaafeil, æsthetisk store Sørgespil egentlig er, hvis alle de Medspillende havde kunnet følge Helten og Heltinden i deres Flugt. Det var, som om Hr. Ryge — efter endnu at have blunet lidt i den almindelige Døsighed ved Læsningen af Indskriften paa Hornet og sine første Betragtninger derover — havde sagt sig selv: Nei nu gaaer det alt for vidt! nu kan jeg ikke udholde denne Kjedsommelighed længer! vaagne vil jeg i min fulde Kraft, og vække hele Scenen. — Han vakte virkelig denne — og alle Tilskuerne — paa en saa pludselig Maade, at den derved foraarsagede Studsen, troer jeg, hindrede Ytringen af det stormende Bifald, der under alle andre Omstændigheder vilde have ledsaget hans Spils Forklarelse. Med en Ild i Øiet, med en Kraft i hver Bevægelse, og med et herkulisk Udtryk i den hele Gestalt, som vor Skueplads i det mindste aldrig har kjendt Mage til, udbrød han:

— „Fy, Hakon! ingen Svaghed! —
Thorgierdur Horgabrud, du gridste Skioldmøe,
Som følger Kiæmperne i Striden — —
Dit sorte Öie gløder efter Rov;
Du strækker ud din Haand, din Daggert blinker!
Vel! Hakon lyder! Hakon skjælver ei!“

og gik bort i denne Kampbegeistringens Storm, forkyndende den snart gjenkommende hele tragiske Torden. Scenen med den lille Erling forberedte denne i et gyseligt Lummerstille. Fra det Öieblik af, han tager Dolken, for at stikke den knælende Søn, steeg hans Mesterspil i tragisk Kraft bestandig indtil det Rædselfuldes skrækkelige Höide. Mageløs, som Scenen selv, var hans Mine, Tone og hele Adfærd efter det begangne Mord; og til yderste Fuldkommenhed udtonede han, rystet af Einars Tiltale, og det imellem Luurers Klang ham tilraabte „Hakon! Hakon!“ den underherlige Replik:

— „Nu er Timen kommen,
Som vælger mellem Odin eller Christus!
Hør hvor det toner! det er lutter Skioldmøer,
Lutter Valkyrier, som flagre hen
I Luften, og med frygtelige Raab
Til Kampen kalde! rædsomt svulmer Aaren
I Heimdals Pande, saadan blæser han
Af alle Kræfter i sit Giallerhorn.
Thorgierdur Horgabrud! giv Tid! jeg kommer!“ —

Anmelderen har sjelden følt tragisk Rædsel i høiere Grad, end i det Indtryk, denne Scene gjorde paa ham. Det var Fortvivlelsen selv i Farten til Helvede. Hr. Heger understøttede værdigen Hr. Ryge i den Spilbegeistring, der udfordres til at holde det hele Optrin paa den Höide, Digteren har opsvunget sig til. Fortræffelig slængte han Gulekjæden og sagde den dermed forbundne Replik. Den livfulde Uskyldighed, hvormed den lille Erlings Rolle blev givet, bidrog ogsaa til Fuldkommenheden af denne Kjærnescenes Forestilling.

Mad. Heger, som Thora, nærmede sig i sidste Act det ægte tragiske Spil næsten i lige Grad med Hr. Ryge. Vi vilde maaskee her kunne udelade det indskrænkende „næsten," hvis denne høist ædle Skuespillerindes physiognomiske Udtryk, Mine- og Gebærdespil aldeles svarede til hendes herlige Udtale, rørende Tone, og i det Hele fortræffelige Declamation. Men saa fuldt af skjønt Liv og sand Følelse hendes øvrige Spil og er, saa umuligt er det hende, med de blide Ansigtstræk, at male noget Andet end det Ømme, Hulde og Fromme. Hendes herskende Udtryk er stille Lidelse, uden mindste tragisk Heftighed, end sige stormende Lidenskab. Denne Mangel er imidlertid langt fra at være ubehagelig stødende: den giver blot hendes Spil i det Hele mindre Relief, end man ønskede det, især i et nordisk Skuespil, hvis Scene ikke er paa en af Danmarks Sletter, men i Norges vildeste Fjeldegne. I Skovmødet med Hakon, der overlader hende til Trællen, savnedes det hendes skjønne Aasyn manglende stærke Udtryk mindre, da hendes Stemme noksom tilkjendegav den oprørte Sjæl; men ved Anhørelsen af det sønderknusende Budskab om Hakons Skjebne og hendes Brødres Fald, som Einar Tambeskjælver bringer hende i Natten efter Slaget, savnedes det saa meget desmere, da hun, paa et Par Udraab nær, var taus i den hele Scene. Da siden Hakon fortæller hende det samme, torde den tilsyneladende Rolighed i hendes Ansigt maaskee endog være en Skjønhed mere; thi hendes Rædsel her maa nødvendigen grændse nær til Forstenelse, ikke at tale om hendes Anstrengelse for at skjule den. Uforlignelig skjønt sagde hun:

„Jeg veed det. Du har offret
Ham hen til Guderne. Det vidner om
Den Yderlighed, hvortil Skjebnen bragte
Din ualmindelige Sjæl."

Overalt var den hele Scene, efter Anmelderens Følelse, Mad. Hegers Triumph. Hun svang sig deri ligesaa høit over den Dyveke selv, hun har gjort os saa elskelig, som Hakon Jarl gaaer over hiint prosaiske Sørgespils Bane. Hakon selv var og deri heelt igjennem ypperlig. Ulige mindre fortræffelig gik Scenen i den underjordiske Klippehvælving (der i Forbigaaende var Intet mindre end mørk, men endog oplyst fra begge Sider), hvor Hakons Gang i Søvne mindre lignede en Drømmevandring end en rasende Berserkergang. — For at Slutningen af denne vanskelige Scene ikke skal forfeile sin Virkning, maa Helten i intet Dieblik lade, som han var vaagen. Det nytter lidt, at Karker siger: „Hjælp Gud! han gaaer i Søvne," naar den af Sædet Opfarendes Gang og Stemme ved intet Særkjende viser det. Rigtig nok har Digteren her gjort det næsten umuligt for Skuespilleren at frembringe mindste Illusion, da Søvnen modsiges af hvad han lægger den Sovende i Munden. At denne svarer ordentlig paa hvad Karker siger, strider aldeles imod alt Begreb om Tankegang i Drømme — og hans sidste Opfordring: „Ha! skynd dig! skynd dig, Karker! før jeg vaagner," synes ordentlig at parodiere Somnabulismen. Det erindrer uvilkaarlig om det bekjendte Udraab af Drengen, som man om Aftenen, da han allerede var gaaet i Seng, bragte Budskab om hans Moders pludselige Død: „Himmel og Jord! hvor vil jeg blive bedrøvet i Morgen, naar jeg vaagner!" — Men med alt det havde Hr. Ryge ved sit Spil kunnet kaste et Slør over disse besynderlige Bommerter, da Øret meget lettere fornegter sig selv ved slige Leiligheder, end Øiet. Dette gjorde han de forrige Gange, da han overalt spillede hele denne Scene mindre convulsivisk. Det var meget at ønske, at Forfatteren engang vilde forandre de her revsede Repliker, og i det Foregaaende udelade Hakons ilde anbragte kritiske Reflexion over sin Tids

Skjalde, der endog torde være høist uretfærdig, da Kjæmpeviserne fra hans Tid ikke røbe det mindste af „det til Ækkelhed gjentagne Kneb,“ i vore Dage. Men hvad der var alleronskeligst, for endelig at slutte vore Anmærkninger over denne forulykkede Forestilling, er uden Tvivl, at Forfatteren ved tilkommende Opførelser vilde lade Stykket ende med Hakons Død, eller i det Høieste med Olafs Udraabelse til Konge, og lade Parentationsacten, hvori Thora holder Liigtalen, aldeles udeblive, da samme virkelig, trods Mad. Hegers skjønne Foredrag, saa at sige, slaaer Vand paa den Ild, Handlingens raske Gang dividndtil Lyn paa Lyn har forøget, og som, trods alle enkelte Dulminger, naar det spilles saa godt, som det kunde og burde spilles, vilde efterlade i Tilskuernes Bryst en uudslukkelig Beundring af dette Mesterstykkes sande tragiske Herlighed.

Dyveke.

Sørgespil af Samsøe.

Var Forestillingen af Hakon Jarl i forrige Uge at ligne med et Aprilveir, der, begyndt med Slud, efter bestandig afvexlende Byger og Solskin, endtes med en overraskende Torden, saa syntes denne derimod*) en fra Begyndelsen til Enden vedholdende Foraarsregn, som ingen Solstraale gjennembrød, og hvori høit et Par matte Lyn lode sig see, og et Par svage Skrald lode sig høre.

Dette meget rørende, prosaiske Sørgespil hæver sig blot i nogle faa Scener over det grædende Drama, en af Mængden ligesaa yndet, som i sig selv høist upoetisk Middelart imellem Tragedie og Comedie, der, egentlig en konstig Vanart, oprindelig fransk, i de senere Tider fornemmelig i Tydskland og Engelland, til den gode Smags ubodelige Skade, næsten ganske har fortrængt de virkelige Arter. — Anmelderen er langt fra at miskjende Sørgespillet Dyvekes eiendommelige Værd: Charaktererne ere temmelig rigtig tegnede; Gangen er naturlig og ordentlig; paa Tidens, Stedets og Handlingens Eenhed er Lidet eller Intet at sige; Begivenheden er virkelig tragisk, og det Hele er fuldt af skjønne og rørende Træk, uden at vanzires hverken af Svulstigheder eller Platheder. Men Charaktererne ere deels høist almindelige, deels uden Relief eller Colorit, Gangen slæbende, den egentlige Handling alt for tilfældig, og fra Begyndelsen til Enden hersker en næsten uafbrudt Monotonie — ikke at tale om, at der i Dictionen

*) Den 14de December 1813.

aldrig spores mindste Begeistring, en Omstændighed, der alene var nok til at udelukke det af den egentlige tragiske Konstkreds. Disse Mangler torde imidlertid endnu mere end hine Fortrinligheder være Skyld i det udmærkede Bifald, det nyder fremfor andre nationale Sorgespil af ulignelig høiere Værd; thi Mængden seer nu eengang gjerne sit eget huuslige Liv og Levnet net og ordentlig fremstillet paa Theatret, uden idealsk Forhøielse eller Forfinelse, hvilke begge unddrage sig dens længste Kikkerter og klareste Briller.

Rummet og Tiden tillader os ikke denne Gang en udførlig Bedømme[illegible] af Spillet, som vi forbeholde os til næste Opførelse af d[illegible]e Kjøbenhavnske Liv-Stykke. Vi anmærke blot, at Hr. Foersom, som Knud Gyldenstjerne, bestyrkede det Haab, han havde givet os i sin sidste Forestilling af Olaf; — at Hr. Ryge i de første Scener gav saa meget af Christian den Anden, som Forfatteren af Stykket (der blot har kridt-tegnet denne store historisk-tragiske Charakteer) har tilladt, men i den sidste traadte altfor meget tilbage i Baggrunden, og at Hr. Kruse spillede den catholske Pater Johan lidt for protestantisk. Hans lumske Skinhellighed manglede aldeles den charakteristiske Rundhed og Glathed, der udmærke endog den aller mavreste Munk — og som Hr. Schwarz i denne Rolle gav til en mageløs Grad af Fuldkommenhed i hver tragisk Bevægelse, Tone, Mine og Gebærde.

Hollænderne.

Comedie,

omarbeidet ved Rahbek.

Den 20de December (1813) gaves Hollænderne og Rolf Blaaskjæg.

Finker og Ananas! Dog vi ville opholde os lidt længere ved dette Gilde, i Betragtning af den første Rets ordentlige Overflod og overordentlige Tilberedelse. Denne Nyhed — Hollænderne nemlig (skulde egentlig i det Høieste hedde Hollænderen, da der ikke forekommer uden een eneste Hollænder i Stykket) — har, som man seer af Placaten, i det mindste fire Forfattere, af hvilke den første er italiensk, den anden tydsk, den tredie fransk og den fjerde dansk. Der har været Mestere nok om dette Mesterstykke, hvoraf formodentlig den første har tilskaaret, den anden syet, den tredie vendt, den fjerde lappet det — indtil det nu endelig er blevet hvad det nu virkelig er: det gemeneste, flaueste, kjedsommeligste Bæv af Verden — et, trods al foregiven italiensk, tydsk, fransk og dansk Smag, sandt non plus ultra af Smagløshed.

Mage til den flaue Karrikaturefterabelse af Pludderpladder i den charlatanske Regimentsfeltskjærs til yderste Ækkelhed gjentagne Pleonasmer, i evige Perioder, som denne: „Da hele Byen er fuld af Deres Velædle Velædelheds priselige Priis, som en Mand af den retskafneste Retskaffenhed, saa vilde jeg ansee det for den lykke-

ligste Lykke, naar De behageligst vilde behage at bebyrde Dem med en Byrde, der kunde bringe Dem langt fordeelagtigere Fordeel end mig" — og Lige til den gode, søsterlige Efterlignelse af affecteret Sluddersladder, i den uendelige Snakkerads-Scene mellem Flanerne Sally og Leopoldine, har Anmelderen i det mindste hidindtil ikke hørt paa noget offentligt Theater. Han maa endogsaa til det virkelige Livs og den gemene Verdens Ære tilstaae, at han aldrig har hørt det Væmmelig-Kjedende drives saa vidt i noget spidsborgerligt eller nyadeligt Søndagsselskab; uagtet han gjerne troer, at hver Replik i disse Scener — og i alle de øvrige — er en tro Copie af Naturen, og at Sammensyerne have fundet hver Lap i en virkelig Krog. Vi paastaae kun, at ingen virkelig Livets Narredragt af den Længde kunde hænge sammen, hvis den bestod af lutter saadanne Pjalter. Saa kjedsommelige Personer, som den unge Lernack, Doctor Amputatorius, Sally og Leopoldine, findes der desværre nok af i den virkelige Verden; men et sluttet Selskab af saa kjedsommelige Personer kunde ikke bestaae i den Tid Stykket varer, uden at opløses af sig selv. Sagen er, at saa mange kun til deres egen Lyst forsamlede, ikke blot vilde kjede, som paa Scenen, Tilhørere, der have betalt for deres Kjede, og vente paa en skjøn Ballet, men hinanden selv indbyrdes, uden at være nødte til at holde det ud med Souffleuren. En Nyhed, som Hollænderne, er derfor ligesaa lidt i Naturen, som i Konsten. At den ikke er i Konsten, behøve vi vel ikke vidtløftigen at bevise; thi Konst er netop det Modsatte af Sammenflikken. Det vilde desuden være ubilligt, at betragte det fra dette Synspunkt, som den danske Udgiver selv har bortfjernet, ved redeligen at navngive dets Mangel paa al mulig æsthetisk Sammenhæng. —

Jeg gad vidst, hvilken Skjønhed man kunde fordre af et danſk Maleri copieret efter Correggio, Holbein og Iſabeau.

Gruppen Laocoon, Billedhuggerkonſtens dramatiſke Triumph, ſkyldes rigtignok tre Meſtere, Ageſander, Polydorus og Athenodorus; men de vare i det mindſte alle tre Grækere, og arbeidede i een og ſamme Stiil. Hr. Rahbeks nærværende Hollændere derimod ſkylde de forſkjelligſte Nationer deres unaturlige Tilværelſe og konſtige Utilværelſe. Af Hollænder og Hollandſkhed er der ikke heller i hele Stykket mindſte til Titelen berettigende Træk, paa en Kop Thee og en Pibe Tobak nær — der dog og ingen Særſyn ere hos indfødte Hamborgere. Det vilde være Synd at dadle nogen Skueſpillers Udførelſe af ſin Rolle i dette kun maaſkee altfor paſſelig ſpillede Stykke. At Hr. Foerſom i egentligſte Forſtand ſpillede allerſletteſt deri, gjør ham Ære; i et ſaa gemeent Selſkab maa et beſtemt poetiſk Sving nødvendigen tage ſig ud ſom potenſeret Skjævhed. Hr. Foerſom gav virkelig ſin Hollænder, trods Piben, ſom en tydſk Franſkmand fra Venedig, opdraget i Kjøbenhavn, altſaa, fra den hollandſke Side betragtet, ſaa ſlet ſom mulig. — Men vi ønſkede hjerteligen at kunne ſige det ſamme om de Øvrige, der desværre faſt Alle, kun altfor godt, havde faaet fat paa deres kjedſommelige Roller, og ſikkert ſpillede til Stykkets egentlige Aands fuldkomneſte Tilfredsſtillelſe. — Hr. Lindgreen, ſom Amputatorius, undlod ikke at gjøre Pleonasmerne i ſine Adjectiver og Subſtantiver, ved utrættelig Anſpændelſe af Eftertryk i Stemme og Gebærde, ſaa følelige, ſom muligt; ogſaa klinger deres Dirren os endnu i Ørene, ſom Slagene af en længe hørt Stampemølle. De „tyvagtige Tyvenavne: Leviathan og Knallerballer“ (der in parenthesi egentlig reddede Stykket) gav han al den Kraft og Styrke, hvortil denne Slegfred-Comedies tydſk-danſke Opdragelſe har hævdet dets italienſk-franſke Conſtitution; og

det skjønsomme Parterre undlod ikke heller at yde hans lydeligste Lydelighed det meest bifaldende Bifald. Den unge Lernachs Rolle blev udført, som en saadan Rolle fortjener det, og Hr. Liebe viste os virkelig denne lumpne Laps saa uforfødreriſk, at, trods Udfaldet af hans Opførsel i Stykket (hvor Lasten egentlig krones), den skadelige Indflydelse deraf derved for en Deel blev tilintetgjort; og hans Spil havde forsaavidt en sand moralsk Tendents, at Sally uden Tvivl var den eneste Pige, der tilgav ham. Denne Sally er en yderst forlibt, yderst letsindig, yderst sværmerisk, yderst dydig Flane med et Poppenæb uden Lige. Jfr. Olsen spillede denne Pokkers Tes (der med alt det gjerne kan være meget smuk) saa livagtig, som man kunde forlange. Men Jfr. Clausen drev det sjantede Flane i hendes endnu gemenere Rolle til den alleryderste Grad af Troskab, tilføiende endog, hvad Lessing taaler blot til Forstærkning af det Skrækkelige, som en lille Modbydelighed oven i Kjøbet. Noget Ubehageligere har vi derfor ikke heller lettelig seet paa Skuepladsen, end Spillet paa Kufferten, eller Aeneas- og Dido-Scenen imellem Hoeft og Polde i det tomme Værelse, der parodisk nok forestiller Hulen —

> Speluncam Dido dux et divinus eandem
> Deveniunt —

hvor man bestandig zittrer for, at de to Forlibte i „deres Forlegenhed" skulle gaae videre, end selv Uanstændigheden tillader. I det Dieblik den kjære, gode Polde, efter det i saadanne Omstændigheder høist betænkelige Spørgsmaal: „Har jeg forstaaet Dem?" og det ikke mindre betænkelige Svar: „Jo! dersom jeg ellers har forstaaet dig", synker til Hollænderens Bryst — paa Kufferten — foer en Gysen igjennem Anmelderens, der paa alle Musers og Gratiers Vegne gik over til den høieste Grad af Indignation. —

Naar slige i og for sig selv noksom uanstændige Optrin ikke forskjønnes ved mindste Decoration, end sige, ved nogen livelig Ynde — naar man viser os den mystiske Hule, som et „til den Logerendes Ting? brugt Forværelse?“ — Amors Sæde, som en skiden Kuffert — saa maa selv Galleriet finde Theaterhimlen under sit Ideal, og med Rette, hvis ingen Ballet fulgte paa Stykket, foretrække hver anden Dandsebod, ikke at tale om Casorti's. — Vi erfare, at dette i alle Henseender gemene Stykke, trods vor Formodning, at den første Opførelse blev den sidste, endnu skal gives i det mindste eengang (uden al Tvivl paa Grund af det Ry, der maa være gaaet om Hr. Ryges mesterlige Spil i den eneste taalelige Rolle), og opsætte derfor til Anmeldelsen af næste Forestilling al videre Bedømmelse — beklagende blot, at Skuespillerne maae spilde deres Tid og Flid paa at lære saa meget jammerligt Væv udenad, og øve dem i et Spil, der ikke kan bruges til noget Andet.

Spillesygen,

overſat af N. T. Bruun, opført paa det Kgl. Theater den 24de December 1813.

Svarede den ſidſt ommeldte Nyhed, Hollænderne, aldeles ikke til ſin Titel — undtagen forſaavidt man ſædvanlig forener noget Fladt og Plat med Begrebet om dem, der „boe lidt under Havet" — ſaa ſvarede den derpaa følgende, Spilleſygen, ſaa meget des fuldkomnere til ſin, hvad enten man under Spilleſyge forſtaaer den i Byen eller den paa Theatret gængſe Tidsfordriv — hvilken ſidſte nuomſtunder er bleven til en egentlig Syngeſpil=Sygdom. Vi kunne ved denne Leilighed ikke undlade at anmærke, at det nuværende Theaterpublicum ſynes i egentligſte Forſtand forfaldet til Syngeſpil, og ligerviis ſom Perſoner, der ere ſtærkt forfaldne til Drik, tilſidſt ikke vrage den elendigſte Finkel, tager det ikke blot til Takke med alſkens Surrogat af Muſik og Sang, men foretrække disſe endog Polyhymnias ægte Vine, naar de kun ere pirrende med en ganſke fremmed Smag, og ſaa udanſke, for ikke at ſige moddanſke, ſom muligt. Den Mængde halv fordærvet, halv hiemmebrændt, ikke altid med det reneſte Vand ſpædet franſk Brændeviin, Hr. N. T. Bruun ugeviis udtapper for den ſyngeſpilſyge Mængde, bidrager ikke lidet til den Afſmag og Vanſmag, der tager Overhaand paa vor Skueplads. Dette er ſaa meget mere at beklage, da vort Theater, fra den muſikalſke Side betragtet, engang kunde maale ſig med de ſmagfuldeſte i Europa, og dets fortryllende Orcheſter, under en

Kuntzens og Schalls Uddannelse og Anførsel, endnu den Dag i Dag med Rette torde misundes os af de meest glimrende Musernes Templer. — Spillesygen, eet af disse ubetydelige smaa franske Syngestykker, der, fordi de ere beregnede paa visse Skuespilleres og Skuespillerinders Glimren deri, trods deres poetiske og musikalske Uværd, stundom gjøre Lykke paa en Nationalskueplads, hvor Conversations Lethed og Fiinhed er Hovedsagen, har, trods sin parisiske Urbanitet, al den Gratie, hvormed det spilles og synges, nødig, for at løbe med i Paris. Paa vort, rigtignok ikke længer danske, men dog altid Kjøbenhavnske Theater, oversat af Hr. N. T. Bruun, og spillet og nynnet saaledes, som vi saae og hørte det, er det hverken meer eller mindre end et kjedsommeligt Optrin mere i den forqvaklede borgerlige Verden, tjenende blot til at sætte vor Mangel paa al theatralsk Elegants og smagfuldt Foredrag i talende eller syngende Conversation i sit fulde Lys. Det vilde være den urimeligste Ubillighed at fordre af Hr. Zinck f. Ex., at han skulde give sin ædle Gemal-Rolle denne høieste Grad af parisisk fiin Ægtemands Dannelse, der var Originalen tiltænkt; han spillede imidlertid dette ham fuldkommen ubekjendte franske Væsen saa godt, som han kunde. Fortjener han ingen Dadel, saa tilkommer, med Hensyn til det Mulige, Mad. Dahlén virkelig Roes. Vi tvivle om hendes Rolle er bleven ædlere spillet paa dens oprindelige Scene; i hendes Stemme og Bevægelser var mere Liv og Lidenskab, end vi hidindtil have bemærket hos denne lidt vel kolde Skuespillerinde; og enkelte Udtryk gav hun sand moderlig Ynde. Hendes Sang var reen; hun staaer i denne Henseende langt over hendes Konstsøstre. I Methode gjør hun paafaldende Fremgang. Men den Lethed og Beverhed, som udfordres til Spil og Sang i den franske Smag, vil hun neppe nogensinde kunne tilkjæmpe sig.

Tjeneren Labrie blev spillet af Hr. Rind paa en Maade, som bestyrker Anmelderen i sin Overbeviisning, at det ingenlunde er Talent, som fattes de fleste af vore Skuespillere. Scenen med Dutour (Kruse), hvori hiin strækker sig i en Bergère med Benene paa en Stol, gik overordentlig godt, og blev derved Kjærnen i Forestillingen.

I dette for Resten, som sagt, for vor Skueplads upassende Conversationsstykke saae og hørte vi da og, for at gjøre det omtalte Surrogat for Sang saa pirrende, som muligt, de to spæde tydsk-danske Nynnerinder: Søstrene Veltheim. Disse, som det lader, til Skuespillerinder fra Vuggen af opdragne Børn, hvis meget naturlige og derved ikke mindre end ved et vist fremmedt, jeg veed ei hvad, indtagende Spil i De to smaa Savojarder, forrige Aar gav Anmelderen et ualmindeligt Haab, især den Yngstes — nedsloge i denne Forestilling, som nu allerede halvvorne Piger, næsten aldeles hans Forventning — især den Ældste. Nu er det vist, at de to naive Drengeroller i det maaskee elskeligste af alle smaa Theaterstykker, ere af den Beskaffenhed, at de meer eller mindre fortrylle, hvordan de ogsaa spilles, naar blot Gestalterne ikke forstyrre Illusionen; thi selv Feil i Declamation og Gesticulation — (skrevne paa det Savoyiskes Regning) — kunne tilfældigviis endog forøge Fortryllelsen, især for Tilskuere og Tilhørere, der ikke ere istand til Sammenligning. De to smaa Savojarder ere derfor et meget bedrageligt Prøvestykke for Skuespil-Elever, saa meget mere, da det vel til Nød gaaer an (som vi har Exempler paa) at spille unge Elskerinder-Roller, men ingenlunde at spille Børne-Roller sin hele Levetid. — Men med alt det var der i deres Forestilling af de smaa Savojarder saa meget eiendommeligt Skjønt dem selv tilhørende, at det i høieste Grad maa tilgives Anmelderen, om han, efter denne Prøve,

gjorde sig Haab om en saare betydelig Binding ved deres Antagelse til staaende Skuespillerinder. Der er ingen Tvivl om, at de jo begge, især den Yngste, har ualmindeligt Talent. Ogsaa vilde sikkert det hele skjønsomme Publicum have taget det ilde op, hvis man, især paa en Tid, da Theatret er saa blottet for Subjecter til Elskerinde-Roller, havde afviist dette, som fra Himlen nedfaldne, Englepar. Men saa megen Ret Directionen har havt i at antage dem, saa megen Uret har Skjebnen, eller hvem det er, der i den Mellemtid, fra vi sidst saae dem i Savojarderne, indtil nu — skulde vi sige paa deres indenlandske Udenlandsreise, eller paa deres udenlandske Indenlandsreise? — paafaldende har forqvaklet deres ustridige Anlæg. Vi frygte meget, at den huuslige tydske Skole, de ere blevne i, aldeles vil fordærve den offentlige danske Øvelse, de har begyndt; og vi befrygte dette saa meget desmere, da deres Accent og Udtale i det sidste Aar, istedetfor at blive danskere, er bleven tydskere. Den Ældste især synes paa den værst mulige Vei, der kan vælges i Konsten, og vi tilføie, den meest udanske, Affecterthedens nemlig. — Hvad deres Sang angaaer, da troe vi neppe, at de med fuldkommen Mangel paa Malm og Stemme, trods al Musik, nogensinde kunne blive Theatersangerinder. Men endnu meget unge, velskabte, tækkelige, den Yngste endog tegnende til at blive meget smuk, og med, som sagt, ikke almindelige Anlæg, kunne de sikkerlig ved en deres Hidtils-Dressering aldeles modsat Dannelse blive gode Skuespillerinder. Kun maatte de, for at blive dette paa vort Theater, først og fremmest for alt Andet fordanskes. Vi ville ved en anden Leilighed udførligere fremsætte vore Tanker desangaaende.

Skriftemaalet og Min Bedstemoder.

Fredagen den 14de Januar (1814) gaves Skriftemaalet og Min Bedstemoder. Det første, een af disse, hvad Sædeligheden angaaer, lidt tvetydige Kotzebuader, tillavet med saa megen Lastens Hvideløg i Dydens Sauce, som den nye Theatermoral udfordrer — opstuet af en fransk Kok for parisiske Ganer — har den alle fremmede Retter i Hast opkaagende N. T. Bruuns Efter-Muse (en sand Pludriansher af Kokkepige) da ogsaa anrettet for vort desværre længe af sit eget Kjøkken lede Publicum. Lad gaae! Var endda alle hendes udenlandske Ragouer saa pirrende, som denne! Vore fordærvede æsthetiske Maver kunne dog nu eengang ikke længer fordøie de ægte gamle danske Retter. Den holbergske Thalias Saltmadsfad og den Oehlenschlägerske Melpomenes dygtige Snit af Sehrimners Flesteskinke, kunne til Nød taales af og til endnu (liig Pumpernickel og Hamborger-røget-Oxekjød paa fornemme franske Borde) som overordentlig Dessert.

Men den egentlige daglige Næring maa være saa udansk, som mulig. Dette, og at vi ovenikjøbet, da vi dog næsten ingen Sangere og Sangerinder besidde, maae have et større Forraad af Syngestykker, end nogen anden Skueplads, er hverken Directionens eller Skuespillernes eller Theateroversætterens Skyld, men Tilskuer- og Tilhører-Mængdens, som alle hine ere i visse Maader nødte til at rette sig efter. Digtere kan og bør sætte sig ud over Nutidens Smag, foragte Moden og Mængdens Bifald, og henholde sig til de faa Udvalgtes og Fremtidens skadesløsholdende Dom; men det kan og bør en Skueplads ikke. Er dens Regjering især i det Tilfælde, hvori den bedste kan komme, der ofte nøder en Titus selv til det Vespasianske: Bonus lucri odor e re qualibet — er den, som vores, den eneste offentlige i en Stad fuld af Privattheatre — og staaer den (som vel enhver Skueplads) i nøie Forbindelse med Dagen og Dagens Mennesker — vilde det være høist urimeligt at fordre af den, at

den skulde have den blotte Konst og sammes evige Ideal for Øie. Hverken "Odi profanum vulgus et arceo" eller "Plato unus mihi instar omnium" vilde passe sig til Indskrift paa et Theater. Vor Kritik altsaa, uagtet den stundom i Forbigaaende vurderer de anmeldte Stykker, har det egentlig blot med deres Opførelser og Udførelser at gjøre. Hvad den af nærværende høist usædelige Skriftemaal angaaer, da bemærke vi blot, at Virkningen af slige Optrin, som dem imellem Baron Almer og hans Kone, naar de ikke fremstilles enten med overordentlig Pudseerlighed, eller i det mindste med ualmindelig Fiinhed og Gratie, lettelig blive stødende istedetfor pirrende. Naar Bekjendelser af den Natur, som Baronessens (forstilte, eller sandfærdige — Virkningen paa Phantasien er den samme), istedetfor at foredrages med en zittrende Stemme, der røber Uskyldighedens Blussel over sin paatagne Maske, næsten udskriges — og naar samme anhøres med en saa aldeles alvorlig Ærgrelse, at man ordentlig føler Medlidenhed med den indbildte Hanrei — naar den i og for sig selv noksom uanstændige Scene derved spilles over i det ganske gemene Liv, saa tilintetgjøres, trods Heltindens skjønne jomfruelige Gestalt og Heltens ædle Udseende, alt det Æsthetisk-Tryllende, der alene kan gjøre en saa grov Spøg taalelig. Rigtignok er det Sprog, som dette fornemme Ægtepar taler, Pøbelens; men det burde have været en Grund mere for Jfr. Astrup og Hr. Foersom til at dæmpe deres Stemme, foræble deres Bevægelser og forfine deres Minespil. Egentlig spillede hverken den Ene eller den Anden; de declamerede kun, den Ene meget klart og tydeligt, den Anden meget mørkt og utydeligt, Begge meget lydeligt, deres Roller. Vi undtage blot den forstilte gamle Bondekone, som — underligt nok! — af vor bedste unge Elskerinde blev givet særdeles godt. Det Eneste, der forsonede Anmelderen med Forestillingen, var Jfr. Astrups Maske i denne lille Scene, og Synet af hende selv — uden al Maske, men som sædvanlig, klædt med fortrinlig Smag — i alle de øvrige. Da hun stod og sagde den ikke smukke Parodie af Schillers bekjendte Skaal for os arme Syndere:

„Leve, leve selv de Slemme!
Søstre! stemmer i og leer!
Hver en Synd vi kjærligt glemme;
Intet Helved være meer!"

kunde han, trods al hans Strenghed, ikke bare sig for, ved sig selv, at vende den om til Tilskuerne:

„Hver Frue Almer vi tilgive!
Brødre! stemmer i med mig:
Leve selv den lidt vel stive,
Naar hun staaer vor Astrup liig!"

For Monotonien i Skriftemaalet holdt Afvexlingen i det derpaa følgende Syngestykke: Min Bedstemoder, rundeligen skadesløs. — Engelsk Lune, nær beslægtet med det danske, en Musik, der viser hvor naiv og lystig vor Kuntzens Polyhymnia kan være, naar det skikker sig, og der er Leilighed dertil — en i det mindste behagelig, om ikke fortryllende Sang — og et (paa Mad. Dahléns og Jfr. Holms' altfor stillestaaende Scener med hinanden nær) i det Hele levende og muntert Spil — gottede Anmelderen i det mindste ret hjertelig. Hr. Haacks Mester Alleslags var næsten mesterlig komisk, og Hr. Rinds pudseerlige Lafleur gav ham, i sin Maneer, Lidet eller Intet efter. Disse to unge Skuespillere ere meer end haabefulde, deres Spil røber ikke blot ualmindeligt Talent, men ualmindelig Flid. Begge sang deres Arier (Mesterstykker af musikalsk Snurrighed) med sand barok Gratie. Ogsaa Hr. Eenholm slap ret godt fra sin vanskelige phantastiske Rolle — som det, især i vor kjærlighedsløse Tid, er næsten umuligt at gjøre nogenlunde sandsynlig. Hans Utaalmodighedsspil, især under Barberingen, var fuldt af fine Træk. Scenen med Portraitet lykkedes ham mindre. Jfr. Holm, Debutantinde i en Rolle, der fordrer endog en vis Grad af Overgivenhed, var (som meget naturligt) altfor undseelig og forlegen, til at vi efter denne Forestilling skulde tillade os at bedømme andet end hendes Gestalt og Stemme. Den første er theatralsk skjøn, paa vor Skueplads allerede meget; den sidste er theatralsk ypperlig, nuomstunder allerede meer end meget; — vi tvivle ikke paa, at hun med fortsat Flid, Fremgang i den begyndte Methode, og fuldkommen Uddannelse af hendes Stemme, jo vil blive en sjelden god Sangerinde.

Gamle og nye Sæder,

Skuespil af Iffland.

Løverdagen den 15de Januar (1814) opførtes Gamle og nye Sæder — et sandt Mesterstykke — maaskee endog det bedste i den Art Skuespil, vi engang have omtalt, som en konstig Vanart, hvis meer og meer om sig gribende, liden eller ingen Dyrkning behøvende, i fugtig Jord næsten af sig selv fremskydende Taarepiil Diderot plantede, Mercier vandede og Iffland gav Vært. Tro Skildring af det almindelige Livs borgerlige Livs Embedssysler og huuslige Plager, en nøiagtig Afspeiling, saa at sige, i klart Vand, af Dagligdagsnaturer og Hverdagsbegivenheder, Fremstilling af dydige og lastefulde Mennesker, som de gaae og staae i denne Verden — et vist knarvurrent ondt Lune med en streng Afholdenhed fra al poetisk Anskuelse — er det Charakteristiske hos dette Slags Skuespil, som vor Nutids æsthetiske Smag har forgabet sig i, tildeels af samme Aarsag, som den, hvorfor de Fleste nu gjerne spise Kartofler. Begge disse tarvelige Retter nemlig, den aandelige saavelsom den legemlige, ere lette at lave, lette at spise og lette at fordøie; og hvad der giver dem et uendeligt Værd for satte og sindige Folk: man kan i Almindelighed have dem, naar man ikke kan have Andet. Dette Stykke, som flere af samme Forfatter, spilles paa vort Theater til en vis Grad af Fuldkommenhed, og blev i Besynderlighed denne Gang i det Hele givet bedre, end Anmelderen nogensinde før har seet det, selv paa dets hjemlige Skueplads. Hr. Frydendal, uagtet han lod til ikke at være saa ganske indgroet i sin Grøndal, som i nogle andre af ham mesterlige Forestillinger, spillede dog med den til sig selv svarende Holdning, Fiinhed og skjønne Sandhed, der charakteriserer ham. Kun i Scenerne med hans Kone havde vi ønsket, istedetfor noget mere Sandt end Skjønt (som Replikerne rigtignok tildeels medføre), noget mere Skjønt end Sandt, som Skuespilleren ved slige Leiligheder ikke blot kan, men bør tilføie. Hvad Cicero siger om Foredraget i Almindelighed: at Intet i Verden er saa haardt og grovt, det jo derved kan mildnes, gjælder især om Foredraget paa Scenen. Hr. Grøndal er rigtignok en slet Mand; men Hr. Frydendal gav ham vel

meget Mine af en ond. Hans Udtryk af Ærgrelse og opfarende Hidsighed i Enden af anden Act gik over til det Tragiske af Hevn og rasende Forbittrelse. Men desto ypperligere var han i Scenerne med Børnene, med Landraaden og med sin Fader. Selv det lidt Usikkre og Vaklende passede sig ofte saa særdeles, at Anmelderen ikke tør afgjøre, om det var ufrivilligt, eller ikke. Hr. Due gav den sledske, sødtalende Hofnar af Landraad overmaade godt. Havde hans Dragt blot været noget fornemmere, vilde vi næsten Intet have savnet. Hos Hr. Heinsvig, som Ludvig, savnede vi aldeles Intet. Hans Gang, Tone, Gebærder og Miner gave den unge, letsindige, tomme, opblæste Laps fra Begyndelsen til Enden med virkelig pudseerlig Sandhed — netop som en saadan bør gives, med en lille Grad af Karrikaturering. Den dydige Jacob (Hr. Lund) derimod havde vi ønsket lidt mindre; han gjorde sig altfor meget til Mæhæ, og var klædt, som ingen nok saa fattig Kjøbmandssøn kan være klædt under de givne Betingelser, naragtig gammeldags, ældre paa Snittet end selv hans Bedstefader. Deraf flød, at man loe mere af hans Klogskab end af Lapsens Galskab — ikke blot paa Scenen, men i Parterret. Lapsens Søster, Amalie, spillede Mad. Foersom paa en Maade, som fortjener Bifald, og med mere Liv end sædvanlig. Justitsraad Frydensberg spillede Hr. Clausen, der aldrig i høi Grad hæver nogen Rolle, men paa den anden Side har den for et Theater ubetalelige Egenskab, næsten at kunne spille alle, og (i Comedier og Dramer i det mindste) aldrig ganske at fordærve nogen — godt. Den gamle, store Mester var i Hr. Schwarz's Forestilling af Herredsfogden heelt igjennem umiskjendelig, og hans Spil — paa nogle Tilfældigheder nær, der kun gjorde os det saa meget mere rørende, ved levende at erindre os om, hvad Skuepladsen med samme tildeels har tabt, tildeels meer og meer taber — var den alt længe laurbærkronede Olding værdig. Kun tvivle vi, om den Mester (som Anmelderen for Resten i Forestillingen, hvori han har beundret begge, uden mindste patriotisk Partiskhed, foretrak Iffland selv) ikke tager og giver Herredsfogdens Rolle lidt for rask, lidt for fyrig, og lidt for ungdommelig? Var han i den samme Charakteer, i samme Alder, ikke netop Landmand — var det en Sømand, for Exempel, vilde vi ikke tvivle. Det Satte, det Forsigtige, det Adstadige i hans Væsen, trods al Heftighed i Charakteren, har Forfatteren

rigtignok meget løseligere angivet end hans Ærgrelse og Forbittrelse; men burde det dog ikke hos en gammel Herredsfoged ligge i Baggrunden af denne? Anmelderen tvivler, som sagt. Men hvorom han ikke tvivler, er, at Mad. Rosing spillede sin Frue Grøndal altfor naturlig, eller, om man vil, altfor nederlandsk konstig i den Dennerske Maneer. Hans Spørgsmaal er nemlig, om nogen ikke ganske følesløs Tilskuer ved denne Forestilling har kunnet see denne berømte Skuespillerinde i den ulykkelige Kones og Moders Rolle uden virkelig Lidelse? Han svarer til Ære for Menneskeheden bestemt: Nei! — Men hvorfor gik den Følelse, al rørende Forestilling opvækker, over til Smerte her, som det dog umulig kan eller bør være Konstneres Hensigt at bevirke? Netop fordi til Rollens altfor bedrøvelige objective Virkelighed kom Spillets altfor rørende subjective Sandhed. Den virkelige Frue Grøndal, i en virkelig Familie, ved en virkelig Tildragelse, i den virkelige Verden, kunde ikke vise sig anderledes for virkelige Besøgere — end Mad. Rosing viste sig paa Scenen. Men hvo vilde ikke betakke sig for at være Øie- og Øre-Vidne til en virkelig Frue Grøndals huuslige Elendighed — naar man ikke var tvungen dertil — især naar man slet ikke kunde hjælpe — af blot Lyst til at see Dyden plages? Bort! bort! med denne hjertebrækkende Sandhed, der blot fordobler Livets bedrøvelige Optrin, uden at forhøie, forædle eller forskjønne dem! Vi ville ikke see Naturen øget, og dens Individer formerede paa Theatret — vi ville see den første forvandlet til Konst og de sidste hævede til Idealer. Den sande dramatiske Digtning er ikke en blot Sammensætten af Naturens Enkeltheder; og det sande Syn bestaaer ikke i en sammenhængende tro Efterligning af disse, men i en skjøn Overeensstemmelse med sig selv. Illusionen kan ikke være stor nok; men den maa være og blive Illusion — og aldrig forvandles til plat Haandgribelighed. Ikke blot noget mere end Orchestret — et svælgende Dyb maa skille Theatret fra Parquettet — og aldrig bør det med Rette kunne falde nogen Tilskuer ind, at kunne sætte derover uden Vinger, end sige med eet eneste Skræv. — Men, raaber den hele nederlandske dramatiske Skole: Næst det første store Konstens Bud: Vær dydig! (hvis i Skuespillerbrevene opstilte kategoriske Imperativ Hr. Rahbek senere synes at have forvandlet til det: Vær ærlig!) er dog den fornemste Lov for Skuespillerne, den: at være naturlig — og

i Tilfælde, som de gamle Sæders i Sammenstød med de nye, selv at græde, for at faae Tilskuerne til at gjøre det samme. Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi! Denne Tilflugt til den misforstaaede Horatz redder hverken det grædende Dramas Natur, eller den dramatiske Skoles naturlige Graad. Naar man betænker, at hiin æsthetiske Lovgiver indskjærpede den anførte Regel Skuespillere, der aldrig spillede uden Masker, indseer man let, at han med sit dolendum har villet sige noget ganske Andet end flæbe. Maskerne — den fra den almindelige Dragt aldeles forskjellige Klædning — Cothurnerne og Sokkerne — skilte noksom de spillende Personer fra Hoffets og Byens Mennesker, til at de Gamle skulde have kunnet løbe Fare for at forverle Skuepladsen med nogen anden Plads, og Skuespillerne med deres daglige Selskabskreds. Det for Poesien i den dramatiske Konst, og for den store Virkning af samme, ubodelige Tab af Maskerne — kan alene erstattes og paa en Maade godtgjøres ved et i sig selv meget konstigere Spil, end de Gamle, med deres Theaterindretninger, havde nødigt. Jo mindre Costumet paa Skuepladsen afstikker med Hverdagslivets, jo mere maa Spillet gjøre det. Jo mere Mad. Rosing ligner i Dragt og andet Udvortes en simpel borgerlig Kone, og jo mindre besynderligt og usædvanligt det er, hun har at sige, jo mere bør hun, som sand Konstnerinde, søge at give hendes Foredrag og Minespil Ualmindelighed. Har Digteren ikke lagt nogen pudseerlig Egenskab i Rollen, saa bør hun selv lægge den deri, var det og blot ved Hjælp af nogle gammeldags snurrige Fagter og nogle dertil svarende Toner. Med eet Ord: ingen Skuespiller eller Skuespillerinde bør vise sig uden al æsthestisk Pynt — mindst i Dramer. Noget poetisk Krydderi maa der paa en saa tynd Suppe, ellers bliver den altfor flau; naar galt skal være, heller endog end slet Intet, en lille Skive Flesk af Karrikatur deri, at den kan blive deilig. Anmelderen indskjærper ikke dette med Hensyn paa den fortjente og i sin Maneer beundringsværdige Skuespillerinde (der imidlertid maaskee bedst vil forstaae ham), som om han vilde give hende et Vink, der vilde være latterligt; men for hendes unge Efterlignerinders Skyld, og med Hensyn paa den omtalte Skole. Kun paa Mesterværker er den høiere Konst-Kritik anvendelig — Fuskeriet er altfor dybt derunder — ikke at tale om, at alle Pletter sees tydeligst paa det Rene.

Myndlingerne,

af Iffland.

Tirsdagen den 18de Januar (1814) gaves Myndlingerne, et Stykke af ulige mindre Værd end: Gamle og nye Sæder, hvad enten man henseer til Charakterer, Stillinger, eller Forvikling; fuldt af endnu mere borgerlig Last, borgerlig Dyd og borgerlig Elendighed; men for Resten, som alle Ifflandske Stykker, let dialogeret, og rigt paa Leilighed til dette finere Spil, der egentlig fordrer mere selskabelig Dannelse end Konstfærdighed, og mere Konstfærdighed end eiendommeligt Talent. Anmelderen kan for denne Gang kun udpege de tre, saaledes som de bleve spillede, glimrende Roller i denne Forestilling: Canzlerens, Draves og den gamle Gronaus. Finere, heelt igjennem mere træffende og smagfuldere Spil, end Hr. Frydendals i den første, lader sig neppe tænke; Mønster var det, fast i høieste Grad, for hvorledes afskylige Uhyrer, der ikke (som de egentlig altid skulde) optræde paa Cothurnen, bør fremstilles paa den lavere Scene. I denne og lignende Roller er Hr. Frydendal uefterlignelig; thi det Fortræffelige bestaaer ikke blot i hvad der kan sees og høres i bestemte Træk og Toner, men i en vis let, lunefuld, yderst fiin komisk Duft, der, saa at sige, omsvæver hans hele Person, og gjør Rollen og Charakteren, han viser sig i, Sandheden ubeskadiget, trods al dens Frastøden, virkelig æsthetisk. Med megen Smag og sand, skjøn Følelse hævede ogsaa Hr. Heger sin Kjøbmand Drave. Uden just heelt igjennem at være saa vedligeholdt, saa ganske af eet Stykke, som Hr. Frydendals, var hans Fremstilling af Contrasten: den simple, men gode Mand (der rigtignok er vanskeligere at spille) i det Væsentlige hiin liig, ved en vis melancholsk Duft, der tilhyllede det altfor raume borgerlige Alvor, Dramaforfatterne (og Ingen mere end Iffland) udruste deres rørende Helte med. Der var meget af

dette Runde og Fyldige, der charakteriserer hans Forgænger (Schwarz), i hans Tone og Gebærdespil; og i de fleste Momenter savnede vi denne ældre Mester aldeles ikke, hvis Tab Hr. Heger ganske anderledes erstatter os, end Hr. Foersom Rosings. Ikke som om der jo og (f. Ex. denne Gang, som Philip Brook) i Hr. Foersoms Spil var Træk af rigtig Tanke, dyb — maaskee altfor dyb — Følelse, æsthetisk — maaskee kun altfor poetisk — Phantasie; men selv alt dette (de ydre Mangler i Tone, Gang og Armbevægelse fraregnede), saa rigtigt, ædelt og skjønt det er, hænger ikke sammen, svarer ikke bestandig til sig selv, er aldeles uden al Harmonie, og lader hans Fremstilling uden mindste Holdning. Vi tiltroe Hr. Foersoms Sjæl en høi Grad af Virtuositet; men den spiller et forstemt ellers ypperligt Instrument i de dramatiske Concerter. I den tredie sig udmærkende Rolle spillede Hr. Knudsen — med et sjeldent Talent, af endnu sjeldnere Omfang, med et sikkert af Naturen ligesaa stort, som tidligen forkjælet og i Konsten ofte misbrugt, Sandheden, Skjønheden, Smagen, og dermed sig selv Tilskuerpøbelen opoffrende Genie — flere Hundrede til yderste Henrykkelse, tre eller fire i det mindste, og deriblandt Anmelderen, til næsten Modbydelighed. Den lungerystende Karrikatur af Livets naragtigste Gemeenhed, endogsaa naar den gaaer saa vidt, eller, rettere sagt, neddaler saa dybt, som i Viinhøsten, kunne vi — tre fire, som sagt — til Nød tilgive denne, med alt det, store Mester; men den al finere Sands knusende, nervesønderslidende Karrikatur af Livets alleryderste Elendighed ville vi ikke tilgive ham, hvis vi ogsaa kunde — saa meget mindre, da han, svømmende i et Hav af Beundring, kun lidet behøver at bryde sig om vore Draaber af Bifald.

Hytten i Schwarzwald.

Mandagen den 31te Januar (1814) opførtes Hytten i Schwarzwald, Syngestykke i tre Acter, lyrisk Omarbeidelse efter det Franske, ved N. T. Bruun, sat i Musik af Carl Braun, kongelig Kammermusicus.

Hvor forstemt eller slappet — maaskee begge Dele — den høiere menneskelige Sands, Sandsen for virkelig Konst, og Følelsen af det Skjønne, hvormed den tryller, er nuomstunder; hvor aldeles dens elendige Surrogat: Lysten til noget Nyt, eller, rettere sagt, til noget Andet, er blevet herskende for Mængden — viser sig allerede i den blotte Mulighed af at kunne bringe et saa trivialt og kjedsommeligt Stykke, som dette, der ovenikjøbet hverken er originalt eller fremmedt, paa vor Skueplads. Anmelderen tilstaaer, at det efter hans Følelse, trods Hr. Rinds mesterlige Karrikatur deri, trods et i Almindelighed upaaklageligt, og tildeels meget godt Spil af de Øvrige, trods Jfr. Holms søde Stemme, og Hr. Cettis fortræffelige Foredrag, og trods Orchestrets ypperlige Udførelse — ikke at tale om Alt, hvad der i det Udvortes var gjort for Forestillingen — stak selv Hollænderne i Trivialitet og Kjedsommelighed. Da det, som et blot Offer til Nyhedslysten, umulig kan blive paa Skuepladsen, vilde det være et ligesaa spildt, som utaknemmeligt Arbeide, kritisk at gjennemgaae dets saavel musikalske som poetisk slæbende Sneglegang. Vi kalde det en Sneglegang, forsaavidt den Smule Interesse, som var deri, syntes at gaae avet om, og næsten baglænds; og saavel Texten som Musiken vare virkelig taaleligst i Begyndelsen. Ouverturen var endog, efter Anmelderens Smag, det Bedste — ligesom Finalerne overhovedet det Slettestе. Hvad der laae imellem begge var efterlignende Scener af andre bekjendte Stykker, og Reminiscentser af andre, allerede bekjendte, elskede Melodier. Paa Musiken, naar vi undtage nogle faa Nummere, kunde man med al Ret anvende Lessings epigrammatiske Dom over Voltaire: den var virkelig baade ny og smuk — kun Skade, at det Smukke var ikke nyt, og det Nye var ikke smukt. Men langt og langsomt var det tilhobe. Anmelderen veed ikke bestemtere at udtrykke, hvorledes dette rørende Syngestykke virkede paa hans Følelse, end ved at sige: det forekom ham, som om det Ro-

mantiske, Sentimentalske og Musikalske deri snøvlede fra Begyndelsen til Enden.

Saavidt den theoretiske Strenghed; men nu den praktiske Billighed. Som en første saa stor Composition af en ung Componist, fortjener Musiken til dette Stykke i mange Henseender Opmuntring. Den var, paa de samlede Nummere nær, virkelig fuld af italiensk Sødme, aldrig skurrende, og røbede i enkelte Arier umiskjendeligt Talent. Meget af den Monotonie, hvormed den trættede, maa skrives paa Textens Regning, der ogsaa, fra den musikalske Side betragtet, ikke er afvexlende nok. Den lille Duet mellem Otto og Mathilde klang ikke blot sødt i Øret, men ind i Hjertet; kun veed Anmelderen ikke hvor meget af Virkningen der maa skrives paa Jfr. Holms og især paa Hr. Cettis Regning, der virkelig foredrog sit Parti til en høi Grad af Fuldkommenhed — og især det gjentagne:

„Jeg er nær hos dig!
Hvor jeg er lykkelig!"

trods den vanskelige Høide, hvori det var sat, med en Inderlighed, han sjelden hørte Mage til.

Ogsaa Mad. Dahlén udmærkede sig ved skjøn Sang. Hr. Rinds Birkedommer Brack, renset fra et Par af de yderst uanstændige Gemeenheder, Hr. Bruun har lagt ham i Munden, er det eneste, man kunde ønske blivende paa Skuepladsen af hele Stykket. Men dette gjælder blot Hr. Rinds Spil, der, uagtet den hele Rolle er copieret, vidste at give den Originalitet og Nyhed. Kun maae vi med saa meget mere Alvorlighed indskjærpe denne talentrige Konstner den Erindring, ved visse Leiligheder ikke at drage Opmærksomheden fra de Spillende paa sig, som f. Ex. under Duetten imellem Otto og Mathilde, hvor han ved i Utide anbragte Pudseerligheder lidt forstyrrede Nydelsen. Hans Maske var uovertræffelig, hans Foredrag ypperligt, og hans Fingerspil — hvori han er næsten eneste paa vor Scene — var Konstelskeren mere værdt end alt det Øvrige. Jfr. Holms Spil havde allerede ulige mere Liv end i Bedstemoderen. To væsentlige Punkter: passende Armbevægelser, og tydeligt Foredrag af Consonanterne, ønskede vi især, hun vilde studere og beflitte sig paa. Hr. Kruse tog sin Rolle lidt for alvorlig, og anvendte, saa at sige, altfor megen Umage paa det Svlende (de fine Følelsers Udbrud) hos denne rigtignok i Texten høist affecterede Kulsvier.

Medbeilerne,

af Sheridan.

Fredagen den 21de Januar (1814) gaves Medbeilerne af Sheridan, eet af disse muntre, høist underholdende Stykker, der uden just at være ægte Comedier, ere hvad vi, trods den strenge Theorie, holde for næsten ligesaa gode: sande Lystspil. Vil man ikke antage den maaskee lidt for fine Skjelning imellem Lystspil og Comedie; holder man det første Navn for en blot Oversættelse af det Latinske eller Franske, og altsaa begge Benævnelser for aldeles synonyme, hvilket Anmelderen ligesaa lidet troer, som at Sørgespil og Tragedie er eller bør betyde eet og det samme, saa kunde man i Sammenligning med regelmæssige Lystspil kalde dem Moerskabsspil. Mindre tørt Lune, mindre skarptegnede Charakterer, mindre alvorlig Satire — og derimod selskabeligere Liv og Munterhed, pudseerligere Situationer, og mere Indblanding af det Rørende — udmærker dem fra den plautiske, moliersk og holbergske Comedie. Deres sande Fædreneland er Spanien, hvor det egentlige Lystspil aldrig er bleven indført; men deres nyere Gjenføder var Beaumarchais, hvis gale Dag endnu bestandig er denne Skuespil-Arts frodigste, om ikke fuldkomneste Blomst. Uagtet Medbeilerne staae langt under Bagtalelsens Skole, af den engelske Beaumarchais, er det dog et af de meget gode Moerskabsspil — og Hr. Frydendal, som Major Schreckenfeldt, er nærved at gjøre det til det moersomste af alle paa vort Theater — uagtet de øvrige Skuespillere deri just ikke idealisere deres Roller. Rigtignok spiller Hr. Frydendal til en saa høi Grad af komisk Fuldkommenhed i dette Stykke, at man løber Fare for at gjøre de Medspillende Uret, da man, trods al Anstrengelse for og at betragte dem, tiltrukken af hver Mine, Bevægelse og Udtryk, henreven af det lungerystende Liv, der yttrer sig ikke blot i hvert Lem, men næsten i hver Fold af den tydskdanske Major, ikke godt kan høre og see noget Andet. Det

hjælper Lidet eller Intet, at han forsvinder paa Scenen; Billedet bliver staaende i den endnu stedse leende Phantasie, som Solen efter dens Nedgang i det blendede Øie. Anmelderen vil ikke udpege noget af de mangfoldige Mestertræk i dette sikkert ligesaa uforlignelige og uovertræffelige, som lykkeligviis — og dette kroner netop dets Fortrinlighed — efterlignelige Spil; thi hvo kan udmærke Noget i en fuldkommen Harmonie? Det charakteristisk Ypperlige i Hr. Frydendals Forestillinger af komiske Originaler, især i Liv-Roller, det er at sige, saadanne, som han spiller con amore, og uden Souffleur, er netop den næsten ubegribelige Fuldendelse af alle de mindste Træk, og den fuldkomne Sammenhæng imellem alle Momenter, i en let, som af sig selv henbølgende Glathed, der giver endog det Barokke Gratie, og gjør Karrikaturen selv til Ideal. Hr. Frydendal spiller ikke saa meget sin Rolle, som Rollen synes at spille ham. Det bestemte Livsprincip deri organiserer hans hele Væsen, og udvikler sig som af sig selv i den hele Forestilling til en eiendommelig levende æsthetisk Skabning, der, trods al sin afstikkende Besynderlighed, Overordentlighed og Latterlighed —

"**simplex duntaxat et unus,**
qvalis ab incepta processerit, et sibi constat" —

saa meget den og modsiger den virkelige Tilværelse, aldrig støder den mulige, fordi den i intet Øieblik modsiger sig selv. Hr. Olsen spillede den gamle Vilsaa i det Hele ret godt, i enkelte Momenter fortræffeligt. Anmelderen har ikke seet denne Skuespiller paa langtfra lignende Høide i nogen anden Rolle; han lod til med overordentlig Flid at have studeret den. Anvendte han samme paa de holbergske gamle Mænd, vilde han snart, med ulige mere komisk Talent, erstatte os Ahrends. Hr. Clausens Capitain var upaaklagelig. I Hartkorn savnedes rigtignok vor tabte Saabye; imidlertid var Hr. Bruuns (Carl) Spil ikke uden burlesk Liv, hvis det og manglede den komiske Gratie. Mad. Clausens Frue Bagvendt var nærved at være ypperlig. Hr. Lunds David lod Intet savne. Hvorledes Hr. Skrupels og de Øvriges Roller bleve givne, har Anmelderen glemt, og slutter deraf, at Intet, hverken Skjønt eller Hæsligt, udmærkede dem.

Epigrammet,

af Kotzebue.

Den 3die Februar (1814) gaves, som Benefice for Hr. Skuespiller Knudsen, Epigrammet af Kotzebue. Dette meget moersomme, og paa nogle hjertebrækkende Phraser og et Par Usandsynligheder nær, en meget større dramatisk Digter værdige Pudseerligheds-Stykke blev, næsten uden Undtagelse, fra Begyndelsen til Enden, fortræffeligen spillet. Hr. Knudsens Hippeldanz viser, hvad denne store Mester i det Parodiske og Burleske kan være, naar han vil, ogsaa i det Charakteer-Komiske, selv i en Rolle, hvor dette ligger Karrikaturen saa nær, som i denne. Hvad vi denne Gang beundrede i hans Spil var ikke den leende Fylde af latterlig Pudseerlighed, vi engang ere vante til i hans Fremstillinger af komiske Charakterer, men den skjønne Afholdenhed fra al pøbelkildrende Bajazzering, der ellers imellemstunder gjør hiin Fylde af Naragtighed overstadig fuld, og vamler den finere Tilskuer, mens den grovere beruses. Hans i det Uendelige nuancerede Declamation blev bestandig i den eengang valgte Tone — hans Gang, Fagter og Lader, ligesaa paafaldende og pirrende, bleve bestandigen svarende til det eengang paatagne Væsen — ethvert Spring fra det Dovne til det Brusende — ethvert nok saa pudseerligt Udtryk af dum Jovialitet og jovialsk Dumhed, hvormed han overraskede — syntes paa den naturligste Maade at flyde af Charakteren selv i hans denne Gang ligesaa smagfulde som genialske Fremstilling. — Shakespear selv, hvis han havde seet Knudsen i denne, een af hans Originaler, med eiendommelig Forandring, heldigen efterlignede Rolle, vilde have udraabt: „Her har jeg en Mand, der vil kunne spille min Falstaff!" — Anmelderen kunde ikke undlade hvert Øieblik at ønske denne sidste bragt paa vor Scene, da den, efter dette Spil at dømme, formodentlig vilde blive Hr. Knudsens Triumph. O! vilde dog

denne ligesaa utrættelige som talentfulde Konstner lidt mindre bryde sig om Galleriet, og mere bestræbe sig for at hæve end udbrede sin Glorie! Vi ere nærved at troe, at han, som Skuespiller, omtrent kan, hvad han vil.

Mad. Spindler spillede den troe, den ømme, den heftige, dog af Naturen muntre Elskerinde med en paa vor Scene mageløs — paa alle — sjelden Gratie. I Bevægelser kom hun ofte Mad. Hendel-Schütz meget nær — i Declamation overtraf hun hende. Med bestandig fortsat Studium og Flid vil denne livfulde Skuespillerinde sikkert — til hendes Figur nogenlunde svarende Roller — kunne give Kjøbenhavn et levende Begreb om den pariske Contat. — Jfr. Olsen spillede den landlige, beskedne, uskyldige, unge Pige med særdeles Fiinhed og Ynde — og saa lille Rollen var — udfyldte hun saa betydningsfuldt alle Momenter, at Anmelderen ikke længer er i Forlegenhed, paa Skuepladsens Vegne, for Besætningen af de vigtigste unge Elskerinde-Roller, hvis Jfr. Olsen, med hendes skjønne Gestalt og Ansigt, noget mere vil idealisere sit Spil og aflægge (som hun her aldeles havde aflagt det) et vist Slæng med Kroppen og en vis leende Smilen, der aldeles forfeiler det Naive. Anmelderen maatte meget bedrage sig, eller hun har hidtil ikke saa meget feilet af nogen Slags Mangel paa Evne, som af Mangel paa Smag, der, som det lader, hos hende kan overmaade let dannes. Med sand Glæde gjenkjendte han paa eengang igjen i denne lille, men vakkre Rolle, den ham i Hakon Jarl (for ikke at tale om Hollænderne) aldeles forsvundne Ophelia, hvis skjønne Vanvid især han saa hjertelig havde beundret. Mad. Rosing spillede den uskyldige Datters værdige Moder, ikke blot med træffende Sandhed, men med rørende Ynde. Man læste i alle hendes Miner og Bevægelser lidende Moderstolthed. Hun idealiserede virkelig sin Rolle denne Gang, og hendes Udtale var beundringsværdig tydelig. — Hr. Clausen, som Capitain Klinker, var meer end blot rask, fast og sikker i sin. Mad. Løve blev givet af Mad. Clausen til en sjelden Grad af Fortræffelighed; og Cancellie-Directeuren, den tørre, kolde, følesløse, kun med sine Acter beskjæftigede Geheimereferendar blev forestillet opaddage, som Digteren har tænkt sig ham, af Hr. Lindgreen, til fuldkommen Mesterlighed. Overalt havde den ikke let tiltakketagende Tilskuer, som i nærværende Anmeldelse ytrer sine Følelser, denne

Aften den Fornøielse, at kunne overlade sig til en næsten fuldstændig æsthetisk Nydelse uden Forstyrrelse — og til en vis heel Beundring — med god Samvittighed. Spillede Hr. Foersom, som Doctor Busch, just ikke hverken Epigrammatisten, eller Elskeren, eller Øiendocteren, eller hvad man ellers kunde gjøre af denne Rolle — saa viste han os dog den ædle, følelsesfulde, tænksomme, med en vis haard og umaneerlig stiv Skjebne kjæmpende unge Mand, ved at vise — sig selv, saa beskedent og simpelt, som han kunde. Til Slutning ville vi blot anmærke, for en anden Gangs Skyld, at Hr. Knudsen bukkede sig vel for dybt, og vel for længe, da man virkelig, især som Hippeldanz, holder for meget af ham, til gjerne at see ham flere Minuter i en Stilling, der gjør endogsaa Tilskuerne ondt i Ryggen.

Barselstuen.

(i 1814.)

Selv Gratierne — de sande Gratier — hine letrødmende, jomfruelige, pene, men og lattermilde, letombæltede, intet mindre end slipsippernipske Ledsagerinder af Aphrodite — hvis hulde Søsterchor i Grækenlands skjønneste Tider kaldte Aristophanes deres Yndlingsdigter, og senere, selv i det ridderstolte Spanien, Sancho Pansa deres Kjælebægge — disse ligesaa muntert, som uskyldigt smilende Huldgudinder, til hvilke vor Vessel i al sin Overgivenhed ikke mindre offrede, end vor Evald i al sin Andagt — have glædet sig ved at see vor store Holbergs danskeste Lystspil opført i sin Tidsdragt, og endnu, trods Smagens Fortydskelse, Forfranskelse og Fordærvelse i den senere Tid, optaget, endog paa en Syngestykkedag, med næsten fuldt Huus og almindeligt Bifald. Ikke, som om de smilende jo havde meget at anmærke mod vor Holberg i Almindelighed — hans Barselstue i Besynderlighed — og dens sidste Forestilling i Særdeleshed. Men, enten miskjende vi aldeles deres Skjemt, enten have vi aldrig belusket nogen af deres Miner, eller vi tør paastaae med Sikkerhed, at de føie deres hjertelige Samtykke til Thalias, til Momus's og alle de bukkefødbede Satyrers Ønsker: at den ægte holbergske Comedie paany, saaledes som nu er begyndt med Jacob von Thyboe og Barselstuen, maa opstaae af sin Aske paa vor Skueplads. Dog, hvorfor ikke sige det reent ud? Søndagsopvarteren belurede sidste Søndags Aften, udenfor Døren til Sovekammeret, en lille Samtale mellem de tre Søstre, medens de klædte sig af, og gik i Seng. Den lyder — ikke Ord til andet — men Ord for Ord, saavidt han endnu kan erindre samme, og saavidt hans svage menneskelige Sprog formaaer at udtrykke guddommelige Tanker, som følger:

Euphrosyne.

Jeg er endnu, sandt at sige, ganske fuld af Barselstuen fra i Fredags. Man maa sige hvad man vil, den danske Holberg er den lunefuldeste af alle komiske Digtere.

Aglaja.

Holberg? — Hans blotte Navn faaer mig til at lee, naar jeg er bedrøvet.

Thalia.

Den blotte Idee: at bringe en Barselstue paa Skuepladsen — beviser, at han stikker Moliere og Plautus, om ikke Aristophanes selv, i komisk Styrke.

Aglaja.

Der siger du Noget, som jeg hundrede Gange har tænkt paa. Hvem kan tænke sig en kongelig Liigsal, uden at græde? og hvem kan forestille sig en borgerlig Barselstue, uden at lee?

Thalia.

Tragediernes Tragedie skal maaskee endnu skrives; men Comediernes Comedie er allerede skreven i dette holbergske Lystspil.

Euphrosyne.

Jeg har i det mindste aldrig leet, som jeg loe over alle disse Madammer, især Anne Kandestøbers og de to Damer. Af dem allesammen syntes mig dog bedst om den anden.

Thalia.

Det var Spillets Skyld. Jeg saae denne Gang meest paa Dragterne.

Aglaja.

Og jeg hørte, som alle Gange, meest paa Ordene.

Euphrosyne.

Dem, maa jeg tilstaae, ønskede jeg ofte lidt penere.

Thalia.

Jeg ogsaa.

Aglaja.

Det forstaaer sig selv; hvem ønskede ikke det? — Imidlertid klang de hæslige denne Gang ikke saa stygt som ellers.

Thalia.

Det var Dragternes Skyld.

Euphrosyne.

Hvad kan Snittet paa Kjolen gjøre til Klangen paa Læben?

Thalia.

Det Vigtigste netop: at den ikke skurrer.

Euphrosyne.

Du vil sige, at Uglesfrig klinger bedre i et gammelt Slot, end i et nyt Palais?

Thalia.

Truffet! og at Saugskjæren klinger værre om Søndagen, end om søgne Dage.

Aglaja.

Der er ingen Tvivl om. Med alt det troer jeg dog, at det hurtigere Foredrag, og mindre Betoning, end sædvanlig, af disse gammeldags Skjemtord, bidrog det meste til, at de mindre stødte.

Euphrosyne.

Det bedste var, om de vare reent borte. — Skulde man ikke kunne faae disse Pletter udtvættede af det holbergske Lystsprog?

Thalia.

Uden at tage Farven af med? Jeg mener jo!

Aglaja.

Salig Jomfru Biehl forsøgte det — med simpel grøn Sæbe — har jeg hørt.

Thalia.

Nei! Noget, som ligner Syresalt, behøvedes der udentvivl; men, uagtet det rigtig nok maa være en meget fiin Vask, passer den sig dog ikke for et Fruentimmer.

Thalia.

Der maa en Vasquius til, og han maa endogsaa være noget mere end en feed Karl. Ingen kunde bedre gjøre det end Holberg selv, hvis han ikke var død.

Aglaja.

Men vilde han ogsaa gjøre det?

Thalia.

Naar vi bad ham derom? Ganske sikkert!

Euphrosyne.

Men bade vi ham ikke derom, mens han endnu levede?

Thalia.

Førend vi vare der? i det mindste førend du blev født — at sige paa Dansk — hvad Sproget angaaer?

Aglaja.

Jeg troer, Thalia har Ret. Ingen af os tre bad ham om, hvad vi nu bede om, Anno 1723. Tværtimod det svæver mig endogsaa for, som om jeg selv den Gang bad ham, ikke at agte paa hvad Snerperne med Pocher skrege imod hans Uartighed. Naar jeg betænker Alt, tvivler jeg ikke om, at han jo nu vilde udelade Alt, hvad der med Rette støder sand Blufærdighed.

Euphrosyne.

O! hvor ønskede jeg at see Barselstuen engang feiet og afstøvet — og Barselkonen, med et mindre mandagtigt Udseende, i en mere fruentimmerlig Stilling! Stykket er dog egentlig et huusligt danskt Fruentimmerselskabsmaleri. Jeg begriber ikke, hvorfor det bliver spillet paa Græsk.

Aglaja.

Hvad vil du sige med dit Græsk? Det er Latin, de Lærde snakke deri.

Euphrosyne.

Det veed jeg nok; men det er ikke det, jeg mener. Søster Thalia har sagt mig, at Barselkonens Rolle bliver spillet af en Mand; og det finder jeg paa et Theater, hvor der kommer baade Frøkener og Fruer, meget uanstændigt.

Thalia.

Der gjør Euphrosyne mig opmærksom paa Noget, der hidtil aldrig er faldet mig ind.

Aglaja.

Mig ligesaa — og hun har upaatvivlelig Ret. Der er ingen Grund, hvorfor den fruentimmerligste Rolle, der kan tæn-

kes, og ovenikjøbet den elskværdigste i hele Stykket, skal spilles af et Mandfolk.

Thalia.

Blev dette fuldkommen danske Lystspil endnu engang omarbeidet af Holbergs Aand for Theatret i vor nærværende Tidsalder, gad jeg selv gjerne spille denne Rolle — tusinde Gange heller, end den elskværdigste i noget nyt Drama. Kun maatte jeg frabede mig Besøg af Mandfolk i Fruentimmerklæder, og af Fruentimmere med Skjæg.

Aglaja.

Jeg var istand til at spille Gedske Klokkers.

Euphrosyne.

Og hvad siger I om mig, som Anne Signekjelling? (leer).

Aglaja (sagte).

Jeg siger: Tys! Hvad om vor Søndagsopvarter stod paa Luur, og hørte os?

Thalia (sagte).

Det er sandt! — Ham glemme vi reent over Holberg.

Euphrosyne (sagte).

Han var istand til at lade vor overgivne Snak trykke, ligesom Brevet, han fik i Drømme.

Aglaja (endnu sagtere).

Tys! tys! tys! — Det er med alt det, saa hvad det er...... vi...... han...... alene...... ingen......

Det var mig ikke muligt, trods min meest spændte Lytten, at udbringe Meningen af den sidste halvhørlige Replik. Jeg havde naturligviis gjerne givet min Muses sidste Datter, og mit halve poetiske Kongerige, for at komme efter Gratiernes hemmelige Tanker i dette Punkt. Men — ogsaa Søndagsbladskriveren maa, som enhver anden Synder, „forarbeide sin Salighed med Frygt og Bævelse."

Barselstuen — vor udødelige Holbergs Søndags-Comedie — det syvende blandt hans Lystspil — uden at være hverken det pudseerligste, eller vittigste, eller charakteerstærkeste, eller konstrigeste — er upaatvivlelig det originaleste, nationaleste og lune-

fuldeste. Det indeholder i en simpel, men ægte theatralsk Indfatning et i den dramatiske Litteratur mageløst fuldstændigt Maleri af den Tids borgerlige Sæder, og det egentlige indfødte Kjøbenhavn seer sig selv deri, som det var for hundrede Aar siden — ikke blot i een særdeles Classe, eller enkelt Stand, men i næsten alle characteristiske Stænders huuslige og borgerlige Liv — og det egentlige Folk, som det er endnu, kun i længere Frastand fra Hovedstaden, i smaa Kjøbstæder, paa Landet, og i de allerlaveste Classer. Ogsaa kan denne ene holbergske Comedie ikke upassende kaldes et almindelig komisk Landkaart, hvorpaa næsten alle de Provindser, han i sine øvrige Comedier (som paa ligesaa mange komiske Specialkaart) har udmalt, ere grundtegnede. Ikke blot en skinsyg gammel Mand med en ung Kone, men det hele Folk — ikke blot en kjøbenhavnsk Barselstue, men det hele Land — sad for ham under denne store Afridsning; og Historieskriveren, som saadan, vilde mindre beklage Tabet af alle hans øvrige dramatiske Arbeider, end Tabet af dette ene Lystspil. Saalænge Danmark altsaa vedbliver at være dansk, og beholder den Stolthed, et, formedelst sit Sprog, trods al geographisk Indskrænkning, saa aandelig stort Folk kan, tør og bør tillade sig, maa dette eiendommelige Mesterstykke af den danske skjønne Litteraturs Fader blive Fædrelandet, Slægt til Slægt, mere og mere helligt. Der maa fortrinligviis, og meer end paa noget andets, sees paa Forædlingen og Forskjønnelsen af dets Opførelse, for saavidt samme kan finde Sted, uden at betage det noget af dets egentlige komiske Værd, paa det at samme aldrig mere maa kunne fornedres til et Fastelavnsstykke for Pøbelen. Det første, der i saa Henseende nødvendigen maa skee dermed, er, hvad det i Cultur stigende Grækenland tillod sig med sin Homer: en enkelte Ujevnheder og tilfældige Pletter afpolerende Forfinelse af Sproget. Bogtrykkerkonsten har noksom sørget for, at Originalen, med al den gamle Rust, i sin første Skikkelse aldrig, som de oprindelige homeriske Sange, ganske kan gaae tabt. Vi tale ikke om, hvorledes Holberg skal balsameres i Bibliotheker, men hvorledes han skal blive ved at leve paa Skuepladsen. Her maa han tale det Sprog, han vilde føre, hvis han nu skrev derfor, en Nødvendighed, som hvert tiende Aar herefter vil blive mere og mere paafaldende. Skeer dette ikke, vil han om kort Tid enten aldeles forsvinde fra Scenen — et ikke mindre ubodeligt Tab for vor Thalia, end det

vilde have været for den episke og tragiske Muse i Grækenland, hvis Homers Rhapsodier et Aarhundrede efter hans Død ikke længer vare blevne sjungne — eller han vil, trods al sin Ypperlighed, fornedre den, og jage det nogenlunde dannede Publicum derfra. Vi troe, at de et saadant Tvefald forebyggende Forandringer i det holbergske Scenesprog ville være ligesaa faa, som nødvendige; og at de med æsthetisk Skjønne letteligen kunne foretages, uden i mindste Maade at svække den ham egne komiske Styrke, der saavel hos ham, som hos Shakespear, ligger i noget ganske Andet, end i plumpe Tvetydigheder og vittige Plumpheder. Upaatvivlelig ere ogsaa disse meget ofte hos Holberg overvættes komiske — og dette gjør dem i moralsk Henseende aldeles uskyldige, forsaavidt Virkningen paa Phantasien umiddelbart druknes i Latter; men deels er denne Latter selv uanstændig for den nogenlunde dannede Mand, deels høist anstødelig for den nogenlunde vel opdragne Kone, og endelig yderst kjedsommelig for den uskyldige unge Pige, der hører det hele Huus skoggerlee, uden at begribe hvoraf. Den Smule komiske Virkning desuden, som ved disse Tvetydigheders Udeladelse faldt bort, vilde mere end fuldelig erstattes ved Forhøielsen af de ægtere Snurrigheder, som derved bleve mere fremragende. Foruden disse blotte Borttagelser af det Grove, maatte Stilen i de tildeels meget kjedsommelige Kjærligheds-Samtaler vel ikke moderniseres, men files; mange af dem kunde passelig forkortes, og een og anden maaskee ganske falde bort. Alle disse Smaaforandringer ville være saa meget des lettere, da man næsten aldrig vilde behøve at røre ved det Væsentlige: Dialogen og det charakteristiske Udtryk. Yderst sjelden i det mindste findes Bommerter af det Slags, som vrimle i vore nyere Dramer, og plette de bedste Forfatteres Mesterstykker — som f. Ex. naar Anne Signekjelling taler om „at jage en heel Million svævende Geister bort med en Praas *).“ Det i det Hele, saaledes som det endnu haves og gives, anstødeligste af alle Holbergs Lystspil, er naturligviis Barselstuen, da Æmnet selv er i høieste Grad slibrigt, og den blotte Titel maa kunne afskrække alle unge Piger derfra, der ikke kunne skjule sig, som de blot poetiske Gra-

---

*) Udtrykket Million er ikke passende i en Signekjellings Mund; Legion vilde her være mere charakteristisk; og høistformodentlig er det en blot Skrivfeil af Holberg.

tier, i deres Usynlighed. Men skulde alle de Skuespil, som ingen Moder, efter denne strenge Regel, burde tillade sin Datter at see, forjages fra Skuepladsen, vilde meget faa ægte Comedier blive tilbage. Lykkeligviis er den Sag ikke saa farlig, som en allerede fordærvet Phantasie forestiller sig den. Den uskyldige unge Pige løber, som sagt, i det høieste Fare for at kjede sig, ved den indbildte Hanreis Beregning, paa samme Maade, som ved den pedantiske Doctors Forklaring af Drømme. Hiint er hende Græsk, som dette Latin — og i Grunden hører hun ikke engang hverken det ene eller det andet. Men hvad der maa sørges for, er, at det, som virkelig kan fornærmes, ikke bliver det: den finere Sands nemlig, selv hos et velopdraget Barn, for Ziirlighed i Talemaader. Holbergs Comedier maa altsaa ikke saa meget omarbeides, som omskrives, og — egentlig reenskrives.

Den anden væsentlige Fornødenhed til denne vor store dramatiske Skats Redning fra at blive en død Capital, er en almindelig Forandring, deels i Rollebesætningen, deels i Spil-Maneren. Istedetfor at de holbergske Stykker, paa meget enkelte Roller nær, overlades til de underordnede Skuespillere og Skuespillerinder, og til Begyndere — burde netop Mesterne gjøre sig en Ære af at optræde deri, og anvende al deres Konst paa deres Udførelse. De karrikatureres i Almindelighed meer end nogle andre; og netop i dem burde den strengeste Afholdenhed fra plump Karrikatur finde Sted, da de, som alle Fremstillinger fra en mere raa og mere poetisk Tid, mindre behøve at forstærkes, end at paaskjønnes; og ingen Komiker i Verden har meer sørget for, at Skuespilleren ingen Pudseerlighed behøver at tilføie den, der udspringer af Charakteren, end netop Holberg. Hvor reent, tørt og uden al Brodering han taaler at foredrages, beviser Hr. Lindgreens fra vor tabte Gjelstrups aldeles forskjellige og dog fuldkommen tilfredsstillende Mesterspil af hans Jeppe paa Bjerget — og Hr. Hegers correcte, næsten ziirlige Forestilling af hans Stygotius. Hans Fruentimmere maae spilles med megen Fiinhed; kun en sand Mesterinde kan gjøre Noget af hans Elskerinder. Men hvad der især aldrig mere burde skjæmme Forestillingen af disse ægte Comedier, er de dem aldeles til gode Farcer fornedrende Udførelser af Fruentimmerroller ved forklædte Mandfolk. Det Skjønne selv bliver derved hæsligt, og det Hæslige til Ækkel modbydeligt. Det omvendte Ideal i det Komiske er ikke, som mange, endog

store Konstdommere, synes at have troet, hverken det Lave modsat det Høie, eller det Lille modsat det Store, eller det Hæslige modsat det Skjønne, endnu mindre det Modbydelige modsat det Behagelige; men det høie Lave, det store Lille, det skjønne Hæslige, det behagelige Modbydelige, med andre Ord: det i en fuldkommen Bestræbelse sig selv Modsigende. En Fruentimmerrolle, spillet af et Mandsfolk, bliver ikke derved latterligere, men blot gemenere. Det gaaer hermed som med den misforstaaede, lurvede Klædedragt. At Holberg selv her maaskee har givet Anviisning — ligesom han ikke blot har tilladt, men forordnet, at hiin eller denne Tjener skulde komme frem „i pialtet Liberie“ paa Scenen — beviser Intet for vor nærværende Tidsalder; og selv for hans egen kunde han her have taget Feil; da det ingen Følge er, at den største Konstner er den bedste Konstdommer, og Holberg især (ogsaa heri liig Voltaire) ikke synes at have havt en synderlig kræsen Sands for det Skjønne i Almindelighed. Hvad Anstødeligheden angaaer, for de Skuespillende selv, da maatte dog enhver nok saa undseelig Skuespillerinde heller ville paatage sig Barselkonens Rolle, end f. Ex. Fruens i de forlibte Haandværksfolk, og Gedske Klokkers, end Pigens, som Mester Bonifacius seer i Haanden. Hvad Virkningen paa Tilskuerne angaaer, da bliver netop derved, som allerede er bleven bemærket, galt værre, og slemt, hvad der ellers ikke var det. Denne Maneer, at lade Mandsfolk optræde i Fruentimmerroller (undtagen i Stykker, hvor Fabelen medfører det), er paa andre Steder forviist til Fjælleboderne — og brugelig endnu imellemstunder paa Casperltheatret i Wien, og paa de smaa Boulevardtheatre i Paris. Den høiere Kritik kan derfor ikke ret alvorligen dadle Hr. Eenholm, fordi han overmaade slet spillede Hr. Saabyes Enke-Rolle. Et Fruentimmer kan, som Konstnerinde, alt andet ubeskadiget, vise sig fordeelagtigen i en Ynglings Rolle; men en Mand kan og bør aldrig kunne glimre i et Fruentimmers, i det mindste ikke, hvis han nogensinde skal være brugelig til en Helts.

Det tredie Punkt, som længe laae Kritiken og den gode Smag paa Hjertet i Henseende til de holbergske Stykkers passende Opførelse: Costumet nemlig, er, uden Tvivl til hele Publicums Fornøielse, berigtiget. Vi tillade os blot herved een eneste almindelig Anmærkning. Det kommer udentvivl, ved Valget af Dragterne for de holbergske Personer, ikke saa meget an paa den

historiske strenge Rigtighed, som paa den theatralsk skjønne Sandsynlighed. For at bevare denne, behøver Snittet paa Klæderne just ikke ganske at være det i hans Tid brugelige; endog en meget yngre Mode, naar den blot er forholdsmæssig til Nutidens gammel, vil ikke blot gjøre samme Virkning, men i de fleste Tilfælde en bedre. Tidsdragterne i Holbergs Lystspil maae for Alting ikke være altfor afstikkende med Folkets nuværende almindelige Dragt, som det er Tilfældet med Halv-Costumet for de Molierefke i Paris, og som upaatvivlelig er et Misgreb. Den sande Comedies Natur tillader ligesaa lidet, at Phantasien sættes for langt tilbage i Tiden, som for langt bort i Rummet, af deels æsthetiske, deels psychologiske Grunde, som det her vilde blive for vidtløftigt at udlede. Naar Costumet blot er gammeldags i Ordets egentligste Forstand, nemlig ikke ældre, end at jo Folk af sat Alder endnu erindre det, er det theatralsk-komisk rigtigt, hvis det endog af en Antiqvar*kunde bevises, at Dragten i den holbergske Tid var det uligere, end vor allernyeste Mode. De unge Pigedragter behøve derfor ingenlunde at være saa langlivede og yderst smagløse, som (især nogle af dem) vare det i Barselstuen. Endnu mindre synes mig, at den gængse Notarius-Dragt bør være saa afstikkende — da Virkningen er, at det lader, som om een eneste Polichinello var bleven tilovers paa Skuepladsen. Harmonie, saa meget som mulig, for alle Sandser og Følelser er dog sikkert, hvad der meest forædler enhver Konstnydelse. Intet forstyrrer denne mere end den alt for strenge, slaviske, pedantiske Sammensøgen af historiske Rigtigheder og locale Virkeligheder, der, selv i den store franske Oper, trods al dens græske og romerske Sandhed, ofte fordærver Alt for Phantasien, der er nærværende, ved ængsteligen at tilfredsstille Forstanden, som man dog for det meste, naar man gaaer paa Comedie, lader blive hjemme. Den store, den høieste Lov for al Konst, er Skjønhed, og Skuepladsen er ikke blot i det Lille og i det Store, i det Lave og i det Høie, i det Daglige og i det Sjeldne, Livets dobbelte Speil, men Livets dobbelte Tryllespeil. „Ei blot til Lyst!“ — Upaatvivlelig! men hvortil da mere? — Til Lære maaskee? til Oplysning? til Underviisning? — Ingenlunde! Til skjøn, huuslig, selskabelig Dannelse! Dertil fortrinlig og fornemmelig er Scenen, som Musernes og Gratiernes egentlige Anstalt, bestemt. Did vandre de Ældre, for at more sig paa en smagfuld og anstæn-

dig Maade — did vandre de Yngre, for at dannne deres Smag og Anstand paa en moersom Maade — did vandre Alle, for at øve sig, speile sig, og gotte sig i — Dannished. Saadan i det mindste bør den danske Skueplads være. Holberg plantede dens forlystende Blomsterhave — lad os pleie den, og luge den, og holde den i Hævd, at den maa blive Sproget, Folket og dens store Planter værdig!

Jens Baggesens

danske Værker.

Anden Udgave.

Ved

August Baggesen.

Tolvte Bind.

Kjøbenhavn.
Forlagt af Universitets-Boghandler C. A. Reitzel.
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Deres Majestæt

Christian den Ottende,

den hedengangne Digters ophøiede

Velynder,

det danske Sprogs

Kongelige Beskytter,

tilegnes,

med et taknemmeligt Hjertes varme

og

en tro Undersaats hengivne

Følelser,

Denne nye Udgave

af

Jens Baggesens

danske Værker

Den 18de September 1847.

allerunderdanigst

af

Udgiveren.

Prosaiske Skrifter.

Fjerde Deel.

I.

Dramaturgisk Kritik.

Anden Samling.

II.

Niels Klims Underjordiske Reise.

Oversat efter Holbergs latinske Original.

Indhold.

I. Dramaturgisk Kritik.

II. Niels Klims Underjordiske Reise.

Side.

Dramaturgisk Kritik.

Anden Samling.

Røverborgen,

Syngespil

af Adam Oehlenschläger.

„Ofte meer end i Historien finder den dramatiske Digter Anledning til et Skuespil i en Fortælling, en Roman, en gammel Sang“ — siger Forfatteren i sin Forerindring. Han kunde have tilføiet: og ofte, meer end i alle, i et foregaaende Skuespil. Hvor meget nærværende Røverborg skylder den tydske Adelheid og Aimar veed jeg ikke; men de mærkeligste Scener deri har man allerede seet paa Boulevard-Theatrene i Paris for adskillige Aar siden. De af Fjælleboder opstandne Pøbel- og Børne-Theatre: La gayeté og L'ambigue-comique have næsten udtømt alle den gemene dramatiske Konsts nogenlunde brugbare Spøgelsehulers og Røverkulers Rædselkilder; og i dette saakaldte Syngespil er intet gyseligt Optrin, som Forfatteren selv jo maa erindre sig at have seet langt gyseligere i Robert Chef de Brigands, Le Pelerin blanc, Les Mines de Pologne, L'homme aux deux visages, og La femme à deux maris, hvis han og ikke skulde have seet det Drame pantomime à grand spectacle, vi, uden hans Forerindring, havde troet at gjenkjende i dette hans seneste dramatiske Arbeide.

Hvorom Alting er, kunne vi dog ingenlunde indrømme Forfatteren den Sætning: at Hovedsagen i det Dramatiske er „at finde et godt Stof.“ Det kan være en Hovedfornødenhed for den dramatiske Digter; men Hovedsagen i sig selv er Behandlingen af Stoffet, og ikke den blotte Finden deraf; thi ellers kunde jo den første den bedste slumpe til at blive Mester i Konsten. Alle de usle cycliske Digtere havde det samme gode Stof, som Homer, og hvad der manglede Seneka til hans Tragedier var sikkert ikke godt Stof; thi han havde ulige mere for sig af det Slags end Sophokles. Exemplet af Shakespeare, som Forfatteren sammenligner sig med, beviser netop det Modsatte af hans Paastand. Det usleste raae Stof har ikke sjeldent tjent ham til Udarbeidelse af et Mesterværk, medens hans svagere Stykker undertiden ere Efterarbeidelser af allerede tilmaalte og tilskaarne Æmner. Men hvad vil overalt denne evige Paaberaaben af Shakespeare sige? Foregik Shakespeare paa Scenen en engelsk Evald? eller forefandt Hr. Oehlenschläger ved sin Hjemkomst fra Tydskland hos os her hjemme en usſel Fjællebod og et ganske raat, ukyndigt og udannet, endnu halv barbariskt Publicum? Den, som efterligner, tør aldrig beraabe sig paa den, som skaber; alle Pletter kunde jo ellers undskyldes med dem i Solen, og alle Fuskere kunde beraabe sig paa Vor Herre, der, forsaavidt han har skabt hele Verden, ogsaa har skabt dem. Lignelsen af Billedhuggeren, der ikke sauger selv sit Marmor af Bjerget, er yderst ulykkelig. „Han modtager det i sit Værksted tilmaalt og tilskaaret“ — siger vor Forfatter. Som om denne Tilmaaling og Tilskæring havde det Mindste tilfælleds med en foregaaende digterisk Uddannelse af et Æmne? Et Stykke (tilhugget hvordan man vil) af Marmorbjerget er hverken meer eller mindre for Billedhuggeren, end hvad et

Emne (hvilket man vil), som Stykke af Historien eller Fabelen, er for Digteren. „Han bruger ogsaa sin Model“ — tilføier han. Ganske rigtig! Her har vi en nogenlunde passelig Sammenligning. Men hvad har Modellen at gjøre med Stoffet? „Jo smukkere den staaer for ham, desto mere Grund har han til at haabe, at Værket vil lykkes“ — ender han sine Læresætninger. Fuldkommen sandt! Kun maae vi tilføie den Anmærkning, at, hvis Billedhuggeren ikke selv har gjort Modellen, bør den, som gjorde den, og ikke han, have Æren af Værkets Lykken som Konstværk. Som Haandværk alene kan han i saa Fald forlange sit Arbeide betalt.

Vi kunne virkelig ikke vel betragte Digterens seneste her for os liggende dramatiske Arbeide anderledes. Hvad enten det nu er en yderst fri Oversættelse af eet eller flere franske Boulevardstykker, eller en Ordunderlægning til et bekjendt pantomimisk Melodram, eller en dansk Dialogisering af Anton Walls tydske Fortælling — hvorledes og den smukke Model har været beskaffen, som stod for ham, og gav ham Grund til at haabe, det vilde lykkes — saa synes det, saaledes som det nu er, i alle dets udarbeidede Dele, mere at være gaaet ham hurtigt fra Haanden, end tænksomt fra Hovedet, eller følsomt fra Hjertet. Ingensteds spore vi sindigt Overlæg, næsten ingensteds naturlig Følelse, men overalt haandgribeligt Hastværk.

Vi skjenke Forfatteren naturligviis Planen. Skulde den imidlertid af en Hændelse ganske tilhøre ham selv — vi kunne ikke beregne Muligheden af hvorvidt to forskjellige Dramatiseringer af een og samme Røverhistorie kunne ligne hinanden — maae vi tilstaae, at den forekommer os yderst maadelig, for ikke at sige slet. Hovedbegivenheden, hvorom Alting dreier sig, den tredobbelte Myrden af Ridderen Aimar,

og hans Redning — det, hvortil saa mange Anstalter ere gjorte, det, hvorfor saa mange Djævle og Engle af begge Kjøn sættes i Bevægelse — er aldeles ikke motiveret, og i høieste Grad usandsynligt. Hvortil en heel Trop af yderst grusomme Røvere, der gaae paa Menneskejagt og komme hjem igjen, naar den i Kulen tilbageblevne Huusholderske med sin Gripomenus skal forrette Alting? Og hvortil dette al djævelsk Grusomhed overskrævende qvindelige Uhyre med hendes sammensatte vidtløftige Plan og tredobbelte Anstalt til sikkert at dræbe en enkelt Ridder, naar han dog eengang var i Kulen og ikke meer kunde undgaae samtlige bevæbnede Røvere? Med eet Ord: hvortil alle Anstalterne til at myrde med List i Voldsomhedens eget Sæde? Hvad vilde man sige i en Dramatisering af Syndefaldet til den Plan, at lade Satan forføre Eva til at spise af Æblet, naar baade hun og hendes Mand allerede vare i Helvede? Og dog vilde dette ikke være synderlig overflødigere, end Aimars Forførelse til at spise forgiftet Æggekage, efterat være kommen i en Røverkule, som den nærværende, „i hvis tørre Brønd der allerede ligge flere Riddere i kjærligt Favnetag oven paa hinanden." Det eneste Vink af Motiv, som bliver givet, er Prøvestykket, Herren taler om, som Juliane maa gjøre. Men dette er, naar man betænker Rocheloups Charakteer, værre end slet Intet. Hvorledes skulde han, der ikke engang tillader sine Knegte at slagte, finde Fornøielse i, at hans et heelt Aar respecteerte Dronning lærte det? Ligesaa uforklarlig er Camillos Opførsel, der af en Djævel pludselig bliver en Engel — og hvorfor? For at redde Ridderen Livet høit til næste Dag; thi hvorledes kunde Camillo vide i Forveien, at, hvis han og blev færdig med Herren, Juliane vilde blive færdig med den hele Bande? Saaledes er een Urimelighed indpodet den anden, blot for at lade den ge-

meneste af alle Rædsler paa en Skueplads voxe til en unaturlig Høide. Dette gjaldt den indre Plan; men nu den ydre, Stykkets Indretning i Tiden og Rummet! Grændseløsere Skjødesløshed lader sig neppe tænke end den: at lade endeel af første Handling spille Dagen efter endeel af den anden, og de sidste Scener af samme førend den allerførste. Dette var neppe i Forfatterens Model; thi det Mechaniske forstaae Ambigu-Comikerne fortræffeligt. I første Acts første Scene gaaer Solen ned, og Natten falder strax paa. Ridder Aimar gaaer med Camillo op til Røverborgen, og indlukkes der endnu om Aftenen. Efter en lille Hjertestyrkning i anden Act gaaer han op i sit anviste Sovekammer endnu før Midnat, og denne samme Nat er endnu ikke forbi mod Enden af tredie Act. Hvad der hænger sammen i Stykket spiller altsaa fra Solens Nedgang i første Scene til Midnatten i tredie Act. Vi ville nu see, hvad der foregaaer for vore Øine paa fire temmelig langt fra hinanden liggende Steder i disse faa Timer. Efterat Aimar har begivet sig paa Veien med Camillo op til Røverborgen, strax efter Solens Nedgang i første Scene, optræde Adelaide og Therese i Haugen ved en anden Ridderborg, og modtage ved hvilys Dag Besøg først af Bernard, Adelaides Fader, derpaa et meget stadseligt af Connetablen Amalrik, som Beiler til Adelaide, Richard af Orange, som Beiler til Therese, og endeel Pager. Connetablen gaaer sin Gang igjen, efterat have faaet Kurven. Imidlertid gjør hendes Fader Anstalter til et Jaords-Bal — og hun gaaer, efterat have krandset St. Georg til Hest, som staaer i Haven. Nogen Tid derefter kommer Richard med Therese — det bliver atter Aften. Adelaide kommer til, og alle tre tage Flugten. Efter et kort Mellemrum, som Musiken udfylder, kommer Amalrik, Connetablen af Frankrig, igjen med Ber-

nard og en heel Skare Hyrder og Hyrdinder — og Alting er nu færdigt til Ballet. Man skikker op at hente Borgcapellanen, for at vie Brudeparret, i det Grønne; men Connetablen har Taalmodighed, og det opsættes. Der stødes i et Horn, og alle Connetablens Krigere komme bevæbnede. Hvad der er paa Færde, veed man ikke. Temmelig lang Tid derefter findes Røverne leirede i en Skov, og, efter et Gilde der, befaler deres Hovedsmand Henrettelsen af een iblandt dem. Han bliver ført bort, halshugget og begravet. Efterat alt dette er skeet, bringes de fra Borgen Hauteroche flygtede Tre, Richard, Adelaide og Therese, fangne til Røveranføreren Rocheloup. Denne beslutter at føre dem med hele Banden til sin Borg. Endelig komme de til denne mod Enden af tredie Act. Vindelbroen trækkes op, de komme ind i Borgegaarden, gaae Alle ned i Kjelderen, for at see den Kilde, Juliane fortæller dem, hun har opdaget — Jerndøren slaaes i over dem — Camillo dræber Izarn — og Duehuset i Gaarden bliver stukket i Brand. Branden bliver seet i fjerne Egne og paa fjerne Borge. Riddersvende og Hyrdefolk komme, for at slukke — Connetablen og Bernard ligeledes — og endnu er Natten ikke forbi, der ovenikjøbet er en kort Sommernat. Hvis man og blot antog en Fjerdingvei mellem disse Borge — hvis hele Røverskoven ikke var større end Søndermarken — vilde alle disse Optrin og Optog i een Nat være umulige — ikke at tale om, at Solen gaaer ned tvende Gange. Charaktererne vilde vi med Fornøielse ogsaa skjenke Forfatteren, hvis de vare blot unaturlige; men nogle af dem ere virkelig lidt mere, nemlig modnaturlige. Han synes selv, at have følt dette, hvad Røverhuusholdersken angaaer, som han „for at give Sandsynlighed“ har gjort til Zigeunerinde. Vi maae anmærke til de stakkels Zigeuneres Forsvar at, tværtimod dette Navn gjør Usandsynligheden

mere stødende, da Grumhed er langt fra at være hiint adspredte gamle asiatiske Folks Charakteer. De ligne fra Vildhedens Side langt mere Otaheitere end Javanere. De rapse gjerne, men de slaae sjelden ihjel uden yderste Nød. Høist pudseerligt er det ellers, at Birgitte, som Zigeunerinde, er en Grevedatter. Som om man kunde blive Zigeunerinde! Det ophæver jo desuden Forfatterens Beviis paa en saadan Naturs Mulighed; thi at et blot Navn skulde bevise Noget, kan dog ingenlunde være hans Alvor. Men selv om Forfatteren, istedetfor den høist tilgivelige Tilbagesætten i Tiden, havde tilladt sig en virkelig Forplumring i Rummet, og havde gjort hende til Menneskeæderinde, vilde han aldrig kunne forsvare hendes cultiveerte Gudsbespotten og Haanen af al Samvittighed, hendes yderst forfinede Savn af „Farens Vellyst“, hendes satanisk kildrende Fryd over „at see en Piil bore sig i et uskyldigt Liliebryst“, og hendes meer end sataniske Destillering af Røversnapser. Shakespeares Kaliban vilde betænke sig paa at have en Grevedatter til Huusholderske, der, Tak skee hendes Zigeuneropdragelse, havde bragt det halv saa vidt i Lyst til Ækkel, for blot at ækle, som hun. Macbeths Hexe brygge rigtig nok afskyelige Drikke; men deels ere de overnaturlige i Luften forsvindende Væsener, og hverken Zigeunerinder eller Grevinder, deels er deres Drik bestemt til noget ganske Andet end til at styrke Folk, og deels endelig er den (hvad der her er det Vigtigste) ulige mere poetisk. Blot fortalte, især i skjønne, velklingende Vers, vilde maaskee alle de Vederstyggeligheder, Forfatteren opvarter os her med, ikke blot kunne taales, men behage; thi de fare da flygtigt Indbildningskraften i en betydelig Afstand forbi; men, fremstillede til offentligt Skue paa Scenen, hvor det Ækle berører ogsaa den ydre Sands, rykkede saa nær som muligt i Rummet og i Tiden, og uden al Idealisering

selv af Sproget, ere de i høieste Grad væmmelige. Homer fortæller rigtig nok i sin Odyssee høist modbydelige Kraftyttringer af sin drukne Cyclop, og Theokrit lader sin Hex brygge temmelig birgittiske Viinkandeler; men disse græsselige Spyfluer fare, som Virgils Harpyer, Øret forbi paa melodisk susende Vinger. Paa Skuepladsen derimod ville de meer end høres. Scenens maa netop af denne Aarsag være den peneste af alle Muser. Vi frabede os al Indvending af hvad Forfatteren kan have hørt eller læst om den temmelig smudsige Aristophanes, der, trods alle Tvetydigheder og Plumpheder, af Plato selv blev kaldet Gratiernes Digter; thi deels vare Grækenlands Sæder ikke vore; deels druknede denne atheniensiske Holberg sin Smuds, liig den romerske, parisiske og kjøbenhavnske, i lunefuld Vittighed; deels endelig (hvad der uendelig forandrer Sagen) var Aristophanes sit Sprogs ziirligste Stiildanner og ypperste Tonekonstner. Ingen Digter overtraf Reenheden af hans Diction og Skjønheden af hans Vers. „Der er Intet saa raat og græsseligt“, siger Roms fuldmyndigste Dommer i slige Sager, „at jo Sprogkonsten kan mildne det.“ Vor Forfatter kan ikke nokssom fjerne sig fra det Ækles Grændser, da han netop i Sprogreenhed, Stiilziirlighed og skjøn Verskonst — især siden han kom tilbage fra Tydskland — er længere tilbage end nogen af Danmarks øvrige Digtere. Disse Ord ere haarde, men sande. Beviserne for deres Sandhed ligge for alle paa Sproget nogenlunde opmærksomme dannede Læseres Øine, paa ligesaa mange Steder, som hans trykte Værker har Sidetal — og i den seneste Tid paa i det mindste dobbelt saa mange.

Vi vende tilbage til den afskyelige Hex, der, iblandt andre Røverkulehuusholdersker, erindrer os een i den virkelig gyselige, men ikke mindre end blot fantastiske engelske Roman:

Caleb Williams. Skrækkeligere kan man neppe forsynde sig imod al Gratie, end Forfatteren har gjort det i hendes Udmaling paa Naturens, Konstens og Smagens Bekostning. For endnu mere at hæve de baade physisk og moralsk ækle Karrikaturtræk i denne „for Middagssolen med Svinefedt indbeisede visne Beenrad“ stiller Forfatteren ved Siden af hende et fiint velopdraget Fruentimmer, der taber al Uskyldigheds Duft, naar man erfarer, at hun et heelt Aar holdt et Selskab ud som hendes, uden i mindste Maade at have skjæmmet sig. Det smukke Kjøn bliver overalt ikke mindre end ridderligt behandlet af vor dramatiske Digter, fra den Tid af især, han begyndte at skrive Ridderspil. Adelaide er, trods Krandsningen af St. Jørgen og alle hendes fromme Capellanviser, en yderst letsindig Flane, der løber omkring i Skoven om Natten med unge Vaabendragere, som ingen Ting. Man nødes til („efter et Dieblik Grunden“) om begge disse Damer at istemme Connetablens Dom, S. 154:

„En Hustru et Aars Tid hos Røvere,
„Den Nød er haard at knække! — Men en Brud
„En Sommernat i Skoven med sin Elsker,
„Det er en Ferskensteen, som knækker Tanden!“ —

Therese med hendes Richard erindrer os det lignende overflødige Elskerpar i Hugo von Rheinberg.

Den anden modnaturlige Charakteer i Stykket er Camillo, en hellig Røverknegt, der hverken er meer eller mindre end Skurkeri og Ædelmod, Falskhed og Aabenhjertighed, Feighed og Tapperhed, Grumhed og Fromhed i een Person. Han hører aldeles til Familien af disse splinternye Oehlenschlägerske moralske Mulatter fra Wilhelm af i Axel og Valborg til denne sidste, hvorom man kunde fristes til at sige med Jesper: „Man skulde tænke, en Løve havde været

Herrens Faer og et Faar Herrens Moer." Hans underlige Religiøsitet beskriver han selv saaledes:

„En Røver fræk jeg Troskab svor
„Forført fra Gud ved Helvedglandsen,
„Jeg svor i Kirken paa Monstrantsen,
„Og Himmel! jeg har brudt mit Ord.

„Eet har jeg kun, endnu en Færd:
„Jeg redder den, jeg vilde døde.

(Det er jo netop deri hans Ordbrud bestaaer).

„Naar det er skeet, saa lad mig bløde,
„O ædle Ridder! for dit Sværd."

Dette kunde endda være hvad det var med denne „Kamp af Troskabseden imod Samvittigheden" (som Aimar forklarer det), hvis Forfatteren havde angivet mindste Grund, enten til hans Lokken i Musefælden af en Ridder, han ikke kjendte, eller til hans Livsopoffrelse for den selvsamme Ridder, uden videre Kjendskab. Med alt det bærer han et gammelt rustet Søm fra Golgatha paa sit Bryst, der, som han troer, gjør udræbelig. Han er, for Resten, den eneste i Stykket, der motiverer sin pludselige Syngen midt i Snakken (en overhovedet overordentlig Pudseerlighed i et Syngestykke). Aimar (som ikke synderlig troer ham) siger nemlig, idet han træder ind i hans Sovekammer:

— — „Du frister
„Mig anden Gang idag. Jeg seer min Fare!
„Troer du, jeg løber atter i din Snare?

Uagtet der virkelig er den yderste øieblikkelige Fare for dem begge, svarer Camillo, med Ridderens Kaardespids mod sit Bryst:

„Hør mig! Jeg fødtes under Laurens Kroner;
„Jeg give maa mit Hierte Luft i Toner."

og synger derpaa Balladen om sit Levnetsløb. Neppe har en pludselig Syngen nogensinde været underligere motiveret, og underligere anbragt. Den, som fødes under et Laurbærtræ, maa altsaa synge?*) — Laurea donandus Apollenari!!! Sangen rører ogsaa Ridder Aimar, der raisonnerer sig Personen ganske naturlig, som følger:

„Du er en sværmerisk Italiener,
„Hvem Lidenskab forførte
„Til blodigt Mord. I ubekiendte Lande
„Traf dig en Røverbande,
„Tvang dig til Troskabseed; og Troskabseeden
„Nu kiæmper atter med Samvittigheden.“

Det er simpelt, som Fod i Hose.

Connetablen af Frankrig, Almarik, er, som han er, en ganske anden Anachronisme end Zigeunere „i Ludvig den Helliges Mindreaarighed.“ Han har en Tænkemaade, Tone og et Galanterie, som i det Høieste kunne være halvtredsindstyve Aar gamle. Han taler om „vore Philosopher“, om „Statsmænd, som kæmpe med det Virkelige“, og „Plutos Ran af Proserpine“, og om sin tabte Gemalinde, som om en tabt Pudel.

— — „Paa Jagten
„Et Vildsviin satte ligemod Grevinden —
„Hun flygted i den mørke Skov. Hun skreeg —
„Hun skreeg — og taug. Og har fra denne Stund
„Ei skreget siden.

Adelaide.
„Og hvor blev hun af?“

Connetablen (trækker paa Skuldrene).
„Man sagde mig, at hvor hun havde skreget
„Var en uhyre Kløft. Formodentlig

---

*) I Forfatterens Sigrid (Digtninger S. 5) hedder det:
„Og giver Norden bedste Stof til Toner,
„Saa tones atter (wiederum) bedst bag Laurens Kroner.“

„Har atter Pluto ranet Proserpine.
„Grevinden var saa smuk! Jeg tabte meget;
„Men som en Christen bør jeg ei fortvivle". —

Det kalder jeg at male fransk Letsindighed med stærke Træk, især naar man betænker, at det er til Damen, han gjør sin Cour, han siger det. Men i Ludvig den Helliges Mindreaarighed synes det dog vel for moderne. Rigtigt siger Adelaide:

„Vi leve i en Tid, hvor Alting vakler.
„De gamle Forhold løses; nye knyttes."

men det samme kunde hun sige om vor yderst moderne Tidsalder. Ridder Bernard er en Karrikatur af en forfængelig Nar — og Røverne lutter Karrikaturer af gemene Krabater, mærkværdige blot ved deres Kundskaber saavel i den celtiske, som græske og romerske Mythologie. Især er „Diamanten iblandt disse Blodrubiner", Izarn, en sand Forfiner af Haandværket:

„Captain (siger han) den største Vellyst er at synde;
„Og ingen Spas er stor, som den der koster!"

Lagt en Erkekantsler, eller i det mindste en Erkebisp, i Munden, vilde denne Sentents lade sig høre; men i Flabben af en gemeen Tyvekneqt klinger den lidt vel raffineret. Den bekjendte Anecdot om Røveren, der reddede sit Liv ved at bede de Overumplende strax gjøre det af med sig*), fortæller han iøvrigt saa slet, som muligt.

„Hvad giorde jeg? Jeg stille ned mig sætter,
„Og viser paa min Hud dem nogle Pletter,
„Og siger ganske rolig: Jeg har Pesten.
„Knap hørte de, jeg talte,
„Og saae de Pletter, som jeg kunstig malte,
„Saa vige de, som hierteløse Fianter" — o. s. v.

*) — — „ouvrant sa veste
Frappés! s'ecria-t-il de grace, j'ai la peste."

Som hovedløse Fjanter skulde han sige — da de jo saae, han malte Pletterne.

„Knap hørte de, jeg talte,
„Og saae de Pletter, som jeg konstigt havde malet —

burde det hedde; men saa falder det vittige Apropos bort. I den hele Fortælling er ikke mindste Sands, hverken paa den ene eller paa den anden Maade.

Hvad Sproget, Dictionen, Versene i dette uhyrlige Stykke angaaer, da kjende vi virkelig ikke Mage til sammes Skjødesløshed, Forplumring og Slethed i noget andet dansk Skuespil, Original, eller Oversættelse. Ikke blot den simpleste Grammatik og Metrik, men den almindeligste naturlige Logik er saaret paa hver Side fra Begyndelsen til Enden; det koster ordentlig Møie at læse det, for Enhver, der tænker det Mindste ved hvad han læser. Var det ikke af en Digter, der engang (skjøndt aldrig fra Sprogets og Stilens Side) har leveret et Mesterstykke — var det ikke ved Hjælp af en fortryllende Musik, og et tildeels ypperligt Spil, blevet interessant som Forestilling, vilde vi finde det ligesaa meget det unyttigste, som det ubehageligste Arbeide af Verden, kritisk at gjennemgaae, hvad der i det Hele og alle Dele er saa dybt under al Kritik. Men foruden det Hensyn paa Forfatterens Navn og farlige Exempel, paatrænger sig os, efter en alvorlig Gjennemlæsning, en ganske egen Grund til at værdige det udførlig Drøften, den nemlig, at det indeholder en næsten utrolig fuldstændig Prøveliste paa alle de Feil, Digteren for Skuepladsen, for Sangen, for Declamationen og selv for den blotte simple Læsning bør undflye. Det er, som om Forfatteren deri havde villet levere et Mester-Fuskeri — ved Overtrædelse af alle hidtil antagne Konstens Regler. Saaledes er f. Ex. paafaldende, at han ikke har ladet det blive ved at blande bundne og ubundne Vers, i

Fleng, med hinanden, som i nogle af hans andre Stykker, men, ligesom for at indføre een Synd imod de store Bud i Digterloven meer, lagt sine elskovsfulde Damer, i sværmeriske Scener, de haardeste Jamber, og sine vilde Røvere derimod, i de græsseligste Optrin, de blødeste rimede Vers i Munden. Der fattes virkelig blot, at Arierne skulde være aldeles i Prosa, ligesom Mord-Fortællingerne ere i Riim, for fuldkommen at bagvende den Lov, der hidtil har gjældet for Anbringelsen af Dictionens Dur og Moll i dramatisk Poesie. Hvor Adelaide og Therese, for Exempel, i deres idylliske Scene krandse hinanden som Brude, klinger det i martialske Jamber saaledes:

Therese.

„Therese følger, som en lille Hund a)
Sin Herre, hvor I gaaer. Vær I forsikkret.

Adelaide.

„Den største Glæde, jeg kan tænke mig,
„Var, at vi begge fæsted hver sin Ridder, b).
„Og boede nær paa tvende Nabofielde
„Skraas overfor hinanden c). Kun en Kløft,
„Hvor Klippestrømmen skylled under Broen, d)
„Adskilte vore Borge.

Therese.

„O kiære Frøken!
„Giør mig ei meer forstyrret end jeg er!“

Adelaide.

„Han elsker dig igien. Bad han ei dig
„Om Baandet til sin Hielm i Skranken sidst?“ o. s. v.

Derimod, hvor Røvercapitainen i den vilde Skov mod-

---

a) En nysselig Lignelse!
b) En Pige fæster sig en Brudgom!
c) Naboer skraas over for hinanden — i et Sprog, som har Gjenboer.
d) Skyller er et activt Verbum.

tager Rapporter af sine Knegte, klinger det i lutter qvindelige Riim saaledes:

Roux.

„Captain! jeg kan ei snakke
„Men handle. Tag til Takke!
„Jeg gik med mine Gutter,
„De Flest' endnu Rekrutter,
„I Maaneskinnet, stakket før Bataillen
„Til Galgen!
„Jeg bød dem under Steilen Troskab sværge,
„Og sagde: I skal hærge —
„Og talte — Hvad jeg talte
„Det har jeg glemt! Men Midnatshanen galte.
„Paa Stangen sad et Ho'de
„Og gloede." — o. s. v.

Næsten heelt igjennem bliver sjunget, hvad der egentlig blot burde tales, og talet, hvad der bedre lod sig synge. Saalænge, f. Ex., Aimar sværmer rolig i Scenen med Camillo, før han gaaer med ham op til Røverborgen, snakker han; men neppe faaer han Hastværk, før han begynder at synge:

(Sang.)

Aimar.

„Saa skynd dig, Jæger! Lad os ile
„Mod Ridderborgen op!" o. s. v.

De Følelser, Aimar alene, i Begyndelsen af tredie Handling, udtrykker i Snak, ere netop noget af det syngeligste i hele Stykket — den hele Side, 103, er en virkelig Arie; derimod er den indtrædende Camillos Sang en blot forklarende Fortælling — og noget usyngeligere end Bernards gemene Sludder, S. 33, lader sig neppe tænke — med mindre alt det er syngeligt, der ikke er sigeligt. Allerede Aimars første Sang, hvormed Stykket begynder, er et Mønster paa Usyngelighed. Først beskriver den i en Strophe Tordenveiret i Detail, hvor det pudseerlige Billede forekommer:

„Selv Biergenes Skulder
„Dybt Slaget af Lynene føler.“ *)

og det endnu pudseerligere:

„Den mørke Befæstning nedsender
„Sin Straale med Iil;“

Det er at sige: Mørket skynder sig at tænde Lys. Iilen er tillagt Befæstningen istedetfor Straalen. Siden falder og spørger den paa eengang i næste Strophe, og paalægger sig selv Taushed:

„Sylvester!“ (Udraab) „Kun Ekko svarer!“
(Reflexion)
„Hvor blev de tappre Skarer?
(Spørgsmaal)
„Roland! Clermont! Henry!
(Det erindrer om „Kikibusk! Artman! Diane!“)
„Hvor skal jeg dem i dette Mørke søge?
(Spørgsmaal)
„Forgiæves Stemmen lyder.
(Reflexion)
„Men stille! (Lad mig lade være at synge!) Skyen bryder!
„Og Solen skinner i de tunkle Bøge. **)
(Reflexion)

Derpaa fortæller, beskriver og raisonnerer den i tredie Strophe. Man indseer letteligt, at ingen Tonekonstner er istand til at udfinde en passelig Melodie til et saadant Sammensurium, men nødes til at lade sin Musik udtrykke noget ganske Andet end Ordene.

---

*) Biergene (i Pluralis) har een Skulder (i Singularis); denne føler eet Slag (i Singularis) af Lynene (i Pluralis). — Værre kan man dog neppe holde Huus med Grammatiken i to korte Linier.

**) Naar Rimet fordrer det, sætter vor Forfatter frisk væk Activum for Passivum; Skyen bryder, for Skyen brydes — S. 5. Skoven hvælver, for Skoven hvælves.

"Livsaligt ender Dagens Aften."

hedder det ellers allerede her, S. 4. Naar Aftenen ender, er det Nat. Desuagtet:

"Der staaer han hist i Aftenrødens Lue!"

hedder det strax derpaa (S. 5); men det vil Intet sige. Camillo bemærker (S. 7):

— "Paa Haaret
"Man skiller Ulv fra Faaret; *)
"Men Mennesker, især saa henad Natten
"Man kiender ei paa Kiolen og paa Hatten. **)

Længe efter hedder det med alt dette, trods Aftenens Ende og Nattens Begyndelse (S. 17):

"De sidste gyldne Straaler smile
"Nu giennem Bøgens Top." —

og S. 19:

"Ifald du længe det opsætter,
"Vil Natten falde paa."

Hvilket er hvilket? Er det Aften, eller Nat? Men hvad vil det sige paa et romantisk Theater? Maa man dog takke Gud, hvis en ægte romantisk Digter ikke lader Solen reent ud staae op, istedetfor at lade den gaae ned, om Aftenen! Her imidlertid vilde Solens Opgang mindre støde, end dens Nedgang; thi naar Aftenen er endt, er Opgangen, høit imod Norden i det mindste, mulig.

S. 4.

"Uhelдig Ridder, fulgt af Stormens Brede."

(Man kan altsaa sige fulgt istedetfor forfulgt?)

S. 5.

Aimar.

"Hvo er du, vakkre Spillemand, som færdigt
"Formaaer at tolke værdigt

*) Os synes, at netop Haaret er hvad der er hinanden ligest paa en Ulv og et Lam.

**) Os synes, at man netop ved Nattetider derpaa kiender Mennesker fra andre Gjenstande.

"De Følelser, som Hiertet har i Eie
"Igiennem Malmets huultomslyngte Veie?
"Hvor er du? lad dig skue!
"Der staaer han hist i Aftenrødens Lue,
"Og læner sig, med Knæet
"Slyngt over Benet skiødesløst til Træet."

Hvilket Galimatias! færdigt for færdig — Følelser, som Hjertet har i Eie, for hjertelige Følelser — og tolke Følelser igjennem Malmets huultomslyngte Veie! Er Valdhornet da af Malm? og hvis saa er, gaaer der meer end een Vei fra Mundingen til Enden? Hvad er huult omslyngte Veie i alt Fald? — Og "Knæet slyngt over Benet?" Benet slyngt over Knæet lod sig bedre høre.

S. 6.

Aimar.

"Hvem er du?

Camillo.

Mine Triller
"Har sagt jer det. Jeg er en Valdhornspiller!"

(Altsaa paa Trillerne kjender man en Valdhornspiller?)

Aimar.

"Der har du Ret! men det er ogsaa Flere?

(Hvad kan han sige sig at være, som ikke Flere er?)

S. 8.

Camillo.

"Tit vender Lykken sig, som Sivet,"

(For at rime paa "Livet").

Aimar.

"Jeg var et Barn. I Natten ud, den sorte,
"Jeg flygter bleg. Da aabner sine Porte
"Mig huldt en Ridder, rørt af mine Klager."

Som om det havde kunnet trøste ham at gaae ind af alle

Portene paa eengang! Eller aabnede Ridderen maaskee Portene blot for hans Klager?

„Og holdt opmærksom Vagten
„Ved Krigen, i Turnering, og paa Jagten“ —

Han holdt Vagten opmærksom, det vil sige, sørgede for, at Vagten ikke sov ind — holdt Vagt over Vagten!

S. 9.

„Opdragen ved en deilig Piges Side
„Blev snart Adelaide
„Mit Hiertes Herskerinde,
„Mit Livs, min Døds, min Kiærligheds Gudinde.“ —

Det klinger prægtigt; men hvad vil det sige? Adelaide, opdragen ved en deilig Piges Side, blev snart hans Livs Gudinde, hans Døds Gudinde, hans Kjærligheds Gudinde. Blev Adelaide da elskværdigere formedelst den deilige Pige, ved hvis Side hun blev opdragen? Hvad er det at være Ens Døds Gudinde? —

„Den ædle Raimond! Kiætternes Forsvarer,
„Som lagde selv sin Haand paa Pavens Skarer.“ —

Han var Kjætternes Forsvarer — og velsignede dog Pavens Skarer! Thi lægge sin Haand paa Nogen har dog ingen anden Betydning.

S. 12.

— „Modsatte Flammer
„Af dem, som Eder nærte,
„Mit Inderste fortærte,
„Og jog mig til Ardennerskovens Stammer.“

(Man maa her sige med Aimar:
„Hielp Nøglen til din Gaade mig at finde!“)

Overalt er det os Gaaders Gaade, hvorledes en Digter, som Hr. Oehlenschläger, kan tillade sig at behandle Sproget med en saa uendelig Skjødesløshed, som næsten hver Linie i

dette Stykke røber — hvorledes kan han indbilde sig, at en bestandig Vaasen i oven i Kjøbet slette Riim, hvis den og for en Deel undgaaer Opmærksomheden paa Scenen (hvor saa meget Andet beskjæftiger den kun halvt hørende Tilskuer) lader sig læse uden Ækkel af nogenlunde dannede Mennesker — og hvorledes hans æsthetiske Samvittighed ikke tilhvisker ham (forinden Kritiken udraaber det overlydt), at hans sidste Stykker bestaae saa godt som af lutter Pletter. Vi maatte udskrive i det mindste Halvten af disse, hvis vi vilde anføre alle de aldeles utilgivelige Feil, der retfærdiggjøre denne vor Dom: at der paa Dansk ikke existerer noget i det Hele slettere stilet og versificeret Drama. Vi ville dog udpege nogle endnu for de Læsere, der behøve at tage og føle paa, hvor langt vi ere fra Uretfærdighed i vor Fordømmelse af Røverborgens Bommertkule.

S. 14.

— — „I disse Skygger,
„Hvor Ulven hyler, og hvor Ørnen bygger —

(ja nu bygger Ørnen i Skygger!)

„Hvor Krigen raser, og hvor Alt er værre —

(værre end hvad?)

„Fandt jeg min Ro; og tiener nu — min Herre.“ —
„ Jeg laae med Pialter her i Fieldets Revne;
„Udmattet af at tigge
„Til Ridderen, som — gik, og lod mig ligge.“

(uden at takke ham for, at han tiggede til dem!)

S. 15.

— „Nu tiener jeg ham tro!

Aimar.

Det bør formodes!“

Camillo.

„Jeg ellers var en Judas, en Herodes."

(for Rimets Skyld).

S. 17.

— „Mon ikke Jorden i sin Vrede
„Mig sluger i sit Skiød?"

(Med Jordens Vrede mener Forfatteren Himlens; men hvad kan han mene med Slugen i et Skjød?)

Aimar.

„Hvad mumler du?"

(Camillo sang netop).

Camillo (høit).

„Mod Granens Kroner,

(Een Gran har flere Kroner!)

„Høit over Krat og Torn,
„Jeg først maa støde trende Toner
„Mod Borgen i mit Horn."

(Borgen i Hornet!)

S. 18.

— „At dræbes i saa ung en Alder,
„Det er en blodig Synd."

(At dræbes er en Synd!)

S. 19.

— „Han er en Provencal, (tilforn hed det Provençaler) en Kiætter,
„Og han maa dog forgaae."

(Ja! hvad maa ikke forgaae!)

„Velan jeg maa blæse, som Ulvenes Skrig,
„Naar hungrig de lugte det blødende Liig."

(Ulvenes Skrig blæse — Ulvenes Skrig lugte).

S. 21.

„Før alle Biergets Kroge,
„Der bugte sig, som Snoge."!!!

Aimar.

— „Saa skynd dig bare!"

(Hvorfor ikke barestens?)

S. 22.

„Hielp Gud til Farten!

(De gaae.)

(Hvilken Fart?)

En meningsløsere Romance lader sig neppe udjaske end den, Adelaide og Therese synge S. 22 og 23. Man læse den — og dømme. Den slutter saaledes:

„Han iler vild til Jordans Flod
„Og troer at glæde Gud med Blod."

og Therese siger:

„Hvor Capellanen digter fromme Viser!

S. 28.

Bernard.

„Du skulde drages op" —

(drages op, istedetfor opdrages!)

S. 38.

(Sang).

Bernard.

„Viis ham din lille Have!
„Og hvordan du kan grave,
„Din kiære Fuglerede,
„Og dine Blomsterbede." —

(I en Sang maa det nødvendig klinge, som om det var Fuglereden, hun kunde grave).

S. 40.

Adelaide.

„Man siger om de Franske,
„At det gaaer dem, som Vinen: først den bruser
„Med dunkelt Skum, men klarer sig med Tiden."

(Dunkelt Skum!!!)

S. 46.

Almarik.

„Det er ei førstegang, at man har lagt
„En Jomfrues Liliehaand i Ridbrens Høire —

(Intet Under, at Hr. Frydendal forplumrede sig i Declameringen af disse Vers!)

S. 47.

Yderst pudseerlig er det i Adelaides flaue Bøn til St. Georg (hvis Statua equestris for Resten paa Scenen mere synes at forestille Hellig Anders, der, som bekjendt, indreed Slagelses Marker paa et nattegammelt Føl), at hun i Begyndelsen af samme kalder ham Sanct Georg, og i Enden Georg ligefrem:

„O Sanct Georg! som dræbte fæle Drage!
— — — — —
„Og da skal Taaren flyde,
„Georg, med Tak til dig!“ —

For ret at føle den hele Pudseerlighed, lade man ham hedde med sit danske Navn Sanct Jørgen:

Sanct Jørgen! du som dræbte fæle Drage! o. s. v.
— — — — —
O! da skal Taarer flyde,
Jørgen! med Tak til dig!“

S. 48.

„I disse stille Skygger,
„Hvor Flora Templet bygger —

(hvilket Tempel?)

„Jeg sværger dig min Kiærlighed til Døden —

(ikke en Andens)

„Du er min første Kiærlighed, jeg føler
„At intet Luen kiøler.“ —

(kjøle en Lue!)

Therese.

„Mit Hierte vilde briste,
„Ifald den Første ikke blev den Sidste.“
(hvor vittigt!)

S. 50.

Richard (henrykt).

„Det var den bedste Gave,
„Som Adam fandt i Paradisets Have:
„Og Himlen selv, med Alt hvad den kan hædre,
(hædre Himlen!!!)
„Besidder ingen Bedre!“ —
(Det kan man kalde Henrykkelsens Sprog!)'

S. 53.

„Hulde Pige; thi saa røver
„Bierget, hvad det eier bedst.“!!!

Krigerne.

„Til Vaaben i Gevær!!!

Bernard.

Til Vaaben i Gevær!!!“

Chor.

„Er Fienden alt nær?“

Bernard.

„Til Vaaben i Gevær!!! — !!! — !!!

S. 58.

„En gammel forfalden gothisk Sal med Blyruder“ —
(Som om Ruderne vare af Bly!)

Juliane.

„Den Arme vakler,
„Som Sivet mellem sin Samvittighed,
„Sin Eed. —
(Vakle sin Eed! vakle som Sivet! vakle mellem sin Samvittighed!!!)
„Du veed, at Roucheloups Taalmodighed
„Er overstyr“ —
(gaae overstyr hedder det).

S. 67.

— „Og ingen af hans Giester har endnu
„Vist kunnet klage over ham.“

(men uvist!)

S. 81.

„Vel Kok og Kielderſvend og Røglerne
„Dog eengang vende Næſen hiem fra Jagten.

(Saa ſkjødesløſt taler Ingen, ikke engang en Hex).

S. 83.

„Skyggen ſkiuler dunkle Krat.“

(hvorledes kan en Skygge ſkjule det Dunkle?)

„Skyen blege Stierne ſkiuler.“

(det gaaer an).

„Slangen gaaer ved Træets Rod.“

(den har faaet Fødder at gaae paa!)

„Ulven ſtaaer ved ſine Huler,“

(ved flere Huler paa eengang!)

„Tørſter hungrig efter Blod.“

(Det fattedes endnu til fuldkommen Sprogmisbrug: at lade Hunger tørſte — og lade Tørſten være hungrig!)

S. 86.

Sov vel nu, ſov vel! Eders Dør kan iſlaaes;
„Den eier en prægtig, en dirkefrie Laas!“

(Det er prægtige dirkefrie Vers!)

S. 88.

„Saa ſmedder Diævlen ei i Satans Esſer
„Som jeg i disſe Krige!“

(Djævlen og Satan ere her to forſkjellige Perſoner, hvoraf den øverſte — Djævlen ſelv nemlig — ſtaaer i Tjeneſte hos den Underordnede, og ſmedder i flere Esſer paa eengang! — Det kan man kalde et djævelſk Arbeide!)

„Andægtighed er Prop i Giftens Flaske.“???

S. 89.

„Han førte med en Kasse Ædelstene;
„Og endnu meer: En Garde!“
(Hvad mon det er for en Tingest?) —

S. 91.

„Men Roux, som sidder der, liig Kæmpeguden,
(Thor formodentlig).

„Fiirskaaren, som en Herkules, paa Huden;“
(fiirskaaren paa Huden!!!)

S. 92.

„Saa gik vi sagte ned ved Maanens Lue“ —
(Lue og Skin gjælder overalt vor Forfatter eet, kun at han dog helst bruger det modsat den egentlige Talebrug).

„Til Magazinet, brød i Vagtens Stue“
(istedetfor brød ind i).

„Brak Stolebeen af Stolene hveranden“ —
(Som om man kunde brække andre Been af Stolene, end Stolebeen! Men hvad vil det „hveranden“ sige? Brak blot hveranden af dem Stolebeen af? eller brak de Stolebeen af hverandre?)

S. 93.

„Saa vælg dig til din Lieutenant en Skakker!“
(For Rimets Skyld kan man gjerne kalde en Skakkrer en Skakker, en Sladdrer en Sladder, og en Pladdrer en Pladder. Men den, der hamrer slige Vers, maa heller ikke have noget imod, at man kalder ham en Vers-Hammer).

S. 94.

Roux (med et stolt Blik).
„Troer I at det mig skrækker!“

Rocheloup.
„Før ham bag hine Hække!“
(Hækker for Hække
Vershammeren ikke forstrække).

Men, sandelig! vi holde det ikke længer ud at afskrive blot Tiendedelen af de utilgivelige Sprog- Stiil- og Vers-Bommerter, hvoraf dette Konsten, Culturen og den sunde Sands trodsende Stykke vrimler. Vi fristes her allerede (S.95) til at udbryde med Roux (der tørrer sig om Munden, og bukker).

„God rolig Nat, i Kiæltringer tilsammen!“

thi sande logiske, grammatiske og orthographiske Kjæltringer*) ere dog vel Tanke- Sandse- og Skrivfeil, som ovenstaaende og følgende: „bide i Græsset med Nakken“ (S. 98) — „starblind“ for stærblind (100) — „støde Dolken i Talgen“ (sammest.) — „uforfærd“ for uforfærdet (105) — „Gravens Gnister“ (106) — „Laurens Kroner“ „vinke med Hævnens Blik“ (sammest.) — „klynge en Brud til sit Hierte“ (107) — „en Vellystflamme, som koger“ (109) — „en Skurk, som rokker“ — „Hekate og Dødens Beenrad med sin Lee“ ved Siden af hinanden (sammest.) — „et fortræfligt Taffelrunde“ (110) — „vikle en Trøie paa Bolsteret“ (112) — „støde i med Sværdet“ — „sætte Staalet til Hialtet i en Krop“ (sammesteds) — „lyseblaat Stierneklæde“, Sternentuch! (103) — „svede i Skiærtsildshede“ — „Dine, som saare med deres Taare“ (sammest.) — „en Lue, som flokker sig om Ravnelokker, og nænner ei at svide!“ (114) — „Begynde en Sang nyt“ — „en Fare, som er længe staaet over“ — „slynge et Røgekar“ (sammest.) — „rædde“ bestandig, for redde — en Bon-Arie, som den „116“ — „vendes til“ istedetfor vænnes til (118) — „en Strube paa Skuldrene, hvoraf Blodet sprang, som Vandspring“ (119) — „Den hellige Marias Skiold“ (123) —

*) o: keltiske eller celtiske Barbarismer. —

„hvile paa sit Laurbær“ (124) — „indlade ad en Broe“ (126) — „vie et Jern til Døden og til Livet“ (127) — „Smaadyr, som sukke for en Tigerkat“ (128) — „Røvermod uforduuklet af en Klapperslange“ (129) — „Ridkiærhed“ for Skinsyge (131) — „Føle Plasken“ (134) — „opsætte Tørsten et Dieblik“ (135) — „slumre bag Kirkens Krog — død bag Kistelaaget“ (140) — „en Maane, som bryder sin Sky“ (142) — „lade Barmen svulme kiærligrund“ — „sees og trykkes atter til en Favn“ (sammest.) — „træffes atter“, for: træffes igjen (148) — „Høiagtelse for fremmed Eiers Grunde“ (sammest.) — „I Herrer! Tid mig give!“ for: giver mig Tid! (149) — „Ønske een Lykke tilbage“ istedetfor igjen (157) — „en Grædepiil, som hang i Støv“ (sammest.) — „en Taare, som er flydt“ — og „Blod, som er rundet“ — (a passivis flydes og rindes) (159) — sande logiske, grammatiske, graphiske Kjæltringer! gjentage vi; og pidskes maae de ud af Dannersproget med Satirens Svøbe, hvis de ikke løbe deres Vei paa Kritikens alvorlige Bud.

„Men“ — siger den upartiske Læser, der sikkert, trods al dens Strenghed, har fundet vor Kritik fuldkommen retfærdig — „hvorledes gaaer det til, at et Theaterstykke, saa slet digtet og saa slet skrevet — saa fuldt af alle mulige Slags Feil, og især vrimlende af de allerværste: egentlige Flauheder — ovenikjøbet aldeles unationalt — har kunnet gjøre endog den mindste Lykke paa Scenen? og hvorledes lader det sig forklare, at man, selv med alt det, heller læser det, naar galt skal være, end Snese andre Stykker, hvori der er ikke tiende Parten af dets Pletter?“ Dette Spørgsmaal har Forfatteren af nærværende Kritik længe gjort sig

selv; men og tilsidst besvaret sig — i det mindste til sin egen Tilfredsstillelse. Hvad dets nogenlunde Lykken paa Scenen angaaer, da forklares denne lettelig af den fortryllende Musik, hvori en Trediedeel af Feilene — og af det mesterlige Spil, hvori en anden Trediedeel af samme — saa at sige, druknes. Fra den tiloversblevne Trediedeel bortdrages Opmærksomheden i den dobbelte Ørets og Øiets Ruus, Tilskueren og Tilhøreren maae takke fornemmelig Hr. Kuhlau og Madam Spindler for. Allerede de første Melodier og Harmonier sætte Phantasien ind i en Trylleverden, hvori man ikke regner det saa nøie, om ogsaa virkelig al Fornuft og Menneskeforstand er borte. Selv hvad vi ellers maaskee ville tillade os at dadle i Componistens næsten altfor fyldige Maneer, et Sangen stundom druknende Accompagnement nemlig, kommer her Stykket og dets Virkning tilgode; og den ellers i sig selv saa fatale Omstændighed, at vore Sangere og Sangerinder saa godt som slet ikke articulere, er her en meget væsentlig Fordeel. Føier man hertil endeel Talestemmers Uforstaaelighed, saa begriber man lettelig, hvorlunde de fleste Pletter ganske forsvinde i det phantastiske Tusmørke, der fyldes, saa at sige, af bare Tryllespil og Trylleklang. Hvad Indtrykket ved Læsningen angaaer, som vi, trods Alt, hvad vi har anmærket, indrømme et vist jeg veed ikke hvad, der er aldeles modsat det almindelige Indtryk af Fuskeri, og gjør, at man, næsten imod sin Villie, morer sig lidt, i det mindste er langt fra at falde i Søvn, som ved andre ulige bedre skrevne, og langt mindre feilfulde dramatiske Forsøg — da skyldes dette upaatvivlelige Fortrin en vis sandselig Kraft og Livelighed, der næsten aldrig ganske mangler vor Forfatters endog allerslet teste Producter.

Røverborgen er et i det Hele yderst trivielt, i nogle dets Dele høist urimeligt, og i andre overmaade flaut Sudleri; men

det er med alt det et Digterværk — i Ordets charakteristiske Forstand — Tak skee Forfatterens, rigtig nok vilde og uregjerlige, men levende og kraftige Phantasie, og hans, om ogsaa stundom aldeles skjæve, dog altid poetiske Anskuelse af Livet og Tingene. Ere hans Charakterer ogsaa usammenhængende, urimelige, selv flaue, eller modnaturlige, saa have de dog alle et vist Relief, formedelst de ham egne kjække og djærve Penselstrøg — er ogsaa hans Sprog skjødesløst, broget, fuldt af Barbarismer, og i det Hele saa incorrect, som vel muligt, saa er det dog billedrigt — er ogsaa hans Diction stundom opskruet og stundom nedskruet, hist indtil sandsesløs Svimmelsvulst, her indtil tankeløs Plathed, saa er den dog altid meer eller mindre malerisk. Aldeles prosaisk er Intet, undtagen hans Vers, der, som saadanne, egentlig ikke engang ere til, uden for det blotte Øie. Overalt er Hr. Oehlenschläger væsentlig malerisk Digter (hvorfor det Dramatiske ogsaa er og bliver hans sande Fag); kun har han, som saadan, blot Titians varme Colorit, og Coreggios tryllende Lys og Skygge, men aldeles Intet af Raphaels herlige Composition og skjønne Tegning. I nærværende Røverborg, som heelt igjennem ikke besidder noget andet Værd end den, Farve-, Lys- og Skyggespillet giver dens brogede Theater-Dække, er imidlertid nederlandsk, hvad der i hans første Stykker berettigede til ovenstaaende Sammenligning. Men den Omstændighed mærkes sikkert ikke af almindelige Læsere. Hvorom Alting er, troe vi ikke passeligere at kunne udtrykke vore Følelser i Henseende til den Ringeagt for Kjenderes og Eftervedenens Dom, en af Naturen saa begavet Forfatter røber ved Udjasken af Stykker, som dette, end ved at parodiere til Slutning et Par af Røverborgens Dialoger i en Samtale mellem den gamle Kritik og den nye Romantik.

Gammel Kritik.

— „Saa Fru Romantik
„Slet intet kiender til Samvittigheden?"
(den æsthetiske nemlig).

Ny Romantik.

„Hidtil har Gud bevaret mig min Helbred;
„Jeg har ei lidt af Sting, Samvittighed,
(Ikke engang af Vittighed).
„Vapeurs, og hvad de dumme Streger hedde."
(Evald var stærk i Streger, som man veed).
„Som kommer af et hypochondert Blod;
„Men jeg har ogsaa tidlig lært at finde
„Mig i Omstændighederne, mit Barn!"
(I Jamber f. Ex., som disse).

Kritiken (i Tanker).

„Hvorledes var det nu! I blev jo ranet?

Ny Romantik.

„Jeg blev ranet i mit tredie Aar —
(Tre Aar omtrent varede Perioden af de Nordiske Digte).
„I Polen, Preussen eller hvad det hedder?
(Sachsen hedder det).
„Du vide maa, jeg er et Grevebarn,
(Jarl Hakons formodentlig!)
„Thi jeg blev stiaalet af et Slot med Taarne,
(Slottet istedetfor Slotsherren!)
„Og kunde gaae i Fløil og Hermelin
„Saa godt, som du, og nogen" —
(I ægte dansk Sprog-Dragt!)
„Men, min Tro!
„Zigeunerne (Vildtydskerne) er ogsaa brave Folk.
„De tugtede mig op, det maa jeg sige.
„Som lille stial jeg, smidig, som en Ræv,
„I Gaasestien. Da jeg ældre blev,
„Da spaaede jeg i Hænder og af Kaffe,

„Stial mangen Ridder Gulvet af sin Lomme,
„Mens han forelsket stial mit Øiekast;
(Spiller maaskee paa Göthe).
„Thi jeg var deilig, maa du troe!“
(Det er sandt!)
— „To Arme,
„Som dreiet til at favne med. Et Bryst,
„Som raabte: Plads! hvergang det steeg.“
(Det er sandt!)
— „To Been,
„En Ryg, en Midie“ —
(Det har Flere).
— „Nu er det forbi.
(Desværre! reent forbi, paa Benene, Ryggen og Midien nær).
„Jeg var lidt brun i Huden;“
(Det er ogsaa sandt!)
„thi de beitsed
„Mig ind med Svinefedt for Middagssolen,
(Vildtydskerne nemlig).
„Og jeg blev Dronning maa du vide! ægted
„Zigeunerkongen;“ (Tick) „reed i Flammetaft
„Med Messingkrone, Flor i Haaret, giennem
„Den dunkle Skov. Min Mand blev hængt.“
(Kritisk nemlig).
„De andre
„Lod mig i Stikken; og jeg sad i Fængsel.
„Jeg skulde rettes, for jeg havde kommet
„Lidt Fluegift i Grøden til en Kone,
„Som havde Braser og sølvspendte Skoe;
(Spiller maaskee paa Hugos Konemord).
„Men jeg kan dirke! Jeg slap ud af Hullet;
„Laae, som en Hund i Skoven; ydb af Sult —
„Da kom den tappre Ridder-Skiald fra Hulen
„Med sine Svende, dryppende med Blod,

„Han tog mig til sig i sin Røverborg.
„Fra den Tid har jeg kogt for ham og hans,
„Og hiulpet dem med hvad der forefalder.“

(Romantisk Snak).

— „Tak du Himlen
„For Tvang, min Datter! Uden Tvang var du
„Ei kommen nogentid for Lyset.
— — — Speil dig i din Moder!“

(Romantisk Sang).

„Mit Barn! paa Bryllupsdagen
„Græd hun sig Kinder vaad;
„Da Navnet kom med Kagen
„Brast hun især i Graad.
„Jeg vil dig ei berette
(cantabile)
„Hvorvidt hun Sorgen drev;
„Men kun tilføie dette,
„At hun min Kone blev.
(cantabile)
„Hver Dag med skiønne Klæder,
„Demanter paa sit Bryst,
„Hun følte meer sin Hæder
„Og tog sig meer sin Trøst.
(En Taar formodentlig).
„Hun hersked i sin Stue,
„Mit Øie stod i Vand
„Jeg følte hun var Frue,
„Og jeg kun Ægtemand.

„Tag Connetablen, Pige!
(cantabile)
„Ham vrage var en Skam.

„Han styrer Kongens Rige,
„Og du, som Kone ham.
„Du lykkelige Kone!

(cantabile)

„Skiøn paa, hvad Himlen gav:
„Ham: en usynlig Krone!
„Dig: Frugterne deraf!“ —

(En ridderlig Faders Formaning til sin Datter!)

Gammel Kritik.

— „Ei! hvad hører jeg?

Ny Romantik.

„Et Digt! Lidt Sukkerværk! Sandt Marcipan
„For Børn og unge Piger! Hvad man kalder
„En Gaade! lutter Tant! kun med et Mundbid
„Moral i Limonaden! Cremor Tarter
„Istedetfor Citron! Ei videre.“

Gammel Kritik
(til Baldur, Hakon Jarl, Axel og Valborg)

„Hvad siger I om Eders Faders Smag?“

Baldur, Hakon Jarl, Axel og Valborg.

— „Spørg ham selv, Herr Ridder!“

Ny Romantik.

„Det er en kraftig Drik; thi den er brygget
Af stærk Muskatviin, stødte Dødningbeen,
„Salpeter, Ingefær. Paa Retterstedet
„Har jeg den blandet i en Hovedskal,

(Phantasiens)

„Mens Synderen (Smagen) paa Hiulet laae deroppe
„Med uldne Sok paa Benet, uden Skoe,

(end sige Cothurner)

„Og stivnedes i Blæsten, (aura popularis) som tog fat
„I Haaret og de halv nedfaldne Laser.
„Der maa det laves, hvis det ret skal virke.“

(til Kritiken.)

„Drik med!"

Gammel Kritik.

„Nei Tak! det er for stærkt for mig.
„Jeg er ei vant, jeg kan ei taale det."

Ny Romantik.

„Nu, I maa lære taale meget end —
(Nun, ihr mußt lernen dulden vieles noch!)

Slige Vers, f. Ex.: „Kehrt Commando ihr dummen Dänen!" hed det militairisk i gamle Dage til danske Landsoldater; i vore nye klinger den samme Parole poetisk til danske Studenter. Men Kritiken, der ikke blot har udtraadt sine Regents- og Kloster-Børnesko, men seet sig noget om baade i den gamle og nye Litteratur-Verden, bryder sig kun lidt om dette kjøbenhavnske Daraussens kategoriske Imperativ. Vant til Sophokles's — Shakespeares — Racines — Schillers og Evalds Tryllenektar i Pindi krystalne Skaaler, bortslænger den med Haan og Wekkel slige Hexe-Kraftsupper i Galgebakkens Hovedskaller.

Slutningsanmærkning.

Nærværende kritiske Dom over Røverborgen seer ikke blot ud som, men er (i vore Tanker og efter vor Hensigt i det mindste) en virkelig kritisk Fordømmelse. Vi gjøre ingen Røverkule af vort Hjerte, og tilstaae i Slutningen uden Sky, hvad vi i Præmisserne have paastaaet. Men ligesaalidt, som vi i Bedømmelsen af Hakon Jarl, med Dadelen af enkelte Charakterer, Scener og Udtryk, har tænkt, eller havt til Hensigt, at nedrive hiint Stykke (hvilket vi hjerteligen

i det Hele og de allerfleste Dele beundrede) ligesaa lidt drømme vi om nu, ved Fordømmelsen af et heelt Syngespil som Røverborgen, at ville nedrive Digteren selv. Thi, hvis og ikke blot dette Misværk, og det endnu værre: Hugo von Rheinberg, men Ludlams Hule, Kanarifuglen, Faruk, Ærlighed varer længst, Freias Altar, Langelandsreisen, Novellerne, og de fleste af hans Digtninger vare tilintetgjorte, eller (rigtig nok bedre) aldrig vare blevne til, vilde han dog, som Forfatter af Aladdin, de Nordiske Digte, og adskillige herlige Ballader (Valravnen f. Ex.) være og blive, om ikke Dannemarks allerstørste, saa dog een af Dannemarks store Digtere, selv naar man vil indskrænke disses Antal til det allermindste. Tværtimod vi troe, paa den sandeste, kraftigste og veldædigste Maade, i egentligste Forstand at dyrke Hr. Oehlenschlägers Genius og sande Hæder, ved med djærve Hug (der gjør os selv ondt i Armen) at kappe de vilde Skud og raadne Grene, der ikke blot vanzire, men saftudsuge sammes frodige Træ, hvilket, kritisk beskaaret, og befriet især fra de mangfoldige fremmede Indpodninger og dets Stamme omkrybende Plante-Smarodsere, pleiet med flittigt Sprog- og Konst-Studium, og gjødet med nogle flere nærende Kundskaber, endnu maaskee turde vorde det herligste i Iduns nordiske Have. Vi haabe trygt (hvis ogsaa Grenene sukke, og Smaadrengene, der netop bedst kunde naae de vantrevne Frugter paa hine ud over Konstgjerdet hængende Vanskud, skraale over vore ubarmhjertige Hug), at Dryaden selv, som boer i Stammen (den vi vel vogte os for at saare), engang taknemmelig vil velsigne Kjækheden af vor Beslutning, Styrken af vor Arm, og Skarpheden af vor Øxe. Er hun, hvad vi virkelig troe hende at være, vil hun blot have den, „der ligger ved Roden af Træet", hvilken vor Behandling netop har til

Hensigt at befrie hende for. Skulde imidlertid denne lidt forkjælede Dryas ganske miskjende vor Gartner-Omhu, saa er vor Trøst, at Iduna selv ikke vil miskjende den; thi hun veed — i det mindste vil hun engang vide det — at aldrig hyldede en samtidig Genius ærligere en anden, end vor egen Forfatterens af de nordiske Digte. — Vel kunne vi ikke tale om en vis Tilbedelse, som vi maae overlade de blinde Forelskede; men sikkerlig kan ingen ældre Søster oprigtigere elske den yngre, vi torde sige, selv ingen Moder sin Datter, end Baggesens Muse den Oehlenschlägerske. Netop fordi denne livfulde, vevre, blomstrende Muses naturligskjønne Gestalt, smukke Øine og blussende Kinder ligesaa høit skattes af vort Blik, som hendes indre Godmodighed af vort Hjerte, beklage vi indtil Græmmelse, der, i Betragtning af hendes Egensindighed i dette Punkt, gaaer over til Vrede, at hun saa aldeles forsømmer sig selv, ved ikke at anvende mindste Omhu paa sin Paaklædning — for ikke at sige Pynt — og Reenhed i det mindste — for ikke at sige Peenhed. Vi ønskede hende velopdraget i den Grad, hvori hun er lykkelig begavet, ikke mindre tækkelig og anstændig klædt, end velskabt, og ligesaa reen og peen, som rød og hvid; især gad vi formaae hende til baade med det Onde og med det Gode at aflægge de fremmede tydske Fagter og Grimaser, og visse skjantede Lader, der ofte gjøre hendes eiendommelige nordiske Skjønhed aldeles usynlig. Vi have til den Ende foreholdt hende den strenge Kritiks ubarmhjertige Speil, og ladet hende høre Efterverdenens Dom om hendes sludskede Optræden paa Scenen i den senere Tid, nærende det Haab, at Vanen endnu ikke er bleven til en anden Natur, og at hun, ved klarligen og tydeligen at see, hvad ingen kjøbenhavnsk Dommer har tordet, og hvad ingen Smigrer eller Hykler har kunnet eller villet sige hende, alvorligen vil gaae i sig selv og be-

tænke: at en Digter, der forsømmer sit Sprog og aldrig filer sine Vers, trods den herligste Phantasie, ligesaa sikkert gaaer glip af udødelig Hæder, som en aldrig sleben Diamant af straalende Glands trods den ædleste Steenkjærne.

Røverborgens Opførelse.

Smaa Uheld ere næsten altid uden al Nytte; men store Ulykker derimod næsten aldrig uden een eller anden heldig Ledsagning eller Følge. Det samme kan maaskee siges om overordentlige Sletheder, selv i Konstens Rige. Det skeer nemlig undertiden, at en Forbrydelse her, ved at gaae over alle Grændser, støder an imod en anden æsthetisk Kraft, der, ligesom for at bringe Tingene igjen i Ligevægt ved at modvirke hiin, tirres til en overordentlig Anstrengelse. Saaledes gav det sletteste Syngespil, der nogensinde blev budet Pariserne, Mehul Anledning til den hele Europa en Tid lang, og tildeels endnu, fortryllende Ouverture — og man tilgav i visse Maader den unge Henriks Forfatter sit udpebne Fuskeri, formedelst den historisk-philosophiske Reflexion, at det netop ved sin Umenneskelighed havde nødt Componisten til at gjøre sig overmenneskelig Umage. Hvis Pariserne ikke vare aldeles ubestikkelige af blotte musikalske Fortryllelser i en theatralsk Forestilling, vilde hele Stykket være blevet reddet; men saaledes beholdt man blot Ouverturen, og forlangte den til Gjengjæld alene — næsten uophørlig.

Nærværende Oehlenschlägerske Syngespil skylde vi Kjøbenhavnere paa en lignende Maade en usædvanlig Orefortryllelse i Hr. Kuhlaus, netop formedelst de Vanskeligheder, han har havt at kjæmpe med, ofte vidunderskjønne musikalske Sværmeri, der fra Begyndelsen til Enden mere ligner en i sin Art eneste lang dramatisk Phantasie, end en bestemt thea-

kralsk Text=Composition — og paa en særdeles original Maade blander Seria, Buffa, Pastoraler og Choraler, næsten alle Klange, Toner og Foredrag i en afvexlende romantisk Concert. Især er det i Texten Usyngeligste — hele første Act — og fremmest og for Alt det aldeles Uforstaaelige (det catholske Latin nemlig), hvor Componisten har været nødt til aldeles at phantasere paa egen Haand, himmelsk skjønt. Kun der, hvor Texten tvang til en ganske bestemt Mening, have vi savnet denne musikalske Trolddom: i Bernards Sang og Røverdrikkevisen f. Ex. Hvis Omelette-Nummeret ikke, selv for Øret, blev fordærvet af den uophørlig gjenkommende Æggekage, vilde det være eet af de deiligste i hele Stykket; men, ikke at tale om, at Parodien af det almindelig bekiendte „Tant de bruit pour une omelette!" forstyrrer den alvorlige Nydelse, har Lyden af Stavelserne selv i Ordet Æggekage for danske Ører noget saa ækkelt Drævende og Brægende, at al Melodie deri gaaer til Grunde. Hvorom Alting er, fortjente Hr. Kuhlaus Composition, da den ikke godt (liig hiin Ouverture) kan opføres uden Stykke, en anden Textunderlægning.

Foruden Musiken skylde vi denne slemme Røverborg et andet, i sit Slags eneste, høist interessant Særsyn, den sande straalende Diamant imellem disse Blodrubiner: Mad. Spindlers mimiske Hex nemlig, der i allerhøieste Grad har alle Furiernes Gratie. Den ellers rosenrøde og lilliehvide Venus see vi her, en sort Aphrodite, omvendt, som sin egen Gjenpol, i det fuldkomneste Modtrylleri af afskyelig Hæslighed, men paa en saa sand genialsk Maade, at det Ækle selv synes en Fuldendelses=Ingrediens i hendes idealske Skrækbillede. Mad. Spindler har i egentligste Forstand skabt en aldeles ny Figur paa Scenen, som vi ikke vide passeligere at benævne end med det Udtryk: en qvindelig Ka=

liban, en værdig mimisk Søster til Shakespeares poetiske Uhyre. — Havde en anden Skuespillerinde udført Rollen, som Forfatteren har skrevet den, og spillet samme tro, tage vi neppe Feil i vor Formening, at Stykket var faldet reent igjennem, trods Musiken. Men Tryllerinden, her en dobbelt Troldqvinde, forsaavidt hun forvandlede den gemeneste Hex i Bogen til den ugemeneste Furie paa Scenen, reddede Stykket ved et Salto mortale, hvis Kjækhed Skuespillerkonsten sjelden har seet Mage til. Istedetfor nemlig at mildne og svække de afskyelige og ækle Træk i denne, som saadan, uspillelige Karrikatur (hvilket udentvivl enhver Anden vilde have forsøgt), greb hun det modsatte Middel, hævende og forstærkende dem med en saadan Konst, at Indtrykket af det Hæslige forsvandt i Studsen over den Kraft, det blev fremstillet med, og Modbydeligheden for Rollen gik over til Beundring af Konstnerinden. Hun spillede saaledes det Ækle selv ud af den endelige Sphære, hvori det vamler, over i den uendelige, hvori det skrækker. Hendes Dragt, Mine, Gang, Stemme, hver hendes Bevægelse, var idealsk afskyelig, og hendes Griin forvandlede Scenen paa eengang til et miltonsk Helvede. Det var ikke mere en Zigeunerinde, men en Djævelinde, man saae; og en saadan alene kunde saae den voldsomt henrevne Tilskuer til aldeles at glemme Fruentimmeret; ogsaa blot som saadan torde Konstnerinden sætte al fruentimmerlig Anstændighed til Side. Mindre afskyelig, mindre gothisk Furie, mindre skrigende (selv enkelte falske Toner i Sangen bidroge til det Helvedidealske) vilde hun have saaret baade sin egen og Andres Blufærdighed. Rigtig nok blev Stykket derved til hverken meer eller mindre end hendes herlige Skrækbilledes spoleerte Ramme; men det var upaatvivlelig og det eneste, det uden fuldkommen Undergang

kunde blive. Det Eneste i denne Ramme, der nogenlunde svarede til hendes Maleri, var Hr. Haaks Spil og Hr. Heinsvigs Maske — Vi kunne ikke tilbageholde (til Tak for den høie Nydelse, Madame Spindler skjenkede, først vor poetiske Sands, og siden vor philosopherende Reflexion i denne Fremstilling) den Yttring: at vi paa ingen Skueplads i Europa har seet noget Mesterligere i sit Slags, end denne Skabning af hendes eiendommelige Graties fuldkomne Modbillede.

Hugo von Rheinberg.

Sørgespil

af Adam Oehlenschläger.

Dette, i Anmelderens Øine, Baldur hiin Godes, Hakon Jarls, og Axel og Valborgs Digter, som et alvorligt betragtet, høist uværdige Forsøg i det ridderlig Sørgespil blev, i det Hele taget, forholdsmæssig bedre spillet, end noget andet af hans Stykker, uagtet ingen enkelt Rolle deri tillod en fuldkommen mesterlig Fremstilling. Ogsaa fattedes blot, at Hr. Frydendal og Madame Rosing skuld have spillet med deri, saa havde man havt den Fornøielse, ved denne Leilighed at see, som lutter Dei ex machina, Theatrets samtlige store Guder. Desuagtet, og trods alle Maskinmesterens Konster — trods al den romantiske Trolddom, Forfatteren har ødslet med i Rædsel paa Rædsel, Vidunder paa Vidunder, og Usandsynlighed paa Usandsynlighed — trods tre Stiil-Afvexlinger: Riim, Prosa og et Slags Jamber — fire Foredragsforandringer: det Tragiske, det Komiske, det Borgerlige og det Blandede — fem Forestillingsarter: Sørgespillets, Lystspillets, Idyllens, Operens og Ballettens — og halvsjette Mord (det blot fortalte med iberegnet) — ikke at tale om de ganske nye og aldeles overordentlige magiske Hjælpetropper af f. Ex. en astrologisk Troldmand med sin Dunkeqvist (Zoroaster) — af en musikalsk Troldmand med sin Violoncel (Ozart) —

af en poetisk Troldmand med sin Minnesang (Troubadouren) — og af en historisk Troldmand med sin Forelæsning af det 34de Capitel i Snorro Sturleson paa Dansk, i et tydsk Vertshuus, Anno 1229 (Harald) — var Virkningen langt fra ikke at ligne med den, de dramatiske Pots-pourris af Kotzebue gjøre paa Theatret, uagtet den var større (mod Enden i det mindste) end den af de fleste Forfatterens øvrige Skuespil. Sagen er, at Stykket, saa rigt det er paa overraskende Stillinger, Optrin og Mængden behagende Gyseligheder (hvoraf der er nok til Krydren af tre, fire virkelige Tragedier) ingen egentlig Interesse har, da det mangler aldeles Eenhed i Handling, Natur og Sandhed i Hovedpersonernes Charakteer, og, meer end alt Andet, endog den løseste Sammenhæng. Denne sidste savnes ikke blot i Stoffet og i Formen, men selv i det, for hvilket en Digter vælger sit Stof og bestemmer sin Form — den foresvævende Idee nemlig, hvad enten vi antage den at have været Skildringen af Ridderlivet Anno 1229, eller Fremstillingen af en, hvilkensomhelst, original tragisk Charakteer, eller Sandseliggjørelsen af en stor heroisk Tanke — og Stykket synes saa lidet en af sig selv udspunden Fremstilling, at man tværtimod fristes til at troe det sammensat af lutter hinanden fremmede Fragmenter. Den fornemste Handling, den eneste i det mindste, der kan ansees for Stykkets egentlige Stofkjærne, er et paa Scenen foregaaende Leflespil mellem en Ægtemand og en anden Ægtemands Hustru — eller (som Forfatteren udtrykker det i Tilegnelsen) „Hugos Gran — styrtet i Dynd — og Berthas Synd“; thi Kunigundes lidt vel enfoldige, blot i Blindhed, eller i Mangel paa al Charakteer bestaaende Dyd: den, at taale Alting nemlig, ledsager blot Handlingen, eller egentlig: er den blotte lyse Grund, dens Sorthed er malet paa. Til denne ganske almindelige Begivenheds Frem-

stilling har Forfatteren fundet for godt, at sætte lige saa mange Personer og Nationer i Bevægelse, som Shakespeare til at fremstille Kjærnen i et heelt Aarhundredes fædrenelandske Historie: fem og tyve nemlig af de første, og fire af de sidste), der endog er een Nation meer end Shakespeare har) — ikke at tale om Zoroaster, der, efter Navnet at slutte, synes at være hentet endnu længere borte fra, end nogen af de andre. At de fleste af disse Personer aldeles Intet bidrage til Handlingens Fremskridt, Udvikling eller Knudens Opløsning, vilde man endda til Nød lade gaae — hvis de i det mindste tjente til at sætte den i stærkere Lys, eller og blot til at indfatte den. Men de gjennemkrydse den blot, afbryde den, og adsprede Opmærksomheden, hendragende denne paa ganske uvedkommende Ting — paa en Sundhedsbrønd i Schweitz, f. Ex., — paa Snorro Sturlesons nordiske Historie — paa Velklangen i det provençalske Sprog — paa Astrologien og Alchymien — paa den italiensk-tydske Musik, og in specie paa Mozart (thi der er fem at vedde mod een, at han er meent under Navnet Ozart) — og først og sidst især paa Bjergmandsvæsenet. Dette er nu rigtig nok Altsammen meget romantisk; men hvad er ikke romantisk i vore Dage, naar man undtager den sunde Sands og Forstand, der tage, desværre! begge kun megen liden Plads op i den mangfoldige Verden? To Personer især spadsere af og til igjennem Tragedien aldeles paa egen Haand, uden mindste anden gyldig Aarsag end den, at der er Plads nok for dem: Ditlev og Dorothea nemlig — et Par idylliske Personer, der bryde sig om intet Andet end deres Blomster. Det samme kan man i Grunden ogsaa sige om de danske Helte, der i egentligste Forstand reise gjennem Stykket, og hilse paa de deeltagende Personer. Vel kommer denne Hilsen Ridder Harald dyrt at staae, idet han bliver stukken ihjel af

Hugo; men kunde man ogsaa spørge: Hvad havde han der at gjøre? — Hevne sin Ven! er intet tilfredsstillende Svar; thi det gjør han netop ikke. Han er der altsaa for — ikke at hevne Valther; og slet Venskab er det virkelig af denne, efter sin Død at give ham et Varsel, der forfører ham og koster ham Livet. Ogsaa efter Døden maa man handle ridderlig — som ærligt Spøgelse, naar man har svoret til Korsets og Venskabs Fane, som Valther; og Anmelderen negter ikke, at faa Særsyn i Vidunderverdenen have stødt ham saa meget, som dette enten dumme, eller grumme Varsel. Det var saa meget utilgiveligere af Valther, da han havde Tid til Overlæg, inden han gav det — og biede med at lade sin Rustning falde ned, adskillige Timer efter sit eget Fald, imod al varslende Sædvane. Men Intet overalt er mere forfeilet i denne Ridder-Tragedie end den sande Ridderaand og Korstogstidens Charakteristik. Det Hele ligner meer en Parodie, end en alvorlig Fremstilling. De tre Ridderen, som saadan, udmærkende Særkjender: Tro, Galanterie og ægte Tapperhed mangle, enkelte eller tilsammentagne, de her optrædende Riddere. Helten i Stykket, Ridder Hugo, er Fritænker — troer hverken paa Gud eller Helgene — hans Galanterie er ligere det nymodens französke, end det gamle frankiske — og, hvad ægte Tapperhed angaaer, da tillader han sig at nedstøde en vaabenløs Fiende paa Brinken af en Grube. Hans Nabo, Ridder Ruprecht, siger selv, at, hvad Galanteriet angaaer, „han aldrig har vidst hvad det betød", og hans Tapperhed forbyder ham ikke, at stikke sin Modstander Dolken i Brystet, ved at liste sig bag paa ham. Ridder Harald har ingen synderlig Tro til Fruentimmer (uagtet han, som nordisk Ridder, netop burde yttre den høieste Agtelse for det smukke Kjøn), og udtrykker sig i alle

Henseender som en modern Marechal de France, naar han siger til Walther:

„Qvindfolket, Ven, er en letsindig
„Nation, som ud af Diet, ud af Hiertet“

„Hans tause Berserkegang“, som han selv kalder den, svarer aldeles ikke til de mange Anstalter, hvormed den er bleven forberedt, og udretter, som allerede bemærket, ikke det Mindste. De nordiske Ridderes Skik var ikke at gjøre mange Ord og Ophævelser, for — naar det kom til Stykket — „at gaae forsigtig.“ Hvad de øvrige Personer angaaer (Walther og Kunigunde i det høieste undtagne, der dog mere ligne Personer fra den Sigvardske Periode), da ere de ikke mindre contrasterende med Tiden, Stykket spiller i, og med den Aand, som da var den herskende. Endog den gamle Gartner Treugott ivrer stærkt imod „Overtroe“, og kalder en Alchymist og Astrolog en „Sværmer“. Saaledes stikker Forfatteren med sit nittende Aarhundrede allevegne igjennem; men ingensteds mere end i den sig selv til Nar gjørende, og af Alle for Nar holdte, storpralende Troubadour Moritz, der egentlig er hverken meer eller mindre, end vor Holbergs gamle Jean de France paa nye Tieckske Stylter: en romantisk trageert Hans Frandsen — hvis „Roven eller Roven“ (som Holberg kalder det) her er forandret til Provence eller Toulouse — hvis „nouvelle chanson de Paris“ her er en gammel provençalsk Vise — hvis Ridderbaand, som han har faaet om Halsen med et Portrait i af den berømte Mester Reenkaallavet“, er her „et Baand, han bærer hos sig som en Amulet„ — hvis „af Marthe paa en liden Træplade smurte gamle Kobberstykke, udskaaret af en af Faderens gamle Spændebøger“, er her forvandlet til en kroget Bjælke, eller Stammefaderens krogede Arm malet paa et Skjold — og hvis „charmante Dame aprés de

Monsieur Piche — la Dame très celebre, Madam Fleche" her er øiensynligen hævet til „Provences Perle, Digterens Tankers Muse — Marie Marguerite de la Brodouse." Ufatteligt, og maaskee for altid ubegribeligt og uforklarligt, er og bliver det Anmelderen, hvorledes en tragisk Skuespildigter af Hr. Professor Oehlenschlägers upaatvivlelige Rang (den vi, med Hensyn paa de herlige Stykker, hvori han blev sin eiendommelig Muse tro, gjerne erkjende den høieste, næst Evalds) har kunnet fornedre sig til at sammensætte af Alskens tydske Reminiscenser et saa kotzebueligt Stykke, som det nærværende — og (naar han nu engang, i Kraft af det bekjendte horaziske Fribrev: sit jus liceatque perire poetis! gjorde det) hvorledes han har kunnet udsætte sig for, og, paa en Maade, trodsende fremkalde en streng Kritik af et, som saadant, ganske moersomt Spectakelstykke, ved at kalde det en Tragedie. Anmelderen, der ulykkeligviis er temmelig fortrolig med Scenerne paa hiin Side Bæltet, og veed, hvor de enkelte tragiske Stænk i denne saa kaldte Tragedie har hjemme — Anmelderen, der, trods disse nye tydske Bekjendtskaber, ikke har glemt sine gamle danske Venner, og deriblandt den genialske Forfatters egne virkelig originale Stykker — Anmelderen endelig, der ikke blot kjender de nye, men og de gamle Konstens Mesterstykker, og veed hvad der, trods alle tilladelige Udvidelser af Sphæren, hvori Tragedien bevæger sig, maa være og blive dens uoverskridelige Grændse, hvis den ikke skal ophæve sig selv, som en Epopee i eet Optrin, eller et Epigram i 24 Sange — tilstaaer, at han det hele Stykke igjennem, saavel ved Opførelsen, som især ved Læsningen, har tvivlet, om det ikke var en alvorlig meent satirisk Parodie paa de nyere romantiske Dramer — omtrent som Holbergs Ulysses von Ithaka var det paa sin Tids tydske, og Wessels Kjærlighed uden Strømper paa de franske

Tragedier? Den Omstændighed, at Forfatteren allerede har leveret nogle Parodier, uden just at betitle dem som saadanne (hvilket Holberg og Wessel heller ikke gjorde), een paa den Molierisk-Holbergske Comedie, nemlig i: Kanarifuglen, een paa det Floriansk-Engelske Idylspil i: Ærlighed varer længst, og hele to paa Operen og Operetten i: Farul og Ludlams Hule, bestyrker ham endnu i denne Tvivl, som i alt Fald Intet uden Forfatterens egen offentlige Erklæring kan hæve. Men hvorledes og denne udfalder, er og bliver Hugo von Rheinberg et virkelig parodisk Stykke, som Tragedie — selv naar vi antage, at den shakespeariske Form og Behandling er og bør være denne Skuespilarts evige Mønster. Parodisk er, i Afvexlingen af de tre Stiil-Arter, i det mindste Maaden, de afvexle paa, der aldeles vender op og ned paa den shakespeariske, ved, som oftest, at lægge de høiere Personer det prosaiske — og de lavere det poetiske Sprog i Munden. Hugo udtrykker sig ikke sjelden, selv i Lidenskab, som en almindelig Ifflandsk Herremand, f. Ex. Side 60:

Hugo (med stigende Heftighed).

„Sværmer du? — Jeg takke? — Ja! jeg tilstaaer dig
„den Svaghed, jeg sank til hendes Bryst. Det var beregnet!
„Den første Glæde gjorde mig som drukken. Gud veed hvad
„jeg har talt. Men takke? hende? fordi jeg seer dig? hvo
„vil mig forbyde at see dig, tale dig? Ei Keiseren, ei Pa-
„ven mægter det. Og det vil hun?“

Lader sig et lavere Sprog tænke, selv i det daglige Liv, end disse saa kaldte Jamber, der med alt det ere nogle af de taaleligste i Stykket? Troer man ikke at høre den første den bedste modens Ægtemand snakke om sin Kone med en god Ven, naar han vedbliver, S. 61:

„O jeg kiender hende! Meer var mig ingen Siæl „modbydelig. For kold til at forløbe sig, for tom til at ind„tages inderlig af Noget, staaer hun saa stiv og rolig som „en Støtte. Afholdenhed er hendes bedste Dyd, Natur og „Liv er hende ligegyldig. Hun overseer sin Skaber i hans „Værk, og sætter det foragtende tilbage for hvad hun i sin „syge Fantasie sig drømmer om et hisset."

Og dog er dette Udbrudet af den elskovsfulde Hugos høieste Begeistring, Dieblikket før han kaster sig paa Knæe for Bertha, med det Udraab:

„Skiænk mig din hele, hele Kiærlighed!" Paa hendes: „Ak! min Ven! du sværmer!" faaer hun det Svar: „Den sværmer ei, som veed hvad han attraaer!" Gemenere er Kjærligheds Ruus neppe bleven fremstillet i nogen nok saa borgerlig Comedie. Og dog, vi gjentage det, er det her Anførte Tragediens Punctum saliens, det, efter en langsom Ladning af alle dens leidenske Flasker træffende electriske Stød, der skal „saare vore Hierter" — med et Ord: „Lynet, som styrter Hugos Gran i Dynd", og hvorpaa følger: „Berthas Synd". — Man høre derimod den gamle Jæger, Gartneren paa Gaarden (der spilledes af Hr. Lindgreen), naar han snakker for sig selv om hans Herre og Frue, S. 12:

Treugott (allene).

„Ak! Stiernen svinder for den røde Fakkel!
„Dit hvide Lys er ham for blidt. Han hæver
„Ei Diet mod den klare Himmelhvælving!
„Han giennemborer Jorden med sit Blik,
„Og seer i Dybet efter Lygtemænd!"

De skjønneste og meest digteriske Vers i hele Stykket!!! Selv i Samtale med hinanden fører Davus det poetiske og Herus det prosaiske Sprog, S. 15—16:

Ridder Hugo.

„Men du er en maadelig Philosophus, hvis du ikke er„kiender, at denne Sang er skrevet ud af Hiertet. Mig ækle „disse Riim, denne Blomstersnak om Kiærlighed, som hver „duunhaget Dreng troer sig forpligtet at sammensætte. Et „fadt, et væmmeligt Spilfægterie, naar Hiertet søger Alvor, „ægte Kummer. Som om det Søde kunde læbske Tørst!"

Gartner Treugott.

„Hvor er det muligt, nu da Skabningen
„Staaer i sin lysegrønne Sommerkiortel,
„At blæse vild, som en Novemberstorm?"

Parodisk er endvidere: at foredrage det Idylliske (som Scenen imellem Hyrden og Hyrdinden) og det høistrørende Tragiske (som Scenen imellem Ruprecht og Bygmesteren i Begyndelsen af fjerde Act) — i Prosa; og det blot Fortællende (som første Scene imellem Walther og Dorothea, og den imellem Ruprecht og hans Søn) — ja det blot Didaktiske (som Astrologens lange Forelæsning over sin Theorie — der ved Opførelsen blev udeladt, da den ikke skikker sig saa meget til et Publicum, som til et Privatissimum) — derimod i Vers. Parodisk er endelig et Forfører-Sprog, som følgende, naar den forlibte Hugo (medens de af ham bestilte Musikantere, under Anførsel af Ozart, begynde deres Violonceladagio bag Hækken) siger til Bertha:

„Kom! sænk din Siæl i din Erindrings Sø!
„Et klart af Toner sammensat Chrystalslot
„Staaer dybt paa Bunden. Lad os sværme der!
„I Haven plukke Roser med hinanden;
„Med Haand i Haand og Blik i Blik! Fornøie
„Os ved det fjælne Bord *), der stiger op

*) Det er et Factum, at Anmelderen underhaanden har erkyndiget sig, om det ikke var en Trykfeil for fjælne — da et Bord af Fjælle syntes ham dog

„Af Gulvet med de nydeligste Retter.
„Ha, tidsnok kommer Havuhyret Skiæbne,
„Og knuser snøftende den store Glasvæg“ —

Parodisk-parodisk er den herpaa følgende Anmærkning i Klammerter af Forfatteren selv S. 58: „En Violonceladagio udtrykker de Forelskedes Følelser o. s. v.“ — thi hvo kan bare sig for, ved denne Leilighed, at tilføie Baggesens: „Man synger, hvad man ei kan sige“ Man spiller, hvad man ei kan synge? — At en Forfatter, der i sine Forelæsninger, og ellers, har yttret sit Had til Svulst, i det mindste til Evalds og Baggesens, tillader sig en saa høi Flugt over alt det Sigelige og Syngelige, kan umulig forklares anderledes end som egentlig parodisk Persiflage — og som saadan ere vi langt fra at miskjende dens ægte komiske Værd. Den hele Scene, sikkert den eneste i sit Slags i Melpomenes hidtil værende Forraad, torde imidlertid let blive efterlignet i hele Acter af magelige Skuespildigtere, der — desuden, af mange andre Aarsager vilde finde deres Regning ved, at overlade en Violoncellist at udtrykke, hvad de selv ikke evne. Men den er, som Stykkets, ikke blot ormstukne, men aldeles hule Nøds allerinderste Kjærne, i alle mulige Henseender Parodiens Non plus ultra, anseet, at den umulig selv kan parodieres anderledes, end ved at ophæve al hørelig Forestilling — hvorved man kom over i en ganske anden Konsts Enemærker. Anmelderen har vel hørt, at Adskillige holde for: at denne uhørte Scene er intet Andet, end hvad man kunde kalde en sprungen Qvint paa Digterens alt for høit stemte Viol — som om det nemlig havde været hans Hensigt, her at udtrykke noget Engleligt, om ikke

forestilleligt, endskjøndt ikke smagfuldt anbragt i et Slot af Toner; men det er ingen Trykfeil: det skal sige saa meget, som et Bord af Sjæl ɔ: gjort af Sjæletræ.

Guddommeligt, saa dog — noget af det, Paulus hørte i den tredie Himmel.

Men hvor urimelig denne Formodning er, viser noksom Hugos yderst menneskelige Stemning, i det han strax derpaa (endog, som os synes, altfor ligefrem, selv i en Parodie paa en Hyrdetime) yttrer: „hvorhen har villet stemme“ Frue Walthers „Følelse“ ved Hjælp af Violoncellen.

Da hun nemlig i sin Henrykkelse bebreider ham, at han gav en Anden sin Haand, undskylder han sig meget naivt: „Jeg Arme! I det svage Haab, maaskee at faae et Barn“ — hvilket Barn i Texten, for at gjøre den hele Parodie paa forlibt Sværmeri saa klar og tydelig, som muligt, er trykt med Schwabacher. Da Fruen derpaa, formodentlig i en medlidende Tone siger: „Hun gav dig ingen Børn!“ udbryder han: „Ikke det engang!“ Dette „Ikke det engang!“ synes os, maa overtyde de meest vantroe Tvivlere, at Digteren ikke har drømt om, her at male et over al Poesie ophøiet Kjærlighedssværmeri, men tværtimod; thi vi indsee dog virkelig ikke, hvad en nogenlunde beskeden, ømt og kjælent elskende Ridder kunde forlange mere af sit Hjertes Dame — især Anno 1229, da (som Moritz ganske rigtig bemærker) „mange Landser maatte brydes, mangen Ridder af Sadlen stikkes“, før det kom saa vidt. En Ridder, der klager over, og ovenikjøbet til en Dame, at han ikke engang har faaet et Barn til Minnesold — er, især med Hensyn paa Stedet, og Tiden, og den foregaaende Adagio, det Pudseerligste, jeg kan tænke mig i den romantiske Verden, og et saa lunefuldt Træk af Skalkagtighed, at Mester Mikkel*) selv maaskee vilde rødme, men fra Vittighedens Side vist ikke skamme sig derved. Kan man desuden troe, at Forfatteren

*) Miguel Cervantes.

mener det alvorligt med en Ridder-Tragedie, hvori han har gjort den eneste romantiske Helt, den eneste, som forener alle Ridderens Egenskaber (Moritz) aldeles til Nar — og alle Hovedpersonerne, meer eller mindre tvetydige, pudseerlige og naragtige? Kan der tænkes en naragtigere tydsk Don Qvixote, end den virkelig, som en saadan, veltegnede Ridder Ruprecht med sin Claus Klumpe (en rigtig nok i Baggrunden holdt, men dog i det blotte Navn kjendelig angivet plattydsk Sancho Pansa) — med sin Snak om Pandurer, gammel Hochheimer, og vore Sprog? — Kan man forestille sig en pudseerligere tydsk Ginevras Forfører, end Ridder Hugo selv i Stormen paa Berthas sidste Forskandsninger, ved Hjælp af et Musikanterbaghold — en Fruentimmerfæstnings Indtagelse, der erindrer om Jerichos, hvis Mure faldt ved den blotte Lyd af Basuner? Har Cervantes nogensinde sat sin Ridder af den bedrøvelige Skikkelse i en ynkeligere Stilling end den, hvori Walther optræder med Ahnelser, med Graad, med bestandig Drøvelse, som Speider af sin Kones Utroskab? uagtet med alt det hans Rolle synes den eneste upaatvivlelig alvorlige, og den eneste, som opvækker en Grad af tragisk Medlidenhed.

Kunigunde, over hvis mageløse Enfoldighed i at foreskrive sin Rivalinde, som et Middel til Redning af hendes huuslige Ro, Gartneren selv trækker paa Skuldrene og ryster med Hovedet, opvækker upaatvivlelig ikke blot Medlidenhed, men Medynk; kun er det ingenlunde den, som Tragedien har til Hensigt. Alle tragiske Konstdommere, fra Aristoteles til Schiller, ere enige i at udelukke al Lidelse, der er aldeles hjælpeløs, og gjør sin Martyr til blot Persona miserabilis, af Melpomenes Helligdom. — Kunigunde maatte desuden være Hovedpersonen i Stykket, hvis hendes Sorg og Smerte skulde kunne stemple det til Tragedie. Parodien

endelig tillader ogsaa enkelte virkelig alvorlige Fremstillinger, som Indblanding, eller til Afvexling, hvorpaa alle Parodiers Parodie: Don Qvixote, ikke blot i Episoder, giver Forfatteren, fra denne Side, fuldkommen dækkende Authoritet. De øvrige kunne retfærdiggjøres paa samme Maade. Det Heles Charakteristik, som just ikke reen, men blandet tragikomisk Parodie, angives kort og fyndigt i Hortensas ædle Romantisering af Mettes Rolle i Kjærlighed uden Strømper, naar hun siger til Bertha, S. 35:

„Kun lidet passe dine muntre Glæder
„Til Enkestanden og de sorte Klæder;
„Den ædle Huusbond, som dig Himlen gav,
„Faldt, som en trofast Helt, paa Christi Grav.
„Først nys du fik et Bud, at Walther døde —
„Og alt af Længsel dine Kinder gløde?"

Hvad dette er for en Længsel, tilkjendegiver Enkefruen noksom selv, naar hun allerede i andet Møde med Hugo, efter hendes Ankomst paa Slottet, udraaber:

— — — „Hugo! Hugo!
„Kom, lad os atter søge Kunigunde;
„For farlig er os denne Eensomhed."

Trods altsaa den virkelig tragiske, græsselige, hakonjarlske Udgang, dette romantiske Lesspil faaer, kan den Alt overveiende, atter og atter Alt betænkende Kritik ikke andet, end anvise Tragedien, Hugo von Rheinberg, Pladsen imellem dramatiske Travesteringer og Ironier, og henføre det til den Classe af tragiske Parodier, hvori det Rædsomme, Sørgelige og Rørende har Overvægten i det romantisk blandede Stof — og det Pudseerlige, Lystige og Latterlige Overvægten i den romantisk afvexlende Form. Denne Anmelderens alvorlige Mening, efter ikke blot, før hans Anmeldelse, at have læst, seet og hørt det meer end eengang — men, under

samme, at have fundet det, med Lyst til at kunne forene dets Særsyn med det Begreb, ældre Frembringelser have givet ham om Forfatterens Genie, er bleven ham meer end Mening, ved nøiere Betragtning af Sproget og Stilen fra Begyndelsen til Enden. At Dictionen heelt igjennem er parodisk, vil Ingen negte, der nogenlunde forstaaer vort danske Modersmaal. Umulig kan Digteren anderledes end med Forsæt, for at parodiere tydske Sprogfordærvere — maaskee ogsaa dem efterabende Danske — have tilladt sig den Brimmel af Barbarismer, grammaticalske Bommerter, bagvendte Constructioner, bombastiske Phraser, udanske Talemaader og uforstaaelige Ord, hvoraf vi blot ville anføre de meest paafaldende, pudseerligste og moersomste. Stykket begynder med følgende Alt i denne Henseende forkyndende Tirade af Gartneren:

Treugott.

„Ja min gode Ditlev! Er det ikke forunderligt med „disse saa kaldte Store og deres Lidenskaber? Det er „som en Lynild, der slaaer ned i Skoven, og holder „ikke op at brænde, før den har ødelagt hvert Træe. Vi „Smaafolk ere som Urter; os holder Jorden med Fugtig„hed. Vi brændes ikke saa let af."

Er der Mening deri, er Sproget galt; er Sproget rigtigt, er der ingen Mening.

Ditlevs Svar paa denne underlige Tale: „Saa I virkelig har elsket min Moder saa høit i Eders Ungdom, Fader Treugott?" er et Mønster paa parodieret Dialog.

Allerede i anden Scene (S. 8—9) leveres et andet lille Mønster paa parodisk Dialog.

Treugott.

„Hvad Himlen vil! Fat Mod! I er uskyldig.

Kunigunde.

„Nei Treugott! Ogsaa Mennesket maa handle.*)

Treugott.

„Hun blev ei hans, var I end ikke til;
„Saa lever Ridder Walther dog; og Bertha
„Adskilles ved et dobbelt helligt Baand
„Fra Edens Ægteherre.

Kunigunde.

„Derfor maa
„Vi gjøre det for følelige Baand
„Saa smidigt og saa bøieligt, som muligt" —

Lignelsen synes taget af tvende tæt ved Siden af hinanden staaende Tønder, der i egentligste Forstand adskilles ved deres gjensidige Tøndebaand — og sikkert vilde falde sammen i en Bunke, hvis disse løstes. Det er ellers underligt nok, hvorledes det kan være den dydige Kunigunde saa meget om at gjøre, at befordre denne Løsning af ovenikjøbet hellige Baand. Men hvad skal man sige? — Ogsaa hun maa handle!

S. 15 er

„Den kiøle Drik hentet dybt, som Spanden
„Paa Kønigstein, der synker hundred Favne,
„Igiennem Klippen for at naae sin Bund."

Spanden, der synker — (nedad naturligviis) — synes dog snarere at være hentet høit — uagtet dens Bund ligger hundrede Favne dybere end den selv. Kun i den meest burleske Parodie kan man iøvrigt tillade sig at sammenligne en kjølig Drik med en bundløs Spand — og Spørgsmaal, om det ikke, selv i en saadan, er at drive det Paro-

*) Skulde hedde: Mennesket maa ogsaa handle. Men hvor blev saa det Parodiske? Nu derimod kan man ikke andet end troe, det vil sige saa meget, som: Ikke blot andre Væsner (Dyr f. Ex.), men ogsaa Mennesket maa handle! — der virkelig er en meget pudseerlig Sentents.

disse alt for vidt? især naar den kjølige Drik, der handles om, er beeske Vers.

S. 16:

— „I har et halvt Aars Tid
„Behersket Eder, som en Mand, en Helt."

Commaet imellem en Mand og en Helt i Bogen hjælper Skuespilleren kun lidet paa Scenen.

Sammesteds:

— „Det brænder, Treugott,
„I Ætnas dybe Grund, om end det synes
„I Krateret, som alt var vel forvart."

Det kommer an paa hvad man forstaaer ved et Krater. Forstaaer man derunder det ubestemt dybe Svælg i et ildsprudende Bierg, tvivler jeg paa, at Alt deri vilde synes vel forvaret, naar det brændte i Grunden. Man siger ellers sædvanlig en Krater.

Sammesteds:

„Skiænk mig en evig sneehvid Vinternat
„Med kolde Stierner i den sorte Grund —
„Saa vil jeg være kold og stiv, som Qvægsølv" o. s. v.

En Vinternat, som er evig sneehvid — kolde Stjerner — og stivt Qvægsølv — lader sig Altsammen høre; kun ikke godt i en tydsk Borgridders Mund fra 1229 til sin Gartner. Det er at fjerne sig fra Naturen saa langt, som muligt.

„Men denne Spiren, denne Blomstren, Treugott,
„Den qvæler mig." (Den varmer og blødner mig,
vil han sige). — „Thi ogsaa jeg har Vaar
„Og Spiren til et Blomster. Men hvor er
„Min Sol? — da føler det ormstukne Hierte
„En Giæren, en urolig Qvalme."

Det Sprog kan en Gartner forstaae; men det er igjen at gaae Naturen alt for nær paa Klingen. Rigtig nok er Hugos

Kjærlighed overmaade physisk; men denne overmaade physiske Kiærlighed er man bleven enig om, med det fineste Udtryk, at kalde Leflen, naar den yttrer sig saa ligefrem.

S. 17:

„Men hvad giør vi her
„I disse folkerige Enemærker?“ —

Scenen er i Skoven. Hvor denne Skov kan ligge, efter Beskrivelsen paa Borgen, er vanskeligt at forestille sig. Men naar kaldtes vel Skove folkerige Enemærker?

„Kom! Op i Klippekløfterne! I Dybet,
„Hvor Fyrremørket bræker Dagens Straale!“

Hvis dette ikke er parodisk at vende op og ned paa Scenen, saa veed jeg ikke, hvordan den pudseerligste Phantasie skulde bære sig ad, for at vende øverst hvad der er nederst. „Kom! Op i Dybet!“ er ganske ubetaleligt.

S. 18:

„Man siger, at han ærgred sig, den gode
„Landgreve? Hvilken Synd! Hvad skulde han
„Vel med en Brud, naar Kirken kun fik Een!“

Parodie paa Uforstaaelighed.

S. 19:

Ruprecht (kommer).

— — — „Alt mit Følge
„Er tvende Riddersvende; som paa Borgen
„Har bundet deres Gangere ved Ring.“

Scenen er i Skoven. Det Følge, han har med sig, er oppe paa Borgen. Følget er til Hest, og han til Fods. Han gaaer een Vei, og Følget en anden. Altsammen parodisk!

S. 25:

„At eie dem (Fædre) er en hellig
Gave!“

Som om man kunde faae Fædre til Foræring! En alvorlig Digter vilde i det høieste have sagt: At eie dem er en hellig Besiddelse.

S. 25:

„Rom og Sparta
„Var Stæder" —

Paris og England ere det vel ogsaa?

S. 27:

„Narre maa man tugte
„Med Køller; ganske rigtig!

Ganske urigtig! thi deels er denne Tugtelse lidt for streng — deels brugte Hugo jo sit Sværd.

S. 28:

„Jeg vover haabe det" —

Gallicisme; thi Latinisme kan det af gode Grunde ikke være.

S. 30:

„Den Tomhed, som har adskilt
„Vore Hierter" —

Først var det et dobbelt Baand, siden en tyk, saa en tynd Muur, — her er det en Tomhed, som adskiller dem — tilsidst bliver det vel Slet Intet. Hugos Spørgsmaal, da hans Kone foreslaaer ham, „at fylde denne Tomhed med den elskværdige Bertha": — „Er det dit Alvor?" — istemmes af alle Tilskuere, der have Ører at høre med. Slige Træk i en Tragedie kunne umuligen være andet end Træk paa Smilebaandet.

S. 33:

„Nu smiler mig det Grønne, som en Gud med sine Blomster." — Det erindrer om „Skrædderen med sin Bas og Viol."

S. 34:

„Af brune Porphyr hvelver sig en Port.
„Bygt af Naturens Haand, saa skiønt, som stort!

Uparodisk maatte det hedde: saa skjøn, som stor.

„Kom lad os stige mod den stolte Vælde.“

Hvælving — skulde det nok være. Men det rimer hverken paa Port eller Fjelde.

S. 35:

Vor Evalds Eva udbryder i den ulykkelige Prøve:

„Her — var det ikke her — at jeg den første Gang
„Fornam min Adams Røst og Lyden af hans Sang?“

Parodisk udbryder her vor Oehlenschlägers Bertha:

„Her var det — her — hvor først jeg Hugo saae
„Paa denne Trappe, her i denne Braa!“

S. 36, 37:

„En Skare Biergfolk frem for Lyset træder
„Med Lygter i de sorte Søndagsklæder —
„Den fierne Klokke kalder dem af Jord.“

Hoist parodisk!

S. 38:

„En Grube staaer i Biergets Indre.“

S. 41:

„At rane hvad ham Tilliden betroede.“

S. 43:

„I min Tid (Gartnerens) lod man sine Blomster voxe
„Paa Buskene (Roser og Gyldenlakker) og bukkede sig ned,
„Som dog var siældent! Nu er Ryggen stiv;
„Nu skal de pluffes.“

S. 47:

„Han (Ozart) er født med Musikken paa Buggen!“

(den ſtrevne eller ſtukne nemlig; thi anden Muſik kan ikke ligge paa en Bugge).

S. 48:

„Tilbagetrylle de forfløine Solglimt af min Vaarhimmel.“ „Verflogne“ hedder paa Danſk i alvorlig Poeſie: Bortfløine.

„Det ſvage Redſkab, ſom man kalder Ord.“ — Parodiſk alene kan man kalde Ord et Redſkab, hvis Redſkab ikke her ſkal være en Overſættelſe af: „Redſchaft“, der dog ſelv paa Tydſk klinger parodiſk. — „Jeg beholder kun Ozart tilbage med et Par Valdhorn og Fagotter.“ (Skulde nok hedde Valdhorniſter og Fagottiſter, hvis det ikke var Spøg).

S. 50:

„Munden er ikke hans Inſtrument, ſtrenge Herre! Han tænker i Toner og beviſer Eder ſine Meninger i Harmonier.“ — Som om man tænkte og beviſte med et Inſtrument? Og ſom om man ikke kunde frembringe Toner med Munden? Det artikuleerte Sprog er ikke det, hvori hans Aand udtaler ſig. Han tænker i uartikuleerte Toner o. ſ. v. Dette er den parodieerte Mening. Men hvor overvættes parodiſk er det ikke, at lægge en ſaa verulamiſk Sentents en omflakkende Muſikant i Munden!

Strax derpaa (S. 51) ſiger Schweitzergartnerdrengen til den rhinſke Gartnerpige, hvad Baco viſt heller ikke vilde ſtamme ſig ved: „Det forekommer mig ſydligere her, ſkiøndt det er nordligere. Her er mildere Luft, mere Munterhed, og flere Eventyr.“ — Naar man betænker, at Drengen ganſke nylig er ankommen, og for et Øieblik ſiden første Gang er bleven foreſtillet ſin Frue — at han hidtil ikke har hørt andet om Borgen, end at der er

noget Skrækkeligt paa Færde, og at Gartneren, som har fæstet ham, „væder sine Dine med Taarer hver Gang han seer Fruen" — forstaaer man først det Træffende i hans Bemærken af mere Munterhed og flere Eventyr her, end hjemme.

S. 53:

— — „Eensomhed har overtrukket
„Den lyse Himmel med sin vaade Skye,
„Saa maa det blankeste Metal vel rustne."

Sammenligningen af sin Elskedes Udseende med rustet Metal — er ganske i Charakteren af det Øvrige.

S. 53:

„Lad os nyde Livet,
„Før Skiæbnen lukker Diet til for evig."

Ja naar Skjebnen selv lukker Diet til for evig, saa er meer end Alting ude.

Uagtet Anmelderen i høieste Grad, som Kritiker, underskriver Horazes bekjendte:

— ubi plura nitent, non ego paucis
Offendar maculis — *)

saa kan han dog umulig, som saadan, vende Sententsen aldeles om, og om et Digterværk, som dette foreliggende, sige:

— ubi pauca nitent, non ego multis
Offendar maculis — **)

saa meget mindre, da de pauca nitentia her ere nær ved at være nulla, og de multæ maculæ nær ved at være omnia. Dette maa klinge om et Værk af den Skjald, der i sine

*) Faa Pletter hist og her mig ikke støde,
Hvor mange Skjønheds Straaler Diet møde.

**) Selv mange Pletter skulde mig ei støde,
Hvor et Par svage Straaler kun mig møde.

første dramatiske Arbeider ikke blot lovede, men holdt saa meget (og hvis Natur-Evner Anmelderen saa hjertelig, som Nogen, beundrer, uden just, som de, der aldrig ere komne bag Gjerdet, at forgude dem) saa nyt og fremmedt i et Digter-Keiserdom, som det nærværende, at han høist formodentlig gjør vel i at bevise det, ved at fortsætte sine Udpegelser af de groveste Bommerter — og dermed godtgjøre sin egentlige Paastand til Digterens eneste mulige Redning: at Alt uden Undtagelse, fra Begyndelsen til Enden, er ironisk Parodie — der rigtig nok overmaade livagtig ligner parodisk Ironie.

S. 59:

„Vi elske. Men en svælgende Befæstning — adskiller os paa nye." — Dette svarer til: „Kom op i Dybet!"

S. 61:

Bertha.

— — „Hugo! Hugo!
„Bland ikke Vandvid ind i din Fornuft!
„Ak! vækker ikke Alt, selv Kiærligheden,
„En Længsel, som ei her kan tilfredsstilles?"

Her blander den gode Bertha selv lidt „Vandvid" ind i sin Fornuft; thi kunde hun ellers fremkomme med den Paastand, at Alt vækker en Længsel, som ei her kan tilfredsstilles? Vækker Vand, f. Ex., en saadan? Men bestemt vandvittigt er det at skrive vanvittigt vandvittigt — formodentlig for Indblandingens Skyld. Som Parodie paa den nye Skoles Vittighed er det guddommeligt.

S. 65:

„Jeg vil heller være Klint end Hvede" —

Klint og Klinte kommer en parodisk Genius ud paa Eet.

S. 74:

„Kun ingen Følelser og Grillenfænger!"

Grillenfængerier var for langt; men hvo kjender ikke slige Forkortninger i de parodiske Sonnetter til Don Qvixotes Ære, Forfatterens Hjemmel!

„Nattergal — Skrald — lyder dog ogsaa sødt i Skoven ind“ —

Det kan jeg ikke sige. Skraldet af en Nattergal er næsten alt for parodiskt.

S. 75:

„Om hendes blonde lysegule Lokker“ —

Det er pure rene Ord for Pengene.

S. 77:

„Vi skyder os i Skoven en Kanin,
„Udtrykker Blodet, flaaer os Huden af,
„Strøer den med Salt, og spiser den saa raa“ —

Den egne Hud?

„Den sande nouriture des hèraux!“

Det maa det vel være; thi nourriture des heros er det i det mindste ikke.

S. 86:

— — „tom, som en Storkerede,
„Naar Fuglen fløiet er til Indien.“ —

Saa langt behøvedes just ikke, for at gjøre Reden tom. Men lad den Fugl flyve.

Sammesteds:

— — „Mit skrøbelige Fartøi
„Staaer mellem frygteligt Koral.“

I Koral, eller mellem Koraller, vilde en alvorlig Tragedieskriver have sagt.

S. 88:

„Og hvis — thi Walther, thi; det veed du dog.
„Man maa belave sig paa hvad der kommer.“

Med Interpunctioner og alt parodiskt Betydningsfuldt.

„Du aabner mig et Svælg, hvorfor jeg svimler.“

Evald sagde: hvori; en Anden vilde maaskee sige: hvorover; kun Parodisten siger: hvorfor.

S. 89:

— — „et Land, hvor end
„Mirakler af det gamle Testament
„Tildroge sig i Ørken.“

Dobbelte Mirakler!! ikke at tale om Længden.

S. 91:

„Farvel! jeg gaaer fra Verden, hvis jeg gaaer,
„Ei med Fortvivlelse.“

Der er intet Spørgsmaal om, at han jo gaaer, da han just siger det, idet han gaaer; men det er en parodierende Forkortning, for at gjøre Gangen pudseerlig.

Sammesteds:

„Staldbrødre, Riddere fra Christi Grav.“

Som om Christi Grav var en Ridderbolig.

S. 94:

— „Død og Ulyksalighed staae, som gabende Kløfter imellem vort Haabs lyse Bierge“ —

Staae som gabende Kløverter, havde jeg hellere sagt; thi Kløfter har ingen Fødder at staae paa.

S. 97:

„Mellem Duft og Fuglequidder“ —

Denne Stilling er hverken plastisk eller malerisk, men desto mere romantisk.

„Mon det ingen Ende faaer
„Med den lange Sladderslidder?“

Jeg er bange for, at Læserne gjøre det samme Spørgsmaal. Men det gjælder om at bevise min tidt anførte

uendelige Paastand. Det synes mig imidlertid, som om jeg hørte Parodien tilskrige mig i Moritzs Udfordring til Hugo:

S. 89:

„Herr Anmelder, er I Helt,
„Nu saa vil I ikke nægte
„Først med Landse, saa med Sværd

(Kritik af Stiil og Vers).

„Mod en Ridderqvind at fægte.

(Stykket nemlig).

„Lad en Kreds i Græsset slaae!

(Dannora).

„Kald paa Eders Prygelknegte!

(Metrik, Rhytmik, den sunde Forstand o. s. v.).

„Vi vil see i Sadlen fast

(De lee).

„Om vi Heltene beslægte,

(Grammatik smiler).

„Saaret I min Fader har;

(Rhytmik og Metrik smile begge to).

„Men hvad jeg formaaer at mægte,

(Logik og Grammatik lee).

„Vil jeg hævne ham igien,
„Med min Landses tunge Lægte!

(Smagen fniser, og alle Prygelknegtene udbryde med Skoggerlatter i Treugotts Chor):

„Det maa hver en Christensiæl
„Tilstaae ham, de Riim var ægte!"

Anmelderen haaber, at Læserne ikke blot tilgive ham imellemstunder slige smaa Træk paa Smilebaandet i Drøftelsen af en tragisk Parodie, men takker ham derfor, da hans samvittigheds-

fulde Beviisføring ellers let kunde blive alt for kjedsommelig. Recensionen af et Konstværk, har Schlegel sagt, bør være selv et Konstværk; og en Kjærlighed uden Strømper bør man ikke kritisere med Strømper paa. Det vilde være enten sandt Pedanterie, at gaae Hugo von Rheinberg igiennem med streng Alvorlighed, eller bitter svtiftisk Ironie. Anmelderen holder sig gjerne i et godmodigt muntert Lune, kun med fuldkommen aabne Øine, midt imellem begge. Altsaa videre i den engang begyndte Tone.

S. 99:

— „den skal Minerva krandse
„Som vinder denne Kamp!"

Vinde Kampen er allerede eet tabt Slag mere.

Moritz
(der bestandig forekommer mig Parodien selv).

„Du døer, naar Moritz om sin Landse fatter!"

Hugo
(med Anmelderens hele Bifald).

„Du har Ret, jeg døer! Jeg døer af Latter!"

Anmelderen springer Dorotheas Cithar-Sang over, der, med Pergamentsangen og andre Opera-Parodier, henhører til det tredie Synspunkt, hvorfra han vil betragte dette parodiske Mesterværk, og gaaer videre til S. 102:

„Thi hisset seer jeg hende just. Hun gaaer sig
„En Aftenvandring" —

At gaae sig en Tour, hedder det vel i det gemene Hverdagssprog; men gaae en Vandring, og gaae sig en Aftenvandring — findes neppe i noget andet Sprog end det Oehlenschlägerske.

S. 103:

— — „Med eenfoldig Tungsind
„Klang hendes Citherstrænge." —

Ved Opførelsen havde hun en Cithar i Haanden. I Text-Overskriften hedder det blot, at hun sang ved en Cithar. Her lader det, som om hun selv var Citharen. Det maatte ellers hedde: Med enfoldig Tungsind klang hendes Cithars Strænge. Men en almindelig Cithars Strænge kunne til Nød klinge tungsindig, men ikke eenfoldig. Stedet er vanskeligt, hvorledes man ogsaa tager det.

S. 117:

„Din Ryg er mere ærlig end dit Ansigt.“

Hvad Helten vil sige hermed, er ikke let at begribe, naar Skuespillerinden ingen Pukkel har.

S. 121:

„Speider du fra Granekløften,
„Med bange Blik det Lys, som sig bevæger
„I Fløien fra den taarnefulde Borg?“

Anmelderen speider forgjeves efter Lys i dette Sprogmørke. Er Lyset i Fløien (Veirhanen), kan det rigtignok bevæge sig hen og her, og rundt omkring, men ikke videre; er det i Fløien (Sidebygningen), kan det ingenlunde bevæge sig fra Borgen. Hvi man netop skulde sætte sig i Kløften af en Gran, for at speide, kan heller ikke begribes.

S. 134 forekommer et sandt Onskeqvist-Mirakel. Zoroaster nemlig

— „strækker sin Gren over Hulen, saaledes at han holder den i begge Ender“ og siger:

— — „Min Onskeqvist sig bøier
„Med Vælde ned.“ —

Det er meer end salig Ritter selv nogensinde har erfaret.

S. 136:

— — „Blodsteen tyder Qvægsølv.“

Andre vilde sige betyder; men det klinger mindre trolddomsagtigt.

"det beroer allene
"Paa Tidens Leilighed."

Atter Troldmands-Stiil for Tid og Leilighed.

S. 187 forekommer i næstsidste Linie en "favnedyb Umulighed", som Skillerum. Hvis en saadan ikke tillige er favnebred, indsee vi ikke engang dens Vanskelighed. Men i Linien foran tales rigtig nok ogsaa om en Vei, som Skillerum — der imidlertid, naar den er god især, synes os mere at befordre end at hindre Sammenkomst. Men Alting, indtil Baand, skiller Hugo og Bertha fra hinanden.

S. 142:

— — "Aarvaagen laae jeg
"Til hen paa Morgenstunden."

(Spekhøkerdansk).

S. 142:

"Morgenkulden
"Indbydsfed mig." —

Det maa have været en russisk Kulde paa en 35 Grader Reaumur i det mindste.

S. 144:

"Han bad mig
"Om Phillips Ring, og gav mig atter min" —

Atter og igjen er en parodisk Romantiker eet og det samme.

S. 145:

— — "Gives der
"Et stærkere Beviis paa Sjæls og Legems
"Udeelbarhed? Betragt din Finger!" —

Udeelbarhed og Uadskillelighed gjælder Forfatterens Logik eet og det samme, ligesom igjen og atter. Hvis det ikke var Parodie — — Himlen bevare Anmelderen fra

at sige det unge Publicum hvad han mener, hvis det ikke var det!

S. 146:

— — „Lad Giengangerne
„Afhugge den med deres Bøddelsværd!"

Der har vi igjen Skræddeñ med sin Bas og Viol. Som om alle Gjengangere gik med Bøddelsværd! Kun Bødlernes ere i dette Tilfælde; og stakkels Walther var saa lidet en Bøddel, at han endog gik igjen med en Munkekappe.

S. 149:

Hugo
(tager en Hanske [Handske] op.)
„Hvor nydeligt man seer de skiønne Former
„I eftergivne Skind!"

Han gad nok ogsaa seet sit Aflad i eftergivende Synder! Active og passive Participier gjælde eet i det Sprog, der er hverken Guders eller Menneskers.

S. 150:

— — „Du har kastet
„Din Hanske [Handske] til mig Bertha? Det betyder,
„At Du opfordrer mig til Kamp for Dig?" —

Det er en splinterny Betydning af Handskehenkastning!

S. 151:

„Du skulde ellers tage
Mit Horoscop."

Ad modum: tage et Silhouet. — Stille et Horoscop hedder det ellers, uden Parodie.

Sammesteds:

„Saa sluttes Du
„Meer end sædvanligt ind i Skiæbnens Ring" —

Som om Nogle vare meer, Andre mindre indsluttede i den Ring, der omfatter Alle? (Klemmes du, skal nok være Meningen).

S. 152—158:

Denne hele lange, lærde, astrologo-alchymico-philosophiske Disputats imellem Zoroaster og Hugo indeholder næsten ligesaa mange eftergjorte tydske Bommerter, som Repliker. Den parodierer nemlig den nyeste Skoles Philosophie, ligesom det Vorige dens Poesie — og Dramet faaer derved, om ikke Heelhed, saa dog en vis Fuldstændighed. Men hvad vilde vor Steffens sige, hvis han nu kom hjem, og saae hvorledes den Mand, der har skrevet Jesus i Naturen, nu gjør sig lystig i en Tragedie over hans schellingeerte Spinozismus. — Lad ham sige, hvad han vil! Med Rette kan Hugos Forfatter svare ham: Non lusisse pudet, sed nondum incidere ludum. Os glæder det, at han endelig har indseet Galskabet i den hele nye barbariske Romantik, og at han benytter dens fuldendte Studium, paa en ham værdig Maade, som Cervantes benyttede den gamles. Saaledes kommer man paa ganske modsatte Veie til det samme Maal — og saaledes seer man evig i alle Revolutioner Ultrarevolutionaire ende der, hvor Contrarevolutionaire begyndte.

S. 160:

„Et Anker Viin af bedste Slags fra Mosel,
„Har mig min Fætter Arnold sendt.“

Et Anker Mosel-Viin af bedste Slags — er den naturlige Construction, uden mindste Tab for Verset; men saaledes parodieret, lader det, som om Fætteren boede i Mosel; og derved vindes en Pudseerlighed mere.

S. 166:

Non plus ultra af parodieret Svulst er Haralds Monolog, medens hans Svende slaae Ild og tænde Lygten, i

Forgrunden foran Hulen. Vi ville blot udpege nogle af de meest glimrende Stjerner i dens „sorteblaa Mulm“:

„En himmelsk Aften, Luften er saa blaa!
„Igiennem høie Hvælvings Klipperift,
„Nedblinker Evighedens Stierneskrift“ —

Dette vilde være alvorlig smukt, hvis han stod i en Fjeldkløft, eller i det mindste nede i Hulen; men nu, da der er ingen anden Hvælving over ham end den blaae Lufts, er det pudseerligt smukt.

„Den store Carlsvogn gaaer sin vante Gang,
„Skiøndt den af Elde bøiet har sin Stang.“

En Vogn, som bøier sin Stang, hvoraf det ogsaa kommer, er omtrent som en Mand, der af Elde bøier sin Stok. Rigtig nok er Carlsvognen ingen almindelig Vogn; men den maa være, som den vil, saa kan den dog umulig have bøiet sin Stang af Elde, hvis den gaaer sin vante Gang — efter Naturens Love.

„Skiøn Freia styrter med sin Demantgiord,
„Som Lucifer fra Himlen ned mod Jord.“

Lignelsen mellem Freia og Lucifer maa Asalæreren forsvare. At Parodisten omdøber Orion til Freia selv, istedetfor hendes Rok, har han, som Parodist, fuldkommen Lov til; men hverken Orion, Lucifer, Freia, eller hendes Rok tør styrte fra Himlen mod Jord; thi det forbyder Grammatiken.

Sammesteds:

„Og Droslen synger ned fra Træets Krands
„Den stoltes Fald“ —

(Hvis? Lucifers, eller Freias?)

— „og Salighedens Glands.“

En Drossel, som synger Salighedens Glands, er en sand

Engel af en Drossel. Men hvad Salighed er der i, at falde ned, som Lucifer, fra Himlen?

Høist snurrigt klinger umiddelbart oven paa denne Drosselsang:

„O Walther, hvor vi mangen Aften, tit

(sæpe, sæpius).

„Ad Dækket op og ned med korte Skridt —
„Beundrede den Pragt, som Himlen gav,
„Det fortblaa Mulm om Jordens Middelhav."

(De „beundrede med korte Skridt" — hvor?)

„Op og ned ad Dækket"

(paa Dækket formodentlig — hvad?)

„Den Pragt, som Himlen gav"

(hvem?)

„Det fortblaa Mulm om Jordens Middelhav."

Det Middellandske Hav er vel et Middelhav, men ingenlunde Jordens mere, end noget andet. Det Caspiske kunde snarere kaldes saaledes, da der er Jord rundt omkring det. Men lad det nu være det almindelig saa kaldte Middelhav, saa ligger Mulmet derom i Europa, i Asien, i Africa, og i det atlantiske Hav; hvorledes kunde de to Helte see, med nok saa korte Skridt op og ned ad Dækket, den Pragt, som Himlen gav disse det Middellandske Havs skjulte Omgivelser?

Sammesteds:

„O Walther, Stiernen saa veemodig leer!"

Veemodig Smilen hedder parodisk: veemodig Latter.

„Som David er den arme Riddersmand
„Berøvet dig sin Walther-Jonathan."

Enten burde det hedde:

„Som David, er den arme Riddersmand
„Berøvet dig, sin elskte Jonathan —

egentlig: Liig David, for at undgaae Tvetydighed; eller, hvis Walther-Jonathan endelig skulde beholdes:

Som Harald-David er den arme Riddersmand
Berøvet dig, sin Walther-Jonathan.

Af alle Udtryksmaader, for at sige, hvad dog Meningen formodentlig skal være:

Liig David, er jeg arme Riddersmand
Berøvet dig, min ædle Jonathan!

har Forfatteren valgt den alleruforstaaeligste.

„Din Bue, som kun klang paa Herrens Vei,
Er blodbestænkt vendt hiem fra Slaget ei.“

Buen, som klang paa Veien, erindrer om Göthes:

„Nicht die Leyer nur hat Sayten,
„Sayten hat der Bogen auch“ —

— (endskjøndt Anmelderen ingen Bue kjender med Strænge) og om Homers:

„Δεινη δε κλαγγὴ γένετ' αργυρέοιο βιοῖο“
„Og med en skingrende Klang sprang Strængen tilbage paa Buen.“

Men Buen, som

„er blodbestænkt vendt hiem fra Slaget ei“

erindrer om Jacob von Tyboes:

„Din Kjærlighed gjort haver mig til Kujon“ —

Man kan virkelig sige om saadanne Vers, hvad Henrik i Kanarifuglen siger om Regnen:

„der bliver mere feed —
„O! gid det vilde ret for Alvor øse ned!
„Vi trænge kan dertil; vi har havt Tørke længe,
„En saadan Regn er at betale ei med Penge.“

„Dit Venskab, Phillip, det dit Hierte veed,
„Erstatted Harald Qvindens Kiærlighed“ —

hvilken Qvindes? Hos David-David hedder det: Qvinders Kjærlighed.

S. 168 udbryder Harald, da han seer Walthers Liig:

„O Gud! det faldne Harnisk havde Ret:
„Her ligger han!“ —

Som om det faldne Harnisk havde sagt, hvor han laae.

„Hans Ansigt, det var mildt, som Maanens Ansigt,
„Nu er det blegt og guult*), som hendes.“ —

Hvordan var det før? — Ogsaa som hendes; thi hendes (Maanens Ansigt) er og stundom rødt. „Hendes“, for dens, gjør ellers her en egen Virkning.

S. 169:

Harald (til Liget).
„Endnu et Haandtryk af din høire Haand!“

Det er meget forlangt af et Liig.

(han tager Ringen, der „sidder løselig henflyttet paa hans Pegefinger“, af).

— „Tilgiv!
„Mig dette Kirkeran! Paa Dommedag
„Skal Harald bringe dig din Ring tilbage!“

At tage Ringen af en død Mands Finger under aaben Himmel i fri Mark, kalder han et Kirkeran — og paa Dommedag vil han bringe den tilbage? Som om Ringenes Opstandelse var ligesaa sikker, som Legemernes! Efter den Theorie kunde man ogsaa laane Penge, for at betale dem til Evighedens ellevte Juni.

„Hist bag den vilde Rosentiørn derhenne.“

Hiisterhenne sige rigtig nok Kjøbenhavns Kokkepiger; men kun parodiske Muser bruge det i Tragedier.

„Lad Løvet skiule ham for Nattens Pine —
„De kunde græde og forraade os!“

Dette Sprog er saa meget des svimmelhøiere. Kan noget

*) Blegt og guult (det egentlige Gustne) er Forfatterens parodiske Liv-Epithet til Maanen. I Ludlams Hule hedder det, f. Ex., S. 48: „Du seer den gule Maane med blegen Ansigt.“ — En Ansigt!

fornuftigt Menneske troe, at en fornuftig Digter taler saaledes for Alvor? Ved Nattens Øine forstaaes i Gudernes Sprog Stjernerne. Men hvorledes skulde disse bære sig ad, for at kunne græde? De smile jo dog! kunde man sige. Ja! men de smile uophørlig: en Stjerne, som smiler ikke meer, er forsvunden. Og sæt nu, at de græd: at hele Natten fik Taarer i Øinene, hvorledes kunde det forraade Harald og hans Kammerater? Det blev jo derved kun mørkere, og man vilde endnu mindre kunne see, hvor de gik hen med Liget.

S. 170:

„Ruprecht træder pludselig frem af Busken (som der ikke er bleven talt om) med en Flok Mænd" (der alle sad i Busken, som var der ikke).

S. 171:

„Mit Navn er Ridder Ruprecht Thurn; han slog
„Min Søn, det vil jeg hævne."

han? Ridder Ruprecht Thurn? han selv? — der er ikke bleven talt om nogen anden Han udtrykkelig af Hugos Fiender.

S. 173 „skinner Maanen fra Vinduet klart ind i Værelset." — Maanen sidder altsaa i Vinduet. Men fra og igjennem er, som atter og igjen — om og over — ad og paa — mellem og i — og overalt alle Præpositioner i den parodiske Grammatik, indifferente.

Sammesteds:

— — „Min gode Stammefader
„Tilgiv din Æt, ifald han bruger Giften
„Engang for Sværdet. Begge dræbe sikkert;
„Samvittigheden agter ingen Fordom;
„Og hvis min Hustrue har fortient sin Død,
„„Dødsmaaden er af ringe Vigtighed."

En større Forbrydelse mod den æsthetiske Moral lader sig neppe tænke end den, at vælge et saadant Affkum, som denne Ridder-Riding, til sin Helt, hvis Stykket var alvorligt. Det eneste, der staaer ham lidt for Hovedet ved dette Konemord, er, at han bruger Gift dertil, istedetfor Sværd. Som om Alt, hvad der gjøres med Sværdet, var vel gjort? Ven, Broder, Fader, Ægtefælle, vaabenløs Fiende, kan man frit dræbe, naar det blot skeer med Sværd! Det forstaaer sig aldeles af sig selv — men for en samvittighedsfuld og oplyst Ridder, som Hugo, der kjender og agter ingen Fordom, forstaaer det sig ogsaa af sig selv, at Gift kan til Nød bruges for Sværdet — da den ogsaa dræber sikkert!!!

— „skal jeg betroe
„Dit tause Venskab ei det sorte Bogstav."

Dit hvide Venskab burde det hedde, eller det lyde Bogstav. Men i Sproget, vi har for os, er sort det Modsatte af taus.

„Den kolde Luna staaer saa bleg derude
„Og kiger ind ad Vinduet."

(Nylig sad hun i det).

— — „Tidens Dronning!
„Fortryd ei paa, jeg forekommer dig!"

Han vil forekomme Maanen i at dræbe hans Kone. Var hun da maanesyg? Eller er Maanen Skyld i, at Forældre døe af Alderdom? Det er for Resten meget tilgiveligt, at en Mand, der er i Begreb med at myrde sin Kone, ikke saa nøie veed hvad han selv siger.

S. 174:

— — „Hun er din; (Maanens)
„Thi Ormen gnaver alt i hendes Hierte."

En slig Person tilhører naturligviis Maanen, Tidens Dron-

ning. Er der mindste tænkelig alvorlig Sands og Mening i alt dette?

Efterat have gydet Giften i Bægeret, siger Hugo videre:

„Og Hemmeligheds Hulen maa forsegles,
„Hvor Daniel blev stødt til Løverne."

Var der Løver i den store Grube vester imod Trappen? Og hvorledes kan han forsegle en aaben Grube?

S. 175:

„Kulskyen revner, og min Maane leer."

Først loe Stjernerne, saa græd de; nu leer ogsaa Maanen.

„Det fæle Spøgels, som ei vilde slippe
„Den Lænke, der kun Hugo bandt til Sorg."

Andet bandt den ikke.

„Og Sol (Helios) skal atter straale paa min Klippe."

Hugo latiniserer i denne Scene. Solen kalder han Sol, og Maanen Luna. Parodie paa Tiecks Maneer. J dennes Keiser Octavianus (hvor saa meget andet af vor Forfatters Tydsk har hjemme) kaldes een og den samme Løve snart der Leu, snart der Löwe, snart die Löwinne, snart der Leo.

S. 178:

„O Gudsfeelov, jeg atter sønderrev den."

(Seddelen). — Endnu engang atter for igjen.

„Med venlig Trudsel, rev en Rift deri."

Et Rift hedder det. Rive et Rift i Noget! Hvorfor ikke? Dechirer une dechirure vilde rigtig nok en fransk Tragiker ikke sige; men hos Herr Tieck torde vel findes: einen Riß reißen. — Formen er lidt hebraisk.

S. 183:

„Og Natten har i dette blege Skin
„En Skiønhed, som man savner reent om Dagen."

Det er en sand Bemærkning; ikke mindre sand end den: at Lyset har en Fordeel, som man savner reent i Mørke.

Sammesteds:

Bertha siger, at det tyktes hende, som om hun saae sin Borg staae i lys Lue — derpaa svarer Kunigunde:

„Om Natten ligne Klipperne hverandre, —
„Et fugtigt Blus har du vel seet fra Mosen."

Uagtet Bertha forestilles i Vildelse her, og Alt, hvad hun siger, er temmelig galt, stikker dog dette Kunigundes Svar alle hendes Repliker i ægte Vildelse: Du kan let have taget et fugtigt Blus fra Mosen for din Borg i Brand; thi om Natten ligne Klipperne hverandre. Er da et fugtigt Blus fra en Mose en Klippe? Et Blus kan det rigtig nok ikke være; thi det kan ligesaa lidt være fugtigt, som et Flud kan være tørt; men hvorfor just en Klippe? Men lad det nu ogsaa være en Klippe! Skulde en blussende Klippe og en mørk Klippe da virkelig ikke kunne skjelnes fra hinanden om Natten? Skulde Kunigunde ikke her af en Hændelse parodiere Bertha? Vi have seet Exempler paa opvendte og nedvendte Parodier i dette exempelrige Stykke; denne kunde man kalde indvendt.

S. 184:

Bertha troer at have seet

„Golgatha med tre kulsorte Kors."

Kunigunde siger:

„Hvad du har seet er Braubach; hvor paa Bakken
„Retfærdigheden strækker med sit Mærke.
„Tre sorte Steiler staae paa Retterstedet."

Her forraader Digteren aabenbar, at han parodierer, og ikke mener det mindste med det alvorlige Ansigt, Stykket paa et Par Steder sætter op. Øiensynligen har han her parodieret

en Parodie — i Overdrivelsen af Galgebakkens høitidelige Skildring i „Censurens Oprindelse."

— „det gyselige Sted,
„Hvor Djævle vogte, som man veed
„Trophæen for Retfærdighed."

thi komisk er det at kalde en Galge Retfærdighedens Trophæ; men upaatvivlelig endnu mere komisk, at kalde den Retfærdigheds Mærke ligefrem, som om der ikke gaves noget andet Mærke paa Retfærdighed i denne Verden. Men hvor overdreven komisk bliver det hele Sted, naar man betænker, at den samme Kunigunde, som bemærkede, at Klipperne ikke godt skjelnes fra hverandre om Natten, selv naar een blusser og en anden er mørk, tiltroer Bertha at skjelne de sorte Steiler — og skjelne dem som sorte; thi „Korsene paa Golgatha", hun talte om, vare af denne Farve. „Hun slog et Kors, slog to, slog tre" — hedder det paa det parodieerte Sted. Det er ellers Skade, at hele denne rørende Scene mellem Kunigunde og Bertha, den skjønneste i hele Stykket, og den eneste (foruden den herlige Scene mellem Ruprecht og Bygmesteren) Baldurs og Hakons Digter værdige, ikke er alvorlig heelt igjennem.

S. 185:

Bertha.

— „Det veed jeg. — Hvad er Tiden?"

Man hører nok, at hun er fra Franken: „Was ist die Zeit?"

S. 186:

„Ora pro me sancta Elisabeth."

Det er meer end de fleste Munke i hendes Tid kunde gjøre hende efter, for saavidt hun forandrer den brugelige Pluralis til Singularis.

Det parodisk Naive forfeiler Forfatteren næsten aldrig.

S. 190:

Harald siger, idet han falder:

„O Phillip (bestandig Phillip) Walther; nu
„Adskiller ingen Død vort Venskab meer.“

Han kunde ligesaa gjerne sige: nu adskiller intet Liv vort Venskab meer. Venner adskilles ved Døden, ikke Venskab.

S. 191:

Hugo raaber til ham:

„Viid, før du døer, at Phillip Walther selv
„Var Aarsag i sin Skiæbne. Havde Walther
„Saa mandigt mødt mig med sit Sværd, som du,
„Saa var han ikke tumlet ned i Hulen.“

Deri bestod altsaa hele Ulykken? Ikke deri, at han tumlede død, som nu Harald; men deri, at han tumlede ned i Hulen! — Og hvorledes var han selv Aarsag i det? Ved at fremstille sig vaabenløs. Undskyldningen er næsten værre end Nidingsdaaden selv.

Sammesteds:

Ruprecht begraves „ved Messingpladen for de brogede Ruder.“ Han mener udentvivl Messingpladen paa hans Søns-Grav. Men blev den sat for de brogede Ruder? Han befalede dog at sætte Gravstedet lige under dem. — Dog, vi glemme, at alle Præpositioner ere indifferente. Vor Herre forstaaer mig, og det er nok! siger Mester Sancho!

S. 193 siger Hugo:

„Du (Kunigundes Billet) brænder, som et Vexelbrev paa Helved,
„Mig i min Haand.“ —

Ikke saa godt, som stærkt sagt; thi man maa ikke være glad ved, at et Vexelbrev paa Helvede brænder, før det bliver honoreret?

S. 195:

„Tre blege Skygger“ havde Evald vel ogsaa kunnet sige; men tre „blege“ Skygger, hvoraf den ene var „blaa“, vilde han neppe have tilladt sig. Det erindrer om Picards «Voila, Madame, deux perdrix rouges dont une grise!”

Sammestedes:

„Den tredie med en rustet Dolk i Brystet.“

Det skal være ham selv. Men hvoraf veed han, at Dolken, han blev stukken med bagfra, var rusten? Han saae den ikke, før den sad ham i Brystet — og hvorledes kan han see Rusten derpaa, naar den sidder der endnu?

S. 196, og sidste:

Den allerbedste parodiske Mundfuld har Hugo von Rheinbergs Forfatter gjemt til allersidst. Det er en sand Rosin i Enden af den tragiske Blodpølse:

„I sorten Beg og lange hvide Lin
„Skal Kunigunde nu kun kaldes din.
„Som fromt Capel sig hæve dette Kammer,
„Hvor Lampen eensomt over Graven flammer!“

Hvilken Karrikatur af en Nonnedragt: Sort Beg og hvidt Lin! Halv Matros og halv Gratie — aldeles som Stykket! Det syndefulde Mordkammer pludselig hvælvet til et fromt Capel — svarer, som Brudeværelse, til Brudedragten. Og Lampen — den forunderlige Lampe — der flammer eensomt over Graven, kroner det Hele, som Gnisten af det tragiske Genie, der luer tvivlsomt i Enden af Perioden.

Vi forbigaae i nærværende Recension, i Betragtning af Livets Korthed og Parodiens Længde*), de hundrede Exempler paa parodisk Orthographie, der, efter vor Overbeviisning,

*) Ars longa, vita brevis.

gjerne kunde have været borte, uden Skade for den ironiske Fuldstændighed, da Virkningen deraf ved Forestillingen ganske gaaer tabt, og i Bogen ligner den, som simple Trykfeil gjøre. Eet for et — en for een — tree for tre — silde for sildig — tapre for tappre — disværre for desværre — brystfældig for brøstfældig — Almu for Almue — taele for tale — Pris for Priis; — riig for rig — huslig for huuslig — Septer for Scepter — Musikken for Musiken — Phillip for Philip — Drilleri for Drillerie — kiøle for kiølige — o. s. v. o. s. v., kunde deels gaae paa Sætterens tilfældige Regning, deels paa Forfatterens muntre Theories, hvis de ikke paa den ene Side vare saa gjentagne, paa den anden saa vexlende, at den tilfældige Feil og den muntre (ironiske nemlig), ved at ophæve hinanden, synes at stemme for vor Mening, at det tilhobe er forsætlig Parodie. F. Ex. S. 55:

„Tilfældig har en Melodi forstemt dig,
„En Melodie skal muntre dig paa ny!“

„Nugæ! Bagateller! Smaating!“ udraaber Anmelderen selv, ved at see tilbage paa dette lange Catalog af tilsyneladende forsætlige eller uforsætlige Bommerter; og for hans Øre klinger det horaziske

Cur ego amicum offendam in nugis? *)

Ikke at tale om, at det hele store Værk netop bestaaer af lutter saadanne Smaating, maa jeg desværre svare med den romerske Kritiker:

Hæ nugæ in seria ducunt! **)

---

*) Hvi bellere sin gode Ven et føie?
Hvorfor i Smaating regne det saa nøie?

**) Men, Kjære, disse mange Bække smaa
Udgjøre dog tilsidst en stor alvorlig Aae.

Hvad vilde Følgen blive for Sproget i Fremtiden, hvis den hele danske Ungdom, der, hvis den og læser andre Digtere, i det mindste ikke troer paa andre end den almindelig erkjendte største (hvilket jeg og vilde gjøre, hvis jeg var i de fleste unge Menneskers Tilfælde), blev ved at ansee Pletterne i denne Litteraturens Sol for lutter Straaler, og hans parodiske Bommerter for alvorlige Skjønheder?

Det fjerde og sidste Synspunkt, hvorfra vi havde foresat os at betragte denne parodiske Tragedie, Versenes nemlig — spare vi til en alvorlig Kritik af den frugtbare Digters samtlige seneste Værker, da vi fuldt og fast troe, at alle hans lyriske Feil, metriske Bommerter og Forsømmelser af endog den almindeligste Velklang ere uforsætlige — derfor heller ikke i Hugo von Rheinberg hyppigere eller større end i de Dramer, hvori han neppe har drømt om at parodiere den tieckske Skole. Vi ansee nemlig hans Uvers, der for det meste ere saaledes beskafne, at man vilde vinde ved at see dem omsatte i hans dog ikke mindre end velklingende Prosa, for alvorlige Feil, som ingen nok saa ironisk Hensigt kan besmykke. Rigtig nok see Vers, som følgende:

„I Salen sig fryde Ridder og Fru', —
„Og Folket i skingrende Borgerstu'."

meer end blot skjødesløse ud; og naar reenses i den frygtelige Varselsang, for at rime paa ændses, maa hedde „rendses" (hvorfor ikke ligesaa godt rændses?) skulde man næsten troe, der stak lidt Skjelmeri derunder — saa meget mere, da Sangeren selv ganske rigtig bemærker, at „Sangen passer sig egentlig ikke her. Rigtig nok ere Jamber, som:

— „At rane hvad ham Tilliden betroede."
— „Er blodbestænkt vendt hiem fra Slaget ei."

— „Drog til det hellige Land, som til et Rige.“
— „Midt i Skiærmydselen imens han hug.“

meer end almindelig stive Been. Rigtig nok gjøre enkelte Stropher, hvori der er intet Andet end Klang paa Meningens Bekostning, som f. Ex.

„Ydmygst hængte du paa Korsets Kanter
„Kronen med Rubin og Diamanter;
„Tænkte paa din Frelsers Tornegreen,
„Spandt med Arme Hørren af din Teen —
„Af dit Liv har Himlen vel behaget!
„Skovens Fugle sang paa Kirketaget“ o. s. v.

Sagen lidt betænkelig. Men alle Sang- og Klang-Drab ere i Hugo mindre gruelige, end i Ludlams Hule og Røverborgen, der dog udtrykkelig ere lyriske Stykker, og bestemte til syngende Foredrag. — Vi ansee altsaa de elendige Jamber og de slette Riimvers vel ikke for parodiske Pletter, men heller ikke for parodiske Skjønheder.

Hvad derimod, i vore Tanker, ere sande store og, med Hensyn paa Stykkets egentlige Natur, utilgivelige Misgreb, ere de alvorlig skjønne og rørende Scener, der ikke vilde skjænde den ædleste Tragedie; men hvorom man med endnu mere Ret, end om Bjergmandssangen, kan sige: „de passe sig ikke her.“ Rigtig nok har Cervantes i sin Don Qvixote anbragt aldeles alvorlige rørende Fortællinger, men kun som Episoder, og i den allerløseste Sammenhæng med hans parodiske Heltehistorie. I vor Hugo von Rheinberg derimod hænge de, hvad Handlingen eller Begivenheden angaaer, vel saa godt sammen med Hovedsagen, som det Øvrige — og man indseer ingen Grund, hvorfor de selvsamme Personer i nogle Optrin skulde være fuldkommen tragiske, i andre fuldkommen komiske. Saaledes er Ridder Ruprecht, f. Ex., i den kraftig skjønne, ægte gothiske, naivtragiske Scene mellem ham og Bygmesteren en ædel, omtelskende, hjerteblødende

Fader, af hvis Mund ikke gaaer et Ord, som jo bærer den sande Følelses umiskjendelige Præg — medens han i alle andre Scener optræder som en baade hovedløs og hjerteløs Nar, som den gemeneste hornede Siegfred af Verden. Ligeledes er Bertha i den store tragiske Nattescene, i Kunigundes Sovekammer, af en almindelig Bolerske bleven en sand Ophelia, og af en komisk en tragisk Elskerinde. Ogsaa denne Scene er, paa enkelte Repliker nær, saa alvorlig skjøn, saa hjertelig rørende, at man umulig kan troe, Forfatteren har meent den anderledes.

Overalt synes i det Væsentlige hele den femte Act at være streng alvorlig; og denne Omstændighed, forbunden med Titelen, har udentvivl forført de Fleste til Stykkets Miskjendelse; thi er Enden tragisk, er Alting tragisk! hedder det i Almindelighed. Nu er dette rigtig nok sandt i Naturen, men ingenlunde i Konsten, eller, om man heller vil: hiin Sentents gjælder om Stoffet, men aldeles ikke om Formen. En Handling eller Begivenhed, som faaer et sørgeligt Udfald, er et tragisk Stof, og det egentlig Tragiske ligger rigtig nok her i Udfaldet; men det aldeles Omvendte: en sørgelig Handling eller Begivenhed, som faaer et lykkeligt Udfald, kan ogsaa modtage en tragisk Form. Det er altsaa ikke nok, at et Skuespil fremstiller en tragisk Begivenhed, for at stemples til Tragedie; det kommer an paa, hvorledes, i hvad Form, det er at sige: i hvilket Lys, i hvilken Tone, og under hvilke Masker, eller formedelst hvilke charakteristiske Personer denne fremstilles. Er Lyset, hvori Begivenheden sættes, latterligt — er Tonen munter og skjemtende — ere Charaktererne gemene, lave, uædle, eller pudseerlige, hjælper det kun lidt, at Stoffet i sig selv er tragiskt. Den Afvexling i Tone, Lys og Gestalter, som Efterligningen af Shakespeare har indført, i hvis barbariske Tveform vor. Digter desværre har gydet

alle sine dramatiske Digtninger, maa dog ikke gaae saa vidt, at det bliver tvivlsomt, om det Tragiske eller Komiske har Overvægten.

Hvis vi og ville indrømme, at $\frac{3}{5}$ Tragisk med $\frac{2}{5}$ Komisk hjemler et Skuespil Navnet af Tragedie, kunne vi dog umulig indrømme, at $\frac{4}{5}$ Komisk og $\frac{1}{5}$ Tragisk, ligesom paa Grund af det sidstes specifiske Tyngde, især naar det anbringes i Enden, gjøre det; thi ulykkeligviis har man ganske andre Navne for slige dramatiske Mixturer. Man kan desuden, hvad Enden angaaer, omvende det horaziske Spørgsmaal:

„Fortasse cupressum
Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
Navibus ære dato qui pingitur? Amphora coepit
Institui, currente rota cur urceus exit?"

„Du forstaaer maaskee ret godt at male, for fine Penge, en stakkels Mand, der kommer fra Skibbrudbet med Troien; men hvortil paa Billedet din Cypres? Anlægget var en lille Potte — Hjulet løb om — hvi bliver det en Urne?

Men denne Venden om er og bliver Parodie. — Dette forunderlige Stykke, som Anmelderen ikke uden litterarisk og dramatisk gyldig Aarsag i en poetisk Tid, som den nærværende, har opholdt sig saa længe ved, og gjennemgaaet fra Begyndelsen til Enden med en under andre Omstændigheder og til andre Tider pedantisk Udførlighed og Strenghed — blev i det Hele ganske alvorlig spillet, og hvad der er mere, ædlere, høitideligere og bedre, end det fortjente. Vi maae overalt anmærke ved denne Leilighed, at, hvis vore Skuespillere, paa faa Undtagelser nær, staae dybt under Forfatterens tragiske bedste Stykker, saa staae de paa den anden Side dog og næsten uden Undtagelse høit over hans dramatiske Fuskerier. Sagen er, at, hvis de ofte have spillet uendelig slettere Stykker, end hine, have de endnu oftere spillet uendelig bedre,

end disse. De staae, med eet Ord, hverken saa høit, som Forfatteren har staaet, eller saa lavt, som han nu staaer. Da de dog, ihvor det gaaer, ere mere Snorro-Sturlesonske end Sture-Snorlesonske (for at bruge et til Modsætning af det gamle Nordiske og det nye Tydske passende lykkeligt Udtryk af Forfatteren selv), kunne de endnu mindre forstaae hans Hugo end hans Hakon, og spille derfor paa egen Haand, hvad der forefalder af hans seneste Arbeider, saa at sige, imellem begge; men nærmere Høiden i det sidste, end Dybden i det første Stykke. Derfor holdt Hr. Ryge, i sit Spil, sig saa nær til Hakon, og Mad. Heger, i sit, sig saa nær til Thora, som muligt, hvorved rigtig nok Tilskuerne vandt, men den charakteristiske Sandhed tabte saa meget destomere. Især forekom Hugos Ganterier den opmærksommere Betragter af en saa heltemodig Ridder ubegribelige; man begreb ikke, hvordan han holdt det ud paa Bænken, at gesticulere til Ozarts Udtryk — og endnu mindre, hvorledes en Mand, som han, kunde nedstøde en vaabenløs Ridder fra en Brink i sin egen Gaard. Derimod begreb man hans sidste Optrin saa meget desto bedre. Hr. Ryge spillede virkelig, hvad der tillod et kraftigt tragiskt Anstrøg, saa godt, som muligt; men at han i eet og samme Stykke forfeilede den moderne Cavalleer- og Elskerolle er saare tilgiveligt. For at forhindre dette Misforhold mellem Rollen og Udførelsen, maatte Hr. Ryge blot have spillet nogle og Hr. Frydendal de øvrige af Hugos Scener. Denne havde da hævet ved Gratie, hvad hiin knuste med Kraft. En Thora kan man til Nød tænke sig i Kunigundes Stilling, Stemning og øvrige Forhold. Derfor syntes Madame Hegers yderst ædle, høitidelige, kydske Spil overalt sandt og naturligt. Kun begreb man ikke godt, at en saa høihjertet og jomfruelig Kone nedlod sig til at fortroe en Gartner sin Mands Hemmelig-

ligheder; og hendes hele Minespil modsagde hendes Yttringer, naar hun med disse forraadte Letsindighed, List, eller Dumhed.

Urimeligere, unaturligere, vi turde sige: umuligere Ord ere neppe nogensinde lagt en alvorlig Ægtemage i Munden, end hende, naar hun siger til sin Mand om Bertha:

— „Ved hende
„Forenes vi, i det hun yndigt fylder
„Den Tomhed, som har adskilt vore Hierter!"

og siden:

„Hun sidder da, som Kredsens Dronning, mens
„Din Kunigunde, mere huuslig stille
„For sine Giæster sørger, som Vertinde —
„Jeg veed, at Bertha dig er evig kiær.
„Hvorfor ei det?" —

Hvorfor ei det? — Ja, det er let spurgt af Forfatteren, men ikke saa let besvaret af Læseren og Tilskueren. Fordi det nødvendig maa forekomme en Kone, som Kunigunde, paa hendes Mands Side den græsseligste af alle Forbrydelser, og paa hendes egen Side den utaaleligste af alle Ulykker. Jfr. Astrup spillede den i dobbelt Henseende levendedøde frankiske Enkes (Berthas) Rolle, som en italiensk Grevinde Imperiali, saa langt fra Tydskland og 1229, som hendes Charakteer i Stykket virkelig fordrer det, men og ulige stoltere, høiere, fornemmere og finere, end denne taalte, for at blive nogenlunde sandsynlig. Opførelsens nogenledes tragiske Holdning skyldes ene og alene disse tvende Skuespillerinders ædle Gestalter og stadige Gang paa Cothurnerne. Philip Walther, den eneste Hovedrolle af eet Stykke, blev spillet af Hr. Heger, som den kunde spilles, med Følelse; men det høist Uridderlige i denne Korsridders egentlige Kors var det ham naturligviis umuligt at skjule. Saaledes som Forfatteren har tegnet denne Korsdrager, med de tunge Ahnelser af hvad

der venter ham, er han i sin Kapucinerdragt ikke saa meget en Ridder af den bedrøvelige Skikkelse, som en Ridder af den skikkelige Bedrøvelse. Denne Speiden, denne Angest i Forveien, denne Leden om sin Kone hos en anden Ridder, er saa dramatisk grædende, at den fordærver, saa at sige, forud den i sig selv skjønne tragiske Scene mellem ham og Bertha ved Ringverlingen. Hr. Heger spillede denne ypperligt — og sagde til Fuldkommenhed den skjønneste Replik i hele Stykket, da han paa Hugos Spørgsmaal:

„Hvad søger du paa Jorden, Philip Walther?

svarer:

„Jeg søger et Phantom.“

Kun havde vi ønsket, at han (trods Forfatterens Gjentagelse, for blot at give Jamben behørig Længde) havde udeladt det andet „Troskab.“ Det vilde sikkerlig Garrik have gjort, hvis Shakespeare havde brudt sig meer om Versets Længde, end Udtrykkets Sandhed og Fynd. Hr. Foersom spillede den djærve, ædle, indtagende Harald temmelig liigt det Ideal, denne Rolle fremstiller Phantasien, uden at benytte det Vink, Forfatteren har givet i Tilegnelsen, uden i mindste Maade at ligne Herman Vedel — og deri havde Hr. Foersom udentvivl Ret — saa meget mere, da vi finde denne „Helt fra Dan“ med sin Foragt for Qvindekjønnet, der lader sin Ven gaae alene en halvahnet Død imøde — „læser, for at glemme Tiden, han lever i“ — og siden viser sig „belavet paa sin Sikkerhed“ — hverken indtagende, ædel eller djærv; thi det er ikke nok, at saadant siges om en dramatisk Person — hans Handlinger og Adfærd maa bevise det. Den altfrankiske Jean de France gav Hr. Eenholm ganske rigtig lidt stivere, end Holbergs bør gives, men for Resten saa aldeles uden „Selvopfindelse“, at Illusionen blev fuldkommen. Hvorfor den herlige provençalske Parodie af Jeans parisiske

»La la la la la la la,
»La la la la la la la!« — *)

ved Opførelsen udelodes, indsee vi ikke, da Hr. Eenholm kan synge.

Hr. Lindgreens Treugott var en kostelig tør, værdig Fader, og Jfr. Holms Dorothea legede: „Kom Fremmed“ med Schweitzerdrengen saa barnlig uskyldig, at man hvert Dieblik erindrede sig Ærlighed varer længst, og beklagede blot Savnet af Mads Gedebuk. Ridder Ruprecht erindrede, til Hr. Haacks Ære, snart om Don Ranudo, snart om Don Qvixote (thi begge have ædle rørende Træk), og denne dobbelte Karrikatur af Ridder blev virkelig spillet til en vis Grad af Mesterlighed. Hortense, Broder Augustin, Zoroaster, Bygmesteren, Stigeren, de tre Bjergmænd, Verten i Dunkholderbrønd, Didrik, Henrik, Skammel, Skjalm og en Musikant, med Flere, hvoriblandt Ozart, gjorde intet blivende, hverken behageligt eller ubehageligt Indtryk paa Anmelderen. Alle syntes at spille med en i sig selv roesværdig Anstrengelse, for at holde Værdigheden i det Hele vedlige. Nær havde vi glemt en af de vigtigste Hovedroller, Hugos Nattergals, eller Sangfuglens fra Gulistan, nemlig, der

*) I Stykket klinger den saaledes:

„Plas my Cavallier francis,
„E la donna Catellana,
„E l'onrar del Gynoés
„E la Cour de Castellana;
„Lou Kantar Provensalles,
„E la Dansa Trinyzana
„E lou Corps Aragonnés
„E la Perla Juliana
„Las mans e Kara d'Anglés
„E lou Doncel de Tuscana.“

En god Vise kan ikke synges for tidt! siger Ordsproget.

blev spillet af en Violoncel. Den udtrykte meget kjælent „de Forelskedes Følelser“; det „af Toner sammensatte klare Crystal-Slot“ syntes ordentlig at smelte deri, og blandede sig (for vore Øine i det mindste) ganske med det Øvrige. Det meer end himmelske Maaltid varede ved første Forestilling vel længe — men, hvorom Alting er, Spillet og Musiken var i denne parodiske Tragedie det Bedste; og med mindre Agtelse for Konsten, for Modersmaalet, for det egentlige Publicum, og for Forfatterens Navn og Indflydelse, havde vi sandelig ikke holdt det Umagen værdt, saa udførligt at bevise vor Paastand: at enten er det et ironisk Mesterværk, eller et alvorligt Fuskeri.

Correggio.

Sørgespil

af Adam Oehlenschläger.

Førend Anmelderen nedskriver sine Bemærkninger over Spillet af de forskjellige Roller i dette næsten altfor æsthetiske Sørgespil, kan han ikke modstaae Lysten til strax at give sin Følelse Luft ved at skildre Indtrykket af det Hele — det behageligste, i mange Henseender, der er bleven gjort — i det mindste paa hans Phantasie — saa længe han har besøgt den danske Skueplads. Ikke, som om han jo derpaa havde seet opført ligesaa skjønne Stykker, som dette — selv endnu skjønnere, endog af samme Forfatter — men aldrig saae han et saa helligt Konstværk afbryde pludselig en lang Række af vanhellige Haandarbeider og Haandlangerier. Saaledes vil den første Foraarsdag, vi alle med saa megen Længsel see imøde, i Aar synes os den yndigste, vi have oplevet, og efter en saa lang og utaalelig Vinter forvandle Frederiksberg til et fuldkomment Eden. Saaledes vil den næste almindelige Fred, Europa med saa megen Utaalmodighed seer imøde, forekomme dem, hvis Evne til at føle Glæde har overlevet Krigen og dens Følger, Mage til den, der udbredte sig over Jorden ved Christi Fødsel. — **Post nubila Phoebus!** udbrød Anmelderen for sig selv, allerede ved at see Correggio paa de Hjørner, der i saa lang Tid havde mere skrækket end lokket ham med deres Placater; og da han i Skuespilhuset, hvor han for ikke længe siden havde seet alleslags franske Petroneller og nederlandske Magdeloner, saae den italienske Madonna selv, saa hellig jomfruelig, som Mad. Heger fremstillede hende, kunde han knap bare sig for overlydt at udraabe:

> **Jam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna.**
> **Jam nova progenies coelo dimittitur alto.**

Skuepladsen forekom ham nu saa aldeles ulig en tydsk Fjællebod, et fransk Ambigu-comique og et kjøbenhavnsk Casperl-

Theater, som den kongelige danske Skueplads bør være — og ikke blot Scenen, men Logerne, Parkettet, Parterret, ja selv Galleriet syntes ham, som ved et pludseligt Trylleri — der i Begyndelsen neppe lod ham fuldelig troe sine egne Øine og Ører — omskabt til et sandt Musernes Tempel. En mild, reen og liflig Vellugt gjennemduftede denne næsten i bogstavelig Forstand af Hollænderiets sjunkne Stalde pludselig opstegne italienske Skole — og, uagtet alle Muser just ikke vare tilstede, uagtet Gratiernes Dronning ikke var nærværende, foresvævede ham dog en Susen af himmelske Vinger, som om Søstrene, hvis Flugt den lille Søndag-Aften saa veemodigen begræd, denne Fredag-Aften kom tilbage.

Stykket for Resten, i og for sig selv betragtet, uden Tilbageblik paa hvad der er dybt derunder, end sige med Hensyn paa hvad der er høit derover, er langt fra at være et tragisk Mesterstykke af Hakon Jarls, Baldur hiin Godes og Axel og Valborgs Rang, i hvis tragiske Trias Forfatteren synes at have udtømt sin Originalitet og den ham mulige dramatiske Konst. — Vi vilde ikke tillade os Yttringer af denne Frygt, hvis Hr. Oehlenschläger ei fra denne hans Muses sceniske Vendepunkt (Correggio forekommer os nemlig som et stort poetisk Spørgsmaalstegn af den nordiske Aand, hvis Svar indeholdes i alle følgende Stykker) i en Række af meer og meer romantiske Frembringelser var øiensynligen nedstegen fra den classiske Høide, han i sin nordiske Ham havde opsvunget sig paa. — Correggio synder allerede mod den høieste Lov for Tragedien deri, at Hovedpersonen vel er en ulykkelig, men i ingen Henseende en heroisk Charakteer — Ulykken, han kjæmper med, er blot huuslig Elendighed, og Handlingen (hvis der er nogen) uden mindste historisk Betydning — uden mindste Indgreb i, eller Standsen af de store Hjul, som drive Tingenes Gang i Verden. Göthe har derfor heller ikke kaldt sin Torqvato Tasso (vor Digters for Øie svævende Prototyp ved denne Udarbeidelse) en Tragedie; uagtet Tasso — ikke som Digter, men som en bekjendt Prindsesses bekjendte ulykkelige Elsker — er en ulige større historisk Person end Maleren Allegri, der, og nok saa lydeligt udbasunet Antonio Allegri da Correggio, er og bliver hverken meer eller mindre paa Scenen, end en brystsvag fattig Borger, der slæber sig ihjel paa en Sæk Kobberpenge.

Men ikke at tale om, at denne bedrøvelige Tildragelse, langtfra at være en Handling, er i egentligste Forstand en blot Liden — og, som saadan, ikke engang Følge af en Handling (thi formodentlig var Correggio født med Pinden til sin Liigkiste) — ikke at tale om, at alle de øvrige handlende Personer Intet bidrage til den egentlige Knudes Opløsning — er den hele Begivenhed i Ordets egentligste Forstand komisk. — Komisk, til Comedien henhørende: paa Sokker, er nemlig ikke blot Livets gemene Latter, men Livets huuslige Graad — ligesom, paa den anden Side, tragisk, til Tragedien henhørende: paa Cothurnen, er noget mere, end Hofsorg, eller ualmindelig Smerte.

Den under en Sæk med Kobberpenge stønnende Correggio kan paa Cothurnen aldrig blive andet end en Parodie paa den Himlen bærende Hercules eller Atlas. — At denne Parodie er sørgelig, gjør den saa lidt til en Tragedie, som et lykkeligt Udfald vilde gjøre hvilketsomhelst heroisk Skuespil til en Comedie. Vi vilde her ikke vidtløftigen udføre, hvad alle sande Konstdommere for længe siden ere enige i, fordi det umiddelbart flyder af den Grændsebestemmelse mellem det Tragiske og det Komiske paa Scenen, som et Par Aartusinders Hævd har gjort til en ufravigelig Rettesnor. — Correggio er et borgerligt Drama, og som saadant vilde vi Intet have derimod, hvis det ikke, som saadant, hist og her oversprang dets egen Grændse.

I et borgerligt Drama bør intet Underværk skee — som for Exempel det, Magdalene-Billedet bevirker i Scenen mellem Eremiten og Røverne. Det er et borgerligt Drama i et hidtil eneste Exemplar af sit Slags: et dramatiseret Læredigt nemlig. Den egentlige Knude deri er en theoretisk Opgave, og den egentlige Handling en æsthetisk Afhandling. — Hvad vi her kortelig have bemærket om Stykket selv, ville vi maaskee paa et andet Sted vidtløftigen udføre. Uagtet det i vore Øine ikke staaer paa den Konstens Hylde, hvorpaa Titelen sætter det; uagtet det selv paa den, hvortil det virkelig henhører, er langt fra at være Mønster; uagtet det har mangfoldige Smaafeil, glimrer det dog tillige ved saa mange og saa store fortryllende Skjønheder — er Farven og Tonen i det Hele dog saa yndig, at Kritiken med Fornøielse tilsmiler Forfatteren, hvad Julio Romano siger til Correggio:

„Selv hvor Konsten svigtet,
Hvor flygtig sig Hukommelsen forvirred',
Har I ved Kraft, Fremstilling, Livlighed,
Idee, bibragt selv Eders Feil en Ynde,
Som hører, troer man, dette Stykke til;"

ønskende, at kunne tilsmile ham denne Priis i skjønnere Vers. — Hvad Spillet angaaer, da veed Anmelderen i en Hast ingen Forestilling af et Drama, der i det Hele mere havde tilfredsstillet ham. Hovedpersonen blev fremstillet af Hr. Foersom, som Digteren har malet ham. Rollen er saa syg, saa bedrøvelig, og saa sønderslidende, at man ikke godt kan forlange af Skuespilleren, han skulde hæve vor Følelse ved hans Spil over Medlidenhed. Det gjorde han imidlertid undertiden — især der, hvor Digteren, saa at sige, ganske har ladet ham falde — ved sit fyrige og kraftige Udseende. Hans Fremstilling var heelt igjennem ædel, selv i Stillinger, hvor det var yderst vanskeligt at være det. For et Syns Skyld havde vi imidlertid ønsket, at han, som bleg, ikke havde været sminket med Rødt, og i det mindste gjort sig den Umage at afsminke sig, før han kom ind, som blodløs — deels for ikke med den sunde Farve at modsige Marias og hans egen Forsikkring — deels for ikke siden ganske at lade, som om han døde af sig selv. Hr. Foersoms Udtale var den hele Aften ogsaa tydeligere end sædvanlig. — Maria, Correggios Kone, gav Mad. Heger med al den Mildhed, Blidhed, Uskyldighed og Ynde, som charakteriserer hendes rørende Spil. — Som Lyset gaaer ud fra Barnet i hiint berømte Maleri af Correggio, gik Glandsen i hele Forestillingen ud fra hende. Hendes Dragt havde vi ønsket et italienskere Snit og en mere levende Farve. Coelestina var fra denne Side (Dragten nemlig) uforbedrelig. Vi har ingen Skuespillerinde seet smagfuldere og bedre pyntet paa vort Theater, end Jfr. Olsen i denne Rolle. Men rigtignok var Gestalten og Paaklædningen det Eneste af den italienske Skole. Hendes Spil var saa langt fra mimisk Gratie, som skjønne Hænders, skjønne Læbers og skjønne Øines kunne være det. Hendes Bevægelser vare med alt det ulige ædlere, end de for et Aar siden vare det; og vi opgive ikke Haabet om at see hende blive det i Konsten, Naturen har dannet hende til at være. — Michel Angelo, den bedst tegnede Charakteer i Stykket, blev af Hr. Ryge hævet til sand tragisk Værdighed.

See vi hen paa det Vigtigste i Konsten: uafbrudt Holdning, give vi endog hans Buonarotti Fortrinet for hans Hakon. Denne borgerlige italienske Hakon var meer af eet Stykke — og dog i denne Eenhed mere varieret. Hans Maske var ypperlig, og forraadte næsten et Buonarottisk Øie. Overalt er Kraft — og netop knusende Heltekraft — det Charakteristiske hos denne bestemt tragiske Skuespiller — og hans eiendommelige Stiil den store. Han bliver aldrig en correggiansk Schwarz eller en raphaelisk Rosing paa Scenen; men som michaelisk Ryge vil han (hvis han gjør den tragiske Krone til sit Livs Hovedmaal) overtræffe dem begge i det egentlige Heroiske. Visse Nik med Hovedet, visse Bevægelser med Armene, og visse Provincialismer i hans Udtale behøve Afvænnelse. Men dermed har han i kort Tid mærkelig gjort en Alt lovende Begyndelse; og hans Hovedfeil i Førstningen har han allerede næsten ganske aflagt. Kun een eneste Gang prækede han i denne Forestilling — midt i Monologen nemlig, hvor han fortæller, at han nær havde dræbt Paven med den nedstødte Spand. Men Digteren havde rigtignok her gjort det altfor vanskeligt at fremsige:

„Da jeg de florentinske Karle ud
„Af Templet drev, som Duekræmmere;
„Og satte selv mig paa Stelladset (af Templet?); famlede
„Halvandet Aar iblinde (paa Stelladset?); blev saa vred,
„At nær jeg havde Paven dræbt med den
„Nedstødte Spand (fra Stelladset?), da altfor tidlig ind
„Han i mit Værksted traadte (i Templet, eller paa Stelladset?)
med sit Løfte!“ —

Disse Linier lade sig knap læse, vanskelig forstaae, og aldeles ikke forstaaeligen fremsiges. Dette er desværre ofte Tilfældet med en vis dramatisk Stiil, der hverken er Vers eller Prosa, fordi den mangler baade konstig og naturlig Construction — baade Cæsur og Numerus — baade Takt og Tempo — og, saa at sige, hverken er løs eller bunden.*)

---

*) Alle Hr. Oehlenschlägers Skuespil, siden han kom hjem fra Tydskland, ere strevne i dette romantiske Fee-Sprog (Geniernes formodentlig), der i det mindste hverken er Gudernes eller Menneskenes. Gudernes ikke; thi hvilke himmelske Ører vilde kunne fordrage Vers, som de ovenstaaende, eller disse i Begyndelsen af samme Monolog:

„Man kan mig vise hvad man vil i Tummel
„Og Støi — Ei op for Øiet stiger blot
„Mig Blodet, op for Øret med. Selv denne
„Belærende Snakken irriterer mig.

Hr. Heger spillede Julio Romano, som vi ønskede alle spillelige Roller spillede: con amore.

Da Rollen intet besynderligt Charakteristiskt, intet Paafaldende, intet hverken malerisk eller plastisk Fremstikkende har — da denne Romano er en simpel, godmodig Enthusiast, der (skjøndt Mester selv i Konsten) taler uophørlig Dilettantens Sprog, kunde Skuespilleren ikke vel gjøre andet, end lægge saa megen Hjertelighed, som muligt, i Foredraget, hvad Hr. Heger virkelig gjorde, endog indtil ægte Begeistring i den varme Scene med Michel Angelo. Lidt monotonisk Præken var næsten uundgaaelig i de lange Forelæsninger, han maatte holde over hvad man hellere vil see, end underrettes om i et Skuespil. Den bodfærdige gamle Satan, Valentino, der egentlig blot gjør blind Allarm i Stykket, og formodentlig kun er der, fordi vor Digter i alle sine Tragedier og Dramer endelig maa have en Djævel med i Spillet, der som oftest er Helten selv, gav Hr. Haack med ægte romantisk Styrke. Skade, at denne høist talentfulde, og, som det lader, ualmindelig tænksomme Skuespiller ikke har et skjønnere Organ. Hans Foredrag er der Intet at udsætte paa; men hans Stemme behøver konstig Dannelse. — Ottavio gav Hr. Clausen, som alle sine ligneend komiske Roller, hverken overmaade godt, eller egentlig slet. Han forekommer os at være prosaisk, hvad Hr. Foersom er poetisk — fuldkommen maskeløs. Hvad der imidlertid meest skadede Forestillingens Correggialitet,

---

„Hvad jeg skal tænke kan jeg selv opfinde!
„Den Giulio Roman! — som om jeg ikke —
„Nu! — Følte han det ikke selv —, — For Pokker!
„Det Billed er godt malt. Det kalder jeg
„Et Malerie. — — Og hvor det er poetisk!"

Menneskenes ikke heller; thi hvilket simpelt Menneske taler eller skriver, for Exempel, som følger:

„Da Paven tvang mig til at male! Da jeg de florentinske Karle „ud af Templet drev, som Duskræmmere; og satte selv mig paa Stelladset; „samlede halvandet Aar iblinde; blev saa vred, at nær jeg havde Paven „træbt med den nedstødte Spand, da altfor tidlig ind han i mit Værksted „traadte med sit Løfte."

og hvilken Menneskeforstand kan forstaae det? — Anmelderen, som troer at have udbragt Meningen af det berømte Sted, hvor Barnet siger:

„Der staaer Kiærminder, kiære Moer, i Græsset; o maa jeg binde „mig en Krands af dem, til Fader kommer?"

og Moderen svarer det:

„Stakkels Efterslægt! Bind af de sunkne Kræfters skiønne Virkning „dig kun en Krands, hvad kan du giøre bedre?" —

har opgivet dette.

og allermindst passede i dette rigtignok borgerlige, men Intet mindre end spidsborgerlige italienske Landskabsmaleri, var den nederlandske Vert i Teniers's Smag, og den lille forfranskede tydske Malkepige — Hr. Lindgreen nemlig som Battista, og Jfr. Charlotte Weltheim som Lauretta. De toge dem ud som forresten ganske artige, men Stykket aldeles ikke tilhørende — ikke engang tilmalte — men blot paaklistrede Figurer.

Fra den udvortes Prydelses Side betragtet, var Opførelsen Tonen og Farven værd i dette sande Kjærmindestykke — der forekommer os paafaldende at give det klareste Begreb om, hvad „en Krands, bundet af slunkne Kræfters skjønne Virkning“, egentlig er — og gav samme den Duft, som i Almindelighed fattes slige Krandse. Decorationerne have ofte været prægtigere, ofte skjønnere (i Balletter for Exempel), men aldrig mere bestemt æsthetiske paa vort Theater. Allerede den for Stykket malte theatralsk ypperlige Copie af Correggios hellige Familie var en mageløs Digter-Luxus paa vor Scene. Dragterne vare i det Hele ikke blot skjønne, men rige — og Stykket var i egentlig Forstand, uafhængig af Spillet, i Henseende til den blotte Ramme, værd at see paa. — Directionen, som uden Tvivl har følt, at Intet mere trænger til Balletpomp, end netop et didaktisk Drama, fortjener maaskee den største Part af Taksigelsen for det yderst behagelige Indtryk af det Hele.

De forlibte Haandværksfolk.

Løverdagen den 10de Februar (1814) opførtes, som Benefice for Hr. Solodandser Dahlén, De forlibte Haandværksfolk, eet af de ældste Syngestykker paa vort Theater, og som Anmelderen saae derpaa, for omtrent tredive Aar siden, i en Glands, hvori han aldrig siden har seet det, eller en lignende Buffa, paa nogen Scene. Endnu svæve Hr. og Mad. Preisler i de to Hovedroller saa levende for hans Phantasie, at Hr. Frydendal og Mad. Dahlén, som han saae deri for ikke tredive Timer siden, vanskeligen trænge sig frem i hans Erindring. Hr. Preisler, intet mindre for Resten end stor Skuespiller, var mesterlig, var uforlignelig, var eneste i Partouts Rolle. Mage til hans franske Friseur-Gratie har Frankrig selv ikke mere at opvise, da den lette Jordbund af Galanterie, der frembragte slige Planter, for længe siden deels er nedtraadt, deels omploiet der. Hr. Frydendal, uden Sammenligning større dramatisk Konstner, kunde med al Flid, ikke gjøre det Umulige muligt. Den ham egne Gratie er en ganske anden end den preislerske. Det belevne, indtagende, Fruentimmerne farlige Menneske var der vel tildeels, men Friseuren kom ingensteds tilsyne — selv i Menuetten puddrede han, som om han blot var vant til at lade sig puddre — og hørte han en Smule til de Forlibte, saa hørte han aldeles ikke til Haandværksfolkene. Hans hele Væsen (trods alle Bøininger, Svingninger og Pirouetter) var nærved at være det Modsatte af en ci devant fransk Friseurs — og selv i hans Omfavnelse af den præstelige Notarius var — Nedladenhed. Mad. Dahlén var meget vel klædt, og spillede med megen Anstand. Man følte hvad hun maatte lide ved Oplæsningen af den knap i et fuldstændigt Buffospil taalelige Contract. Men egentligt Buffonerie var der i den hele Forestilling intet Træk af. Intet er længere derfra end det Slags Karrikaturering, som Hr. Knudsen og Hr. Kruse tillode sig, og overdreve til den høieste Grad af mimisk Hæslighed. Udførelsen overalt af det Hele, saavel hvad Spillet som Musik-

foredraget angik, beviste, hvor aldeles fremmed den italienske Buffa er bleven paa vor Scene — der just ingen stor Ulykke vilde være, hvis den ikke næsten udelukkende var bleven helliget Syngespil. Fast heelt igjennem blev Musiken foredraget i et alt for langsomt Tempo. Hr. Frydendal sang sit Partie med Smag, og Mad. Liebe sin Arie med temmelig Methode. — Skulde dette upaatvivlelig moersomme Syngestykke fremdeles blive paa Skuepladsen, var det at ønske, visse alt for stødende Letfærdigheder maatte tages bort, og enkelte Udtryk forandres. Vi maatte meget tage feil, eller Hr. Kind vilde i Partouts Rolle, som den af alle vore Skuespillere, der har det egentlige Buffonerie meest i sin Magt, tage sig overordentlig godt ud — forudsat, at han har Dandseskole nok til at paatage sig den. Det er iøvrigt for Skuepladsens sande Tarv en i mange Henseender fordærvelig Omstændighed, at fast alle Konstnere og Konstnerinder vælge Syngestykker til deres Beneficer. Tabet herved er meer end blot negativt for Tragedien og Comedien, som tilsidst næsten ganske ville fortrænges, naar til Publicums Slendrian kommer en Misbrug, der umiddelbart gaaer ud fra Konstens Dyrkere selv. Hvor ædelt og skjønt, hvis det faldt dem ind at gjøre sig til Lov, altid at vælge fædrelandske Stykker — et Exempel, som nogle allerede have givet. Men ak! næsten Alt i Verden er nuomstunder bleven Finantsspeculation, og, desværre! Intet mere, end hvad der meest burde være ophøiet derover. Jo gemenere Stykke, kun fremmedt og qvinkeleert, eller — endnu rigtigere — jo gemenere Spil man kan vente sig deri, jo fuldere Huus. Det er naturligviis Regelen. Parterret var denne Aften udmærket slet besat. Alle Hr. Knudsens Skraal og øvrige Unoder bleve lydeligen beklappede. Hvad der imidlertid udmærkedes med endnu meer stormende Bifald, end selv hans Spil, var Pudderqvastens, især da den gik itu; thi her gik Enthusiasmen over til Raseri — og viste Hr. Knudsen den hele Værdi af Pøbelens Forgudelse.

Adolf og Lovise,

af Iffland.

Fredagen den 18de Februar (1814) blev opført Adolf og Lovise, eller: „Hvem vinder?“ — en underlig Titel paa dette Ifflandske Familiestykke, der forfører til at troe, at Cabalen spiller mellem Elskeren og Elskerinden, som dog ingenlunde er Tilfældet. Titel-Spørgsmaalet er endog besynderligt, naar det gjælder den egentlige Knude; thi i Dramer veed man dog vel i Forveien, at Dyden vinder — og neppe falder det Nogen ind, under Læsningen, at drømme om, at den skulde komme tilkort her, hvor den ikke blot har en Secretair, men en Baronesse paa sit Partie. Hvem der vandt i nærværende Forestilling var i det mindste ikke tvetydigt: Oberhofmester Verthals Forestilling nemlig — og det hverken meer eller mindre end alles, især de kræsneste Tilskueres Beundring. Anmelderen glæder sig ved at kunne underrette dem af sine Landsmænd, der ikke kjende Europas øvrige Skueplasse, om en for ham afgjort Sag, den nemlig, at den danske Thalia, efter Tabet af vor Schwarz, besidder i sin Frydendal den største nulevende komiske Skuespiller i Europa. Selv Smagens sande Helt paa den muntre Scene, den franske Fiinheds, Behageligheds og alle Gratiers Kjælebægge, den i de sidste Aaringer sig ikke blot i Syngespillets Elsker-Partier, men i charakteer-komiske Roller udmærkende Elleviou — kan ikke maale sig med ham i komisk Fiinhed og Styrke, hvis han og er hans Konst-Tvillingbroder i komisk Skjønhed. Hr. Elleviou er vel desuden fortryllende Sanger; men hans komiske Talent har et ulige mindre Omfang end Hr. Frydendals. At ingen tydsk Skuespiller kommer ham nær i hans Triumph-Roller, er lidet at undre over; thi Tydskerne have hverken naturlig eller konstig Styrke i det egentlige Lystspil; — det sande komiske Lune er deres Eiendommelighed fremmedt; og den nationale Mangel paa Ironie,

deres egne vittige Skribentere hyppigen klage over, spores og i deres komiske Skuespillen — Mesteren Iffland selv ikke ganske undtagen. Men selv i London har Anmelderen Intet seet, som naaede Hr. Frydendals Mesterlighed i Fremstilling især af fornem Latterlighed. — Men skulde det og være muligt, at een og anden stor Skuespiller her eller der i den sidste Tid har naaet ham — overtruffet har ham sikkert Ingen i Roller, som den nærværende; thi det Fuldkomne tillader ingen høiere Grad. Hans Spil var denne Aften saa fuldkomment, som ædelt komiskt Spil kan være det — og, uagtet intet digteriskt Charakteermaleri med Rette kan paastaaes uovertræffeligt, altsaa ingen Rolle i egentligste Forstand kan siges fuldkommen, kan dog sammes Aftryk i Skuespillerens Liv paa Scenen være det. — Skuespillerkonsten har i denne Henseende et Fortrin for andre skjønne Konster, det nemlig, virkelig at kunne realisere det opgivne Ideal — der ikke som Digterens, Malerens, Billedhuggerens, Tonekonstnerens foresvæve Phantasien ubundet, men staaer der allerede begrændset og afmaalt. Skuespilleren maa ikke indbilde sig, at hans Forestilling har den samme genialske Fortjeneste som Digterens, der egentlig skaber, hvad han viser os — eller, hvad der er det samme, samler, hvad der ligger spredt i den uendelige Natur, til et Heelt, som han i sin Konst afspeiler. Men vist er det, at han i denne Afspeiling ikke sjelden idealiserer Digterens ufuldkomne Værk; og at f. Ex. Iffland, paa den anden Side, vilde bedrage sig, hvis han troede sin Oberhofmester Verthal saa poetisk fortræffelig, som Hr. Frydendals Mesterspil gjør ham. Der gives mimiske Fiinheder og Skjønheder i Udførelsen af en Rolle, som Digteren maaskee aldrig har drømt, og som dog først fuldstændiggjøre og fuldende dens mulige Ideal. I disse Fuldendelses-Træk er det netop Hr. Frydendal er en sand dramatisk Tryller; han lægger Gratiernes sidste Haand paa sin komiske Digters Skabning. Kritikens Bifaldsyttring ved saadanne Leiligheder bliver uvilkaarlig Lovtale; thi hvo kan beundre med Kulde? og hvo kan see Konsten i sin Triumph, uden at blive varm? Anmelderen troer desuden, at vel anbragt fortjent offentlig Roes af fuldeste Hjerte er den sande Konstner ikke mindre velgjørende, end vel anbragt forskyldt offentlig Dadel. Kjender han noget til den sande Konstnerfølelse, saa bidrager endog den første sikkrere til Fremgang, saavel i Beskedenhed, som i Flid, end den sidste.

For at udtrykke sin Følelse ved Mad. Rosings Spil af Baronessen (een af Ifflands heldigste Figurer i hans Familiegrupper) maatte han gjentage, saa at sige i Mol, meget af det, han har yttret om Hr. Frydendals Fiinhed og Gratie i Dur. Mad. Rind var i høieste Grad, trods enkelte Naturmodsigelser for Øiet og Øret, som Aand og Konst ikke ganske kunne beseire, yndig i denne Rolle — og det i en Grad, at man næsten ikke kunde begribe, hvorledes en Kone, som hun, kunde elske, uden at elskes. Hendes skjønne, slanke, jomfruelige Gestalt, hendes smagfulde Paaklædning, det yderst Ædle i hendes Anstand, i hendes Minespil, og i alle hendes Bevægelser, og et uendelig sødt, undseelig stolt og høimodig ydmygt qvindeligt jeg veed ei hvad, som gjennemduftede hendes Spil, mindede paa en ligesaa levende, som rørende Maade, om de ægte Gratiers Uforgængelighed. I den Scene mellem hende og hendes Broder, hvor begges Charakteer vises i Conflict og i det stærkeste Lys, fik Anmelderen, midt i sin Beundring, Tid til een eneste kold Reflexion, den nemlig: vore unge Skuespillere og Skuespillerinder mangle i det mindste ikke Mønstre. — — Kun en lille Anmærkning ved at nævne Mønstre. — Hr. Frydendal syntes os i een eneste Replik ikke at være det. Hos enhver anden Skuespiller at pege paa en saa lille Skjæve, vilde være sand Kritiklen; men her er det blot Kryderi paa den ellers ubetingede Roes. I Scenen med Constant, hvor denne foreslaaer ham at tale med Villnangs Moder, tilføier han sit paa Constants Bemærkning: „Hendes Mand var Kammerraad!" haanligt svarende: „Saa?": Det er dog Noget! Dette: „Det er dog Noget!" stødte Anmelderen, som usandsynligt i denne høist fornemme Oberhofmesters Mund — men han skrev det paa Ifflands Regning, og undrede sig blot over, at denne ikke mindre end kotzebuisk skjødesløse Forfatter havde kunnet oversee en saadan Bommert. En Oberhofmester, som Hr. Verthal, kan umulig finde en Kammerraad at være Noget. Men ved at eftersee Stykket siden, saavel paa Tydsk, som paa Dansk, fandtes, at Hr. Frydendal, ventende maaskee paa Constants ikke hurtig nok følgende Replik — paa Scenen har tilføiet det. Derved gik Virkningen af det høist charakteristisk fornemme, haanlige „Saa?" tabt. Hvad imidlertid Skuespilleren her egenmægtig røvede Forfatteren, gav han ham egenmægtig rigelig igjen i en Replik mod

Enden af Stykket, hvis fine Forandring ikke heller blev ubemærket af Anmelderen. Ved Afskeden mellem Broder og Søster pour jamais, hvor Oberhofmesterens hele Oberhofmesterlighed udgyder sig i tre Kys hen i Veiret paa Kinderne, lader Iffland ham sige: „Ma Soeur! au plaisir de vous revoir — paa Dommedag — det er naturligt.“ Den sidste Halvdeel af denne Replik lod Hr. Frydendal, langt fra at hæve den, som en vis komisk Skuespiller sikkert vilde have gjort, corrigerende falde bort. Noget Lignende forekom det Anmelderen, at Mad. Rosing tillod sig i den heftige Scene mellem Baronessen og Lovise — Smaatræk, der meer end noget Andet bevise Konstens Fuldendelse. Hr. Eenholm, som Constant, var disse Mønstre værdig, og langtfra at forstyrre Harmonien i Hovedrollens Udførelse, bidrog han kostelig dertil ved et vel tænkt, under den lykkeligste Maske, fra Begyndelsen til Enden med virkelig komisk Styrke holdt Spil; kun, i Begyndelsen især, havde hans Gang og Stillinger noget Udskrabende til høire Side, som de første Trin i en Menuet (en Fodspilfeil, vi og have bemærket hos Hr. Haack) og næsten heelt igjennem agerede han en Smule paa Skraa, som de Franske (hos hvilke for Resten denne Maneer er Regel) kalde det, det er at sige: henvendende Halvparten af alle Miner og Gebærder under Replikerne til Tilskuerne. Hans Foredrag for Resten var ægte komisk. Ulige mindre heldig var Hr. Rind denne Gang med sin Assessor Villnang. Rigtignok er denne Rolle ubetydelig i Sammenligning med Constants; men han havde dog kunnet gjøre mere deraf, end han gjorde, og sikkert vilde have gjort, hvis han havde valgt sig en bedre Maske, en mindre stiv Dragt, og overalt taget den hele Rolle pudseerligere — det vi saa meget mere raade ham en anden Gang at gjøre, da slige ondskabsfulde Charakterer mere end andre fordre latterlig Fremstilling; deels Hr. Rinds sceniske Udvortes ikke tager sig godt ud i hvad vi kalde det tørre Komiske. Den overdrevne moralske Hæslighed hvorsomhelst, især i Dramer maa (vi gjentage det!), for at blive taalelig paa Scenen, dækkes med dobbelt Latterlighed, og det staaer altid i Hr. Rinds Magt at gjøre dette, naar han vil. — Den gamle Bonde gav Hr. Knudsen med al den Styrke, der er hans Talent egen, og tillige med al den skjønne Afholdenhed fra hæslige Unoder, der er hans Konst

mulig — og der fortjener saameget mere Beundring, da den synes at koste ham.

Helten i Stykket, Secretair Villnang, blev spillet, som det lod, con amore af Hr. Foersom, og udentvivl saa godt, som det er ham muligt at spille en saadan Rolle. Anmelderen, der nogenlunde veed at beregne, hvad der under visse givne Betingelser er muligt og ikke muligt for Konsten, beundrede hjertelig den næsten ubegribelige Holdning, der denne Gang fandtes i hans Fremstilling; saa meget mere, da den var en ganske anden, end den i Stykket angivne Charakteers. Ifflands Secretair er munter, flygtig, lattermild, overgiven — og, ikke uden Aarsag, endog før han optræder, forkyndt som saadan, da derved Sandsynligheden af den Fod, han staaer paa i et saa fornemt Huus, og den commanderende Tone, han tillader sig, endog med Baronessen, alene kan reddes. Hr. Foersoms Villnang derimod er næsten tragisk alvorlig, stolt, bitter, herrisk, streng — og gjør det derfor paa den ene Side, trods al hans Dyd, ubegribeligt, hvorledes hans Frue kan være kommen i samme Tilfælde med ham, som Fruen i de forlibte Haandværksfolk med Partout — paa den anden Side endnu ubegribeligere, at han ikke for længe siden selv har mærket dette Tilfælde. Hoved-Interessen i Stykket, i det mindste for den finere Sands, beroer paa den Omstændighed, at Villnang ikke drømmer om Baronessens egentlige Følelse for ham; men i denne fuldkomne Uvidenhed, efter Optrin, som dem, der allerede i Begyndelsen af Stykket finde Sted, kunde kun enten et af Naturen letsindigt, lystigt og muntert ungt Menneske — eller en dum Pedant være og blive. Foruden det ufordeelagtige Lys, hvori denne Feiltagelse af Heltens Charakteer sætter Heltindens Svaghed, volder den en Mængde paafaldende Usandsynligheder fra Begyndelsen til Enden. Det volder iblandt Andet, at Hr. Oberhofmesteren synes upaatvivlelig at have Ret i Alt, hvad han bemærker om denne Secretairs Impertinents; og at hans Søster har Uret i at taale den. I Ifflands overgivne Villnangs Mund klinger f. Ex. den Replik: „O Gud! Excellentsen hænger ved Enhver, der handler excellent“, som en flygtig Anmærkning, der langtfra at have det mindste umiddelbart Fornærmende, endog til Nød kan komme Excellentsen „i Tranqvillitet“ selv tilgode. I Hr. Foersoms stolte, strengt declamerende Secretairs, derimod, klang den ikke blot som

en yderst fornærmende Grovhed, men som en utaalelig Pral, da den i den Tone, han sagde den med, ikke kunde andet end lade som en Anvendelse paa ham selv. Naar derfor Bertahl, efter at Secretairen er gaaet ud med denne Replik, siger: „Den Karl er saa suffisant, som en Posekigger!“ istemme udentvivl alle velopdragne Mennesker hans Dom — hvad dog ingenlunde burde være Tilfældet. Naar Ifflands muntre Villnang paa Berthals Spørgsmaal: hvem han er? svarer: „En Enkes Søn, en faderløs Piges Broder, og altsaa i dette Dieblik Fader! Veed De, at det er dén første Dignitet i Verden?“ bliver denne Replik i Hr. Foersoms Mund en mageløs Skryden, og en virkelig Udfordring — hvorpaa og ganske rigtig fulgte et næsten myrdende Angreb paa Oberhofmesteren, der truede Stykket med en fuldkommen tragisk Udgang. — Anmelderen har Intet beundret mere hos Hr. Foersom, end den Konstfærdighed, han viste, ved ikke at lade sig forstyrre i sin Fremstilling af dette ham modarbeidende Medspil. Mesterligt vidste han at hæve sit Udtryk af Bestyrtelse og Forbauselse over denne djærve Villnangs Adfærd; men forhindre kunde han dog ikke, at det endelige "cela suffit pour ce moment!" selv i hans Mund klang urimeligt. Saaledes fordærvede Hr. Foersom denne i det Hele høist fortræffelige Forestilling med en i sig selv vel spillet, men Stykket aldeles fremmed Rolle, der passede til de øvrige, som en knyttet Næve til et blaat Die — en Rolle, som han med usigelig Flid havde udarbeidet af en ganske anden efter sit eget Tarv, uden Hensyn paa Stykkets, og de andre spillende Personers. Denne Sigselvisolering paa Scenen er ham, desværre! vel ikke udelukkende, men dog i en saa høi Grad egen, at man billigen bør sætte ham i Spidsen for de Skuespillere, der blot spille dem selv. Det lader endog, som om Hr. Foersom ordentlig bestræbte sig for, aldrig at svække Overbeviisningen om, at det er ham, ved mindste Forstillelse. Man anmærkede om Frue Schüz, at hun stundom gik i Selskab, som hun kom fra Scenen; Hr. Foersom tværtimod kommer frem paa Scenen, som han kom fra Selskab — og Stykket maa spille hvor og i hvad Tidsalder det vil — man maa vente sig en Hamlet, eller en Hollænder — ved hans Indtræden af Coulisserne fristes man til at mumle mellem Tænderne: Der har vi Hr. Foersom! Dette kan nu være dem meget behageligt, der gaae paa

Comedie af samme Drift og i samme Hensigt, som i Klub eller andet behageligt Selskab, men for dem, der gjerne ved denne Leilighed vilde gjøre et lille Spring over i den anden Verden, er ulykkeligviis dermed hele Stadsen forbi.

Anmelderen forbeholder sig til en mere afgjørende Leilighed at yttre sine Tanker om Debutantinden Mad. O'Donnel. Hendes paafaldende Lighed med en almindelig yndet, ædel og elskværdig Skuespillerinde (Mad. Heger), gjorde formodentlig paa Alle, som paa ham, et meget behageligt Indtryk. Hendes Spil, som Louise Selling, var en altfor tro Efterligning af hendes Forgængerindes og Mønsters i samme Rolle, til at Anmelderen deraf kunde slutte mere, end at hun i de fleste Tilfælde heldigen vil kunne doublere denne Skuespillerinde. Hvorvidt en selvstændig Konstnerinde meer er vunden derved, kan han endnu ikke bedømme. Det Eneste imidlertid, som hindrer ham fra at overlade sig til et meget glimrende Haab i denne Henseende, er hendes lidt vel malmløse Talestemme og uskjønne Udtale. Konst og Flid formaaer imidlertid meget, hvor dette er den eneste Naturfeil. Tilstaaelsen for Baronessen af hendes Kjærlighed foredrog hun med Gratie, og hendes Svar paa Spørgsmaalet: Elsker han dig igjen? „Jeg troer det“, sagde hun fuldkommen fortræffeligt. Men den Omstændighed, at netop de vigtigste Momenter af hendes Spil traf sammen med Mad. Rosings, gjorde det Anmelderen endnu mere umuligt, denne første Gang, ved udelukkende særdeles Opmærksomhed paa hende, at sætte sig istand til en mere end overfladig Bedømmelse.

Uglspil eller Fastelavns Mandag.

Mandagen den 21de Februar (1814) opførtes, under Navn af Uglspil eller Fastelavns Mandag, Original-Lystspil i fem Acter, til maaskee endogsaa Galleriepøbelens store Forundring, til mange sædelige Tilskueres Ærgrelse, og til alle den danske Thalias ægte Venners sande Græmmelse, en Hoben Fjællebods-Spilopper, der i det allerlaveste Konstværd stode langt tilbage for Casortis, og i Uanstændighed maaskee overtraf alle lignende Kattespadser i Dyrehaugen, paa Amager, eller i Nyboder.

Onsdagen den 2den Marts (1814) opførtes anden, og, som vi haabe, sidste Gang dette paa en vis Maade originale*), men ingenlunde nationale**) Lystspil, som Indtægts-Forestilling for Forfatteren. Med hvormegen Sjel Anmelderen allerede har erklæret denne Fjællebods-Farce, i sin daværende Skikkelse, for et til Opførelse paa den kongelige danske Skueplads aldeles uværdigt Stykke, og med hvormegen Ret han paastod, at dets første Forestilling smudskronede Nutidens Efterhaanden-Nedværdigen af Scenen — beviser, foruden de mærkelige Udeladelser af endeel Repliker i Stykket, den aldeles forandrede Maade, det denne Gang blev spillet paa. Aldrig maaskee har en Forestilling af eet og det samme Skuespil været mere forskjellig fra den anden, end denne var det fra den første. — Da der, trods Anmelderens Haab, ingen Grund er til at troe,

---

*) „Original Potstausend!
Doch nicht für Narrenhausen?"
Voss.

**) Hverken i Henseende til Stoffet eller i Henseende til Formen kan dette Stykke med Rette kaldes nationalt. Uglspil (Eulenspiegel) er en oprindelig tydsk Pudsmager — og national og popular er ikke eet og det samme.

man for Eftertiden skulde henlægge det taaleligere, da man allerede har opført og betalt det aldeles utaalelige, seer han den Aften imøde, da man (efter at have udeladt efterhaanden de fleste Optrin, endelig og, som usammenhængende, Replikerne) vil give det indskrænket til Prologen — der rigtignok gjør Alting godt igjen, og vil holde Tilhørerne, ja selv Tilskuerne, skadesløse for Tabet af alt det Øvrige, hvis Mad. Spindler vedbliver at fremsige den med al den Ynde, hun denne Gang sagde den med. Kun beklage vi denne Konstnerinde, hvis hun saaledes bestandig skal spille den evige Ouverture til Henrik den Fjerdes Jagt*). Denne Prolog, mærkværdig, i og for sig, ved en beundringsværdig Hensigtsmæssighed i det Hele, og i hver Linie, og især ved den næsten til Fortryllelse rørende Ynde, den blev foredraget med, reddede — ikke Stykket (thi det kan Intet redde), men Forestillingen, deels ved det umiddelbare Indtryk, den gjorde paa Forsamlingen — der naturligviis hverken kunde eller vilde modstaae en saadan Overtalelse — deels ved den middelbare Virkning paa Personerne, der skulde spille, som det nu næsten ikke længer tvivlsomme gode Udfald satte Mod i, og begeistrede til ikke blot kjendelig, men lykkelig Anstrengelse. Selv Herremanden blev lidt mindre Bryggerkarl, og Landsbyfrøkenen lidt mindre Gadetøs — uagtet Maaden, den sidste, denne Gang, blev slæbt ud paa af den første, ikke var synderlig bedre end Omsvingelsen den forrige Gang. — Alle de øvrige Roller bleve spillede med den fuldkomneste Afholdenhed fra Alt, hvad der kan saare Ærbarhed. Hr. Lindgreen sov, strakte sig, og snorkede paa en meer anstændig Maade — og Hr. Rind og Mad. Spindler søgte, som ædle Konstnere, formedelst den elskværdigste Indblanding af dem tilhørende Livelighed og uskyldig Munterhed at godtgjøre med en sjelden skjøn Colorit, hvad der var forseet i den hæslige Tegning. Alt hvad imidlertid ved Hjælp af disse den overordnede og den underordnede Bestyrelses og det spillende Personales Anstrengelser bevirkedes, var, at Stykket, istedetfor at ække, blot kjedede; thi en Samling af usandsynlige og usammenhængende pøbelagtige Spilopper var det og blev det. — Forfatteren maa nemlig ingenlunde ind-

*) Af dette ved den første Opførelse i Paris udpebne overordentlig slette Syngestykke, hvortil Mehul havde sat Musiken, blev kun Ouverturen beholdt, men og, som bekjendt, givet og givet igjen i det Uendelige.

bilde sig, at hans Stykke, fordi det i Følge disse Anstalter foran det, udenom det, og udenfor det, blev taalt, derfor er et taaleligt Konstproduct — saameget mindre, da endnu uslere og usædeligere Bruunske Fuskerier i de sidste Tider ikke blot ere blevne taalte, men endog have vundet — i det mindste Theater-Pøbelens Bifald. — Hvad Anmelderen (der, trods al hans Strenghed og „Haardhed“ og „det onde Lune“, som en Indsender formoder han har været i ved denne Leilighed, ikke er blind for denne Farces forholdsmæssige Værd, og for et vist ikke ganske almindeligt deri sporligt Talent) hjerteligen raader Forfatteren — i det han ønsker ham Sjælsstyrke nok til offentligen selv at misbillige den Afvei, han hidtil har været paa — er ingenlunde: ganske at forlade den dramatiske Bane, men tværtimod: at begynde den i en ganske anden Retning, og med en ganske anden Følelse af den komiske Muses Værdighed og Bestemmelse. Det forekommer os nemlig, især ved at sammenholde hans tvende Hidtilsforsøg, som om Hovedfeilen mere stak i Villien, end i Evnen — eller, med andre Ord: at han, „skabt til Sjællandsfar“, vil endelig være „Jyde“, og med Anlæg til det Blaalige gjør sig Umage for at være bruun. Han synes at tvinge sig endog til Overgivenhed. Vi ville haabe, at misforstaaede Vink af Göthe i Meisters Lehrjahren, og visse den nyere tydske Skole egne Læresætninger have forført den unge Forfatter til den, særdeles her i Norden, grundfalske Vildfarelse, at Konstneren nødvendig, hvis der skal blive Noget af ham, maa indpodes paa Libertineren — og at den aldrig kommer til at glimre som Dandser paa Sokker eller paa Cothurnen, der ikke først har gjort alle mulige Bukkespring i Cotyttos Dyrehauge. Der kan være Noget i disse Vink (vel at forstaae: cum grano salis) for sydlige Muser. En vis Raadhed og Overgivenhed synder i det mindste der ikke mod Naturen; — men allerede under 55° nordlig Brede er den Frederich Schlegelske Konsthistorie og Digteropdragelse sikkert uanvendelig. Vel er det ogsaa her ingenlunde Konstens første Bud: Vær dydig! men dog endnu uendelig meget mindre den første Betingelse for Konstneren, at være usædelig! — Vi haabe saameget mere, at denne Lefle-Tendents hos Forfatteren er blot Theorie, da vi troe, selv i de uophørlige Kys, Klap og Favnetag, samt andre physiske Galanterier i hans Stykker, at finde

Beviser paa, hvor lidt han drømmer om egentlig Usædelighed, og i al Uskyldighed troer, at det saa skal være — som om et Kys paa Theatret, og et Kys i en Juleleg paa Landet havde lige meget at betyde. At en ung Optræder paa Scenen kan troe dette, er begribeligt — men at en gammel privat og offentlig Dramaturg ikke blot taaler, men befordrer slige Konst-Bukkespring i et Land, hvor Naturen selv ingen Ægipaner, Silener og Satyrer har frembragt — er vanskeligen at forklare.* — Saalænge til det ved en Lov bliver forbudet at tale Sædelighedens Sag i det mindste i Konstens Verden, skal vor Kritik med alle bogstavelige Hænder og Fødder modsætte sig denne Dramaturgies Theorie og Praxis.

Crispins Forvandlinger.

Mandagen den 18de April (1814) opførtes paa den Kongelige Skueplads Crispins Forvandlinger, komisk Syngestykke i tre Acter, tildeels efter Hauteroches Crispin Medicin og til Musik af Mozart, Mehul og Paer, ved N. T. Bruun. Hvad en behagelig Musik formaaer til en elendig Farces Redning, derpaa giver nærværende Crispinade et nyt Exempel. Hr. Bruun, nu engang overtydet om Publicums Langmodighed, fandt det gamle Stykke Crispin Lakey og Doctor at være et heldigt Æmne til et komisk Syngestykke, „som," siger han snurrig nok, „ved det Latterlige tør gjøre mere Fordring paa Overbærelse end det egentlige Lystspil." Han behandlede derfor Æmnet lyrisk, og sammensankede Musik fra fem Componister; thi foruden de nævnte Tre have endnu Naumann og Plantade maattet række Bidrag til denne musikalske Potpourri. Hvorvidt nu enten de fem Mestere selv kunne antages tjente med en saadan Afbenyttelse, eller Kjenderen i Almindelighed vil finde sig tilfreds med en slig Muskomsnusk, lade vi uafgjort. Ligesaa lidt skal vi kunne sige, hvori „alle de musikalske Cabaler" bestaae, Hr. N. T. Bruun i sin Forerindring taler om, som dem, der skal have hindret den offentlige Forestilling af hans „fødtslumrende" — og ham længe betalte — Markedsdag. Kun er det pudseerligt, naar netop Hr. Bruun klager over, ikke at kunne faae Stykker frem, han, som i ustandset Fart forøger de spillede Smøreriers Liste med den ene slette Nyhed efter den anden, hvis Husarer paa Frierie en Kunzen værdigede at frelse fra fortjent Haandød, hvis Uanstændigheder endnu vanhellige Scenen og saare blufærdige Ører. — Quis tulerit Gracchos de seditione quærentes!

Nærværende Stykke kunde man — uden Hensyn paa Musikken — have ønsket samme „søde Slummer", som Hr. Behandlerens Markedsdag; — flaue Træk, urimelige Opfindelser, uvittige Indfald — see der Bestanddelene! — Doctoren f. Ex. vedbliver med Magt at examinere Pantalon — efterat have hørt og bemærket, at denne ikke vil raadspørge ham om sin Helbred. — At Crispin spiller Cadaver er dumt og væmmeligt paa eengang; saa vankundig forestilles ellers Doctoren ikke, at han heri skulde

lade sig narre; og hvo finder det lysteligt at høre tale om Cadaverets Nedbærelse i Kjelderen, fordi det der er kjøligere?! — Crispin, som forklædt Doctor, foreskriver Piller at indtages af en Pige, for at en Hund skal komme igjen, og af en Elsker, for at opdage ham Kjærestens Følelser; og begge smukke Optrin uden i mindste Maade at fremme den sælle Handlings Gang; dog, ellers havde der jo ingen Grund været til at snakke om Forvandlinger! — Samme Crispin har iøvrigt adskillige Kundskaber, som man slet ikke skulde vente at træffe hos ham. Han taler f. Ex. om Elixirer og Hippokrates og Crisis; og neppe har han engang hørt Doctoren tale om Cruzial Incisioner og Os pubis, førend han veed at gjentage det. Kjævlerierne imellem Crispin og Pierrot, saavelsom de mellem disse verlede Skjeldsord, ere ikke mindre end Hundeskjerter, Adresser til Galleriet, til hvis Stemme overalt Vedkommende især synes at beile. — Jammerlig forslidte ere de Udfald imod Doctorer og Procuratorer; og er Doctorens Forundring (S. 67) over, at en døende Assessor „ikke skulde taale at miste mere Blod" et sjeldnere Indfald, saa er det ikke derfor vittigere. Hr. Bruun siger, at han har bortskaaret meget af Dialogen i Crispin Lakey og Doctor, men dog søgt at bevare alt det Komiske. Hvad der er bortskaaret maa være aldeles utaaleligt, for i Slethed at overgaae det Bevarede; og af Hr. Bruuns eget Fabrik er næsten den hele tredie Act, som gjør de Andre Rangen stridig. Værket krones deri ved Knudens Løsning: det gamle Kneb, at Pigen ved skrømtet Vildhed bortskræmmer den graahaarede Elsker. Hr. Bruun melder og, at „han har givet Personerne de gamle italienske Buffocharacterers Navne"; men foruden, at Pantalon egentlig burde hedde Pantalone, saa er Crispin slet ikke noget gammelt italiensk Buffonavn, da det oprindelig hører til den franske Comedie, Noget, hvorom vor Theaterleverandeur dog synes at kunne have havt et Nys. — At en Mangskriver, som Hr. Bruun, endnu sætter „at lytte paa Noget, at kæmpe mod sit Maal, at isne et Bryst, at svigte en Pligt, o. s. v. o. s. v., kan man maaskee ikke erindre, uden at beskyldes for Pedanterie. Ikke større Held tør man vente, naar man paaanker Lesfescener, som den imellem Doctoren og Columbine, eller Væmmelighedsoptrin, som Indberetningen om Pillernes Virkning. Disse Herligheder vil fremdeles blive modtagne med Behag og Bifald;

og det vilde være den tommeste Drøm, om Nogen indbildte sig at kunne twætte hvid en Blaamand, eller en Bruun. Men engang vil Sandheden seire; og imidlertid maa den siges og atter siges, indtil den endelig trænger frem til Vedkommendes Øren og Hjerter. Opførelsen angaaende, da synes eengang for alle Spillet i Syngestykkerne at betragtes ikke blot som Bisag, men som en Ligegyldighed; og vistnok vilde det være ubilligt at gaae i Rette med Hver, som ikke maatte kunne nedstige til værdig Fremstilling af Forfatterens Personer i Noget, der staaer saa dybt under Konstværkets Classe. Og dobbelt at beklage vilde den blotte Skuespiller være, som maatte træde frem ved saadan Leilighed, uden ved Sangen at kunne bøde paae sin haarde Skjebne, naar det ikke netop var en Thalias Yndling, der, som Mad. Spindler, ved sin, i hvor korte, Tilsyneladelse paa Scenen vidste at gjøre selv det Flaueste interessant.

Fredagen den 22de April (1814) opførtes anden Gang Karrikatur-Concerten, som i en foregaaende Anmeldelse er bleven omtalt under Navn af Crispins Forvandlinger, komisk Syngestykke i tre Acter, tildeels efter Hauteroches Crispin Medicin, og til Musik af Mozart, Mehul og Paer (føi til: Naumann og Plantade), ved N. T. Bruun; det er at sige: med af ham Musiknummerne underlagte Ord, og af ham for de syngende Personer sammensmuurt Conversation mellem samme. Denne i flere Henseender mageløse musikalske Luxus, forbunden med den yderste Grad af poetisk Armod og dramatisk Usselhed, vilde i Anmelderens Øine være et af de allersikkreste Tegn paa det danske Theaters nær forestaaende Opløsning og Undergang, som Smags-Institut, i det mindste — hvis den nærværende Vinter ikke i alle andre Henseender havde været saa overordentlig, at man kan antage denne paafaldende æsthetiske Bankerot paa vor Skueplads som Følge af høist almindelige, langt udenfor Theatret selv spillende, ikke blot Fædrelandet, men hele Europa rystende Aarsager — og altsaa haabe, at den, som saamegen anden Elendighed, er sin Ende nær, og vil ophøre med Krigen — med Handelsstandsningen — med Dyrtiden — med Presstvangen — og med Isen i Bælterne. At Theaterdigter-Aaret virkelig tager en Ende med Forskrækkelse, er ikke at undre

over, paa en Tid, da ganske andre Usurpationer ligge i de sidste Krampetræk. Baade Nutidens og Dagens Forførers Maske er falden; om kort Tid vil lyde paa Land og Hav i Fredens blide Vindstille: „Han er ikke meer, den store Pan!“ og dermed al panisk — altsaa ogsaa al theatralsk Skræk og Rædsel ophøre; baade Naturen og Konsten ville denne Sommer sanke nye Kræfter — og Anmelderen, som seentkommen Pulsføler af vor Thalia, vil med saameget større Sikkerhed kunne spaae Liv og Bedring i næste Aarstid, da hun, ved at udholde hvad hun har holdt ud i Vinteer, uden at krepere af alt det Brækvand, hendes Liv-Doctor, og af alle de Piller, hendes Liv-Lakey har givet hende, forraader en dog i Grunden stærk Constitution, der seirer over alle Medicamenter, som hendes Dyd over alle Forførelser. Det er et Spørgsmaal, om nogen anden Skueplads havde overlevet en Smagens 10de August, 2den September og 3die October, — som de, vores har overlevet den 21de Februar, den 1ste og den 18de April. Men rigtignok er vor Kongelige danske Skueplads, der, eneste i en Hovedstad, som Publicums Opvarterske maa være Alt for Smagen: Kammerpige, Kokkepige, Udgangspige, Vaskerkone, i een Person, vant til Allehaande næsten fra Barnsbeen af — thi hvad forefalder der i et alle ni Musers Huus, som hun ikke maa forrette? Paa Voldene have vi ingen Smaatheatre — Fjælleboden ligger udenfor Byen — og de Spæde lette hende kun lidet Byrden; hun maa endnu bestandig mere opvarte dem, end de hende. — Med alt det har vort Theater endnu ypperlige ufordærvede Bestanddele: Dands, Musik og Skuespillertalent i det Komiske er, langtfra at være gaaet tilgrunde, forholdsviis til hvilkensomhelst anden Skueplads, endnu veldyrkede og frodigt blomstrende; kun i Stykkevalg og Rollebesætning (der maaskee ere nødtvungne, som de ere), i Declamation, ædel Gesticulation, Anstand paa Scenen, og indtil Elementerne af klar og tydelig Udtale, end sige skjøn Betoning af Modersmaalet er man tilbage — og i den sidste Tid næsten under al Kritik. Anmelderen berører dette her, fordi han i denne Rustomsnust-Concert, hvori hans Øre blev meer end almindelig kildret, opdagede Meget, som oplivede hans næsten døde Haab om, at i det mindste det sidste kan blive anderledes. Han hørte nemlig for første Gang her upaaklageligt syngende Foredrag, meer end enkelt, og stykkeviis, vedholdende og i hele

Masser. Terzetten af Mozart, som blev sjungen af Mad. Dahlén, Jfr. Holm og Hr. Cetti, blev især saa melodisk og harmonisk foredraget, at han i Tanker fortrylledes ved at forestille sig, hvorledes den vilde have klinget fra de samme Læber, hvis de underlagte Ord havde været mindre elendige, og saa svarende, som danske Ord kunde være det, til Mozartske Tanker. Det samme gjælder om alle de Nummere, hvori Hr. Zinck ikke forstyrrede Samklangen med sit haarde, aldeles uafrundede Foredrag. Glat derimod, næsten til umandig Blødhed smeltende er Cettis uophørlig sløifede Hoboklang — saa skjøn den er, ønskede vi den imellem stærkere articuleret ved skarpere Consonanter; thi disse, saa rigtig han og udtaler dem, ere nær ved at blive lutter Henaandinger paa hans Læber. Mad. Dahlén har i den sidste Tid gjort overordentlige Fremskridt i Methode og virkelig italienskt Foredrag. Hendes Stemme selv har derved faaet noget mindre Sukkende og Hulkende. Kun henter hun endnu bestandig Tonerne vel dybt. — Mad. Liebe har i Anmelderens Ører, uden egentlig Stemme, det Uundværligste til skjønt Foredrag, som bestaaer i reen Articulation og Bogstavernes klare Betoning, i høiere Grad end nogen Anden. Men hvo der i denne Concert meest indtog, var upaatvivlelig Jfr. Holm, hvis smukke Gestalt, skjønne Organ og bløde Sang, forenet denne Gang med en Livelighed og Munterhed i Spillet (særdeles i den lange Scene med Pantalon), lod næsten aldeles Intet savne. Det var for Resten, som om en virkelig pudseerlig dramatisk Scene af Vanvare var kommen ind i dette Ustykke, da Mad. Spindler kom ind, og med ubeskrivelig komisk Gratie foredrog den som Doctor forlegne Crispin sit kammerpigelige Anliggende. — Siden Caroline Walthers Soubretter har vor Skueplads neppe havt Mage til en saa pirrende naiv Fremstilling af en ligesaa moersom som kort Bi-Rolle. Det i alle Henseender elendige Vaas, der var underlagt Musiken, og de den gamle Crispin Lakey og Doctor deels afskaarne, deels tillappede Pjalter af Sliddersladder mellem Syngepartierne var for dybt under al Kritik til videre at omtales. Anmelderen havde ikke troet at opleve paa vor Skueplads saa meget dramatisk slettere, end Uglspils Fastelavnsoptøier, som det han allerede et Par Gange har seet og hørt derpaa i de sidste to Maaneder.

Ludlams Hule.

Syngespil.

af Adam Oehlenschläger.

Den af ovennævnte Forfatter her i Landet anlagte, i Begyndelsen meget lovende, og af Vedkommende med usædvanlig patriotisk Gavmildhed understøttede Tragedie-Fabrik — der, paa samme Tid som det med de øvrige Anlæg her gik tilbage, kom i udmærket Flor — har efterhaanden, som Armoden og Elendigheden tog til, Indførelsen af aandelige udenlandske Vare tog af, og Lysten til at slaae sig løs og flankere blev med alt det den samme, udvidet sig til en sørgelig Fabrik af allehaande Tøierier, hvilke i Mængde og Forskjellighed vel overgaae alle overdaadige Forhaabninger, men i Godhed, desværre! ikke opfylde een eneste nok saa tarvelig Fordring. Med andre Ord: den samme Væverstol, der saa rigelig forsynede vor konstige Sorgtrang med godt forsvarligt sort Bay, og andet indenlandsk Klæde, har siden efter leveret vor naturlige Lyst til anden aandelig Pomp alle Slags dramatiske Fløiler, Florer, Sirtser, Bomulds- og Silketøier — saa at sige, alt i og udenfor Europa phantastisk Væveligt — Tak skee en ganske egen af Anlæggeren selv opfunden udenlandsk Mechanisme. Men rigtignok synes alle disse sidste finere Væverier, som sagt, ikke at bære Vand imod de første grovere. Man dadler baade Mønstrene, Farverne og Traadene; og — hvad der er det værste — Tøiet holder ikke.

Uden Lignelse: Hakons af os selv, som begyndende tragisk Digter, desværre lidt for tidligt og for høit udbasunede Forfatter har, i Følge den Plads og Indflydelse, han i Parnasjets Anarchie vidste at forskaffe sig, og i Kraft af et vist Monopolium paa Genie, som Literaturens unge Terrorister indrømmede ham, saa at sige, faaet Hævd paa at trodse Smagen og den sunde Sands med alle mulige og umulige Arter af Poesie og Prosa, i alle

optænkelige Blandinger — indtil han endelig er bleven staaende ved een, der ikke blot ophæver al Konst, men al Natur i Spøg, som i Alvor. I hans saakaldte genialske Arbeider findes nuomstunder intet Spor af nogensomhelst Plan, eller Orden. Man søger forgjeves i hans allersidste trykte Skuespil nogen anden Sammenhæng end Heftningens — og, hvad Eenheden angaaer, kan man ikke engang med Sikkerhed regne paa Opførelsens.

Nærværende saakaldte Syngespil er allerede den syvende store Prøve paa vor sceniske Tyrans næsten mageløse Foragt for alle Smagens Love og alle Konstens Regler — ligesom dets Antagelse til Opførelse selv ved den høitideligste Leilighed — paa den Festdag, danske Muser kappes om at hædre i deres bedste Pynt med deres skjønneste Krandse — er et talende Beviis paa hans frygtelige, til næsten Enevælde grændsende Magt paa Parnasset. Forgjeves venter man, at en anden imidlertid opstanden, og med temmelig almindeligt Bifald hilset Trylledigter vil gjøre Ende paa denne Smagløshedens Despotisme, hvis ikke i det mindste den nogenlunde dannede Deel af Publicum tager Mod til sig, lukker Øinene op, og seer, ikke blot Personerne, men Tingene, som de ere. Der vilde være Lidet eller Intet vundet ved Ingemanns Seier over Oehlenschläger, hvis Tingenes Uorden for Resten blev den samme; man vilde forandre Regent, uden at forandre Regjering, og Fortryllelses-Slaveriet i den forstyrrede Stat vilde blive det samme.

„Med Lov skal man Land bygge!“ Dette gjælder for Parnasset, som for ethvert Rige — for Intet — naar man tænker det mindste ved hvad man forestiller sig — meer, end for Phantasiens, der, uden Regler, Baand og Grændser, aldeles ophæver sig selv. Det er ikke blot Hr. Oehlenschlägers poetiske Genie (der kunde erstattes af et andet), som det er om at gjøre; men det er den sunde Sands for det Skjønne, den rigtige Følelse af hvad der er Konst, og den naturlige Smag for det sande Fortryllende — der i den bestandige Ruus af Tieckerier og Kotzebuerier næsten aldeles har tabt sig hos Publicum — hvis fuldkomne Undergang maa forebygges, hvis vi ikke ville hensynke i en ligesaa stor trykt som trykkende Papir-Elendighed, og tilsidst foretrække den første den bedste Daarekiste for Musernes Tempel. Streng Kritik er, saaledes som Sagerne nu staae, Parnassets eneste, men og desto mere trængende Fornødenhed. Paa Genialitet,

Talent, Frembringelses-Evne, Frugtbarhed i samme, og overalt: poetisk Genie (forsaavidt man er bleven temmelig enig om, at dette bestaaer i kraftig og tøilesløs Phantasie) har vi, ikke blot ingen Mangel, men iøinefaldende Overflod — ikke at tale om, at vi tælle ligesaa mange Poeter i de sidste Tider, som Studenter — hvis ikke flere. Konsten maa for Alting indsættes igjen i sine gamle strenge Fordringer, og hævdes i dens hellige Grændser; Aartusindes evige Mønstre maae paany henstilles paa den dem tilkommende Plads; og Ordenens, Simpelhedens og Fuldendelsens Ideal maa ophænges til Skue for ædru Tænksomhed i det ryddede Smagens Tempel. Men, førend Øinene kunne opklares for den mulige Skjønheds konstige Tillokkelser, maae de aabnes for den virkelige Hæslighebs naturlige Modbydeligheder. En reformerende Kritik begynder derfor ikke med Anpriisningen af det Gode, den vil gjøre Plads for, men med Dadelen af det Slette, der først maa forjages. Kun den ædrue Opmærksomhed paa forhaanden værende Fuskerier kan vække den indslumrede Trang til glemte eller tilkommende Mesterstykker. Der gives maaskee intet sikkrere Middel til at opvække Lyst hos alle Læsere til en Renselse og Forædling af vort sidste Herligheds-Tempel, end en dvælende kritisk Betragtning af den herskende Smags Non plus ultra til Feiren af vor seneste Dannefest: Ludlams Hule. Saa dybt dette prægtige Spilleværk i sig selv er under al alvorlig Konst-Kritik, ville vi derfor dog taalmodigen paatage os det i alle andre Henseender utaknemmelige Arbeide, at udvikle dets fuldstændige Slethed.

Uagtet det, desværre! er os uafgjort! om det just er det sletteste af vor store parodiske Shakespeares Stykker — det er for Exempel mindre kjedsommeligt end Kanarifuglen — mindre oprørende end Faruk — og mindre flaut end Mads Gedebuk — saa er det dog, hvad Indretningen for Skuepladsen angaaer — om Plan ville vi slet ikke tale — og især som Syngestykke, det ravgaleste, der endnu er blevet sammensat paa vort Theater. Vi sige med Flid: sammensat paa Theatret, forsaavidt det er et Theaterstykke. Ikke som om Forfatterens egen for to Aar siden allerede trykte Sammensætning paa Papiret var mindre ravgal — tværtimod, den er det indtil Ophævelse af al Forestillings Mulighed, i det mindste paa een Aften, med eet og samme Personale — og vi gad tilføie: for eet og samme Publicum.

Men da vi med nærværende skarpe Kritik især tage Hensyn paa det høitidelige Geburtsdagsstykke, kunde Forfatteren falde paa at fralægge sig Indretningen af samme, og anklage os for at have skrevet Theaterdirectionens Arbeide paa hans Regning. Vi ville, for at forebygge alle saadanne Bryderier, gjennemgaae saavel hans egen, som Theatrets Sammensætning af dette dobbelte Sammensurium.

Vi fremlægge først hans egen, saaledes som Stykket ligger for os, med næsten en heel Act og halvanden Person mere end i Forestillingen, og som det naturligviis var plat umuligt at bringe det paa Scenen. Paa 172 Sider ere her to fra hinanden aldeles forskjellige Spøgelsehistorier, grundede paa to forskjellige Folkesagn, der Intet have tilfælleds hverken i Sted, Tid, Begivenhed, eller (hvad der er det værste) Aand og Betydning, sammentrukne efter Haarene — ikke til een Handling i fem Acter, men til een Aftens Læsning, i fem saakaldte Handlinger, paa følgende Maade.

I første Handling, der begynder om Aftenen, belave sig et Par skotske Bønderknøse, som Frivillige, paa at gaae i Krig mod Englænderne, der ere faldne ind i deres Fædreland, og have opkastet en „næsviis" Skandse ligefor Godsherrens Dine der paa Godset, hvor Alt, efter Forfatterens Anmeldelse, foregaaer. Hvorledes det hænger sammen med denne Krig, er umuligt at indsee. Den næsviist opkastede Skandse er hverken meer eller mindre end en „Fæstning" S. 22 „med Mure" S. 156, der skal tages med stormende Haand samme Nat — og denne fiendtlige Fæstning ligefor Godsherrens Dine lader ham og hele Godset saa roligt, som om Alt laae i den dybeste Fred, paa Bondeknøsen nær. Denne (skjøndt han hører til Bjergskotte-Corpset, Høvedsmanden Sir Oliver anfører) marcherer hjemme fra uden Vaaben, og faaer underveis det gode Indfald at lede om et Sværd, det han lykkeligviis ogsaa finder, i det han kommer en Hule forbi, hvor en anden dum Knøs, der følger ham, gjør ham opmærksom paa Moer Ludlams bekjendte Laane-Institut. Neppe har han imidlertid faaet Sværdet, før han, trods „Høvedsmandens Kald" og „den skiælvende Trompeter, der staaer paa Høien og støder Heltetoner i det gule Malm" (thi Fæstningen skal stormes strax), begiver sig op til Ridderborgen, og ved Hjælp af en Strikkestige klavrer op til den naa-

dige Frøken der — igjennem Vinduet — ind i hendes Jomfrubuur, fulgt af hans Kammerat, der styrter ind paa alle Fire. Den dydige Frøken (der, vel at mærke, spiller Uskylds Engels Rolle der paa Godset) synes vant til disse Nattebesøg af unge Karle gjennem Vinduet — tager venlig Afsked med ham — takkende selv Kammeraten, der fulgte med — og haaber at see dem begge friske og vel igjen. Midt under disse Krigstilberedelser lægger den hvide Kone (et Godsherren og hans gamle Tjener velbekjendt gammelt Spøgelse der paa Slottet) det an paa, for at faae Ro i Graven, at gjøre lidt nærmere Bekjendtskab med den unge uskyldige Frøken. Hun banker samme Aften, strax efter at de unge Karle ere smuttede ud af Vinduet igjen, paa hendes Dør — hilser den af Skræk gysende Klara (saa hedder Frøkenen) med dødblegt Ansigt og et ved hendes Side hængende Nøgleknippe venligt; og Frøkenen (saa stærk er Uskylds Magt!) bliver, trods sin Skræk, ligesaa lidt bange for Spøgelset, som for de ind af Vinduet styrtende Soldater. Vel finder hun hendes Haand „besynderlig kold", medens den „Blege" taler med en „huul" Stemme; men det forhindrer ikke, at hun jo bliver rolig hos hende til Klokken slaaer tolv, og modtager et Stævne af hende „i Riddersalen næste Midnat." Næste Midnat vil imidlertid sige saameget som denne samme Nat lidt tilbage i Tiden, hvilket vi siden faae at see. Bjergskotterne, blandt hvilke de to omtalte Knøse, marchere strax derpaa forbi, og hun kaster fra sit Vindue Blomsterduske ned til den Ene, uden at undre sig over, at hendes gamle Morbroder og Tom (der vare gangne tilsengs) ved denne Leilighed staae ved Siden, og see de Kys, han kaster op igjen til hende. Hermed ender den første Handling, hvori fra Klokken slog tre Qvarteer til Tolv (S. 19) til den slaaer fuldt Slag (S. 38), altsaa i en Fjerdedeel Time, Klara har modtaget Besøgene gjennem Vinduet — sjunget en Duet med William — underholdt sig derpaa i lang Snak med ham og Dick — sjunget en Trio med dem begge — besørget dem ned igjen med Strikkestigen — sat sig til sin Harpe og sjunget en Arie af fire Stropher, hver Strophe otte Linier lang — modtaget derpaa Besøget af den hvide Kone — aftalt Alting med hende, og foresjunget hende endnu engang det sidste Vers af Harpesangen! Rigtignok har et skuespilbesøgende Publicum aldrig oplevet noget længere Qvarteerstid paa Theatret (thi

alt dette er uforandret blevet paa Scenen, som det findes i Bogen); men, trods de lydelige Klokkeslag, synes det dog at have saalidt stødt nogen af alle Vedkommende, som Tidens fuldkomne Tilbagegang i alt det Følgende.

Anden Handling begynder et ganske splinternyt Syngestykke, der ligesaa lidt hænger sammen med det foregaaende, som hvilketsomhelst andet af Forfatterens Fragmenter. Her spænder en ganske anden Familie, end den paa Borgen, bestaaende af Mand, Kone og et Barn, vor Opmærksomhed paa noget ganske Andet end en Stormløbning, en mulig Bortførelse, og en midnatlig Sammenkomst mellem en ung Frøken og en tvetydig, dødbleg, koldhændet, og huulttalende hvid Kone i en Riddersal. En anden Bjergskotte (thi Bjergskotters Fædre ere altid Bjergskotter) der kun lidt bryder sig om Krigen der paa Godset (uagtet han boer der, og siden viser, at han kan slaaes endnu, naar det gjælder) sidder i en Lænestol og grunder, medens hans Kone sidder og synger en Buggevise, og det lille Pigebarn i Buggen sover. Vi gjøres her paa tyve Sider bekjendte med den menneskelige Elendighed, der kan flyde af at laane, og spille bort hvad man laaner — især naar man maa betale Alt til bestemt Klokkeslet, St. Hans Nat, eller krepere; vi glemme ganske det forrige spanske Spilopstykke, og stemmes til al den spidsborgerlige Medlidenhed, der er mulig i et tydsk grædende Drama. God Nat Storm, Strikkestige, halsbrækkende romantisk Elskov, adelig Spøgen i en Riddersal — kort sagt, alt det phantastisk Tryllende, man havde spidset Næsen paa i den forrige Handling. Vi sættes paa eengang ind i den virkelige Verdens kjedsommeligste huuslige Elendighed*), og efter en ny uudholdelig lang Expositionsscene, der lærer os, at den nye Helt, Bonden Robin, har forbrudt sit Liv til Moer Ludlam (den samme, der ved det forrige Stykkes Begyndelse i Forbigaaende havde laant den tappre Knøs, der gik at storme Fæstningen, et Sværd), hvis han ikke før Solens Opgang bringer hende fire hundrede Kroner — netop som vi troe, Handlingen i denne Egn vil begynde — føres vi med Eet tilbage til Ridderborgen, for at være Vidner til en der spillet Comedie, Eftermiddagen før det forrige Stykke begyndte. En

*) Det maa paa Mange have gjort et Indtryk, som om de pludselig befandt dem hjemme i deres egen Stue.

tredie Helt (en komisk nemlig) viser sig her i al sin Glands under Navn af John Bull, som Beiler til den unge dydige Frøken, ved et ganske lystigt Aftentaffel for sig selv, inden de Andre gaae til Bords. Hans paa fexten Sider (hvori han, paa nogle korte Repliker nær af de Andre, alene fører Ordet) vidtløftigt udmalte Karrikaturer, forfører Læseren til at troe, at hverken den romantiske Bondeknøs William, eller den prosatragiske Bonde, Robin, men han er den egentlige Hovedperson — og at Een-Aftens-Læsningen altsaa i Grunden hverken er et Tryllespil, eller et Grædespil, men et Galskabsspil — af det fastelavnske Slags — i Freyas Alters overstadig snurrige Maneer.

Men denne Forventning bliver ogsaa til Vand. Neppe har denne splinternye Person fuldkommen udtalt sin mageløse Originalitet, før han, som forsmaaet Beiler, forlader Scenen — uden at have gjort andet Gavn med Indflikningen af alle disse Optøier, end det, at laane Robins Kone hundrede og halvfjerdsindstyve Kroner, der komme hende til aldeles ingen Nytte. Langtfra at udrette det mindste, i hvad det ogsaa er, der handles om, tilintetgjør denne Biomstændighed Deeltagelsen i den arme Bondefamilies Nød, som man nu troer afhjulpen, og altsaa, da den intet andet Interessant havde, ganske glemmer.

Efter denne aldeles for sig selv spillende Episode i en uendelig Forlegenhed med hvad man dog, efter saa mange afbrudte Begyndelser til Noget, skal gjøre af de mange Traadender — opdager man paa eengang med Studsen: at man, langtfra at være kommen videre i det først begyndte Eventyr paa Ridderborgen, tværtimod endnu ikke er der, hvor man begyndte, men har hele Aftenen før det allerede hørte Midnatsslag for sig, og altsaa maa have drømt alt det Foregaaende, eller nu drømmer alt det Nærværende — en for enhver Læser, der gjerne gad sikkert vide, om han vaager, eller sover, meget ubehagelig Følelse. Det maa nu forholde sig hermed, som det vil, mod Enden af anden Handling begynder St. Hansnatten forfra igjen — og der hænde sig endnu mangfoldige Begivenheder og Tildragelser baade i og udenfor Borgen, før det bliver Midnat for Alvor. Den gamle Borgridder og hans gamle Tjener disputere med hinanden om Spøgelset, og hvordan det vil løbe af, at den første har givet Klara Lov til i Nat at gaae ind i den et hundrede

Maar tillukkede Riddersal. Tjeneren finder denne Tilladelse saa-meget des betænkeligere, da den for Gartnerens Kone bestilte Ligkiste er bleven bragt i Procession op paa Borgen, uagtet Konen ikke døde. Denne høist betydningsfulde Ligkiste „lugter friskt af Fyrretræ — og støder Folk med sine skarpe Kanter, som gaae forbi i Mørke.“ Men Sir Harry (den gamle Ridder) leer deraf, og foredrager sit fornuftige Raisonnement over Illusioner i Mørke i en Duet med Tjeneren, der slutter Handlingen — og hvorved der er det Mærkværdige, at denne, trods sin modsatte Tænkemaade, er af fuldkommen samme Mening.

Tredie Handling, eller egentlig Episode, bringer en ny aldeles uvedkommende Person paa Scenen — en fjerde Helt, der kommer, og gaaer igjen, uden at gjøre andet end Ulykke — som der dog er mere end nok af i Bondehuset, hvis borgerlige Tragedie spiller for sig selv, uden mindste Forbindelse med Ridderborgens. Robin sidder nemlig i den „kolde St. Hans Aftens Nat“ og venter paa sin Kones Tilbagekomst (der er gaaet bort, for at skaffe Penge), da der i det samme kommer en lystig Broer af landstrygende Soldat forbi, i hvem han gjenkjender sin gamle Krigskammerat. Denne tracterer ham med et godt Glas Viin af sit Tornister — lokker ham til at spille Terninger med sig om fem hundrede Kroner, som han har vundet fra en Hestepranger, og synes gjerne at ville være af med igjen. Men Robin, istedetfor at vinde hans, taber alle sine. Da Kammeraten stikker Gevinsten til sig og vil gaae sin Vei, bliver han reent desperat, løber ind i Hytten og henter sit Sværd. De slaaes, og Robin falder saaret hen paa Bænken, hvor den Anden henslænger ham en Snees Kroner til en Feltskjær, og syngende gaaer bort igjen, som han kom. Den stakkels Kone, der var gaaet efter Penge, kommer hjem, og finder ham svømmende i sit Blod. Hun fortæller ham, at hun har faaet, hvad hun gik efter; men da han imidlertid har tabt, hvad han havde, ere de lige nær, og hermed sluttes denne ligesaa oprørende og martrende, som for Resten bedst udførte Episode.

Dog nei! Tiden staaer paany stille, og i fjerde Handling fortsættes hiin, uden at Forfatteren bryder sig om hvordan det Øvrige kan bestaae med denne Fortsættelse. Det er nemlig nu „snart Midnat igjen“ — egentlig den tredie, der nærmer sig — men til den afgjørende Sanct-Hans-Midnat er endnu langt,

som man vil faae at see. Sagen er, at hver særdeles Handling har sin Sanct-Hans-Nat for sig selv, ligesom alt det Andet. Imellem den forrige og denne maa nødvendig være gaaet nogen Tid hen, da Lægen, som man umulig kan formode i Nærheden, er bleven hentet, og allerede har aareladt og forbundet den Saarede, der er bragt tilsengs, og allerede kommen saavidt, at hans Kone kan slaae en lille Sladder af med den snaksomme Doctor om hans Tilstand, og overlade ham til dennes videre Pleie — mens hun tænker paa nye Raad. Hun beslutter at skrabe sammen hvad hun har, og gaaer med det, Suk, Taarer og varme Bønner, til det fatale Laane-Institut, hvor den yderste Termin til Klarering er forhaanden. Desuagtet bliver hun, for at synge en lang Afskeds-Arie for sin Mand og Datter, som ingen af dem hører — og gaaer endelig, efterat have glemt over Arien det Meste af hvad hun vilde tage med sig. Paa eengang forvandles Scenen til den underfulde Riddersal paa Borgen, hvor der staaer „et stort Bord af Ibenholdt med dreiede Sneglebeen midt paa Gulvet“ — og nu begynder et mimisk Melodram, en egentlig Ballet med Ord-Accompagnement, først monodramatisk af den med en Vorstabel indtrædende Klara — siden duodramatisk mellem hende og hendes (som hun endelig mærker det) døde Tante — der ender med et stort Divertissement i den catholske Kirkestiil, og med underlagt latinsk Text, hvilken Forfatteren imidlertid har havt den Godhed at besørge oversat for læg Folk i Noterne. I dette høist ambigu-comique Drame pantomime à grand spectacle, mit Accompagnement und Chören, cum notis variorum, belæres vi af gamle Documenter und herrschaftligen Urkunden: at den tvetydige Tante, der har givet Frøkenen Stævne, til sin Tid var en „letsindig Flane af det afskyelige Slags“, der har ladet sit Barn „krepere af Mangel paa Pleie, sin Ægtemand slaae ihjel af hendes Boler, og nu til Straf for hendes Ødselhed maa trippe op og ned ad Vindeltrappen med huusligt Nøgleknippe.“ Af samme Documenter erfare vi og paa en Maade Grunden til de forskjellige Midnætter i dette St. Hans-Aftenspil; thi høistbemeldte Tante er efter sin Død ikke bleven til eet, men til flere forskjellige Gjenfærd, medens hendes Liig ogsaa synes at ligge begravet paa forskjellige Steder. Kort sagt, vi erfare hundrede skrækkelige Ting, men aldeles Intet til Forklaring af hvad der foregaaer for vore Øine paa Bladet,

som paa Scenen. Mindst begribe vi, hvorledes Morbroderen, der, en halv Time før, ingen Anstalter gjorde til Noget, i et Qvarteerstid har faaet alle Borgens Folk sammen til en høitidelig Procession med en Munk i Spidsen — og allermindst, hvi han (ifald alt dette i Forveien var foranstaltet) ikke kommer ind med dem, før han maatte slutte, det var forsilde. Det hele Riddersals-Tryllespil, fra Klaras Indtrædelse med Varstabelen til Chorets Udgang igjen med Faklerne, er et saa uhyre genialsk Daarekisteproduct, at vi, for eengang at vise, hvorvidt Tankeløshed, Føleløshed, Sandsesløshed og Smagløshed kan gaae i et privilegeret Theaterdigter-Fuskeri, holde det Umagen værdt, at hellige det en egen Art belysende Kritik, i Følge den naturlige Respect, der skyldes ethvert Non plus ultra*).

I femte Handling bringes Læseren med Eet fra „det fæle Gemak“ (den store Riddersal) til den endnu fælere Hule, hvor Robins Kone kommer hen, for, om muligt, at tilfredsstille Moer Ludlam med hvad hun bringer. Men denne, langtfra at „tage til Takke“ med det Halve af Betalingen, vil have hendes Barn, den lille Betty (der er paa egen Haand løbet den lange Vei hjemme fra efter Moderen), hvilket bringer denne til en saadan Fortvivlelse — efterat have faaet Barnet igjen, som frivillig var løbet hen til Spøgelset — at hun langt udenfor Hulen kaster sig paa Knæe, og i en Arie beder Vor Herre „sende en Skok af sine Engle ned“ til Redning. Istedetfor denne Skok af Engle falder rigtignok, som ned fra Himmelen, en Skok Liigbærere og Liigfølgere. Det er nemlig mørk Nat endnu — og denne Gang upaatvivlelig den samme Nat, hvori efter Midnat saameget allerede er foregaaet oppe paa Borgen, der ligger temmelig langt fra Hulen. Der gik hver til sit, som det lod, og uden at faae at vide, hvad der skulde gjøres, endte Sir Harry med de Ord: „Alt kan i Fred man afgjøre siden!“ der ikke syntes at røbe synderlig Hastværk. Desuagtet have de der faaet Tid til at høre Documenternes Indhold af den til sig selv igjen komne Klara — til at faae den gamle Tante opgravet og ud af Tinkisten, hun laae i — lagt i den anden

*) Vi love Læseren i Forveien, at denne Drøftelse, trods sin Udførlighed, skal blive ganske moersom. Den vil desuden retfærdiggjøre vort Ønske, at der blev underlagt den fortryllende Musik en anden Text, hvis et af de mesterligste Original-Forsøg i Tonekonsten ikke ganske skal være spildt for Fremtiden.

(formodentlig i den af Fyrretræ, som stod paa Gangen) — til at faae Snedkeren hentet og Kisten tilslaaet — og, hvad der er det Underligste, til at faae gravet en Grav paa Kirkegaarden — faae hende nedsænket i Jorden, holdt Sjælemesse, og komme tilbage igjen forbi Hulen — førend Natten er til Ende; og, hvor lang end St. Hans Nat er paa samme Polhøide, som vores, veed den mindst oplyste Læser. Moer Ludlam faaer imidlertid neppe at høre (af Robins Kone), at hun bliver begravet, før hun farer til Himmels, og Hulen lukker sig. Men Enden (paa Natten) er ikke endda. Efter nogle paa Himmelfarten følgende Minuters Taushed, hører man en sagte Marche, ledsaget af et Chor langt borte, der kommer nærmere og nærmere; og Bjergskotterne under Sir Olivers Anførsel komme tilbage med Egeløv i Hjelmene (de gik ud med Blomster i Hattene) og synge en Sang, hvoraf Meningen er, at de kom, saae og seirede i Maaneskin, og Maanen skinner endnu. Man fristes virkelig til at troe, efter alt det andet Foregaaende, at Hæren har sovet et Par Dage og Nætter bort midt under Stormløbningen, eller man maa antage, at Evigheden, da den fødte Tiden, kom ned med Tvillinger.*)

Et Slutnings-Divertissement var nu at formode, saameget mere, da alle didhørende Personer, ved eet Mirakel efter det andet, ere nærværende — paa den qvæstede Robin nær, som Doctoren vaager over, der paa samme Maade kunde komme til, som han kommer siden efter. Begge Familierne ere reddede, Riddersalen er renset, Hulen er lukket, den hvide Kone er bleven begravet, Moer Ludlam faret til Himmels, Sjælemessen er holdt, Fæstningen er taget, Fienden er forjaget, Seierssangen er sjunget — femte Handling er forbi — hvad, mon troe, kan der endnu være tilbage? Intet mindre end et tredie nyt Stykke med tildeels ganske nyt Personale, spillende „Morgenen derpaa i en landlig Egn udenfor en Bondehytte", og med alt det endnu i samme femte Act — hvorfor der ogsaa, som man skal see, følger en syvende bag efter.

*) Alle de fem Handlinger, fra Dicks og Williams Udvandring mod Fienden S. 1 til Seierssangen i Slutningschoret med Janitschar-Musik S. 172, spille nemlig i den selvsamme „St. Hans-Nat" fra Tusmørket om Aftenen til Morgenen derpaa, som sees iblandt Andet af Dicks Replik i næstsidste Scene, S. 151, hvor han i Anledning af Liigbegængelsen spørger sin Moder: „Er der Nogen døde? Alle Mennesker levede jo endnu i Gaar, da vi reiste."

Vi ville imidlertid i Forveien vække Vedkommende til det Følgendes Bedømmelse, ved at bringe dem i levende Erindring, hvad der er gaaet umiddelbart foran, og hvilken Tone, der, paa nogle faa Undtagelser nær, er gaaet igjennem Hidtilssammensætningen af Spilleværket. Fremstillingen, saavel i det ene, som i det andet Eventyr, Forfatteren har blandet sammen, er heelt igjennem tragiſk med religiøst Anstrøg, og den af ham selv Componisten angivne musikalske Tone er sørgelig høitidelig. I første Handling hedder det:

Sir Harry og Klara.

„Beskiærm, o Gud! din Helteskare!"

I anden:

Robin og Fanny.

„Evige Miskundhed!
Skuer du naadigt ned?
Styrker i Dødens Arm,
Fader! din Arm?

I tredie:

Robin og Fanny.

Gud, min Hjelp i Nøden,
Gode Gud tilgiv!
Styrk min Siæl i Døden,
„Skaan en Faders Liv! —

I fjerde:

Borgcapellanen.

„Forbarmes, o Gud! for din store Barmhiertigheds Skyld, og frels os fra det Onde!"

Choret.

Amen!

I femte:

Choral af Liigfølget.

Hersker over Død og Liv,
Lad den Arme Naaden finde!
Kiærlighedens Gud! tilgiv
Støvet af en Synderinde!
Udslet hendes Brøde svar,
Du, som Verdens Synder bar!
Og naar Graven lukker sig
Svæve Siælen frelst til dig" —

I denne Stemning, der, som sagt, vedvarer indtil midt i femte Handling, høre vi den hjemkommende Helteskares Te Deum,

og vente (hvis der endnu skal komme Noget) hvad Choralet paa forrige Blad synes at love: (S. 141)

„Qvibre skal de Dødes Been
Venligt om Opstandelsen“ —

da — pludselig — i det alle de Andre drage forbi Klippehulen, en aldeles ubekjendt Person, en vis Sara Nickels, styrter ind paa Scenen med en langt derfra liggende Bondehytte i en „landlig Egn“ bag efter sig, og den ganske fortvivlede John Bull foran sig, ved hvilken Leilighed det paa eengang bliver lys Morgen.

Men — vi gjentage det — uagtet vi have havt to vidtløftige Stykker, sex fuldstændige Acter, Te Deum, Kroningsfest, Brudekrandsning, Capelvielse! og Slutningschor — uagtet alle Personer ved et Mirakel endeligen ere blevne samlede paa Scenen, og alle Knuder løste, saa nær som Løsningens — for meget er endnu ikke Nok, og Enden er ikke endda. Tiden, der i de forrige Minuter forløb sig til henimod fire, løber tilbage (for at gjøre det godt igjen) til Dagbrækningen; og Rummet, der var blevet udstrakt til en landlig Egn, skrumper sig ind igjen til Stedet, hvor vi forlod Robins Kone tæt ved Ludlams Hule. Her optræder Lægen med sin Patient, der i Feberheden er rendt hid, og da han finder Hulen lukket, overlader sig til en poetisk Fortvivlelse, der (uagtet han kun er en simpel Bonde) i Phraser og Billeder kan slaae Spar To til een af Youngs lærdeste Nattetanker. „Alceste“ — siger denne skotske Bonde (saa vidt gaaer hans Feber!) — „Alceste steeg i Hulen for Ad-„met; men deri ligner Robin ei den bløde, den følesløse Konge! „Leve roligt og tage mod et sligt Forsoningsoffer! — Nei! ved „St. Dunstan!“ — bliver han ved, og anmærker i Parenthes, at St. Dunstan er Skotlands Helgen — „Nei! ved St. Dun-„stan, Skotlands Helgen! Nei! min Sjæl var fuld af Lyder; „men med Beeg har Helvede end ei trykket i dens Grund de „fæle Ord: Utroskab, Følesløshed! O! arme Fanny! (hans Kone, som han troer indelukt i Hulen med Barnet) „her, her „steeg du ned, ned med dit Barn, der, ubekymret om sin „Skjæbne smilte sidste Gang til Maanen, før Mulmet slugte det. „Nu skal du da, som en urolig Skygge, der har glemt sin „Halvdeel paa Jorden??? pusle frem ved Midnat; bleg, som

„Marmoret i Klippen, med Jordbeeg“ (til Forskjel fra Helvedbeeg!) „og med Flintesteen i Lokken — med en Skif-„ning i din Arm, naar Alferne har stiaalet Betty — saa skal „du staae og smile ved mit Leie, henrække mig en Dødninghoved-„skal med Tærninger af Knokler, rødpuncteret med Hierteblod af „et uskyldigt Barn“ — o. s. v. Hvilket Bondesprog! og hvilken Lavastrøm af tragisk Veltalenhed!*) Rigtignok er det, næst Lægens Præk, det Eneste, der røber Studium i Stykket. Han vil for dennes Øine stikke sig ihjel, da hans Kone (der synes at have luret paa dette Øieblik) til Lykke springer frem og forhindrer det. Hvi hun ikke har forladt dette gyselige Sted og skyndt sig tilbage til sin Mand — er ligesaa vanskeligt at begribe, som alt det Øvrige. Men den ved et Mirakel tillukkede Hule maa ved et nyt Mirakel aabnes igjen, og det maa — Doctoren i det mindste see, før han troer det.**) William kommer nu ogsaa til; men istedetfor at fortælle sin Moder, at han er bleven slaaet til Ridder, og forlovet med Klara, fortæller hun ham det. Himlen veed, hvor hun har faaet det at vide. Men, ligemeget! naar Tingen eengang er skeet, regner vor Forfatter det ikke saa nøie, hvem Fortællingen lægges i Munden. — Hvad nu følger, er en høist oprørende Profanation af Kirkens Mysterier paa Skuepladsen i al mulig Pomp ved den almindeligste Leilighed — som vi siden, naar vi komme til Kritiken af det Heles Tendents og de enkelte Mærkværdigheder, nærmere, og alvorligere end noget Andet, skulle berøre. Hulen aabner sig nemlig, lader den deri nedfaldne Himmel see, og et Englechor høre, lukker sig igjen — og — hvad i al Verden kan vel endnu være tilbage? — „En Epilog af Forfatteren?“ — Nei! — Vi ville give enhver anden, end en forskruet Phantasie, hundrede og een Gjetninger frie, og vedde hundrede mod eet, at den ikke gjettede det i den hundrede og anden. Hverken meer eller mindre end en ny, platud utænkelig og uforestillelig Scene mellem

*) Naivt bemærker ogsaa Lægen kort Tid derefter, da Robin spørger: „ham om man kan døe af Glæde undertiden?“ at det med ham „har ingen Nød; thi

„Jer har Natur begavet med et Krater,
„Hvoraf J kaster Eders Lavastrøm.“

siger han S. 169.

**) Han troer det alligevel ikke, den Thomas! som vi siden ville faae at see. Han glemte at stikke Fingrene i Klippen.

„Lægen og Spectatores“, medens Robin og hans Kone endnu ere paa Scenen, og forinden alle de Øvrige komme „for at danne en Gruppe med disse“, uagtet de ikke vidste, at de vare der! Hvad siger da Lægen, ved denne høist alvorlige Leilighed, til bemeldte Spectatores? Da han seer Hulen lukke sig, siger han:

„Det maa jeg tilstaae, det er meer, end jeg
„Endnu har levet op i dette Liv!
„Men udentvivl er det en Drøm. Jeg ligger
„Og phantaserer lidt i Morgenstunden.
„Imidlertid — var Drømmen ikke sand,
„Saa var den i det mindste smuk og sindrig,
„Og kan vel veie op mod mangen Time,
„Der kun var virkelig kiedsommelig!“

Og hvad svare Spectatores?
De svare i et Chor med Janitschar-Musik:

„Den truende Nat med sin Skygge forsvinder,
„Og Morgenen smiler med rødmende Kinder;
„Thi Østen sit Purpur har tændt.
„Sig Sangfuglen svinger fornøiet fra Reden!*)
„Indbildningen viger for Virkeligheden —
„Og Drømmen er endt!“

Saavidt Forfatterens egenhændige Indretning. Ved den for Skuepladsen behøve vi ikke længe at opholde os, da den blot bestaaer i en Forkortning af denne, hvorved vel den physiske Mulighed til Opførelse er vunden; men hvad Sammenhængen angaaer, heller intet mere. Kritiken bifalder aldeles alle de Bortskjæringer, Theaterdirectionen har tilladt sig; og med sand Glæde have vi for første Gang bemærket sammes Opmærksomhed paa den vanhelligende Misbrug af Guds Navn, der i den senere Tid er bleven afskyelig gængs paa vor Scene.

Foruden Sara Nickels-Episoden i nærværende for os liggende Ludlamniade, udelod Directions-Indretelsen deraf til et Geburtsdagsstykke endnu, med fuldkommen Føie, endeel andre høist upassende Scener, tilligemed hele syvende og sidste Act — og, ved anden Forestilling, endog den ellers i og for sig selv ubetalelige John Bulls Afskeds-Scene med Muffen. Ogsaa over et Par altfor brune Grovheder blev slaaet en Streg,

*) Fra Vildereden nemlig.

og Hr. Ryge tillod sig (om med Forfatterens Samtykke — paabuden — eller paa egen Haand? er os ubekjendt — i al Fald fortjenende Tak derfor) at forandre Ridder Johns Frier-Ord til Klara:

„Vil du ha'e mig, saa ta'e mig og grin ikke af mig!"

til det finere:

„Vil du ha'e mig, saae ta'e mig og lee ikke af mig!" —

den eneste positive Forbedring i den theatralske Indretning. Dette ene Træk charakteriserer hele Anstalten.

For imidlertid at erstatte Tabet for Pøbelen ved disse betydelige Affortninger, tilføiede Forfatteren sin Beneficeforestilling af det Tiloversblevne: Portstolpe-Scenen — Støvleaftrækningen — Elserne, og nogle andre Fjællebods-Rariteter af det vel ogsaa forkastede, men formodentlig af Directionen glemte Narrespil: Freyas Alter — saa konstigen, at det for os er et Spørgsmaal: om Stykket heelt og holdent, som det er i Bogen, havde kunnet tage sig galere ud til Galleriets Fornøielse*)

Førend vi gaae videre i nærværende nærmere Drøftelse af et Digterværk, der i visse Maader allerede er blevet tilintetgjort ved dets Opførelse, og som Forfatteren selv saa paafaldende, som muligt, har brudt Staven over, ved at lade Andre skjære hist og her saa mange Stykker deraf, som de vilde, og selv lappe det sammen igjen med Fragmenter af et ganske andet — troe vi at skylde fornuftige Læsere en Forudmøden af det naturlige Spørgsmaal: hvad der kan bevæge os til at spilde ovenikjøbet høist udførlig Kritik paa et afgjort æsthetisk Misfoster? I Sandhed! en Burdering af Ludlams Hule paa meer end eet Ark, synes urimeligere end nogen anden Herman von Repkows Commentar i Noter uden Text; og det torde vel endog hænde, at Spilleværket selv var aldeles glemt, før den alvorlige Kritik deraf blev ganske fuldendt. Hvorfor altsaa begynde derpaa? og, naar det nu eengang ulykkeligviis er skeet, til hvad Ende fuldende et saa

*) Det hang endog i visse Maader bedre sammen end Eenaftenslæsningen — Tak skee Alteret! Mange troede nemlig i deres Godmodighed, da Hulen forvandlede sig til en Grotte med et hvidt Alter — istedetfor en Brønd — at dette var Freyas Alter, og at de tre vingede Piger forestillede hendes Møer, hvoriblandt een (som bekjendt) hedder Siofna.

urimeligt Arbeide? De Biomstændigheder, at det var et Geburts-dags-Pragtstykke, og at det blev ledsaget af en mesterlig Musik, kunne dog neppe retfærdiggjøre en saa overordentlig Opmærksomheds Fremkaldelse paa Alt indtil det mindste „Vanartige“ deri; thi Høitiden er nu allerede forbi, og Musiken hører man desværre ikke i Bogen. Den vidtløftige kritiske Gjennemgaaen af et Oehlenschlägerst Syngespil synes at fornedre sig til en Elephant-Sondertræden af en død Flue! Upaatvivlig! Ingen føler maaskee denne Sandhed stærkere end vi selv; og dog troe vi at burde gjøre hvad vi gjøre, med Hensyn paa det, som vi med hele vor utaknemmelige litterariske Virksomhed fornemmelig have for Øie. Det er ingenlunde denne „af sit eget Vindue selv indfaldne“ Syngeborg, vi ville nedrive — det er ikke engang Bygmesteren selv (der nu nylig er bleven færdig med et endnu splittergalere Fiskerleie) vi ville corrigere. Det er for længe siden kommen os for Øre, at han holder det for dybt under sin Værdighed at læse Noget af hvad vi skrive, og vi tillade os at troe det under vores, at spilde Tid og Flid med blot at tage ham i Skole. Uden mindste Hensyn paa hans sikkert nu for sildige Konstunderviisning, Genie-Opdragelse og Smagsdannelse; med ligesaa liden Hensyn af hans Forfatter-Individ, som om hans Værker vare lutter Posthuma, skrive vi, hvad vi skrive, og, som vi skrive det, til Konstens Hævd, Smagens Renselse, og Advarsel for endnu uskyldige unge Muser, hvilke hans usurpeerte af Ingen hidtil bestredne poetiske Autoritet kunde mislede. Men at vi netop have valgt dette for Resten Kritik uværdige Syngespil til Vehikel for vore Betragtninger, har en dobbelt Grund. Vi troe det, deels vel saa bekjendt, og af Mængden yndet, som noget andet; (det skal, efter hans egen Dom, være eet af hans modneste Mesterværker; og at han maa have arbeidet usædvanlig længe derpaa, før han fik det ganske færdigt, kunde man i det mindste slutte af den Omstændighed, at han i Enden deraf synes ganske at have glemt Begyndelsen), deels er det, i det Hele taget, blevet mere hædret end noget foregaaende: det har nydt den skjønneste Løn, Forfatteren af et Syngespil kan vinde, ved at være blevet sat i Musik af en stor Tonekonstner; det har undergaaet en trefoldig og næsten treaarig Censur, forinden det blev kronet med Opførelse paa Monarkens Fødselsdag; det synes fra een Side betragtet at have interesseret høiere end Danmarks hele øvrige

Litteratur — og det kan høist formodentlig ikke blot regne paa en tydsk Oversættelse af Forfatterens egen Haand, men paa en italiensk af en anden. Denne høist sjeldne fornemme Glorie, forenet med mangen brav Slagters (eller en anden saadans) høist lydelige Bifald ved Beneficeforestillingen (omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci!) gjør os allerede dets for Resten triviale Knude til en dignus vindice nodus. Men vor fornemste, og i vore Tanker fuldkommen tilstrækkelige Grund til en udtømmende Randsagelse af det Dybe deri, er dets romantiske Fuldstændighed, som Gjenstand for den kritiske Skalpel. I denne Ludlams Hule spøger nemlig ikke blot Moer Ludlam og den hvide Kone, men, fast uden Undtagelse, alle den nyere tydske Ex-Poesies mangfoldige Barbarismers ellevilde Gjenfærd. Vor udførlige Kritik deraf er altsaa, langtfra at være en blot Fægten med Skyggen af et Oehlenschlägersk ubegravet Arbeide, tværtimod en motiveret Fordømmelse af hele den saakaldte nyere Skoles Phantasie, Sprog og Smag fordærvende Hexekonst. Den er en Opfordring for alle mit Fædrelands værdige unge Studerende til dybere Kigen i den kogende Gryde, hvis Trylledamp allerede har gjort saa mangen ældre haabefuld Yngling ør i Hovedet, og udygtig til alt Andet end det Usleste i Verden: maadelig Poesie.

Det sjeldne, sande, store Genie vil sikkert vor Straffedom over Talentets Misbrug ikke afskrække fra den Konsts Dyrkelse, hvortil det kaldtes ved dyb Ahnen af dens Hellighed, og ved inderlig Lyst til dennes Overholdelse. Jo høiere Palmen bliver hængt, jo steilere og farligere Veien til Fjeldets Spidse bliver beskreven, jo mere levende Nedstyrtningen af den uforsigtigt Opstigende males, jo mere fristes den af Guden selv vinkte Helikons Yngling. Kun den af alt det Uvæsentlige lokkede, og af den tilsyneladende Lethed skuffede, letsindige Selvtillid, der dyrker Poesien, fordi den ikke gider dyrket noget Andet — og selv den overgivne virkelige Genialitet, der indbilder sig, at den intet Studium, ingen Veiledning, ingen møisom Flid og ingen tænksom Anstrengelse behøver, for længer end i et Mødedøgn at overglimre alle sindigere Medbeilere — vil den sig i nærværende Betragtninger aabenbarende Parnassets Nemesis skrække — og, sandelig! det er os mindre om at gjøre at redde en stor Poet meer (der ikke kan redde sig selv) for vort Fædreland, end at

befrie det fra hundrede smaa flere — der under nærværende Omstændigheder lettelig kunde give det sit sidste Stød, ved at snappe det ikke blot Brødet, men Sproget af Munden.

Vi have allerede i den forrige Betragtning seet Indretningen af dette Syngespil i alle tre Skikkelser. Vi ville nu med aabne Øine beskue dets enkelte Dele fra Charakterernes, Sang-Poesiens og Sprogets Side — og slutte med en Betænkning over Aanden, som hersker i dette Mikmak.

Af Charakterer er nu rigtignok ikke een eneste deri, hvis man ellers forlanger af disse, at de i det mindste maae være hele, og svare til dem selv. Dog dermed ville vi ikke regne det saa nøie — vi vilde ikke engang berøre denne Mangel i et Syngespil, hvis der var noget Andet, og blot noget Syngeligt i samme. Men, Ucharakterer eengang tilgivne, reent tør de dog ikke ophæve sig selv, som de nærværende; thi vil man og i et slettegnet Maleri tage til Takke med Heste paa tre Been, kan man dog umulig oversee Køer og Faar paa to — især naar deriblandt forekomme nogle paa fem eller sex, der, naar man seer sig til, skulle være de selvsamme — paa Historiemalerier, f. Ex., hvor Hjorden kommer gaaende i Baggrunden og bliver slagtet i Forgrunden. Hvad skal man sige, f. Ex., om Heltinden i denne Hule, der baade er en talende Person, et Gjenfærd og en Natur-Aand — en saa rasende Sammensmeltning, at Recensenten i Athene (der sikkert er Forfatteren selv, eller hans Muses hjerteligste Tilbeder) med sin, Himlen veed, dog Intet mindre end Philosophie og Lærdom forraadende Theorie om „menneskelige Aander og Naturgeister“*)

---

*) „Den hvide Kone“, hedder det i denne 'O —' Recension i Martsheftet af Athene S. 279, „er et Gjenfærd, men Moer Ludlam er eet af de Væsener, Overtroen saa mange Steder satte til Naturens underordnede Beherskere. Den første er en menneskelig Aand — ($\psi\upsilon\chi\eta$ $\kappa\alpha\iota$ $\pi\nu\varepsilon\upsilon\mu\alpha$), den anden en Natur-Geist — ($\psi\upsilon\chi\eta$). Den første er løst fra sit Legeme, og troes som en tilsynelabende Skikkelse at vanke om; den anden kommer sjelden eller aldrig tilsyne, og skeer dette, saa er det stedse i legemlig Form, oftest som en smuk Pige, eller en gammel graahærdet Mand.“ I den Dynge paa Dynge af meningsløse høit og dybt klingende Phraser, den hele mystiske Athene-Kritik af vor Digters „Mysterier“ indeholder, er dette, saa at sige, Grundvolden — og hvilke æsthetiske Luftkasteller kunne der ikke opføres paa en saa mørk med sig selv kjæmpende Taage! Et Gjenfærd er en menneskelig (dansk) „Aand“, et Overtroens Naturvæsen er en naturlig (tydsk) „Geist“! Et Spøgelse er anima et spiritus — en personificeret Naturkraft er Anima — eller paa reent Dansk: Et Gjenfærd er baade Sjæl og Aand — en Naturgeist derimod blot Sjæl! Videre: Gjenfærd, $\psi\upsilon\chi\eta$ $\kappa\alpha\iota$ $\pi\nu\varepsilon\upsilon\mu\alpha$, anima cum spiritu, er „løst fra sit Legeme“ — Naturgeisten derimod bunden til sit. Gjen-

selv finder den „uheldig“; thi mere tør han naturligviis ikke yttre. Hvad skal man sige om den levende Heltinde, Spøgelsets Frelserinde, Frøken Klara, der forener, saa at sige, Gaasens Enfoldighed med Bjørnens Ti Mænds Forstand og Styrke, i den underlige Sammensætning af englelig Uskyld og Corps de garde-Væsen? — der med et uimodstaaeligt Hang til det Underfulde forener en ægte Mathematikers Foragt for Tro paa Spøgelser? — og med sin „dybe og i Grunden uskyldige Følelse“ for Bondeknøsen, holder for, at de „krumme Linier i Familiegang ere de smukkeste?“ — en Mø paa sytten Aar, der med Overlæg sørger for at faae sin gamle adelige Families lidt „stoppede og fortørrede Væld frisket op med en paany fremspringende Kilde“ — og derfor conseqvent, efter et kort Ophold paa Borgen hos sin Morbroder, modtager Besøg om Natten gjennem Vinduet af raske Bønderknøse? — en, som Perlen i sin Slægt, til Mønster for unge adelige Frøkener fremstillet Lillievand, der „takker den gode Dick, som ikke kan see Vinduer aabne med nedhængende Strikkestiger, uden at krybe ind ad dem, fordi han saa tro følger hendes William?“ Mon hun i dette Øieblik er mindre stødende, end nogen af Dullerne i de tre Galninger? Hvad skal man sige om en Helt, som William, der begynder sin Heltebane som en Nar, med en saa fjantet Kammerat som Dick, ledende først paa Marchen imod Fienden om et jævngodt Sværd, tager Afsked med sin Pige, og i een og samme Nat voxer op til Ridder = formodentlig af Hosebaandet? — om en ømt elskende Morbroder, der kan tænke paa at give sin unge Søsterdatter, sin eneste Lyst, til et Sviin i en halvmenneskelig Skikkelse, som John Bull — og lade hende gaae alene i en tillukket Riddersal, hvor han selv tabte for tre Aar siden Lysestagen, og flygtede med sit Følge i Forfærdelse? — Om John Bull selv, denne falstaffeerte Polichinelli-Vom — Dick — og Sara kan man i det mindste

færdet vanker om i en „Skikkelse“ — Naturgeisten derimod i en „legemlig Form!“ En legemlig Form er altsaa ingen Skikkelse? ikke engang en tilsyneladende? ikke engang i Skikkelsen af en ung smuk Pige, eller en gammel graaskjægget Mand? Seer et Gjenfærd aldrig ud som en menneskelig Gestalt? og seer Amor (f. Ex.) eller Helhesten (begge personificerede Naturkræfter) „oftest ud som en smuk Pige, eller en gammel graaskjægget Mand?“ Mon denne philosophiske Recensent virkelig veed, hvad de græske Ord betyde, han har anført? Mon han og blot har læst det tredie Vers i Iliadens Alpha, hvor netop det fra Legemet løste kaldes ψυχη: "πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν"? Om φασμα og δαιμων synes han ikke at have hørt Noget.

sige, at det er Farce-Karrikaturer. Men hvad er Robin og hans Kone? Ulykkelige Efterlignelser af Kotzebues halsbrækkende og halsbrukne Salzmanns Elendigheds-Figurer. Den første er en simpel Skotte, der har været Soldat, og nu lever i sin Hytte som Avlsmand. Men aldrig har nogen Tragediedigter lagt sin purpurbræmmede Helt paa Kothurner høiere, sprenglærdere og bombastiskere Sprog i Munden end det, denne forgjældede pantsatte Bonde fører. Han taler om „Sodomsæbler", om „Admet og Alcest" — om „den skjulte Magt, som styrer Naturens Kræfter" — om „et Hierte, der føler Naturens Skiønhed" — om „Lykkens vildtforvovne Hiul, hvori hans høire Haand var vant at gribe" — om „Østerskiæret, der seirer over Vestens end neppe skiulte Skin, naar alt hvad aander i Dynen hyller sig for (St. Hans Nats) Morgenkulden" — om hans „Uro, der vorer, som paa Skibet den salte Død, uagtet Pompen gaaer, og staaer ham alt til Hagen" — om „Biergets Heltemalm, det stærke Staal, der skal aabne ham en Vei til Fanny og Betty igiennem Biergets nok saa snevre og forviklede Labyrinther imellem Sværmen af Alferne; thi ingen Underjordisk har hans Elskedes Træk og Himmeløine." Det var virkelig at ønske, Forfatteren nobiliteerte halv saameget sine Heltes Bondesprog, og sine Fyrsters og Fyrstinders naturlige Talemaader! — Men hvor blev da Usandsynligheden af? For denne maa Phantasten, efter hans Mening, som det lader, først og fornemmeligen sørge. Den interessanteste Person i Karrikatur-Galleriet er Soldaten George, der optræder i den eneste poetisk og dramatisk gode Scene — Spille-Scenen — som, uagtet den hverken er original i Tanken eller feilfri i Udførelsen*), upaatvivlelig er mere værdt

*) Visen, f. Ex., denne gothiske Kumpan synger, er og Intet mindre end gothisk:

„Vil du være stærk og frie,
„Præs de røde Orner!
„Vil du staae Fortuna bi,
„Nær din Ungdoms Luer!"

(„Staae Fortuna bi" er lidt søgt, hvis ikke reent sandseløst)

„Fro til Kampen ile vi
„Da naar Faren truer;
„Hilse paa vor Blomstersti
„Jomfruer og Fruer."

(Soldaterbanen er i intet Fald en Blomstersti, uden for Rimets Skyld. Den pludselige Pluralis gjør Veien desuden bredere!)

end alt det Øvrige. Men hvilket afskyeligt Uhyre viser sig denne i Begyndelsen saa jovialsk godmodige Krabat tilsidst at være — eller rettere sagt, til hvilken Skurk gjør ham ikke Forfatteren, imod hans Natur, inden han slipper ham — til Læserens og Tilskuerens store Forundring og Ærgrelse! Han kom, en Engel af en Soldat, og gaaer bort som en Djævel, uden mindste Nødvendighed; thi havde han, istedetfor med satanisk Kulde at foresynge sin fortvivlede saarede gamle Krigskammerat det sidste Vers, og henslænge ham en Snees Kroner til en Feltskjær — henslængt ham dem alle (i hvilket Tilfælde vi vilde maaskee have tilgivet Forfatteren to tre Fusker-Acter for denne eneste Scenes Skyld), havde Robin ligefuldt kunnet troe sig fortabt i sit Feber-Raseri — ved Hjælp af den blotte Forestilling om, at Terminen var udrunden.

„Kort kun er den grønne Vaar,
„Livets Timer ile;
„Snart den hvide Vinter spaaer
„Om den lange Hvile."

(Ret godt! men — lader sig en slettere Halvstrophe hensuble end følgende:)

„Men selv under sølvgraae Haar
„Rød kan Kinden smile,
„Og hvor Bachus Bæger staaer,
„Hænger Amors Pile?"

(Det havde ligesaa godt, om ikke bedre, kunnet hedde: Og hvor Bachus Pile staae, hænger Amors Bægre!)

„Lær af Rosen i sin Lund
„Purpurvarm at fryde!
„Lær i Kampens raske Stund
„Fiendens Landse bryde."

(Det er noget Sldigt!)

„Ingen Plet paa Jordens Rund
„Reent er uden Lyde;
„Den er lykkelig, kom kun
„Ret forstaaer at nyde."

(Kritiken fristes til at nynne ved sig selv i samme Tone:

Jeg vil med et Vers saa slet
Ei min Reensen bryde:
Hver en Lyde her er Plet,
Hver en Plet er Lyde. —

Og nu Slutningen:)

„Falmer ben den skiønne Moe,
„Som du nylig kyste;
„Skal du ei paa Verdens Øe
„Længer dig forlyste;
„Blomsten visner, Kiød (Moens nemlig) er Høe:
„Høet maa man høste!" —

(Hvilken Sentents i denne Billedfølge! — Den derpaa følgende er desto fatteligere:)

„Eengang skal vi alle døe!
„Lad saa det dig trøste."

Hvi dog sætte saa mange Maskiner i Bevægelse, for at drive den stakkels Bondes Qval til Raseriets høieste Spidse, naar een var tilstrækkelig? Men det er overalt vor Forfatters charakteristiske Hovedfeil i dramatisk Digtning, at rutte med Midler i ofte til Armod grændsende Mangel paa Hensigt og Øiemed. Især er han overordentlig ødsel med Dræbe-Midler. Ligere Mover Helas Blotmand, end Melpomenes Ypperstepræst i sine tragiske Offerfeste, slagter han, med en næsten Upsalsk Grusomhed — og ikke sjelden det samme Offerdyr paa forskjellige Maader. Ved mindre høitidelige Leiligheder, hvor det ikke saameget gjælder om at myrde de Store, som at pine og plage de Smaa, bruger han den samme Methode, og benytter ikke blot indvortes, men udvortes, baade konstige, naturlige og overnaturlige Midler, for at gjøre det sine, den bittre Død uværdige, Smaahelte saa suurt som muligt. Naar man erindrer sig Complicationerne i de Tilfælde, hans heroiske Blodoffere sædvanligen døe af, og dem, hans ublodige lide under, kan man (lignelseviis talt) med Føie sige: at han for Alteret paa eengang stikker og slaaer for Panden sit store tragiske Qvæg — og i Kjøkkenet paa eengang koger og steger sine smaa sørgespillende Fiske. Denne til raffineret Grusomhed grændsende poetiske Ubarmhjertighed hos vor Trylledigter fortjener, og berettiger Kritiken til en meer endog end alvorlig — til en, om mulig, bitter Revselse. Thi, sandelig! har den sædeligere Cultur Ret til at fordømme Barbariets Tyrefægtninger og Hanekampe til Pøbelens Forlystelse, bør den endnu kraftigere modsætte sig Kannibalismen paa Skuepladsen, og uden Naade forfølge hvert Spil, der gjør Phantasien og Hjertet fortroligt med blodig Myrden, med unaturlig Qval, og kold Legen med moralske Piinsler — aldeles sløvende Sandsen for det skjønne Menneskelige, og forgiftende Kilden selv til al aandelig Forædling. Det er den samvittighedsfulde Konstdom umuligt uden Bitterhed at berøre, hvad der nedbryder meer end Konsten, og fordærver meer end Sproget; og vi negte ikke, at det er især den gyselige Hjertekulde, den kaade Spøgen med det Hellige, og den yderlige Mangel paa moralsk Delicatesse i alle vor tankeløse Digters senere phantastiske Værker, der har tirret vor aldeles spildte kritiske Taalmod og Overbærelse til en endelig Strenghed uden Skaansel.

Men meer end Nok om Ucharaktererenes Urimelighed; maaskee har Forfatteren forsætlig opoffret dem alle Hovedcharakteren: Spøgelset — deels for at sætte dette i et desto mere blendende Lys, deels for ikke at forandre dets Ubestemthed ved altfor bestemte Omgivelser. Hvor et Spøgelse spiller Hovedrollen, og hele halve Timer er paa Scenen, gjør en dramatisk Forfatter maaskee vel i, at anbringe for Resten saa ravgale Personer, som muligt. Vi vende altsaa tilbage til denne høist originale Hovedperson, denne titulaire Najade, der rangerer med virkelige Nereider — der nemlig baade er en fød Kildenymphe paa Fastlandet og en salt Havfrue paa Oceanet, og, som saadan, baade en Troldqvinde og „et sjælløst Væsen", — (altsaa blot Materie) — der ogsaa endelig etsteds bliver kaldet „Støv", vor Herre skal tage til sig. Hvad skal man sige om et saa løst og fast Spøgelse, der „klirrer med synlige Nøgler, er klædt i det fineste Linned — holder ordentlige Conversationer, udlaaner Potter og Penge, magnetiserer og calculerer" — naar hun er oppe — og ligger deels „dybt i en Hule, under en Brønd, deels „bag", deels under Gulvet i Riddersalen „i en trang Tinkiste", naar hun er nede? — hvad skal man sige om dette Alt opoffrede Spøgelse, hvis ikke: at det intet Spøgelse er, uden dog at være noget Andet. Og nu dette Støv- og Skygge-Mikmaks indre Charakteristik! En Flane, der i Live myrder sit Barn og sin Mand — død, dræber uden Medynk arme Skyldnere, og røver Mødre deres Børn — og endelig, ordentlig begravet, uden videre, farer til Himmels! Kunde en Digter med kun Tiendedelen af Shakespeares Genie, selv drukken, eller i Søvne, sammensuske Noget saa fuldkommen menneskeforstandsløst? Man skulde næsten troe, at vor dog vel ikke blot phantastiske Forfatter forsætlig søgte at overtræffe Vanvid selv i Urimelighed. Vi kjende i det mindste Intet i Litteraturens poetiske Daarekiste, der kan maale sig i Urimelighed med denne moerludlammelige hvide Kones Liv, Død og Himmelfart. Man maatte skamme sig ved at høre til de tænkende Væseners Classe, hvis nogen syg Hjerne selv, ufrivillig, var istand til at forestille sig Aand og Støv, Skyggen og dets Legem, Last og Hellighed som omtrent eet og det samme — og forene Forestillingen af forskjellige Opholdssteder paa een Tid med Begrebet om Individualitet, Personlighed og Selvbevidsthed. Saa dybt kan ingen

Fornuft falde, der ikke selv hovmodigen styrter sig. Det er umuligt, at vor Forfatter ikke selv skulde indsee dette; thi det kan gjøres et Barn paa syv Aar begribeligt, at Cirkelen er ingen Fiirkant, fordi den første Betingelse for fattelig Tilværelse er den: at det Ene umuligen kan være det Andet. Men hans Begreb om Digtekonst synes deels i den senere Tid at have — skulde vi sige: udvidet, eller indskrænket sig — til det blot Modsatte af Fornuft- og Forstands-Værk i aldeles ubunden Phantaseren og billedlig Ord-Sammenvæven — deels synes Vanen, at drømme paa Papiret, hos ham at være bleven til en anden Natur — deels, endelig, tænker han maaskee, naar han stundom ikke selv forstaaer, hvad han har sammendrømt: „Det er godt nok til de Andre!" Hvorom Alting er, maa den ringeste Eftertanke, i det mindste ved den anden Læsning af hans Arbeider, spørge ved sig selv: Er der Menneskeforstand i dette Blendværk?

Men — vil man maaskee sige — hvilke Regler foreskriver Menneskeforstanden Spøgelse-Fremstillinger? og hvad kan den sunde Sands bestemme for det, som der ingen Sands er i? Netop Alt — fordi Menneskeforstanden just i dettes Dannen har fuld Eneraadighed, og beskrænkes af ingen anden ordnende Magt. De synlige Natur-Væsener, de historiske, og selv de mythiske Personer, have deres Dannelse forud, og kunne tale til os og røre os, føles og fattes af os, uden videre forstandig Indklædning eller Tilrunding. Men Vidunderverdenens blot fra Indbildning til Indbildning vandrende Drømmebilleder og Skygger opløse sig i en Taage, der forsvinder i aldeles Intet, hvis Forstanden ikke giver dem en for Phantasien uforanderlig og altsaa til et bestemt Begreb svarende Form. Et uforstandig sammensat Legeme er og bliver dog Noget; en aldeles uforstandig ordnet Aand er Ingenting. En Guldmynt har et Værd uden Præg; en Papirmynt aldeles intet. I ingen Fremstillinger viser sig Shakespeares kolde, rolige Forstand saa umiskjendelig som i hans Uhyrer og Spøgelser. De svare fra Begyndelsen til Enden endnu punktligere til deres Eiendommelighed, end hans historiske Personer. Paa hans Julius Cæsar har han maaskee anvendt mindre Tænksomhed, end paa hans Kaliban — ganske naturligt, da den sidste var aldeles hans eget Arbeide, som han ene maatte svare for. Sommernatsdrømmen er maaskee den Digt-

ning, hvori denne høist logiske Genius mindst har drømt; og hvor høit overflyver den lyse Tanke i hans forvovneste Billeder Phantasiens meest glimrende Flagren! — For overalt at naae blot Foden af Shakespeare, maatte vor Trylledigter have oversteget sin Hakon Jarl ligesaa høit, som han er sjunken dybt under den. Men denne gothiske Æschylos, som han vist meget løselig kjender, og, hvor han efterligner ham, noksom viser, at han ikke forstaaer, har han i det Væsentlige ligesaa lidt taget til Mønster, som Sophokles, Euripides, Voltaire, Racine, eller Schiller. Selv vor Evald (som han neppe var i Begreb med at naae, før han erklærede ham for sin blot bebudende Forgænger) forlod han tidlig, for aldeleles at overlade sig til en tydsk romantisk Blindebukkeleeg med Tieck i sin Pavedragt og Gøthe i sin Nathue. Hinc illæ lacrumæ! Herfra alle hans tragiske Spøgelser og Hexe, alle hans komiske Platheder og Uteerligheder — med eet Ord: alle hans Eftergjørelser af den nyere Skoles Uglspillerier. Vi fik nu fra hans phantastiske Fabrik Surrogat paa Surrogat for Daraussens Ex-Poesie — fra den bundne Krands af Naturens sjunkne Kræfters skjønne Virkning i Correggio og Kanarifuglen, til den ubundne af de svundnes hæslige i nærværende Ludlams Hule og Prindsessen med den lange Næse.

Der er i en Rad af Aar blevet snakket uendelig meget af Skolen, og i Litteraturtidender, om vor Digters overordentlige Objectivitet; og vi selv have til sin Tid indrømmet ham en ualmindelig Styrke i hvad man kunde kalde Dialogens Colorit. Men, hvad den første Egenskab betræffer, da maae vi anmærke, at den hos enhver meget ukyndig og næsten indtil Raahed udannet dramatisk Forfatter er høist tvethydig — da man let en Tidlang kan forverle den naturlige Mangel paa udmærket Subjectivitet med konstig Objectivering af Naturen. Da det ikke her er Stedet, hvor vi ville afhandle denne kildne Materie, lade vi det beroe med dette flygtige Vink for dem, der forstaae en halvqvædet Vise. Men, hvad den tildeels berømte Colorit angaaer, der i poetisk Livlighed efterhaanden har tabt sig meer og meer, fra Aladdin af til Fiskeren, da paatrænger sig næsten af sig selv enhver sandsende Læser, ved Betragtningen af Dictionen i Ludlams Hule (hvad der allerede faldt os ind ved Læsningen af Hugo von Rheinberg og Røverborgen), det

ordsprogelige Udbrud nemlig: Forgyldningen er gaaet af Sancte Gertrud! Thi, sandelig! vor dramatiske Forfatters Hverdags-phraser, udspækkede hist og her, deels med flaue Ordspil, deels med kolde, søgte, forskruede Svulstudtryk, erindre levende om den skjoldede Colorit i et Mariebillede, Guldet er skrabet af. Hvor imidlertid noget endnu skimter frem, maatte man, som oftest, heller ønske det reent borte. Det er nemlig i den senere Tid blevet vor Forfatters staaende Methode (hvad han allerede tidlig havde stærkt Hang til), at lægge sine høie Personer de lavere, og sine lave Personer de høiere Phraser i Munden — hvormed han naturligviis tilintetgjør indtil Skinnet af nogensomhelst Charakteristik; og man kan (for at gjøre Phantasien klart, hvad vi mene med et stærkt, men sandt og passende Billede) lignelsesviis sige, at hans i Suppemaleriet anbragte kogte Krebs ikke blot ere fortegnede, men graae. Herpaa ere fast alle Repliker, som Stiil- og Sprog-Bommerter, ligesaa mange Beviser; thi er det et sjeldent Tilfælde i Ludlamshulen, at Noget er rigtigt sagt, er det ikke mindre sjeldent, at Noget er sagt paa sit rette Sted. Hvad den charakteristiske poetiske Figur-Tegning angaaer, lader han, indtil Overtræffen af Ammestuens Børnefortællinger, anvende paa sig det Horaziske:

-- Velut ægri somnia vana
Finguntur species — *)

og, i Henseende til den charakteristiske poetiske Sprogcolorit, sammes

Purpureus — unus & alter
Assuitur pannus — **)

medens han i det Ene og det Andet fast bestandigen udsætter sig for denne udødelige Digtdommers Tilraab:

— Sed non erat his locus — ***)

Vi have allerede seet Exempler nok paa den første Udsvævelse; vi ville nu anføre nogle Prøver af den anden.

Charakteristisk i den hele dramatiske Indklædning er den, saavidt vi vide, i Klude-Sammensyerkonsten hidtil uhørte Origi-

*) Der digtes Gestalter, som Billederne i den Syges Drømme.
**) Der tilsyes her een Purpurlap, og der en anden.
***) Men her var ikke Stedet til disse Anbringelser!

nal-Indretning, at Stykket begynder i Prosa og ender i Vers. Den første Act er, paa faa Scener nær, ganske i solut Stiil — den anden tildeels i solut Stiil med Overvægt af bunden — alle de øvrige indtil Enden (den fratagne fratagen) i blot bunden Stiil; som om det i Begyndelsen krybende, siden haltende Foredrag efterhaanden havde faaet Fødder at gaae paa, for endelig tilsidst ordentlig at dandse. Denne synderlige Omstændighed er det især, der har bragt os paa den Tanke, at han har været længere om dette Arbeide end om noget andet. Thi vel har Shakespeare i sine, som man veed, ikke saameget paa en Læseverden, som paa Skueplads-Auditoriet beregnede, for en stor Deel blot skizzeerte Dramer, hyppigen afvexelet med Vers og Prosa (en Form, som der endnu bestandig kunde siges Meget om, og som, hvis den endog maatte beundres hos en Alt selv skabende Konstens Iisbryder i en barbarisk Eventyr-Epoke, derfor ikke strax kan tilgives den første den bedste Efterseiler i aabne Vande), og vel har Tieck drevet denne Blanding meget vidt; men Ingen har dog, før Hr. Oehlenschläger, ophævet Afvexlingen selv i Blandingen og Blandingen i Afvexlingen. En Harlekin, der blot er rudret og mangefarvet fra Skulderen til Bæltet, og hvid, sort, eller graastribet f. Ex. derfra til Fødderne, kan vel see narrisk nok ud, men er ingen Harlekin mere. Vi ville og, hvor det skal være, lade selv en ægte Tattovering af den menneskelige Hud staae ved sit særegne Skjønheds Værd; men ingen Sydsøculritursmag er endnu faldet paa at tattovere hele Overdelen af Legemet, og lade Underdelen ganske fri for Stænk af „Dannisthed“, eller omvendt. Det er med eet Ord en Regelløshed, der ophæver indtil Uregelmæssigheden; og god Nat al ægte Flitterstads, naar man ikke engang fra Top til Taa kan regne paa det Brogede.

Sir Harry (Ridderen), der for det meste snakker i Prosa, medens Robin (Bonden) bestandig declamerer i Vers, fører et Huusmans-Sprog, som følgende:

Ridderen.

„Hvad skal der blive af, Tom? Gud forlade mig min Synd!
„er hun ikke forelsket i den unge William! — William er en
„brav Knøs, der mangler ham intet uden et Stammetræ og en
„Ridderborg, saa kunde jeg selv ikke ønske mig bedre Svigersøn!

„— Men ikke mere om det; man maa lade som man Intet „mærkede. Jeg har det bedste Haab. Her har nu i tre Aar, „siden min salig Datters Død, været stille og roligt paa Bor„gen. — Jeg har lagt Mærke til, at dette Spøgelse søger unge „Pigers Selskab af min Familie.*) Er det en Aand, saa er „det en god Aand**), og den vil ikke fornærme Uskyldigheden „— — — Hvad hun (Klara) synes? Ih nu, hun synes intet „uden godt; hun veed, at du er riig — hun siger, at hun „aldrig kunde ønske sig en bedre Mand end Du — ifald hun „vilde gifte sig; men da hun synes, at det er for tidligt, og „vel i visse Maader og for sildigt — du veed hvordan de unge „Piger ere! — For at adsprede hende, har jeg tilladt, hvad „man ei burde. Hun bad mig saa indstændig og saa venligt „at maatte gaae i Nat til Riddersalen — jeg loved det — „Stakkels Pige! hun sad og græd idag den hele Tid! Jeg var „lidt haard, maaskee lidt altfor haard. Hvis det kan „trøste hende!“ ***) o. s. v.

William derimod (Bondeknøsen) fører et ganske andet virkelig Slots-Sprog: Man høre!

Bondeknøsen.

„Den, som forglemmer Tiden, den maa sættes ud af Ti„den, det er billigt! — Mit Ungdomsblod skal aabne mig „Ærens Bane, eller ende snart et Liv, som ingen Blomster har

*) Hvorledes mon han har kunnet mærke det? da han i næst foregaaende Replik forundrer sig over, at den eneste unge Pige af hans Familie, der er tilbage, har faaet Nys om den hvide Kone — hvis Tilværelse han desuden selv tvivler om?

**) En underlig Slutning af en Mand, der aldrig tør gaae ind i Værelset, hvor der skal spøge. Eller er maaskee alt det Underjordiske, der søger Selskab med unge Piger, af en godartet Aandenatur? Paa den Maade blev Maren jo til en sand Lysets Engel. Rigtignok var Spøgelset i Paradiis (den gamle Slange) engang en god Aand; men fra den Tid af, han søgte Selskab med Eva (dengang vist endnu en ung Pige), blev han dog ikke holdt for at være det! Men hvorfor paabyrde den arme Ridder denne umulige Theorie om Spøgelser som gode Aander? For at forklare, hvorledes han kan udsætte Klara for alt det Paafølgende! Een Urimelighed forklarer nu rigtignok meget godt den anden; men det er netop den forklarende, vi gad see forklaret.

***) Den ene Halvdeel af Sir Harrys Repliker er (i Bogen) trykt som bunden — den anden Halvdeel derimod som ubunden Stiil. De staae her aftrykte Ord til Ord i Sammenhæng, som de følge paa hinanden, uden Forandring af mindste Toddel; og vi bede nu Læseren gjette, hvilken Hælvte der er Vers, og hvilken der er Prosa? Vi have adskilt dem med Tegnet: — — — Vi, for vor Deel, ville blot anmærke, at, hvis vor Digters Columne-Linier ere Vers, saa har alle de Forfattere i solut Stiil, der ikke ret have forstaaet at skrive Prosa, skrevet Vers, uden selv at vide det.

„for mig! — Ved Himlen! ja! et Sværd, saa godt, saa „fagert, som noget fra den gamle Heltetid! — Denne maane„løse Nat skal høre Kiærlighedens milde Stemme før aarle „Morgen hører Kampens Røst! — Den skiælvende Trompeter „støder Heltetoner i gule Malm med Angst og Frygt i Hiertet!*) „— Plant da venlige Rosmarin paa Ungersvendens Grav; troe, „det er ham, naar Aftenstiernen blinker muntert ned i Taaren — „og styrk Øiet paa den grønne Laurbær ved Gravens Isse!**) „— Forvovenhed skal just beskiærme mig — Kun Frygten „kunde faae mig til at styrte!***) — Druiderne flygted ved „Præsternes Bøn, og Mona vor Klippe forlod; men Jomfru „Maria for Alteret stod nu dobbelt saa skiøn!“****)

Paa Faderens Bondesprog (Æblet falder ikke langt fra Pæren! som der staaer i Fiskeren) have vi allerede seet glimrende Prøver — og hans Kones Stiil er ligesaa høit ophøiet over Frøkenens, som hans egen over Ridderens. Naar saaledes al Konst og Natur i det Dramatiske bliver ophævet, hvilken Pog kan da ikke skrive for vort Theater?

Dette saaledes af os, i dets bagvendte Fortegning, slette Gruppering, falske Colorit, og urimelige Lys og Skygge, for Dagen lagte Sammensuriums større Masser taale imidlertid endnu mindre Kritikens Blik paa deres mindre Dele, forsaavidt ikke blot Poetik og Dramatik, men Prosodie og Grammatik have, saa at sige, faaet deres Banesaar deri. Spilleværket og Snikснakken er gjennemvævet med Sange og Chore, der i Slethed overtræffe alt det Øvrige; og vi maatte afskrive meer end Halvdelen af hver Side, hvis vi vilde anføre alle grove og fine Sprog- og Stiil-Bommerter deri fra Begyndelsen til Enden.

*) Youngsk!

**) Klopstocksk!

***) Lucansk!

****) Obersten udbryder efter denne prægtige Ode af sin Sergeant:

„Dit Ord beviser hovisk, som din Daad,
„Min vakkre Søn, at du er skabt til Ridder!“

men os synes det meer end hoviske Ord af en Bondeknøs. Vi vilde i Hr. Oberstens Sted have sagt:

„Dit Ord beviser seraphsk, som din Daad,
„Min vakkre Skott, at du er skabt til Duns“ —

Duns Scotus, hiin berømte Doctor Seraphicus nemlig.

Recensenten i Athene, som vi, paa Grund af hans Mening om den sande Aarsag til vor Forfatters Dalen i Poesie: „Mangel paa hjertelig Velkomst, nemlig, og tilstrækkelig Vurdering af hans udødelige Fortjenester af hans **Fædreland og dets Litteratur**, troe at være nær ved at være ham selv — da neppe nogen Anden kunde falde paa at finde Grunden til hans Fald i Mangel paa Forgudelse — denne med en beundringsværdig Oehlenschlägersk Naivitet sig selv heelt igjennem modsigende Recensent, efterat have bemærket hvorlunde „Sammensmeltningen af den hvide Kone og Moer Ludlam gjør ingen heldig Virkning“ — hvorlunde „det støder al menneskelig Følelse, at den samme Aand efter et tragisk Optrin skal være et mechanisk Redskab i Naturens Haand“ — hvorlunde „Stykkets Tohed ophæver al Eenhed“ — hvorlunde „Mangelen af Charakteristik gjør, at hverken Læser eller Tilskuer have fortrinlig Interesse for nogen Person“ — hvorlunde „Knuden løses ved noget ganske Uvedkommende“ — hvorlunde „de fleste Løier og Pudseerligheder høre til Casortis Fjellebod, og synes under Skuespillets Værdighed paa et ordentligt Theater“ — hvorlunde „hele Stykket mangler dramatisk Sammenhæng og Interesse“ — hvorlunde „det flytter Riddertiden ind i vore Tider“ — ganske rigtige Bemærkninger, som Forfatteren selv ved fulde fem Sind er nødt til at gjøre — kommer han til hvad vi nu ville belyse med følgende Domspring (Side 294):

„Hvad endeligen dette dramatiske Digts Indretning for Skuepladsen som Syngestykke angaaer, da bør denne roses, forsaavidt som den paa en smuk og naturlig Maade har givet Hr. Weyse Leilighed til at componere ikke mindre end otte Melodier*), alle særdeles genialske“ — og (S. 290): „Af enkelte poetiske Steder findes naturligviis en Mængde, den store Digter aldeles værdige; især henhøre hertil flere af de indstrøede Romancer og Ballader, om hvilke vi nu ere forvissede, at Text og Musik skulle snart gjøre dem til sande Folkesange, hævede over Modens korte Forkjærlighed. Vi nævne de vigtigste: Claras Sang S. 31 — Choret S. 39 — Fannys Sang S. 45 — En rørende og høitidelig

---

*) Saalebes gav Schikaneder Mozart Leilighed til at componere flere, ligeledes særdeles genialske Melodier. Men Leiligheden var, theatralsk i det mindste, ulige bedre.

Duet S. 87 — En ypperlig Drikkevise*) S. 97 — Klaras fortræffelige Sang S. 120 — Hendes begeistrede Udsagn S. 122 — En ligesaa skjøn Ballade om den hvide Kone S. 124 — Gjenfærdets ynkelige Bøn S. 128 — Ludlams Forslag til Fanny, at omskabe hendes Datter til Havfrue" **).

Disse af Recensenten, som den store Digter aldeles værdige, udpegede Sange ville vi, før det kommer videre med den dem spaaede Udødelighed, tage i lidt nærmere Betragtning, saameget mere, da de kunde gjælde som virkelig aldeles værdige Repræsentanter af hele den Oehlenschlägerske lyriske Digtning i Almindelighed.

No. 1 altsaa, Klaras Sang ved Harpen, (S. 31) klinger saaledes:

„Der er en Øe i Livet,
„Dens rette Navn er Elskovs-Øe!

Under hvilket andet mon den ellers er bekjendt?

„Af steile Field omgivet" —

Os synes, at unge Karle og Piger — indtil Miß Klara selv — med uendelig Lethed slippe ind paa denne Øe, saa godt som uden selv at vide det.

„Midt i den bittre Søe."

Dette er, i reneste Forstand, næst det første, det eneste Vers i Sangen, der er Mening i, uagtet man, strengt taget, kunde spørge om Barnealderen, før man elsker, ligesaa vel fortjener at regnes til de Dage, om hvilke du skal sige: de behage mig ikke, som Alderdommen, naar man har ophørt at elske?

„Enhver som hører Dens Fryd."

Skulde hedde: Enhver, som hører om Dens Fryd; thi den høres ellers ikke let umiddelbart uden paa Dandseboder —

„Sig ønsker derhen, og iler derhen;
„Men kommer snart tilbage
„Med revne Seil igien."

Ja saa! Det er altsaa dog vel den sireneſtemmede Elskovsfryd, Sangeren synger om; thi fra den kommer man rigtig-

---

*) Den samme, som vi have anført som Mønster paa en slet.

**) Det blotte Forslag af en Kilde-Nymphe er ubetaleligt!

nok, hedder det, med revne Seil tilbage. Men i saa Fald, hvilken Pokkers Alarm maa da Elskovsfryden indenfor Fjeldene ikke gjøre, for at kunne høres udenfor, trods Stormen paa det vilde Hav?

„Thi mod den haarde Klippe
„Fælt lyder brudte Bølgers Raab,
„Dog vil ei Hiertet slippe
„Med Ankeret sit Haab."

Det er at sige: Haabet overlever sig selv. Dette er eet af de Steder, hvor Tankeløsheden gjør en fiin Bemærkning, uden at vide det.

„Saa mangen Skipper, stolt og vild,
„Omseiled den Øe ved Nat og ved Dag,
„Indtil han sank i Havet
„Med sønderknuset Vrag."

Os synes, at det er meer i stolte og vilde Skipperes Natur, hvad den beskrevne Øe angaaer, at styre lige til, og lade staae løs derpaa — end at krydse rundt omkring den.

„Men er man først deroppe"

Derinde skulde det hedde —

„Har overvundet Fieldets Iis,
„Da bag de golde Toppe,
Grønt smiler Paradiis."

Det er nok første Gang, at Island eller Grønland er blevet valgt til Billede paa Elskov!

„Der finder hver en Beiler god,
„I kiølige Lund sin kiærlige Møe,
„Og Maanens fulde Lue
„Belyser Glædens Øe!"

Ja! thi varme den kan denne Lue sandelig ikke. Koldt er det og bliver det.

„Dog i den skiønne Have
„Ved Floden er en Kirkegaard —

Dog? uagtet Maanen skinner?

„Saa mange siunkne Grave
„Med sorte Kors der staaer!"

Hvorledes denne Kirkegaard kommer paa en Øe, der ligger midt i Livets Sø, er ikke blot vanskeligt, men umuligt at forestille sig.

„O salig den, som hviler der" —

Paa Elskovs Kirkegaard! Mener Forfatteren med de „sjunkne Grave" og de „sorte Kors" Ægteskabs franske "Tombeau de l'amour" og ikke sjeldne „Huuskors"? Men saa burde det jo hedde:

„Dens rette Navn er Ægteskabs-Ve! —
„O salig den, som hviler der;
„Han blegnede med sin Hiertenstroe.

Dette Han er i en Piges Mund saare forunderligt.

„Sig Eviggrønt og Roser
„Om deres Grave snoe."

Uagtet de ere sjunkne? Men de staae jo alligevel! Det klinger ellers løierligt nok: „Der staaer en sjunken Grav!" Omtrent som: Her klinger en afstrænget Harpe!

No. 2. Choret (S. 39). Vi ville blot afskrive de meest poetiske Steder:

„See blege Stierne! Brittens Død!
„Men Sol skal blusse dobbelt rød
„Paa Fieldet frem af Havets Skiød —

Stop! det lader sig ikke gjøre! umulig kan Solen, ogsaa blot sædvanlig rød, blusse frem paa Fjeldet af Havets Skjød; thi Solen gjør aldrig Spring paa sin Bane.

„Og Seieren skal drage med,
„Og storme Brittens Skandse.

Det er Seiren, der skal storme — ikke Stormen, der skal seire!!!

„De sorte Skyer dække snildt
„Forræderiske Maanes Lue;
„Kun nogle Straaler falde vildt —

Det er virkelig en mere vild end snild Bemærkning — især naar man betænker, at den sorte Sky er en Sølversky — anløben formodentlig (som en Sølvskee, der holdes over Lyset) af Maanens Lue! Det hedder nemlig:

„De sorte Skyer o. s. v.
„Ha! det er Fingals Aand, vi skue!
„Han sidder paa sin Sølversky. —

Sir Oliver

(synger udenfor Ridderborgen til Sir Harry, der seer ud af dens Vindue).

„Ret saa, min gamle Ven!
„Snart Fingals Søn, i fri Natur,

„Skal hilse dig med Seiersminer,
„Naar først til malerske Ruiner
„Forvandlet er den stolte Muur!“

Den gode Ridder maa troe, de ville nedrive hans Borg; thi om ingen anden muret Ting har der hidindtil været ymtet. Det hedder videre i dette prægtige Fingals Chor:

Dick.

„Hvad vil han mig den gamle Strik?

Tom.

„Du ligner i de blanke Vaaben,
„En Budding i en Form af Blik!

Dick
(slaaer sig paa Maven).

„En Marvebudding? Ja med Ære!
„Min Form har Marv, som det sig bør!

Tom.

„Du bliver hængt, som Desserter!

William.

„Du dyrebare!

Sir Harry og Klara.

„Beskiærm o Gud! din Heltesfare!“

Et Chor af de sig fra Taarnet i Babylon adspredende Folkeslag kunde neppe synge i forskjelligere Toner. Anraabelsen paa eengang af Floras, Fingals og Guds Beskjærmelse deri er imidlertid hverken hedensk, eller christelig, men i høieste Grad blasphemisk.

Nr. 3. Fannys Sang (S. 45). Da denne Buggevise i visse Maader kan kaldes vor Digters hele Digtning (den gode med iberegnet) i Udtog, forsaavidt den virkelig bærer alle den Oehlenschlägerske Muses fortrinlige Præg, ville vi nøie betragte den, som Perlen i den Ludlamshule, der afspeiler os hele Expoesien. Den har nemlig alt det ammestuelig Naive, alt det overgivne Kjække, alt det Sandsen Kildrende, der bestak Kritiken i hans fordums genialske poetiske Forsøg; men den har tillige alt det Ækle, Flaue og Tankedræbende, der i de senere Producter drev Naturligheden til reen Gemeenhed. Den har tillige den ved alle vor Forfatters originale Frembringelser væsentlige Egenskab: at lugte lidt af Darauffen.

„Tommeliden var sig en Mand saa spæd,
„I Fingerbøls Hærnisk var han klæd.
„Hans Hielm var hvælvet og hviid, og reen.
„Det var en udhulet Kirsebærsteen.
„En Knappenaal var hans Landsestang,
„Selv var han ikkun en Tomme lang.“

Dette er nu virkelig et vakkert Billede, paa de udmærkede Smaapletter nær, som, hvis det Øvrige svarede til Begyndelsen, kunde synes blotte Fregner. Selv den følgende Strophe:

„Tommeliden sidder i Tommeltot,
„Der morer han sig saa jevnt og godt.
„Tommeliden drager paa Eventyr,
„Han vog en Flue, det frygtelige Dyr!
„Tommeliden drager i fremmed Land,
„Han svommed sig over en Melkespand,“ —

trods Melkespanden istedetfor en Spand Melk (thi over Melkespanden kan Fluen vel flyve, men dens Banemand ikke svømme), finde vi særdeles deilig; men nu er det ogsaa forbi med hele Herligheden. De tre følgende Stropher ere ligesaa hæslige, som de to første ere smukke, og ligesaa søgte, som hine naturlige.

„Der var stor Frygt over al den Gaard,
„Af Tandværk leed den Kongelige Maard.
„Svanhvide sig havde saa liden en Mund,
„Den var et Kirsebær rød og rund,
„De Læger komme med skarpen Tang,
„Den Kirsebærmund var dem altfor trang.“

Dette maler upaatvivlelig ikke smaa søde Læber, men en i Krampe sammensnærpet, saa at sige, udirkelig Mundlaas; og dog springer igjennem dennes Kirsebærsprække (som den skarpe Tang ikke kunde gjennemtrænge) Fingerbøllet med Kirsebærsteen og Knappenaal, som ingen Ting:

„Og hvo, som uddrager den hule Tand,
„Skal vorde Drot i det halve Land!
„Tommeliden sprang ind med Hielm og Stang,
„Hun mærked i Munden det knap engang.
„Af Sablen han kasted den frække Giæst;
„Hun mærked neppe det Landsefæst.“

Hvor uhyre stor bliver nu ikke for Phantasien den lillebitte Mund! og hvor ækelt er Billedet af den hule Tand, der sidder i Tandkjødet som i en Sadel!

„Der var stor Fryd over al den Gaard,
„Tommeliden ægted den væne Maard."

Hvilket Ægteskab! Sandelig saa urimeligt som en Lilleput-Pens med et Brobdignak-Blækhorn! Saaledes parrer kun en Polyp- eller Scarabæe-Phantasie — ogsaa blot en firbenet Indbildningskraft maatte denne Parring støde. Men hvad støder vor Forfatters? Ikke engang Helligholdelsen af et saadant Bryllup i Kirken!!!

„Prindsessen ham pynted med Sindalsbaand,
„Hun bar ham til Kirken paa hviden Haand."

Man forestiller sig nemlig nu nødvendigen: Nedknælingen paa Puden for Alteret — Præsten, der vier dem — og Ringverlingen, hvor al Illusion for selv en forstyrret Oldenborres Forestillingsevne maa reent ophøre. Kun Daarekister kunde tage til Takke i det Smaa, som i det Store, med slige Digtninger — og naar man saaledes kan sætte sig over alle Regler for det Fattelige i sit Digt, er det upaatvivlelig et langt lettere Arbeide at sye Buggeviser, end Børnesko. Vor Frimesters Fornedren af Poesien til det gemeneste Haandværk (det gemeneste er uimodsigelig det, der forudsætter den mindste Dygtighed, og uden videre gaaer bedst fra Haanden) er især, hvad der ærgrer os, i hans saakaldte Mesterstykker.

No. 4. Den rørende og høitidelige Duet (S. 87). Det er den, der slutter den gamle Ridders Dispnt med hans gamle Tjener, og som vi allerede have omtalt som et vidunderligt Unisono, der udtrykker to stridige Meninger, ikke blot i samme Toner, men i samme Ord. En Duet er det upaatvivlelig ikke, med mindre man antager, at enhver Arie, der synges af to Personer paa eengang, er en saadan. Det er egentlig en Aftensang, som det lader til, at Herren og Tjeneren have for Skik at synge sammen hver Aften, før de lægge sig, og for saavidt opbyggelig nok, uagtet den aldeles modsiger Herrens Stemning. Vi bede Læsere, der maatte troe, at vor Kritik er altfor streng, før de fordømme denne Strenghed, at efterlæse nok engang i Bogen hele den sidste Scene i anden Handling. Indholdet af denne er Tjenerens Fraraaden fra at lade Frøkenen gaae alene om Natten ind i den fordægtige Riddersal, og Herrens Leen af hans Frygt:

Tom.

„I vover meget, Sir.

Harry.

„Jeg vover intet —

Tom.

„For hvem er den bestilt?

(Liigkisten nemlig, som han i forrige Replik fortæller sin Herre, var bestilt for Gartnerens Kone).

Harry (leer).

For Spøgelset!
„Jeg haaber, at det alt er Selvbedrag;
„En panisk Skræk, der har indsneget sig
„I Borgens Krog, som yngler nu i Mørket,
„Og som forsvinder i sit eget Mulm,
„Saasnart vi nærme os med vore Fakler."

Herpaa istemmer nu Vantroen og Overtroen følgende Aftenpsalme:

Begge.

Naar Mørket slukker Aftenrøden,
Og synker over Dal og Krat,
Da staaer, som Billede paa Døden,
Den høie stierneklare Nat. —

Det er med andre Ord: Naar Mørket kommer, bliver det lyst — med mindre Forfatteren antager, at alle stjerneklare Nætter ere mørke. At den høie stjerneklare Nat staaer som et Billede paa Døden, er en splinterny Anskuelse. Døden er hverken høi eller klar. Den mørke Nat er et Billede paa Døden, den lyse paa Evigheden.

„En Anelse vi dybt fornemme,
„Der leder Siælen vidt omkring,
„Og Stormen varsler som en Stemme,
„Der aabenbarer skiulte Ting.

(Dyb Nonsens!)

„Men neppe flygter Granens Ugle

(af Dalen og Krattet)

„For Østens unge Purpurfryd,
„Før lifligt alle Himlens Fugle
„Tilqviddre Hiert.t: Haab og nyd!"

(Lutter Morgenfølelser i Aftensangen!)

„O Nat! du Billede paa Sorgen,

(Den høie stjerneklare Nat er ligesaa lidt et Billede paa Sorgen, som paa Døden)

„Hvi skal jeg da din Rædsel skye?
„Med Rosen aabner sig i Morgen
„Mit Haab for Straalerne paa ny!“

(Haabet, at det atter bliver Dag, aabner sig altsaa først om Morgenen; og der maa gaae Syn for Sagen, før man haaber Noget).

Dette er den rørende og høitidelige Duet, der endnu har den theatralske Synge-Mærkværdighed, at den synges af to Oldinger, ene paa Scenen, og slutter Handlingen med Resultatet: (De gaae).

Vi gjentage for Læsere, der maaskee have meer end nok af vore foregaaende Betragtninger, til aldeles at bryde Staven over sammes Gjenstand, hvad vi derom strax i Begyndelsen yttrede: „at vi nemlig, for eengang at vise, hvorvidt Tankeløshed, Følesløshed, Sandsesløshed og Smagløshed kan gaae i privilegerede Theaterdigter-Fuskerier, holdt det Umagen værdt at hellige Ludlamshulen en egen Alt belysende Kritik, i Følge den naturlige Respect, der skyldes ethvert *Non plus ultra.*“ Da den fortryllende Musik formodentlig endnu længe, trods Textens dramatiske Urimelighed og poetiske Flauhed, vil holde dette smitsomme Spøgeri — saavel som den fra Sprogbehandlingens Side ikke mindre forargelige Sovedrik — paa Skuepladsen, er den fuldstændige Holden af vort Løfte saameget mere nødvendig. Vort Arbeide gaaer nemlig ud paa, vi negte det ikke, at vække i Fremtiden en almindelig Modbydelighed for slige Blandinger, og advare mod Misbrug af den himmelske Tonekonst til Forgyldningen af smagdræbende Piller. I en saa lille Litteratur-Republik, som vores, er det ikke ligegyldigt, hvorledes Sproget bliver behandlet i den Region, hvorfra det paa eengang meest taler til Øret og Hjertet. Sødt sjungne Dumheder og Uanstændigheder indliste sig lettere, og beholdes længere i den desuden let tiltakketagende Ungdoms Nemme og Hukommelse, end slet pluddrede. Tak skee de henrivende Melodier ville Studenter saalænge synge Drikkeviser som Georgs, og Smaafrøkener

Kjærlighedsviser, som Klaras, til de første „staae Fortuna bi“ og de sidste lade „Maanens Lue lyse“ i daglig Tale.

Det bliver omsider ikke Umagen værdt at skrive grammatikalsk rigtigt, end sige poetisk skjønt for et Publicum, der har ladet sig fratrylle den menneskelige Tale, og fraqviddre indtil Sprogets første Elementer. Jo galere, jo bedre! vil endelig blive Stilens høieste Rettesnor, indtil det tilsidst, for at overtræffe Wosemoseriet i Fiskeren og Aandernes Maskerade, vil blive nødvendigt at drive det ligesaa vidt i fürgterlig Ildebrands-Kragemaal, som sammes hidtil uopnaaede Mønster, salig Mesteren: Stads-Chirurgus Carl Frederich Reiser. Til Forebyggen af dette Barbarie ville vi, for vor Deel, gjøre hvad vi kunne. Lykkes det, og blot at standse eet eneste virkeligt Genie paa Veien til Ødelæggelse, har vor Kritik dog i det mindste udrettet meer til sand aandelig Nytte, end samtlige Hr. Oehlenschlägers romantiske Digtninger.

Vi begynde altsaa igjen, hvor vi slap i Drøftelsen af de anbefalede „Folkesange“, hvis No. 5 („den ypperlige Drikkevise“ nemlig) vi allerede have vurderet i en Anmærkning — og komme til

No. 6, eller hvad Athene-Recensenten kalder „Klaras fortræffelige Sang om de gamle Fædres svundne Vælde.“ Vi ville i Anledning af den, og derpaa følgende, her anbringe vor lovede nøiere Belysning af Kjærne-Scenen.

Tidtbemeldte Frøken synger denne mærkelige Sang alene midt i Riddersalen. Forfatteren, der mindre sætter sig i sine Personers, end sine Personer i sit Sted, har syntes, at det kunde tage sig artigt ud, at synge noget i denne store „hvelvede“, formodentlig særdeles sonore Sal. Klara maa altsaa synge enten hun (i hendes Sted) vil, eller ikke, og — hvad maa hun synge? En Drikkevise? Naar maa hun synge den? Strax — efterat have seet paa Gulvet den eengang i Forskrækkelse af Haanden tabte store sølvarmede Stage, og bemærket, at „selv det Skrækkelige har en egen Pirren“ — en saa uendelig kold Bemærkning, at man dobbelt undrer sig over den varme Begeistring, hvormed hun paa eengang istemmer:

„Her sad de gamle Fædre
„Ved breden Bord,

„For Dagens Fest at hædre
„Med Gammensord. (Punctum).

Den Indledning har vi hørt mange Gange; men nu kommer det Originale:

„I Staal, som halve Guder,
„Med Blus paa Kind,
„Fra farvebrændte Ruder
„Flød Solens Skin."

Solens Skin flød i Staal, med Blus paa Kind, fra Ruderne som halve Guder! Anderledes kan det i det mindste ikke klinge i Sang.

„Det kunstigskaarne Bæger
„Med Druesaft,
„Som Hiertet vederqvæger,
„Gav dobbelt Kraft."

Bægeret, der var konstig skaaret med den Druesaft, som vederqvæger Hjertet, gav dobbelt Kraft! Det kan man sagtens tænke; thi det var Viin i Viin, altsaa dobbelt styrkende.

„Høit for den hulde Kone,
„Da Skialden sang,
„Og mellem Harpens Toner
„Lød Bægrets Klang.

"Hvor er den gamle Vælde?

Ja det maa hun nok spørge, naar hun seer den i Forfærdelse tabte Lysestage paa Gulvet.

„Mon Kraften døer?

Denne metaphysiske Reflexion midt i den lille Frøkens Drikkevise er yderst pudseerlig!

„End staae de stærke Fielde
„Saa høit, som før!

Deraf skulde man dog slutte, at Kraften ikke døer saa let; men det er da rigtignok ogsaa en Steenkraft, der er naturligviis meget seiglivet — derimod:

„Men længe sank i Dalen
„De visne Løv —

Kraften i vissent Løv er udentvivl mere forgængelig end Kraften i stærke Fjelde. (Vi maae i Forbigaaende anmærke:

at vissent Løv synker ikke paa Grund af den det egne specifiske Lethed).

„Nu sørger Riddersalen
„Bedækt med Støv —

(Af det smuldne visne Løv formodentlig).

„Mon jeg vel sørge skulde
„For her var skiønt?

Nei! hellere skulde hun sørge, synes mig, fordi der ikke mere er skjønt; thi hvad skader det, at Noget har været smukt, var det og for nok saa længe siden?

„Af Vintersneens Kulde,
„Staaer Vaarens Grønt.

Denne Sentents forstaae vi aldeles ikke. Hvorledes kan det Grønne staae af Kulde? Mener Forfatteren stivner? Haaret staaer rigtignok paa Hovedet af Skræk, og Græs kan ligeledes staae ganske stivt af Frost; som dog „Vintersneen" netop betrygger Græsset for. Men kan nu ogsaa det Grønne staae af Kulde, hvad mener Frøkenen med denne vinterlige Landhuusholdnings Anmærkning, Sanct Hans-Nat, her i Riddersalen?

„Hvi klynke blandt de Døde,
„I Gravens Læ,
„Naar nye Frugter gløde
„Paa Livets Træ?"

Deri har hun vel Ret! Men hvor kommer hun paa det Indfald, at lade sig levende begrave? Kun i dette Tilfælde kan man klynke (og neppe nok) i Gravens Læ blandt de Døde. Det er os plat umuligt, at udpine mindste Mening af denne som Drikkevise begyndte og som Liigpsalme endende „fortræffelige Sang om de gamle Fædres sjunkne Vælde." Den deri omtalte sjunkne Vælde bestaaer i dobbelt Druesaft og vissent Løv; og, hvis Klara ikke siden efter forklarede, hvad hun mener, kunde man umuligt udbringe det af Visen. Af hendes derpaa følgende Declamation see vi rigtignok, hvad det „visne Løv" og „de nye glødende Frugter paa Livets Træ" vil sige; men uden denne Commentar er hendes Sang dunklere end Pergamentets.

No. 6, Den „ligesaa skjønne Ballade om den hvide Kone" (S. 124). Her er nu rigtignok Forfatteren paa sin Poesies alleregentligste egen Boldgade, forsaavidt Halv-

parten af denne Ballade er aldeles ulæselig, og den anden Halvpart for det meste utydelig. Klara siger selv, ved at finde den „udslettet paa mange Steder“:

— „Det vil koste meget
„At faae en Mening ud deraf.“ —

Og deri har hun fuldkommen Ret! Den begynder nemlig saaledes:

„Hør du, som finder Tiden lang,
„Ved Lampens blege Lue!
„Jeg synger dig en gammel Sang
„Om Borgens første Frue.

At Sangen nu er gammel, sees af det plettede Pergament, den er skreven paa; men var den ogsaa gammel, da den blev skreven?

„Hun glimred rigt i Ædelsteen,
„Nu ligger hendes møre Been
„I linnedhvide Klæder
„Bag Gulvet, hvor du træder.

(Hiatus in manuscriptis).

„Da hendes Barn nu døde snart,
„Fordi hun ei det hæged;
„Og da med hendes Flaneart
„Hun Hierterne bevæged;

(Dengang bevægede man Hjerterne med Flaneart! det har været en endnu værre Tid, end den man nu flaner i! Hiatus og Pause — medens Klara „gjætter sig til Resten“).

„Fitz-Oven hen til bratte Strand
„Henlokked hendes Ægtemand.
„Nu ligger han begravet,
„Hvor Stenen staaer i Havet.
„Retfærdigheden slumrer ei —

Det er en splinterny Sentents i en gammel Sang.

„Snart følte hun det værre —

Hun følte det altsaa først kun slemt!

„Hun maatte gaae den samme Vei
„Som hendes Ægteherre —

(Det maae vi vel alle tilsidst).

„Her Boleren i Nidkiærhed
„Har hende stødt med Dolken ned —

En indtil Nidkjærhed retfærdig Boler! — men hun kom jo alt-

saa langtfra ikke „den Vej hun maatte gaae", eller er Veien til „Stenen i Havet" og den til „bag Gulvet i Salen" den samme?

„Hun laae med blege Miner
„Bag blodige Gardiner" —

(Da Boleren stødte hende ned med Dolken).

„En Kiste nu bag Alteret staaer,
„Kun fyldt med Gruus og Stene; —

Hvor hendes Liig er kommen hen, er ikke godt at blive klog paa; man seer kun, at det i al Fald er kommen bag om: „bag Gulvet" — „bag Gardinerne" — „bag Alteret" — o. s. v.

„Men hver en Nat Fru Klara gaaer
„Sørgmodig og allene.

(Sir Harry havde dog lagt Mærke til, at hun søgte unge Vigers Selskab.)

„Til Straf for hendes Ødselhed,
„Af Vindeltrappen op og ned,
„Aarvaagent maa hun trippe
„Med huusligt Nøgleknippe!"

Ikke til Straf for hendes Bolen eller Myrden, men til Straf for hendes Ødselhed. Nødtvungen Huuslighed er vist en svær Straf for Flaner; men en egen Sag er det dog, at skildre unge Frøkener den som en saadan, og faae dem ordentlig til at gyse for Huusmoderforretninger.

„Og dybt i Hulen, hvor hun først
„Sin Boler satte Stevne,
„Der maa hun nu med blodig Tørst
„Letsindigheden hævne. —

Blev hendes Ødselhed med Barnemord og Mandemord paa den ene Side straffet lidt for mildt med „aarvaagen Omtrippen", saa bliver paa den anden Side nu hendes Letsindighed straffet uendelig meget for grusomt med uophørlig „Blodtørst. Denne sataniske Straf ophæver Alt indtil Grundbegrebet i Retfærdighed, og Forestillingen om nødtvungen Pinen af Andre, til Revselse for egen Forbrydelse, maa oprøre den hjerteløseste Phantasie, da den i reneste Forstand vender op og ned ikke blot paa al Moral, men paa alt nok saa gemeent menneskeligt Skjønne.

„Maa give hver, som give bød,

(Hvad vil det sige?)

„Men straffe strax med *bedske* Død
„Den *dvælende* Betaler,
„*Naar Tiden han forhaler.*“

(En smuk Pleonasme!!)

„Først naar en Møe af hendes Slægt,
„Paa denne *Borg vil bygge* —

(*Bygge* nemlig i den Betydning, Frøkenens Plan gaaer ud paa).

„*Som* tager i sin Varetægt
„Den arme blege Skygge;

(Borgen eller Frøkenen?)

„En Mee *uskyldig, huld og reen,*

(En Møe med den omtalte Plan nemlig).

„Som lader hendes trætte Been

(Nylig vare de *møre*).

„I christen Jord begrave,
„Da —

(Hvad da?)

„Da faaer hun Roe i Graven!“

Men *hvor* er christen Jord? naar den hverken er bag Gulvet, bag Gardinerne, eller bag Alteret i Kirken? Spøgelset klager jo desuden selv ikke saameget over Jorden, som over Maaden, hun ligger paa deri: „Her“, hedder det nemlig S 128, „ligger jeg med Strikker sammensnørt, mit arme Hoved skiændigt bundet ned mod Hælene. Tinkisten er saa trang!“ — Uagtet hendes Jordefærd er det, hvorom Alt i Stykket dreier sig, er det ligesaa umuligt, her at blive klog paa den gale, som siden paa den rigtige Begravelse.

No. 7. „*Gienfærdets ydmodige Bøn*“ (S. 128). Den lyder saaledes:

„Klara frygter du en *luftig, let,*
en ulykfalig Skygge?
„O skiænk mig *atter* Roe!
„O skiænk mig *atter* Roe!*)
„Du kan, du kan!
„Begrav de trætte Been.**)

*) Naar mon hun skjenkede hende Ro *før*, og *hvor tidt* vil hun have den?
**) De trætte Been af en let og luftig Skygge! Eller mener hun de møre Been bag Gulvet, hvoraf ere de trætte?

„Her ligger jeg med Strikker sammensnørt,
„Mit arme Hoved bundet ned mod Hælene.
„Tinkisten er saa trang!*)
„Begrav i Christenjord din Stammemoder!
„Du ræbber mangt et Liv!**)
„Thi nede dybt i Hulen kold og grum, som Havets Bølge,
der har dræbt min Husbond i Morgendæmringen, jeg myrde maa, som følesløs Natur,
„Mens Hiertet brænder i sin Skærsild.***)
„Forløs mig!
„Bring mine støvbedækte Been til Graven!
„Lad Siælemesser synges over mig forbi den fæle Ludlamshule!
„Men skynd dig før Morgenhanens Gal, skal ei dit Smiil forvandle sig til Taarer!
„God Nat!
„Jeg kommer aldrig meer, naar selv du vil.
„Red mig en Seng af fire lange Fiæle!****)
„Jeg er saa træt.
„Farvel! (Hun synker i Jorden).

Vi bede blot, at betragte denne ynkmodige Bøn fra Versenes Side med Hensyn paa Beqvemheden til Melodie, og Muligheden, ved Hjælp af samme, at gjøre den til „Folkesang" — som Recensenten er forvisset om, den vil blive!

No. 8. „Ludlams Forslag til Fanny, at omskabe hendes Datter til en Havfrue" (S. 139).

„Vi elske Børn vi Kildens, Flodens Aander.
„Jeg vil opdrage hende til en Havfru',†)
„Forvandle hendes Halvdeel til en Fisk††)
„Med smukke Selverskiæl. Men hendes Haar

*) Man sparer sædvanligen mere paa Tin end paa Fyr, naar det gjælder om Bygningen af det sidste Huus; men at den Trang hed saameget skulde genere en „smekker" død Kone, er høist underligt.

**) Vor Forfatters til alt det Andet svarende Forsømmelse af Orthographie glemmer, at ræbber er et stærkere Udtryk for skræmmer.

***) Den ulykkelige Frue er græsselig absplittet. Hendes Skygge tripper op og ned ad Vindeltrappen — hendes Gjenfærd sidder ved Brønden — hun selv myrder dybt nede i Hulen — hendes Hoved ligger bundet ned mod Hælene i Tinkisten — hendes møre Been ligge bag Gulvet — hendes trætte Been under Gulvet — hendes Hjerte brænder i Skjærsild for sig selv, og hendes Sjæl er et andetsteds i Graven (som man maa slutte af Sangen 142).

****) „brede" skulde hun sige.

†) Forvandlingen af Alt, paa Overdelen nær, med Borttagelse af al Sjæl, kalder Forfatteren Opdragelse! Saaledes har han rigtignok opdraget sin Muse.

††) Omvendt vilde have givet en fatteligere Mening.

„Skal blive grønt, som Søegræs.*)
„Ansigt beholder hun, samt Arm, og Bryst og Hænder**)
„Smukt vil hun synge for dig mangt et Qvel***)
„Ved salten Strand. Du vil gienkiende Betty
„Om Aftenen under Grædepiilens Green;****)
„Men hun vil stirre følesløs paa dig;†)
„Thi Havets kolde Møe har ingen Siæl!††)

Hvilken frivillig Stokblindhed hører der ikke til at kalde denne Sludder „Sang“ — og ovenikjøbet „Sang, den store Digter aldeles værdig!“

No. 9 endelig: „Robins fortvivlede Udbrud ved at see Hulen tillukket“ (S. 166). Vi have allerede anført det som Prøve af svulstigt Feberraseri paa en Digters Læber, end sige i en Bondemund — og ville blot her tilføie Enden deraf!

— — „En lysblaa Kløft (i Hulen nemlig)
„Skal aabne sig; og Raaden oven over
„Skal dale mod vor Afgrund paa sin Skye
„Og hæve os i sine Faderarme!“ —

Man kan med høieste Grad af Sandhed sige, at Bonden i sin Feberhede og Fortvivlelse bliver saa reent catholsk, at han endog glemmer sin Catholicisme. Thi selv vanvittige Catholikere forestille sig Raaden med Moderarme, paa Grund af Noget i den blot dyriske Forestillingsevne, der aldrig, saa længe den yttrer sig, ganske kan forstyrres. Ophævelsen overalt af den sidste Betingelse for Forestilling i Forestillingen selv er konstlet, og ikke naturlig; selv i en Daarekiste vil man aldrig høre en rargal Sang, som denne! Vi appellere i dette Punkt til den gemeneste Psychologie, som i vor hele nærværende Kritik til den blot sunde Fornuft og Menneskeforstand. Til en Poetik kunne vi desværre ikke appellere i et Litteraturvæsen som vort nærværende, hvor

*) Vi skylde Forfatteren Tak, at han ikke her, som paa andre Steder, har taget sin Tilflugt til Spanskgrønt. — Denne Local-Farve hos ham har saa stærkt irret en yngre romantisk Digter, at han endogsaa synger „Spanskgrønne Vaar!“ o. s. v.

**) Altsaa dog kun een Arm.

***) Hvad mon det er for et Havamaal?

****) Ja nu skal man see, der voxe Grædepile paa Skotlands salte Strandbredder!

†) Hvilken Sirene! hvor overtalende for et Moderhjerte!

††) Og dog er et saadant Væsen ψυχη i egentligste Forstand (efter Recensentens Mening) og istand til at fare til Himmels (efter Forfatterens). Hvad mon begge forstaae ved Sjæl?

denne Videnskab er saa aldeles gaaet tilgrunde i Romantik, at offentlig optrædende Recensenter kunne kalde Solutstiil-Tingester, som de tre sidste her anførte Nummere: „Romancer og Ballader." Man see blot tilbage paa dem endnu engang fra dette Synspunkt, og paa dem alle, som anbefalede „Folkesange!" Det er rigtignok noget ganske Andet end disse Pramske, Thaarupske, Rahbekske, Trojelske, Zetlitzske og Baggesenske Viser og Sange — der, hvis de ikke bleve fortrængte, ordentlig kunne vænne Vedkommende til at tænke og føle ved hvad de sang — hvorfra Himlen bevare et Folk som vores, hvis egentlige Aandscultur dog i Grunden ene kan gaae ud fra Spanien formedelst tydsk Transit — og hvis baade længste og korteste Dag i Poesien upaatvivlelig kun Tusind og een Nats-Lampen fuldkommen kan opklare! Skulde Forfatteren eller Recensenten af Ludlamshulen hændelsesviis faae Øine paa denne sidste Yttring, tjener den ene som den anden til Efterretning, at den er ironisk, og at det Ironiske maa tages tværtimod Bogstaven.

Den af vor Kritik saaledes i alle Krinkelkroge med alle „sine grønne Pletter af en usund Fugtighed" belyste Oehlenschlägerske Konst-, Smag- og Sprog-Begravelse er imidlertid af vor æsthetiske Hof- og Stads-Ret*) i Litteraturtidenden (tilligemed den hele Række Pindehuse: Hugo von Rheinberg, Faruk, Kanarifuglen, Ærlighed varer længst, og Digtningernes anden Deel) bleven tilkjendt Hævd paa en hæderlig Plads mellem Smagens offentlige Bygninger, og anbefalet ikke blot som Trylleslot, men som Museum. „Ludlams Hule" er, efter vor indtil videre afdøde Digters afdøde Recensents Dom „et saa ualmindeligt Syngespil, at man deraf kan fordre Alt"; og paa „een eneste Betænkelighed nær" (Lægens nemlig) finder denne uendelig meget fordrende Konstdommer ogsaa omtrent Alt deri, hvad den største Kræsenhed i Poesie kan forlange. „Det er, ligesom Faruk", siger han, „beregnet paa „at gjøre det størst mulige Indtryk, ved Hielp af en mangfol„dig Theatermusik og et godt Maskinerie."**) „Imid-

*) En Høieste-Ret har det aldrig været; man tør derfor appellere fra dens Domme.

**) Den første Regning slog godt ind; men den sidste blev gjort aldeles uden Vert.

„lertid“, vedbliver han, „kan Stykket bestaae ved egne Kræfter, „og nydes saavel ved Toilettet*) som selv i Studerekamme-„ret**); ja man bør endog ønske, at det tillige nydes paa „denne Maade, da Tankernes Fiinhed og Poesiens „Friskhed ufuldkomment fattes under Opførelsen.***) Er der-„for Hr. Oehlenschläger end afvegen fra den idylliske Tone, som „Evald og Thaarup have lært de Danske saa inderligen at elske „i Syngespillet, saa er han dog, som de nysnævnte Digtere, en „afsagt Fiende af Sydlændernes forkeerte Smag: at „skrive Operetter efter Balletmesterens eller Componistens Ordre, „i den Tanke, at skiøn Musik og glimrende Decorationer her „skulde være Hovedsagen. Han haandhæver med sine Forgiæn-„gere den Roes: at hans Syngespil er sand Poesie, og „kunne følgelig ei alene sees og høres, men i Taushed læses „og giennemtænkes med Fornøielse.“ Vi overlade til vore Læseres Skjønsomhed, efter at have betragtet Ludlamshulen noget nærmere, at bedømme, om denne Roes ikke har nogen Liighed med den, Jesper giver von Tyboe, naar han siger: „Herren er en Herre, som er beqvem til alle Ting — thi jeg vil sige Herren: Eet er at svare, et Andet er, at give et godt Svar, som man ikke har betænkt sig paa?“ Det er os i det mindste umuligt at bare os for Latter over den Anstrengelse, hvormed vor æsthetiske Oldfux stræber at indstille det usyngelige Syngespil for den tause Læsnings Tankedomstol. — Upaatvivlelig er der noget forkeert i den italienske Smag, at opoffre Sangen, saa at sige, alt Andet i Syngestykket; men er det ikke dog endnu for-keertere, at opoffre denne med? I et Syngestykke er og bliver dog vel det Syngelige Hovedsagen, og en Forfatter, der ikke kan eller vil lempe sig efter den Søsterkonsts Regler, han her for-ener sig til eet og samme Total-Indtryk med, bør ikke skrive

*) Det kommer an paa hvorledes Toilettet er; ikke at tale om hvad Caper-Madammer og rangstegne Sara-Nickels-Døttre kunne læse ved deres Toiletter.

**) Ja! men hvilket Misfoster lader sig ikke betragte i et Anatomiekammer?

***) Vi opfordre ikke blot denne Recensent, men alle hans recenserende philoso-phiske og æsthetiske Colleger, at opvise een eneste forsvarlig grov, end sige fiin Tanke i den hele phantastiske Væv, naar vi undtage den af os allerede bemærkede S. 31, hvor „Hiertet ikke vil slippe sit Haab med Ankeret“ — en Tanke, der paa en os ubegribelig Maade har forvildet sig ind i denne Hule. Hvad Poesiens Friskhed angaaer, da synes den os heelt igjennem „at luate stærkt af Fyrretræ.“ En vis Friskfyrighed spores rigtignok hos næ-sten alle Personerne, især hos Klara; men den fattes netop fuldkomnest under Opførelsen.

Syngespil. Men lad nu ogsaa Sangen, og Musiken, og alt det Øvrige, hvad der kan høre til et musikalsk Tryllledrama, opoffres — lad dettes Text ene og alene opføres paa den indre tause Tankens Tillie i Studerekammeret — lad os ikke blot tilgive Digteren, men rose ham for, at han f. Ex. i følgende „Sange — Romancer — Ballader", eller hvad det er, aldeles intet Hensyn har taget paa Muligheden af musikalsk Composition; hvad Sjælesøde, hvilken Aandsnydelse mon Recensenten finder i det abstracte Studium af samme? Her er Arien. (Den hører, vel at mærke, til de den store Digter aldeles værdige „herlige" og „sande Folkesange", hvoraf vi kun anførte de „ni vigtigste" i vor forrige Betragtning; men, for ikke at stikke Noget under Stagen, ville vi nu anføre den med).

Dick.

„Han gik til Ludlams Hule*)
„I mørke Medienat,
„Mens Maanen hist, den gule,
„Saae giennem Busk og Krat.

„Laan mig en Kobberbolle,
„Sang han i Hulens Grund,
„En tinnet Kasserolle
„Til næste Midnatsstund.

„Hiem gik den tappre Peter
„Med Bollen paa sin Bag;
„Der stødtes i Trompeter,
„Det var hans Bryllupsdag.

„Der var stor Lyst og Gammen,
„Han gik med Bruden seent;
„De slumrede tilsammen;
„Han glemte Ludlam reent.

„Man fandt ham næste Morgen
„I Sengen ganske død.
„Dig her at skildre Sorgen,
„Naturen mig forbød.

„Man bragte den tilbage,
„Der staaer den, hvor den stod!
„Hun vil den ikke tage,
„Den er betalt med Blod.

*) „Peter Trimp" nemlig, „som laante den store Suppekjædel til sin Bryllupsfest." Denne Omstændighed fortælles i Forveien i Prosa.

William.

„Der staaer den virkelig, den gamle Kiædel,
„Spanskgrøn af Irr, halv sænket ned i Sandet."

Hvorpaa der er taget Hensyn her med den overordentlige specielle Indretning, at den foregaaende Replik er i ganske simpel Prosa, den anden i sangviis forfattede Riim, den tredie i riimfrie jambiske Vers, vide vi saa lidt, som Hensigten overhovedet med hele Stykket. Men ligemeget, vi ville ved den natlige Lampe, langt fra al forstyrrende Musik, Mimik, Spil og Decoration studere Ariens „sarkde Poesie."

Det Første, der støder os i vor stille tænksomme Nydelse, er den „gule Maane" midt i den „mørke Midienat"; thi sligt maa Tanken virkelig see med andre end dens egne Oine, før den troer det. Paa et grundmuret eller fjællebygget Theater er det maaskee muligt, at anbringe en guul Maane i en mørk Midienat; men hverken paa Naturens ydre eller indre Skueplads, hverken under Himmelens eller Hjernens Hvælving lader det sig gjøre. Den Omstændighed, at bemeldte gule Maane „seer giennem Busk og Krat" forekommer os og lidt betænkelig. Det maa have været noget ganske andet Guult, der har svævet Digteren for Oie.

Det andet Tankeforstyrrende er den gode Karls Sang i Hulens Grund. Vi begribe ikke, hvorledes han er kommen til Bunden, end sige til Grunden af Brønden eller Hulen i levende Live, eller uden i det mindste at blive vaad? Sangen selv er simpel og forstaaelig.

„Laan mig en Kobberbolle!"

er i høieste Grad ukonstlet, umetrisk, umusikalsk, og, forsaavidt, aldeles fornuftig indre Sang; men, desværre! denne gyldne Simplicitet forvandles paa eengang til den græsseligste Bravura-Svulst, der for Tankens Ore lader sig ophvirvle til Lyrikens obligateste Fandenivold, i Løbet af Kobberbollen nemlig til tinnet Kasserolle. Denne Phantasiens underlige Flugt i den saa inderlig begyndte jævne Sang kan Tanken ingenlunde følge.

Det Tredie, vor Tanke snubler over, uden mindste klar og tydelig Nydelse, er Peters Hjemgang med den igjen til Bolle forvandlede Kasserolle paa sin „Bag". Vi anstrenge forgjæves vor Tænkekraft, for at udfinde, hvi han, forudsat, at han og

virkelig kunde bære den paa denne Maade, ikke heller bar den paa enhver anden? Os synes, at, hvis han ikke har surret sig den fast om Lænderne, den nødvendig i Gangen maatte dumpe af. Og, surrede han den fast, hvi saa lavt? hvorfor ikke paa Nakken, Skulderen eller Ryggen, naar han nu eengang ikke vilde bære den under Armen, i Hænderne, eller paa Hovedet? Men (vil man maaskee sige) en saa ualmindelig Bolle kunde heller ikke godt bæres paa en almindelig Maade. I Prosa var det en Suppekjedel, i Sangen blev det af en Bolle til en Kasserolle, og i Jamberne atter til en simpel gammel Kjedel; hvad det i sig selv har været, er ikke let at afgjøre? Skulde dette tvetydige Huusgeraad ikke egentlig have været et Stikbækken? I dette Tilfælde kunde Peter, formedelst den lille Sløife, som sædvanligen er anbragt i Enden af Skaftet, have bundet det fast til sin lille Pidsk i Nakken; og det var da saare begribeligt, hvorledes han gik med Bækkenet paa Bagen.*) Men saa rigtig og nu bemeldte Bag paa denne Maade lader sig forklare, ja retfærdiggjøre, saa meget synes dog sammes Omtale overflødig, og Forfatteren havde maaskee gjort bedre her, at beholde den in mente — saa meget mere, da umiddelbart derpaa stødes i Trompet, uden at man strax veed, hvor Stødet kommer fra:

„Hiem gik den tappre Peter
„Med Bollen paa sin Bag;
„Der stødtes i Trompeter; —

Ved dette „Der", som synes at maatte henføres til „Bagen", fristes man (især i sit Studerekammer, hvor man ikke generer sine Tanker for den store Verden) til at forestille sig Peter Trimps egen, og ikke en ganske anden Trompeters Stød — en Forestilling, der paa den med Kobberkjedler, Kasseroller, Boller og Bækkener opfyldte Indbildningskraft gjør en meget skraldende Virkning.

Den fjerde Tanken lidt vel haarde Nød at knække, er den derpaa fortalte Bryllups-Omstændighed, at Peter, trods al Lyst og Gammen, ikke gik hurtigt, men seent med Bruden; thi lad ham og være gaaet med hende saa sildig tilsengs, som man vil, desmere maatte han jo skynde sig — i det mindste i en

*) Da Tingesten staaer der endnu, kunde Hr. Rind gjerne under Sangen, for at gjøre Forestillingen om Peters Hjemgang desto mere levende, liste sig til at gjøre dette Experiment, der sikkert vilde have den forønskede Virkning.

Gang efter Naturens Orden. De slumrede sammen vilde en Anden have sagt; men vor Digter siger heller tilsammen — i den Tanke formodentlig, at dette „til" gjør Samlingen tættere. *)

At man fandt Peter næste Morgen „ganske død" i Sengen, er i og for sig selv en ganske sund Tanke; og jo længere man tænker efter, jo mere vil man finde, ved en fortsat Analysis, at det er mere fornuftigt at kalde en hvilkensomhelst død Person ganske død, end Nogen i Live ganske levende; men man vil ogsaa indsee, at dette Udtryk er her meget ufornuftigen anbragt, med mindre det var Forfatterens Hensigt at gjøre det fortalte Dødsfald latterligt. Men er dette Tilfældet, saa veed en tænkende Læser ikke mere hvad han skal sige om hans sunde Sands.

„Dig her at skildre Sorgen,
„Naturen mig forbød."

Mig forbyder Konsten at skildre, hvad jeg føler ved slige „den store Digter aldeles værdige poetiske Steder."

„Man bragte den tilbage,
„Der staaer den hvor den stod;**)
„Hun vil den ikke tage,
„Den er betalt med Blod!"

For Tænkeren i Studerekammeret tager denne Fortælling sig underligt ud. „Der staaer den (Bollen, Kasserollen, Kjedelen, Stikbækkenet, nemlig) hvor den stod" hedder det. Men staaer den, hvor den stod, saa har jo Moer Ludlam den igjen, og umiddelbart derpaa hedder det: „hun vil den ikke tage!" Laane-Institutets Oplag, eller Moer-Ludlams-Assistentshuus, hvad man vil kalde det, maa nødvendigviis forudsættes at være under Jorden, og det synes, som om den eneste Ind- og Udgang var Brønden, hvoraf det „jævngode Riddersværd" jo og siden med megen Forsigtighed opskydes. Det noksom omtalte Stikbækken stak formodentlig dernede mellem det øvrige Skramleri, før Peter

*) Heri tager han dog feil; det gjør den kun mangfoldigere. Hvis alle Gjesterne, f. Ex., vare gangne med tilsengs, kunde det hedde: de slumrede tilsammen.

**) Theater-Regien har, da den skulde staae etsteds, sat den paa Landeveien udenfor Hulen, med rigtig Skjønsomhed og fuldkommen Føie. Vi forsvare den i saa Henseende, naar og hvor det skal være, mod al Paaanke, trods Forfatterens egen aabenbare Modsigelse.

kom og forlangte det under Navn af Bolle og Kasserolle; thi Navnet gjør her Intet til Sagen; selv i Tilfælde, at det var en Kjedel, maatte det efter al aandeverdslig Sandsynlighed stikke der, hvor Sværdet og alt det andet Laanegods stak. Det burde altsaa hedde:

„Man bragte den tilbage,
„Der staaer den, hvor den ikke stod." —

Rigtignok var det ene masculine Vers saa blevet længere end dets foregaaende Kammerater; men hvad havde det skadet i den sidste Strophe? Weyse var nok kommen ud af det her, som paa andre Steder, hvor Forfatterens kaade Metrik gjør meget større Bukkespring.

Den sidste Linie: „Den er betalt med Blod" (Kobbertingesten nemlig) vil heller ikke ret glide ned og fordøies, end sige nydes med nogensomhelst philosophisk Vellyst i Studerekammeret. Af det Foregaaende har man nemlig ikke mindste Grund til at troe, at Peters eller nogen Andens Blod har flydt ved denne Leilighed. Men Forfatteren gjør gjerne sine Katastropher, indtil de allermindste, saa blodige, som han kan, for Phantasien, fra den datterlige Gjennemskyden af en opgravet Faders Liig af, til den fuldkomneste gemene Straadød.

Vi have saaledes med al mulig Anstrengelse for at finde det „Fine i Tankerne", hiin trompetende Recensent har blæst om i Litteraturtidenden, gjennemgaaet eet af Ludlams-Cabinetstykkerne for Toilettet og Studerekammeret. Vi opfordre enhver tænksom Læser, fra den mindste til den største kritiske Philosoph, at finde noget Andet deri, end hvad vi have fundet: Stof til Latter nemlig, og Leilighed til advarende Blotten af vor Digters hidindtil i lutter Røgelse af poetiske Chordrenge hyllede Afgudsbillede, i en moersom Recension, som (for Exempel) den, vi hermed slutte. Hvad Sprogmishandlingen i denne, med alt det fra de øvrige Sider taaleligere Ludlammiade betræffer, da tilstaae vi, at vor Kritik, da den i Begyndelsen lovede, fuldstændigen i nærværende Vurdering (der maaskee allerede overskrider en morende Længdes Grændser) at blotte samme, gjorde Regningen uden Vert. Vi troede nemlig dengang ikke, det stod i vor Forfatters Magt at drive Kragemaalet videre, og tænkte derfor at kunne slutte vor Fremstilling af alle begaaelige Synder mod Konsten, fra denne

Side, med en lidt udførlig Udpegen blot af de ludlamske Bommerter.

Men midt under vort Arbeide udkom den nye Skoles poetiske Kragemaals sande Thesaurus i det dramatiske Eventyr: „Fiskeren“, til hvis urandsagelige Dyb af Digte- og Skriv-Feil Ludlamshulen forholder sig som en Oehlenschlägersk Geburtsdagsvise til et Oehlenschlägersk Geburtsdags-Syngestykke. Med vor Respect for det overtrufne Non plus ultra var det altsaa forbi — ikke at tale om Foraarets vel sildige, men dog altid tidligere og blidere Ankomst, end vi have formodet. Thoras, Flyvedigtenes og Gaadens Muse maa til kritiske Arbeider have Vinteren for sig, og kan saa lidt som Naturen dræbe Insecter paa den Tid, Sydvinden blæser.

Resultatet indtil videre af denne Vurdering er for Resten allerede: Ludlamshulens — og dermed alle den meer eller mindre lignende Oehlenschlägerske Digtningers kritiske Fordømmelse. De udholde ikke den mindste dvælende Betragtning, end sige fuldkommen Belysning og streng Prøvelse. De ville derfor ogsaa forgaae med Døgnet, der under Kritikens Fraværelse, paa en Tid, da al til Nød undværlig Tanke og Eftertanke, saa at sige, blev bortbombarderet, bragte dem i Mode. Vi ende med følgende Reflexion af en sandelig intet mindre end pedantisk streng Genialitetets-Vurderer:

Det heldigste Genie vil neppe hænde,
Med blot Natur og blot Instinct engang
I Digt at naae det Ugemenes Rang.
Konst bliver Konst! Hvo den sig ei til Ende
Har grundigt gjennemtænkt, er Fusker blot;
Her hjælper Famlen ei: før man gjør noget Godt,
Man maa med Sikkerhed det Gode kjende.*)

---

*) „Dem glücklichsten Genie wird kaum einmal gelingen,
„Sich durch Natur und durch Genie allein
„Zum Ungemeinen aufzuschwingen.
„Die Kunst bleibt Kunst! Wer Sie nicht durchgedacht,
„Der darf sich keinen Künstler nennen.
„Hier hilft das Tappen nichts: eh'man was gutes macht,
„Muß man es erst recht sicher kennen.“
Göthe.

Niels Klims

Underjordiske Reise.

Oversat efter Holbergs latinske Original.

Apologetisk Fortale.

Peder Klim og Andreas Klim, Thomas Klims Sønner, og Klim den Stores Sønnesønner,

til

den velvillige Læser.

Da det er kommen os for Øre, at Een og Anden har kaldet denne Histories Sandhed i Tvivl, og at Udgiveren af den underjordiske Reise af denne Aarsag hist og her er kommen i slemt Udraab, have vi, for i Tide at forekomme alle falske Beskyldninger, holdt for raadeligt, at forsyne denne nye Udgave med Vidnesbyrd fra Mænd, hvis Ærlighed og Oprigtighed er ophøiet over al Mistanke, og hvis Udsagn betrygger fuldkommen Udgiveren mod alle Indvendinger. De tvende første af disse Vidner vide vi at have været samtidige med vor Helt, de øvrige have levet nær ved hans Tider, og alle ere de almindeligen bekjendte som Folk af gammel Dyd og Ærlighed, der ikke lode sig selv binde Noget paa Ærmet, og aldrig gave Andre Liimstangen at løbe med. Ved saa anseelige Personers egenhændige, med deres Segl forseglede Vidnesbyrd, binde vi Munden paa alle falske Bedømmere og Skumlere, og bringe dem til at erkjende deres Vantro, og tage deres uforsigtige Beskyldninger tilbage. Den mig og min Broder tilsendte Attest lyder saaledes:

„Paa de hæderlige, meget agtværdige unge Menneskers, Peder Klims „og Andreas Klims Begjering, bevidne vi Underskrevne, at vi iblandt „den berømte Niels Klims efterladte Bøger have fundet et Haandskrift, „med den Titel: Underjordisk Reise. Til samme Reise var heftet en „underjordisk Grammatik med en Ordbog i tvende Sprog, nemlig „Dansk og Qvamitisk. Ved at sammenligne den berømmelige Abe-

„lins latinske Oversættelse, som for nærværende Tid er i hver Mands Hæn-„der, med dette gamle Haandskrift, erfares, at Oversættelsen ikke afviger i „mindste Maade fra Haandtexten. Til dets ydermere Bekræftelse have vi „hosføiet vore Segl.

Adrian Petersen, mpp.
Jens Thorlaksen, mpp.
Svend Klak, mpp.
Jokum Brander, mpp.
Jens Gad, for mig og min Broder, mpp.
Hieronymus Gibs, Skotlænder, mpp."

Vi haabe, ved et saa udmærket og troværdigt Vidnesbyrd, tilstrækkeligen at hæve alle Tvivl; men skulde der desuagtet gives En og Anden saa haardnakket, at han, trods disse Beviser, fremturede i sin Mistanke, ville vi see til, at betvinge hans Vantro med andre Vaaben. Det er en bekjendt Sag, at der i den Deel af Norge, som kaldes Finmarken, gives Folk, som i den naturlige Trolddom (en Videnskab, hvori andre Nationers Lærde neppe have kikket) have drevet det saavidt, at de kunne opvække Storm, og stille den igjen, forvandle sig til Ulve, tale adskillige og i vor Verden aldeles ubekjendte Sprog, og reise fra Nordpolen til Sydpolen i mindre Tid end een Time. En saadan Fin, ved Navn Peyvis, kom nylig hertil Bergen, og viste, efter Byfogdens Befaling, saa mange forunderlige Prøver paa sin Konst og Lærdom, at alle Tilstedeværende dømte ham Doctor-Hatten fuldkommen værdig; og da der paa samme Tid var udkommen en skarp Kritik over den underjordiske Reise, hvori Recensenten henførte den til Ammestue-Eventyrer, fik samme Peyvis, da der handledes om at redde de Klimers Ære, Befaling at samle alle sine Konster sammen, for at forsøge en Reise under Jorden. Han lovede at adlyde Byfogdens Befaling, og udbredte sig over sine Færdigheder omtrent i følgende Udtryk:

Hvad vil du? saa sig!
Det Stærkeste, Væ ldigste, Største paa Jorden,
Fra Syden til Norden,
Maa adlyde mig,

Jeg Regnbuen bryder,
Jeg Stjerner og Solen og Maanen nedskyder,
Jeg Torden at dundre ved Maaneskin byder,
Mig Stormen og Vindenes Hvirvel adlyder,
Jeg gjør, at af Klippen sig Honning udgyder,
At Nordhavets Bølge, som Bækkenes, flyder,
At Hekkenfeld fryser og Iisbjerget syder.
Hvad vil du? saa sig!
Hvad findes i Havet, hvad er der paa Jorden,
I Luften og Ilden, fra Syden til Norden,
Som lyder ei mig?

Alle gyste af Forskrækkelse ved at høre disse utroligt klingende Tilsagn. Men Finnen lavede sig strax uforsagt til Reisen, klædte sig af, og (forunderlige Syn!) pludselig forvandlet til en Ørn svang han sig op, og forsvandt i Luften. Efter en heel Maaneds Fraværelse, treen en Fredag Morgen tidlig, noget før Solens Opgang, vor foranderlige Doctor ind i Byfogdens Stue, men ganske udmattet, og aandeløs, som en Hest, der har gaaet op ad Banke; hans Kræfter havde reent forladt ham, og Sveden styrtede strømmeviis ned af hans Pande. Man gav ham Tid at komme til sig selv igjen; og da han havde pustet lidt, og faaet en Slurk Brændeviin at styrke sig paa, begyndte han udførligen at beskrive sin Reise, og berettede stykkeviis Alt, hvad der var hændet ham paa hans Luft-Seilads og i de underjordiske Lande. Han fortalte, at efter adskillige Træfninger, som siden vare holdte, og hvori det Klimske Partie havde beholdt Overhaand, Regjeringen igjen var kommen til vor Nielses Søn; at samme længe havde ført Scepteret under sin Moders Formynderskab; men at han nu selv, gammel, og forherliget ved mange store Bedrifter, regjerede vidt og bredt i den underjordiske Verden, under Navn af Niels den Anden. Alt, hvad denne lærde Mand fortalte, blev strax, Ord for Ord, ført i Pennen. Det vil blive et høist vigtigt Bibrag til de Annaler, som de Lærde i Bergen have lovet at udgive under Titel af: Fortsættelse af det femte Monarchies Historie. Foruden disse Annaler, skal tillige en qvamitisk Grammatik komme for Lyset, som for

nærværende Tid vel ikke kan være til synderlig Nytte, men vil blive desto vigtigere for Efterkommerne; thi da vort Fædreland (uden at rose os selv) er overmaade frugtbart paa Projectmagere, ville disse vist anvende al mulig Tid og Flid, i Nætter og lyse Dage, paa at oprette en Handel med Qvamiterne, og ikke hvile, før de have opfundet Maskiner, hvormed de trygt og uden Troldboms-Konster kunne seile ned under Jorden.

Skammer Eder nu, I vantroe Dødelige! og lærer herefter, i vigtige Sager at gaae frem med mere Forsigtighed! Skammer Eder, Skumlere! og beder om Forladelse for Eders ugrundede Beskyldninger! Skammer Eder endelig, I Recensentere! og, at den lærde Verden ikke skal lide under Eders formastelige og ubillige Domme, saa qvæler dem herefter i Fødselen, eller, om I heller ville, Eder selv.

Første Capitel.

Forfatterens Nedfart til Afgrundene.

Efterat jeg ved Academiet i Kjøbenhavn havde overstaaet begge Examener, og faaet Charakteren Laudabilis baade for Theologien og Philosophien, lavede jeg mig, i Aaret Sexten Hundrede og Fire og Tredsindstyve, til at reise hjem igjen til mit Fødeland, og gik ombord paa et Skib, som var bestemt til Bergen i Norge. Jeg var forsynet med glimrende Testimonier fra begge Faculteter, men blottet for Penge — en Skjebne, som jeg havde tilfælleds med alle andre norske Studenter, der i Almindelighed komme pengeløse tilbage fra Musernes Tempel. Vi havde god Vind, og ankom efter tre Dages lykkelige Seilads til min Fødeby Bergen.

Lærdere, men ikke rigere, levede jeg i nogen Tid efter min Hjemkomst af mine Slægtninges og Forvandtes Understøttelse. Uagtet jeg paa denne Maade levede som et Slags Tigger, drev jeg dog ikke Tiden bort ved Lediggang; thi, for at udvide mine Kundskaber i Physiken, som jeg havde begyndt at lægge mig efter, undersøgte jeg omhyggelig Landets og Bjergenes indvortes Beskaffenhed, og streifede til den Ende rundt omkring i alle Kroge der i Provindsen. Der var ingen Klippe saa steil, at jeg jo forsøgte at klavre op paa den, ingen Hule saa dyb og rædsom, at jeg jo vovede mig ned deri, i Haab om at finde Et eller Andet, der var en Naturkyndigs Opmærksomhed og Undersøgelse værd.

Vist er det, at der gives mange Ting i mit Fødeland, som vi ei alene aldrig see, men ikke engang høre tale om, der, hvis de fandtes i Frankrig, Italien, Tydskland eller noget andet Land, som forstaaer at gjøre Væsen af sin Frugtbarhed paa Mirakler, skulde have opfyldt den lærde Verden med uendelige Afhandlinger og den læge med umættelig Læselyst.

Iblandt de Ting, som forekom mig meest mærkelige, var en Hule paa Toppen af et Bjerg, som Indbyggerne kalde Fløien. Af sammes Munding kommer af og til en vis mild og ikke ubehagelig Vind, som om Hulen ved idelige Suk drog Luften til sig og udstødte den igjen; hvilket har givet de Lærde i Bergen, især den berømte Abelin, og den i Astronomie og Physik særdeleles grundige Magister Edvard, Conrector i den latinske Skole, Anledning til at opmuntre deres Landsmænd, da de selv for Alderdoms og Svagheds Skyld ikke kunde, til nærmere at undersøge denne Hules egenlige Beskaffenhed. Det syntes dem saameget mere fuldkommen at fortjene den grandskende Philosophs Undersøgelser, som den virkelig til bestemte Tider, liig et Menneske, der snorker, drog den udstødte Luft med Heftighed til sig.

Ansporet ikke mindre af disse store Mænds Opmuntringer end af min egen medfødte Tilbøielighed, pønsede jeg paa at stige ned i denne Hule, og aabenbarede mit Forsæt for nogle gode Venner, som slet ikke syntes derom, men paastode, at man baade maatte være gal og fortvivlet, for at paatage sig slig en Forretning. Men deres Formaninger vare aldeles spildte, og, istedetfor at slukke min engang antændte Lyst, opflammede de samme endnu mere. Min Tilbøielighed trak mig, trods alle Farer, til Naturens Studering, og mine slette Omstændigheder skjøde bag efter. Aldeles blottet for Penge, blev det mig meer og meer utaaleligt at leve af Andres Naade; og, med den skrækkelige Udsigt til bestandig Armod for Fremtiden, saae jeg mig al Vei til Ære og Forfremmelse i mit Fødeland tillukket, med mindre jeg ved et eller andet vovsomt Arbeide, der gjorde Opsigt, aabnede mig den.

Fuldkommen fast bestemt ved disse Betragtninger, tillavede jeg Alt, hvad jeg havde nødigt til Toget, og gik en Torsdag Morgen, i smukt klart Veir, ud af Byen, ved Dagbrækningen, for, naar mit Arbeide var forbi, at kunne være der igjen inden Aften. Hvor lidt drømte jeg dengang om, at jeg, som en anden Phaëton,

Hovedkulds boltrende gjennem Luften i susende Rullen,

nedstyrtet paa en anden Klode, først efter ti Aars Omtumlinger, igjen skulde see mit Fødeland og mine Venner!

Dette Tog blev foretaget i Aaret Sexten Hundrede og Fem og Tredsindstyve, da Hans Munthe og Lars Sørensen vare Borgemestere, og Christen Bertelsen og Lars Sand vare Raadmænd i Bergen. Fire Dagløunere fulgte mig med Reeb og Baadshager, som jeg skulde bruge til Nedstigningen. Vi gik lige til Sandvig, hvor den letteste Opgang er til Bjerget, og da vi derfra havde vundet op til Toppen, tæt ved den fatale Hule, satte vi os trætte ned et Par Øieblikke, for at tage den nødvendige Frokost. Da først begyndte mit Hjerte, som om det ahnede den forestaaende Ulykke, at bæve. Jeg vendte mig til mine Medfølgere: „Hvo af Eder“, spurgte jeg, „vil nu først bryde Isen?“ Men Ingen svarede. Med Eet opluede mit halv slukkede Mod paany; jeg lod dem binde Rebet om mig, gjorde mig synkefærdig, og befalede Gud min Sjæl. De nedlode mig derpaa i Hulen, efterat jeg havde underrettet dem om, hvad de videre havde at gjøre, at de nemlig skulde blive ved at stikke paa Rebet, indtil de hørte mig raabe, ved hvilket Tegn de skulde stoppe; og, naar jeg blev ved at raabe, i en Hast hale mig op igjen. Jeg tog selv en Baadshage i den høire Haand, at jeg dermed kunde bortstøde hvad Hinder der kom mig i Veien paa min Nedfart, og tillige styre mig lige i Midten af Hulen; og saaledes lode de mig glide. Men neppe var jeg kommen elleve tolv Alen ned, før Rebet brast. Jeg sluttede mig til denne Ulykke af de Fires pludselige Hylen og Tuden, som dog strax forsvandt, eftersom jeg med en forunderlig Hurtighed nedtrimlede i Afgrunden, og, som en anden Pluto, naar jeg undtager, at jeg, istedetfor Scepter, havde kun en Baadshage:

Sank i Afgrundens Bug gjennem den gabende Jord.

Jeg havde dumpet i tykt Mørke og uophørlig Nat henved et Qvarteer, saavidt jeg i denne Forstyrrelse kunde beregne, da jeg endelig bemærkede et Skimt af Lys, som et Slags Tusmørke, og strax derpaa en reen og klarskinnende Himmel. Jeg troede herover i min Enfoldighed, at jeg enten ved den underjordiske Lufts Tilbagestød, eller nogen anden saadan Modvind, var pustet op igjen, og at Hulen, ved at give sin Aande fra sig, igjen havde givet mig til Jorden. Men da baade den Sol, jeg saae, Himmelen og alle Stjernerne vare meget mindre end de, vi Mennesker i Almindelighed see, kunde jeg slet ikke kjende mig ved

dem. Jeg sluttede altsaa, at hele den nye Himmelbygning enten maatte være frembragt af Hovedsvimmel i min forvirrede Hjernes Indbildning, eller at jeg maatte være død, og førtes til de lyksalige Boliger. Dog denne sidste Menings Latterlighed opdagede jeg strax derpaa, da jeg saae mig selv bevæbnet med Baadshagen og slæbende det lange Reeb efter mig, vel begribende, at man hverken behøver Reeb eller Baadshager, for at lande ved Paradiis, og at de himmelske Borgere umulig kunde synes om en Prydelse, hvorved jeg lod til, efter Giganternes Exempel, at ville bestorme Himmelen og jage Guderne derfra. Langt om længe, da jeg ret alvorlig havde grundet paa Tingen, begreb jeg, at jeg maatte være neddumpet til den underjordiske Himmel, og at deres Mening maa være grundet, som paastaae, at Jorden er huul, og at der indenfor dens Skal er en anden mindre Verden, med en mindre Sol, mindre Planeter og Stjerner i samme Forhold. Udfaldet viste, at jeg gjettede ret.

Den Fart, hvormed jeg nedstyrtede, havde nu varet temmelig længe, da jeg omsider fornam, at den lidt efter lidt sagtnedes, alt som jeg meer og meer nærmede mig til den Planet eller Himmelklode, som jeg ved min Nedfart først var bleven vaer lige for mig. Den blev efterhaanden større og større, saa at jeg tilsidst igjennem en tykkere Dunstkreds, som omgav den, tydeligen kunde skjelne baade Søer, Bjerge og Dale paa dens Overflade.

Liig Fuglen, som om muskelklædte Klipper,
Imellem Fjeldets Tind og Bølgens Top,
Paa lette Vinger over Dybet vipper,
Saa mellem Jord og Himmel hang min Krop.

Jeg befandt tillige nu, at jeg ikke alene svævende hang i den himmelske Luft, men at den lodrette Linie, hvori jeg hidindtil havde tumlet, gik over til en Cirkel. Jeg negter ikke, at Haarene reiste sig paa mit Hoved ved denne Opdagelse, af Frygt for, at jeg maatte være bleven forvandlet til en Planet, eller Planet-Drabant, for at omdreies i en evig Hvirvel til Verdens Ende.. Dog, da jeg overveiede hos mig selv, at min Ære herved ikke tabte det mindste, og at en himmelsk Klode, eller en himmelsk Klodes Drabant i det mindste, altid i Rang kunde gaae op mod en sulten Studiosus philosophiæ, vorte mit Mod paany, saameget meer, som jeg, styrket ved den himmelske Luft,

hvori jeg svævede, hverken fandt til Hunger eller Tørst. Imidlertid faldt det mig ind, at jeg havde en Kringle i min Lomme; jeg tog den frem, blot for at forsøge, om Noget i denne Tilstand kunde smage mig; men jeg mærkede strax ved den første Mundfuld, at al jordisk Føde var bleven mig modbydelig, og slængte den derfor bort som en unyttig Byrde. Hvor stor blev min Bestyrtelse ved denne Leilighed, da den bortkastede Kringle ikke alene blev hængende i Luften, men — o Under! — begyndte endog at beskrive en Cirkel rundt omkring mig. Jeg fik herved et Begreb om de sande Bevægelses-Love, efter hvilke alle Legemer, naar de sættes i Ligevægt, maae bevæge sig i en Cirkel.

Saa nedslaaet, som jeg kort tilforn var bleven over at see mig en Bold for den spottende Skjebne, saa stolt blev jeg derimod nu ved at see mig ophøiet ikke alene til selvstændig Planet, men endog til en, som evig skulde opvartes af en Maane, og altsaa kunde henregnes til Stjerner af første Størrelse, eller Planeter af første Rang. Og, at jeg skal bekjende min hele forfængelige Skrøbelighed, blev jeg virkelig saa umaadelig opblæst af denne Lykke, at, om jeg paa eengang havde seet alle Borgemesterne og Raadmændene i Bergen komme mig imøde, havde jeg blot værdiget dem et Blik, for at skue ned paa dem som Atomer, og ikke bukket min Baadshage, end sige min Ryg, for dem.

Jeg blev næsten hele tre Dage i denne Forfatning. Da jeg omtumledes bestandig ved den mig nærmeste Planet, kunde jeg letteligen skjelne Nat fra Dag, ved at see den underjordiske Sol staae op og gaae ned, endskjøndt jeg ikke mærkede nogen saadan Nat, som hos os, naar den forsvandt. Thi efter dens Nedgang blev hele Himmelen overalt lys og skinnende, omtrent som den fulde Maane hos os, hvilken Glands, jeg sluttede, maatte komme fra denne indvendige Verdens Hvælving eller Halvsphære, som laante sit Lys af den i Middelpunktet værende Sol. En Smule Indsigt i Astronomien hjalp mig til at gjøre denne Gisning.

Men allerbedst, som jeg midt i denne lyksalige Forfatning drømte mig næst efter de udødelige Guder, og, betragtende mig selv som et nyt Himmellys, gjorde Regning paa, snart af den nærmeste Klodes Stjernekigere, tilligemed min Drabant, at blive indført i Stjernernes Tal — see! da lod sig et skrækkeligt be-

vinget Uhyre tilsyne, som truede snart min høire, snart min venstre Side, snart min Pande og snart min Nakke med tilintetgjørende Stød. Jeg troede i Førstningen, da det nærmede sig, at det maatte være et af de tolv Himmeltegn, og ønskede hemmeligen, om saa var, at det maatte være Jomfruen, da i det hele Himmeltegn-System Intet uden dette i denne Eenlighed kunde være mig til mindste Moerskab og Husvalelse. Men da det kom mig nærmere, saae jeg, at det var hverken meer eller mindre end en umaneerlig stor og gyselig Grif. Jeg blev herover saa betagen af Skræk, at jeg aldeles glemte mig selv og min nye himmelske Værdighed, og i denne usigelige Angest tog mit Testimonium fra Academiet, som jeg til al Lykke havde i min Lomme, frem, for at vise min truende Fiende, at jeg havde baade min theologiske og philosophiske Examen, var Student, og det, som mere er, Baccalaureus, der altsaa kunde drive hver fremmed Modstander tilbage, ved at excipere Forum. Men, da min Forbittrelses første Hede var forbi, kom jeg lidt efter lidt til mig selv igjen og beloe denne Daarlighed.

Jeg begreb endnu ikke til hvad Ende denne Grif fulgte mig. Jeg vidste ikke, enten jeg skulde ansee den for en Ven, eller Fiende, eller troe, som dog lod mere sandsynligt, at den blot, for at stille sin Nysgjerrighed, vilde gotte sig med at betragte mig. Sandt er det, at et menneskeligt Legeme, hængende i Luften, med en Baadshage i Haanden, og slæbende et langt Reeb efter sig som en Hale, var et Syn, som kunde lokke ethvert umælende Dyr til Betragtning. Den usædvanlige Figur, jeg dengang gjorde, gav og, som jeg siden fik at høre, Indbyggerne paa min Side-Planet Anledning til adskillige Samtaler og Hypotheser. Philosopherne og Astronomerne holdt mig for en Comet, og toge Rebet for Cometens Hale. Nogle paastode endog, at sligt usædvanligt Luftsyn vist maatte betyde en overhængende Ulykke, Pest, Hungersnod, eller nogen anden saadan ualmindelig Tildragelse. Andre gik endnu videre, og, saavidt de langtfra kunde bemærke, afbildede meget nøie min Gestalt, saa at jeg allerede var defineret, beskreven, malet og stukken i Kobber, før jeg kom der.

Jeg hørte alt dette siden med Latter og et Slags kildrende Fornøielse, da jeg var kommen ned paa denne Klode, og havde lært det underjordiske Sprog. Man maa lægge Mærke til, at

der inden i Jorden gives visse usædvanlige Stjerner, som pludseligen vise sig af og til, og som de kalde Sciscisi (eller Haarede), hvilke de beskrive som meget gyselige, med blodrøde Haar, der staae dem paa Hovedet som Børster, og et Svæv, der fuldkommen ligner et langt Skjæg. De regnes derfor, ligesom hos os, blandt de himmelske Jertegn.

Men til Historien igjen! Griffen var nu kommen mig saa nær, at den anfaldt mig med sine Vinger, og var i Begreb med at sluge mit ene Been, saa at jeg nu tydelig mærkede, i hvad Hensigt den besøgte mig. Jeg begyndte derfor at værge mig mod denne stridbare Fiende, tog min Baadshage i begge Hænder, og afbødede dermed ikke alene dens forvovne Angreb, men nødte den endog til imellemstunder at vige tilbage, indtil jeg endelig, da den blev ved at nappe mig, efter adskillige frugtesløse Slag stødte Baadshagen med slig en Eftertryk imellem begge Vingerne bag ind i dens Nakke, at jeg ikke kunde faae den ud igjen. Det saarede Uhyre styrtede med et gyseligt Skrig ned paa den underliggende Klode, og jeg, som allerede var kjed af min nye himmelske Stjernerang, da jeg mærkede, at den, som enhver anden Høihed, var udsat for Fald og Farer:

Mig lod med Fuglen sorgløs dumpe ned
Til Jorden. Som fra Soles lyse Vrimmel
En Stjerne ned af ætheriene Himmel
Om ikke glider, synes som den gled.

Og saaledes blev den Cirkel, jeg nys tilforn beskrev, atter forvandlet til en lodret Linie.

Efterat jeg med et Slags Heftighed i Førstningen var truffen ned imod den tykkere Luft, hvis Susen døvede mine Øren, sank jeg omsider med et let og uskadeligt Fald sagte ned paa Jorden, tilligemed Griffen, som strax efter døde af sit Saar.

Det var Nat, da jeg kom ned paa denne Planet, som jeg sluttede deraf, at Solen var borte, og ikke af Mørket; thi det var endnu saa lyst, at jeg tydeligen kunde læse hvert Bogstav i mit Testimonium. Dette natlige Lys kommer fra Firmamentet, eller den inderste Skal af vor Jordklode, hvis halve Deel glindser som vor Maane. I Henseende til Lysningen er derfor her ingen Forskjel imellem Dag og Nat, undtagen forsaavidt, at Solen er borte, og Nætterne af denne Aarsag ere noget koldere end Dagene.

Andet Capitel.

Forfatterens Ankomst til Indbyggerne paa Planeten Nazar.

Da jeg havde endt denne min Luftreise, og var kommen ned paa Kloden heel og holden, uden mindste Skade, eftersom Farten, hvormed Griffen i Førstningen slog ned, sagtnedes efterhaanden, som dens Kræfter formindskedes, laae jeg længe ganske ubevægelig, ventende paa hvad Nyt der vilde møde mig, naar det blev Dag. Jeg mærkede nu, at min forrige menneskelige Svaghed yttrede sig igjen, og var baade søvnig, og saa sulten, at jeg bitterlig fortrød min Uforsigtighed i at have kastet Brødet bort. Udmattet af disse og flere Bekymringer faldt jeg endelig i en dyb Søvn. Jeg havde sovet, saavidt jeg kunde slutte, henved to Timer, da et gyseligt Brøl, som længe havde forstyrret min Slummer, endelig ganske vækkede mig. I Søvne havde jeg havt mange forunderlige Drømme. Mig syntes iblandt Andet, at jeg var kommen tilbage til Norge, og der fortalte Folk paa Gader og Stræder mine forunderlige Hændelser. Siden efter forekom det mig, at jeg var i Fanøe Kirke, ikke langt fra Bergen, og der hørte Degnen Niels Andersen synge, hvis Stemme, som sædvanlig, jammerligen plagede mine Øren. Jeg troede derfor, da jeg vaagnede, at det var denne Mands Tuden, som havde afbrudt min Søvn. Men da jeg i det samme tæt ved mig blev en Tyr vaer, sluttede jeg, at det maatte have været dens Brøl, som havde vakt mig.

Det var i Dagbrækningen, og den opgaaende Sol begyndte at forgylde de grønne Enge og frugtbare Marker, som hist og her udbredte sig for mit studsende Øie. Jeg saae og endeel Træer; men hvor voxte min Studsen, da jeg bemærkede, at de flyttede sig, uagtet det var saa blikstille, at ingen Fjær kunde røre sig. Da i det samme Tyren kom brølende lige hen imod mig, flygtede jeg skjælvende hen til et Træ, som stod noget fra mig, og stræbte i min Angst at klavre op deri; men neppe var jeg kommen rigtig op, før det gav et spædt og gjennemtrængende Skrig fra sig, omtrent som Skriget af et opbragt Fruentimmer, og i det samme fik jeg det livagtigste Ørefigen af Verden med slig en Eftertryk, at det sortnede for mine Øine, og jeg trimlede

hovedkuls til Jorden. Jeg laae, som truffen af Lynet, i Begreb med at opgive Aanden, da jeg rundt omkring mig hørte en Brummen og Støien, som den man imellem hører paa Torvene, eller paa Børsen, naar der sælges Actier. Jeg slog Øinene op og saae Marken vrimle rundt omkring mig af Træer, hvor jeg før neppe havde talt sex eller syv. Intet kan ligne min Forundring, ved at finde mig saaledes midt i en levende Skov; jeg blev ganske ør i Hovedet, og var færdig at græde af Bestyrtelse. Snart troede jeg, at jeg drømte, uagtet jeg var lysvaagen, snart indbildte jeg mig, at jeg var midt iblandt Spøgelser, eller rundt omkring beleiret af onde Aander, og adskillige andre slige Urimeligheder. Men jeg fik ikke Tid til at anstille mange Betragtninger over disse Automaters Natur og Aarsag; thi et andet Træ foer pludselig hen imod mig, nedbøiede een af sine Grene, hvis yderste Ende var bevæbnet med sex Qviste, der kunde ansees som Fingre, løftede mig op og bar mig, trods al min ynkelige Skrigen, bort. Utallige andre Træer af forskjellige Arter og Størrelser fulgte med. De gave visse articulerede Toner fra sig, som vare mig aldeles fremmede, og hvoraf jeg kun beholdt de to Ord **Pikel Emi**, som de særdeles ofte anbragte. Disse Ord betyde en overordentlig Abekat, og de kaldte mig saaledes, fordi de sluttede af min Skabning og Klædedragt, at jeg maatte være en Abe, skjøndt af et andet Slags, end de i deres Land gangbare Aber. Andre toge mig for en Indvaaner i Firmamentet, som de troede, Fuglen havde bragt ned, hvilket denne Klodes Aarbøger bevidne ofte tilforn at have tildraget sig. Alt dette fik jeg først et Par Maaneder efter at vide, da jeg havde lært det underjordiske Sprog.

I min nærværende Forfatning var jeg saa langt fra at kunne begribe disse levende og snakkende Træers Natur, at jeg endog af Frygt og Forvirring aldeles glemte min egen. Ligesaa lidt kunde jeg begribe, hvad dette Optog, som gik for sig med langsomme høitidelige Skridt, skulde betyde, endskjøndt jeg haabede ikke meget Godt af den vredladne Mumlen og Knurren, som overalt gjenlød i Marken. Den Fortørnelse paa mig, som jeg heraf sluttede mig til, havde virkelig sin Grund; thi det Træ, hvori jeg i min Angest, da jeg flygtede for Tyren, begyndte at klavre op, var hverken meer eller mindre end Byfogdens Kone i den nærmeste By. Den fornærmede Persons Anseelse forstørrede

uendelig min Forbrydelse; thi jeg syntes at have villet voldtage ikke et almindeligt Fruentimmer, men en Dame af første Rang, og det paa aaben Mark i Adskilliges Nærværelse: et ganske nyt og gyseligt Syn for et saa ærbart og sædeligt Folk som dette. Endelig kom man til Byen, hvorhen jeg blev ført fangen. Dens Huse vare ikke alene prægtige, men dens Afdelinger, Gader og Stræder udmærkede sig ved Liighed, Orden og Symmetrie. Husene vare saa høie og anseelige, at de saae ud som Taarne. Gaderne vrimlede af Træer, som spadserede, og, naar de mødtes, hilsede hinanden ved at nedbøie deres Grene. Jo flere de lode synke, jo større Beviis var det paa Ærbødighed og Høiagtelse. Saaledes, da just paa samme Tid en Eeg hændelsesviis kom ud af et særdeles anseeligt Huus, vege de øvrige Træer tilbage, nedbøiende deres fleste Grene, hvoraf man kunde slutte, det maatte være en meer end almindelig Person. Jeg opdagede virkelig strax efter, at det var Byfogden i Byen, og netop den, hvis Kone man paastod, jeg var kommen for nær. Imidlertid blev jeg bragt op paa en Sal i samme Byfogeds Huus. Saasnart jeg var kommen ind, blev Døren slaaet i Laas efter mig og fast tilspærret, hvorudover jeg strax lykønskede mig som Medlem i Rasphuset. Denne Frygt blev endnu mere bestyrket ved tre vagthavende Træer, som jeg fik Øie paa udenfor, hvoraf enhver var bevæbnet med sex Øxer, een for hver Green; thi saa mange Grene, saa mange Arme, og saa mange Qviste, saa mange Fingre her. Jeg lagde Mærke til, at paa Toppen af Stammerne vare Hoveder anbragte, der meget lignede Menneskehoveder, og neden under, istedetfor Rødder, to Been, men saa korte, at Skildpadder maatte kunne løbe om Kap med denne Planets Indbyggere. Det havde altsaa været mig en let Sag, hvis jeg ikke havde været fængslet, at undløbe, da det lod til, at jeg maatte kunne flyve i Sammenligning med disse Løbere.

Kort, for ikke længer at opholde mine nysgjerrige Læsere, jeg indsaae nu tydeligen, at disse Træer ikke alene vare denne Klodes Beboere, men at de endog vare fornuftige Væsner; og jeg beundrede den Forskjellighed, Naturen fortryller med i sine mangfoldige Skabningers foranderlige Dannelse. Disse Træer ere ikke nær saa høie som vores; de fleste overgaae ikke et Mennes Længde, nogle ere endog meget kortere, hvilke man kunde

ıne ved Blomster eller Planter, og, som jeg sluttede, maatte :re Børn.

Det er ufatteligt, i hvilke Labyrinther af Betragtninger disse ærsyn forvildede mine Tanker, hvor mange Sukke de aftvang ig, og med hvilken Længsel jeg i denne Forfatning tænkte til· ge paa mit elskede Fødeland. Thi uagtet disse besynderlige ræer forekom mig selskabelige, siden de havde Brug af Talen, ı syntes at være begavede med saa megen Fornuft, at man nde regne dem iblandt de fornuftige Dyr, tvivlede jeg dog paa, de kunde sættes i Ligning med Mennesker, og frygtede for, at etfærdighed, Velvillighed og andre slige moralske Dyder vare deles ubekjendte iblandt dem. Jeg fordybede mig saa aldeles i sse plagende Forestillinger, at alt mit Inderste bevægede sig, og aarerne styrtede mig strømmeviis ned paa Kinderne. Medens ȷ saaledes paa den meest qvindagtige Maade overlod mig til in Bedrøvelse, traadte mine Bevogtere ind i Værelset, hvilke ȷ, formedelst Ørerne, de bare, holdt for By=Knegtene. De f foran mig, medens jeg blev ført gjennem Byen hen til en mærket Bygning, som laae midt paa Torvet. Jeg ansaae mig dette Øieblik som En, der har faaet Dictators Værdighed, for= nmere end nogen romersk Consul; thi denne havde aldrig uden lv Ører i sit Følge; jeg derimod fremtrinede med atten foran ig. Ved Porten af Bygningen, hvorhen man førte mig, stod etfærdighed udhugget i Skikkelsen af et Træ, der i een af e Grene holdt en Vægtskaal. Den var bildet som en Jomfru, et vigtigt og alvorligt Udseende, med gjennemtrængende skarpe lik, hvis Anstand hverken var modløs eller trodsende, men ud= ærkede sig ved en vis sørgelig Høitidelighed. Jeg sluttede med dkommen Vished heraf, at det var Raadhuset. Man førte g ind paa Raadsalen, hvis Gulv var belagt med firkantede af skjellig Farve glimrende Marmorstene. Jeg saae her en gylden tol, liig et Dommersæde, hvorpaa et Træ sad ophøiet mellem v Assessorer, der i passende Orden sadde paa ligesaa mange iere Stole, ser ved hver Side af Overdommeren. Overdom= :ren selv var et Palmetræ af middelmaadig Høide, men ud= ærkede sig mellem de andre Dommere ved Forskjelligheden af e Blade, der havde alle Slags Farver. Rundt omkring paa ıge Sider stode fire og tyve Bysvende, af hvilke hver var ud= tet med ser Ører. Jeg kan ikke beskrive, hvilken Forfærdelse

dette stridbare Syn indjog mig, da jeg sluttede deraf, at Nationen maatte være meget grusom og blodgjerrig.

I det jeg traadte ind i Salen, stode alle Raadsherrerne op, og løftede deres Grene høit op i Veiret, efter hvilken Andagts Ceremonie de atter satte sig ned. Saasnart dette var skeet, blev jeg stillet frem for Skrankerne midt imellem to Træer, hvis Stammer vare overtrukne med Faareskind. Jeg formodede, at disse maatte være Sagførere, og de vare det virkeligen.

Førend de begyndte at tale i Sagen, blev Overdommerens Hoved indhyllet i endeel sorte Dækkener. Anklageren holdt derpaa en kort Tale, som han tre Gange gjentog, hvilken min Sags Forsvarer ligesaa korteligen besvarede. Paa disse Taler fulgte en fuldkommen Taushed. Da denne havde varet en halv Time, reiste Overdommeren sig, efterat Dækkenerne vare borttagne, som tilhyllede hans Ansigt, løftede sine Grene mod Himmelen, og fremførte med megen Anstand nogle Ord, der, som jeg sluttede mig til, indeholdt min Dom. Da han havde udtalt, blev jeg strax bragt tilbage til mit forrige Fængsel, hvoraf jeg formodede næste Gang at blive ført ud, for at kagstryges.

I denne min Eensomhed tænkte jeg tilbage paa alle disse Hændelser, og beloe i mit Hjerte dette Folks Daarlighed; thi det forekom mig, at de meget meer havde spillet en Farce, end ført en Sag; og Alt, hvad jeg havde seet af deres Gebærder, Brydelser og hele Rettergangs-Maade, syntes mig meget meer at passe sig til Gøglespil og Balletter, end til en høitidelig høieste Ret. Jeg tænkte da paa, hvor lykkelig man er paa vor Klode, og Europæernes Fortrin for alle andre Mennesker faldt mig nu først ret paa Hjertet. Men, uagtet jeg saaledes i mit Hjerte fordømte denne underjordiske Nations Dumhed og Galskab, kunde jeg dog ikke andet end tilstaae dem Rang over Dyrene, da Byens smukke Anseelse, Bygningernes Symmetrie og adskillige andre Ting tydeligen lagde for Dagen, at disse Træer hverken manglede Fornuft, eller vare aldeles ukyndige i visse, fornemmelig mechaniske Konster. Men dette troede jeg ogsaa var Alt, hvad man kunde sige til deres Berømmelse.

Medens jeg saaledes i Stilhed smaasnakkede med mig selv, kom et Træ ind af Døren med en trekantet Tingest i Haanden, hvormed han, efterat have løst op for mit Bryst og blottet min ene Arm, meget net slog Hul paa Median-Aaren. Da han havde

taget saa meget Blod, som ham syntes nok, forbandt han Armen med ikke mindre Færdighed, besaae med megen Opmærksomhed Blodet, og gik med Kjendetegn paa et Slags Forundring stiltiende bort. Alt dette styrkede mig endnu mere i den Mening, jeg havde fattet om dette Folks Taabelighed. Men, da jeg siden efter lærte det underjordiske Sprog, og fik et tydeligt Begreb om alle disse Ting, forvandledes min Foragt til Beundring. Denne Rettergangsmaade, som jeg saa ubetænksom havde opholdt mig over, blev mig saaledes forklaret. Af mit Legems Dannelse havde de sluttet, at jeg var en Indvaaner af Firmamentet. Jeg havde syntes at ville voldtage en ærbar og dydig Dame af første Rang, og for denne Forbrydelse, hvori al Formodning dømte mig skyldig, blev jeg ført paa Raadstuen. Den ene af Sagførerne havde forstørret min Misgjerning, og paastaaet, at jeg burde lide den i Loven paalagte Straf; den anden derimod afbad vel ikke Straffen, men raadede til at opsætte den, indtil man fik at vide, hvem og hvorfra jeg var, og om jeg var et umælende Dyr, eller et fornuftigt Væsen. Grenenes Opløftelse mod Himmelen, fortalte man mig, var en sædvanlig Religions-Ceremonie, som man altid iagttog, før man dømte i Sager. Sagførerne vare omsvøbte med Faareskind, for at erindre dem den Uskyldighed og Oprigtighed, de burde vise i deres Sagers Behandling. Og virkeligen lagde jeg Mærke til, at alle Sagførerne her vare meget retskafne og ustraffelige, hvilket beviser, at det dog er muligt i en vel indrettet Stat at finde redelige og brave Advocater. Man har saa strenge Love i dette Land mod Sagfordreiere, at ingen Kroglove, Dumskhed eller Partiskhed kan besmykkes. Intet Bedrageri kan afbedes, ingen Misgjerning undgaae sin Straf. Det er ligesaa umuligt for en Forbryder at undflye, som at finde en Huser eller Hæler.

Den tredobbelte Gjentagelse af deres Taler havde sin Grund i dette Folks særdeles langsomme Begreb, der udmærkede dem fra alle andre Nationer der paa Kloden; thi meget faa iblandt dem havde den Evne at forstaae hvad de blot løseligen havde læst, eller begribe hvad de kun engang havde hørt. Man holdt for, at de, som strax fattede en Ting, maatte nødvendigen mangle Dømmekraft, og derfor betroede man sjelden eller aldrig slige letfattende Personer store og vigtige Embeder. Erfarenhed havde lært dem, at Republiken altid havde vaklet under Bestyrelsen af disse hurtige Hoveder, som man i Almindelighed kalder store Ge-

nier, og at Mænd af et langsomt eller spotviis saa kaldet sløvt Begreb, havde bragt det igjen i Orden hvad hine havde forviklet. Disse besynderlige Meninger kunde jeg vel ikke give mit Bifald, men de forekom mig alligevel ved lang alvorlig Eftertanke ikke at være aldeles urimelige. Hvad der allermeest opvakte min Forundring, var Overdommerens Historie. Det var en Jomfru, som var født der paa Stedet, og af Regenten beskikket til Kaki eller øverste Dommer i Byen. Man maa agte, at dette Folk i at beskikke Nogen til Embede ikke anseer paa Kjøn, men efter foregaaende Undersøgelse overgiver Statens Forretninger til den værdigste blandt dem, som kunne komme i Betragtning. For rigtigen at kunne bedømme Enhvers Beqvemhed og Gaver, har man dertil indrettet Seminarier, hvis Forstandere eller Opsynsmænd kaldes Karatti, der i deres Sprog egentligen betyder Prøvere eller Udgrandskere. Deres Forretning bestaaer i at undersøge Enhvers Fremgang og Duelighed, at udgrandske nøie de Unges Hjerne og Hjerte, og efter holdt Examen aarligen at indgive til Fyrsten en Fortegnelse paa dem, som ere beqvemme til offentlige Embeder, samt vise, hvortil Enhver især har fortrinlig Anlæg, og i hvilken Plads han bedst kunde nytte Fædrenelandet. Naar denne Liste er bleven Regenten overbragt, lader han Candidaternes Navne indføre i en dertil bestemt Bog, paa det at han kan erindre sig og daglig have for Øine, hvem han bør forfremme til de ledige Betjeninger.

Den nys ommeldte Jomfru havde fire Aar tilforn faaet et udmærket berømmende Vidnesbyrd af Karatti, og var paa denne Grund af Fyrsten beskikket til Overdommer i Raadet, og just i hendes egen Fødeby; en Skik, som Indbyggerne i Potu holde meget helligen over, da de troe, at Ingen kjender bedre et Steds Beskaffenhed, end de, der ere fødte og opdragne paa samme. Hendes Navn var Palmka, og hun havde nu i en Tid af tre Aar forestaaet hendes Embede med allerstørste Berømmelse. Man holdt hende overalt for det forstandigste Træ i hele Byen; thi hun havde saa yderlig langsomt et Begreb, at hun med Nød og Neppe begreb en Ting, før den var tre eller fire Gange gjentagen for hende. Men, naar hun først havde sattet Noget, indsaae hun det til Grunde, og opløste med saa megen Skjønsomhed de vanskeligste Opgaver, at alle hendes Domme bleve holdte for ligesaa mange Orakler.

Som Themis selv i Vægtens lige Skaaler
Hun veied' Ret mod Uret, uden Svig,
Og skjelned' altid Sandheds egne Straaler
Fra Falskheds laante Skin, Gudinden liig.

Hvorfor hun og i den hele Tid, hun havde beklædt sit vigtige Embede, aldrig havde afsagt nogen Dom, som jo var bleven opløftet til Skyerne, og bekræftet af det øverste Statsraad i Potu.

Dette lærte mig at indsee ved nøiere Overveielse, at Potuanerne, ved ei at udelukke det smukke Kjøn fra Embeder, endda ikke handlede saa daarekistegalt, som jeg i Førstningen meente. Jeg tænkte ved mig selv: hvad om Byfogdens Kone i Bergen dømte i Raadet, istedetfor hendes Mand? eller Procurator Severins Datter, som er en veltalende, vittig og fornuftig Pige, førte Sager, istedetfor hendes dumme Fader? Maaskee Lovkyndigheden ikke endda vilde tabe saa meget derved, og Retfærdigheden sjeldnere falde i Besvimelse.

Jeg gik videre i mine Betragtninger, og tænkte paa den Hurtighed, hvormed man dømmer i Europa, og i en Snup afsiger Domme, der maaskee ved alvorligere Undersøgelse ofte vilde staae Fare for at maatte gjøres om igjen.

For den Omgangsmaade, de havde brugt i at aarelade mig, gav man mig følgende Regnskab. Naar Nogen er bleven overbeviist om en Forbrydelse, da, istedetfor at kagstryge, lemlæste, eller halshugge slig en Misdæder, lader man ham aarelade, for at komme efter, om Misgjerningen har havt sin Grund i forsætlig Ondskab, eller i een og anden Uorden i Blodet eller Vædskerne, da man i saa Fald forsøger at læge ham, saa at denne Rettergang meget meer har Rettelse end Straf til Hensigt, uagtet Rettelsen paa en Maade tillige er en Straf, da det altid holdtes for en Skam der at være bleven dømt af Raadet til Aareladelse. Hvis Nogen efter denne Revselse anden Gang gjør sig skyldig i en Misgjerning, bliver han dømt uværdig Medlem af Staten, og forviist til Firmamentet, hvor alle uden Forskjel blive modtagne. Om denne Forviisning og dens Beskaffenhed skal jeg siden give nærmere Oplysning.

Aarsagen, hvorfor Vundlægen, der aarelod mig, havde studset ved at besee mit Blod, var, fordi denne Klodes Indvaanere havde, istedetfor Blod, en gjennemsigtig hvidladen Saft i Aarerne, der,

i Forhold til dens større eller mindre Hvidhed, holdtes for større eller mindre Kjendetegn paa Reenhed og Uskyldighed.

Alt dette fik jeg et tydeligt Begreb om, da jeg havde lært det underjordiske Sprog, og begyndte derfor at fatte mildere Tanker om denne Nation, som jeg ubesindigen havde fattet alt for stor Foragt for. Jeg mærkede, at disse Træer, som jeg i Førstningen holdt for dumme og tølperagtige, havde temmelig meget Anstrøg af Menneskelighed, og frygtede derfor slet ingen Fare for mit Liv, i hvilken Tillid jeg blev bestyrket ved at see dem to Gange om Dagen bringe mig Noget til Livets Ophold. Maden bestod i Almindelighed af Frugter, Urter og alle Slags Bønner, og Drikken var en klar, sød og overmaade velsmagende Saft.

Byfogden, i hvis Huus jeg blev holdt fangen, lod strax melde for Landsherren eller Fyrsten, der opholdt sig paa et Slot ikke langt fra Byen, at han af en Hændelse havde faaet fat paa et fornuftigt Dyr af en ganske usædvanlig Skikkelse. Denne Beretning opvakte hans fyrstelige Høiheds Nysgjerrighed. Han gav Byfogden Befaling, først at lade mig lære Landets Sprog, og derpaa at skikke mig til Hoffet. Jeg fik altsaa en Sprogmester, ved hvis Underviisning jeg i en Tid af et halvt Aar bragte det saavidt, at jeg temmelig færdigen kunde snakke med Indbyggerne. Saasnart jeg havde lært de første Grunde i Sproget, kom atter en Befaling fra Hoffet, at man skulde gaae videre med min Underviisning, og indsætte mig i Byens Seminarium, hvis **Karrati** eller Overhørere skulde undersøge mine Sjælekræfter, og bedømme, i hvilken Videnskab jeg gav det bedste Haab til Fremgang. Alle disse Befalinger bleve paa det omhyggeligste fulgte. I den Tid, jeg opholdt mig ved Seminariet, sørgede man ikke mindre for mit Legems end for min Sjæls Dannelse, og i Besynderlighed gjorde man sig megen Umage for at faae mig til at ligne et Træ saa meget, som muligt, til hvilken Ende de heftede forlorne Grene til min Krop saa net, at det var en Lyst at see det.

Min Vert underholdt mig imidlertid hver Aften, naar jeg kom hjem fra Seminariet, med adskillige Samtaler, hvori han spurgte mig om alle Slags Ting. Han hørte mig med inderlig Fornøielse fortælle, hvad der var mødt mig paa min Nedreise; men Intet forundrede ham mere end min Beskrivelse over vor Jordklode, og den af utallige Stjerner vrimlende umaalelige Himmel, som omgiver den. Alt dette hørte han med yderste Begjer-

lighed og Opmærksomhed; men han blev ganske flau, da jeg fortalte ham, at Træerne hjemme hos os vare livløse, ubevægelige og rodfæstede i Jorden, og var nær bleven rasende, da jeg forsikkrede ham, at vi brugte den Maneer hos os, at fælde Træer, for at varme vore Kakkelovne og koge vor Mad ved dem. Ikke destomindre, da han alvorlig havde overtænkt Tingen, sagtnedes hans Vrede lidt efter lidt, og, i det han strakte alle de Grene, han havde, som beløb sig til fem, op mod Himmelen, priste han Skaberens forunderlige Domme, hvis mange skjulte Hensigter ingen Dødelig kjender, og hørte rolig og opmærksom paa hvad jeg videre fortalte. Hans Kone, som hindindtil bestandig havde skyet min Nærværelse, forsonede sig med mig igjen, da hun fik den rette Aarsag at vide, hvi jeg var bleven bragt for Retten, og aflagde al Mistanke til mig, da hun hørte, jeg i min Uskyldighed havde ladet mig bedrage ved Skikkelsen af et Træ, som man i vore Lande uden Omstændighed klavrer op i. Men, for ikke at løbe Fare for, i denne nye Fortrolighed at oprive det nyslægte Saar, og derved atter tabe hendes Yndest, tog jeg mig alligevel i Agt for, aldrig at tale med hende, uden naar hendes Mand var tilstede, og med hans Tilladelse.

Tredie Capitel.

Beskrivelse over Byen Keba.

I denne min Underviisningstid førte min Vert mig ofte omkring i Byen, for at vise mig Alt, hvad der var sjeldent og mærkværdigt. Vi spadserede rundt omkring med hinanden uden Hinder, og, hvad jeg meest undrede mig over, uden mindste Tilløb af Pøbelen. Det gaaer ganske anderledes til hos os, som man veed, hvor ved enhver Ubetydelighed, som man ikke netop seer hver anden Dag, Folk stimler sammen i Tusindtal, for at mætte deres Nysgjerrighed. Men denne Planets Indbyggere synes, tværtimod os, nok saa godt om gamle Vigtigheder, som om nye Snurrepiberier.

Keba, saa hed denne By, er den næststørste Stad i Fyr-

stendømmet Potu. Dens Indbyggere udmærke sig ved saa megen Alvorlighed og Sindighed, at man kunde tage hver af dens Borgere for en Raadsherre. Alderdom er især her i største Anseelse; paa intet Sted i Verden ere gamle Folk mere agtede og ærede; deres Meninger, ja deres blotte Vink ere Ungdommen hellige. Jeg undrede mig derfor saa meget desmere over, at et saa sædeligt og sindigt Folk kunde finde Smag i Legekampe, Skuespil og andre slige theatralske Forlystelser, der syntes mig at stride aldeles mod deres medfødte Alvorlighed. Min Vert, som mærkede denne min Forundring, stræbte at tilintetgjøre den. Vi har, sagde han, i hele dette Fyrstendømme den Skik, at afverle med alvorlige Forretninger og morende Forlystelser:

Vi efter øvet Pligt til skyldfri Moerskab tye,
For med fornyet Kraft at øve hiin paany.

Thi mellem andre ypperlige Indretninger i dette Land har man givet Indvaanerne Tilladelse at nyde alle Slags uskyldige Fornøielser, hvorved man troer, at Sjælen styrkes og gjøres beqvemmere til trættende Forretninger, ikke at tale om, at slige med Maade nydte Forlystelser forjage Tungsindighed, der ikke sjelden er Moder til Oprør og andre fortvivlede Foretagender. Af denne Aarsag pleiede de efter deres alvorlige Forretninger at adsprede sig ved Skuespil, eller anden Moerskab, dog paa saadan en Maade, at Alvorligheden aldrig udartede til Barskhed, eller Munterheden til Raadhed. Saa fornøiet, som jeg var med dette, saa ærgerlig blev jeg, da jeg hørte, at de regnede Disputatser iblandt deres theatralske Lege. Paa visse bestemte Tider om Aaret, efterat man havde gjort Veddemaal, og udsat en vis Præmie for den, som vandt, gik de to, som skulde disputere, ud for Haanden, eller rettere Munden med hinanden, ligesom andre Barere, og bleve sammenhidsede omtrent paa samme Maade, som Haner eller andre stridbare Dyr hos os. I Almindelighed var det Mode blandt de Rige der, at de opklækkede slige Disputatorer, ligesom man her paa Jorden opklækker Jagthunde, og lode dem oplære i Disputere-Konsten eller Dialectiken, for at give dem den Færdighed i Munden, som udfordredes til disse aarlige bestemte Kampe. Paa denne Maade havde en vis riig Borger der i Byen, hvis Navn var Henokki, samlet sig store Rigdomme, og vundet ved den Disputators Seire, han underholdt, i en Tid af tre Aar en Sum af fire Tusinde Rikatu. Adskillige Andre, som ligeledes

skrabede Penge sammen paa denne Maade, havde af og til budt ham uhyre Summer for denne Disputator; men han havde hidindtil ikke kunnet overtales til at skille sig ved et Liggendefæ, der aarlig indbragte ham saa betydelige Indkomster. Personen, der handledes om, havde en umaneerlig flydende Tunge, kunde rive Alting ned og bygge Alting op igjen, gjøre krumt til lige og firkantet til rundt, som ingen Ting, var en Haarkløver paa en Hals, og slog om sig med Syllogismer og dialectiske Kroglove, saa vældigen, at Larmen af hans Distingveren, Subsumeren og Limiteren bragte alle hans Opponentere til at tie som Fiske. Jeg var et Par Gange med inderlig Sjæls Græmmelse Tilskuer ved disse Skuespil; thi det forekom mig baade usømmeligt og ugudeligt at forvandle saa hellige og ærværdige Øvelser som disse, der ere en Prydelse for vore Universiteter, til Theaterspil, og, da det faldt mig ind, at jeg selv tre Gange havde disputeret offentlig med største Berømmelse, kunde jeg neppe bare mig for at græde af Ærgrelse. Imidlertid var det dog ikke nær saa meget Handlingen i sig selv, som Maaden den skete paa, der forargede mig; thi man leiede ved slige Leiligheder visse Sammenhidsere, der kaldtes Kabalki, som, naar de mærkede Disputatorernes Hidsighed sagtnedes, stak dem i Siden med et Slags Syle, for at muntre dem og bringe dem paany i Hede. Jeg forbigaaer adskilligt Andet i denne Anledning, som jeg rødmer ved at tænke paa, og som jeg ikke kunde andet end fordømme hos et saa oplyst Folk som dette.

Foruden disse Disputatorer, som man spøgviis kaldte Masbakki eller Slagsbrødre, holdt man adskillige andre fireføddede, saavel vilde som tamme Dyr, og en Deel Rovfugle, hvilke man for Penge ligeledes lod fægte med hinanden til Tilskuernes Fornøielse. Jeg spurgte min Vert, hvorledes det var muligt, at en saa skjønsom Nation kunde nedsætte slige ædle Øvelser, hvorved man skjærper Forstanden, opdager Sandheden, og lærer at tale med Lethed, til Spilfægtninger. Han svarede mig, at i de barbariske Tider havde disse Øvelser været i stor Agt; men, da Erfarenhed langt om længe lærte, at de meget mere tjente til at skjule Sandheden, gjøre Ungdommen kaad, opvække Uroligheder og skade nyttigere Videnskaber, havde Academiet forvandlet dem til Skuespil; og Udfaldet havde viist, at de Studerende bragte det meget videre i Lærdom ved stille Læsning og rolig

Overtænken. Dette Svar, skjøndt det syntes artigt nok, tilfredsstillede mig alligevel slet ikke.

I denne By var for Resten et Gymnasium eller Academie, hvori de boglige Konster lærtes med megen Alvorlighed og Sømmelighed. Min Vert førte mig op paa denne Høiskoles Auditorium en vis høitidelig Dag, da der blev creeret en Madik eller Lærer i Philosophien. Denne Handling gik for sig uden mindste Ceremonie, undtagen forsaavidt at Candidaten holdt en net og grundig Tale over en vis physisk Opgave, hvorpaa han af Academiets Forstandere blev indskreven i deres Tal, der have Tilladelse til at lære offentlig. Da min Vert spurgte mig, efterat vi vare komne hjem, hvorledes denne Promotion anstod mig, svarede jeg ham, at den forekom mig altfor tør og mager i Forhold til vores. Jeg fortalte ham, at Magistrene og Doctorerne hos os maatte disputere, før de bleve creerede, ved hvilken Efterretning han trak forskrækkeligt paa Næsen. Han spurgte mig med et Slags Spodskhed om disse Disputatsers Beskaffenhed, hvad Maade de bleve holdte paa, og hvori de afvege fra de hos dem brugelige. Jeg sagde ham, at de handlede i Almindelighed om lærde og vigtige Materier, især saadanne, som angik Sæderne, Sproget og Klædedragten hos to gamle Nationer, der i forrige Tider havde fornemmelig blomstret i Europa. Jeg forsikkrede ham, at jeg selv i tre meget lærde Disputatser havde sagt Alt, hvad der kunde siges, om disse to gamle Nationers Tøfler. Ved at høre dette, faldt han i Latter, og skoggerloe saa høit, at det gjenløb i hele Huset. Hans Kone, som hørte denne Latter, kom løbende af alle Kræfter ind til os, nysgjerrig efterat vide hvad der havde foraarsaget den; men jeg var bleven saa opbragt derover, at jeg ikke værdigede at svare hende; thi hvo kan udholde at høre saa vigtige og alvorlige Ting optages med Latter? Hendes Mand forklarede hende, hvori Tingen stak, og hun loe, til min inderlige Græmmelse, ligesaa høit som han derover.

Det varede ikke længe, før denne Historie var udspredt over hele Byen, hvor den gav Stof til uophørlige Spotteglоser. Iblandt Andre var der en vis Raadmands Kone, som var af Naturen meget lattermild, der, ved at høre den, faldt i saa stærk en Latter, at hun nær havde revnet; og da hun nogen Tid efter døde af en Feber, mumlede man overalt om, at denne umaadelige Latter, ved at angribe hendes Lunge, var bleven, som man

sliger, Pinden til hendes Liigkiste. Denne Folkesnak var imidlertid kun en løs Formodning; thi i Grunden vidste man ikke, hvoraf hun var død. Det var for Resten en ypperlig Kone og en strap Huusholderske; thi hun havde ikke mindre end syv Grene, der er et usædvanligt Antal hos dette Kjøn, hvorfor og alle skikkelige Træer toge sig hendes Død meget nær. Hun blev begravet om Natten, udenfor Byens Mure, i de samme Klæder, som hun havde havt paa, da hun døde; thi det er her forbudet ved en Lov, at Ingen maa begraves inden i Byen, da man troer, at Luften fordærves ved Ligenes Uddunstninger. Ligeledes er det forbudet at klæde Ligene med kostbar Pynt, og udføre dem med prægtige Sørgeskarer, da de alligevel strax efter blive Føde for Ormene. Med alle disse Indretninger var jeg ret vel fornøiet. De pleie og at holde Sørgetaler og Liigprædikener; men de bestaae kun i blotte Opmuntringer for Tilhørerne til at leve dydig, og Formaninger til at have deres Dødelighed stedse for Øie. Der ere ved slige Leiligheder anordnede Censorer, som maae mærke paa, hvorvidt den Dødes Fortjenester enten mindes med større eller mindre Roes, end Sandheden fordrer. Da der tillige er lagt Straf paa dem, som overdrive eller digte Berømmelser, finder man ingensteds sparsommere Lovtalere end her i Potu. Da jeg kort efter selv var Tilhører af en saadan Sørgetale, spurgte jeg min Vert om den afdøde Helts Stand og Kaar, hvis Minde saa høitideligen blev æret. Han svarede mig, at det var en Bonde, som i et Ærinde til Byen var pludselig død underveis. Havde de underjordiske Folk tilforn beleet mig, saa beloe jeg nu paa min Viis dem igjen med Skoggerlatter, og gjengjældte deres Spydighed mod os Europæer med Cølns Vægt ved denne Leilighed. „En Bonde?“ raabte jeg, „hvorfor blive ikke ogsaa Stude og Tyre, Bøndernes Staldbrødre og Medarbeidere, ligeledes roste fra de offentlige Talesteder? Da de have samme Forretninger, kunde de give lige Stof til Liigprædikener.“ Men min Vert bad mig holde Maade med min Latter, og underrettede mig om, at Agerdyrkerne vare i største Agt her for deres nyttige og vigtige Beskjæftigelsers Skyld, og at ingen Stand holdtes for ædlere i dette Land end Bondestanden; hvorfor og enhver stræbsom Bonde og retskaffen Huusfader blev hilset af Kjøbstadfolk med de Æresnavne: Nærer og Beskytter. Heraf kom og den Skik, at Bønderne i Begyndelsen af Høsten eller i Palme-

Maaneden, naar de kom til Staden med en stor Mængde Vogne, belæssede med Levnetsmidler, bleve modtagne udenfor Porten af Stadens Øvrighed, og under Klang af Basuner og Cymbler i Fryds Triumph indførte i Byen. Hvor studsede jeg ved denne Fortælling, især da jeg tænkte tilbage paa Bøndernes Skjebne hos os, der sukke under en forhaanet Trældom, og hvis Beskjæftigelser agtes ringe og foragtelige imod dem, som Overdaadighed og Vellyst har indført, f. Ex. Kokkes, Posteibageres, Conditorers, Haarskjæreres, Dandsemesteres og utallige Andres. Dette fortalte jeg vel nogen Tid efter min Vert; men under Paalæg af den ubrydeligste Taushed, af Frygt før at bibringe de underjordiske Folk altfor slette Tanker om de overjordiske. Han lovede mig, at aldrig noget Træ skulde faae det af hans Mund at vide, og førte mig op paa Auditorium, hvor der skulde holdes en Sørgetale. Jeg maa oprigtigen tilstaae, at jeg aldrig har hørt Noget saa grundigt, sandhedsfuldt eller frit fra alt Slags Hyklen, i slig Anledning, som denne Tale, der syntes mig et Mønster, hvorefter alle Liigprædikener burde indrettes. Taleren gav først en Afridsning af den Afdødes Dyder, opregnede siden hans Laster og Skrøbeligheder, og endte med en Paamindelse til Tilhørerne, at tage sig iagt for disse.

Da vi gik hjem fra Auditorium, mødte vi en Misdæder, som blev ført imellem tre Vægtere. Han havde nylig efter Overdommerens Kjendelse udstaaet Armstraffen (saa kalde de den omtalte Aareladen) og blev nu bragt til Byens almindelige Hospital. Jeg spurgte, hvori hans Forbrydelse bestod, og man svarede mig, at han offentlig havde afhandlet Guds Væsen og Egenskaber, hvilket var aldeles forbuden i disse Lande, hvor slige utidige Afhandlinger bleve holdte for saa dumdristige, at man ikke troede de kunde fødes uden i forvirrede Hjerner. Man har derfor den Skik her, at sætte slige spidsfindige Disputatorer, efterat man først har aareladt dem, i Daarekisten eller Rasphuset, indtil de faae deres sunde Forstand igjen. Jeg tænkte ved mig selv: Himmel og Jord! hvorledes vilde det gaae her med vore Theologer, som klamres hveranden Dag om Guddommens Egenskaber og Beskaffenheder, om Aandernes Natur og andre saadanne skjulte Hemmeligheder? Hvorledes vilde det gaae med vore metaphysiske Lærde, der, stolte af deres transcendentalske Fremgrandskninger, troe, langt over andre Folks Begreb, at nærme sig Guddommens

Alvidenhed? Sandelig, jeg frygter, at de her istedetfor Recensent-Roes og Doctorhatte, hvormed man kroner dem hos os, vilde bane sig Veien til Hospitalet eller Rasphuset.

Disse og mange andre ligesaa urimelige Ting lagde jeg Mærke til i den Tid, jeg opholdt mig ved Seminariet. Endelig kom den af Fyrsten bestemte Tid, da jeg, forsynet med Lærernes Vidnesbyrd, skulde sendes herfra til Hoffet. Jeg gjorde mig sikker Regning paa den meest glimrende Roes og de varmeste Anbefalinger, grundende dette Haab deels paa min egen Dygtighed, da jeg meget tidligere, end jeg ventede, havde lært det underjordiske Sprog, deels paa min Verts Venskab, og deels paa mine Dommeres udraabte Oprigtighed. Endeligen overbragte man mig mit Testimonium. Ved at aabne det, zittrede jeg af Glæde, begjerlig efter at læse mine egne Berømmelser, og deraf at gjette mig til min Lykke. Men hvor opbragt og fortvivlet blev jeg, da jeg havde læst det. Det lød saaledes:

„I Følge Deres Durchlauchtigheds Befaling affende vi hermed nærværende Dyr, som for nogen Tid siden er nedbragt til os fra en anden Klode, og kalder sig Menneske. Vi have med omhyggelig Flid underviist samme i vor Realskole, og, efter saa nøie som muligt at have undersøgt dets Forstand og Opførsel, have vi befundet det meget letnemt og lærvilligt, men af en saa skjæv og jammerlig Skjønsomhed, at det, formedelst sit altfor hastige Begreb, neppe kan regnes i Classe med fornuftige Skabninger, end sige betroes til noget vigtigt Embede. Da det imidlertid er langt hurtigere paa Fødderne end nogen anden af dette Lands Indvaanere, kunde det være overmaade vel skikket til Hof-Løber. Skrevet i Torne-Maaneden, paa vort Seminarium i Keba, af Deres Durchlauchtigheds ydmygste Tjenere.

Nehek. Joktan. Rapasi. Kilak."

Jeg gik grædende herover til min Vert, bønfaldt ham med Taarer i Øinene, om at udvirke ved sin Anseelse et mildere Vidnesbyrd af Karatterne, og bad ham vise dem mit Testimonium fra Kjøbenhavns Academie, hvori jeg blev fremstillet som en meget ypperlig og udmærket Student. Han indvendte mig, at dette Testimonium kunde være godt nok oppe hos os, hvor man maaskee saae mere paa Skyggen end Legemet, og mere paa

Barken end Marven; men hos dem, hvor man saae paa Kjærnen af Tingene, var det af ingen Værdi. Han raadede mig for Resten at bære min Skjebne med Taalmodighed, især da mit Skudsmaal hverken kunde forkastes, eller forandres, eftersom det agtedes her for een af de største Forbrydelser, at rose Nogen for Dyder, som han ikke besad. For imidlertid at gyde nogen Balsam i mit Saar, og trøste mig saa godt han kunde, sagde han mig følgende mærkelige Ord, hvis Sandheds hele Vægt mit Hjerte følte.

Tragt aldrig efter det, den blinde Pøbel troer
At skabe Fryd hos den, som Dumhed kalder stor,
  Hvis Glimmer Dumhed blot kan ønske og misunde!
Af ofte Viisdom En saae hvirvlet op
Til Magtens høie Bølges svimle Top,
  For, Skibet liig i Storm, at gaae tilgrunde.
Tidt sank, beladt med Titler og med Guld,
  Den, som gled ellers sikker gjennem Livet;
At bære dette Jordens tunge Muld
  Blev meget faa blandt Dødelige givet.
De stræbe, jage, svede hist og her,
  For Skat til Skat, og Rang til Rang at klynge;
  Omsider kneiser den optaarnte Dynge,
Liig Pyramiden omvendt, Skyen nær,
For i det næste Nu at styrte brat omkuld,
Og knuse Dyngeren i hans tilbedte Muld.

Han lagde til, at man med middelmaadig Lykke i en lavere Stand ikke havde sligt et Fald at frygte. Mit Testimonium fra Karatterne paastod han at være, som det burde, og at disse grandtseende og retskafne Dommere, der aldrig lode sig bestikke ved Gaver, eller skrække ved Trusler til at vige mindste Fodbred fra Sandheden, ikke heller heri kunde mistænkes for Partiskhed. Han sagde mig endog omsider reent ud, at han selv for længe siden havde lagt Mærke til min svage Dømmekraft, og at han strax af mit hurtige Begreb og frugtbare Hukommelse havde sluttet sig til, at jeg ikke var oplagt til at gjøre store Spring, men tværtimod ved min elendige Skjønsomhed aldeles udygtig til ethvert betydeligt Embede. Han lagde til, at han havde gjort den Opdagelse, ved at høre mine Fortællinger om Europæerne, at mit Fødeland maatte være

Et meget usundt Land, som skjult i Taage laae,
Og hvor i Taagen man kun lutter Narre saae.

Han forsikkrede mig i Øvrigt paa den høfligste Maade om sit Venskab, og raadede mig, uden Ophold at gjøre mig færdig til Reisen.

Jeg fulgte denne meget fornuftige Mands Raad, saameget mere, da Nødvendigheden udkrævede det, og det syntes mig en Dumdristighed at sætte sig imod Fyrstens Befaling. Jeg begav mig altsaa paa Reisen i Selskab med en Deel Smaatræer, som tilligemed mig vare gjorte færdige fra Seminariet, og i samme Hensigt, som jeg, bleve sendte til Hovedstaden. Vor Veileder var en gammel Karatti, eller Opsynsmand, der reed paa en Stud, fordi han af Alderdom ikke længer kunde gaae. At age er overalt her noget ganske usædvanligt; det er kun udlevede Oldinge og Syge, som nyde denne Beqvemmelighed, endskjøndt Indbyggerne her vare langt meer at undskylde, om de lode sig kjøre, end vi, da de flytte sig med saamegen Vanskelighed og Langsomhed.

Det falder mig herved ind, med hvilken Latter de underjordiske Folk hørte paa den Beskrivelse, jeg engang gjorde dem over Kjøretøiet hernede: vore Forspænd, Kurvevogne og disse store Æsker, hvori vi pakkes ind som Bylter, for at føres rundt om i Byen, især da jeg fortalte dem, at hos os den ene Nabo ikke kunde besøge den anden, uden at indsluttes i en saadan Æske eller Karre, og saaledes af to modige stridbare Dyr slæbes igjennem Gader og Stræder.

Formedelst disse fornuftige Træers langsomme Gang maatte vi tilbringe to Dage paa Veien, inden vi kom til Hovedstaden, uagtet den ligger neppe fire Miil fra Keba. Havde jeg gaaet alene, havde jeg magelig kunnet gjort denne Reise paa een Dag.

Saameget som det fornøiede mig at være uden Sammenligning raskere til Fods end de Underjordiske, saameget græmmede det mig paa den anden Side, at denne Legems-Fuldkommenhed skulde skaffe mig et saa ringe og foragteligt Embede. „Jeg vilde ønske“, sagde jeg, „at jeg var ligesaa plump til Beens, som dette Lands Indvaanere, for ved denne Feil at undgaae den slaviske og nedrige Betjening, man har bestemt mig.“ „Siig ikke det“, sagde vor Veileder, der hørte mig; „dersom Naturen ikke ved dette legemlige Fortrin paa en Maade havde erstattet din Sjæls Mangler, havde vi alle maattet ansee dig som en aldeles unyttig Byrde for Jorden; thi, formedelst dit utidig hurtige Begreb, seer du

alene Skallen af en Ting, uden at opdage Kjærnen, og, da du har kun to Grene, staaer du dybt under alle Underjordiske i Beqvemhed til Haandarbeide, af hvad Slags det og kunde være." Da jeg hørte dette, takkede jeg Gud for mine lange Been, eftersom jeg uden dem neppe var bleven regnet iblandt fornuftige Skabninger.

Paa hele Veien lagde jeg med Forundring Mærke til, at ingen af Indbyggerne, da vi gik forbi, blev staaende, for at see paa os, end sige forlod sit Arbeide, for at betragte et Syn, som man alligevel ikke saae hver Dag — saa ganske henvendte vare de til deres Forretninger. Men, saasnart Dagen var til Ende, og Enhver havde forrettet Sit, forlystede de sig med alle Slags Lege, med Øvrighedens Tilladelse, der holdt for, at slig uskyldig Spøg styrkede baade Sjæl og Legeme, ligesaavel som Mad og Drikke. Af denne og andre Aarsager var Reisen mig overmaade behagelig. Landet havde overalt det meest fortryllende Udseende. Man forestille sig et Amphitheater saa skjønt, som Naturen ene kan danne det. I de Egne, hvor Naturen selv havde været mindre gavmild, var Alting erstattet ved Indbyggernes Konst og Flid. Øvrigheden udsatte til den Ende opmuntrende Belønninger for dem, som opdyrkede, forbedrede og prydede deres landlige Eiendomme, og den, som forsømte sin Jord, blev dømt fra sin Borgerret. Vi kom igjennem adskillige smukke Landsbyer, der, eftersom de ikke laae meget langt fra hinanden, syntes at udgjøre een eneste stor By. Overalt saae man lige Nethed og Orden. Ikke destomindre bleve vi paa Veien temmelig ofte antastede af en Deel vilde Abekatte, der løb hist og her omkring, og i Særdeleshed sprang altid til og nappede mig, som de for Skabningens Skyld toge for een af deres Kammerater. Jeg kunde ikke undertrykke min Fortrydelse og Vrede herover, især da jeg saae, at denne Spøg gav Træerne Stof til Latter paa min Bekostning; thi jeg blev ført til Hoffet, efter Fyrstens Befaling, i samme Dragt, som jeg havde paa, da jeg kom ned paa Planeten, og med Baadshagen i den høire Haand, at han kunde see hvordan Folk vare klædte paa vor Klode, og i hvilken Prydelse jeg var dumpet derned. Jeg ansaae det for en Lykke, at jeg havde faaet denne Baadshage med; thi den syntes at komme mig ret vel tilpas, for at bortjage de næsvise Abekatte, der i Skoktetal stimlede til mig; men det hjalp ikke meget, thi jo flere jeg

drev paa Flugten med den, jo flere kom der igjen, saa at jeg paa den hele Vei hver Minut maatte holde mig færdig til Feltslag.

Fjerde Capitel.

Det fyrstelige Hof i Potu.

Endelig kom vi til Residentsstaden Potu. Det er en særdeles prægtig og anseelig By. Husene der ere høiere, og Gaderne bredere og beqvemmere end i Keba. Det første Torv, vi kom til, var fuldt af en stor Mængde Handlende, og rundt omkring omgivet af Konstneres og Haandværkeres Boder. Jeg studsede ved at see en Misdæder med en Strikke om Halsen, staaende midt paa Pladsen, omringet af en stor Mængde meget alvorlige Træer, der saae ud som en Kreds af Raadsherrer. Da jeg spurgte, hvad dette betydede, og hvad denne Synder havde gjort, for at blive hængt, tværtimod Skik og Brug, siden ingen Forbrydelse i disse Lande straffes paa Livet, svarede man mig, at det var en Projectmager, der havde raadet til at afskaffe en vis gammel Sædvane. De Omkringstaaende vare Raadsherrer og andre Lovkyndige, der, som sædvanligen, skulde undersøge det nye Paafund; og, dersom dette befandtes vel udtænkt og nyttigt for Staten, skulde Synderen ikke alene frikjendes, men belønnes; opdagede man derimod, at det var Landet skadeligt, eller at Projectmageren havde havt egen Fordeel til Hensigt med denne Forandring, skulde han strax, som en Statsforstyrrer, opklynges. Denne Fremgangsmaade har den Virkning, at meget Faa vove nye Forslag, og at man er særdeles varlig med at raade til en og anden Lovs Afskaffelse, med mindre Statens Fordeel derved er saa tydelig, at man ikke kan tvivle om et lykkeligt Udfald. De Underjordiske holde overalt særdeles meget over gamle Love, og Forfædrenes Indretninger ere dem i Almindelighed meget hellige, eftersom de troe, at Staten, ved de evige Forandringer efter hver Andens Infald, nødvendig maa svækkes. Hillemænd! tænkte jeg ved mig selv, hvorledes vilde det gaae her med vor Klodes Projectmagere, der, under Skin af det Almindeliges Tarv og Lan-

dets Bedste, hver anden Dag pønse paa nye Forordninger til deres egen Fordeel?

Vi bleve omsider indførte i et meget stort Huus, hvor man modtager alle dem, som sendes til Hovedstaden fra samtlige Seminarier i Riget. Herfra bleve vi atter udførte, for at stilles for Fyrsten. Vor Anfører, eller Karatti, bød os imidlertid at vente her, medens han gik bort og meldte os; men neppe var han borte, før en usædvanlig høi Lyd, som Lyden af et Seiersskrig, døvede vore Ører, og et Øieblik derpaa gjenlød Alarmen af Trommer og Basuner i hele Bygningen. Vi bleve bestyrtsede ved denne Larm, løb ud, og saae et Træ fremtrine, med en Blomsterkrands paa Hovedet, fulgt af et prægtigt Følge; og opdagede snart, at det netop var den samme Borger, som vi nylig havde seet paa Torvet med Strikke om Halsen.

Den Forordning, han med Livsfare havde foreslaaet, var bleven bifaldet og antaget, og derfor førte man ham nu i Triumph gjennem Byen. Men paa hvad Grund han havde raadet til at afskaffe den gamle Lov, kom jeg ikke efter, og kunde jeg paa ingen Maade siden faae at vide, formedelst dette Folks Taushed, der gjør, at de allermindste Ting, der forhandles i Raadet og angaae Statens Bestyrelse, bestandigen blive Hemmeligheder for Almuen. Det gaaer hermed ganske anderledes til hos os, som man veed, hvor Statsplaner og Raadslutninger Dagen efter fortælles, gjennemgaaes og bedømmes i alle Kroer og Kaffehuse.

Efter en Times Forløb kom vor Karatti tilbage, og gav os alle Befaling at følge sig, som vi strax adløde. Paa Veien kom os hist og her endeel Smaatræer imøde, med smaa trykte Historier om alle Slags mærkværdige Ting, som de holdt tilfals. Iblandt dette Krimskrams fik jeg hændelsesviis Øie paa en lille Piece, der havde følgende Titel: *Sandfærdig Beretning om et ganske nyt og usædvanligt Luftsyn eller flyvende Drage, som i Fjor lod sig see paa Himmelen.* Jeg saae mig her stukken i Kobber, saadan som jeg væltedes om Planeten, med Baadshagen i Haanden, og slæbende Rebet efter mig. Med megen Umage holdt jeg mig fra at lee høit ved denne Leilighed, og sagde hemmelig ved mig selv:

Forunderlige Syn! uhørte Reisfærd!
En bedre Gravstif vàr din Herlighed dog værd!

Jeg kjøbte imidlertid Bogen for tre Kilak, der omtrent er det samme som fire Skilling i vore Penge, undertvang min Latter, og gik ganske taus op til Slottet. Det udmærkede sig mere ved Konst og Nethed, end ved overdaadig Pragt og Glimmer. Jeg saae meget faa Hofbetjente eller Opvartere; thi Fyrsten elsker Tarvelighed, og er en afsagt Fiende af alt Overflødigt. Man har langtfra heller ikke her saa mange Tjenere nødig, som ved vore Hoffer; thi saa mange Grene, saa mange Arme har ethvert Træ, og altsaa kan alt Haandarbeide, Opvartning og Huusgjerning forrettes her i tredie eller fjerde Delen af den Tid, det medtager hos os.

Det var Middag, da vi kom op paa Slottet. Da Hans Fyrstelige Durchlauchtighed ønskede at tale med mig afsides fra de Andre, før han gik til Taffels, blev jeg ene ført ind i Spisesalen. Denne Fyrste forener Venlighed med Alvorlighed i en beundringsværdig Grad. Hans Munterhed og Mildhed er ham saa naturlig, at ingen Bekymring kan formørke hans blide Udseende. Saasnart jeg saae ham, faldt jeg paa Knæe, hvorover alle Omkringstaaende meget syntes at forundre sig. Han spurgte mig selv, hvi jeg gjorde dette? og, da jeg sagde ham Aarsagen, bød han mig staae op igjen, sigende, at slig en Dyrkelse tilkom alene Guddommen, og at Lydighed, Arbeide og Flittighed vare de eneste Veie til hans Yndest. Da jeg havde reist mig, gjorde han mig adskillige Spørgsmaal, hvordan jeg var kommen ned, hvad der var Aarsag til min Reise, hvad jeg hed, og hvor jeg var født. Jeg svarede ham:

Mit Navn er Klim; en meget større Klode,
  Her oven over, er mit Fødested;
Jeg hid ei gik, ei seiled', eller roede,
  Men dumped' hov'dkulds gjennem Luften ned.

Han spurgte mig videre, hvad der var mødt mig paa min Reise, og ønskede at vide Noget om vor Klodes Sæder og Skikke. Jeg udbredte mig herpaa med megen Varme over Menneskenes Vid og Dyder, fine Sæder, Levemaade og andre Ting, hvoraf det menneskelige Kjøn især pleier at bryste sig. Men han blev ganske kold ved denne Fortælling, og gabede ved adskillige Ting, som efter min Formening allermeest burde have opvakt hans Beundring. Ak! tænkte jeg, hvor forskjellig er dog ikke de Dødeliges Smag! hvad der meest fortryller os, opvækker disses Ækkel.

Det, der af Alting meest syntes at skurre i hans fyrstelige Ører, var hvad jeg sagde ham om vor Maade at føre Sager paa for Retten, om vore Sagføreres Veltalenhed, og vore Dommeres Hurtighed i at afsige Domme. Jeg forsøgte at sætte ham dette i bedre Lys; men han afbrød mig, og gik til noget Andet, spørgende mig tilsidst om vor Religion og Kirkeforfatning. Jeg sagde ham kortelig alle vore Troes-Artikler. Medens jeg læste disse for ham, forsvandt lidt efter lidt Rynkerne paa hans Næse; han tilstod, at han villigen kunde underskrive enhver af dem; og undrede alene paa, at Folk uden Skjønsomhed kunde have saa sunde og rigtige Begreber om Gud og hans Dyrkelse. Men, da han strax derpaa hørte, at de Christne vare deelte i utallige Secter, og formedelst denne Forskjellighed i Troen ikke sjelden forfulgte og myrdede hinanden, sagde han: „Hos os har man og forskjellige ulige Meninger om de Ting, der henhøre til Gudsdyrkelsen; men den Ene forfølger derfor ikke den Anden. Thi enhver Forfølgelse for Tanker og Meninger, eller Vildfarelser, der have deres Grund alene i Begrebernes Forskjellighed, har ikke sin Oprindelse af Andet end Stolthed, da den Ene bilder sig daarligen ind, at see dybere i Tingen end den Anden — en Stolthed, der neppe kan være behagelig for Gud, som elsker Beskedenhed og Ydmyghed. Vi straffe her Ingen, der i sin Godtroenhed farer vild fra den almindelige Mening i speculativiske Ting, naar han ikke i det Praktiske afviger fra den offentlige Gudsdyrkelse, og heri følger jeg mine Forgængeres Exempel, der holdt det for grusomt, at paalægge fornuftige Skabningers Tænkekraft Lænker, og herske over Samvittigheder. Jeg iagttager omhyggelig den samme Regel i Ting, der angaae Regjeringen; det er mig ligemeget, om mine Undersaatter have ulige Meninger om min Skikkelse og Udseende, om min Levemaade, Huusholdning og andre slige Ting, naar de kun erkjende mig som deres retmæssige Bestyrer, hvis Anordninger de skylde Lydighed. I dette Tilfælde holder jeg dem alle for gode Borgere.“

„Durchlauchtigste Fyrste!“ svarede jeg, „dette kaldes hos os Syncretismus, og bliver i Besynderlighed af vore Lærde vældigen bestridt — —“ Jeg fik ikke Tid til at sige mere; thi han blev lidt stødt, gik pludselig bort, og befalede mig at bie til Taffelet var forbi.

Ved Bordet sadde Fyrsten, Fyrstinden og Prindsen, deres

Søn, med Kadok eller Storkantsleren. Denne Kadok havde ved sine fine Sæder og endnu finere Forstand tilvundet sig et særdedes berømmeligt Navn i Potu. I hele tyve Aar havde han i Raadet aldrig afsagt nogen Dom, som ikke af alle de Andre jo var bleven bifaldet. Han havde aldrig i de offentlige Sager gjort nogen Anordning, som ikke var bleven ubrydelig, og hans Udsagn vare bestandige Regler. Men hans Begreb var og saa langsomt, at han behøvede fjorten Dage til et Udkast af den allermindste Forordning. Ifald han altsaa var kommen ned paa vor Klode, hvor al Tøven faaer Navn af Uduelighed og Ladhed, vilde man have dømt ham aldeles ubrugbar til alle nogenlunde vigtige Forretninger. Men da han, naar han først havde fattet en Ting, indsaae den tilgrunde, og aldrig afgjorde Noget, førend efter den strengeste Undersøgelse, kunde man sige, at han gjorde meer end ti andre saakaldte store Genier, der øieblikkeligen i største Hast gjøre deres Forretninger færdige, og hvis Arbeider derfor, som oftest, maa rettes, forandres og files saalænge, at man tilsidst, naar deres Embedstid er udløbet, finder, at der rigtignok er Intet, som de jo har forsøgt, men heller Intet, som de har fuldbragt. Ved denne Leilighed erindrer jeg mig iblandt de skjønne Sindsprog ved Hoffet i Potu, som meget mærkeligt, at de lignede disse Folk, der altfor hurtigen give sig af med og afgjøre hvad det skal være, ved ørkesløse Spadseergængere, der snart gaae frem og snart tilbage paa den samme Vei, uden at komme videre.

Saasnart Deres Durchlauchtigheder havde sat sig til Taffels, kom en ottegrenet Jomfru ind med ligesaa mange Tallerkener og Fade, saa at hele Bordet i et Øieblik var dækket. Strax derpaa kom et andet Træ med otte Flasker, fyldte med alle Slags Most og andre Safter. Dette Træ havde ni Grene, og blev derfor anseet som den fortræffeligste Opvarter, man kunde ønske sig. Paa denne Maade forrettede to Opvartere mageligen det, som en heel Flok Tjenere neppe kan blive færdig med ved vore Hoffer. Man tog Retterne bort igjen med samme Behændighed, hvormed de bleve bragte paa Bordet. Maaltidet var tarveligt, men tillige net. Af de foresatte Retter spiste Fyrsten kun een eneste, der var meest efter hans Smag — tværtimod den Skik, som er brugelig blandt de Rige hos os, der ikke holde et Maaltid for at være noget, hvis der ikke kommer den ene prægtigere og lækkrere Ret paa Bordet efter den anden. Medens de spiste

underholdt de sig med adskillige Samtaler om Dyder, Laster og politiske Ting, saa at Legemets Nydelse frydredes med Sjælens. Man bragte ogsaa mig paa Bane; men for mit hurtige Begrebs Skyld troede man, der ikke kunde gjøres noget synderligt af mig.

Da man var mæt, og Bordet taget bort, befalede Fyrsten mig at forevise mit Testimonium. Da han havde gjennemlæst det, saae han paa mine Been: „Karatterne have dømt fuldkommen ret!“ sagde han — og befalede, at deres Raad skulde følges. Ved disse Ord blev jeg som truffen af Lynild, og udbrød i en Strøm af Taarer. Jeg bad, at man vilde gjennemsee min Stilebog, og haabede, naar man nøiere undersøgte mine Dyder og Sjælekræfter, at faae en langt mildere Dom. Den milde og yderst billige Fyrste blev slet ikke vred over dette uartige og usædvanlige Forlangende, men befalede den nærværende Karatti, at overhøre mig paany med mere Nøiagtighed. Medens dette varede, gik Fyrsten bort, for at gjennemlæse de Andres Testimonier. Min Karatti gav mig nye Spørgsmaal, og forelagde mig nye Opgaver; jeg besvarede dem, til hans store Forundring, med min sædvanlige Hurtighed. „Du fatter“, sagde han, „en Ting meget snart, men du indseer ikke Tingens Grund; og dine Svar bevise meget meer, at du har hurtig fattet end rigtig indseet Opgaven.“ Da Overhøringen var til Ende, gik han ind til Fyrsten, og kom tilbage med følgende Dom: at, da jeg havde handlet slet og uforsigtig i at kalde Karattis engang fældede Dom i Tvivl, havde jeg derved, i Følge den Straf, som paalægges dumdristige Bagvaskere i Lovens fjerde større Afsætnings tredie mindre (ved større og mindre Afsætninger, eller Skibal og Kibal, forstaaes Bøger og Capitler), fortjent at aarelades, efter gammel Skik og Brug, paa begge mine Grene eller Arme, og hensættes i Byens offentlige Fængsel. Lovens Ord i fjerde Bogs tredie Capitel, om Bagvaskelser, vare disse: Spik, antri, Flak, skak, mak, Tabu mihalak Silak. Men, endskjøndt Meningen af disse Ord var tydelig, som den klare Dag, og Lovens Hellighed ingen Undtagelse taalte, havde Hans Durchlauchtighed af besynderlig Naade besluttet at tilgive mig denne store Forbrydelse, deels i Hensigt til min Mangel paa Dømmekraft, og deels i Hensigt til min Uvidenhed i Loven, da man, uden at fornærme den, paa en Maade kunde eftergive en nys

ankommen Udlænding den for Andre uundgaaelige Straf. Endelig, for at give mig et desto større Beviis paa sin Yndest og Velvillighed, havde det behaget Hans Durchlauchtighed at give mig en Plads iblandt sine ordentlige Hof-Løbere, med hvilken Gunst jeg maatte for denne Gang være fornøiet.

Da denne Dom var mig forkyndt, lod man hente en Kiva eller Secretair, der skulde indføre mig tilligemed de øvrige nys Ankomne i Forfremmelses-Protokollen. Denne Secretair var en Mand af ypperlig udvortes Anseelse; thi han havde ikke mindre end elleve Grene, og kunde derfor paa eengang skrive elleve Breve med samme Lethed, hvormed vi skrive eet eneste. Hans Dømmekraft derimod var kun maadelig, hvorfor han heller ikke kunde stige høiere, men maatte blive gammel i det samme Embede, som han allerede i tredive Aar havde forrettet. Det var denne Mand, som jeg siden efter havde meest at gjøre med, og som jeg oftest maatte gjøre min Opvartning, da han reenskrev de Forordninger og Breve, jeg som Løber maatte bringe omkring i Landet. Jeg faldt tidt i Forundring over at see, med hvilken Færdighed han forrettede sin Gjerning, da han ikke sjelden skrev elleve Exemplarer paa eengang, og paa eengang satte ligesaa mange Segl paa. Af denne Aarsag holdtes det og i Familier for een af de lykkeligste Tildragelser, naar et Barn fødes med mange Grene. Barselkonerne sende derfor altid, efter en lykkelig Nedkomst, Efterretning omkring til deres Naboer og Bekjendte, om hvor mange Grene Barnet er kommen til Lyset med. Rygtet gik, at denne Secretairs Fader havde havt tolv Grene, og at hele denne Familie havde udmærket sig ved usædvanlig mange Grene. Saasnart jeg havde faaet min Bestalling, og var bleven ansat imellem de ordentlige Hof-Løbere, gik jeg i Seng; men, endskjøndt mine Lemmer vare meget trætte, gjorde jeg mig dog forgjeves Umage for at faae Søvn i mine Dine den meste Tid af Natten.

Den nedrige Betjening, jeg var fordømt til, svævede mig bestandig for Dine; det synes mig yderst uanstændigt og skammeligt for en Ministerii Candidatus og Baccalaureus i den store Verden, at fornedres til en ussel Løber i den lille. Jeg tilbragte den største Deel af Natten i disse bedrøvelige Betragtninger, og læste, og atter læste i min Fortvivlelse mit Testimonium fra Kjøbenhavns Academie, som jeg havde hos mig; thi, som jeg før har anmærket, Dag og Nat ere her næsten lige lyse. Udmattet

af disse Tanker og Bekymringer faldt jeg endelig i en dyb Søvn. I Søvne havde jeg adskillige Drømme. Det forekom mig, at jeg var kommen hjem, og fortalte løst og fast, om hvad der var hændet mig under Jorden; snart syntes det mig, at jeg seilede i Luften, og sloges med den glubske Rovfugl, der gav mig saa meget at bestille, at Stridens Heftighed forjog Søvnen. Men hvor forskrækket blev jeg, da jeg vaagnede, og fik Øie paa en usædvanlig stor Abe ved Siden af mig. Den havde listet sig ind ad Kammerdøren, som ikke omhyggelig nok var tillukket, og var krøbet op i Sengen. Dette uventede Særsyn indjog mig slig en Angest, at jeg med stærke Skrig, hvoraf hele Kammeret gjenlød, raabte om Hjælp. Nogle Smaatræer, som laae i andre Kamre i Nærheden af mit, vaagnede ved denne Alarm, kom ind, hjalp mig i Kampen mod den afskyelige Abe, og fik den endelig jaget paa Døren. Jeg hørte siden, at Fyrsten havde leet umaneerlig af denne Tildragelse. Men, for ikke oftere at sættes blot for denne Ubehagelighed, befalede han, at jeg strax skulde klædes paa Underjordisk, og prydes med Grene. De europæiske Klæder, som jeg var kommen ned i, bleve mig altsaa fratagne, og for deres Usædvanligheds Skyld ophængte paa Konstkammeret, med denne Overskrift:

Den overjordiske Skabnings Dragt.

Hillemænd! tænkte jeg ved denne Leilighed, hvad om Mester Jens Andersen, Skræderen i Bergen, der har syet disse Klæder, fik at vide, at hans Arbeider bleve forvarede imellem andre Sjeldenheder i det underjordiske Konstkammer? Han vilde sikkerligen bryste sig som en kalkunsk Hane, og slaae Spar-To baade til Borgemester og Byfoged.

Efter denne Hændelse fik jeg ikke Søvn i mine Øine hele Natten, indtil Solen stod op. Jeg stod op med den, og modtog min Løber-Bestalling.

Man gav mig strax utallige Ærinder; jeg maatte løbe omkring til store og smaa Stæder med Forordninger og aabne Breve; og, kort sagt, jeg var et reent Perpetuum Mobile. Ved disse Omflakninger studeerte jeg omhyggeligere denne Nations Charakteer, og opdagede hos de fleste Indbyggere en beundringsværdig Artighed og Levemaade, forenet med ligesaa megen Klogskab. Indvaanerne i Staden Maholki, som alle ere Torne, syntes mig alene at være mindre forfinede i Sæder og Videnskaber.

Enhver Provinds har sine særegne Træer eller Indbyggere, som man især bemærker paa Landet i Bondestanden, hvor alle ere indfødte; thi i de store Byer, og især i Hovedstaden, er en Sammenblanding af alle Slags Træer. Den Formodning, jeg havde gjort mig om disse Potuaneres Klogskab, bestyrkedes meer og meer, jo nøiere jeg lærte at kjende deres gode Egenskaber. De Love og Skikke, som meest havde stødt mig, fik efterhaanden, som jeg indsaae deres Billighed og Retfærdighed, mit fuldkomneste Bifald, og min ugrundede Foragt forvandledes til grundet Beundring. Det vilde være mig en let Sag, een for een at opregne de Ting og Sædvaner, som jeg ved løselig Skuen havde holdt for daarlige, men ved nøiere Betragtning fandt grundige og vise. Af tusinde vil jeg blot anføre eet eneste Exempel, der særdeles levende skildrer dette Folks Charakteer. En viis lærd Philolog ansøgte om Rectoratet i et af Fyrstendømmets offentlige Skoler. Hans Ansøgning var belagt med en Anbefaling fra Borgerne i Byen Nahami, der bevidnede, at Candidaten i samfulde fire Aar havde levet fredeligen med en løsagtig og utro Kone, og i al den Tid baaret sine Horn med Taalmodighed. Vidnesbyrdet lød omtrent saaledes:

„Saasom nærværende hæderlige og vellærde Mand, Joktan Hu, har af os været et Vidnesbyrd om sit Levnet og Opførsel begjerende, bevidne vi underskrevne Bosiddere i den Afdeling af Byen, som kaldes Posko, at samme Mand har i fire samfulde Aar levet i fredelig Stilhed med en utro Kone, baaret sine Horn med Taalmodighed, og viist saa megen Sagtmodighed i at taale dette Onde, at vi holde ham fuldkommen værdig til det ledige Rectorat, dersom iøvrigt hans Lærdom svarer til hans Opførsel.

Nahami, den tiende i Palme-Maaneden, Aar Tretusinde efter den store Oversvømmelse.“

Til dette Vidnesbyrd var føiet et Testimonium fra Seminariets Karatter, om hans Lærdom og Videnskaber, som syntes mig af større Betydenhed; thi hvad Fortjeneste en hornet Skolelærer har for andre Lærere, begriber jeg ikke. Meningen af hiint urimelige Vidnesbyrd var denne: Iblandt de Egenskaber, som en Lærer nødvendig maa besidde, er Sagtmodighed een af de vigtigste; thi, med mindre han er udrustet med Jern-Taalmodighed,

vil han, trods hele sin Forraad af Kundskaber, være meget uskikket til Skolelærer-Embedet, der maa forrettes uden Barskhed og Hidsighed, for ikke ved utidig Skjelden og Pryglen at gjøre de Unge haardnakkede. Da nu ingen umiskjendeligere Prøve paa Sagtmodighed kan gives, end den Standhaftighed, hvormed Candidaten havde baaret et saa betydeligt Huuskors, havde hans Naboer ikke taget i Betænkning, at anbefale ham paa denne Grund, for derved at sætte i Lys, hvad man kunde vente sig af en Skolelærer, der saa særdeles udmærkede sig heri blandt de andre.

Man fortalte, at Fyrsten nær var død af Latter over denne besynderlige Anbefaling, men at han alligevel, da han ved Overlæg fandt den mindre urimelig, end den lod til i Førstningen, overdrog det ledige Rectorat til Ansøgeren. Han opfyldte, efter Alles Tilstaaelse, dette Embeds Pligter med saa meget Held, og vidste, med Sagtmodighed og Mildhed, saaledes at vinde de Unge, at de meget meer ansaae ham som en Fader, end som en Tugtemester. De viiste saa megen Flid i deres Studeringer under denne fromme, venlige Lærers Anviisning, at der, den Dag i Dag er, gives faa Skoler i dette Fyrstendømme, hvorfra saa udmærkede, lærde og dydige Træer hvert Aar dimitteres.

Da jeg i de fire Aar, jeg var Løber, fik Leilighed til nøie at studere Landets Beskaffenhed og Indbyggernes Natur og Levemaade, formoder jeg, at det ikke vil være Læseren ubehageligt, at finde her noget samlet Heelt om deres Politie, Gudstjeneste, Love og Videnskaber, hvorom jeg tilforn blot har givet nogle Vink hist og her.

Femte Capitel.

Om Landet Potus Beskaffenhed og Folkets Tænkemaade.

Fyrstendømmet Potu indesluttes inden meget snevre Grændser, og indtager ikkun en liden Plads paa denne Klode. Hele Kloden Nazar er neppe to Hundrede tydske Mile i Omkreds. Man kan magelig gjennemvandre den uden Veiviser, eller Tolk; thi der tales eet Sprog overalt, endskjøndt Indbyggerne i Potu afvige

fra dem i de øvrige Stater og Provindser i Videnskaber og Sæder. Og ligesom Europæerne paa vor Klode have Fortrin for andre Folkeslag, saaledes ere Potuanerne her meer end noget andet Folk berømte for Dyd og Forstand. Veiene ere afdeelte ved Steenstøtter, som betegne Milene; paa disse ere udstaaende Hænder eller andre Tegn anbragte, som vise Veien til enhver Kjøbstad, eller Landsby; thi hele Fyrstendømmet er fuldt af Landsbyer og prægtige Kjøbstæder. Men det er mærkværdigt og ganske forunderligt, at Indbyggerne paa denne Klode tale eet Sprog, endskjøndt hvert enkelt Folkeslag er overmaade forskjelligt i Kaar, Skikke, Videnskaber og Naturgaver. Heri er denne Klode et levende Billede paa Naturens Foranderlighed, som ikke kan andet end røre og henrykke den reisende Tilskuer.

Jorden afdeles ved store og smaa Vande. I disse seiler man i Skibe ved Hjælp af Aarer, som drives, saa at sige, ved en magisk Kraft; thi de bringes ikke frem, som vore, ved Menneskehænder, men ved konstige Maskiner, som bevæge sig selv. Indretningen og Konsten i disse Maskiner kan jeg ikke forklare, da jeg ei er meget dreven i Mathematiken. Desuden ere disse Træer saa skarpsindige i alle deres Opfindelser, at Ingen, som ikke har Argus's Øine og en næsten guddommelig Forstand, kan opdage deres Konst.

Denne Klode har, ligesom vor Jord, en tredobbelt Bevægelse, saa at Tiderne her, ligesom hos os, afdeles i Nat og Dag, Sommer og Høst, Vinter og Foraar, og de Steder, som ligge nærmest Polerne, ere koldere end de øvrige. Men hvad Lyset angaaer, er der for omtalte Aarsagers Skyld liden Forskjel paa Nat og Dag. Ja man kan sige, at Natten er behageligere end Dagen; thi Intet kan tænkes mere glimrende end det Lys fra Solen, som kastes tilbage fra den tætte Halvsphære, der ligner en umaadelig stor hele Himmelhvælvingen dækkende Maane. Indbyggerne bestaae af adskillige Slags Træer, som Ege-, Linde-, Poppel- og Palmetræer, Torne og deslige, hvoraf de sex Maaneder, som det underjordiske Aar inddeles i, have deres Navne. Thi hver sjette Maaned kommer Nazar tilbage til sin Plads, dog ikke paa nogen bestemt Dag, for den ulige Bevægelses Skyld; thi, ligesom Maanen hos os, bryder denne Planet med sin mange Slags Bevægelse deres Hoveder, som beboe Firmamentet. Tidsregningerne ere forskjellige, og fastsættes fra de mærkværdigste Til-

dragelser, fornemmelig fra en stor Comet, som, efter deres Mening, har for tre Tusinde Aar siden foraarsaget en almindelig Vandflod, hvori alle Træernes Slægter druknede, tilligemed de øvrige Dyr, nogle faa undtagne, som reddede sig paa Høiene og Bjergtoppene fra den almindelige Oversvømmelse, og fra disse nedstamme de nærværende Indbyggere.

Jorden er meget frugtbar paa Korn, Urter og andre Væxter, og har næsten de samme Frugter, som vort Europa; dog gives her ingen Havre, som heller ikke er nødvendig, da denne Klode ikke har Heste. Havet og Søerne give herlige Fiske, og langs med Strandbredden ligge de smukkeste Lystgaarde, snart i sammenhængende Rækker, snart adspredte hist og her. Indbyggernes Drik tillaves af visse Urter, som gunnes paa alle Aarets Tider. De, som sælge denne Drik, kaldes i Almindelighed Minhalpi, det er Urtebryggere, som indskrænkes til et vist Antal i hver By, og alene have Tilladelse til at koge disse Urter. De, som have faaet dette Privilegium, maae ikke have noget andet Embede, Næringsvei, eller Haandværk. Især er det forbudet dem, som ere i offentlige Betjeninger og faae Løn, at bruge denne Næringsvei; thi for den Anseelses Skyld, hvori de staae i Byen, kunde de tiltrække sig alle Kjøberne, og formedelst de Fordele, de da nyde i Staten, kunde de sælge deres Vare for ringere Priis. Dette see vi tidt i vor Verden, hvor Embedsmænd og de, som staae i offentlig Sold, berige sig i en Hast ved disse Midler, til andre Haandværksfolks og Kjøbmænds Skade.

Der er en nyttig Lov om Børneavlen, som meget befordrer Folkemængden. Denne forøger eller formindsker Frihederne og Fordelene i Staten efter Børnenes Antal. Saaledes fritages den, som er Fader til sex Børn, fra alle ordentlige og overordentlige Skatter. Derfor er Børneavl og talrig Afkom ikke mindre nyttig i denne Verden, end den er besværlig og skadelig paa vor Klode, hvor man pleier at lægge Kopskat paa Børnene.

Hos dem har Ingen to Embeder paa eengang; thi de troe, at endog det mindste Embede fordrer sin Mand. Derfor forvaltes Embederne — med vor Verdens Indbyggeres Tilladelse maa jeg sige det — bedre her, end hos os. Man holder saa nøie over denne Lov, at en Læge ikke befatter sig med hele Medicinen paa engang, men lader sig nøie med at studere een eneste Sygdoms Natur, og en Musikus ikke lægger sig efter at spille

paa mere end eet Instrument. — Ganske anderledes er det i vor Verden, hvor disse forskjellige Embeder fornærme Menneskeligheden, gjøre Folk knarvurne og forsømmelige i deres Forretninger, og hvor man ikke er stærk i nogen Ting, fordi man vil være stærk i Alt. Naar Lægen paa eengang vil helbrede Menneskenes Sygdomme og Statens Bræk, bliver han en Fusker i begge Dele; og naar en Musikus baade vil være Virtuos og Raadmand, kan man ikke vente Andet af ham end Dissonantser. Vi beundre dem, som vove at paatage sig forskjellige Embeder paa eengang, trænge sig ind i de vigtigste Forretninger, og tiltroe sig Duelighed til alle Ting. Det er kun deres Forvovenhed og slette Kundskab om deres egne Evner, som vi ere saa daarlige at beundre; thi, kjendte de Forretningernes Vigtighed og deres egne svage Kræfter, vilde de endog afslaae disse Embeder, naar de bleve dem tilbudne, og skjælve blot ved at høre dem nævne. Her er derimod Ingen, der paatager sig Noget, som han ikke forstaaer. Jeg erindrer endnu, at jeg hørte den store Philosoph Rakbasi tale om denne Materie saaledes: „Enhver maa kjende sine egne „Naturgaver, og strengt bedømme sin egen Duelighed og sine „Mangler. Ellers vise Skuespillerne mere Forstand end vi; thi „de vælge ikke de bedste Roller, men dem, som de bedst kunne „udføre. Skal da Skuespilleren være klogere paa Theatret, end „vi i Livet?“

Indbyggerne i dette Fyrstendømme inddeles ikke i Adel og Pøbel. Fordum havde vel denne Inddeling Sted; men da Fyrsterne mærkede, at dette kun lagde Grunden til Uenighed, ophævede de viselig alle Slags Fortrin, som kun ere en Følge af Fødselen, saa at Træerne nu agtes alene for deres Dyder, Embeder og Arbeidsomhed. Dette vil jeg tale vidtløftigere om siden. Det eneste Fortrin, Fødselen kan give, er mange Grene. Barnet æres, eftersom det har mange eller faa af disse; thi en Mængde Grene gjør Træerne duelige til Haandarbeide. Jeg har i Forveien talt en Deel om dette Folks Naturgaver og Sæder; hertil henviser jeg Læseren, og slutter dette Capitel.

Sjette Capitel.

Om Folkets Religion i Potu.

Religions-Systemet i Potu bestaaer kun i faa Capitler, og deres hele Troesbekjendelse er ikke meget større end vore apostoliske Troesartikler. Under Straf, at forvises til Firmamentet, er det her forbudet at forklare de hellige Bøger, og vover nogen at disputere om Guds Væsen og Egenskaber, Aandernes og Sjælenes Natur, fordømmes han til at aarelades og sættes i Byens almindelige Hospital. Thi det er daarligt, sige de, at ville beskrive og definere det, hvori vor Forstand er ligesaa blind som Natuglen i Solskin. De ere alle enige i at dyrke et høieste Væsen, hvis Almagt har skabt, og hvis Forsyn opholder alle Ting. Om Maaden, at dyrke dette Væsen, tillader man Enhver at tænke, som han vil; kun de, som aabenbar angribe den herskende Religion, straffes som offentlige Fredsforstyrrere. Jeg havde derfor fuldkommen Tænkefrihed her, og Ingen forfulgte mig for min Religions Skyld.

Indbyggerne i Potu bede sjelden, men med saa brændende en Andagt, at man skulde troe, de vare henrykte, saa længe Bønnen varer. Jeg fortalte dem, at man hos os pleiede at bede og synge hellige Psalmer ved vore huuslige Forretninger og Haandarbeider; men dette lastede de. En jordisk Fyrste vilde tage det ilde op, sagde de, om En, som kom for at bede ham om Noget, vilde i hans Nærværelse børste sine Klæder og frisere sit Haar. De fandt heller ikke mere Smag i vore Psalmer; thi de holdt det for latterligt at foredrage sin Anger og Bedrøvelse paa Noder, da Guddommen ikke formildes ved Triller, Fløiter og Trompeter, men ved Suk og Graad. Dette og andet deslige kunde jeg ikke høre paa uden Fortrydelse, saa meget mere, som min salig Fader, der var Chordegn, havde sat adskillige Psalmer paa Noder, hvilke endnu synges i Kirken, og jeg selv havde foresat mig at søge det første Degnekald, der blev ledigt. Men jeg stræbte at undertrykke min Vrede; thi disse Underjordiske forsvare deres Meninger med saa megen Skarpsindighed, og vide at give alt det, de sige, saa stor en Sandsynlighed, at det er vanskeligt at gjendrive endog deres groveste Vildfarelser. De havde endnu flere

besynderlige Meninger i Religionen, som de ligesaa konstigen vide at forsvare. Da jeg, for Exempel, sagde til Nogle, som jeg holdt Venskab med, at de ikke kunde vente at blive salige efter Døden, fordi de omgikkes i Mørket, svarede de, at den, som med Strenghed fordømte Andre, stod selv Fare for at blive fordømt; thi man kunde ikke fordømme Andre, uden at gjøre det af Stolthed, hvilken Last Gud, der saa meget elsker Ydmyghed, hader og afskyer hos sine Skabninger; at fordømme Andres Meninger, eller paatvinge Nogen sine, var at indbilde sig, at man ene havde sluget al Viisdom, ligesom de Galne, der holde sig selv alene for Kloge.

Engang vilde jeg bevise en Sætning, og anførte det som en Grund, at jeg i min Samvittighed var overbeviist derom. Min Modpart roste dette Beviis, og bad mig altid følge min Samvittigheds Vidnesbyrd; det vilde han ogsaa selv altid gjøre; thi, naar Alle vilde følge deres Samvittighed, vilde al Trætte og Anledning til Trætte ophøre.

Iblandt andre Vildfarelser, som jeg fandt hos Indbyggerne i dette Fyrstendømme, vare ogsaa følgende: Skjøndt de ikke negtede, at Gud belønner det Gode og straffer det Onde, meente de dog, at denne belønnende og straffende Retfærdighed ikke udøvedes førend i det andet Liv. Jeg anførte adskillige Mennesker, som her i Livet vare straffede for deres Ondskab og Ugudelighed. Til Beviis paa det Modsatte anførte de ligesaa mange ugudelige Træer, som havde været høist lykkelige indtil deres Død. Saa ofte vi stride med Nogen, sagde de, tage vi af det daglige Livs Rustkammer alene de Vaaben, som vi kunne bruge, og give ikkun Agt paa de Exempler, som tjene til at bestyrke vore Sætninger, og udelade dem, som gjøre os Skade. Jeg beraabte mig paa mig selv, at Adskillige, som havde gjort mig Uret, vare jammerlig omkomne; men det var kun Egenkjærlighed, sagde de, at jeg ansaae mig for bedre og vigtigere i Guds Øine end Andre, som havde uskyldigen lidt de allergroveste Fornærmelser, og dog seet deres Forfølgere blive meget gamle og bestandig lykkelige.

Da jeg engang formanede dem til at bede hver Dag til Gud, svarede de, at de vel ikke negtede Bønnens Nødvendighed, men troede dog, at den egentlige Gudsdyrkelse bestod i at lyde Guds Lov. Det Beviis, de anførte for denne Mening, var føl-

gende: Sæt, at en Fyrste har to Slags Undersaatter. Nogle forsee sig hver Dag, og overtræde hans Befalinger, enten af Skrøbelighed, eller Ondskab, men disse komme hvert Øieblik med Ansøgninger og Afbigter til Fyrstens Slot, og bede om Forladelse for de Feil, som de strax ville begaae paany. Andre komme sjelden og aldrig af sig selv til Hoffet, men udøve trolig og nøiagtig Fyrstens Befalinger, og vise ham derved den Ærbødighed, de som Undersaatter skylde ham. Hvem tvivler nu om, at Fyrsten vil ansee disse som Mennesker, der fortjene hans Kjærlighed, men derimod hine som onde, uduelige og besværlige Undersaatter, saavel for deres Forseelsers som idelige Ansøgningers Skyld?

Jeg indlod mig ofte i disse og deslige andre Tvistigheder, men uden mindste Frugt; thi det var mig umuligt at faae Nogen paa mit Partie. Jeg vil derfor springe over alle de øvrige, og blot anføre de fornemste og mærkværdigste af Hovedlærdommene i deres Religion, overladende til Læserens egen Skjønsomhed at bifalde, eller fordømme dem.

Potuanerne troe een eneste almægtig Gud, Altings Skaber og Opholder. De bevise hans Almagt og Eenhed af Skabningens Storhed og Orden; og, da de ere meget kyndige i Physik og Astronomie, have de saa lyse og ophøiede Begreber om Guds Væsen og Egenskaber, at de holde det for daarligt at ville definere, hvad der saa uendelig vidt overgaaer vor Fattekraft. De have kun fem Festdage om Aaret, af hvilke den første helligholdes med stor Andagt paa mørke Steder, hvor ingen Lysstraale kan indtrænge sig, for at betegne, at det Væsen, de tilbede, er ubegribeligt. De forblive paa disse Steder ubevægelige, henrykte i tilbedende Andagt fra Solens Opgang til dens Nedgang. Denne Fest kaldes den ubegribelige Guds Dag, og indfalder paa den første Dag i Ege-Maaneden. Paa de fire andre Fester, som helligholdes paa de fire Aarets Tider, takke de Gud for de Velgjerninger, han har beviist dem. Det er yderst sjeldent, at Nogen bliver borte fra disse hellige Forsamlinger, og den, som uden tilstrækkelig Aarsag forsømmer dem, ansees som en slet Undersaat, og lever i bestandig Foragt. De offentlige Bønner ere affattede saaledes, at de ingen Hensigt have til den Bedendes, men blot til Fyrstens og Statens Vel. Ingen beder offentlig for sig selv. Man har ved denne Indretning villet

tilkjendegive, at enhver Enkels Velgaaende er saa nøie forbundet med det Heles Vel, at det Ene ikke kan have Sted uden det Andet. Ingen bliver ved Tvang eller Bøder holdt til den offentlige Gudstjeneste; thi da de holde for, at Gudsfrygt fornemmelig bestaaer i Kjærlighed, og Erfaring lærer, at denne mere kjølnes end opflammes ved Tvang, troe de det ikke alene unyttigt, men endog skadeligt, at ville twinge Nogen med Magt til at dyrke Gud. En Mand, sige de, der ønskede Gjenkjærlighed af sin Kone, og tog sig for at forjage hendes Koldsindighed med Ørefigen og Næsestyvere, vilde, istedetfor at oplue den Gnist af Kjærlighed, der var tilovers, aldeles slukke den, og forandre hendes Ligegyldighed til Had og Afsky.

Potuanerne forsonede i de ældre Tider Guddommen med Offringer, prægtige Optog og andre Ceremonier. Denne udvortes Gudsdyrkelse vedvarede, indtil den berømte Philosoph Cimali for otte Hundrede Aar siden opstod som Religions-Forbedrer, og udgav en Bog, kaldet Sebolac-Tacsi, eller: Et gudfrygtigt Træes sande Mærker. Jeg læste flittig denne Bog dernede, og kunde aldrig blive kjed deraf. Den indeholder theologiske og moralske Lærdomme, som alle Potuanerne lære udenad. Den underjordiske Reformator afskaffer Offringer og deslige Skikke paa følgende Grunde: „Kun de Dyder“, siger han, „ere sande Dyder, hvis Udøvelse falder et fordærvet Hjerte tung og vanskelig. At offre, at istemme Psalmer, at holde Høitid hver anden Dag, at ære de Dødes Aske, at gaae i Procession med Helgenbilleder, er meget meer andægtig Dovenskab, end aandelige Handlinger, og, hvis det skal kaldes Handlinger, saadanne, som enhver Lastefuld gjerne kan udøve, da de ikke koste mindste Selvfornegtelse. Men af sin egen Formue at understøtte Trængende, at styre sin Vrede, og undertvinge sin Hevngjerrighed, at kjæmpe mandig imod enhver Vellyst, og stræbe at holde vore kjæreste Lidenskaber i Tømme, dette koster Kraft og Møie, og er derfor sande Kjendetegn paa Dyd og Gudsfrygt. Uniform og glimrende Vaaben gjøre enhver Kriger kjendelig fra Kjøbstadmanden; men Helten kjendes paa sin Tapperhed, Taalmodighed, ufortrødne Arbeide og Opoffrelse af Liv og Lemmer for sit Fødeland.“ Ved deslige Exempler har Cemali stræbt at befæste sine Forskrifter, og, da Potuanerne paa det nøieste iagttage dem, vilde den romerske Kirkes Omvendere, eller de saakaldte Missio-

nairer, der saa meget anbefale Ceremoniers Jagttagelse, og love alle dem Paradiis, som tilbede Reliqvier, eller i fyrgetyve Dage mæske sig med Markernes, Havernes, Viinbjergenes, Flodernes og Oceanets Lækkerheder — spilde baade Tid og Flid i disse Lande.

Disse ere den potuanske Theologies Hovedlærdomme, der vil støde en Deel af mine Læsere, som blot og bar Naturreligion, som jeg selv troede den var i Begyndelsen. Imidlertid paastaae Potuanerne, at disse Lærdomme ere dem guddommelig aabenbarede, og at de for nogle Hundrede Aar siden fik en Bog, der lærer hvad de skulle troe og gjøre. I de ældste Tider, sagde de mig, lode deres Forfædre sig nøie med den blotte naturlige Religion; men — da Erfaring havde lært, at Naturens blotte Lys ikke var tilstrækkeligt for Mængden, eftersom hos Adskillige Dovenskab og Uagtsomhed ofte reent udslettede den moralske Følelse, og Andre ved spidsfindig Philosophie og tøileløs Grublen fordærvede deres egne og Andres Begreber — havde Gud givet dem en skreven Aabenbaring, hvis Nødvendighed syntes dem aldeles upaatvivlelig. Uagtet jeg ikke kan rose Adskilligt i denne potuanske Theologie, maa jeg dog oprigtigen tilstaae, at der er Meget, som jeg ikke kan negte mit Bifald. Saaledes syntes mig, for Exempel, den Skik ikke alene Bifald, men Beundring værd, at de, naar de i Krigstider, som Seirere, kom hjem fra et Feltslag, istedetfor, som vi, at udbryde i Frydeskrig og synge Te Deum, tilbragte nogle Dage i sørgende Taushed, som om de skammede sig over en Seier, der havde kostet saa mange af deres Brødre Livet. Af samme Aarsag finder man og meget Lidet om Feltslag og Blodbad i de underjordiske Historier og Aarbøger, men blot Efterretninger om borgerlige Sager, Anordninger, Love og Stiftelser.

Syvende Capitel.

Potuanernes Statsforfatning.

I Fyrstendømmet Potu er Regjeringen arvelig i lige Linie. Saaledes har den været i hele tusinde Aar, og endnu afviger

man ikke derfra. Ikkun eengang finder man i Aarbøgerne, at Potuanerne have forandret denne Orden i Arvefølgen; thi, da den sunde Fornuft synes at fordre, at Regenten skulde overgaae sine Undersaatter i Forstand og Naturgaver, meente Nogle, at man maatte see mere paa Sjælens Egenskaber, end paa Fødselens Fortrin, og vælge den til Regent, som fortjente dette Fortrin. De ophævede derfor den gamle Arvefølge, og udnævnede ved eenstemmigt Valg Philosophen Rabaku til deres Fyrste. Han regjerede i Begyndelsen med saa megen Klogskab og Mildhed, at han kunde have været et Mønster for alle Regentere. Men det varede ikke længe; og for sildig indsaae Potuanerne, hvor ugrundet det Ordsprog er, at det Rige er lykkeligt, hvor Philosopher sidde ved Roret. Thi, da den nye Fyrste var af ringe Herkomst, kunde hans Dyder og Regjeringskonst ikke forskaffe ham den Agtelse og Ærbødighed, der ere Staternes Styrke. De, som nylig havde været hans Lige, eller Overmænd, ansaae ham endnu derfor, da han var kommen paa Thronen, og kunde ikke finde sig i at adlyde ham som deres Fyrste. De knurrede over hans Forordninger, saasnart disse mishagede dem, eller faldt dem for vanskelige, og tænkte kun paa hvad han havde været, og ikke hvad han var. Nu maatte han ved Bønner og Smigrerier søge at forskaffe sig Lydighed; men ogsaa derved udrettede han Intet. Man blev ved at ringeagte hans Befalinger, fordi man ikke agtede ham selv. Rabaku saae, at der maatte anvendes andre Midler, og begyndte at blive streng. Ved denne anden Yderlighed udbrød den Gnist, som havde ulmet under Asken, til en aabenbar Ild: Undersaatterne satte sig offentlig op imod ham, og paa eet ilde stillet Oprør fulgte et andet. Omsider mærkede han, at Staten ikke kunde bestaae, uden den bestyredes af en Regent, som var af stor Familie, hvis Ahner kunde indprænte Folket Ærbødighed; han nedlagde Regjeringen, og overdrog den til en Fyrste, som ved Fødselen havde Ret dertil. Roligheden vendte tilbage med den gamle Kongefamilie, og det Uveir lagde sig, der saa længe havde forvirret Staten. Derpaa blev det forbudet under Livsstraf, for Eftertiden at gjøre ringeste Forandring i Arvefølgen.

Denne Orden, i lige Linie, vil rimeligviis altid blive uryggelig i Potu, saa at man ikke uden i yderste Nødsfald vil gaae den Førstefødte forbi. Dog melde Aarbøgerne om en Philosoph, som vilde ophæve denne kongelige Lov, og opfandt en Middelvei.

Hans Forslag var, at man vel ikke skulde gaae det kongelige Huus forbi, men dog vælge den blandt den afdøde Fyrstes Sønner til Regent, som besad størst Duelighed og Beqvemhed til at bære Regjeringens Byrder. Da han havde fremsat sit Forslag, underkastede han sig den Prøve, som var brugelig i hans Fædreneland, og lod Strikken lægge om sin Hals, saa længe som man raadslog om Forslagets Nytte. Da Raadsforsamlingen var forbi, og Stemmerne vare talte, blev denne Plan erklæret for ubesindig og høist skadelig for Staten. Man troede nemlig, at den vilde give Anledning til mange Uroligheder, og opvække Strid imellem de kongelige Børn, og at det derfor var bedre at beholde den gamle, som bestemte den førstefødte Prinds til Regjeringen, om han endog var mindre duelig dertil, end de andre. Planen blev altsaa forkastet, og Projectmageren hængt. Thi Projectmagere ere de eneste, som i dette Fyrstendømme straffes paa Livet, da man troer, at enhver, endog vel overtænkt, ny Forandring ikke alene giver Anledning til Urolighed og Uorden i Staten, men kuldkaster og forstyrrer den reent, om den er urimelig og overilet.

De potuanske Fyrsters Magt er uindskrænket, og dog er deres Regjering mere faderlig end streng. Thi da de udøve Retfærdigheden efter Grundsætninger, og ikke blot efter Love, vide de altid at forene Herredømme og Frihed med hinanden, to Ting, som ellers saa let skilles ad.

En af de nyttigste Indretninger her er den, at Fyrsten saa meget som muligt stræber at vedligeholde en Liighed imellem Undersaatterne. Værdighed er her ikke bunden til nogen Stand, men de Ringere maae alene lyde deres Overmænd, og de Unge ære de Gamle. De underjordiske Aarbøger vise vel, at der for nogle Aarhundreder siden have været visse ved offentlige Love anordnede Stænder iblandt dem, men de vise tillige, at dette gav Anledning til store Uroligheder. Thi det forekom den ældre Broder haardt, at vige for den yngre, og Forældre kunde ikke skikke sig i, at sættes tilbage for deres Børn: det ene Træ skyede det andet, og al Omgang og Selskabelighed ophørte. Men disse vare ikke de eneste Uleiligheder, som fulgte deraf. Efterhaanden gik det saavidt, at de bedste og dueligste Træer, som Naturen havde udrustet med de største Sjæle-Evner og de fleste Grene, maatte sidde nederst i Gjestebuder og Forsamlinger. Thi de Træer, som havde nogen indvortes Værd, og udmærkede sig noksom ved

Klogskab og Dyd, kunde aldrig beqvemme sig til at søge nogen Rang eller Titel, for at faae Ret til at sidde øverst. Men de slette og uduelige Træer søgte paa en Maade at skjule deres naturlige Mangler med prægtige Ærestitler, og plagede Fyrsten uden Ophør med deres Ansøgninger. Han føiede dem, for at slippe fri for dem, og tilsidst bleve da Titler intet Andet end Tegn paa de udueligste Træer. Fremmede maatte lee derover, naar de i Gjestebuder og høitidelige Forsamlinger saae Tornebuske sidde paa de fornemste Bænke, og Palmetræer, Cedre og anseelige Ege med ti eller tolv Grene sidde nederst; thi saa længe denne Regjeringsform varede, havde næsten alle Tornebuske Charakterer. Fruentimmerne iblandt dem fik Titler af Oeconomieraad, Huusraad og Hofraad, og det opvakte endnu større Uroligheder iblandt dette Kjøn, end iblandt det andet. Nogle Træer gik saa vidt i forfængelig Ærgjerrighed, at de, som af Naturen ikke havde faaet meer end to eller tre Grene, søgte om Titler af Tigrenet eller Tolvgrenet, og Tornebuske søgte om at kaldes Palmetræer. Det var ligesaa latterligt, som om en Vanskabning søgte om Titel af Velbaaren, eller den, der var født af ringe Stand, vilde kaldes Høiædel. Da Ulykken var stegen til det Høieste, og hele Landet var forvirret, saasom Alle jagede efter tomme Navne og Titler, uden sand Ære og Fortjeneste, vovede en Borger i Byen Keba at gjøre Forslag til en Lov, hvorved denne Skik skulde afskaffes. Han blev, som sædvanlig, slæbet hen paa Torvet med en Strikke om Halsen; men, da man havde holdt Raad derom, og samlet Stemmer, blev hans Forslag, uden at Nogen indvendte det Ringeste derimod, billiget, som nyttigt for Staten. Han blev derpaa prydet med en Blomsterkrands, og ført i Triumph igjennem Byen, med det ledsagende Folks Bifald og Fryderaab. Og da man i Tidens Længde indsaae, til hvor stor Nytte hans Forslag havde været Staten, blev han udnævnt til Kadoki eller Storkantsler.

Fra den Tid af holdt man nøiagtig over den Lov, at alle Borgerne skulde være lige. Og dog ophørte ikke al Kappelyst, fordi Titlerne bleve afskaffede; men nu stræbte den Ene at overgaae den Anden i Dyd og sande Fortjenester. Man seer af den underjordiske Historie, at der siden den Tid ikke har været meer end een eneste Projectmager, som to Gange hemmelig stræbte at indføre den forrige Rangforordning; men for det første Forsøg blev han dømt til at aarelades, og, da han siden blev anklaget,

at han endnu arbeidede derpaa, blev han forviist til Firmamentet. Nu omstunder har Rang og Titler ikke mere Sted i dette Fyrstendømme. Vel giver den høieste Øvrighed visse Professioner Fortrin for andre, men Ingen faaer derved Ret til den første Plads i offentlige Sammenkomster. Man kan see denne Forskjel af de kongelige Forordninger, som gjerne sluttes med disse Ord: „Dette byde og befale vi vore Bønder, Fabrikanter, Kjøbmænd, Haandværksmænd, Philosopher, Konstnere, Hofbetjente o. s. v.“ Jeg kom efter, at følgende Rangforordning gjemmes i det fyrstelige Archiv:

1) De, som i offentlig Trang have hjulpet Staten med deres Formue.

2) De, som tjene Staten uden Løn.

3) Bønder og Agerdyrkere med otte Grene, og derover.

4) Bønder med syv Grene, og derunder.

5) De, som have anlagt Fabriker eller Manufacturer.

6) De, som drive de nødvendige Haandværker.

7) Philosopher og ordentlig creerede Doctorer af begge Kjøn.

8) Konstnere.

9) Kjøbmænd.

10) Hoffolk med fem Hundrede Rupaters Løn.

11) Hoffolk med tusinde Rupaters Løn.

Jeg fandt denne Rangforordning overmaade latterlig, og jeg twivler paa, at Nogen i vor Verden vil give den sit Bifald. Noget nær lugtede jeg alligevel hvad de Underjordiske sigtede til, og Grundene, de byggede den paa; men jeg tilstaaer, at den endnu forekommer mig besynderlig, og at jeg ikke ganske kan fatte den.

Blandt andre mærkværdige Ting fortjener følgende at anmærkes: Jo mere Godt man her nyder af Staten, jo mere beskeden og ydmyg opfører man sig. Jeg saae tidt, at Bospolak, den rigeste af Borgerne i Potu, hilste Alle meget ydmyg, som mødte ham paa Gaden, ja bøiede alle sine Grene, og bukkede dybt med Hovedet for ethvert Træ af Almuen. Da jeg spurgte om Aarsagen, svarede man mig, at det var hans Pligt, da han nød de fleste Fordele i Staten, og altsaa var dens største Skyldner. Dog er der ingen Lov for denne Høflighed; men, da Indbyggerne altid handle efter fornuftigt Overlæg, udøve de denne Dyd frivillig, og ansee Erkjendtligheds Bud for en Lov. Det

er en heel Deel anderledes hos os, hvor de, der nyde den største Ære og de fleste Fordele i Staten, see de Ringere over Skuldrene med Foragt. De, som have talrig Afkom, ansees her for de meest fortjente Borgere, og æres af Alle uden Undtagelse. Disse ere de underjordiske Helte, og deres Erindring er Efterkommerne stedse hellig. De alene faae Navn af Store. Hos os derimod faae Menneskeslægtens Forstyrrere dette Navn. Man indseer let, hvad Priis den underjordiske Verden vilde have sat paa Alexander den Store og Julius Cæsar, som begge døde uden Afkom, og myrdede nogle Millioner Mennesker. Jeg erindrer mig herved følgende Gravskrift, som jeg saae over en Bonde i Keba: „Her ligger Joktan den Store, sin Tids Helt, Fader til tredive Børn." Dog maa man mærke, at til at faae Navn af Stor udfordres meer, end at have avlet Børnene; man maa ogsaa opdrage dem vel.

I Lovgivningen gaaer man her meget langsomt tilværks, og næsten som hos Romerne fordum. Den nye Forordning bliver først opslaaet paa Raadhusene i alle Byer, og da staaer det Enhver frit for at undersøge den, gjøre Indvendinger derimod, og forelægge den en Forsamling af indsigtsfulde Mænd, som i denne Hensigt er nedsat i Potu. Her veies nøiagtig Alt, hvad der indgives til Lovens Bestyrkelse, Forandring, Ophævelse, Bifald, Forbedring, Indskrænkelse eller Udvidelse; og, naar den saaledes er gjennemseet af alle Lovkyndige, sendes den endelig til Fyrstens Bekræftelse og Underskrift, førend den publiceres. Maaskee Mange ville finde saadan Langsomhed latterlig; men Følgen af denne Forsigtighed er, at Lovene evig beholde deres Kraft; og, som man siger, har ingen Lov i dette Fyrstendømme i hele fem Hundrede Aar lidt mindste Forandring.

Fyrsten har en Fortegnelse i sin Forvaring over de bedste Træer i sit Land, som er belagt med Attester om Enhvers Duelighed fra de examinerende Karatter, og Vidnesbyrd om hans Tænkemaade og Opførsel fra Rodemesterne og Naboerne. Fyrsten kjender derfor altid duelige Mænd til at besætte de ledige Embeder med. Især er det besynderligt, at Ingen faaer Tilladelse til at opslaae sin Bopæl i nogen Stad eller Landsby, uden han bringer Attester med om sin Skikkelighed fra det Land eller den By, hvor han forhen har opholdt sig, og stiller Sikkerhed for sin gode Opførsel i Fremtiden.

Ingen tør, under Livsstraf, gjøre Anmærkninger over en Lov, der eengang er publiceret. Man har altsaa mindre Frihed i politiske Ting end i Religionssager. Aarsagen, de give hertil, er denne: Hvo, som farer vild i Religionen eller Troens Artikler, gjør det alene til sin egen Skade; men den, som opkaster Tvivl mod de offentlige Love, og fordreier dem ved sine Forklaringer, forvirrer hele Staten.

Om Hofstaten og sammes Oeconomie har jeg allerede talt Noget forhen. Jeg har sagt, at Kadoki eller Storkantsleren har den øverste Plads iblandt Hofbetjentene. Næst efter ham kommer Smirian eller Overskatmesteren. I min Tid beklædte den skyvgrenede Enke Rahagna dette Embede. Hendes dydige Tænkemaade og store Sjæle-Evner havde ophøiet hende til denne vigtige Post. Hun havde beklædt den længe, ja endog nogle Aar før sin Mands Død; thi, skjøndt denne havde havt temmelig Indsigt i Finantssager, lod han sig dog i Alting regjere af sin Kone, og kunde rettere kaldes hendes Forvalter end Ægtemand. Naar hans Kone laae i Barselseng, eller paa anden Maade var syg, udgav han vel sine Breve og Foranstaltninger under sit eget Navn, men man ansaae dem ikke for gyldige, med mindre hun tillige havde sat sit Navn og Segl derunder. Rahagna havde to Brødre, den Ene var Hofkjeldermester, og den Anden Hofslagter; men de torde ikke tænke paa at svinge sig høiere i Veiret ved deres fornemme Søsters Hjælp, thi de havde ingen Forstand; saa retfærdig er man her i Embeders Bortgivelse.

Endskjøndt Rahagna havde saa mange og vigtige Forretninger, ammede hun dog selv et Barn, som hun var nedkommen med efter sin Mands Død. Da jeg udlod mig med, at dette var et altfor besværligt og upassende Arbeide for saa stor en Dame, gave Indbyggerne mig dette Svar: „Hvorfor troer du, at Naturen har givet Konerne Bryster? enten til Legemets Prydelse, eller til Børnenes Næring? Barnets Opdragelse beroer meget paa Ammens Gemyts-Beskaffenhed og Melkens Godhed, og de Mødre sønderrive Kjærligheds og Sjælenes naturlige Baand, som lade Andre opamme deres Børn.“ Det er Aarsagen, hvorfor alle skikkelige Koner i dette Fyrstendømme selv opamme deres Børn.

Kronprindsen var et Barn paa 6 Aar, og røbede Anlæg til udmærket Forstand og store Dyder. Han havde allerede fer

Grene, som er noget usædvanligt i den Alder; thi Ingen fødes med meer end fem eller i det høieste sex Grene; de øvrige voxe ud med Alderen. Han havde en Hofmester, som var det viseste Træ i det hele Fyrstendømme, og som underviste ham i Læren om Gud, i Historien, Mathematiken og Moralphilosophien. Jeg har selv seet det moralsk-politiske System, eller Udtog af Sædelæren og Statskonsten, som han havde skrevet til Prindsens Brug. Titelen paa dette Udtog er Mahalda libab helit, hvilket paa det underjordiske Sprog betyder Statens Ror. Det indeholder mange grundige og nyttige Regler, hvoraf jeg endnu erindrer mig følgende:

1) Hverken Anklagelse eller Anbefaling bør man altfor hastig troe, men opsætte sin Dom, indtil man har faaet nøiagtig Kundskab om Tingene.

2) Naar En anklages for en Forbrydelse, og overbevises derom, saa maa man undersøge, om den Anklagede forhen har gjort noget Godt, sammenligne hans gode og onde Handlinger med hinanden, og rette sig derefter i Dommens Afsigelse.

3) Dem i Raadet, som idelig falde Fyrsten besværlige med deres Modsigelser, bør han ansee som sine redeligste Undersaatter, og have Tillid til dem; thi Ingen sætter sig selv i Fare for Sandhedens Skyld, uden den, som har Fædrelandets Velfærd kjærere end sin egen.

4) Fyrsten bør ikke indlemme Nogen i sit Raad, som ei har Godser og faste Eiendomme i hans Land; thi disses Fordele ere uadskillelige fra Statens Velfærd, da derimod de, som ingen faste Eiendomme have i et Rige, ikke ansee det som deres Fædreland, men som et Herberg, hvori de for en kort Tid opholde sig.

5) For en Tid kan han vel benytte sig af en ond Mands Tjeneste, dersom han er meget oplagt til visse Forretninger, men det er ikke raadeligt at værdige ham nogen besynderlig Gunst; thi, naar en ond eller lastefuld Mand antoges iblandt Fyrstens Venner, vilde mange ligesaa slette Borgere ved hans Hjælp komme i Veiret, og trænge ind i de offentlige Embeder.

6) Fyrsten maa mindst troe dem, som meest overløbe ham, og oftest vise sig ved Hoffet; de, som idelig og ukaldte sees i Forgemakket, have enten gjort noget Ondt, eller have det isinde.

7) Han bør allermindst ophøie dem, som ivrigst tragte efter Ære. Saa vist som det er, at Ingen tigger om Almisse, uden den, der er hungrig eller fattig, ligesaa afgjort er det, at Ingen heftigere stræber efter den udvortes Ære, end den, som ikke kan erhverve sig Berømmelse ved Dyd og Fortjenester.

Den følgende er en meget nyttig Regel; men jeg kunde ikke bifalde den, for det fornærmelige Exempels Skyld, hvormed den var oplyst. Den lød omtrent saaledes:

8) Ingen Borger maa ansees for ganske uduelig. Ingen er saa dum, at han jo kan bruges til Noget, ja endog overgaae Andre deri, naar man forstaaer at vælge det Rette. Een kan have stor Dømmekraft, en Anden Vittighed; Een Stadighed og Sjæls Fasthed, en Anden Legemsstyrke; Een kan bruges som Dommer, en Anden som Skriver; Een kan være duelig til at gjøre Opdagelser og Planer, en Anden til at udføre dem; Faa ere ganske ubrugelige. At saa Mange ansees derfor, er ikke Skaberens Skyld, men alene Menneskenes egen, som ikke ret undersøge Enhvers Kræfter og Duelighed.

Dette oplystes nu med mit Exempel saaledes: Vi have i vor Tid seet et underligt Dyr, som formedelst sin hurtige Forstand blev af Alle anseet for ganske uduelig; dog have hans hurtige Fødder været os meget nyttige. Da jeg havde læst dette Stykke, sagde jeg ved mig selv: Indgangen er skreven af en brav Mand, men Slutningen af en Skurk.

9) En af Regentens vigtigste Pligter er, at han seer sig om efter en duelig Lærer til sin Thronfølger. Da hele Statens Velfærd beroer paa Kronprindsens Underviisning, maa den, der skal undervise ham, være en dydig og indsigtsfuld Mand. Hvad man lærer i den unge Alder, bliver Natur hos os siden. Især maa denne Lærer elske sit Fædreland, og alle de Regler, han giver Prindsen, maae gaae ud paa at indprente ham Kjærlighed til sine Undersaatter.

10) Fyrsten maa nøie kjende sine Undersaatters Tænkemaade, og rette sig derefter, og vil han hemme Lasterne, maa han heller gjøre det ved sit Exempel, end ved Love. Exemplets Indflydelse er altid saameget større, som den er i større Anseelse, der giver det.

11) Han maa ikke tillade Nogen at gaae ledig; thi de ørkesløse Mennesker ere Fædrelandet til Byrde. Ved utrættet Flid

og Arbeidsomhed voxer Statens Magt, men den svækkes ved Mytteri og Sammenrottelser, Ledigheds skadelige Følger. Bedre er det endog, at Borgerne ere beskjæftigede med Smaating, med Skuespil og andre Lege, end at de ere ganske ledige.

12) Fyrsten bør vedligeholde Enighed iblandt sine Undersaatter; dog kan det have sin Nytte, at han underholder et Slags Skinsyge imellem sine Raadsherrer; thi paa denne Maade kommer Sandheden ofte for Dagen; ofte faaer Dommeren nøiere Kundskab om Processen ved Advocaternes Trætte.

13) Fyrsten handler klogest, om han i alle vigtige Sager hører hele Raadets Mening. Men endnu sikkrere er det, at udspørge dem hver for sig, end alle tillige i det forsamlede Raad. Thi i de almindelige Raadsforsamlinger, hvor Alle offentlig sige deres Mening, skeer det ofte, at Een henriver de Andre med sin Veltalenhed, og at Fyrsten, istedetfor Manges, faaer kun Eens Mening at høre.

14) Straffe ere ikke mindre nødvendige, end Belønninger. Hine hemme det Onde, ligesom disse befordre det Gode. Det er endog nødvendigt at belønne en ond Mand, naar han har gjort noget Godt, for at opmuntre Andre destomere til at iagttage deres Pligter.

15) Den sunde Fornuft lærer, at man ved Befordringer til offentlige Embeder især maa see paa Personens Duelighed. Thi Fromhed og Retskaffenhed ere vel den største Fortjeneste, men man bedrages saa ofte ved Skinnet af disse Dyder, og, bane de Veien til Embede, vil Enhver paatage sig deres Miner. Desuden kan man ikke med Vished dømme om en Mands Fromhed og Ærlighed, førend han kommer i Embede; det er den sande Skueplads, hvorfra han kan vise Verden sin Dyd. Men Duelighed kan let erfares ved en foregaaende Examen. Den Dumme og Uvidende kan ikke saa let skjule sin Uvidenhed, som Hykleren kan anstille sig from, og Skurken skjule sin Ondskab. Duelighed og Fromhed ere heller ikke stridige Dyder; de kunne ligesaa vel være samlede hos een Mand, som Fromhed og Dumhed kunne være adskilte. Men den, som besidder baade Duelighed og Fromhed, er en fuldkommen Mand. En dum Mand har enten et godt eller et ondt Hjerte; er han ond, veed man hvilke Afskyeligheder Dumhed forenet med Ondskab kan afstedkomme; men er han from, kan han, for sin Uvidenheds Skyld,

ikke bringe de Dyder, som han besidder, i Udøvelse; og tør han ikke, eller kan han ikke selv gjøre Ondt, saa kunne hans Betjente det, fordi han behøver deres Tjeneste. Den dumme Herremand har gjerne en listig Forvalter, og den uvidende Dommer en snedig Secretair, som bedrager uden Frygt, og skyder Skylden paa sin Herre, naar det mislykkes. Duelighed er altsaa det Vigtigste, man maa see paa ved Beforbringer.

16) Det er ubesindigt, at erklære dem for ærgjerrige, der søge de hæderlige Embeder i Staten, naar de tiltroe sig selv Duelighed nok dertil, eller erklære dem for stolte, som gjøre sig Umage derfor. Vil Fyrsten ved Embedernes Bortgivelse altfor meget see paa Ydmyghed, saa vil endog den Stolteste paatage sig Ydmygheds Maske, for desto snarere og sikkrere at naae sit Maal. Fyrsten vilde da, tværtimod sin Hensigt, ikkun befordre de ærgjerrigste Mennesker, naar han udmærkede dem, som med den beskedne Dyds Mine anstillede sig, som om de havede Opsigt og elskede Stilhed, eller lode udsprede ved deres Venner, at de afskyede offentlig Ære. Til Bekræftelse herpaa anføres dette Exempel: Da et stort Embede blev ledigt, skrev en viis Mand, som ønskede at faae det, til Fyrsten, at han havde hørt, Hans Durchlauchtighed havde besluttet at give ham denne Post, som saa Mange stræbte efter, men han maatte frabede sig den, og bekjende, at han ikke var den voxen; derimod vilde han ydmygst bede, at en Anden, der var dueligere end han, maatte nyde denne Ære, saameget meer, som han selv var fornøiet med sin nærværende Tilstand, og tragtede ikke efter høiere Ære. Fyrsten havde ikke tænkt derpaa; men dette Beviis paa Ydmyghed rørte ham saa meget, at han gav Embedet til den, som havde afslaaet det. Men han mærkede snart, at han var bedraget ved forstilt Ydmyghed, da denne nye Hofmand overgik alle de Andre i Hovmod og Uforskammenhed.

17) At sætte en Fattig eller Banqueroterer til Skatmester, er det samme,, som at gjøre en hungrig Ulv til Kjøkkenmester eller Proviantforvalter. Det samme gjælder om en riig Gnier; thi hiin haver Intet, denne kan aldrig faae Nok.

18) Fyrsten bør ikke confirmere Gavebreve og Fundationer, som sigte til at underholde ørkesløse Træer, og føde deres Dovenskab. Ingen maa derfor optages i noget Kloster eller anden Stiftelse i dette Fyrstendømme, uden meget flittige og duelige

Træer, som enten kunne nytte Staten ved Haandarbeide, eller hædre det Selskab, hvoraf de ere Lemmer, ved Lærdom og Videnskaber. Dog undtages nogle faa Klostere, hvor gamle udlevede Træer underholdes; thi disse maae formedelst deres Alderdom fritages for Arbeide.

19) Naar Laster i Staten gjøre en Reformation nødvendig, saa maa man endelig gaae langsomt tilværks. Paa eengang og med Magt at ville udrydde alle gamle indgroede Feil, er det samme, som at ville foreskrive en Syg Vomitiv, Laxativ og Aareladen paa eengang.

20) De, som ere dristige nok til at love Alting, og paatage sig mange Forretninger tillige, ere enten Daarer, som ikke kjende deres egne Kræfter og Tingenes Vigtighed, eller slette og uredelige Borgere, der see alene paa deres eget og ikke paa Statens Bedste. Den Kloge prøver sine Kræfter, førend han paatager sig nogen Byrde, og den redelige Borger kan ikke gjøre noget af Statens vigtige Arbeider i Hast.

Ottende Capitel.

Om Academierne i Potu.

Dette Fyrstendømme har tre Academier, af hvilke det første er i Potu, det andet i Keba og det tredie i Nahami. De Videnskaber, som læres der, ere Historien, Oeconomien, Mathematiken og Lovkyndigheden. Da deres Theologie er saa kort, at den næsten kunde skrives paa to Sider, og indeholder ikke andre Lærdomme, end at vi skal elske og ære Gud, alle Tings Skaber og Bestyrer, som i det andet Liv vil belønne os for vor Dyd, og straffe os for vore Laster, saa er den ikke nogen academisk Videnskab, og kan ikke være det, da det strengelig er forbudet i Loven at disputere om Guds Væsen og Egenskaber. Medicinen regnes heller ikke iblandt de academiske Videnskaber; thi, da Træerne leve ordentlig, veed man næsten Intet af indvortes Sygdomme. Jeg vil ikke tale om Metaphysiken og de transcendentalske Videnskaber, da jeg nylig har sagt, at de, som disputere

om det guddommelige Væsen, Englenes Egenskaber og Sjælens Natur, blive aareladte, og bragte til Hospitalet, eller Tugthuset.

De academiske Øvelser ere følgende: I de første Aar maae de unge Studerende opløse mørke og vanskelige Spørgsmaal. Disse forelægges dem paa visse Tider, og der sættes en Belønning for den, som opløser dem paa den bedste og rigtigste Maade. Derved opdage Videnskabernes Bestyrere Enhvers sande Fremgang, og i hvad Fag han har sin Styrke. Ingen lægger sig efter meer end een Videnskab; thi Polyhistorie anseer man her som Beviis paa et flygtigt og ustadigt Hoved. Da altsaa Studeringerne ikke ere meget vidtløftige, læres de i kort Tid til Fuldkommenhed. Lærerne selv maae hvert Aar aflægge Prøver paa deres Lærdom. Den philosophiske Lærer maa opløse et Problem i Moralen; den historiske udarbeider et Stykke i Historien; Lærerne i Oeconomien og Mathematiken maae forbedre deres Videnskaber ved en eller anden ny Opdagelse; de Lovkyndige udarbeide smukke og passende Taler, og disse ere de eneste, som maae øve sig i Talekonsten, da disse Øvelser egentlig alene kunne nytte dem, som føre Sager for Retten. Jeg fortalte dem, at alle academiske Prøver hos os bleve aflagte i Talekonsten; men de misbilligede denne Indretning, og sagde, at, dersom alle Haandværksfolk skulde sye Skoe til Mesterstykke, vilde de flestes Arbeide blive meget slet, og Skomagerne alene vinde Prisen. Jeg nævnede blot Talekonsten; thi Disputatser torde jeg ikke tale Noget om, da Indbyggerne her regne disse blandt Gøglespil. Deres offentlige Lærere foredrage ikke de nyttige Sandheder paa saa streng og bydende en Maade, som Philosopherne hos os; men de blande smukke og behagelige Fortællinger imellem de alvorlige Læreregler, saa at man hører dem med Fornøielse.

Den Alvorlighed og Anstand, hvormed alle academiske Handlinger og Forfremmelser her foretages, er ganske beundringsværdig. Man tager sig meget nøie i Agt for, at der ikke skal forekomme Noget i de academiske Handlinger, der kan opvække Latter, og holder for, at disse Ceremonier maae være forskjellige fra Farcer, at ikke Videnskaberne for slige usømmelige Skikkes Skyld skulde blive foragtede. Jeg torde derfor ikke tale om de Ceremonier, som bruges ved Graders og Værdigheders Uddeling paa vore Academier. Det, som mødte mig i Keba, da jeg beskrev vore Doctor-

promotioner, var desuden nok for mig, til aldrig meer at røre ved den Materie.

Foruden disse Academier er der i enhver By store Seminarier eller Gymnasier, hvor man gjør sig Umag for at lære at kjende de Unges Anlæg, og til hvilket Fag af Videnskaberne Enhver bedst er skikket. Da jeg blev underviist paa Seminariet i Keba, havde den ypperste Præst fire Sønner, som der lærte Krigskonsten. Fire andre, hvis Fader var Raadsherre, lærte Haandværker, og to Jomfruer bleve underviste i Søvæsenet; thi der sees alene paa Lærlingernes Naturgaver, og slet ikke paa deres Stand eller Kjøn. Naar deres Anlæg nøie er prøvet, give Forstanderne for Seminarierne hver af dem et Vidnesbyrd med den Upartiskhed, som jeg ovenfor har meldt. Disse Vidnesbyrd anseer man her for meget paalidelige, endskjøndt jeg var af en anden Mening, da jeg fik mit Vidnesbyrd fra Seminariet i Keba, hvilket forekom mig høist urimeligt og ubilligt.

Det tillades Ingen her at skrive Bøger, førend han har fyldt sit tredivte Aar, og er af Videnskabernes Bestyrere erklæret duelig dertil. Derfor komme her ikkun faa, men lærde og vel udarbeidede Skrifter for Lyset. Jeg tog mig altsaa vel i Agt, ikke at sige til Nogen, at jeg, før min mandlige Alder, havde skrevet fem eller sex lærde Afhandlinger, at jeg ikke skulde blive til Latter.

Dette maa være nok om denne Nations Charakteer, Religion, Statskonst og Videnskaber. Imidlertid kan jeg ikke undlade at føie hertil endnu nogle andre særegne Ting, som forekom mig meget mærkværdige.

Naar et Træ udfordrer et andet, mister Udfordreren for bestandig sin Ret til at bruge Vaaben, og fordømmes til at leve under Formynderskab, som et Barn, fordi han ikke kan styre sine Lidenskaber. Hos os derimod ansees Udfordringer som Beviser paa Heltemod, især i vort Norden, hvorfra denne slemme Skik har sin Oprindelse; thi Grækerne, Romerne og andre gamle Nationer vidste Intet af Udfordringer.

I den potuanske Rettergang har jeg mærket den Besynderlighed, at deres Navne, som føre Proces, blive Dommerne en Hemmelighed, og Processerne afgjøres ikke paa det Sted, hvor Striden er begyndt, men bedømmes i langt fraliggende Provindser. Grunden til denne underlige Skik er, at, da de fleste Dom-

mere, som Erfarenhed lærer, tage Stikpenge, eller paa anden Maade forsee sig af Partiskhed, betages dem disse Fristelser, naar de hverken kjende Anklageren, eller den Skyldige, eller de Godser, Eiendomme og Ting, hvorom Processen føres. Begge Parters Beviser sendes alene til en, efter Fyrstens Godtbefindende, vilkaarlig nedsat Ret, med nogle tilføiede Anmærkninger, for Exempel: om A., som er i Besiddelse, bør indrømme B. Eiendommen, efter hans Fordring og Klage. Jeg vilde ønske, at denne Skik var indført hos os, da vi saa ofte erfare, hvad Virkning Partiskhed og andre Fristelser have paa Dommernes Gemytter.

Retfærdigheden udøves her uden Persons Anseelse. Dog maae Fyrsterne selv ikke fordres for Retterne; men, saasnart de ere døde, blive de stillede til Doms af offentlige Anklagere, eller Folkets Advocater. Den afdøde Fyrstes Handlinger blive nu undersøgte i en talrig Raadsforsamling; endelig afsiges Dommen ved visse Charakterer, som tilkjendes ham efter hans Fortjenesters Beskaffenhed. Disse ere: roesværdig, ikke ganske uroesværdig, godt, ikke slet, taalelig, middelmaadig. En Herold udraaber et af disse Ord offentlig blandt Folket, og siden sættes det som Gravskrift over den Afdøde. Potuanerne give følgende Grund til denne Skik: Man kan ikke fordre den levende Fyrste for Retten, uden Oprør og Urolighed; thi, saa længe han lever, skylde Undersaatterne ham en blind Lydighed og bestandig Ærefrygt, hvorved Staten bedst vedligeholdes; men, naar Fyrsten døer, opløses Baandet imellem ham og Undersaatterne, følgelig kunne disse nu, som frie, søge ham for Retten. Ved denne nyttige, skjøndt besynderlige Indretning, sørges for Fyrstens Sikkerhed; den øverste Magt taber Intet af sin Majestæt, og dog vedligeholdes tillige Statens Bedste. Thi, skjøndt disse Charakterer ikkun tillægges de Døde, opmuntre de dog bestandig de Levende til Dyder. Man seer af den potuanske Historie, at der i hele fire Hundrede Aar ikke have været flere end to Fyrster, som fik den allerringeste Charakteer, maadelig. De øvrige have næsten alle faaet roesværdig, eller ikke uroesværdig, hvilket deres Gravminder vise, som den Alting fortærende Tid ikke endnu har ødelagt. Charakteren maadelig, som paa det potuanske Sprog hedder Pip—fac—si, foraarsager saa stor Sorg i den fyrstelige Familie, at den Afdødes Thronfølger og alle hans Slægtninge bære Sørgeklæder hele sex Maaneder derefter. De følgende

Fyrster vise ingen Fortrydelse mod Dommerne for slige fornærmelige Domme, men ansee dem som Opmuntringer til at handle vel, og ved Klogskab, Retfærdighed og Billighed at udslette den Skamplet, som det fyrstelige Huus har paadraget sig.

Aarsagen, hvi den ene af disse Fyrster fik den sletteste Charakteer, var denne: Uagtet Potuanerne ere meget øvede i Krigssager, og, naar de angribes, slaae tapperligen fra sig, paaføre de dog aldrig selv nogen Krig. Af denne Aarsag blive de gjerne Mæglere imellem andre krigende Nationer, og adskillige Folkeslag paa denne Klode have frivilligen underkastet sig et saa retfærdigt og fredeligt Folks Herredømme. Men Fyrsten Mikleta, dreven af en utidig Lyst til at udvide Rigets Grændser, angreb Naborigerne, og undertvang dem aldeles i kort Tid. Saa meget, som Potu vandt ved denne sin Magts Forøgelse, saa meget tabte det igjen, ved at forvandle sine Naboers Venskab til Skræk og Misundelse. Den udmærkede Agtelse for Retfærdighed og Billighed, som Staten hidindtil havde skyldt sin Tilvært og Blomstren, begyndte fra denne Tid af at tabe sig. Saasnart altsaa Fyrsten var død, viste Potuanerne deres Fortrydelse, ved at sætte denne Plet paa hans Minde, for at vinde andre Nationers Velvillighed tilbage. Hvori den anden Fyrstes Forseelse har bestaaet, kunde jeg ikke komme efter.

Kun de, som have opnaaet den tredie Alder, blive offentlige Lærere. For at forklare dette nøiere, maa man mærke, at Træernes Liv inddeles i tre Aldere. Den første er for dem, som oplæres i Statsbestyrelsen; i den anden udøve de, hvad de have lært i den første, og i den tredie Alder undervise de Andre, naar de med Berømmelse have nedlagt deres Embeder. Af denne Aarsag faaer Ingen Tilladelse til at lære offentligen, med mindre han er bleven gammel i Statens Tjeneste, da man holder for, at Ingen kan give grundige Forskrifter, som ikke har hentet sin Kundskab af Erfaringen.

Dersom En, der er berygtet for slette Sæder, giver Staten et godt og nyttigt Raad, forties hans Navn, at de værdige Forslag ikke skal tabe ved dens Uværdighed, der gjorde det, og Forslaget bekjendtgjøres under en bedre Mands Navn.

I Henseende til Religionen har jeg allerede meldt, at det var forbudet at disputere om dens Grundlærdomme, men i Særdeleshed om Guds Væsen og Egenskaber; derimod staaer det

Enhver frit, at sige sin Mening om andre Ting, og underkaste den Publicums Overveielse. Potuanerne sagde, at slige Trætter kunde lignes ved Storme, som nedslaae Træer og Tage, men tillige rense Luften, og hindre, at den ikke ved for megen Roligheb fordærves. De have ikke mange Festdage, fordi de give Anledning til dorsk Lediggang, og Potuanerne troe, at den sande Gudsdyrkelse bestaaer ikke mindre i nyttigt Arbeide, end i Bøn og Paakaldelse.

Poesien dyrkes ikke med megen Varme, endskjøndt man i dette Fyrstendømme finder hist og her nogle Poeter; men den underjordiske Poesie skilles alene ved en høiere Stiil fra Prosa. De udloe det derfor, som Børnespil, hvad jeg fortalte dem om vort Stavelsemaal og Tonefald.

Iblandt de Potuanske Lærere gives nogle, som kaldes Professorer i den gode Smag. Disse sørge for, at Ungdommens Tænkekraft ikke skal beskjæftiges med Ubetydeligheder og Smaating; at alt for platte og pøbelagtige Skrifter, hvis Læsning fordærver Smagen, ikke skulle komme for Lyset; og at af Bøger, som skulle trykkes, de Ting blive udslettede, som stride mod sund Sands. Blot til denne Ende har man Bogcensur. Ganske anderledes er det her oppe paa Kloden, hvor de bedste Skrifter, blot af den Aarsag, at de enten vige af fra en herskende Mening, eller fra en eengang indført Talebrug, eller fordi de med Vittighed og Aabenhjertighed gjennemhegle Menneskenes Daarligheder, ofte undertrykkes af Censorerne, hvorved Videnskaberne naturligviis qvæles, og sunde og gode Skrifter ikke kunne komme for Dagen. Men, da Handelen er fri imellem Potuanerne og Nabofolkene, snige sig blandt andre Varer ofte platte og pøbelagtige Bøger ind i Landet. Til den Ende har man ansat visse Dommere, som Tid efter anden besøge Bogsamlingerne. Disse kaldes Sylakatti, d. e. Bibliothek-Rensere. Thi, ligesom der i vor Verden er en vis Art Mennesker, som aarligen feie Skorstene og Kakkelovne, saaledes skille disse Dommere, ved at gjennemsee Bogladerne, omhyggeligen det Slette fra det Gode, og kaste alle gemene Bøger, som kunne fordærve Smagen, i Kloakerne. Hillemænd! tænkte jeg ved mig selv, hvilken Ødelæggelse vilde der skee blandt Bøgerne paa vor Klode, dersom denne Indretning der blev indført.

Intet fortjener mere Berømmelse, end den Omhu, hvormed

man sørger for, af de Unges Naturgaver at udgrandske hvad Bane Enhver i sit Liv er bedst skikket til at betræde. Thi ligesom den ringeste falske Tone mærkes af et musikalsk Øre, saaledes vide de Dommere, der ere satte til at prøve de Unges Anlæg, af Smaating at kjende de større, og af Øiesynet, af Øienbrynenes Spiilning eller Sammentrækning, af deres sørgmodige eller glade Ansigt, af deres Latter, af deres Udtale, af deres Taushed og andre lignende Ting at dømme, hvortil Enhver er bedst oplagt, og hvad der strider mod hans Natur.

Men nu til mig selv igjen. Jeg havde kun liden Fornøielse af at omgaaes disse urimelige Træer, som bestandig foragtede og beloe mig for den altfor hurtige Fattekraft, de nu engang havde tillagt mig. Jeg ærgrede mig meget over de Ögenavne, man derfor gav mig. Man kaldte mig, for Exempel, Skabba, som betyder en utidig og umoden Person. Men hvad jeg især græmmede mig over, var, at min Vaskerkone ikke tog i Betænkning at give mig samme forhadte Titel, uagtet hun var et gemeent, fattigt og elendigt Lindetræ.

Niende Capitel.

Reisen omkring Planeten Nazar.

Da jeg i en Tid af to Aar havde forrettet den møisommelige Løbertjeneste, og gjennemrendt Landet med Placater og aabne Breve, blev jeg endelig reent kjed af denne besværlige og uanstændige Forretning. Jeg indgav til Fyrsten den ene Ansøgning efter den anden, hvori jeg begjærede en anstændig Afsked, og tillige anholdt om en noget ærefuldere Befordring. Men det blev mig bestandig afslaaet, da Hans Durchlauchtighed troede, at en vigtigere Forretning vilde overstige mine Kræfter. Han anførte mig de Love og Sædvaner, som strede mod min Ansøgning, og efter hvilke kun de, som havde den fornødne Duelighed dertil, maatte befordres til anseelige og vanskelige Embeder. Det var nødvendigt, sagde han, at jeg forblev i min engang paatagne Tjeneste, indtil jeg ved en eller anden Fortjeneste banede mig

Veien til en høiere Bestilling. Han sluttede med denne Paamindelse:

Hver med sin egen Alen maale sig!
„Studeer og kjend dig selv!" er Viisdoms Lære.
Og før en Vægt du kjæk paatager dig,
Prøv dine Skuldre først, om du den og kan bære!

Disse gjentagne Afslag bragte mig omsider til en dristig og fortvivlet Beslutning. Jeg stræbte af alle Kræfter at udpønse noget Nyt, hvorved jeg kunde lægge mine Talenters Fortræffelighed for Dagen, og aftvætte den Plet, man havde sat paa min Duelighed. Jeg tilbragte næsten et heelt Aar med at gjennemstudere dette Fyrstendømmes Love og Skikke, for om muligt at finde Eet og Andet, der kunde trænge til Forbedring. De Bemærkninger, jeg gjorde i denne Henseende, aabenbarede jeg en Tornebusk, som var min meget fortrolige Ven. Han fandt, at mine Betænkninger og Forslag vel ikke vare ganske ufornuftige, men tvivlede dog om, at de vilde være denne Stat til Nytte. Det var en Reformators fornemste Pligt, sagde han, at have det Lands Forfatning aldeles for Øie, hvori han vil foretage sin Reformation; thi een og den samme Anstalt kan, efter to Landes forskjellige Beskaffenhed, frembringe ganske andre og aldeles modsatte Virkninger, ligesom det Lægemiddel, der helbreder een Syg, kan dræbe en anden. Han gjorde mig opmærksom paa den Fare, jeg udsatte mig for, ved at vove dette Spil, forestilte mig, at det var ude med mit Liv, hvis min Plan ved Undersøgelsen faldt igjennem, og bad mig derfor indstændig, i Forveien ret omhyggelig at overveie alle Ting. Imidlertid raadede han mig ikke aldeles fra min Bestræbelse, da det dog altid var muligt, sagde han, at jeg ved moden Eftertanke kunde opdage Noget baade til min egen og Statens Fordeel.

Jeg fulgte denne min Vens Raad, og udsatte min Plans Indlevering indtil videre. Imidlertid forrettede jeg med Taalmodighed min Tjeneste, og gjennemstreifede paa min sædvanlige Maade Byer og Provindser. Denne evige Omrenden gav mig Leilighed til meget nøie at lære at kjende det hele Fyrstendømme, og alle de omliggende Egne; og, at jeg ikke skulde glemme de Bemærkninger, jeg gjorde paa mine Reiser, skrev jeg dem op, saa godt som jeg kunde, og overleverede saaledes Fyrsten engang et Bind af anseelig Tykkelse.

Jeg erfarede snart, at dette Arbeide var aldeles efter Hans Durchlauchtigheds Smag. Han gjennemlæste med Eftertanke min Bog, og, efterat have anbefalet den i Statsraadet med mangfoldige Berømmelser, besluttede han at betjene sig af mig, for at opdage hele Planeten Nazar. Jeg havde ventet en ganske anden Løn for mine vaagne Nætter, og sukkede taus med Poeten:

Ak! Dyden roses overalt — og fryser.

Men, da jeg altid har havt særdeles Lyst til at see og høre hvad der var nyt, og stolede paa en overordentlig Belønning af den milde Fyrste ved min Tilbagekomst, paatog jeg mig alligevel med et Slags Fornøielse dette Arbeide.

Omendskjøndt den hele Klode, Nazar, neppe har to Hundrede tydske Mile i Omkreds, forekommer den dog Træerne, formedelst deres langsomme Gang, meget stor. Af denne Aarsag ere mange Lande, besynderlig de langt fraliggende, dem aldeles ubekjendte. Thi ingen Potuaner var istand til at gjennemvandre denne Planets Riger i to Aar, da jeg derimod, ved Hjælp af mine hurtige Been, blev færdig dermed i een Maaned.

Hvad der i Begyndelsen meget laae mig paa Hjertet, var Frygt for Sprogenes Forskjellighed; men man trøstede mig med den Forsikkring, at hele Planetens Indbyggere, saa forskjellige som de for Resten vare i Sæder, havde eet Tungemaal, og at hele det grenede Kjøn var overalt uskyldigt, omgængeligt og gjestfrit, saa at jeg uden mindste Fare kunde vandre rundt omkring, hvor jeg vilde, paa hele Kloden. Disse Efterretninger ansporede endnu mere min Tilbøielighed, og jeg begav mig i Begyndelsen af Poppel-Maaneden paa Reisen.

Alle de Ting, som nu følge, ere saa forunderlige, at man lettelig kan fristes til at holde dem for lutter Tankespil og blotte poetiske Opfindelser, især da de physiske og moralske Forskjelligheder, jeg bemærkede paa min Reise, vare saa store, at man, ved at forestille sig Forskjellen imellem de langtfra hinanden adskilte Folkeslag paa vor Klode, kun kan gjøre sig et meget svagt Begreb om samme. Men man maa tage i Betragtning, at de fleste Folkeslag paa Nazar ere adskilte fra hinanden ved Sunde og Have, hvorfor og Kloden seer ud som et Slags Archipelagus. Indbyggerne reise næsten aldrig over disse Vande, og Færgemændene, som boe ved Strandbredden, ere der blot for fremmede

Reisendes Skyld. Thi de Indfødte sætte sjelden Foden udenfor deres Bopæle, og nødes de imellemstunder at sætte over Vandet, skynde de sig i Almindelighed strax tilbage igjen, da de ikke godt fordrage at leve i et fremmedt Land. Saa mange Folkeslag altsaa, saa mange nye Verdener.

Den fornemste Aarsag til denne store Uliighed maa søges i Landenes forskjellige Natur, som de mangefarvede Marker, de forskjellige Jordarter, Planter, Frugter og Urter noksom give tilkjende. Hvad Under, at der ved denne store Forskjellighed i Jordbunden og Frugterne gives saa ulige og hinanden modsatte Egenskaber og Sæder hos Indbyggerne? I vor Verden er Forskjellen imellem de længst fra hinanden adspredte Nationers Sæder, Tænkemaade, Farve, Sjæls- og Legems-Dannelse ikke saa betydelig; thi, da Jordbunden næsten overalt er den samme, uden for saavidt at det ene Land kan være frugtbarere end det andet, og Vand, Frugter og Urter have næsten een Natur, kunne her umulig frembringes saa ulige Skabninger, som i den underjordiske Verden, hvor hvert Land har sin ganske særegne Beskaffenhed. Fremmede have vel Frihed til at reise og handle overalt, men ikke til at bosætte sig nogetsteds, hvilket heller ikke Landenes forskjellige og modsatte Beskaffenhed tillader; derfor ere alle de Fremmede, man møder, enten Vandrere, eller Kjøbmænd.

De Provindser, som ligge nærmest omkring Potu, have alle næsten samme Naturbeskaffenhed, som dette Fyrstendømme. Deres Indbyggere førte i forrige Tider blodige Krige med Potuanerne; nu derimod staae de enten i Forbund med dem, eller have underkastet sig deres milde Herredømme. Men, saasnart man er kommen over det store Sund, som deler hele Kloden, saa at sige, i to Dele, seer man ganske nye Verdener, og nye hos Potuanerne aldeles ubekjendte Dyr. Det Eneste, som alle Klodens Indbyggere have tilfælleds, er Fornuften, Træskabningen og det samme Sprog. Af denne Aarsag er det slet ikke besværligt at reise, saameget mindre, da Indbyggerne, formedelst den store Mængde fremmede Vandrere og Kjøbmænd, som reise igjennem Provindserne, ere vante til at see ganske forskjellige, dem selv aldeles ulige Skabninger.

Jeg har holdt for nødvendigt, at erindre Læserne om alt dette i Forveien, at de ikke skulde støde sig over min følgende Fortælling, og ansee den som en sædvanlig Skipper-Efterretning.

Det vilde blive for langt og kjedsommeligt, at opregne i historisk Orden, Stort og Smaat, hvad der mødte mig paa denne Reise. For at undgaae denne unyttige Vidtløftighed, vil jeg kun opholde mig ved de Folkeslag, som forekom mig meest besynderlige, og i hvis Sæder og Egenskaber jeg fandt saameget Usædvanligt og Forunderligt, at Planeten Nazar, fra denne Side, synes mig at fortjene Plads iblandt Verdens Underværker.

Overalt lagde jeg Mærke til, at det hele fornuftige Trækjøn i Artighed, Dømmekraft og Alvorlighed meget lidt afveeg fra Potuanerne; men i Skikke, Sjælekræfter og Legemsdannelse fandt jeg dem saa forskjellige, at hver Provinds syntes mig en ny Verden.

I Qvamso, den første Provinds man kommer til paa hiin Side Sundet, vide Indbyggerne, som ere lutter Egetræer, af ingen legemlig Svaghed eller Sygdom at sige, men opnaae i fuldkommen vedvarende Sundhed den høieste Alderdom. De forekom mig derfor i Førstningen at være de lyksaligste blandt alle Skabninger; men jeg indsaae snart ved løselig Omgang med dem, at jeg havde taget mærkelig feil. Jeg saae rigtignok Ingen iblandt dem bedrøvet; men jeg saae paa den anden Side heller Ingen fornøiet, end sige glad. Thi ligesom den reneste Himmel og mildeste Luft intet Indtryk gjør paa os, uden efter foregaaende Slud og Uveir, saa have og disse Træer intet Begreb om deres Lyksalighed, fordi den aldrig afbrydes, og føle ikke, at de ere sunde, fordi de aldrig ere syge. De henbringe deres Liv i bestandig Helbred, men tillige i bestandig Ligegyldighed. Ethvert Gode, som nydes bestandig, kjeder omsider, og, for at nyde Livets Glæder, maa man undertiden have smagt dets Bitterheder. Jeg kan forsikkre, at jeg hos intet Folk har fundet saa liden Artighed og Godlidenhed, saa kold og stiv Omgængelse, som hos dette. Det er en Nation uden Laster, men som man hverken kan elske eller hade, hvor man ikke møder nogen Fornærmelse, men heller ingen Velvillighed; kort: hvor man Intet finder, som kan mishage, men heller Intet, som behager. Overalt, da den uophørlige Sundhed forvolder, at de aldrig have Døden for Øine, og aldrig røres af Medlidenhed, naar Andre lide, henleve de deres hele Levetid i følesløs Ro, uden mindste Deeltagelse i deres Brødres Skjebne, saa at man ikke finder mindste Spor af Kjærlighed, Medynk, eller Velgjørenhed hos dem. Vi derimod, som

ved Sygdomme erindres om vor Dødelighed, og paamindes bestandigen om at holde os færdige til den sidste Reise, lære ved egne Lidelser at have Medlidenhed med Andres. Jeg fik i dette Land en levende Forestilling om, hvor meget Sygdomme og Dødsfarer bidrage til indbyrdes Kjærlighed og Blidhed i Omgang med vore Medmennesker, og hvor megen Uret vi have i at knurre mod vor Skaber, fordi vi syntes at være fødte til disse Lidelser, der ere os saa tjenlige, og have de lyksaligste Følger.

Disse Ege ere alligevel Sygdom underkastede, som alle andre Træer, saasnart de komme andetsteds hen. Jeg troer derfor, at dette Sundhedens Gode, hvis det ellers kan kaldes et Gode, bør alene tilskrives Luften og Levnetsmidlerne der i Landet.

Provindsen Lalac, som man kalder med det Tilnavn Maskatta, eller den Lyksalige, synes ret at svare til dette Navn. Alting fremkom der af sig selv, uden mindste Hjælp af Konsten, Man behøvede hverken at pløie eller saae i den yderst frugtbare Jord; kort: jeg fik her et tydeligt Begreb om det lyksalige Land,

Hvor hist en Bæk af Melk, og her en Flod af Mjød
Imellem Jordbær og Meloner flød;
Og Cyperviin af Klippens Diamanter
Nedsprudlede sit Guld i Kummer af Krystal,
Som mellem Roser i den eviggrønne Dal
Ved Bækkens Bred, med luemalte Kanter
Utømmelige stode — hist og her
Stod' vinkende med tusind grønne, røde,
Voxgule Frugter Edens bedste Træer,
Og med udstrakte Grene dem frembøde;
Her sydeb' Suppen, og paa samme Sted
En pillet Høne faldt af Himlen ned
I Jaspis-Gryden — hist i hele Skarer
Sprang ud af Skoven lækkre, møre Harer,
Og lagde sig paa hver sit Fad;
Og stegte Ryper, Lærker, Bekkasiner
Nedbrattede med ufortrødne Miner
Paa selvfrembragte skjønne Porcelliner,
Der stod' om Fadet i symmetrisk Cirkelrad.
Hist faldt en Sukkersnee, mens Saften af Citroner
Hist størknedes til Iis; og Tærter og Makroner,
Deviser og Godtgodt — hvordan de bar sig ad —
Var, før man saae sig til, og krøbne hen paa Fad;
Mens alle Fugle sang, som ikke stegte vare,
Snart een, snart to, snart tre, og snart den hele Skare,
Vidtløftige Concerter udenad —
Og Vandreren gik hen og spiste, hvis han gad.

Men disse overordentlige Fordele gjøre dog Indbyggerne slet ikke lykkeligere end Andre. Thi, da de ikke behøve at arbeide for deres Underholdning, hendøse de deres Liv i Lediggang, og plages af mangfoldige Sygdomme. Der gaaer Orme og Forraadnelse i deres Legemer, og de fleste døe for Tiden.

Dette Lands Beskaffenhed gav mig Anledning til adskillige philosophiske Betragtninger; iblandt Andet faldt det mig ind, ved at betragte denne Nations Vilkaar, at Tjenestefolk og Daglønnere i visse Maader ere meget lykkeligere end de, som aldrig have nødig at sørge for det daglige Brød, og derfor henfalde til Uvirksomhed og Vellyst.

Den smager Intet, som er altid mæt;
Trods Alt, hvad Konsten kan anvende,
Er ved et Maaltid uden Ende
Bestandig Ækkel sidste Ret.
Hver Vellyst, nydt bestandig, kjeder,
Man væmmes ved al Jordens Lækkerheder,
Naar Nydelsen ei stundom holder op —
Og Sjælen døer tilsidst i den nedbrudte Krop.

Heraf udspringe de mange nedrige Planer, de fortvivlede Foretagender og hyppige Selvmord, som gaae i Svang her. Thi den Overflødighed, hvori de bestandig leve, sløver al Sands for Livets finere Glæder, og avler i dets Sted hos Alle Ækkel og Kjede til Livet. Saaledes fandt jeg, at dette Land, som jeg indbildte mig at være et Paradiis, var Tungsindighedens tause Bolig, langt mere værd at ynke, end misunde, og skyndte mig derfor, jo før jo heller at komme ud deraf igjen.

Tæt derved ligger Riget Mardak, hvis Indbyggere alle ere Cypresser, af eens Skabning, naar man undtager deres Øine, som ere meget forskjellige. Nogle have aflange, andre firkantede Øine, somme have dem meget smaa, og atter andre saa store, at de dække hele Panden. Nogle fødes med to, andre med tre, og andre med fire Øine. Der gives endog somme, der kun have eet Øie, hvilke man skulde fristes til at ansee for den bekjendte Polyphemus's Afkom, hvis de ikke havde det i Nakken. De inddeles derfor i visse Stammer, efter deres Øines forskjellige Antal og Dannelse, hvis Navne ere følgende:

1) Nagiri, eller de, som have aflange Øine, og som derfor alle Objecter forekomme langagtige.

2) **Naqviri**, hvis Øine ere firkantede,
3) **Talampi**, der have smaa bitte Øine.
4) **Jaraku**, med to Øine, men hvoraf det ene altid er lidt skjævere end det andet.
5) **Mehanki**, med tre Øine.
6) **Tarasuki**, med fire Øine.
7) **Harramba**, hvis Øine optage hele Panden.

Og endelig:

8) **Skodolki**, der kun have eet eneste Øie i Nakken.

Den talrigste, og altsaa den mægtigste blandt disse Stammer, er **Nagirernes**, eller deres, som have aflange Øine, og derfor synes, at alle Ting ere aflange. Regenterne, Raadsherrer og Præster vælges altid af denne Stamme. Disse alene have Deel i Statsbestyrelsen, og antage Ingen af de andre Classer til noget offentligt Embede, med mindre han bekjender, at en vis, Solen til Ære, paa det høieste Sted i Templet opstillet Tavle, ogsaa forekommer ham aflang, og bevidner dette med Eed.

Denne Tavle er den allerhelligste i den mardakanske Gudstjeneste. Mange retskafne og dydige Borgere, som afskye Meeneed, komme derfor aldrig til Æres-Embeder, og ere bestandigen udsatte for al mulig Spot og Forfølgelse. Det nytter Intet, at de undskylde sig med at maatte troe deres egne Øine; de faae kun derved en Proces paa Halsen, og det, som blot er en Naturfeil, regnes dem til Ondskab og Gjenstridighed. Eeden, som de, der ville være Noget, maae underskrive, lyder saaledes:

„**Kaki manaska quihompu miriac jakku mesimbrji caphani crukkia manaskar qvebriac krusundora.**"

Paa Dansk:

„Jeg sværger, at Solens hellige Tavle synes mig aflang, og lover i denne Mening at forblive indtil mit sidste Aandedræt."

Saasnart En har aflagt denne Eed, optages han i Nagirernes Stamme, og kan søge hvilken Ærespost han vil.

Dagen efter min Ankomst blev jeg, idet jeg gik omkring paa Torvet, for at fordrive Tiden, en gammel Mand vaer, som førtes hen, for at pidskes. En uhyre Mængde Cypresser gik efter ham, og døvede ham med Skjeldsord og Spotteglofer. Jeg spurgte,

hvad han havde gjort, og man svarede mig, at det var en Kjetter, som offentlig havde ladet sig forlyde med, at Solens Tavle forekom ham firkantet, og, uagtet adskillige Advarsler, var bleven haardnakket ved at forsvare denne farlige Mening.

Jeg gik strax efter ind i Solens Tempel, for at komme efter, om jeg havde orthodoxe Øine, og da virkelig denne hellige Tavle forekom ogsaa mig ganske firkantet, sagde jeg det aabenhjertig til min Vert, som nylig var bleven Kirkeværger der i Byen. Han drog et dybt Suk ved denne Leilighed, og tilstod, at den ligeledes forekom ham firkantet, men at han ikke torde lade sig mærke for Nogen dermed, af Frygt for at lægge sig ud med den regjerende Stamme, og blive sat fra sin Bestilling.

Jeg forlod stiltiende, og zittrende over mit hele Legeme, dette Sted, af Frygt for at komme til at undgjælde mine Øines Forseelse med Ryggen, og derpaa med det forhadte Navn af Kjetter til Spot og Spektakel at blive jaget ud af Byen. Ingen Indretning i Verden, syntes mig, kunde være mere grusom, barbarisk og ubillig, end denne, hvorved Forstillelse og Meeneed, som jeg var Dievidne til, alene banede Vei til Æresposter. Jeg glemte derfor ikke heller, da jeg var kommen hjem til Potu, ved alle Leiligheder at udtømme min Galde over denne barbariske Stat. Men da jeg engang paa min sædvanlige Maneer tordnede mod denne Indretning, og gav min hele Ærgrelse derover Luft i en Samtale med et Enebærtræ, som var min meget fortrolige Ven, fik jeg følgende Erindring: „Vi Potuaner holde rigtignok „Nagirernes Indretninger for daarlige og ubillige; men du, min „kjære Klim, burde ikke, synes mig, forundre dig saa meget „over, at man der behandler Synets Uliighed med saamegen „Strenghed; thi, saavidt jeg erindrer, har du selv fortalt, at „der i de fleste europæiske Stater gives visse herskende Stammer, „som, formedelst en egen naturlig Feil paa Synet eller Forstan„den, forfølge de andre med Ild og Sværd; og dog har du „roest disse Tvangsmidler, som meget gudelige og Staten nyttige „Indretninger.“ Jeg mærkede strax, hvor han vilde hen med denne Stikpille, og blev ganske rød i Hovedet. Siden den Tid dømte jeg altid mildere om dem, som fare vild, og raabte bestandig paa Tolerance.

Fyrstendømmet **Kimal** holdes for den mægtigste af alle denne Klodes Stater, formedelst dets uhyre Rigdomme. Thi,

foruden de store Sølvgruber, som findes der i Mængde, samler man aarlig en stor Deel Guldsand af Floderne, og Søen ved Kysterne er næsten overalt riig paa Perler. Men ved nøiere at undersøge dette Lands Tilstand, lærte jeg, at Lyksalighed langtfra ikke bestaaer i blotte Rigdomme; thi de fleste Indbyggere vare enten Bjergfolk, Guldrensere, eller Perlefiskere, som, fordømte til den skammeligste Trældom, rodede i Jorden og i Søen, for den kjære Vindings Skyld. De, som ikke give sig af med dette Arbeide, holde Vagt over de samlede Skatte. Hele Landet er saa fuldt af Røvere, at man ikke kan reise der uden bevæbnede Ledsagere.

Der ingen Dag saa hellig er, at jo
Paa den sit Øie Solen vender bort
Fra een og anden nedrig Handling; Svig
Og Vold og Tyveri gaae der i Svang.
Man lever kun af Rov. For egen Slægt
Er ingen Slægtning tryg, og ingen Gjest
Kan sove rolig under Vertens Tag;
Een Broder lurer paa den andens Liv,
Og Sønnen tæller længselfuldt hvert Skridt,
Hans Fader gjør mod Graven. Spor af Dyd
Ei findes meer. Astræa selv, den sidste,
Iblandt de Himmelske, forlod med Skræk
Den blodbestænkte, lastopfyldte Jord.

Saaledes fortjener dette Folk, som af alle dets Naboer ansees med skele Øine, meget mere Medlidenhed end Misundelse. Thi Frygt, Mistanke, Nid og Misundelse raser i alle Hjerter; den Ene anseer bestandig den Anden som en Fiende, der lurer paa hans Midler, saa at Skræk, Bekymring, vaagne Nætter og blege Ansigter ere de eneste Frugter af den Lyksalighed, Fyrstendømmet Kimal udraabes for. Jeg reiste derfor med megen Angest og Besværlighed igjennem dette Land; thi ved hver Bom og Station maatte jeg melde den derværende Vagt mit Navn, mit Fødested, Aarsagen til min Reise og deslige, saa at jeg, kort sagt, saae mig udsat for alle de Brydérier, en Reisende er underkastet i mistroiske Lande. Der gives og i dette Fyrstendømme et ildsprudende Bjerg, som ideligen opkaster den underjordiske brændende Materie i store Strømme.

Saasnart jeg var kommen ud af dette Land, hvis Gjennemvandring var mig den besværligste paa min hele Reise, fortsatte jeg mit Løb bestandig imod Østen. Jeg traf overalt omgænge-

lige og artige, men tillige høist besynderlige Folk. Men over ingen undrede jeg mig saameget, som over Indbyggerne i det lille-bitte Rige Ovamboja, der var af en, saa at sige, ganske bagvendt Natur. Jo ældre, for Exempel, En var, desto overgivnere og vellystigere var han, saa at Fremfusenhed, Løsagtighed, og de Laster, som ellers pleie at have Sted hos Ungdommen, der toge til med Alderen. Af denne Aarsag betroes Ingen i denne Stat noget Embede, med mindre han er under sine fyrgetyve Aar; thi, saasnart En har fyldt dem, ansees han som en vild Bog,

Der trænger til gjentagne Dask
Af sin Mamas Krabask.

Jeg saae gamle Mænd med graae Haar gjøre Spilopper paa Gaderne, og lege Høg og Due midt paa Torvet.

Hist byggeb' Een med ufortrøden Sved
Af Kort tre, fire Stokværk høie Huse,
Som strax en Anden pusted' ned;
Hist saaes i Langbold Een at buse,
En Anden i sit lange Skjæg
At fange Bolden; Somme trilled' Æg,
Og Andre spilled' nærmeste til Væg;
Her en Matrone med sin Dukke tripped',
Og hendes gamle Mand,
Hvis Hyldesprøite strax gav ikke Vand,
Ved Siden gik og vripped',
Og svoer en ivrig Eed, at ville gjøre den
Til Hyldebøsse om igjen;
Een spilled' Skorsteen hist, og her en Anden Top;
Een reed paa Kjep i Trav, en Anden i Galop.

Drenge, som gik forbi, skammede disse gamle Folk ud, og pidskede dem sommetider hjem til deres Børn. Jeg mødte engang en udlevet Olding, som gik og spillede Top paa Torvet, og man fortalte mig, at han i sin Ungdom havde været en særdeles alvorlig Mand, og beklædt den øverste Plads i et stort Raad.

Denne bagvendte Orden har Sted hos begge Kjøn. En ung Person, som giftede sig med en meget gammel Kone, blev derfor overalt spaaet Horn, da tværtimod hos os kun en gammel Mand, der ægter en ung Pige, frygter for denne Prydelse. Jeg traf endog paa Torvet engang to ældgamle udtærede Mænd, som duellerede. Da jeg udlod mig med min Forundring over denne usædvanlige Fyrighed i saa høi en Alder, og spurgte om Aarsagen til Duellen, svarede man mig, at den var reist sig af

en Strid imellem dem om et løst Fruentimmer, som de havde begge lige Fordring paa. Man lagde til, at de sikkert vilde faae dygtige Strips af deres Foresatte, hvis de kom efter disse overgivne Alderdomsstreger. Samme Aften blev der fortalt, at en fornem gammel Dame havde hængt sig af Fortvivlelse over en ung Bøg, som havde givet hende Kurven.

Denne bagvendte Naturens Orden fordrer naturligviis bagvendte Love. Derfor tillades det Ingen, i den Afdeling af Loven, som handler om Formynderi, at forestaae sine egne Midler, med mindre han er under fyrgetyve Aar; og ingen Contract imellem Personer over denne Alder ansees for gyldig, hvis den ikke er underskreven og bekræftet af deres Formyndere eller Børn. I det Capitel om Subordination hedder det: „Oldinge og „gamle Koner skulle være deres Børn hørige og ly„dige." Embedsmænd faae altid deres Afsked noget før de ere fyrgetyve Aar, da de gjøres umyndige af Raadet, og overgives til unge Slægtninges Opsigt og Bestyrelse. Jeg fandt det derfor ikke raadeligt, at opholde mig altfor længe i dette Land, hvor jeg om ti Aar vilde blive dømt efter Loven til at være Barn igjen. Da jeg havde fuldendt min Reise, sammenlignede jeg dette Folks Beskaffenhed med den Levemaade og de Indretninger, vi have hos os heroppe, hvor Adskillige i deres mandlige Alder leve, tænke og skrive som Philosopher, men i deres Alderdom jage efter store Rigdomme, tomme Titler og andre Narrerier. Denne Sammenligning forsonede mig lidt igjen med Qvamboierne, og lærte mig at dømme mildere om dem, end jeg i Begyndelsen havde gjort.

I Kongeriget Kokleku har man en ikke mindre vrang Skik, som Europæerne ganske vist aldeles ville fordømme. Det Bagvendte i denne Skik har Naturen ingen Skyld i, men alene Lovene. Indbyggerne ere alle Enebærtræer af begge Kjøn; men Mændene bruges kun til Kjøkkensager og andet ubetydeligt Arbeide. I Krigstider gjøre de rigtignok Tjeneste, men blive sjelden meer end Soldater; kun meget faa drive det saavidt, at de blive Fændriker. Denne Post er den høieste, noget Hantræ i denne Stat kan gjøre sig Haab om. Fruentimmerne derimod betroes de vigtigste, saavel borgerlige som geistlige og krigerske Embeder. Jeg havde kort tilforn opholdt mig over Potuanerne, fordi de i Betjeningers Uddeling ikke gave det ene Kjøn Fortrin for det

andet; men denne Nation forekom mig reent unaturlig og rasende. Jeg kunde aldeles ikke begribe Mandkjønnets Uvirksomhed, at det, trods sit Fortrin i Legemsstyrke, taalmodigen blev ved at bære dette foragtelige Aag, og i saa mange Aarhundreder havde ladet Alting gaae i den gamle Slendrian; thi det havde naturligviis været dem let at affaste Aaget, hvis de havde havt Villie eller Mod dertil. Men den gamle Vane havde dysset dem saa reent i Søvn, at det ikke faldt Nogen ind at vove det mindste Skridt, for at løsrive sig af disse skammelige Lænker; de troede, at Naturen nu saa vilde have det, at Fruentimmerne skulde regjere Staten, og Mændene væve, koge, strikke, spinde, feie Stuerne, og faae Hug oven i Kjøbet.

Fruentimmerne grunde deres Herredømme paa Mændenes større Legemskræfter, deres stærkere Muskler, og til grovt Arbeide beqvemmere Lemmer. Det er heraf tydeligt, paastaae de, at Naturen kun har bestemt dem til hvad der kan forrettes med Kroppen.

Fremmede forundre sig, naar de komme ind i Husene og see Fruen paa Studerekammeret i Papirer op til Ørerne, medens Herren nysler om i Kjøkkenet og skurer Gryder. Og tilforladelig blev jeg, i hvilket Huus jeg kom, naar jeg vilde tale med Manden, viist ud i Kjøkkenet, hvor

Een stod i Vasken, og en Anden hakked Kjød;
Een vendte Steg, en Anden trilled' Boller;
Og mellem Fade, Potter, Kasseroller,
Enhver med Bæven Husets Frue lød.

Jeg saae mange bedrøvelige Virkninger af denne urimelige Skik. Ligesom man, for Exempel, finder paa andre Steder løse Fruentimmer, der bringe deres Kydskhed til Torvs og handle med deres Yndigheder, saa finder man her unge Karle og Mænd, der sælge deres Nætter, og til den Ende leie sig visse Vaaninger, hvis Skilter og Overskrifter vise, hvad der handles med. Men, da man i Almindelighed altfor dumdristig og offentlig driver denne Handel her, blive disse løse Mandfolk ofte grebne, satte i Arrest og pidskede, ligesom Skjøgerne hos os. Koner og Jomfruer derimod kunne, uden mindste Tab af deres gode Navn og Rygte, gaae omkring paa Gaderne, vinke ad Mandfolkene, gloe dem stivt i Øinene, zidske med Læberne, fløite, raabe pst! tage dem om Hagen, napse dem, male skamløse Dumheder i Buegangene,

og gjøre saa mange Spilopper, som de ville. De fortælle, uden at man fortænker dem deri, deres Uforskammenheder, og gjøre sig til af dem, som af ligesaa mange Seiervindinger; ligesom Smaaherrerne hos os prale med Ramser paa alle de Damer, hvis Fortrolighed (ofte kun et Drefigen) de have nydt. Det lægges aldeles intet Fruentimmer her til Last, om hun beleirer unge Mandsfolk med Elskovsvers, Kjærlighedsbreve og Foræringer; men en ung Karl stiller sig ved saadan Leilighed gjerne meget koldsindig og ærbar an, da det strider imod Velanstændigheden for et Mandsfolk, strax at sige en ung Pige Ja.

Der var i den Tid, jeg opholdt mig der, en stor Alarm med en vis Raadsherres Søn, som var bleven voldtaget af en Jomfru. Hun blev paa de fleste Steder meget ilde omtalt, for denne afskyelige Handling, og den unge Persons Venner mumlede om, at der skulde lægges Sag an imod Pigen, og at hun sikkert ved næste Consistorium blev dømt til at redde hans Ære ved at ægte ham, især da man med formelig Vidnesbyrd kunde godtgjøre, at den unge Karl bestandig havde ført et ærbart og ustraffeligt Levnet, førend hun forførte ham.

Lyksalige Europa! udbrød jeg ved denne Leilighed, og især tre Gange lyksalige Frankrig og England! hvor det svagere Kjøn svarer til sit Navn, hvor Konerne saa ganske blindt adlyde deres Mænds Befalinger, at de meget mere synes at være Maskiner eller Automater, end med fri Villie begavede Skabninger!

Jeg vovede ikke at laste denne bagvendte Sædvane offentlig, saalænge jeg opholdt mig iblandt disse Enebærtræer; men saasnart jeg var kommen udenfor Hovedstaden, fortalte jeg Adskillige, at den aldeles stred imod Naturen, da det var klart af den almindelige Naturens Lov og alle Folkeslags Samtykke, at Mandkjønnet er bestemt til vanskelige og vigtige Forretninger. Men de paastode, at jeg forvirrede Sædvane og Indretninger med Naturen, og at den foregivne Skrøbelighed hos Qvindekjønnet blot maatte tilskrives Opdragelsen, hvilket dette Lands Tilstand især viste, da man der fandt Dyder og Sindsgaver hos Fruentimmerne, som Mandfolkene paa andre Steder alene tilegne sig. Og rigtignok ere de koklekuanske Damer i Almindelighed beskedne, alvorlige, sindige, bestandige og tause; da Mændene derimod ere letsindige, fremfusende og sladderagtige. Derfor,

naar der fortælles noget Urimeligt, siger man for et Ordsprog: Det er Mandfolkesladder; og, naar Noget er foretaget med Overilelse uden modent Overlæg: Man maa holde Mandfolkenes Skrøbeligheder noget tilgode. Men jeg kunde ikke lade mig nøie med disse Grunde, og blev ligefuldt ved at fordømme denne Stats Forfatning, som bagvendt, vanskabt, og aldeles stridende mod Naturen. Den Ærgrelse, som dette qvindelige Overmod opvakte hos mig, var Aarsag i det ulykkelige Forslag, jeg gjorde, da jeg var kommen hjem til Potu, og som bragte mig tusinde Fortrædeligheder paa Halsen, hvorom jeg paa sit Sted skal melde Noget siden.

Iblandt de prægtigste Bygninger i denne By var det Dronninglige Harem, hvori der var tre Hundrede overordentlig smukke Mænd og Ynglinger, der underholdtes til Dronningens Forlystelse paa hendes egen Bekostning. Da jeg hørte, at Nogle roste min Skabning, begav jeg mig i største Hast paa Reisen, af Frygt for at blive kapret til Hendes Majestæt; og

— Frygt gav mine Fødder Vinger.

Næst ved dette Rige ligger det philosophiske Land, som Indbyggerne, der aldeles have fordybet sig i Philosophie og de høie Videnskaber, kalde det. Jeg brændte ret af Længsel efter at see dette Rige, som jeg forestilte mig maatte være alle Musernes sande Sæde, og Middelpunktet for alle Videnskaber; jeg ventede ikke at see Agre og Enge, men

Een eneste uoverseelig Have,
Hvor Konsten ikke med Naturen stred,
Men begge favnedes i begge værdig Fred —

Og med Hovedet fuldt af denne Forestilling, skyndte jeg mig af alle Kræfter derhen, og talte hvert Minut paa Veien. Jeg fik baade besmurte og saarede Been ved denne Leilighed; thi Landeveiene vare fulde af Stene og Huller, og saa gjennemskaarne af Grøfter og Moser, at jeg snart maatte trampe over Steendynger, snart traske igjennem Moradser, da der ingensteds var Broer at finde. Men jeg udstod kjækt alle disse Besværligheder, naar jeg tænkte paa, hvad der ventede mig, vel vidende, at man ikke løber til Himmerig paa Roser. Da jeg i en Times Tid havde møisomt kjæmpet mig igjennem, mødte jeg en Bonde, som jeg bød god Dag, og spurgte, hvor langt jeg havde tilbage endnu,

før jeg kom til Maskattia, eller det philosophiske Land? — „Du maatte heller spørge“, svarede han, „hvor langt du har tilbage, før du kommer ud af det igjen; thi du er lige midt deri.“ Jeg studsede forskrækkelig ved denne Efterretning. „Hvordan gaaer det til“, blev jeg ved, „at et Land, som beboes af lutter Philosopher, ligner meer et Opholdssted for vilde Dyr, end et dyrket og beboet Rige?“ — „Ja!“ svarede han, „det vil snart komme til at see bedre ud, naar Indbyggerne først faae Stunder til at give sig af med slige Bagateller. For nærværende Tid maa man undskylde dem, at de lade Marker og Enge ligge, da de have høiere himmelske Ting i Hovedet, og pønse paa at finde en Vei til Solen. Man kan ikke blæse og søbe paa eengang.“ — Jeg forstod strax, hvad denne Bonde, der lod til at være temmelig slu, vilde sige; traskede lidt længer frem, og kom endelig til Hovedstaden Casca. I Stadsporten saae jeg, istedetfor Vagt, en Deel Høns, Gjæs, Fuglereder og Spindelvæve. Paa Gaderne spadserede en Hoben Sviin og Philosopher imellem hverandre, som man alene kunde kjende fra hinanden paa Dannelsen; thi de sidste vare ligesaa besølede som de første. Alle Philosopherne bare eet Slags Kapper; men af hvad Farve, kunde jeg ikke skjelne, da det var umuligt at opdage den igjennem det Støv og Snavs, der hængte paa dem. Jeg standsede ved een af disse Vise, som, aldeles henrykt i Betragtninger, rendte lige paa mig. — „Om Forladelse, Hr. Magister!“ sagde jeg, „tør jeg spørge hvad denne By hedder?“ — Han blev længe staaende ubevægelig, med tillukkede Øine, som om hans Sjæl havde taget Afsked med sit Legeme; endelig kom han til sig selv igjen, og svarede med et Blik mod Himmelen: „Vi ere ikke langt fra Middag.“ Dette utidige Svar, der røbede en fuldkommen Sandsesløshed, lærte mig, at det er meget raadeligere at studere med Maade, end at blive rasende af for megen Lærdom. Jeg gik dybere ind i Byen, for at see, om jeg ikke kunde finde andre Mennesker, eller fornuftige Dyr, end Philosopherne. Paa Torvet, som var meget stort, stode adskillige Støtter og Piller med Indskrifter paa. Jeg gik hen til een af disse Støtter, for at forsøge, om jeg forstod hvad der stod skrevet; men, idet jeg stod og stavede mig frem, fornam jeg, at min Ryg blev pludselig varm og begyndte at blive ganske vaad. Jeg vendte mig om, for at opdage Kilden til denne varme Flod, og blev en Philosoph vaer, som uden

Omstændighed forrettede det samme paa min Ryg, som Hundene pleie at forrette paa Afviserne. Fordybet i Tanker havde han taget mig for en Støtte, hvorved han pleiede at forrette denne Ting. Jeg blev opbragt over saa skammelig en Streg, især da Hans Høilærdhed oven i Kjøbet skoggerloe over min Bestyrtelse, og gav ham et dygtigt Drefigen. Men herover blev han som han var gal, foer i Haarene paa mig, og slæbte mig, trods al min Skrigen, rundt om paa Torvet. Da jeg mærkede, at hans Vrede slet ikke vilde lægge sig, satte jeg mig i Forsvarsstand og gav Lige for Lige, saa at Indtægt og Udgift hos os omtrent gik lige op, indtil vi endeligen, efter en hidsig Kamp, begge tumlede om paa Valpladsen.

Ved dette Syn kom en utallig Mængde Philosopher tilløbende. De styrtede, som Rasende, ind paa mig, gjennempryglede mig Led for Led med deres knyttede Næver, og slæbte mig halvdød efter Haarene rundt omkring paa Torvet. Ikke mætte, men trætte af at slaae, førte de mig omsider hen til et stort Huus; og da jeg der, med Fødderne mod Døren, af alle Kræfter stred imod at komme ind, sloge de et Reeb om Halsen paa mig, og trak mig, som et straalende Sviin, ind i en Sal, hvor de lagde mig paa Ryggen midt paa Gulvet. Alting laae her hultertilbulter imellem hinanden, saa at der saae ud omtrent som hos os ved Paaske- eller Mikkelsdags-Tider, naar Folk flytte, og alle Slags Redskaber, Kar og andet Huusgeraad ligger kastet imellem hinanden. Jeg begyndte nu at bønfalde mine Vise, om at sætte Grændser for deres Vrede, og lade sig bevæge til Medlidenhed, forestillende dem, hvor uanstændigt det var for Viisdommens Dyrkere at rase som vilde Dyr, og overlade sig aldeles til de Lidenskaber, de selv tordne imod paa Cathedrer og Prædikestole. Men Bønner og Forestillinger vare spildte. Den Philosoph, som havde vandet min Ryg, begyndte Striden paany, slog paa mig, som paa en Ambolt, og blev ved at mørbanke mig Elendige saalænge, at det lod til, at han ikke blev forsonet, før han fik Livet af mig. Jeg lærte nu, at ingen Vrede kan lignes i Heftighed med den philosophiske, og at Dydens Lærere ere langtfra ikke det samme som Dydens Udøvere;

— thi meer og meer, jo meer han slog,
Hans Blod og Galde kom i Kog.

Endelig kom fire andre Philosopher, hvis Kapper viste, at de vare af en anden Sect, ind i Salen. De syntes at have Medlidenhed med mig, og standsede med Ord og Næver de Andres Raseri. De toge derpaa nogle af mine Pryglere tilside, hviskede Noget til dem, og førte mig hen i et andet Huus. Jeg blev hjerteglad over at være sluppen af disse Røveres Hænder og kommen til skikkelige Folk, og fortalte dem vidtløftigen Anledningen til den hele Alarm. De loe ret hjertelig af denne, som de kaldte den, moersomme Tildragelse, og sagde mig, at Philosopherne pleiede, naar de spadserede over Torvet, i visse naturlige Tilfælde at standse ved disse Støtter, og at min Modpart sandsynligviis havde, fordybet i sine philosophiske Betragtninger, taget mig for een af dem. De fortalte mig tillige, at samme var en særdeles berømt Astronom, og de Øvrige, som med saamegen Hidsighed havde gaaet løs paa mig, Lærere i Moral-Philosophien.

Da jeg troede nu at være i fuldkommen Sikkerhed, hørte jeg dem med Fornøielse fortælle dette og andet mere. Imidlertid kan jeg dog ikke negte, at den Opmærksomhed, hvormed de betragtede min Skabning, gav mig nogle Skrupler i Hovedet; ligesom og de mange Spørgsmaal om mit Fødeland, min Levemaade, Aarsagen til min Reise og deslige, syntes ikke at spaae mig meget Godt.

Men jeg havde nær opgivet min Aand af Angest, da jeg blev indelukket i et Slags Anatomiekammer, hvor jeg saae en gyselig Mængde Been og døde Kroppe, der opfyldte Værelset med en utaalelig Stank. Jeg havde troet at være kommen ned i en Røverkule, hvis ikke en Deel Instrumenter, som hængte paa Væggene, havde betaget mig Noget af min Frygt, da jeg deraf kunde slutte mig til, at min Vert maatte være Læge. Da jeg havde smægtet omtrent en halv Time alene i dette Fængsel, kom Fruen i Huset ind, og bragte mig Middagsmad, som hun selv havde tillavet. Hun forekom mig særdeles artig, men saae meget nøie paa mig, og sukkede bestandig. Jeg spurgte hende om Aarsagen til hendes Sorg, og hun svarede mig, at hun sukkede ved at tænke paa det, der forestod mig. „Du er rigtignok“, sagde hun, „kommen til skikkelige Folk; thi min Mand, som boer i dette Huus, er Stadsphysicus og Doctor i Medicinen, og de Andre, du saae, vare hans Colleger; men din usædvanlige Skab-

ning har opvakt deres Forundring, og de have besluttet at tage din indvortes Dannelse i nøiere Betragtning, og skjære dig op, for at see, om de i dine indvortes Dele kunde finde noget Nyt til Anatomiens Oplysning.“ Denne Efterretning var mig et Tordenslag. Jeg gav et stort Skrig fra mig og raabte: „Hvor kan man kalde dem skikkelige Folk, Madame! som ikke tage i Betænkning at skjære deres Næste op?“ —

„Du Fing'ren stikke maa i Jorden, lugte til
Hvad Land du lever i“ —

sagde hun. „De Folk, i hvis Hænder du er falden, ere meget skikkelige Folk, og have, blot for at oplyse deres Videnskab, besluttet denne Operation.“ Jeg svarede hende, at jeg tusinde Gange heller vilde løslades af Røvere, end skæres op af de allerskikkeligste Folk, styrtede ned for hendes Fødder, og bønfaldt hende med en Strøm af Taarer at udvirke Naade for mig. „Min Forbøn“, gjentog hun, „vil kun lidt nytte dig, imod hele Facultetets Beslutning, der altid pleier at være ugjenkaldelig; men jeg vil stræbe at redde dit Liv ved et andet Middel.“ Da hun havde sagt dette, tog hun mig ved Haanden, førte mig ud af en Bagdør, og fulgte mig, der skjalv som et Espeløv, lige til Byens Port.

Da jeg her vilde tage Afsked med hende, og stræbte, som ikke meer end billigt var, at bevidne hende min Erkjendtlighed i de meest levende Udtryk, faldt hun mig pludselig ind i Talen, og forsikkrede, at hun ikke forlod mig, før hun saae mig i fuldkommen Sikkerhed. Da jeg ikke satte mig derimod, blev hun ved at følge mig.

Medens vi saaledes spadserede sammen, fortalte hun mig Adskilligt om Landets Beskaffenhed, som jeg hørte paa med megen Begjerlighed. Men omsider dreiede hun Talen hen til en Materie, som ikke klang synderlig i mine Øren, da det lød til, at hun, til Løn for hendes Artighed imod mig, fordrede en Artighed igjen, som det var mig moralsk umuligt at vise hende. Hun beskrev mig nemlig med megen Følelse og Varme Konernes ulykkelige Skjebne i dette Land, da de philosophiske Skolemestere af Mænd, de have, aldeles begravne i deres Bøger, næsten ganske forsømme Ægteskabets Pligter. „Ja! jeg kan sværge Dem til“, blev hun ved, „at det var reent ude med os, dersom ikke, nu

og da, een og anden artig fremmed Reisende ynkedes over vor ulykfalige Forfatning, og lindrede en Smule den almindelige Jammer.“ Jeg lod, som jeg ikke forstod, hvad hun vilde sige, og gik lidt stærkere til. Men min Koldsindighed gød kun Olie i den Ild, der flammede i den arme Frues Hjerte, saa at

Den nylig elskovsyge, kjelne, milde,
Sødtsmilende Gudinde pludselig
Forvandlet blev til Furie; med vilde,
Hoitskingrende, fortvivlte Skrig,
Og Hændevrid, og stærke Rusk i Haaret,
Og gyselige Blikke —

forekastede hun mig min Utaknemmelighed; og, da jeg desuagtet blev ved at gaae til, greb hun mig fat i Fligen af min Kappe, for at holde mig tilbage. Jeg sled mig endelig med Magt af hendes Arme, og da jeg var saameget hurtigere til Fods end hun, kom jeg hende i en Hast af Syne. Hvor rasende forbittret hun blev paa mig ved denne Leilighed, sluttede jeg af de Ord: Kaki spalaki, d. e. Utaknemmelige Hund! som hun idelig udstødte. Men jeg fordøiede med spartansk Høimodighed alle hendes Skjeldsord, og glædede mig over, at jeg var sluppen nogenlunde heelløret af dette de Vises Land, som jeg endnu ikke uden et Slags Gysen kan tænke paa.

Næst ved dette Rige ligger Provindsen Nakir, som har en Hovedstad af samme Navn. Om samme kan jeg ikke sige Meget; thi jeg skyndte mig saa hastig, som muligt, igjennem alle de Lande, som grændsede til Maskattia, for at komme til Folk, der fordybede sig lidt mindre i Philosophie, og, fremfor Alting, ikke vare saa ivrige for Anatomiens Oplysning. Der var kommen en saadan Skræk i mit Blod, at jeg spurgte Enhver, som jeg traf paa Veien, om han var Philosoph? og jeg drømte bestandig, i lang Tid efter, om Beenrade og anatomiske Instrumenter. Indbyggerne i Byen Nakir forekom mig ellers meget artige; thi Enhver, som mødte mig paa Gaden, tilbød mig, uforlangt, sin Tjeneste, og forsikkrede mig vidtløftigen om sin Velvillighed. Jeg fandt disse Forsikkringer meget latterlige, da jeg aldrig lod mig mærke med mindste Tvivl om deres gode Hjerte, og yttrede aldrig den ringeste Mistanke om deres Ærlighed, og sagde derfor til Adskillige, at jeg ikke kunde begribe, hvortil de mange dyre Forsikkringer gjordes nødig. Men de

fornyede dem ved saadan Leilighed med de høitideligste Eder. Udenfor Byen kom en Person mig imøde, der gik meget langsomt og sukkede under en stor Byrde, som han bar paa Ryggen. Han standsede, da han saae mig, og spurgte mig, hvor jeg kom fra? Da jeg fortalte ham, at jeg nylig havde været i Byen Nakir, ønskede han mig til Lykke med at være kommen uskadt derfra, da Indbyggerne, sagde han, vare bekjendte Gavtyve, der pleiede at udplyndre alle Fremmede. Jeg svarede ham, at, hvis deres Gjerninger svarede til deres Ord, havde jeg Aarsag til at holde dem for særdeles redelige Folk, eftersom Enhver med de høieste Eder havde bevidnet mig sin Ærlighed. Den gode Mand smilede herover, og sagde: „Tag dig iagt for at troe Nogen for vel, der udbasuner sin egen Retskaffenhed, og især den, som kalder Djævelen til Vidne paa sin Dyd!" Jeg glemmer aldrig denne Formaning, og har ofte befundet dens Grundighed. Derfor, saasnart mine Skyldnere begynde at bande paa deres Ærlighed, forlanger jeg mine Penge tilbage, og laaner dem ikke en Skilling meer.

Paa Grændsen af dette Land kom jeg til en guulagtig Sø, ved hvis Strandbred der laae en treradaaret Færgebaad, hvori man for meget billig Betaling blev sat over til det fornuftige Land. Jeg gjorde Accord med Færgemanden, steeg i Baaden, og morede mig meget paa denne Søreise. Thi de underjordiske Skibe roes ikke ved Menneskehænder, men ved Hjælp af visse skjulte Maskiner drives de med en forunderlig Hastighed frem paa Vandet. Da jeg var kommen i Land, fik jeg fat paa En, som viste mig Vei til Byen, og han fortalte mig underveis en heel Deel om Byens Tilstand og Indbyggernes Beskaffenhed og Levemaade, som han lod til at være meget nøie underrettet om. Iblandt Andet fik jeg at vide, at alle Borgerne studerede Logiken, og at denne By var Fornuftens sande Sæde, og svarede fuldkommen til sit og Landets Navn. Ved min Ankomst i Byen erfarede jeg strax, at min Veiviser havde sagt mig sandt; thi den ringeste Borger syntes mig, formedelst sin Skarpsindighed, Alvorlighed og sædelige Opførsel, at være en Raadsherre. Jeg løftede herover mine Hænder imod Himmelen, og udbrød: O! høistlyksalige Stat, som frembringer lutter Catoner!

Men, da jeg nøiere lærte at kjende Tilstanden i Byen, mærkede jeg, at mange Ting gik en temmelig treven Gang, og at

Staten paa en Maade var syg af Mangel paa Daarer; thi, da Indbyggerne overveie Alting med megen Forsigtighed og Skjønsomhed, og lade sig ikke røre ved prægtige Løfter, blomstrende Taler og Flitterstads, tabes mange af de Midler, hvorved man ellers saa let, uden offentlig Bekostning, ansporer Borgerne i en Stat til store og Fødelandet ofte meget nyttige Bestræbelser.

De skadelige Følger for Landet, som flyde af en saadan altfor ængstelig Betænksomhed, satte en vis Finantsminister mig med megen Iver ud fra hinanden. „Det ene Træ", vare hans Ord, „skilles her fra det andet blot ved Navnet og Udseendet. Der er ingen Kappelyst imellem Borgerne, da den Ene ikke kan udmærkes ved noget Ærestegn for den Anden, og Ingen synes at være klog, fordi Alle ere kloge. Jeg tilstaaer, at Dumhed er en Feil; men aldeles at udrydde den af en Stat, synes mig slet ikke raadeligt. Det er tilstrækkeligt for enhver Stat, naar der er saa mange Kloge deri, som der er offentlige Betjeninger. Der maa være Nogle, som regjere, og Nogle, som lade sig regjere. Det, som Øvrigheden i andre Lande kan udvirke ved Dukkestads og Snurrepiberier, kan man ikke her sætte i Værk, uden ved vægtige Belønninger, der ikke sjelden udtømme Skatkammeret; thi den Kloge fordrer for de mod Fædrelandet viste Tjenester Kjærnen, naar derimod Daaren lader sig affspise med Skallen. Saaledes virker, for Exempel, Titler og Ærestegn, der paa andre Steder lokke Daarer til de vanskeligste Foretagender, slet Intet hos Borgerne her, som indsee, at den sande Ære bestaaer alene i Dyd og indvortes Værd, og derfor ikke lade sig blænde af slige Smaatings falske Glimmer. Ved Haabet om et evigt Navn i Aarbøgerne anspores Eders Krigsfolk", blev han ved, „til at gaae med uforfærdet Mod de største Farer imøde. Hos os derimod, hvor man holder dette for Ordspil, og slet ikke begriber den Talemaade: at leve efter Døden, mangler denne Spore. De troe det ikke Umagen værd at tilvinde sig en Roes, som man ikke kan høre. Ikke at tale om tusinde andre Ubeqvemmeligheder, som flyde af Tingenes altfor nøiagtige Undersøgelse, og som tilfulde bevise Rigtigheden af den Sætning: at det er nødvendigt i en vel indrettet Stat, at i det mindste den halve Deel af Borgerne ere Narre. Daarlighed er i Selskabet det samme, som Syrlighed i Maven; og for lidet af begge Dele skader ligesaavel, som for meget."

Jeg hørte denne Finantsministerens Tale med største Forundring. Men, da han i Statsraadets Navn tilbød mig Borgerskab der i Byen, og anmodede mig om at blive der, blev jeg ganske rød i mit Ansigt, sluttende mig til, at jeg skyldte den Mening, han havde fattet om min Dumhed, denne Begjering, og at han ansaae mig vel skikket til at være Ehrlighed i Maven paa en Stat, der laae syg af altfor megen Klogskab. Jeg blev strax efter bestyrket i denne Mistanke, da jeg hørte, at man havde besluttet i Raadet at sende et stort Antal Borgere som Colonister til andre Steder, og laane ligesaa mange Narre af Nabo-Nationerne, for at fylde Tallet igjen. Jeg forlod derfor med Ærgrelse denne fornuftfulde Stad. Men den Sætning, jeg nylig talede om, og som vore Statsmænd hidindtil slet ikke have kjendt, den nemlig: „at det er nødvendigt i en vel indrettet Stat, at i det mindste den halve Deel af Borgerne ere Narre“, kunde jeg i lang Tid ikke faae af Hovedet. Jeg undrede mig over, at en saa tjenlig Regel i saa lang Tid havde været skjult for vor Klodes Philosopher. Dog maaskee gjør jeg dem Uret; det er muligt, at Een og Anden kan have opdaget den og indseet dens Rigtighed, men ikke holdt det Umagen værd, at anføre den blandt de politiske Maximer, eftersom der her paa Kloden overalt er saa fuldt af Narre, at man (enhver By ufortalt) finder ingen Flekke, end sige stor Stad nogensteds, som lider Mangel paa denne saare nyttige Syre.

Da jeg havde udhvilet mig lidet, gav jeg mig igjen paa Reisen og vandrede igennem adskillige Provindser, som jeg med Stiltienhed gaaer forbi, fordi jeg fandt meget lidt Udsædvanligt og Besynderligt i samme. Jeg troede derfor, at Nazars Underværker her havde Ende. Men, da jeg kom ind i Landet Cabac, mødte mig nye Besynderligheder, der ville synes Mange reent utrolige. Iblandt dette Riges Indbyggere, for Exempel, gives Adskillige, som ingen Hoveder have, og komme ganske hovedløse til Verden. De tale igjennem et Slags Mund, som sidder midt paa Brystet. Formedelst denne Naturfeil ere de udelukkede fra alle vanskelige Embeder, hvortil der fordres Hjerne, og man har aldrig seet Exempel paa, at nogen Hovedløs har faaet en vigtig Betjening her. De Poster, de antages til, ere for det meste Hof-Betjeninger. Saaledes tager man i Almindelighed Kammerjunkere, Hofmarschaller, Haremsvogtere, Hoffourerer og deslige

af den hovedløse Stamme. Af samme vælger man og Pedeller, Klokkere, Gravere og Andre, hvis Embeder nogenlunde kunne forrettes uden Hjerne.

Undertiden optages dog En og Anden af dem i Raadet, enten ved besynderlig Gunst af Øvrigheden, eller paa Grund af sin Families Fortjenester, hvilket endog ofte skeer uden Landets Skade. Thi Erfarenhed lærer, at et Raads hele Myndighed gjerne beroer paa nogle faa Raadsherrer, og at de øvrige kun ere der, for at fylde Tallet, samtykke og underskrive hvad disse faa beslutte. Saaledes sadde der, i den Tid jeg opholdt mig i Byen, to hovedløse Assessorer i Raadet med ligesaa stor Besoldning, som de andre. Thi endskjøndt de, formedelst denne Naturfeil, ikke vare synderlig forsynede med Sandser, og altsaa ikke heller med Begreber, gave de dog deres Stemme med, og samtykkede de andres Meninger. De vare endog deri lykkeligere end deres Colleger, at, naar nogen Sag gik galt i dette Raad, blev man ikke stødt paa dem, der ingen Hoveder havde, men udøste alene sin Galde paa de øvrige. Et tydeligt Beviis, at det undertiden har sin store Fordeel at være født uden Hoved. Denne By giver for Resten ingen af de andre Steder paa denne Klode efter i Pragt og Anseelse. Den har et Hof, et Universitet og prægtige Kirker.

I de to Provindser, jeg strax efter kom til, nemlig Cambara og Spelek, ere alle Indbyggerne Lindetræer. Forskjellen imellem dem bestaaer alene deri, at de i den første Provinds aldrig blive meer end i det høieste fire Aar gamle, da derimod de i den anden i Almindelighed leve over fire hundrede Aar. Man seer derfor i Spelek mange Bedstefædre, Oldefædre og Tip-Oldefædre, hører en heel Deel Ordsprog og gamle Krøniker, saa at, naar man kommer der i Landet, skulde man troe, man var sat nogle Secler tilbage i Tiden. Saameget som jeg ynkedes over hines Skjebne, saa høit priste jeg derimod disse lyksalige. Men, da jeg nærmere fik betragtet begges sande Forfatning, mærkede jeg, at jeg havde taget feil i min Dom. I Cambara komme Indbyggerne inden faa Maaneders Forløb efter deres Fødsel til deres fulde Legems og Sjæls Modenhed, saa at det første Aar er tilstrækkeligt til deres Dannelse og Udvikling, og de andre tre synes dem skjenkede til at belave sig paa Døden i. Under disse Omstændigheder forekom dette Land mig at være en

sand platonisk Republik, hvori alle Dyder naaede den størst mulige Fuldkommenhed. Thi, da Indbyggerne, formedelst deres saa meget korte Levetid, staae bestandig ligesom paa Springet, og ansee dette Liv som en Port, hvor igjennem de hastig gaae ind i det andet, er deres Sind mere henvendt til deres tilkommende end til deres nærværende Tilstand. Enhver kan derfor ansees der som en sand Philosoph, der, uden at bekymre sig meget for dette Jordiske, stræber alene ved Gudsfrygt, dydige Handlinger og en reen Samvittighed, at gjøre sig en tilkommende varig Lyksalighed værdig. Kort sagt: dette Land synes mig beboet af lutter Engle, eller Helgene, og den sande Skole, hvor man bedst kunde lære alle Dyder. Man seer heraf, hvor ubilligen Mange knurre over Livets Korthed, og ligesom trætte med Forsynet derover; thi vort Liv kan ene kaldes kort, forsaavidt vi spilde dets meste Tid paa Lediggang og Vellyst, og det vilde altid være langt nok, hvis det altid blev vel anvendt.

I Spelek derimod, hvor Levetiden udtrækkes over fire hundrede Aar, syntes alle Laster, som have Sted hos det menneskelige Kjøn, at herske. Folket har der blot de nærværende Ting for Øine, som om de vare evige og aldrig skulde forgaae, og derfor har Oprigtighed, Ærlighed, Kydskhed og Velanstændighed taget Flugten, og givet Plads for Falskhed, Bedrageri, Vellyst og slette Sæder.

Dette lange Liv har endnu en anden meget sørgelig Virkning. De, som ved ulykkelige Tilfælde tabe deres Formue, komme til Skade paa deres Lemmer, eller falde i ulægelige Sygdomme, pleie med Utaalmodighed at forbande deres Tilværelse, og tilsidst at tage Livet af sig selv, da de, formedelst deres Levetids Længde, ikke see nogen Ende paa deres Lidelser. Livets Korthed er den virksomste Trøst for alle Elendige. Begge Lande opvakte meget min Forundring, og jeg forlod dem med Hovedet fuldt af philosophiske Betragtninger.

Jeg gik nu igjennem lutter øde og klippefulde Egne, og kom endelig til Spalank, eller, som det almindelig kaldes, det uskyldige Land. Det har faaet dette Navn paa Grund af Indbyggernes Sagtmodighed og Uskyldighed. Man holdt disse Træer, der alle vare Steen-Ege, for de lykkeligste af alle Dødelige, fordi de vare aldeles frie for alle Lidenskaber, og følgelig for alle Laster.

Fri, langt fra Tvang, lod af sig selv Enhver
Naturens Bud, og øved' Ret og Dyd,
Med Straf og Frygt aldeles ubekjendt,
I sikker Ro; paa ingen hellig Steen
Var Trusler gravet; ingen hellig Tavle
Forkyndte Lovens Torden. Ingen skjalv
For Overherrens Hevn; men uden Værn
Enhver var tryg. Trompeten aldrig bød
Dem more Fyrsten mellem Brødres Liig,
Paa blodbestænkte Valplads. Fredsomt Plovjern
Var ikke smedet om til Sværd og Spyd;
Men uden Tvist og Kamp de svegte bort,
Som spæde Sødskende paa Moders Skjød,
Det trygge Liv i Fredens kjelne Favn.

Da jeg kom til denne Provinds, erfarede jeg, at Alt, hvad Rygtet havde sagt mig derom, var sandt: at nemlig Indbyggerne blot af egen Tilbøielighed, og ikke efter Loves Forpligtelse, udøvede Dyden. Misundelse, Begjerlighed, Vrede, Had, Stolthed, Ærgjerrighed, Uenighed, og alle andre Menneskeslægtens Laster, fandt jeg aldeles forjagede af dette Land. Men tilligemed Lasterne savnedes der og mange Ting, som pryde Menneskekjønnet, og hæve de fornuftige Skabninger over Dyrene. Naar man undtager Theologien, Physiken og Astronomien, dyrkedes for Resten ingen Videnskaber der, og Lovkyndigheden, Politiken, Historien, Sædelæren, Mathematiken, Veltalenheden og mange andre, vare Videnskaber, som man kjendte ikke engang af Navnet. Da Misundelse og Ærgjerrighed slet ikke finder Sted hos dem, savnes og aldeles den Kappelyst, som saa ofte ansporer Folk til de største og berømmeligste Foretagender. Der var ingen Paladser eller prægtige Bygninger, ingen Raadsale eller Thinghuse, og ingen store Midler, da der hverken var Øvrighed, Processer, eller Gjerrighed. Med faa Ord: der var ingen Udyder, men heller ingen Smag, Konst, Pragt eller slige Ting, som dog holdes for Fuldkommenheder, give Staterne Anseelse, og forfine Menneskene, saa at man syntes meget meer at befinde sig i en virkelig Egeskov, end i en cultiveret Stat. Jeg var derfor i lang Tid tvivlsom i, hvad jeg skulde dømme om denne Nation, og om virkelig en saadan naturlig Tilstand skulde være ønskelig for Menneskeheden. Dog, da jeg omsider betænkte, at Mangel paa Cultur kan meget bedre taales, end Mangel paa Dyd, og at Ukyndighed i Mord, Vold, Tyveri og andre Sjæl og Legem fordærvende Laster var forbun-

den med Ukyndigheden i visse Videnskaber, maatte jeg tilstaae mig selv, at denne Stat var lykfalig.

Paa Veien igjennem dette Land faldt jeg engang af Uforsigtighed over en Steen, og stødte fælt mit venstre Skinnebeen, saa at det hovnede. En Bonde, som saae det, løb strax hen og plukkede nogle Urter, som han lagde paa Saaret, hvorved Smerten strax lindredes, og Hævelsen svandt. Jeg sluttede deraf, at dette Folk maatte have fortrinlig Styrke i Lægekonsten, og det forholdt sig virkelig saa. Thi, da Spalankernes Studeringer indskrænkes til faa Videnskaber, lade de sig ikke, som vore Polyhistorer, nøie med Skallen, men trænge ind til Kjærnen. Da jeg takkede min Læge for den mig beviste Tjeneste, og sagde, at Gud vilde belønne ham derfor, svarede han mig, skjøndt i simpel Bondestiil, med saamegen Klogskab, Grundighed og Gudsfrygt, at jeg indbildte mig at see en Engel, eller et andet himmelsk Væsen, i et Træes Skikkelse for mine Øine. Man kan see heraf, hvor ubilligen vi støde os over Apathiens Tilhængere, hvilke vi troe at leve i Dovenskab og Uvirksomhed, fordi de ikke føle nogen heftig Begjerlighed, Sorg, eller Glæde, og overlade sig aldrig til Vrede eller nogen anden Sindsbevægelse. Men endnu tydeligere seer man heraf, hvor meget de fare vild, som troe, at Lasterne ere paa en Maade nødvendige hos Mennesket, og paastaae, at Vrede er Sjælen i Tapperhed, Misundelse Stræbsomheds Spore, og Mistænksomhed Forsigtigheds Moder; thi Æblet falder ikke gjerne langt fra Stammen, og af et ondt Æg kommer aldrig nogen god Kylling. Mange af de Dyder, hvoraf det menneskelige Kjøn bryster sig, og som ophøies til Skyerne, baade i rimede og urimede Vers, fortjene, naar man betragter dem med et philosophiskt Øie, meget meer at lastes, end at berømmes.

Da jeg forlod dette Land, reiste jeg igjennem Provindsen Kiliak, hvis Indbyggere fødes med visse Tegn i Panden, som tilkjendegive, hvor mange Aar enhver skal leve. Jeg holdt i Begyndelsen ogsaa disse Folk for meget lykkelige, da Døden aldrig kunde uformodentlig overrumple dem, eller rive dem bort midt i deres Synder. Men, da Enhver veed, hvad Dag han skal døe paa, opsætte de Alle deres Omvendelse til den allersidste Time. Hvis man derfor vil finde Nogen, som lever gudfrygtig og skikkelig iblandt dem, maa man træffe En, hvis Aarstegn i Panden

forkynder, at han synger paa det sidste Vers. Jeg saae Adskillige gaae med hængende Hoveder omkring paa Gaderne; det var alle Personer, som skulde snart afsted. De talte Timer og Minuter paa deres Fingre, og saae med Rædsel den sig hvert Dieblik nærmende Død imøde. Dette lærte mig tydeligen at indsee Skaberens Viisdom og Godhed imod os i denne Henseende, og jeg fik fuldkommen Overbeviisning om, at det er Skabningerne godt at være uvidende om, naar Døden kommer.

Jeg lod mig herfra i en lille Baad sætte over et fort Sund til Riget Askarak. Her mødte mig ganske nye Vidundere; thi ligesom Landet Cabac frembringer Mennesker uden Hoveder, saaledes komme her somme Indbyggere til Verden med syv paa eengang. Disse ere gjerne store Universal-Genier; de Gamle gjorde i forrige Tider meget af dem, og tilbade dem, for denne Naturens Velgjerning Skyld, med næsten guddommelig Dyrkelse, saa at man aldrig valgte Anførere, Raadsherrer, Borgemestere eller Amtmænd af nogen anden end deres Stamme. Da de have ligesaa mange forskjellige Anlæg og Tænkemaader, som Hoveder, forrette de rigtignok med Iver og Hurtighed mange forskjellige Ting, og, medens Regjeringen var i deres Hænder, var der Intet, som de jo toge fat paa og forandrede; men, da de satte Alting i Værk paa eengang, og de mangfoldige forskjellige Ideer i deres mange Hoveder naturligviis meget let kom i Strid med hinanden, vidste de tilsidst hverken ud eller ind, og Sagerne kom lidt efter lidt i en saa forvirret Tilstand, at der behøvedes hele Aarhundreder, for at bringe det i Orden igjen, som denne Alting vidende Øvrighed havde forviklet. Det blev derfor bestemt eengang for alle ved en Lov, at i Evighed aldrig noget Syvhoved herefter maatte ansættes til et vigtigt Embede, og at Staten fra den Tid af alene skulde bestyres af eenfoldige Folk, det er at sige, af dem, som kun havde eet eneste Hoved. Paa denne Maade ere disse tilforn saa vigtige Personer, der fordum bleve anseete som Halvguder, nu næsten i samme Forfatning, som de Hovedløse i Cabac. Thi, ligesom de ingen Ting kunne forrette, fordi de slet ingen Hoveder have, saaledes forrette disse Alting bagvendt, fordi de have for mange. De Herrer Syvhoveder ere derfor og for nærværende Tid aldeles udelukkede fra alle offentlige Embeder, og henleve deres Tid i Stilhed. Ikke destomindre tjene de dog Staten til et Slags Ziir. De føres

omkring i Landet som Gøglere, for at lade deres Konster see, og vise Folk, hvor gavmild Naturen har været imod dem; men, havde den været lidt mere sparsom, og ladet sig nøie med at give dem eet eneste Hoved, havde den gjort meget bedre. Af den hele syvhovede Stamme var i min Tid kun tre i Embeder; men de havde ikke erholdt samme, hvis de ikke i Forveien havde ladet de sex Hoveder sætte af, og paa den Maade samlet igjen de mange adspredte Ideer til sund Menneskeforstand i det ene tilbageblevne, ligesom man afskjærer et Træ de overflødige Grene, at de, som blive tilbage, skulle trives desbedre. Der ere imidlertid meget Faa, som vove at underkaste sig denne meget smertelige og ofte dødelige Operation. Jeg lærte heraf, at for meget, af hvad det ogsaa er, er altid skadeligt, og at den sande Klogskab stikker i ordentlige Ideer i en enkelt Hjerne.

Fra dette Land kommer man igjennem Udørkener til Fyrstendømmet Boftanki, hvis Indbyggere i den udvortes Skabning have megen Liighed med Potuanerne, men i den indvortes Dannelse ere deri forskjellige fra dem, at deres Hjerte sidder i det høire Laar, saa at man med Rette kan sige om dem, at de bære Hjertet i Burerne. De holdes ogsaa for de største Cujoner blandt alle denne Klodes Indbyggere.

Jeg kom, ærgerlig i Hovedet over den besværlige Vei, til et Vertshuus tæt indenfor Byens Port, og gav Verten en Deel knubbede Ord, fordi det ingen Ende kunde faae med hvad jeg forlangte. Han faldt paa Knæe for mig, bad mig med grædende Taarer om Skaansel, og holdt det høire Laar hen til mig, at jeg skulde føle hvor hans Hjerte bankede. Jeg brast i Latter herved, og glemte hele min Ærgrelse, tørrede Taarerne af Øinene paa den arme Synder, og bad ham give sig tilfreds og ikke være bange. Han reiste sig op igjen, kyssede min Haand, og gik ud at lave Maaltidet til. Men ikke længe derefter blev der en jammerlig Skrigen og Tuden i Kjøkkenet, saa det skingrede i hele Huset. Jeg løb ud, og saae med største Bestyrtelse min Herr Cujon i fuldt Arbeide med at mørprygle sin Kone og Tjenestepigerne; men, saasnart han saae mig, fik han Been og tog Flugten. Jeg vendte mig derpaa til Konen og Pigerne, som græd, og spurgte dem, hvad for en Misgjerning de havde begaaet, siden de havde bragt denne sagtmodige Mand til saa gyselig en Vrede. De stode længe med Øinene fæstede mod Jor-

den, og svarede mig ikke med Ord, som om de frygtede for at lade dem mærke med deres Bedrøvelse; men langt om længe, da jeg baade med Bønner og Trusler blev ved at spørge, brød Konen omsider ud i følgende Ord: „Du synes ikke, kjære Fremmede! at have megen Kundskab til Menneskene. Borgerne her, som ikke tør see nogen bevæbnet Fiende under Øinene, og, ved den mindste Larm udenfor, gjerne krøbe i et Musehul af Forskrækkelse, herske alle i deres Kjøkkener, og holde tyrannisk Huus med os svage Fruentimmer. Mod bevæbnede Folk føre de aldrig Krig; det er kun ubevæbnede de binde an med. Derfor er vort Land ogsaa bestandig udsat for Naboernes Spot og Udplyndring. I det næste Rige herved, som vi maae betale Skat til, ere Mændene ganske anderledes beskafne; de slaaes aldrig uden med bevæbnede Fiender, herske udenfor Huset, og lystre hjemme.“

Jeg beundrede denne Kones Forstand, og fandt, at hun var en bedre Skjebne værd. Og, da jeg siden i Tidens Længde havde gjort mig nøiere bekjendt med den menneskelige Natur, maatte jeg tilstaae mig selv, at hun havde havt fuldkommen Ret i hvad hun sagde; thi man seer af tusinde Exempler, at det ikke var Herkules alene, der skjalv for sin Kones Tøffel, men at det sædvanlig er alle de største Heltes Skjebne, taalmodigen at underkaste sig de Skjønnes Tyrannie; da derimod de største Cujoner, der, som Bostankiterne, bære Hjertet i Burerne, ere Helte i Kjøkkenet. Denne Nation staaer under Naborigets Beskyttelse, og betaler derfor en aarlig Skat til samme.

Jeg seilede fra dette Land, i en anden Baad, til Mikolak, og, da jeg kom i Land, savnede jeg min Frakke, som jeg havde med, dengang jeg steeg i Baaden. Efterat jeg længe forgjeves havde trættet med Færgemanden, der haardnakket blev ved at negte Tyveriet, gik jeg til Stedets Øvrighed, og forestillede den, at jeg i det mindste havde Ret til at fordre mit igjen, om det end negtedes mig at føre Proces med Færgemanden om betroede og stjaalne Sager. Men denne blev ikke alene stivt ved at negte det, men fordrede endog Straf over mig for falsk Beskyldning. I denne tvivlsomme Sag forlangte Raadet Vidner; men, da jeg ingen kunde stille, tilbød jeg min Modpart at bevise sin Uskyldighed med Eed. Herover smilede Byfogden og sagde: „Her i Landet, min Ven! har ingen Religions-Bekræftelse Sted; Lovene ere vore Guder. Slige Beviser maae derfor føres paa en for-

melig Maade, ved skriftlige Documenter, eller Vidner. De, som ikke kunne forevise Sligt, tabe ikke alene deres Sag, men dømmes tillige som falske Anklagere. Beviis Sagen med Vidner, saa skal du faae dit Tøi tilbage.“ Jeg tabte altsaa Sagen, af Mangel paa Vidner; men jeg beklagede ved denne Leilighed ikke saa meget mig selv, som denne Stats Forfatning. Thi jeg saae heraf hvor svage Selskabets Rettigheder ere, naar de grundes paa blotte menneskelige Love, og hvor liden Fasthed den menneskelige politiske Bygning har, naar den ikke hviler paa Religionens Grundvold. Jeg opholdt mig i tre Dage her, og levede i en bestandig Frygt. Thi, uagtet Lovene ere ypperlige, og Forbrydelser straffes paa det strengeste, er og kan der dog ikke være nogen Sikkerhed at vente i et Land, hvor man ingen Religion har, og tager ikke i Betænkning at begaae enhver Forbrydelse, naar man blot kan skjule den.

Fra dette Atheistiske Land kom jeg over et meget høit og steilt Bjerg til Bracmat, der ligger i en Dal ved Foden af Bjerget. Indbyggerne i denne By ere Enebærtræer. Den første, som kom mig imøde, styrtede med sin hele Legems-Tyngde ind paa mig, saa at jeg tumlede baglænds overende, og da jeg spurgte ham om Aarsagen til denne Hilsen, bad han mig om Forladelse i de ziirligste Udtryk af Verden. Strax derpaa kom en Anden og stødte mig i Siden med en Stavre, som han holdt i den høire Haand, saa han nær havde gjort mig lændelam, og undskyldte ligeledes sin Uforsigtighed med en ligesaa konstig, som vidtløftig Tale. Jeg tænkte, at denne Nation maatte være blind, eller i det mindste stærblind, og gik derfor omhyggelig langt tilside for Enhver, som mødte mig. Men denne Feil reiser sig, som jeg siden kom efter, af Sommes altfor skarpe Syn, som gjør, at de meget godt skjelne de Ting, der ligge saa langt borte, at ingen Andre kunne see dem, men derimod slet ikke see, hvad der ligger dem lige for Næsen, eller Fødderne. Disse skarpseende Folk kaldes i Almindelighed Makkatti, og give sig for det meste af med Astronomien og den transcendentalske Philosophie. Til jordiske Forretninger ere de, formedelst dette gjennemtrængende Syn, næsten aldeles uduelige, fordi de kun gjennemskue de allerfineste Smaating, og derimod ere ganske blinde for Alt, hvad man kan tage og føle paa. Staten bruger dem imidlertid til at undersøge Metalgruberne; thi ligesaa slet som de see, hvad

der er oven paa Jorden, saa fortræffeligen see de det, der er inden i den. Jeg bemærkede ved denne Leilighed, at visse Folk, som ere blinde af et altfor stærkt Falkesyn, vilde see Mere, hvis de saae mindre skarpt.

Da jeg med megen Besværlighed havde vundet over et meget steilt Bjerg, kom jeg til Landet Mytac, hvis Hovedstad seer ud som en Pileskov, eftersom Indbyggerne alle ere Piletræer. Da jeg kom op paa Torvet, blev jeg et velvorent ungt Menneske vaer, der saae ud som Sundheden selv, at sidde paa en Natstol, og ydmygeligen anraabe det forsamlede Raad om Medlidenhed. Da jeg spurgte, hvad dette vilde sige? svarede man mig, at det var en Misdæder, som i Dag skulde have den femtende Dosis. Fortumlet over dette Svar gik jeg bort, for at faae Opløsningen paa denne mørke Tale at vide af min Vert. „Vi her“, sagde han, „vide aldeles Intet af Pidsken, Brændemærken, Opklyngen, eller andre slige Straffe, hvormed man tugter Misdæderne i andre Lande, at sige, fordi vor Hensigt ikke er saameget at straffe, som at forbedre de Skyldige. Den Synder, som du nys saae sidde paa Stolen deroppe, er en slet Forfatter, hvis Skrive-Orm hverken Raadets Forbud eller Paamindelser have kunnet fordrive, og som derfor nu underkastes offentlig Straf eller Cuur. Stadens Dommere, der alle ere Læger, blive paa denne Maade ved at plage ham med eet Laxativ efter det andet, saalænge til Ormen forlader ham, og han holder op at skrive.“ Et Par Minuter efter kom jeg op paa Byens offentlige Apothek, og saae der med største Forundring adskillige i Rad opstillede Krukker med følgende Paaskrifter: Pulver for Gjerrighed, Piller for Løsagtighed, Salve for Grusomhed, Lenitiv eller tempererende Draaber for Stolthed, Bark imod Vellyst, o. s. v. Jeg kan ikke beskrive hvor hovedsvimmel jeg blev over disse Koglerier. Men jeg havde nær gaaet reent fra mig selv, da jeg saae nogle Bundter Manuscripter med disse Titler: Magister Visags Prædiken, som, naar man læser den om Morgenen, virker ser Sedes; Doctor Jukesis opbyggelige Betragtninger, som befordre Søvn, o. a. fl. Jeg holdt denne Nation for at være særdeles urimelig, og, for at undersøge nøiere disse Lægemidlers Kraft, aabnede jeg den første af disse Bøger. Den var skreven saa dumt, at jeg gabede ved den første Side; da jeg læste videre, fornam jeg allerede

stærk Vrid i Maven, og inden jeg fik udlæst den anden Side, var jeg saa plaget af Vinde, som man kan ønske sig; men, da jeg for Resten var frisk, og trængte ikke til at larere, slængte jeg den bort, og skyndte mig derfra. Jeg saae alligevel heraf, at ingen Ting i Verden er aldeles uden Nytte, og at endog de jammerligste Skrifter ere tjenlige til sit Brug. Det lærte mig og, at dette Folk, omendskjøndt meget besynderligt, ikke var ganske daarekistegalt. Min Vert forsikkrede mig, at han havde før været skrækkelig plaget med Søvnløshed om Natten, men at han var bleven fuldkommen helbredet herfra, blot ved at læse Doctor Jukesis Betragtninger; thi denne Bog, sagde han, var saa kraftig, at den kunde dysse Aarvaagenhed selv i Søvn. Ved at høre dette og Andet, fik jeg Hovedet fuldt af ganske underlige Tanker; men, for ikke reent at forstyrres i mine gamle Ideer, forlod jeg i største Hast dette Land, og det var en Lykke for mig, at nye Besynderligheder og Vidundere, som jeg mødte i dem, jeg siden kom til, ikke tillode mig længe at tænke derpaa. Men, da jeg havde fuldendt min Reise omkring denne Klode, og nøiere overtænkte den mytaccianske Philosophie, syntes mig, at den Lægekonst, som var i Brug hos Mytaccianerne, ikke var saa ganske at forkaste. Thi jeg har ofte erfaret, at vi her i Europa have Bøger, der ligeledes virke Brækning, Søvn og Stolegang hos Læserne. Men hvad Sindets Sygdomme angaaer, deler jeg ikke ganske de mytaccianske Lægers Mening, endskjøndt jeg tilstaaer, at der gives visse legemlige Svagheder, som vi forvirre med Sjælens, hvilket een af Poeterne her oven paa Jorden viseligen har anmærket i følgende Sinddigt:

Vi længe nu, min Six, med samme Syge drages,
  Os onde Vædsker begge den har voldt;
I Hjertet sidder det, hvoraf jeg plages;
  Mig kalder man i Selskab tvær og stolt;
Men dig man ynker, deler blid din Smerte,
  Fordi du har i Fødderne din Meen,
Og, naar du ikke dandse vil, hvert Hjerte
  Undskylder venligt dine tykke Been.
Naar derimod jeg vægrer mig at synge,
  Jeg kaldes egensindig, vranten, tvær,
Eenstemmig af det hele Selskabs Klynge;
  Skjøndt sikkerlig det lettere dig er
At dandse, kjære Six, end mig at synge.

Da jeg havde forladt dette Land, og var sat over en brandguul Indsø, kom jeg til Landet Mikrok. Men, da jeg vilde gaae ind i en Stad af samme Navn, fandt jeg Porten tillukket. Jeg maatte bie temmelig længe, inden den forsøvnede Portvægter fik Jernet og Bolterne fra, og lukkede op. I den hele Stad herskede den dybeste Taushed, undtagen for saavidt de Sovendes Snorken foraarsagede en bestandig Susen for mine Øren, saa at det forekom mig, at jeg var kommen til Søvnens sande Bolig, saaledes som den beskrives af Poeterne. Jeg tænkte derfor ved mig selv: Ak! at adskillige Borgemestere, Raadsherrer og andre slige ærværdige Borgere i mit Fædreland vare fødte her! hvor kunde ikke disse for deres Rolighed saa omhyggelige Mænd leve roligt og mageligt i denne lyksalige By! Af Skilter og Overskrifter paa Husene mærkede jeg dog, at Konster og Haandværker vare i Gang her, og at man lagde sig efter Lovkyndigheden. Ved Hjælp af disse Skilter fandt jeg et Vertshuus, hvor jeg dog maatte blive udenfor, da Dørene vare tillukkede; thi det var Nat hos disse Folk, endskjøndt Solen stod midt paa Himmelen. Jeg kom omsider ind, efterat jeg længe af alle Kræfter havde banket paa. Man sagde mig, at Dag og Nat deeltes her i tre og tyve Timer, hvoraf de nitten anvendtes til at sove, og de øvrige fire til at vaage i. Jeg sluttede heraf, at baade offentlige og huuslige Sager maatte blive meget forsømte, og bad derfor, at man vilde bringe mig i største Hast, hvad Mad der var først ved Haanden, af Frygt for, at Natten skulde overfalde Kokken midt i Tillavelsen af Middagsmaaltidet. Men, da Alting her forrettes uden mange Omstændigheder, og alt Overflødigt sættes tilside, er Mikrokianernes korte Dag lang nok til deres Forretningers Afgjørelse. Efter Maaltidet, som jeg fik hurtigere, end jeg havde formodet, fulgte min Vert mig omkring i Byen. Vi gik ind i en Kirke og hørte en Prædiken, der rigtignok ikke varede længe, men var ligesaa fyndig som kort. Taleren gik strax til Texten, brugte ingen Omsvøb, ingen Gjentagelser, ingen Fyldekalk; saa at jeg fandt denne Tale, ved at sammenligne den med Magister Peders Prædikener, der saa tidt have kjedet mig, at indeholde meget mere, end de allerlængste af hans. Med samme Korthed bleve Sagerne afhandlede i Retten. Sagførerne sige Meget med faa Ord, og Vidnerne blive strax fremkaldte og forhørte. Jeg erindrer mig blandt Andet en Tractat i Anledning

af et Forbund, som nylig var sluttet med et af Naborigerne, der var affattet i disse Ord: „Der skal være et bestandigt Venskab imellem Mikrokianerne og Splendikanerne. Floden Klimak og Bjerget Zabor skulle være Grændseskjellene imellem begge Riger. Underskrevet &c. &c." Saaledes ere tre Linier hos dem tilstrækkelige til det, hvortil vi bruge hele Bind. Man lærer heraf, at man med meget mindre Larm og Tidsspilde kunde komme til Maalet, hvis man lod al unyttig Omsvøb fare, ligesom en Vandrer sparer sig den halve Vei ved at gaae ligefrem. Alle Indbyggerne ere Cypresser, og skilles fra andre Træer ved visse Knuder i Panden. Disse Knuder tage paa visse Tider af og til, og, naar Panderne begynde at hovne, faae de, ved det at Vædskerne synke ned til Øinene, et Slags Snue, der forkynder den tilstundende Nat.

Omtrent een Dags Reise derfra ligger Makrok, eller, som Navnet betyder, de Vaagendes Land, hvis Indbyggere aldrig sove. Saasnart jeg kom ind i Hovedstaden, mødte jeg en ung Person, der hastede meget; jeg bad ham meget ydmyg at vise mig et skikkeligt Vertshuus; men han svarede, at han havde travlt, og løb sin Vei. Alle havde saa stærkt Hastværk, at de ikke syntes at gaae, men løbe eller flyve igjennem Gader og Stræder, som om Enhver frygtede at komme for silde. Jeg tænkte, der maatte være Ildløs eller anden stor Ulykke paafærde i Byen, og travede længe alene omkring, indtil jeg omsider kom til et Sted, som jeg kunde see paa Skiltet maatte være et Vertshuus. Her løb Nogle op, Andre ned af Trapperne, og Somme snublede af bare Forskrækkelse; saa at jeg næsten et heelt Qvarteer maatte blive staaende i Forstuen, inden jeg kom ind. Man bestormede mig strax med tusinde unyttige Spørgsmaal. En spurgte mig, hvorfra jeg var? hvor jeg agtede mig hen? hvor længe jeg vilde blive der i Byen? en Anden: om jeg vilde spise alene, eller i Selskab? i hvad for et Værelse? i det røde, grønne, gule, eller sorte Kammer? ovenpaa, eller nede i Stuen? og andet mere. Verten, der tillige var Skriver ved en Underret, vendte sig ud, for at besørge Maden, men kom strax ind igjen og forklarede mig med uendelig Vidtløftighed Sammenhængen i en Proces, som havde varet i ti Aar, og nu blev ført for det fjortende Thing. „Jeg haaber", sagde han, „at den om to Aar vil blive bragt til Ende, siden der kun ere to Retter tilbage, hvorfra

ingen videre Appel finder Sted." Han forlod mig ganske bestyrtset over hans Tale, der lærte mig, at denne Nation var meget beskjeftiget med ingen Ting. Medens han var ude, saae jeg mig omkring i Huset, og blev en Bogsamling vaer, der, naar man vilde regne Bøgernes Antal, var meget betydelig, men i Henseende til deres Indhold yderst ussel. Iblandt de Folianter, som vare prægtigst indbundne, lagde jeg Mærke til følgende:

1) Beskrivelse over St. Kat-Kirken, 24 Bind.
2) Beleiringen for Fæstningen Pehunk, 36 Bind.
3) Om Brugen af den Urt Slak, 13 Bind, med mange Kobbere.
4) Ligprædiken over Byfoged Jaksi, 18 Bind.

Da min Vert var kommen tilbage igjen, gav han sig i Snak med mig om Byens Forfatning, hvoraf jeg sluttede, at de sovende Mikrokianer udrette meget meer, end de vaagende Makrokianer, da hine gaae lige til Kjærnen, medens disse lege med Skallen. Ogsaa disse Folk ere Cypresser, og, naar man undtager Knuderne i Panden, afvige de i udvortes Dannelse meget lidt fra Indbyggerne i Mikrok. Men de have intet Blod eller rettere Saft i deres Aarer, som de andre Træer paa denne Klode, men i dens Sted en vis tyk Vædske, der har samme Egenskab som Qviksølv, og Nogle paastaae, at den virkelig er Qviksølv, da den frembringer samme Virkninger som dette i Thermometre.

Efter to Dages Reise kommer man herfra til Republiken Siklok, som bestaaer af tvende med hinanden forbundne Stater, der have ganske modsatte Love. Den første, som kaldes Miho, er stiftet af Mihak, en gammel berømt Lovgiver og de Underjordiskes Lycurgus. Han søgte fornemmelig ved Sparsomheds Love at styrke sin Stat, og forbød strengeligen al Overdaadighed. Denne Provinds fortjener derfor og, for sin Afholdenheds og Sparsomheds Skyld, at kaldes det nye Sparta. Men jeg undrede mig over, i en saa vel indrettet Stat, der gjorde sig til af sine ypperlige Love, at finde saa mange Tiggere; thi, hvor jeg vendte mig hen, saae jeg et Træ, som bad om Almisse, saa at man aldrig kan reise nogen kjedsommeligere Vei. Da jeg nøiere undersøgte denne Stats Forfatning, fandt jeg, at netop Indbyggernes Afholdenhed var Kilden til denne Elendighed; thi, da al Pragt og Overflod er forjaget, og de Rige ikke nyde deres Rigdom, hendøser Pøbelen sit Liv i Uvirksomhed

og yderlig Armod, da den Intet kan faae at fortjene. Jeg lærte heraf, at Paaholdenhed og Sparsomhed har samme Virkning i en Stat, som Blodets Forstoppelse i det menneskelige Legeme.

I den anden Provinds, Liho, lever man derimod i Overflod, og gjør sig tilgode, uden at spare nogen Bekostning. Derfor blomstre Konster og Haandværker der overalt, Borgerne opmuntres til Arbeide, hvorved de ikke alene undgaae Mangel, men endog ofte berige sig, og, hvis Nogen lever i Armod, er det hans egen Ladheds Skyld, da han intetsteds savner Leilighed til at fortjene sit Brød. Saaledes give de Riges Ødselhed hele Staten et Slags Liv, ligesom Blodets Omløb giver Legemets Lemmer Sundhed og Styrke.

Til dette Land grændser Lama, Lægekonstens berømte Sæde. Man dyrker der med saamegen Flid denne Videnskab, at Ingen holdes for en ret ægte Doctor, hvis han ikke har studeret ved Universitetet i Lama. Derfor vrimler og Staden saaledes af Læger, at man meget snarere møder en Doctor, end et Menneske. Hele Gader bestaae blot af Apotheker, Anatomiekammere og Værksteder, hvor man gjør chirurgiske Instrumenter. Da jeg engang spadserede omkring i Byen, mødte jeg et lille Træ, som gik omkring og solgte Fødte- og Døde-Lister. Jeg saae med største Forundring, at der i sidste Aar vare fødte hundrede og halvtredsindstyve Træer og sex hundrede døde. Jeg kunde ikke begribe, hvorledes Døden kunde holde saaledes Huus i Apollos eget Tempel, og spurgte derfor Drengen, om der i forrige Aar havde været nogen usædvanlig smitsom Syge eller Pest i Byen? Han svarede mig, at for to Aar siden var Antallet af de Døde endnu større, og at dette var det sædvanlige Forhold imellem de Fødte og Døde, da de sidste altid pleiede at være tre Gange saa mange som de første, eftersom Indbyggerne bestandigen ere udsatte for dødelige Sygdomme, saa at Byen, hvis den ikke fik aarlig Tilskud af Folk fra Provindserne, snart vilde blive ganske tom. Jeg holdt det ikke for raadeligt, da jeg hørte dette, at blive her for længe, og skyndte mig i en Hast fra Byen, saameget mere, da den blotte Lyd af Læge og anatomiske Instrumenter, fra den Tid af jeg var i Philosophernes Land, bestandig opvakte et Slags Gysen hos mig. Jeg løb, og standsede ikke min Fart, før jeg kom til en lille Flekke, som laae fire tusinde Skridt der-

fra, hvor Indbyggerne havde ingen Læger, og følgelig heller ingen Sygdomme.

Jeg reiste videre, og kom efter to Dages Forløb til det frie Land. Indbyggerne her ere deres egne Herrer, og bestaae af adskilte Familier, der hverken have Øvrighed, eller Love. De udgjøre alligevel et Slags Stat, og raadføre sig i Tilfælde, som angaae det Hele, med de Ældste, der bestandigen raade til Fred og Enighed, og indskjærpe det første Naturens Bud: Gjør ikke imod en Anden, hvad du ikke vil, at en Anden skal gjøre imod dig! I alle store og smaa Byer stod Frihedens Billede, trædende Baand og Lænker under Fødder, udgravet med denne Overskrift: Den gyldne Frihed. I den første By, jeg kom igjennem, syntes Alting at være roligt nok; men Borgerne gik med visse Sløifer af forskjellige Farver, som betegne de forskjellige Partier, hvori Staden den Gang var deelt. Udenfor alle de Fornemstes Porte vare Skildvagter, og Alle stode ligesom færdige til at slaaes; thi Stilstanden var forbi, og Krigen skulde begyndes igjen den følgende Dag. Jeg flygtede derfor med største Angest derfra, og holdt mig ikke for ret fri, før jeg havde faaet dette Frihedens Land reent af Syne.

Ikke meget langt derfra ligger Jochtana, som jeg endnu mere gysede for, efter Beskrivelsen, da jeg troede der at finde alle Ting mere urolige, usikkre og forvirrede, end i Frihedens Land, eftersom man havde fortalt mig, at det var en Samleplads for alle Religioner, og at alle de Lærdomme, som fandtes adspredte paa den hele Klode, vare samlede her som i et Middelpunkt, og lærtes offentlig. Da det randt mig i Tankerne, hvilke Bevægelser Religions-Forskjellighed opvækker i de fleste europæiske Stater, vovede jeg neppe at gaae ind i Hovedstaden Jochtansii, hvor der var ligesaa mange forskjellige Kirker, Gudstjenester og modsatte Secter, som Pladser, Gader og Stræder. Men min Frygt blev snart tilintetgjort, da jeg overalt blev den fuldkomneste Enighed vaer, uden mindste Uvillie. I verdslige Ting havde Alle det samme Maal, eet Sind, eet Arbeide, een Hvile. Thi, da det under Livsstraf er paalagt, at den Ene aldrig maa hindre den Anden i sin Religions Udøvelse, og at ingen Bitterhed maa have Sted imellem Secter af modstridige Lærdomme, saa er der Uliighed i Meninger uden Fiendtlighed, Disputeren uden Klammeri, og intet Had, fordi der er ingen Forfølgelse. Der var blot en

vedvarende, men anstændig Kappelyst imellem de forskjellige Partier; thi enhver Sect stræbte ved et ustraffeligt Liv og uskyldige Sæder at bevise sin Religions Fortræffelighed. Ved denne vise Statsbestyrelse sørgede Regjeringen for, at der foraarsagedes ligesaa liden Uorden af disse forskjellige Religions-Meninger, som af de forskjellige Kramboder paa Torvene, eller ulige Værksteder, naar de alene ved gode Varer og forsvarligt Arbeide lokke Kjøbere til sig, uden Bedrageri, Vold eller Bagtalelse. Paa denne Maade forekommes al Leilighed til Uenighed, og en anstændig Staten meget nyttig Kappelyst vedligeholdes imellem Borgerne. Heraf seer man, at ikke Forskjellighed i Religionen, men Samvittigheds-Forfølgelse alene har Skyld i de Uroligheder, som i denne Henseende herske paa andre Steder.

En vis lærd Jochtanenser gav mig en udførlig Underretning om dette Folks Sæder, Regjering og Aarsagerne til den der herskende Rolighed; jeg hørte ham med megen Fornøielse, og prægede Alt dybt i min Erindring. I Førstningen gjorde jeg ham rigtignok en Deel Indvendinger, men tilsidst nødtes jeg til at give mig tabt, da han af tydelig Erfaring beviste sine Sætninger. Da Virkeligheden laae mig soleklar for Øinene, og jeg ikke var ublu nok til at negte mine egne Sandser, maatte jeg indrømme ham, at Tænkefriheden var den sande Grund til denne Stilhed og Enighed. Jeg greb derfor til andre Vaaben, og sagde, at det var en Lovgivers Pligt, ved Indretningen af sin Stat, meer at see paa Borgernes tilkommende end paa deres nærværende Lyksalighed, og ikke saa meget at agte paa hvad der gavner dem i dette Liv, som paa hvad der behager Gud. Herpaa gav han mig følgende Svar: „Du bedrager dig, Fremmede! hvis du troer, at Gud, Sandhedens evige Kilde, finder Behag i sminket Dyrkelse og hykkelsk Tjeneste. Hos de Nationer, hvor Alle forpligtes efter Loven til at troe eet og det samme, staaer Døren aabnet for Vankundighed og Forstillelse, da Ingen hverken vil eller tør opdage sin sande Mening, men som oftest bekjender med Munden, hvad han negter i Hjertet. Derfor behandles Læren om de guddommelige Ting med saa megen Kulde, og forbliver i sin gamle Slendrian; Ingen gjør sig Umage for at komme efter Sandhed, og Præsterne selv holde sig fra theologisk Studering, for ikke at brændemærkes med Navn af Kjettere, og lægge sig

efter andre Videnskaber, som de med mere Frihed og mindre Fare kunne dyrke. Man fordømmer dem, som afvige fra den herskende Mening; men Hyklere og Dienskalke ere afskyelige for Gud, der har vildfarende Oprigtighed kjærere end forstilt Bekjendelse af den sande Tro." Da jeg hørte dette, taug jeg bumstille, og vovede ikke at indlade mig oftere i Ordstrid med disse spidsfindige Folk.

Jeg havde nu tilbragt henved to Maaneder paa denne Reise, da jeg endelig kom til Tumbak, et Rige, der grændser til Fyrstendømmet Potu, og som jeg ansaae som mit Hjem, da jeg her saae saa godt som Enden paa min besværlige Omvandring. Indbyggerne ere for største Delen Olietræer, meget andægtige og strenge Folk. I det første Herberg, jeg kom til, maatte jeg, saa sulten som jeg var, i to Timer vente paa Frokosten, trods alle gjentagne Fordringer. Aarsagen til denne Nølen var Vertens utidige Andagt, som ikke tillod ham at forrette nogen Ting, før han var færdig med sin Morgenbøn. Da han langt om længe havde faaet Ende paa den,

— — treen han ind,
Bleg, mumlende, med Haanden under Kind,
Og rakte mig et Stykke mullent Brød
Til fjorten Dage gammelt Lammekjød —

Men den Frokost maatte jeg betale, og jeg kan forsikkre, at jeg aldrig har kjendt en saa andægtig og tillige ubarmhjertig Vert, som denne. Jeg tænkte derfor ved mig selv, at det var bedre, lidt mere at spare paa Bønner og lidt mindre paa Kjærligheds Gjerninger; men jeg holdt min Fortrydelse hos mig selv, da jeg vel vidste, at Intet er farligere, end at opirre himmelskfindede Gemytter. Alle Borgerne i denne By vare strenge Moralister og Sæder heglende Catoner. De gik omkring paa Gaderne med hængende Hoveder og Grene, prækede mod Verdens Forfængelighed, og fordømte Enhver, endog den alleruskyldigste Fornøielse, til Helvedes Afgrund. De lastede Alting med yderste Strenghed indtil Lader og Smiil, og ved uophørlig Gjennemheglen af Andres Opførsel tilvendte de sig Navn af Helgene. Da jeg var udmattet af de mange Besværligheder, jeg havde udstaaet, og vilde muntre Sindet og styrke mig lidt igjen ved uskyldig Forlystelse, maatte jeg høre ilde derfor over hele Byen, saa at hvert Huus forekom mig som en Skriftestol.

Adskillige iblandt dem, da de saae, at hverken Formaninger

eller Rettelser virkede paa mig, skyede mig som Gift og Pest. Jeg gider ikke opholde mig længe ved dette knarvurne Folks Beskrivelse; men eet Exempel maa jeg dog endnu anføre, som levende skildrer deres Charakteer, og hvoraf man let kan slutte sig til alt det Øvrige. En Tumbakker, som jeg havde kjendt før og holdt Venskab med i Potu, saae mig af en Hændelse gaae forbi et Vertshuus, og bad mig gaae ind med. Da han havde hørt, at jeg pleiede at gjøre mig lidt tilgode, satte han mig med saa megen Bitterhed tilrette for min Opførsel og Levemaade, at Haaret stod mig paa Hovedet, og alle mine Lemmer begyndte at zittre. Imidlertid, medens denne min Cato tordnede herimod, drak vi et Glas sammen efter det andet, saalænge til Hovederne bleve os for tunge, og vi begge faldt baglends ned paa Gulvet og bleve baarne halvdøde hjem. Da jeg havde sovet Rusen ud, og var kommen til mig selv igjen, overtænkte jeg alvorligen denne Nations Andagt, og fandt, at slig hellig Nidkjærhed mere har sin Grund i Galden og onde Vædsker, end i sand gudelig Følelse. Jeg holdt imidlertid for raadeligt, ikke at aabenbare denne Mening for Nogen, og reiste stiltiende bort.

Efter to Maaneders Forløb kom jeg omsider hjem, meget udmattet; thi mine Fødder vare af den idelige Omtrasken blevne saa ømme, at jeg neppe kunde staae paa dem. Jeg kom ind i Staden Potu den tiende Dag i Ask=Maaneden. Det Første, jeg tog mig for, var, allerunderdanigst at overlevere Fyrsten min Dagbog, som han strax befalede at lade trykke. Man maa mærke, at Bogtrykkerkonsten, som Europæerne og Chineserne gjøre sig til af at have opfundet, meget længe tilforn har været i Brug her. Potuanerne fandt saa stor Smag i min Reisebeskrivelse, at de aldrig kunde blive mætte af at læse den. Smaatræer løb rundt omkring paa alle Gader og Stræder med den, og raabte: Hof=Løber Skabbas Reise omkring hele Verden. Opblæst af dette lykkelige Udfald, tragtede jeg nu efter meget høiere Ting, og gjorde mig Haab om et særdeles stort og anseeligt Embede; men, da jeg mærkede, at dette Haab slog mig feil, indgav jeg paany en Ansøgning til Hans Durchlauchtighed, hvori jeg satte mine Arbeider i Lys, og bad om Belønning for mine ualmindelige Fortjenester. Fyrsten, som var mild og velgjørende, lod sig bevæge af mine Bønner, og lovede at have mig i naadig Erindring; han holdt og sit Løfte; men den hele Naade bestod

i et aarligt Tillæg til min forrige Løn. Jeg havde spidset min Næse til en ganske anden Belønning, og lod mig derfor ikke tilfredsstille hermed; men, da jeg ikke torde overhænge Fyrsten med flere Ansøgninger, klagede jeg min Nød for Storkantsleren. Denne særdeles fornuftige Mand anhørte mine Klager med sin sædvanlige Venlighed, og lovede at gjøre sit Bedste for mig, men raadede mig tillige at afstaae fra en saa urimelig Begjering, og tage lidt rigtigere Maal af min Ubetydelighed og tynde Skjønsomhed. „Naturen“, sagde han, „har været dig en Stedmoder; du mangler aldeles de Talenter, som bane Veien til vigtige Embeder. Man maa krybe, før man lærer at gaae, og det er naragtigt at ville flyve uden Vinger. Sæt, at du virkeligen fik, hvad du saa daarligen begjerer, saa maatte Lovene overtrædes, og Fyrsten vilde overalt blive lastet derfor. Vær derfor tilfreds med din Lod, og opgiv et Haab, som har Naturen imod sig!“ Han tilstod mig forresten mine Fortjenester, og fandt den Standhaftighed, hvormed jeg havde udstaaet saa mange Besværligheder paa min Reise, Berømmelse værdig; „men det var ikke saadanne Fortjenester“, blev han ved, „som gave Adgang til Statsforretninger; thi, dersom enhver udstaaet Møie, enhver enkelt Fortjeneste gav Rettighed til store Bestillinger, saa kunde enhver Maler eller Billedhugger, den ene for sin Færdighed i at male, den anden for sin Færdighed i at udhugge, gjøre Fordring paa at blive Raadsherre. Fortjenester bør belønnes, men Beløningerne bør og være passende for dem, som faae dem, at Staten ikke skal lide derved, og sætte sig blot for Latter.“ Denne Tale slog mig, og havde den Virkning, at jeg i nogen Tid derefter holdt mig ganske rolig. Men, da jeg ikke kunde udholde den Tanke, at blive gammel i en saa ringe Bestilling, greb jeg igjen til det fortvivlede Anslag, jeg før havde ladet fare, at foreslaae en Forbedring i Statsindretningen, og saaledes ved et ganske nyt Paafund paa eengang at sørge baade for Landets og mit eget Bedste.

Kort før min Reise havde jeg paa det nøiagtigste undersøgt dette Fyrstendømmes indvortes Tilstand, for at udfinde de betydeligste Mangler i dets politiske Indretning, og de Midler, hvorved samme bedst kunde afhjælpes. Af Forfatningen i Provindsen **Kokleku** havde jeg lært, at Staten svakler, naar Fruentimmer have Deel i dens Bestyrelse; thi, da samme af Naturen ere forfængelige, stræbe de at udvide deres Magt og Myndighed i det

Uendelige, og hvile ikke, før de have tilveiebragt sig et fuldkommen uindskrænket Herredømme. Jeg besluttede derfor at gjøre et Forslag, om at udelukke det smukke Kjøn fra alle offentlige Embeder, i Haab om at faae Stemmer nok paa min Side, ved at sætte Sagen i sit rette Lys, og forestille dem tydeligen de Uleiligheder, som nødvendigen vare forbundne med den gamle Indretning. Det syntes mig en let Sag at overtyde Alle om den Fare, Mandkjønnet satte sig blot for, hvis de ikke i Tide søgte at svække denne Fruentimmer-Magt. Fandt man, at denne Sædvanes fuldkomne Afskaffelse vilde have altfor store Vanskeligheder, paastod jeg, at man i det mindste burde indskrænke Qvinde-Regimentet inden snevrere Grændser. Jeg havde med dette Forslag en tredobbelt Hensigt. Først vilde jeg give mig Anseelse af at raade Bod paa en skadelig Statsfeil; for det Andet søgte jeg, ved i dette ædle og dybsindige Paafund at aflægge en Prøve paa min Skarpsindighed og Dømmekraft, at forbedre mine Omstændigheder; og endelig, for det Tredie, fik jeg herved Leilighed til at hevne mig paa Fruentimmerne over de Fornærmelser og Spottegloser, de saa ofte havde tilføiet mig. Jeg maa reent ud bekjende, at min egen Fordeel og Lyst til at hevne mig vare de fornemste Drivefjædre til dette Forslag; men jeg skjulte snildeligen, hvad jeg havde bag Øret, at jeg ikke skulde synes, under Skin af Landets Tarv, at søge min egen Fordeel, og saaledes at træde i andre Projectmageres Fodspor, der altid gjøre meget Væsen af deres Forslags almindelige Nytte for hele Landet, men, naar man seer lidt dybere i Tingen, befindes ene og alene at have havt deres egen Fordeel i Sigte.

Jeg udarbeidede denne Plan med al den Konst, som var mig mulig, understøttede den med de fyndigste Grunde, og indgav den allerunderdanigst til Fyrsten. Han, som bestandig havde givet mig Prøver paa sin særdeles Yndest, studsede over dette, som han kaldte det, daarlige og dumdristige Foretagende, og spaaede mig, at det vist vilde geraade til min egen Fordærvelse. Han søgte derfor med Bønner og Forestillinger at overtale mig til at afstaae derfra; men,

— — Skjøndt til Vennens spildte Bøn
Han føiede den vrede Fyrstes Trusler,

saa lod jeg mig dog ikke afskrække. Jeg stolede deels paa Nytten af mit Forslag, deels paa hele Mandkjønnets Medhold, som jeg

troede mig sikker paa, og blev haardnakket, trods alle Paamindelser, ved mit Forsæt. Jeg blev altsaa efter Loven ført op paa Torvet med en Strikke om Halsen, for at vente paa Raadets Udslag. Alle Raadsherrerne forsamlede sig, og, da de havde givet deres Stemmer, blev Dommen affendt til Fyrstens Underskrift, fra hvem den igjen blev sendt tilbage, og ved en Herold offentlig oplæst, som følger:

„Efter moden Overveielse dømme vi: at det af Sr. „Skabba, første Hofløber hos Hans Durchlauchtighed, gjorte „Forslag, om at udelukke det andet Kjøn fra offent„lige Embeder, ikke uden Statens allerstørste Skade kan „antages og udføres, eftersom den halve Deel af Nationen, som „bestaaer af Fruentimmer, nødvendigen maa opbringes ved denne „Forandring, og derved blive Regjeringen fiendsk og besværlige. „Fremdeles holde vi det for ubilligt, at negte Træer af fortræffe„lige Egenskaber Adgang til de Æresposter, de vise sig værdige „til, i Særdeleshed da det er utroeligt, at Naturen, som Intet „gjør hen i Taaget, uden Hensigt skulde have udrustet dem med „saa ypperlige Gaver. Vi troe, at Statens Tarv udfordrer, i „Embeders Uddeling meer at see paa Duelighed og Anlæg, end „paa Navne. Og, da Landet ikke sjeldent har Mangel paa dyg„tige Subjecter, finde vi det daarligt, ved en Forordning eller „Raadsbeslutning paa eengang at erklære den halve Deel af Ind„byggerne, blot for Fødselens Skyld, uværdige og ubrugelige til „Forretninger. Efter grundigste Overlæg kjende vi altsaa for Ret: „At ovenmeldte Skabba bør for sit saa daarlige, „som dristige Forslag, at lide den i slige Tilfælde „sædvanlige Straf.“

Fyrsten tog sig denne min Ulykke meget nær; men, da han aldrig pleiede at forandre Raadets Beslutninger, underskrev han Dommen, og, efterat have sat sit Segl derunder, befalede han, at gjøre den bekjendt; dog med denne Formildelse: at jeg, som en Udlænding, der var født og opdragen i en fremmed Verden, hvor et hurtigt Hoved holdtes for en Fuldkommenhed, kunde i denne Betragtning befries for Livsstraf. Imidlertid, paa det at Lovene ved en saadan Eftergivelse ikke maatte tabe Noget af deres Ubrydelighed, skulde jeg sidde i Fængsel indtil Begyndelsen af Birkemaaneden, da jeg, tilligemed andre Forbrydere, skulde bortsendes til Firmamentet.

Da Dommen var bekjendtgjort, blev jeg altsaa henført i Stadens Arresthuus. Nogle af mine Venner raadede mig at protestere mod denne Dom, paa Grund af, at der havde befundet sig saa mange Fruer og Jomfruer iblandt mine Dommere, der følgelig havde dømt i deres egen Sag. Andre holdt det for raadeligere, at jeg tilstod min Forseelse og undskyldte den med min medfødte Dumhed, som en Nationalfeil. Men jeg var ikke at overtale hertil, af Agtelse for mine overjordiske Medmennesker, hvis Anseelse jeg ved en saadan Bekjendelse ikke havde sat en liden Plet paa.

Ikke længe derefter hørte jeg, at Fyrsten havde besluttet at fritage mig for al Straf, hvis jeg blot vilde bede ham om Forladelse for min Misgjerning, endskjøndt Skatmesterinden Rahagna af alle Kræfter satte sig imod min Befrielse. Men, for at tilstaae Sandheden, maa jeg bekjende, at jeg ikke var meget misfornøiet med min Dom; thi den Forretning, jeg havde, var mig meer forhadt end Døden, og jeg var kjed af at omgaaes længer med disse af deres altfor store Viisdom opblæste Træer. Jeg haabede desuden at gjøre større Lykke i Firmamentet, hvor alle Fremmede, som jeg hørte, bleve uden Forskjel meget vel imodtagne.

Tiende Capitel.

Reisen til Firmamentet.

Hidintil har jeg Intet meldt om den høist forunderlige Forviisning til Firmamentet, som er i Brug hos de Underjordiske; jeg vil derfor her, som paa det meest passende Sted, give Læseren et Begreb om denne Reise. Tvende Gange om Aaret pleie nogle overordentlig store Fugle, som man kalder Kupakki eller Postfugle, at lade sig see. Da de komme og flyve bort igjen paa bestemte Tider, har Aarsagen til denne deres ordentlige Ankomst og Bortgang i lang Tid brudt Hovederne paa de underjordiske Naturkyndige. Nogle mene, at visse Insecter, eller ualmindelig store Fluer, hvoraf der paa den Tid af Aaret gives en stor Mængde, og som disse Fugle særdeles gjerne spise, lokke dem ned

paa Kloden, og denne Formodning synes mig ikke urimelig. Den Omstændighed, at Fuglene, naar samme Fluer forsvinde, strax flyve tilbage til Firmamentet, sætter Tingen næsten udenfor al Tvivl, og at sligt virkelig kan skee ved en vis Naturdrift, beviser Exemplet af andre Fugle, som paa bestemte Tider, uden Tvivl af samme Aarsager, lade sig see i visse Lande. Andre troe, at disse Fugle ere saaledes afrettede og øvede af Indbyggerne i Firmamentet, at de kunne bortsendes, som Falke eller andre Jagtfugle, for at hente Bytte fra andre Lande. Denne Gisning grunder man paa den store Varlighed og Behændighed, hvormed de, naar Reisen er tilende, nedlade deres Bytte eller Passagerer paa Jorden. Man slutter og af andre Omstændigheder, at disse Fugle enten maae være afrettede ved Konst, eller begavede med Fornuft. Imod den Tid, f. Ex., da de skulle flyve bort igjen, blive de saa tamme og kjelne, at de lade kaste Garn og Snarer paa sig, hvorunder de ligge stille og ubevægelige i nogle Dage. Indbyggerne made dem imidlertid med de nysomtalte Insecter, hvoraf der til den Ende samles i Forveien en stor Forraad, og sinke dem ved denne Spise saalænge, til alle Ting ere færdige til de Forvistes Bortreise. De hertil brugelige Anstalter skee paa følgende Maade: Man binder med Reeb et Slags Trug eller aflang Kasse til de Snarer, hvori Fuglene ere hildede. En saadan Kasse kan netop rumme et Træ eller Menneske. Naar nu Reisetiden nærmer sig, og Fuglene mærke, at de ingen flere Insecter faae at spise, svinge de sig op og flyve hjem gjennem Luften. Saaledes var det forunderlige Reisetøi beskaffent, som jeg og andre Fanger maatte betjene os af, for at komme til den anden Verden.

Foruden mig skulde paa samme Tid to Borgere fra Potu, der for andre Forbrydelser vare dømte til Landflygtighed, affendes. Den ene af disse var en Metaphysiker, som havde forbrudt sig imod Loven ved at disputere om Guds Væsen og Aandernes Natur. Han havde først bødet for denne Forvovenhed med at aarelades; men, da man strax efter traf ham i samme Forbrydelse, blev han forviist til Firmamentet. Den anden var en Fanatiker, som ved at opkaste Tvivl mod Religionens Hellighed og de borgerlige Loves forbindende Kraft syntes at ville kuldkaste begge Dele. Han vilde ikke rette sig efter de offentlige Forordninger, fordi, sagde han, al borgerlig Lydighed stred imod hans

Samvittighed. Hans Venner stræbte med de kraftigste Grunde at faae ham til at afstaae fra denne Egensindighed, forestillende ham, hvor mange Vildfarelser Samvittighedens Tilsagn og indbildte Aabenbaringer ere underkastede; hvor ofte man forvirrer Nidkjærhed, Samvittighed og guddommelig Indskydelse med Tykblodighed og fordærvede Vædsker; hvor daarligt det er at beraabe sig paa sin indvortes Overbeviisning, og hvor ubilligt det er at ville gjøre sin egen Følelse til Rettesnor for Andres, i hvad de skulle troe, da de kunne paastaae samme Ret, og sætte Samvittighed imod Samvittighed. De beviste ham, at Ingen, som bliver haardnakket ved den Grundsætning, at man ene skal rette sig efter sit eget Hoved, kan eller bør nyde Borgerret, da det er en god Borgers Pligt, blindt hen at lyde Landets Love, og denne Lydighed hverken vil eller kan en Fanatiker vise, der i alle borgerlige Sager gjør sin Følelse til sin eneste Regel. Men, da hverken Forestillinger eller Beviser virke paa en Fanatiker, blev han, som en forhærdet og ulægelig Galning, dømt til Forviisning. Vi vare altsaa paa samme Tid tre, som vare bestemte til denne Reise, nemlig en Projectmager, en Metaphysiker og en Fanatiker.

I Begyndelsen af Birkemaaneden bleve vi tagne ud af Fængslet, og førte hver til sit forskjellige Sted. Jeg veed slet ikke, hvordan det siden gik mine Kammerater; thi jeg havde nok med at sørge for mig selv, og brød mig ikke om Andre. Saasnart jeg var kommen til det bestemte Sted, blev jeg knuget ind i Truget eller Kassen med saa megen Mad, som jeg behøvede, for at opholde Livet i nogle Dage. Kort derefter, da Fuglene fornam, at man ikke gav dem meer at æde, forlode de, som advarede om at reise, Kloden, og fløi med utrolig Hastighed igjennem Luften. Man troer i Almindelighed under Jorden, at der er hundrede Mile imellem Planeten Nazar og Firmamentet. Jeg kan ikke sige for vist, hvor lang Tid jeg tilbragte paa denne Vei; men det forekom mig, som om denne Luftseilads varede omtrent i fire og tyve Timer. Efter en meget langvarig Stilhed, kom omsider en forvirret Larm mig for Øren, hvoraf jeg sluttede, at jeg ikke maatte være langt fra Land. Jeg mærkede nu, at disse Fugle virkeligen vare afrettede; thi de satte med saa megen Lethed og Omhyggelighed Kassen, hvori jeg laae, ned paa Jorden, at den ikke fik mindste Skade. Der stimlede strax en stor Mængde Aber omkring mig, som ikke indjoge mig liden Frygt, eftersom disse

Dyr, medens jeg var paa Nazar, bestandigen havde været min største Plage. Denne Bestyrtelse tog meget til, da jeg hørte dem snakke med hinanden, og saae dem fremgaae, med afmaalte Skridt, i Klæder af forskjellige Farver. Jeg sluttede mig heraf til, at det maatte være Indbyggerne i dette Land; men, da Intet, efterat jeg var bleven vant til saa mange urimelige Ting, burde forekomme mig nyt og usædvanligt længer, tog jeg Mod til mig igjen, især da jeg saae, at disse Aber med den største Høflighed og Artighed af Verden nærmede sig til mig, og toge deres nye Gjest ud af Kassen. Man bruger næsten ikke flere Ceremonier ved de største Gesandters Modtagelse i vor Verden. Den ene traadte frem af Kredsen efter den anden, og tiltalte mig med de Ord: Pul asser! Da de meget ofte havde gjentaget denne Velkomst, svarede jeg dem omsider det samme, hvorover de brøde ud i Skoggerlatter, og ved adskillige løierlige Gebærder gave tilkjende, hvor inderlig det gottede dem at høre mig gjentage disse Ord. Jeg mærkede strax, at disse Indbyggere vare letsindige, nysgjerrige og særdeles snaksomme. Naar de talte, lod det, som de sloge paa Tromme, saa flydende og hastigt rullede de Ordene frem ovenpaa hinanden i eet Aandedræt. De vare, kort sagt, Potuanerne aldeles modsatte i Klædedragt, Sæder, Tungemaal og Legemsdannelse. I Begyndelsen syntes de meget at studse ved min Skabning; men det, som især opvakte deres Forundring, var, at jeg havde ingen Hale; thi, eftersom ingen iblandt alle ufornuftige Dyr meer ligner Mennesker end Aber, havde de holdt mig for en Skabning af deres Art, hvis jeg havde havt denne Prydelse, saa meget mere, da de havde lagt Mærke til, at alle de Indbyggere, som vare komne hidindtil fra Nazar, vare dem aldeles ulige.

Paa den Tid, jeg ankom, var der høit Vand overalt, formedelst Planeten Nazars Nærhed; thi ligesom Ebbe og Flod retter sig efter Maanens Gang hos os, saaledes aftager og vorer Havet i Firmamentet her, i Forhold til Nazars Frastand.

Strax efter min Ankomst blev jeg ført til et meget stort Huus, som var prydet med Fliser, Speile, Marmorer, kostbare Vaser og prægtige Tapeter. Der stod Vagt ved Porten, hvoraf jeg kunde slutte, at det ikke maatte være en sædvanlig Abekat, som boede der. Det var, som jeg siden fik at høre, hverken meer eller mindre end Borgemesteren der i Byen. Han længtes meget efter at komme til at tale med mig, og leiede derfor strax

adskillige Sprogmestere, som skulde undervise mig i Sproget. Da jeg efter et Fjerdingaars Forløb talte det med temmelig Færdighed, ventede jeg at tilveiebringe mig Alles Beundring for mit flyvende Nemme og ypperlige Hukommelse; men mine Lærere fandt mig dorsk og tungnem i saa høi en Grad, at de af Utaalmodighed ofte truede med at forlade mig. Ligesom jeg altsaa paa Planeten Nazar, for mit hurtige Nemmes Skyld, spotviis blev kaldet Skabba eller den Utidige, saa kaldte man mig her, med Hensyn til mit sløve og langsomme Begreb, Kakidoran, som betyder dum og dorsk; thi her agter man alene dem, som i et Dieblik kunne fatte en Ting og lade Munden løbe. Medens jeg lærte Abesproget, førte min Vert mig adskillige Gange omkring i Byen, hvor jeg overalt mødte Tegn paa al Slags Pragt og Overdaadighed. Vi kunde med Nød og Neppe komme frem for de mangfoldige Vogne, Karreter, Lakeier, Løbere og Aber, som vrimlede imellem hinanden. Med alt det var det dog Intet at regne mod den Overflod, som herskede i Hovedstaden, hvor man fandt samlet, som i et Middelpunkt, al den Forfængelighed, Dødelige kunne opfinde. Da jeg ganske havde Sproget inde, bragte min Vert mig til denne By, da han haabede ved en saa ny og usædvanlig Foræring at indsmigre sig hos en vis Raadsherre. Regjeringen i dette Land er aristokratisk; Staten bestyres af det store Raad, og alle Raadsherrerne ere af gammel Adel. De, som ere komne af borgerlige Folk, kunne ikke gjøre sig Haab om at blive meer end i det høieste Rodemestere, Byskrivere og Dommere i de smaa Byer og Provindserne. Undertiden drive de det saavidt, at de blive Borgemestere; men dertil udfordres særdeles udmærkede Fortjenester. Paa denne Maade var min Vert sluppen til sit Borgemesterskab; thi han havde et saa frugtbart Hoved, at han i een Maaned fandt paa otte og tyve Projecter, og, omendskjøndt ingen af disse vare saaledes beskafne, at deres Iværksættelse i mindste Maade kunde bestaae med Statens Nytte, gave de dog Prøver paa det hurtige Genie, hvorved han havde sat sig i Anseelse; thi i den hele underjordiske Verden agtes intetsteds Projectmagere saa høit som her.

Republikens Hovedstad hedder Martinia, hvoraf hele Landet har faaet sit Navn. Den har en skjøn Beliggenhed, prægtige Bygninger, driver stærk Handel, og har et fortræffeligt Sø-Arsenal. I Størrelse og Indbyggernes Mængde syntes den, saavidt

jeg kunde dømme, ikke at give Paris Noget efter. Trængselen paa Gader og Stræder var saa stor, at vi maatte slaae os igjennem med Stokke og knyttede Næver, for at komme til den Kant af Byen, hvor Præsidenten boede, som min Vert, Herr Borgemesteren, havde i Sinde at forære mig til. Da vi endeligen vare komne i Nærheden af denne Herres Huus, gik min Vert i Forveien ind i et Vertshuus, hvor han bragte sin Pynt i Orden, for at komme net og anstændig paaklædt frem for Hans Excellence. Der stimlede strax en heel Hær af Leietjenere, som de kalde Maskatti eller Pyntere, til, hvilke alle Folk pleie at betjene sig af, før de gaae ind i Raadsherrernes Paladser. Disse børste Klæder, tage Pletter af, og sætte med en forunderlig Behændighed Alt, hvad der er kommen i Uorden, indtil de mindste Folder, igjen i Lave. Een af disse Maskatter tog strax Borgemesterens Kaarde og pudsede den blank. En anden bandt Sløifer af forskjellig farvede Baand om hans Hale; thi Intet ligger disse Aber saameget paa Hjertet, som at faae deres Haler ret udzirede. Der vare Raadsherrer, og især Raadsherrers Fruer, som paa Festdagene ikke kunde pynte deres Hale under tusinde Rigsdalers Bekostning i vor Mynt. Den tredie Maskatti havde en Passer, hvormed han udmaalte Klæderne, for at see, om Alting havde sin behørige Symmetrie. Den fjerde løb til med en Flaske Sminkevand, for at give ham et ganske andet Ansigt. Den femte eftersaae hans Fødder, og skar meget net hans Liigtorne. Den sjette bragte lugtende Vand, hvormed han oversprøitede hele Borgemesteren; og, kort sagt: Een tørrede ham med et Haandklæde, hiin gjorde ved hans Bukler med en Kam, denne holdt et Speil for ham, og alt dette skete med samme Paapassen, Flid og Omhu, hvormed en Landmaaler hos os udmaaler og illuminerer et Landkaart. Hillemænd! tænkte jeg ved mig selv, gjøres der saamegen Flid og Umage nødig, for at stadse, glatte, danne og male Mandfolkene, hvilken Tid og hvilke Bekostninger maae der ikke da anvendes paa Damernes Pynt! Og vist er det, at Fruentimmerne i Martinia holde aldeles ingen Maade heri, men skjule med saamegen Sminke deres legemlige Feil, at Næsen maa undgjælde Øinenes Fornøielse ved at nærme sig til dem. Thi, naar Sveden blander sig med Sminken og de lugtende Vande, gaaer det, som naar en Kok slaaer mange

Supper sammen: man veed ikke hvoraf det lugter; man veed kun, at det lugter ilde.

Da min Vert paa denne Maade var poleret, friseret, opmalet og udpyntet, gik han med mig til Præsidentens Palads. fulgt alene af tre Tjenere. Saasnart han kom ind i Forgemakket, tog han sine Skoe af, for ikke at plette Marmorgulvet, Han maatte bie en heel Time, inden han blev meldt, og blev ikke indladt, før han havde givet nogle smaa Kjendelser, hvorved man maa sætte sig i Gunst hos Betjente her i Landet. Præsidenten sad paa en forgyldt ophøiet Stol. Saasnart han saae mig og min Vert træde ind i Stuen, brast han i høi Latter, og gjorde strax saa mange dumme og unyttige Spørgsmaal, at Sveden sprang mig af Panden derover. Ved hvert Svar,

— Ja, før han havde hørt dets Mening halv,
Han skoggerloe, saa hele Huset skjalv.

Jeg formodede, at Galskab her maatte holdes for en Fortjeneste, siden Staten havde valgt slig en Nar til Præsident, eller næst øverste Raadsherre i det store Raad, og yttrede denne Tanke for min Vert. Men han forsikkrede mig, at det var en Mand, som var almindelig bekjendt for at besidde meget udmærkede Naturens Gaver, og hvis ypperlige Genie lagdes tydelig for Dagen ved de utallige Forretninger af ganske forskjellig Natur, han bestred i saa ung en Alder. Hans Fattekraft var saa flyvende hurtig, at han ikke alene over Bordet, med et Glas i Haanden, afgjorde de vigtigste Sager, men endog ved Middags- og Aftensmaaltider pleiede imellem hver Ret at skrive en ny Forordning. Jeg tog mig den Frihed at spørge, hvor længe vel saadan en Forordning pleiede at gjælde? „I Almindelighed“, svarede min Vert, „saa længe til Raadet finder for godt at ophæve den igjen.“

Da Hans Excellence omtrent i en halv Time havde sladdret med mig, og ladet Munden løbe med samme Færdighed, som vore europæiske Barberer, vendte han sig til min Vert, og sagde, han vilde antage mig blandt sine Betjente, eftersom han mærkede af mit langsomme Begreb, at jeg maatte være født

I Dumheds Land, hvor en langøret Brimmel
I Taage trasker under mørke Himmel,

og altsaa uskikket til enhver betydelig Bestilling. „Jeg har rigtignok ogsaa“, sagde min Vert, „mærket en vis medfødt Dorsk-

hed hos ham; men, naar han faaer Tid til at betænke sig derpaa, dømmer han ikke saa galt om en Ting." — „Ja, hvortil nytter det?" svarede Præsidenten, „her bruge vi hurtige Embedsfolk, da Forretningernes Mangfoldighed ikke taaler nogen Langsomhed." Da han havde sagt dette, begyndte han omhyggeligen at undersøge mine Legemskræfter og bød mig løfte en temmelig tung Vægt op fra Gulvet. Da jeg gjorde dette uden synderlig Møie, sagde han: „Naturen, som har været saa knap imod dig i Sjælens Evner, har paa en Maade erstattet dette ved den legemlige Styrke, den har forundt dig." Jeg fik derpaa Befaling at forføie mig bort og opholde mig et andet Sted i Gaarden i nogle Minuter, hvor Tjenerne rigtignok modtoge mig med al mulig Høflighed, men plagede mig tillige ynkelig med deres evige Jaddren og løierlige Fagter. De gjorde mig saa mange Spørgsmaal om vor Verden, at jeg tilsidst ikke vidste hvad jeg skulde svare dem derpaa, og, uagtet jeg digtede adskillige Ting i min Forlegenhed, kunde jeg dog ikke mætte deres Nysgjerrighed. Omsider kom min Vert tilbage, og fortalte mig, at det havde behaget Hans Excellence at antage mig iblandt sine Hofbetjente. Af Præsidentens foregaaende Tale kunde jeg nogenledes slutte mig til, at den Bestilling, jeg havde faaet, ikke maatte være af stor Vigtighed, og formodede, at det enten maatte være som Portner, eller Huushovmester, jeg var ansat; men, da jeg spurgte min Vert, hvad det egentlig var for et Embede, svarede han mig: „Hans Excellence har af besynderlig Naade antaget dig som sin fornemste Porteur, med en aarlig Løn af fem og tyve Stercolater (en Stercolat i Martinia er omtrent to Rigsdaler i vor Mynt), og derhos lovet, at du ikke skal forrette denne Tjeneste for Andre end ham selv og Hendes Naade, Frue Præsidentinden." Dette Svar var mig et Tordenslag. Jeg forestillede min Vert paa den bevægeligste Maade, hvor ubilligt det var at sætte et fribaarent Menneske, som var kommen af Folk, til en slig Bestilling. Men Betjentene afbrøde min Tale, stimlede i Hobetal omkring mig, og havde nær dræbt mig med deres urimelige Lykønskninger. Thi alle Martinianerne ere letsindige, forfjasede og sladdervorne; de tænke aldrig længer end fra Næsen til Munden, og lade Tungen uophørlig løbe. Jeg blev tilsidst ført ind i et lille Kammer, hvor Aftensmaden stod færdig, og da jeg havde spiist lidet, viste man mig, hvor jeg skulde ligge.

Jeg kastede mig strax i Sengen; men, formedelst det Opror, der var i mit Sind, kunde jeg ikke faae Søvn i mine Øine. Den Stolthed, hvormed disse Aber saae mig over Skuldrene, gjorde mig næsten rasende, og der behøvedes virkelig en spartansk Taalmodighed til at fordøie denne Forhaanelse. Jeg begræd min ulykkelige Skjebne, som forekom mig endnu haardere her, end paa Nazar, og sagde ved mig selv: „Hvad om den store Kadoki, Storkantsleren i Fyrstendømmet Potu, kom hertil! man vilde neppe lægge Mærke til denne værdige, yderst fortræffelige Mand, som behøver en heel Maaned til at gjøre en Forordning. Hvorledes vilde det gaae Palmka i dette Land, hvor Raadsherrerne forfatte Love og føre dem i Pennen over Bordet!“ Efter alvorlig Overveielse befandt jeg, at jeg var kommen fra de Vises Land til Narrernes Opholdssted. Udmattet af disse Betragtninger faldt jeg endelig i Søvn. Jeg kan ikke sige, hvor længe jeg sov, fordi her ingen Forskjel er paa Dag og Nat. Det er aldrig mørkt, undtagen paa en hvis bestemt Tid, naar Planeten Nazar kommer imellem Firmamentet og den underjordiske Sol, og derved formørker den. Disse Formørkelser ere meget mærkelige, da Planeten Nazar, som løber i sin Bane Firmamentet temmelig nær, aldeles skjuler Solen med sin Skygge. Aarstiden er, formedelst Solens bestandige Nærværelse, altid den samme. Indbyggerne have derfor adskillige Indretninger, som for Exempel skyggefulde Lunde, kjølige Spadseregange og Kjeldere under Jorden, for at beskytte sig imod Hedens Ubehageligheder.

Jeg var netop opvaagnet, da en Abekat, som gav sig ud for at være min Collega, kom ind i Kammeret til mig med nogle Baand og en forloren Hale, som han anbragte bag paa mig, for at gjøre mig de andre Aber saa liig som muligt. Derpaa bød han mig at være færdig, siden Præsidenten om en halv Times Tid skulde bæres hen til Academiet, hvorhen han, tilligemed de øvrige Raadsherrer, var indbuden ved et offentligt Program. Det var en Doctorpromotion, som skulde gaae for sig Klokken fjorten om Formiddagen. Man maa vide, at, skjøndt Dagen her ikke kan skjelnes fra Natten, siden det altid er lyst, saa deles dog Dagen i visse Timer, halve Timer og Qvarterer, ved Hjælp af Uhrværker eller Timeglas, saa at Dag og Nat indeholder to og tyve martinianske Timer. Hvis det altsaa hændte sig, at alle Byens Uhrværker paa eengang gik istaae, vilde det være umuligt

for Indvaanerne at faae Tidens Gang at vide, før de fik rettet og stillet deres Uhre igjen efter andre Stæders. Thi Solskiver ere og kunne der ikke være, eftersom der er ingen Skygge, ved det at Solens Straaler falde stedse lige ned paa deres Isser, og hvor man graver en Brønd, er den lys overalt. Aaret er bestemt efter Planeten Nazars Gang, der i dobbelt saa kort Tid som Firmamentet gaaer omkring Solen.

Klokken fjorten bare vi altsaa i en forgyldt Bærevogn Hans Excellence til Academiet. Da vi kom ind i Auditorium, saae vi adskillige Doctorer og Magistre, som sadde i ordentlig Rad. Enhver af dem reiste sig, idet Hans Excellence gik forbi, og vendte ham sin Hale. Dette er et Ærbødigheds-Tegn, og af denne Aarsag udpynte de med saamegen Omsorg deres Haler. Mig forekom disse bagvendte Hilsener naturligviis meget dumme og latterlige; thi at vende Ryggen til Folk er hos os et Tegn paa Koldsindighed, eller Foragt; men hvert Land har sin Skik. De omtalte Doctorer og Magistre sadde paa begge Sider af Auditorium, og i den yderste Ende, midt for Skrankerne, var et Catheter, hvori den, som skulde creeres, stod. Før Promotions-Acten blev der holdt en Disputats, hvis Titel var følgende: Physisk Inaugural-Dissertation, hvori den yderst vigtige Opgave: Om den Lyd, som Fluer og andre Insecter give fra sig, kommer ud af Munden, eller Rumpen, opløses og afhandles. Præses havde paataget sig at forsvare den første Mening, men Opponenterne bestrede den med saamegen Hidsighed, at man befrygtede, denne Trætte skulde tilsidst ende sig med et blodigt Slagsmaal, hvortil det vistnok og var kommen, hvis det forsamlede Raad ikke havde reist sig og ved sin Myndighed dæmpet det udbrydende Klammeri. Medens Disputatsen varede, blev der spillet paa Fløite. Fløitespilleren styrede Stridens Gang, ved snart med haarde og heftige Stød i Fløiten at ophidse de Stridende, naar de bleve kolde, snart med milde og behagelige Toner at dæmpe deres Raseri. Men slige Midler have som oftest ingen Virkning. Thi det er vanskeligt at lade sig styre, naar der handles om vigtige Materier, hvilket man har Beviser nok paa i vor Verden, hvor Undersøgelsen og Opløsningen af indviklede og meertydige Opgaver ikke mindre sætte Blodet i Bevægelse. Imidlertid endtes denne Trætte, som syntes at tegne til Mord og Blod, med indbyrdes Lovtaler og Lykønsk-

ninger, ligesom paa vore Academier, hvor, efter en gammel vedtagen Skik, Præses altid med Seier gaaer ned af Cathedret.

Da Disputatsen var til Ende, gik Promotions-Acten for sig med følgende Ceremonier: Candidaten blev sat midt paa Gulvet i Høresalen, hvor tre Pedeller, eller Academiets Betjente, med afmaalte Skridt gik hen og styrtede en heel Spand koldt Vand paa hans Hoved; siden røgede de ham med lugtende Sager og gave ham et Brækmiddel ind. De forrettede dette med al mulig Høitidelighed og Ærefrygt, og, idet de nedbøiede deres Hoveder, udraabte de ham som lovlig creeret Doctor. Høist forundret over disse fremmede og besynderlige Ceremonier, vendte jeg mig til en lærd Abekat, som stod ved Siden af mig, og spurgte ham, hvad dette skulde betyde? Han ynkedes over min tykke Uvidenhed, og sagde mig, at ved Vandet, Røgelsen og Vomitiven betydedes, at man skal aftoe de gamle Pøbelpletter og beflitte sig paa en ny over Almuen ophøiet Levemaade. Da jeg hørte dette, ærgrede jeg mig over min Dumhed, og, fuld af Beundring, spurgte jeg ikke et Ord mere, at jeg ikke skulde ansees for aldrig at have været før iblandt skikkelige Folk.

Da Acten var forbi, blev der en stor Alarm af Trommer, Fløiter og Basuner. Den nye Doctor gik ud af Auditorium i en grøn Kappe, med et Bælte om Livet, og blev fulgt hjem af hele den lærde Skare; men, da han var kun af borgerlig Familie, blev han ikke baaren i en Bærevogn, men trukken i en Karre, med tvende Løbere i lange Kjorteler foran. Høitideligheden endtes, som sædvanlig, med en prægtig Smaus, hvor alle Gjesterne fik en Ruus; thi der blev drukken saamegen Viin, at de Fleste bleve baarne drukne hjem, og maatte i nogle Dage efter bruge Medicamenter, inden de kom sig igjen, saa at der i den hele Act Intet fattedes, at den jo fra Begyndelsen til Enden var fuldkommen høitidelig, og jeg kan bevidne, at jeg aldrig har seet nogen mere academisk Promotion eller nogen Candidat lovligere creeret til Doctor i vor Verden.

Paa Raadhusene afgjøres Sagerne med en forunderlig Hastighed, saa at jeg virkeligen ikke noksom kunde beundre den lette og hurtige Fattekraft, som er dette Folk egen. Som oftest reise Dommerne sig, længe før Advocaten har udtalt, og votere saa med saamegen Hurtighed og Ziirlighed, at det er en Lyst. Jeg gik ofte ind paa disse Raadhuse, for at lære ret at kjende den

martinianske Rettergangsmaade. I Begyndelsen forekom Dommene mig altid rigtige og grundede paa naturlig Billighed; men ved nøiere Overveielse fandt jeg dem saa ubillige, daarlige og modsigende, at jeg meget heller vilde lade en Sags Udfald beroe paa Terningkast, end overlade den til Dommernes Kjendelser i Martinia. Om Lovene kan jeg ikke sige det mindste, formedelst den Ubestandighed de ere underkastede; thi Lands Lov og Ret forandres her aarlig ligesom Moden i Klædedragt, saa at Mange straffes for Handlinger, som ikke vare forbudne, da de begik dem. Af denne Aarsag appellerer man altid fra de lavere til de høiere Retter, fordi man haaber, at den værende Lov under Processens Gang bliver afskaffet. Denne Feil reiser sig af Lovenes altfor hurtige Affattelse. Hertil kommer, at denne Nation finder saamegen Smag i Alt, hvad der er nyt, at den ækles endog ved de allernyttigste Love og Indretninger, saasnart de blive gamle. Den samme Letsindighed bemærkede jeg i deres Klædedragt og Bynt.

Advocaterne agtes her overmaade høit for deres spidsfindige Disputeremaade. Der gives somme, der vide saaledes at snoe sig, at de aldrig paatage sig uden tvivlsomme og uretfærdige Sager, for at lægge deres Færdighed for Dagen, og vise med hvor stor Kløgt de vide at forandre Sort til Hvidt. Dommerne see gjerne igjennem Fingre med en uretfærdig Sag, som med Spidsfindighed forsvares, og ere tilfredse, naar Processen blot er ført med alle Formaliteter. Ved saadan Leilighed pleie de at sige: „Vi indsee rigtignok, at Sagen er uretfærdig; men, siden den med saamegen Konst og Formelighed er forsvaret, kunne vi ikke undlade, i Betragtning af Sagførernes Duelighed, at afvige lidet fra Billighedens Regel."

Doctorerne i Lovkyndigheden give Underviisninger i deres Videnskab til forskjellige Priser, efter Sagernes Natur. De, for Exempel, som lære at føre og vinde uretfærdige Sager, lade sig betale med tyve Stercolater; de derimod, som lære at føre retfærdige Sager, tage kun ti. Rets-Formaliteterne ere saa mange og saa vidtløftige, at man igjennem den uhyre Mængde af paa hinanden dyngede Love og Forordninger, aldrig kan komme til Grunden i denne Videnskab; thi Martinianernes overordentlige Skarpsindighed og flyvende Fattekraft væmmes ved Alt, hvad der

er simpelt og tydeligt, og finder alene Smag i det, som er spidsfindigt, indviklet og forvirret.

Det samme gjælder om deres Religion, der slet ikke er praktisk, men blot speculativ. Saaledes have de to hundrede og tredive forskjellige Meninger om hvad Skikkelse man kan tillægge Gud, og tre hundrede og sex og halvfemsindstyve om Sjælens Natur og Egenskaber. Martinianerne gaae ikke i Kirke, eller paa theologiske Collegier, for at høre Noget til Opbyggelse, eller lære, hvorledes man skal leve og døe vel, men blot for at høre, med hvilken Konst og Fiinhed de hellige Talere udtrykke sig. Jo uforstaaeligere deres Foredrag er, jo mere roses de; thi Martinianerne høre ikke Noget med Fornøielse, uden hvad de ikke forstaae.

De bekymre sig ikke nær saameget om Ting, som om Ord; deres Talere stræbe mere efter pyntede Taalemaader og konstige Vendinger, end efter grundige Fornuftslutninger og gjennemtænkte Beviser, og søge blot ved velklingende Perioder at kildre Ørerne og tilvende sig Tilhørernes Opmærksomhed. Jeg vovede derfor ikke at tale Noget om den christelige Religion her, hvis Lære udmærker sig ved tydelig Simpelhed og usminket Sandhed.

Den Anseelse, Projectmagere her staae i, gaaer over al Forestilling, og jo urimeligere og umuligere et Forslag er, jo sikkrere er det paa almindeligt Bifald. Da jeg engang talede med en vis Abekat om Jordklodens Beskaffenhed, og sagde ham, at dens Overflade var beboet, faldt han strax paa den Idee, at gjennemgrave Jordskorpen og bane en Vei til de overjordiske Folk. Han indgav sit Forslag, det behagede overalt, og der blev i kort Tid oprettet et overjordisk Handels-Compagnie, som Indbyggerne strømmede til i Hobetal og kappedes om at kjøbe Actier i. Men, da Alting kom i Uorden ved disse Bevægelser, og adskillige Familier ved Actierne geraadede i yderste Armod, indsaae man omsider, at Forslaget var daarligt, og afstod fra dette Foretagende. Imidlertid, trods al den Skade, denne Plan havde tilføiet Landet, fik dog Projectmageren ikke alene ingen Straf for samme, men blev endog for dens Storheds og Dristigheds Skyld overalt overvældet med Berømmelse; thi Martinianerne pleiede at sige ved slige Leiligheder:

Blev end Udfaldet slet,
Var dog Indfaldet net.

Da jeg ret nøie havde udstuderet Nationens Charakteer, faldt jeg paa at benytte mig af denne Svaghed, for at sætte mig i Anseelse der i Landet, og ved et eller andet nyt Paafund at forbedre min Tilstand. Ved at undersøge Statsforfatningen, opdagede jeg adskillige Feil og Mangler deri; især fandt jeg, at de havde for mange Konstnere og for faa Haandværkere. Jeg indleverede altsaa en Forestilling om at oprette flere Haandværker til offentlig Nytte. Men alle Forslag af denne Natur opvakte kun Latter og Foragt hos dette forfængelige Folk, som alene fandt Behag i Fjas og Dukketøi.

Jeg ærgrede mig over min egen Dumhed og tænkte ved mig selv: Du er dog en Erkedosmer og fortjener at blive Bærevognshest til din Dødsdag! Imidlertid lod jeg dog ikke Modet reent falde, og, da jeg mærkede, at jeg Intet udrettede ved nyttige Forslag, besluttede jeg at forsøge, om jeg med et daarligt og unyttigt Paafund ikke kunde gjøre mere Lykke. Jeg aabenbarede mit Forsæt for en fornuftig Abekat, som opmuntrede mig med disse Ord:

Vov en Ting, som der er Halsbrud ved,
Om ikke Hovedbrud! Forsøg et Stykke,
Som baner Vei til Galgen! hvis din Lykke
Du gjøre vil paa dette Sted! —

Han anførte mig Exempler af Mange, som ved blotte Snurrepiberier og Børnespil, især ved at indføre nye Moder i Klædedragten, havde sat sig i Yndest hos Nationen. Jeg besluttede altsaa at være gal med de Galne, og gjennemgik til den Ende med omhyggelig Undersøgelse alle de unyttige Konster og daarlige Paafund, jeg kjendte oppe i Europa. Efter modent Overlæg faldt mit Valg paa de Hovedprydelser, som vi kalde Parykker. Jeg saae, at Landet havde en stor Mængde Geder, af hvis Uld man nogenledes kunde gjøre Parykker, og, da min salig Stedfader just havde havt denne Profession, kunde jeg til Nød fuske lidt paa Haandværket. Jeg forfærdigede altsaa en Paryk af Gedehaar, som passede mig, og fremstillede mig i denne Prydelse for Præsidenten. Han studsede ved dette nye og usædvanlige Syn, spurgte mig hvad det skulde betyde, tog den af mit Hoved, satte den paa sit, og løb hen for Speilet, for at see, hvordan den klædte ham. Han fandt saa stort Behag i at see sig selv med denne Stads paa Hovedet, at han raabte i Henrykkelse:

Guddommeligt! jeg er Guderne liig! og lod Hendes Naade kalde ind, for at tage Deel i hans Glæde. Hun blev ikke mindre glad end han, omfavnede og kyssede ham og forsikkrede, at hun aldrig havde seet ham kjønnere, hvilken Mening alle Huusfolkene stemte i med. Hans Excellence vendte sig derpaa til mig og sagde: „O, Kakidoran! dersom denne din Opfindelse vil behage Raadet saa meget, som den behager mig, kan du gjøre dig Haab om den meest ærefulde Belønning af Staten.“ Jeg takkede Hans Excellence underdanigst og overleverede ham strax en Ansøgning, som jeg bad ham forelægge Raadet, hvori jeg udbredte mig over mit Paafunds Fortræffelighed, som følger:

„Deres Excellencer, Høi- og Velbaarne,
Høiædle, høivise og høilærde
Raadsherrer!

„Den naturlige Tilbøielighed, jeg stedse har følt hos mig „til at gavne Staten, og virke noget til almindelig Nytte, har „drevet mig til at optænke og forfærdige et nyt og hidindtil „aldeles ubekjendt Dække til Hovedet, som jeg her underdanigst „fremlægger, for at underkastes det høianseelige og høioplyste „Raads høivise Bedømmelse, ikke paatvivlende, at samme jo naadig „vil blive optaget, især da Opfindelsen sigter til Nationens Ziir „og Ære, og vil kunne lægge hele Verden for Dagen, at ligesaa „meget som den berømmelige martinianske Nation udmærker „sig blandt alle Verdens Folkeslag ved fortrinlige Dyder og Sjæle„kræfter, saa meget overgaaer den og alle andre Nationer i „Klædebragt og udvortes Prydelse, der giver Legemet Værdighed „og Anseelse. Jeg bevidner helligen, at jeg aldeles ikke har „tænkt paa egen Forbeel i denne Henseende, og fordrer derfor „ikke heller mindste Belønning for mit Arbeide, da det er mig „fuldkommen nok, efter min Evne at have bidraget til offentlig „Nytte og Statens Ære. Dersom imidlertid det høianseelige og „høivise Raad skulde finde, at denne min Umage fortjente Belønning, skal jeg med Taknemmelighed og Glæde tage imod den Godhed, som vil vise hele Verden dets prægtige Gavmildhed, og „opmuntre Andre til lignende eller større Konstopfindelser. Blot „i denne Betragtning vil jeg ikke sætte mig imod det høivise „Raads og ædle martinianske Folks Erkjendtlighed og Gunstbe-

„ydelsninger. Anbefalende mig iøvrigt til de høioplyste høie Her„rers gunstige Bevaagenhed, forbliver jeg, med dybeste Ærefrygt,

Det høiædle og høiviise Raads
underdanigste Tjener
Kakidoran.

„Martinia, den 7de i Maaneden Astral.“

Hans Excellence, Hr. Præsidenten, tog denne Ansøgning, tilligemed Parykken, med sig, da han gik i Raadet. Jeg hørte, at alle Sager, som vare for samme Dag, bleve satte til Side, saa meget fik de at bestille med at undersøge dette Paafund. Da det kom til Votering, roste Alle Opfindelsen, fandt, at Arbeidet var et Mesterstykke og tildømte den beskedne og uegennyttige Konstner en Belønning. I hele Raadet vare kun tre Raadsherrer, som satte sig derimod; men de kom i slemt Udraab derfor, og bleve overalt lastede som ukyndige, smagløse og uduelige Medlemmer.

Saasnart Raadslutningen var affattet, blev jeg kaldt op i Raadsalen. Ved min Indtrædelse reiste en gammel Abe sig, som, efterat have takket mig i hele Republikens Navn, og forkyndt mig, at mit Arbeide skulde vorde belønnet efter Fortjeneste, spurgte mig: hvor lang Tid jeg behøvede til et saadant Hovedsmykkes Forfærdigelse? Jeg svarede, at det var mig Belønning nok, at mit Konstarbeide havde vundet saa store Mænds og det hele Raads Bifald; for Resten forbandt jeg mig til, i to Dage at gjøre en anden Paryk færdig, og, hvis man vilde give mig til Hjælp nogle Abekatte, som vare vante til Haandarbeide, skulde jeg i een Maaned forfærdige saa mange Parykker, som der behøvedes til den hele By.

Men herved blev Præsidenten heed om Ørerne, og udbrød med megen Heftighed: „Det være langt fra, min kjære Kakidoran, at denne Prydelse skulde blive almindelig for hele Byen, og, ved at bruges uden Forskjel af Enhver, blive gemeen! Adelen maa nødvendig have Noget at udmærke sig fra Pøbelen med.“ Alle de anseeligste Medlemmer i Raadet bifaldt hans Mening, og det blev overdraget Politimesteren at paasee denne Raadsbeslutnings Overholdelse, at Adelen ikke, ved en altfor almindelig Brug af Parykker, skulde tabe noget af sin Rettighed, og et saa fortræffeligt Smykke besmittes af den gemene Pøbel. Men dette Forbud havde samme Virkning, som alle med Hensyn paa for-

skjellig Stand givne Overdaadigheds-Forordninger pleie at have: Almuen fik kun desto større Lyst til at overtræde det. Da Alle fandt særdeles Behag i denne Prydelse, saa forskaffede de velhavende Borgere sig, deels ved deres Venners Indflydelse, deels ved Penge, Titler eller Adelsbreve, saa at den halve By i kort Tid blev nobiliteret. Da der siden indstrømmede Ansøgninger paa Ansøgninger fra Provindserne, fandt Raadet omsider for godt at ophæve dette Forbud, og tillade Enhver uden Forskjel at bruge Paryk. Jeg havde altsaa den kildrende Fornøielse at see hele det martinianske Folk parykket, inden jeg forlod Landet. Og sandelig! man kan ikke forestille sig, hvor pudseerligt et Syn det var at see disse Aber med Parykker paa! Hele Nationen gjorde saa meget af dette Paafund, at man indførte en ny Tidsregning derefter, og fra denne Tid af begynder Paryk-Alderen i de martinianske Aarbøger.

Hvad mig selv angaaer, da blev jeg overvældet med Berømmelser og Lovtaler, indhyllet i en Purpurkappe, og baaret i Præsidentens Bærevogn tilbage fra Raadhuset, saa at den samme Porteur, der nylig havde været min Kammerat, nu maatte være min Hest. Fra denne Dag af spiste jeg bestandig ved Hs. Excellences eget Bord. Jeg begyndte nu, efter dette glimrende Forspil til min Lykke, at lægge Haand paa det Arbeide, jeg havde lovet, og fik, ved Hjælp af de Medarbeidere, man havde givet mig, i en Hast saa mange Parykker færdige, som behøvedes til hele Raadet; og, da jeg havde svedt omtrent en Maaned herover, overbragte man mig et Adelsbrev af følgende Indhold:

„I Betragtning af den yderst fortræffelige og Staten meget „nyttige Opfindelse, hvormed Kakidoran, barnfødt i Byen „Europa, har gjort sig fortjent af hele den martinianske Nation, „have vi besluttet at optage ham i Adelstanden, saa at han og „alle hans Efterkommere herefter skulle ansees for rette og ægte „Adelsmænd og nyde alle de Fortrin, Rettigheder og Herligheder, „som Adelen i Martinia er i Besiddelse af. Fremdeles have vi „besluttet at forherlige ham med et nyt Navn, saa at han, fra „denne Dag, ikke længer skal kaldes Kakidoran, men Kiki„dorian. Ydermere, da samme hans nye Værdighed medfører „en bekosteligere Levemaade, ansætte og bevilge vi ham en aarlig „Pension af to hundrede Patarer til at føre sin Stand „med, som det en martiniansk Adelsmand egner og anstaaer.

„Givet paa Raadhuset i Martinia den fjerde Dag i Maaneden „Merian, under Raadets store Segl.“

Saaledes blev jeg fra en ussel Porteur pludselig forvandlet til en anseelig Adelsmand, og levede en Tid lang i stor Herlighed og Ære. Da man kom efter, at jeg gjaldt særdeles meget hos Præsidenten, søgte Alle min Gunst og Beskyttelse. Mine Clienteres Smigreri gik saavidt, at de gjorde Oder og Lovsange til mig i Skokketal, hvori de tillagde mig Dyder, som jeg ikke kjendte det mindste til. Adskillige, skjøndt de meget vel vidste, at jeg var Borger af en aldeles ubekjendt Verden, toge ikke i Betænkning at gjøre min Stamtavle og regne min Slægt ud i mangfoldige Ahner fra de allerførste Fabeltider. Men dette smagte mig ikke synderligen; thi jeg holdt det ikke just for meget ærefuldt at nedstamme fra Abekatte. Endvidere, da det var Mode hos Martinianerne at ophøie de Fornemmes Haler, omtrent som Poeterne hos os ophøie Fruentimmernes Skjønhed, saa besang adskillige Digtere, for at sætte sig i Gunst hos mig, min Hales overordentlige Skjønhed, uagtet jeg ingen havde. For at sige Alting med faa Ord: deres Kryben gik til slig en Yderlighed, at en vis Mand af temmelig høi Stand, hvis Navn jeg af Agtelse for hans Familie ei vil nævne her, undsaae sig ikke ved at tilbyde mig sin Kone til behagelig Brug i alle Maader, imod at jeg til Vederlag anbefalede ham paa det Bedste hos Hans Excellence, Herr Præsidenten.

Denne lumpne Kryben og Hyklen, hvortil hele Nationen er hengiven, gjør, at man ikke kan udholde at læse de martinianske Aarbøger, da de indeholde næsten Intet, uden usle Smigrerier og Lovtaler, uagtet at Stilen i Almindelighed er net og glimrende. Derfor frembringer og dette Land meget bedre Poeter end Historieskrivere. Det er ganske vist en afgjort Sag, at der ingensteds i Verden gives høiere Digtere, hvilket man maa tilskrive Martinianernes ualmindelig stærke Indbildningskraft.

Min Helbred var, for det meste, i meget god Stand her, endskjøndt Heden, som Solens bestandige Nærværelse foraarsager, faldt mig temmelig besværlig. Jeg laae rigtignok engang af en hidsig Feber, men den varede kun kort, og jeg maa tilstaae, at Lægen, som gik til mig, faldt mig ufordrageligere end Sygdommen selv, formedelst den evige Snaksomhed, som er dette Folk egen. Da han første Gang kom ind til mig, kunde jeg ikke bare

mig for Latter, ved at see den samme Person, som nylig havde taget mit Skjæg af, og spurgte ham, hvorledes han i en saadan Hast var bleven omskabt fra en Skjægskraber til en Doctor Medicinæ? Han svarede mig, at han levede af begge disse Bestillinger. Da jeg hørte det, tog jeg lidt i Betænkning at betroe mit Liv i en slig Polyhistors Hænder, og sagde, at jeg heller vilde have en Doctor, som blot gav sig af med Lægekonsten; men han forsikkrede mig høit og dyrt, at der ikke var saadan En at finde i hele Byen. Jeg saae mig altsaa nødt til at antage ham. Hans overordentlige Iilfærdighed opvakte endnu mere min Forundring; thi han havde ikke saasnart foreskrevet mig en Drik, før han gik bort igjen, sigende, at han ikke havde Tid til at opholde sig længer hos mig for andre Forretningers Skyld. Jeg spurgte ham, hvad det var for Forretninger, som det hastede saa meget med? og han svarede mig, at han ved dette Klokkeslet maatte forrette sit sædvanlige Embede i en Underret, hvorved han var Skriver. Denne Skik, at have saa mange Jern i Ilden, var, som jeg mærkede, gængs overalt i dette Land, hvor Ingen undslaaer sig for at paatage sig adskillige, hinanden ganske modsatte Forretninger. Denne Selvtillid grunder sig paa det hurtige Genie, hvormed de i forunderlig Hast udføre alle Ting. Men af de mange Feil og Forplumringer, der bleve begangne her, lærte jeg, at disse flyvende Hoveder mere zire end nytte en Stat.

Da jeg saaledes i en Tid af to Aar havde levet i dette Land, først som Porteur og siden som Adelsmand, mødte der mig ganske uformodentlig et Tilfælde, som nær havde givet mig det sidste Stød. Jeg havde hidindtil staaet i besynderlig Yndest i Hans Excellences Huus, og især viste Hendes Naade, Frue Præsidentinden, saa megen udmærket Godhed for mig, at jeg syntes at være den første blandt alle hendes Yndlinger. Hun havde ofte værdiget at tale med mig i Eenrum; men, endskjøndt hun syntes at finde særdeles Behag i min Nærværelse, viste hun dog saa megen Tilbageholdenhed og Undseelse i hendes Tale, at jeg ikke kunde andet, end tage hendes Gunstbeviisninger i den uskyldigste Mening, og faldt ikke paa ringeste Mistanke om, at Kilden til denne Artighed skulde være en uanstændig Tilbøielighed, især hos en Dame, der udmærker sig blandt Abekatinderne ligesaa meget ved sine Dyder, som ved sine Ahner. Men, da nogen Tid

var gaaet, begyndte en og anden Tvetydighed i de Ord, hun lod falde, at indgive mig et Slags Mistanke om sligt, især da jeg lagde Mærke til,

At stundom, naar i lyse Smiil,
Hvis Glands forsvandt i pludselige Taarer,
Hun stirred' paa mig, taus og mild,
Bedrøvet glad, og stille vild,
Med al den Ømhed, al den Ild,
Som kildrer i det Øieblik den saarer,
Det halvbedækte Bryst sig hæved' op og ned
Med synderlig Urolighed,
Og Suk, hvortil man ingen Aarsag fandt,
I deres Fødsel døde —
Og hendes Ansigts Rosenrøde
Forsvandt i Liliens Glands, som atter svandt
For Morgenrødens fulde Purpurflamme,
Der blussed' op, og slukkes i det samme.

Denne Formodning blev endelig til fuldkommen Vished, da en Kammerpige bragte mig en Dag følgende Seddel:

„Elskeligste Kikidorian!

„Følelsen af hvad jeg skylder min Stand og høie Herkomst, „og den Undseelse, som er mit Kjøn medfødt, har hidindtil hin„dret de Gnister af Kjærlighed, som længe hemmeligen have ulmet „i mit Bryst, fra at udbryde i aabenbar Flamme. Men jeg er „mat af Striden, og mit Hjerte kan ikke længer modstaae sin „fortryllende Fiende. Hav Medynk med et Fruentimmer, som „kun den yderste Grad af brændende Kjærlighed har kunnet „aftvinge denne Tilstaaelse.

Ptarnusa.“

Jeg kan ikke beskrive, hvor underlig jeg blev tilmode ved denne ganske uventede Kjærligheds-Erklæring. Men, da jeg holdt det for bedre, at udsætte mig for en rasende Dames Hevn, end at synde mod Naturens Orden, ved en skjændig Omgængelse med en Skabning, der ikke hørte til min Art, opsatte jeg strax et Svar, der lød omtrent saaledes:

„Naadige Frue!

„Den bestandige Bevaagenhed Hans Excellence, Deres Herr „Gemal, har viist imod mig, de Velgjerninger, hvormed han, „uden min Fortjeneste, har overøst mig, den moralske Umulighed „i at opfylde Deres naadige Forlangende, og utallige andre Aar-

„sager, som jeg ikke vil nævne, bevæge mig til, heller at under„kaste mig min naadige Frues Vrede og Unaade, end at samtykke „i en Handling, der vilde brændemærke mig, som den utaknemme„ligste og nedrigste blandt alle tobenede Skabninger. Foruden „at det, man forlanger af mig er mig bittrere end Døden, „vilde denne Gjerning, om jeg villigede deri, geraade til Vanære „for een af de anseeligste Familier i Staten, og min Villighed „vilde, fremfor alle Andre, skade den Person, som har forlangt „den. Med de helligste Forsikkringer maa jeg altsaa her erklære, „at jeg ingenlunde i denne Henseende kan svare til Deres Ønsker, „naadige Frue! skjøndt jeg for Resten mod alle Deres andre Be„falinger lover en blind Lydighed.

Kikidorian."

Neden under satte jeg følgende Paamindelse:

P. S. Betænk den store Synd, De gjør!
Flye, før det er for silde!
Jag ikke Dyden reent paa Dør!
Lad Amor Dem ei hilde!
Tænk Følgerne, hvis han Dem faaer
I sine lumske Snarer!
O! Syndens Lyst saa snart forgaaer;
Men Pinen længe varer.

Dette Svar forseglede jeg med mit Signet, og gav Kammerpigen, som strax bragte det til sin Frue. Det havde den Virkning, som jeg formodede: hendes Kjærlighed blev forvandlet til det bittreste Had —

Omsonst den ellers stærke Tunge stræbte
At velte hendes Vredes Udtryk frem;
Fortvivlet Skam hvert Ord paa Læben dræbte,
Og ingen Taarer randt; thi Smerten hemmed' dem.
Hvert Øie lynte Hevn; med milde, grumme Miner
Hun, liig en Furie, foer rasende afsted —

Imidlertid udsatte hun sin Hevn saa længe, til hun havde faaet Kjærlighedsbrevet, som hun havde tilskrevet mig, tilbage. Saasnart hun havde forsikkret sig det, underkjøbte hun nogle Personer, som skulde bevidne med Eed, at jeg i Hans Excellences Fraværelse havde forsøgt paa at tage hende med Vold. Denne Fabel blev indklædt og forestillet med saa megen Konst og Sandsynlighed, at Præsidenten aldeles ikke tvivlede paa Sagens Sandhed, og gav Befaling til at kaste mig i Fængsel. I denne

fortvivlede Forfatning saae jeg intet andet Middel til Redning, end at tilstaae den mig paadigtede Forbrydelse, og bede Præsidenten om Naade, hvorved jeg haabede at stille hans Vrede, eller i det mindste formilde min Straf; thi at indlade mig i Proces med een af de fornemste og mægtigste Familier, især i et Land, hvor man ikke seer saa meget paa Sagen selv, som paa Parternes Stand, forekom mig meget taabeligt. Jeg lod derfor al Undskyldning og Forsvar fare, bad og græd, og bønfaldt ikke om Straffens Eftergivelse, men blot om en Formildelse deri.

Jeg blev altsaa ved at bekjende mig skyldig i en Misgjerning, som jeg aldrig havde drømt om, benaadet med Livet, og dømt til evigt Fængsel. Mit Adelsbrev blev mig strax frataget og revet i Stykker af Bøddelen, og jeg selv blev henslængt paa en Galei som Slave. Det var et af de Skibe, som tilhøre Republiken, og laae seilklart, for at afgaae til Mezendores eller Vidunderlandene, hvilken Reise pleier altid at foretages paa en vis Tid af Aaret, nemlig i Maaneden Rabir. Fra disse Lande henter man de Varer, som Martinia ikke selv frembringer, saa at Mezendores ere saa at sige Martinianernes Indier. Det mezendoriske Handels-Compagnie bestaaer af Kjøbmænd, saavel adelige, som borgerlige, hvilke ved Skibenes Hjemkomst dele Varerne imellem sig, i Forhold til det Antal af Parter eller Actier, de have deri. Skibene drives frem, deels ved Seil, og deels ved Aarer, og ved hver Aare sidde to Slaver. Jeg blev een af disse Ulykkelige. Man kan let forestille sig, hvorledes jeg var tilmode ved at skulle trælle og pidskes som Galeislave, især da jeg ved ingen Forbrydelse havde fortjent denne Plads iblandt Misdædere.

Martinianerne fældede, i Forhold til deres forskjellige Gemytter, forskjellige Domme over denne Hændelse. Nogle troede vel, at jeg havde fortjent min Straf; men, da de saae mig lide den, ynkedes de over mig. Andre holdt for, at man burde have taget mine forrige Fortjenester i Betragtning, og i den Henseende i det mindste formildet Straffen. De retskafneste og bedste blandt Aberne mumlede indbyrdes om, at jeg var falskeligen anklaget; men Ingen vovede at antage sig min Sag, af Frygt for mine mægtige Modstandere. Jeg besluttede altsaa at bære min tunge Skjebne med Taalmodighed. Den største Trøst i min Elendighed var den tilstundende Reise, paa hvilken jeg haabede at finde ny Næring for min umættelige Nysgjerrighed, uagtet jeg ikke fæstede Tro til Alt

hvad Søfolkene fortalte om de forunderlige Ting, jeg vilde faae at see, og kunde ikke faae i mit Hoved, at der gaves saa mangfoldige og store Vidundere i Naturen, som samme maatte være efter deres Beskrivelse. Vi havde adskillige Tolke ombord med, som det mezendoriske Handelscompagnie betjener sig af paa disse Farter, til Underhandlingerne ved Indkjøbet og Udsalget.

Ellevte Capitel.

Seiladsen til Vidunder-Landene.

Inden jeg skrider til denne Søreises Beskrivelse, maa jeg i Forveien paaminde alle strenge og ubarmhjertige Konstdommere om, ikke at slaae altfor mange Rynker paa Panden eller Næsen, ved Fortællingen om Ting, som synes at stride imod Naturen, og overgaae alle det meest troende Menneskes Troekræfter.

Jeg fylder ei min Bog med tomme Navne,
Med Flittervid og Svulst og prægtig Fjas;
Jeg vil, at den skal, meer end more, gavne;
Og Sandhed er dens Præg, og Simpelhed dens Stads.

Jeg fortæller utrolige, men sandfærdige Ting, som jeg har seet med mine egne Øine. Raae og ukyndige Hjemfødninger, som aldrig have sat Foden udenfor deres Fødested, holde alt det for Fabel, som de ikke have hørt eller seet Mage til fra Barnsbeen; men lærde Folk, især de, som have nogen Kundskab i Naturhistorien, og have lært af Erfaring, hvor frugtbar Naturen er paa Forandringer, fælde billigere Domme over de usædvanlige Ting, man fortæller dem.

Hvo studser ved en Hals saa tyk som tre,
Blandt Alpernes besneete Høje?
Hvo undres ved i Meroe
Et større Bryst end Pattebarn at see?
Hvem sætter i Forundring blaaligt Øie,
Lysgule Haar og hornet Pandes Dust
Hos Rhinens Søn den krigerske Cherust?
Hvad andenstedes man aldrig finder,
Er her og der almindeligt;
Paa Stedet studser Ingen over sligt.
Saa nævestor Pygmæe til spæde Hofte binder

Det fingerlange Sværd,
Og mod en talrig, vinget Hær
Paa Marken iler ud i Ledingsfærd;
Snart grumme Trane ham i Kampen overvinder,
Og snapper lille Helten i sin Klo,
Og seirende med ham igjennem Luften iler.
Enhver, hos os, som saae det Syn, vist loe;
Der Ingen, hvor man seer det daglig, smiler,
End sige leer; skjøndt hver i slig en Hær,
Endog den længste af de tvende høie,
Som staae paa begge Fløie,
Kun een Fod lang fra Taa til Toppen er.

Man har i fordums Tid fundet Mennesker i Scythien, de saa kaldte Arimasper, der havde kun eet Øie, som sad midt i Panden. Andre under samme Himmelegn havde Fodbladene vendte bag ud. I Albanien fødtes Mennesker, som i deres Barndom havde graae Haar. De gamle Sauromater spiste kun hver tredie Dag, og fastede i de to andre. I Africa gaves visse Familier, som kunde forhexe Folk med deres Snak. Det er en bekjendt Sag, at der vare visse Personer i Illyrien med to Øienstene i hvert Øie, som dræbte Folk med deres blotte Syn, ved at stirre længe paa dem, naar de vare vrede. Paa Bjergene i Hindostan har man truffet hele Folkeslag med Hundehoveder, som gjøede; og andre, som havde Øinene paa Ryggen. Ligeledes har man i de alleryderste Egne af Indien fundet Indbyggere, hvis Kroppe vare lodne, og havde Fjær ligesom Fugle, der levede uden Mad, blot ved at lugte til Blomsterne. Hvo skulde kunne troe dette og andet mere, hvis ikke Plinius, een af de alvorligste Skribentere, havde helligen forsikkret, at han hverken havde hørt eller læst det mindske herom, men seet det Altsammen selv med sine egne Øine? Ja, hvo skulde have troet, at Jorden var huul, at der inden i den var baade Sol og Maane, dersom ikke min egen Erfaring havde opdaget denne Hemmelighed? Hvo skulde have tænkt det muligt, at der fandtes en Klode, som var beboet af gaaende, fornuftige Træer, hvis ikke samme Erfaring havde sat det udenfor al Tvivl? Imidlertid vil jeg dog ikke yppe Klammeri med Nogen for sin Vantro i denne Henseende; thi jeg maa tilstaae, at jeg selv, før jeg gjorde denne Reise, havde et Slags Mistanke om, at det var blotte Eventyrer og Ammestue-Historier, hvad Skipperne fortalte.

I Begyndelsen af Maaneden Radir gik vi ombord, lettede Anker, og

Vinden i spilede Seil omfavned' de bugnende Master,
Og, som Pilen i Luften, med lynende Fart, uden Hinder,
Gjennemhvinede Kjølen de svindende, fraadende Bølger.

Vinden blev ved at være god i nogle Dage, i hvilken Tid vi arme Rorsknegte havde det godt, da man ingen Aarer behøvede; men paa den fjerde Dag blev det stille.

Seilene faldt, i en Snup var' Alle paa Bænkene rede,
Og med pladskende Slag slog' Aarerne Himlen i Vandet.

Da Skibscapitainen saae, at dette Arbeide faldt mig meget besværligt, lod han mig hvile imellemstunder, og befriede mig tilsidst aldeles fra denne Trældom. Jeg veed ikke af hvad Aarsag, han var saa artig imod mig, enten det kom deraf, at han troede mig uskyldig, eller fordi han holdt Opfinderen af de majestætiske Parykker en bedre Skjebne værd. Han havde selv taget tre Parykker med sig, som han lod mig krølle og holde vedlige, saa at jeg fra en Rorsslave pludselig blev ombannet til en Haarskjærer. Hans Artighed gik saa vidt, at han altid, naar vi kom i en Havn, lod mig være een af dem, som gik i Land, hvorved jeg fik overflødig Leilighed til at stille min Nysgjerrighed.

I lang Tid mødte os ikke det Ringeste, som var værd at lægge Mærke til; men, saasnart vi havde tabt Landet af Sigte,

Hævede nye Gestalter sig op af det bævrende Havsvælg.

Det var Havfruer, som, naar Veiret blev stille og Bølgerne lagde sig, svømmede hen til Skibet, for at bede om Almisse:

Menneske-Næser og Munde, med Ører og Øine de havde,
Pander og Hager, og Alt hvad Menneskehoveder anstaaer,
Hver, fra Isſen til Bæltet den skjønneste Jomfru, var neden
Skjældækt, finnet og sort, som Halen af fæleste Hvalfisk.

Deres Sprog havde saa megen Liighed med det martinianske, at endog nogle af Matroserne kunde snakke med dem uden Tolk. Een af dem bad mig om et Stykke Kjød; da jeg gav hende det, saae hun opmærksom paa mig, og raabte:

Snart du vorder en Helt og mægtige Landes Behersker!

Jeg loe af denne Spaadom, som af et tomt Smigreri, endskjøndt Matroserne bandte paa, at Havfruernes Forudsigelser sjelden sloge

feil. Efter otte Dages Seilads saae vi endelig et Land, som Skibsfolkene kaldte Picardania. I det vi lagde ind i Havnen, kom en Skade flyvende, som de sagde, var General-Told-Inspecteuren, en meget betydelig Mand. Jeg havde Møie med at bare mig for Latter, da jeg hørte, at en Skade beklædte saa anseeligt et Embede, og saae en Skatmester

Op i den tyndere Luft sig svinge med susende Vinger,
Til han tabtes, som Prik, blandt Himmelens blaalige Skystænk.

Af Inspecteurens Dannelse sluttede jeg, at Visitererne og de ringere Toldbetjente maatte være Fluer.

Efterat han tre Gange havde fløiet om vort Skib, fløi han i Land, og kom tilbage med tre Skader. De satte sig alle paa Forstavnen. Jeg havde nær bristet af Latter, da jeg saae een af vore Tolke nærme sig med mange Complimenter til disse Skader, og hørte ham holde en lang Tale med dem. De vare komne, for at efterſee Ladningen og undersøge, om vi ikke havde forstukket een eller anden forbuden Vare, især den Plante Slak, hvis Indførsel er paa det strengeste forbuden. De pleie derfor med yderste Omhyggelighed at efterspore samme, og krybe rundt omkring i alle Kroge af Skibet, rode i alle Pakker og grave i alle Lommer, for at opsnuse den. Sagen er, at Indbyggerne elske særdeles denne Plante, og tiltuske sig den for andre meget ypperlige og nødvendige Varer, hvorover Landets egne Planter, der kunde tjene til samme Brug, tabe deres Priis, saa at Picardanerne deri fuldkommen ligne Europæerne, der ere saa begjerlige efter Alt, hvad der frembringes i fremmede Lande, og maa hentes meget langt borte.

Da General-Told-Inspecteuren temmelig længe havde talt med vore Tolke, gik han ned i Rummet med de andre Skader. Da han kom op igjen, saae han meget forbittret ud, og lod os vide, at al Handel imellem os og hans Nation herefter skulde ophøre, eftersom vi havde overtraadt den eengang sluttede Tractat, ved at bringe forbudne Varer med os. Men Skibscapitainen, der vidste af Erfaring, hvorledes man strax kan stille Told-Inspecteurens Vrede, forærede ham nogle Pund Slak af bedste Sort, hvorpaa han blev god igjen, lod som ingen Ting var, og tillod os at losse. Da vi havde udlosset, kom strax en stor Mængde Skader tilflyvende, som alle vare Kjøbmænd. Imidlertid gik Capitainen

i Land med mig og to andre Abekatte, nemlig vor Supercargo og en Tolk.

Vi vare budne til Bords hos Hr. General-Told-Inspecteuren. Der var imidlertid intet Bord; thi Picardanerne kunne ikke bruge Stole; man dækkede derfor midt paa Gulvet. Man frembar mangfoldige prægtige og kostbare Retter, men paa overmaade smaabitte Fade; og da Kjøkkenet var i det øverste Stokværk, kom fire Skader nedflyvende med hver Ret igjennem en Aabning i Loftet. Da vi havde spiist, viste Hr General-Told-Inspecteuren os sit Bibliothek. Det bestod af en temmelig stor Mængde Bøger, men i saa smaa Formater, at de største Folianter neppe vare saa store som Musen-Almanakker. Jeg kunde ikke bare mig for at smile ved at see Bibliothekaren flyve op til de øverste Hylder, for at tage Smaabøger i Octav og Duodez ned. De picardanske Huse ere ellers ikke vore meget ulige i Bygning og Udziring, undtagen, at Sengene hænge tæt under Taget, ligesom Fugle-Reder. Man vil forundre sig over, hvorledes det er muligt, at Skader, der dog høre til de mindre Fugleslags, kunne opføre saa store Bygninger; men at det virkelig lod sig gjøre, blev jeg overbeviist om, ved at see dem arbeide paa et Huus, som netop den Gang stod i Bygning. Der vare tusinde Arbeidsfolk i Bevægelse derved. Mængden, og den Lethed, hvormed de flyve, erstatter paa en Maade Mangelen paa Kræfter, saa at de i næsten lige saa kort Tid, som vi, faae en Bygning færdig.

Vi havde ikke den Fornøielse at see Frue General-Told-Inspecteurinden, siden hun juist laae i Barselseng; thi Barselkonerne her pleie ikke at lade sig see, før Børnene have faaet Fjær paa Kroppen; men hun vilde nu snart vove sig ud, sagde hendes Mand, siden Ungerne begyndte allerede kjønt at dunes.

Vi opholdt os ikke længe i dette Land, hvorfor jeg ikke kan indlade mig i nogen nøiagtigere Beskrivelse over dets Forfatning og Indbyggernes Charakteer og Sæder. Alle Gemytter vare i Gjæring og Uro paa samme Tid, formedelst en Krig, som nylig var udbrudt imellem Picardanerne og deres Naboer, Kramsfuglene, især da der Dagen efter vor Ankomst kom Tidende om, at Skaderne i en stor Lufttræfning vare slagne, hvorfor og den commanderende General, efter holdt Krigsraad, blev dømt til at miste sine Vinger, som her holdes for en skrækkelig Straf, og næsten lige saa stor som den, at miste Livet. Saasnart vi

havde affat vore Varer, gik vi til Seils igjen. Ikke langt fra Strandbredden saae vi Søen bedækket med Fjær, hvoraf vi sluttede, at Slaget imellem Skaderne og Kramsfuglene havde været holdt der.

Efter tre Dages lykkelig Seilads naaede vi Musiklandet. Saasnart vi havde ankret, gik vi i Land. Een af vore Tolke spadserede foran med et musikalsk Instrument, som man i Europa kalder Bas, hvilket forekom mig meget latterligt, da jeg ikke kunde begribe, til hvad Ende han slæbte denne Byrde med sig. Da vi fandt Alting tomt og øde, og ikke saae Spor til nogen levende Skabning, befalede Capitainen, ved Stød i Trompeten, at underrette Indbyggerne om vor Ankomst, paa hvilken Lyd der strax kom løbende henved tredive musikalske Instrumenter, eller Basser, paa eet Been. Da der paa min hele Reise aldrig havde mødt mig Noget saa forunderligt, forekom det mig i Begyndelsen som lutter Hexeri; men jeg mærkede snart, at disse Fiolbasser vare Indbyggerne der i Landet. Oventil havde de paa en temmelig lang Hals et lillebitte Hoved; Kroppen selv var smal og omgivet med en glat Bark, der ikke sluttede tæt til Livet, saa at der imellem begge var et temmelig vidt tomt Rum. Over Navlen havde de af Naturen en Stol, over hvilken de fire Strænge vare spændte. Den hele Maskine hvilede paa et eneste Been, saa at de mere sprang, end løb, og hoppede med en forunderlig Hastighed over Marken. Kort sagt, man kunde have taget dem for virkelige musikalske Instrumenter, hvad Dannelsen angik, hvis de ikke havde havt tvende Hænder og Arme. I den ene Haand holdt de Buen, den anden brugte de til Grebene. Da vor Tolk vilde tale med dem, tog han Bassen, som han havde med sig, i sin venstre Haand, Buen i den høire, satte sig ret i Stilling og begyndte at spille. De svarede ham strax med Strøg paa deres Strænge, og, ved saaledes at afvexle med hinanden, blev det til en ordentlig musikalsk Samtale. I Begyndelsen spillede de blot Adagio med megen Velklang; men strax derpaa gik de over til skurrende Toner, som gjorde ondt i Ørerne, og tilsidst endtes Musiken med en særdeles munter og behagelig Presto. Saasnart vore Folk hørte det, hoppede og sprang de af Glæde, sigende, at Accorden om Varerne nu var sluttet. Jeg kom siden efter, at den Adagio, de først spillede, betydede en Indledning til Samtalen og bestod blot i Complimenter paa begge Sider; siden, medens Dissonant-

ferne varede, trættedes man om Prisen, og endelig tilkjendegav den sødtklingende Presto, at man var kommen overeens om Kjøbet; thi strax efter blev Skibet udlosset. Iblandt de Varer, som indføres her, er Colofonium den allerbetydeligste, hvormed Indbyggerne i Landet smøre deres Buer eller Taleredskaber. Man straffer store Forbrydere med at lade Buen tage fra dem, og at miste den for bestandig, ansees som Livsstraf. Da man sagde mig, at der paa et Thing i Nærheden blev ført en Sag, løb jeg derhen, for engang at være Vidne til en musikalsk Rettergang. Sagførerne spillede paa deres Mavestrænge, istedetfor at tale, og, saa længe Sagen blev forhandlet, hørte man Intet uden Dissonantser, saa at al deres Veltalenhed bestod i Strøg med Buen og Fagter med Hænderne. Saasnart Trætten var forbi, reiste Dommeren sig, tog sin Bue og spillede en Adagio. Jeg mærkede, at dette var det samme, som at affige Dommen; thi der sprang strax nogle Retsbetjente frem og toge Buen fra Synderen, som havde tabt sin Sag.

Børnene her see ud som de Instrumenter, vi kalde Violiner. De faae ingen Bue, før de ere tre Aar gamle. Naar de gaae ind i deres fjerde Aar, blive de satte i Skolen, for at undervises i Grebene paa Strængene og Strøgene med Buen, hvilket er her det samme, som hos os at lære at læse. De komme ikke fra Skolemesteren, før de have lært at gribe reent, stryge med Buen, at det ikke skurrer, og selv kunne opfinde en Melodie. Vi havde vor store Plage med disse Børn, som forfulgte os med deres Musik. Vor Tolk, som forstod Instrumentsproget, sagde os, at disse Basunger tiggede om Colofonium. Saa længe de bad, hørte man en Grave eller Adagio; men, naar de fik Noget, spillede de Presto, hvormed Taksigelsen udtrykkes. Fik de Intet, ophørte deres hele Musik aldeles.

Da vi efter Ønske havde bragt vore Ting i Rigtighed, forlode vi, i Enden af Maaneden Cusan, Musikland et, og efter nogle Dages Seilads fik vi Kysterne af et nyt Land i Sigte, som vi, formedelst den fæle Lugt, der kom os i Næserne, sluttede at maatte være Pyglossia. Indbyggerne i dette Land ere Mennesker ikke meget ulige; hele Forskjellen bestaaer deri, at de ingen Mund have, og derfor tale med det Ansigt, som vender i Syd, naar Næsen vender i Nord. Den Første, som kom ombord til os var en meget rig Kjøbmand. Han hilsede os, efter Folkets

Sædvane, med den anden Ende, og begyndte strax at accordere med os om Varernes Priis. Jeg holdt mig i en temmelig Frastand, saa længe dette varede, da hverken Lyden eller Lugten af hans Tale synderlig behagede mig. Men til min store Ulykke var vor Barbeer paa samme Tid syg, saa at jeg nødtes til at lade en Pyglossianer komme, for at tage mit Skjæg af. Thi, da Barbererne her ere vel saa snaksomme, som de europæiske, opfyldte han, medens han ragede mig, hele Kahytten med saa ubehagelig en Lugt, at vi, saasnart han var gaaet, maatte ryge med al den Røgelse, vi havde.

Jeg var nu bleven saa vant til forunderlige og overnaturlige Ting, at Intet længer forekom mig urimeligt. Da det imidlertid, formedelst denne Naturfeil, faldt os besværligt og kjedsommeligt at omgaaes med disse Folk, ilede vi, det bedste vi kunde, med vor Afreise, og lettede, endog noget før den bestemte Tid, Anker, fornemmelig fordi en rig Pyglossianer havde budt os til Bords hos sig. Ved Indbydelsen trak vi paa Skuldrene, og Ingen vilde sige ja, uden paa de Vilkaar, at der ved Bordet, saa længe Maaltidet varede, skulde herske en fuldkommen Taushed. Da vi seilede ud af Havnen, stode en Deel Pyglossianer paa Strandbredden og baglænds ønskede os en lykkelig Reise; men, da Vinden bar fra Landet, bade vi dem med Miner og Gebærder at spare deres Lykønskninger; thi Høflighed kan ogsaa gaae for vidt. De Varer, som Martinianerne føre hertil, ere Rosenvand, Balsam og adskillige andre vellugtende Specerier.

Jeg har allerede bemærket, at dette Folk i Legemsdannelse lignede Mennesker, undtagen for saa vidt, at de snakkede med den Deel af Kroppen, som vi sidde paa. Imidlertid mangler det ikke heller vor Jord paa Folk, der saavel i Mundart som Skabning stemme fuldkommen overeens med Pyglossianerne. Hvad om Jens Sørensen, tænkte jeg ved mig selv, Ole Petersen, Anders Lorensen og andre slige vakkre Mænd, som med cynisk Aabenhjertighed give hver Ting sit egentlige Navn, og uden Undseelse, endog i Fruentimmerselskab, hvert Dieblik røbe deres Galte-Sjæle; hvad om disse Zote-Sigere kom til dette Land, hvor vilde de blive modtagne med aabne Arme! For Sprogets Liighedds Skyld vilde man strax give dem Borgerret, og ansee dem som Indfødte. Thi hvad gjør det til Sagen, hvor Munden sidder, naar det, som kommer ud af den,

Er lydende Stank og stinkende Lyd,
Som rober en Modding i Sjæl eller Mave?

Vi styrede Cursen herfra til Jislandet, som var saa kælt og gyseligt at see til, at jeg troede, det maatte være det ulykkeligste af alle Lande. Det bestod af øde Klipper, som laae bedækkede med en evig Snee. Indbyggerne, som alle ere af Jis, boe hist og her i Kløfterne paa Fjeldtoppene, hvor Solen aldrig sees, og en uophørlig Frost hersker i Mørket. Den eneste Lysning, de have, giver den glindsende Riimfrost. De underliggende Dale ere fortørrede og forbrændte af hede Ilddampe. De vove sig derfor aldrig ned i Dalene, uden i tykt og fugtigt Veir, naar Luften er taaget, og, saasnart de see den mindste Solstraale, vende de pludselig tilbage til Fjeldtinderne, eller styrte sig hovedkulds i Hulerne. Det hænder sig ikke sjelden, at de, naar de gaae ned af Bjergene, smelte paa Veien, eller komme til anden Ulykke. Misdædere føres derfor i taaget Veir ned paa en Slette, hvor de blive bundne til en Pæl, for at smeltes af Solen. Landet har alle Slags Mineralier, undtagen Guld. De føres raae ud af Landet ved fremmede Kjøbmænd, da Indbyggerne ikke fordrage Varme, og derfor ikke kunne forarbeide Metallerne. Man holder for, at denne Handel paa Jislandet indbringer ene næsten ligesaa meget, som al den anden Handel paa Mezendores.

Alle disse Lande, som jeg her har givet en Udsigt over, staae under den store Keiser i det egentlige Mezendore. De Søfarende kalde dem derfor i Almindelighed de mezendoriske Øer, endskjøndt hver af dem har sit særegne Navn, som man har seet i denne min Reisebeskrivelse. Dette store og forunderlige Rige er Maalet og Enden af denne Reise. Efter otte Dages Seilads kom vi til den keiserlige Residentsstad, hvor vi fandt alt det i Virkelighed, som Poeterne have digtet om Dyrenes, Træernes og Planternes Selskaber; thi Mezendore er, saa at sige, alle fornuftige Dyrs og Verters fælleds Fædreland. Ethvert Dyr, ethvert Træ kan faae Borgerskab der, naar de underkaste sig Regjeringen og Lovene. Man skulde troe, at der, formedelst Blandingen af saa mangfoldige forskjellig dannede og stridig artede Skabninger, maatte herske megen Forvirring og Urolighed. Men det er saa langt fra, at tværtimod denne Forskjellighed frembringer de lykkeligste Virkninger, hvilket maa tilskrives deres vise Love og Indret-

ninger, der bestemme enhver af Undersaatterne den Bestilling og Forretning, han efter sin Natur og særegne Sjælekræfter er bedst oplagt til. Saaledes, for Exempel, vælger man i Betragtning af den medfødte Høimodighed, som er Løverne egen, altid en Løve til Regent. Elephanterne, formedelst deres skarpe Dømmekraft, sidde i Statsraadet. Af Chamæleoner gjør man Hofmænd, fordi de ere ubestandige og vide at vende Kaaben efter Veiret. Land-Krigsstanden bestaaer af Bjørne, Tigre og andre stridbare Dyr; paa Flaaden derimod har man Stude og Tyre, fordi Sømænd gjerne ere jævne og brave Folk, men haarde, ubøielige og i Almindelighed ikke synderlig forfinede Personer, hvis Levemaade kommer overeens med deres Element. Man har derfor et Seminarium, som bestaaer af Kalve eller Søcadetter, hvori man danner Orlogskrigere, og hvoraf man tager alle Søofficerer. Træerne, formedelst deres medfødte Sindighed, blive gjerne Dommere. Høiesterets-Advocaterne ere Gjæs, Procuratorerne ved Under-Retterne Skader; Rævene blive ordentlige og overordentlige Gesandter, Consuler, Agenter og Legations-Secretairer. Ravnene beskikkes i Almindelighed til Skifteforvaltere og Stervboes-Commissairer. Gedebukkene ere Philosopher, og især Grammatikere, deels for Hornenes Skyld, hvormed de ved mindste Leilighed pleie at stange deres Modstandere, deels i Betragtning af det ærværdige Skjæg, som udmærker dem saa kjendeligen blandt alle Skabninger. Borgemesterne og Raadmændene i de smaa Kjøbstæder ere Heste. Godseierne og Bønderne ere Slanger, Muldvarpe, Rotter og Muus. Til Stafetter og Løbere bruger man Fugle. Æslerne, formedelst deres skrydende Stemme, blive Degne. Nattergalene ere Sangere og Fløitespillere, Hanerne Vægtere og Hundene Portnere. Rentemestere, Cassserere og Told-Inspecteurer ere gjerne Ulve, og Høge ere deres Fuldmægtige.

Ved disse ypperlige Indretninger blive de offentlige Embeder vel besatte, og Alting forrettes med Lyst og i behørig Orden. Jeg troer derfor, at denne Regjering er et Mynster, som alle Lovgivere, naar de indrette Stater, bør rette sig efter; thi at der paa andre Steder gives saa mange usle og uduelige Embedsmænd, kommer sikkert ikke saameget af Undersaatternes Dumhed, som deraf, at man ikke vælger med Skjønsomhed blandt de for-

skjellige Anlæg. Ved at gjøre dette med Omhyggelighed og Klogskab, og ikke saameget see paa enhver Fortjeneste i Almindelighed, som paa udmærket Beqvemhed til det eller det Embede i Særdeleshed, vilde alle offentlige Betjeninger ypperligen forestaaes og Staten uophørlig blomstre. Hvor nyttig denne Indretning er, beviser dette Riges Exempel. De mezendoriske Aarbøger melde, at for tre Hundrede Aar siden, under Keiser Lilako, blev denne Lov afskaffet, og de offentlige Embeder givne bort i Fleng til Alle, som havde enten gjort noget Stort, eller udmærket sig ved een eller anden Dyd. Men denne Uddeling i Fleng af Embeder foraarsagede saamegen Urolighed og Uorden, at det syntes i kort Tid at være ude med hele Staten. En Ulv, for Exempel, som ypperligen havde forestaaet et Casserer-Embede, forlangte, paa Grund af denne Fortjeneste, en høiere Værdighed, og blev Raadsherre. Et Træ derimod, som var bekjendt for sin udmærkede Dømmekraft, blev igjen Casserer. Ved denne bagvendte Beforddring bleve tvende duelige Mænd gjorte aldeles unyttige for Landet. Endvidere, en Gedebuk eller Philosoph, som ved Academiet havde indlagt sig største Berømmelse for sin Haardnakkenhed i at forsvare sine Sætninger, blev opblæst af denne Ære, og søgte en mere glimrende Post, nemlig den første Hofbetjening, som blev ledig, og fik den. Derimod fik en Chamæleon, paa Grund af sin fine Levemaade og smidige Charakteer, en Professor-Plads ved Academiet, som han søgte for Indkomsternes Skyld. Saaledes blev den ene af en ypperlig Hofmand en elendig Philosoph, og den anden af en ypperlig Philosoph en elendig Hofmand. Thi den Standhaftighed i at forsvare sine Meninger, der havde prydet Philosophen, vanzirede Hofmanden, da Letsindighed og Ustadighed ere Hoveddyderne ved Hoffet, og en sand Hofmand ikke bør see saameget paa hvad der er Ret, som paa hvad der er trygt, og bestandigen vende Kappen efter Hoffets Veir. Men hvad der er en Feil ved Hoffet, er netop en Dyd ved Academiet, hvor den Iverighed i at paastaae sin Mening til det Yderste er det største Beviis paa Lærdom og Duelighed. Med faa Ord: alle Undersaatterne, endog de, som udmærkede sig med de sjeldneste Talenter, bleve ved denne Lovens Forandring gjorte fuldkommen ubrugelige, og Staten begyndte at vakle. Da Alting truedes med Undergang, opstod endelig en særdeles klog Elephant ved Navn Bakkari, som sad i Statsraadet, og foredrog Kei-

seren med megen Varme Landets Elendighed. Keiseren blev overbeviist, besluttede strax at raade Bod derpaa, og gik tilværks paa følgende Maade: Alle Embedsmænd bleve ikke paa eengang afsatte; thi derved var Lægemidlet blevet værre end Sygdommen selv; men efterhaanden, som Bestillingerne bleve ledige, flyttede man En fra den Post, han ikke duede til, til en, som han kunde forestaae. For denne sit Fædreland beviste Tjeneste, hvis ypperlige Virkning snart viste sig, blev Bakkari opreist en Ærestøtte, som endnu sees paa det store Torv i Mezendore. Fra den Tid af har man bestandig holdt helligen over de gamle Love.

Vor Tolk forsikkrede, at denne Historie var ham fortalt af en Gasse, som var hans meget fortrolige Ven, og blev holdt for een af de kyndigste Procuratorer i hele Byen.

Man finder i dette Land mangfoldige usædvanlige, høist forunderlige Ting, som nødvendigen maae drage alle Fremmedes og Reisendes Øine til sig. Det blotte Syn af saa mange forskjellige Arter af Dyr, saasom Bjørne, Ulve, Gjæs, Skader o. s. v., som spadsere omkring paa Gaderne og snakke med hinanden, opvækker baade Forundring og Fornøielse hos Enhver, som ikke har seet sligt før. Den Første, der kom ombord til os, var en mager Ulv eller Told-Inspecteur, der blev fulgt af fire Høge eller Betjente, som man i Europa kalder Visiterere. Disse toge af Varerne, hvad de bedst syntes om, og gave derved tilkjende, at de forstode deres Haandtering tilgavns, og vidste alle Knebene deri paa deres Fingre. Capitainen var saa artig, som han altid pleiede, at tage mig i Land med sig. Saasnart vi havde sat Fod paa Broen, kom en Hane os imøde, som, da han havde spurgt os, hvorfra vi vare, og om Aarsagen til vor Reise, meldte os hos Told-Inspecteuren. Han modtog os med megen Artighed og bad os spise til Middag hos sig. Fruen i Huset, som jeg havde hørt skulde være een af de største Skjønheder blandt Ulvinderne, var ikke tilstede ved Bordet. Aarsagen hertil var, som vi siden fik at høre, hendes Mands Skinsyge, som fandt det ikke raadeligt, at lade saa smuk en Kone sees af Fremmede, og ovenikjøbet Søfolk, der hungrige og forsmægtede efter den langvarige Fasten, pleie gjerne, naar de komme i Land, at gjøre Jagt paa alle Koner og Piger. Der vare dog adskillige andre Damer ved Bordet, iblandt andre en vis Commandeurs Kone, som var en hvid Ko med sorte Pletter. Næst ved hende

sad en sort Kat, som var Hof-Jægermesterens Gemalinde, der nylig var kommen ind fra Landet. Ved Siden af mig sad en spraglet So, en vis Renovations-Inspecteurs Kone; thi det Slags Bestillingsmænd tages gjerne af Svineslægten. Hun var rigtignok lidt smudsig og havde ikke toet sine Hænder, som ofte er Tilfældet hos det Slags Folk; men for Resten forekom hun mig meget artig; thi hun tog ofte Mad af Fadet og lagde paa min Tallerken. Alle forundrede sig over denne usædvanlige Høflighed, især da Svinene ikke just besidde den fineste Levemaade. Men jeg havde heller seet, at hun havde været lidt mindre artig; thi det var mig ikke synderlig behageligt at rækkes Mad af en Soes Hænder. Man maa lægge Mærke til, at Indbyggerne i Keiserdømmet Mezendore, skjøndt de i Legemsdannelse ganske ligne Dyrene, dog have Hænder og Fingre paa Forbenene. Da de have enten Haar, Uld, eller Fjær, paa Kroppen, behøve de ingen Klæder. Imidlertid udmærke dog de Rige sig fra de Fattige ved visse Prydelser, som, for Exempel, Halskjæder af Guld, eller Perler, og Baand, som de i Alnetal vinde omkring deres Horn. Commandeurens Frue havde saa mange Baand og Sløifer paa Hovedet, at man knap kunde skimte hendes Horn. Hun gjorde Undskyldninger for hendes Mands Fraværelse, og fortalte, at han maatte blive hjemme, formedelst en Trætte, han nylig var bleven indviklet i, og holdt Raad med to Skader, som den følgende Dag skulde føre hans Sag for Retten.

Efter Maaltidet havde den spraglede So, Renovations-Inspecteurens Kone, en Samtale under fire Dine med vor Tolk, hvori hun aabenbarede ham, at hun var dødelig forelsket i mig. Han trøstede hende det bedste han kunde, lovede hende sin Understøttelse, og vendte sig til mig, for at overtale mig; men, da han mærkede, at al hans Veltalenhed var spildt, raadede han mig at tage Flugten, da han vidste, at denne Dame vilde sætte baade Himmel og Jord i Bevægelse, for at opnaae sit Ønske. Fra den Tid af blev jeg bestandig ombord, især da jeg kom efter, at en gammel Galan hos denne Frue, en vis Studiosus Philosophiæ, af Skinsyge stod mig efter Livet. Men Skibet selv var mig ikke Værn nok mod denne Dames Anfald, som snart ved Mellembud, snart ved Kjærlighedsbreve, og snart ved Elskovs-Elegier stræbte at smelte den Iis, som omgav mit Hjerte. Havde jeg ikke ved det Skibbrud, jeg siden leed, mistet disse Pa-

pirer, skulde jeg have fremviist Prøver af Svinenes Poesie. Men jeg har glemt det Altsammen, saa nær som disse Linier, hvori hun roser sin Skabning, saaledes:

„Du, efter hvem min Sjæl i hede Længsler tørster,
„Find ei min Skabning styg, for den er klædt med Børster!
„Hvordan seer Træet ud, som ingen Blade har?
„Hvor styg er ei en Hest, som man sin Mank afskar?
„Svie alle Haarene af Inspecteurens Frue,
„Og see, om meer med Horn hun hendes Mand vil true?
„Hvad Værd var Pudler i, hvis deres Krop var glat?
„Om ei det Lodne var, hvo holdt vel af en Kat?
„O! see dig om, min Griis! blandt alle skabte Sager,
„Mon det ei lodbent er, som overalt behager?
„Har Lammet ei sin Uld? og har ei Fuglen Fjær?
„Og mon ei Mandens Skjæg hans største Skjønhed er?“

Varernes Omtuskning gik med saamegen Hurtighed for sig, at vi inden faa Dage havde kunnet gaae til Seils igjen; men en Trætte, der opkom, just som vi vare seilfærdige, imellem vore Skibsfolk og nogle mezendoriske Borgere, sinkede vor Afreise. Anledningen til denne Trætte var følgende: Een af vore Baadsmænd var, idet han spadserede igjennem Byen, bleven skjældt ud af en Gjøg, som, iblandt Andet, kaldte ham Peripom, hvilket Ord i deres Sprog betyder en Gøgler; thi da Gøglere og Marionetspillere i dette Land sædvanligen ere Aber, havde Gjøgen taget ham for en slig Person. Baadsmanden, som ikke forstod denne Spøg, pryglede den arme Kukuk dygtig af, og havde nær slaaet Halsen itu paa ham. Den Afpryglede bad Folk drages til Minde, kaldte de Omstaaende til Vidner, og lod dem den følgende Dag komme til Forhør. Da de vare afhørte, indgav han Sagen for Magistraten. Baadsmanden, som hverken forstod Sproget eller Lovkyndigheden i Mezendore, saae sig nødt til at antage en Skade, for at forsvare sin Sag. Efterat begge Parters Procuratorer i en Time havde klamredes for Magistraten, blev Dommen fældet saaledes: at Gjøgen, som den, der havde begyndt Trætten, skulde lide Skade for Hjemgjæld og betale Processens Omkostninger, hvoraf, som sædvanlig, den største Part gik i Procuratorernes Lomme. Magistratspersonerne, som dømte i denne Sag, vare Heste, hvoraf to kaldtes Borgemestere, og fire Raadmænd. Der sadde og sex Føl, som Auscultanter, der paa denne Maade, som unge Jurister, øvede sig i Rettergangssager. I de andre Collegier

hørte jeg, at der var lige saadanne Seminarier, hvoraf man tog de meest øvede Lærlinger til at besætte de ledige Embeder med.

Da vi lykkelig havde afgjort vore Forretninger, og faaet en meget kostbar Ladning ind, gav vi os paa Hjemreisen. Vi vare netop komne i aaben Sø, da vi pludselig fik Vindstille, saa at Folkene, for at fordrive Tiden, maatte give sig til at fiske, deels med Garn, deels med Kroge. Det begyndte derpaa at lufte lidt igjen, og

Hurtig til Flugten i Vandet udspændte vi Seilenes Vinger.

Efterat have seilet en Tidlang med god Vind, saae vi atter nogle Havfruer, som

— Drybende vaade
Skjøde sig op, og dukked' imellem de skummende Bølger,

og af og til gave gyselige Skrig fra sig. Skibsfolkene bleve meget forskrækkede herover, da de vidste af Erfaring, at denne sørgelige Musik pleiede at spaae Uveir og Skibbrud. De toge derfor strax de store Seil ind, og hver blev anviist sin Post og Forretning. Neppe var dette gjort, før Himlen blev overtrukken med sorte Skyer,

Den lyse Dag blev Nat, hver Skabning gys;
Og strax med frygteligste Hvinen bryder
En uhørt Hvirvelstorm fra alle Kanter løs.
Jordkuglens Axel knager, Havet syder,
Af Tord'ner, Skrald i Skrald, den hele Himmel lyder,
Som Bjerge Bølgerne optaarne sig;
Vildt, uden Ror, den halvforknuste Skude
Omtumles hist og her — og med fortvivlte Skrig,
Blandt Havets Brusen, Himlens Bragen, tude
Matroserne paa Dækket: det er ude!

Styrmanden, som i fyrgetyve Aar havde pløiet Søen under Jorden, forsikkrede, at han aldrig havde forsøgt et haardere Uveir. Alting paa Dækket flød i Vand, deels af de indvæltende Bølger, deels af den umaadelige Regn, som i gyselige Skybrud, med Torden og Lynild, styrtede ned paa os, saa at alle Elementerne syntes at have sammensvoret sig til vor Ødelæggelse. Medens vi saaledes omtumledes, knak paa eengang vor Stormast, og faldt med et skrækkeligt Brag agter over, saa at den tillige knuste Mesanmasten. Strax derpaa faldt den forreste Mast, og nu var alt Haab til Redning ude. Vi saae alle den visse Død for os; den Ene raabte paa Kone og Børn, den Anden paa Slægt og

Venner, og hele Skibet gjenlød af fortvivlede Skrig. Styrmanden, endskjøndt han selv havde opgivet alt Haab, stræbte imidlertid at stille Mandskabet tilfreds, og bad dem holde op med deres Hylen og Tuden, som ikke hjalp dem det mindste; men, idet han talede, kom en Styrtning og kastede ham overbord. Han sank ned, og kom et Par Gange op igjen, længer og længer fra Skibet, indtil han endelig opslugtes reent af de fnysende Bølger. Samme Skjebne havde tre Andre, nemlig vor Kjøbmand og to Matroser. Jeg var den eneste, som bar denne almindelige Jammer med Taalmodighed, eftersom jeg var kjed af Livet, og fandt slet ingen Lyst til at komme tilbage til Martinia, hvor jeg havde mistet baade min Frihed og min Agtelse; altsaa var i deres Tal,

Som Alt har tabt, og Intet frygter meer.

Det gjorde mig kun ondt for Capitainen, som paa den hele Reise havde viist mig saamegen Godhed; jeg stræbte derfor med de fyndigste Ord at opmuntre hans nedslagne Sind; men al min Veltalenhed var spildt; thi han blev ved at sukke og hyle som et Fruentimmer, indtil der kom en Bølge og kastede ham i Søen. Stormen tog bestandig meer og meer Overhaand, og Ingen bekymrede sig meer om Skibet. Uden Ror, uden Master, uden Aarer eller Toug, førtes Skroget, hvorhen Bølgerne vilde. I hele tre Dage vare vi saaledes en Vold for de rasende Storme, udmattede af Hunger, og i bestandig Forventning af den sig nærmende Død. Af og til saae vi vel Himmelen klar; men Stormen rasede alligevel bestandig. Til Trøst for de overblevne Skibsfolk opdagede vi endelig noget borte et bjergfuldt Land, og, da Vinden stod der paa, var der Haab om, i kort Tid at naae det. Skjøndt det umuligt kunde gaae an, uden Skibbrud, da Kysten bestod af steile Klipper, var det dog at formode, at Nogle, om ikke Alle, kunde redde sig paa Stykkerne af Skroget. Medens vi fornøiede os i dette Haab, stødte Skibet paa et blindt Skjær saa stærkt, at det skiltes ad, og gik i hundrede Stykker. I denne Angest fik jeg fat paa en Planke, og, uden at bekymre mig om de Andre, tænkte kun paa at redde mig selv, saa at jeg endnu i dette Øieblik ikke veed hvorledes det gik dem. Det sandsynligste er, at de alle ynkeligen ere omkomne; thi jeg hørte aldrig siden, at Nogen af dem var kommen til dette Land. Jeg blev meget hurtig dreven frem af Bølgerne, hvilket var min Lykke;

thi, havde det varet lidt længer, maatte jeg udentvivl have opgivet Aanden af Hunger og Udmattelse. Da jeg var kommen indenfor en Odde, lagde Bølgerne sig, og jeg hørte kun det oprørte Hav sagtere og sagtere bruse. Da jeg saae, at jeg var nær ved Strandbredden, gav jeg mig til at raabe meget høit, i Haab om, at Indbyggerne paa dette Skrig skulde komme mig til Hjælp. Paa det første Raab fik jeg intet Svar; men, da jeg raabte anden Gang, hørte jeg en Lyd fra Strandbredden, og saae en Deel af Landets Indbyggere løbe ud af Skovene, og komme mig imøde i en Jolle, som var sammenflettet af Vidier og Egeqviste, hvoraf jeg sluttede, at denne Nation maatte være meget vild og udyrket. Men jeg blev inderlig glad, da de, som roede, kom mig nærmere; thi de havde fuldkommen menneskelig Skabning, og vare de eneste rigtige Mennesker, jeg paa min hele Reise havde truffet. De ligne meget de Folk paa vor Klode, som boe i det hede Jordstrøg; thi deres Skjæg er kulsort, og deres Haar krøllede, og de enkelte, som have langt og lyst Haar, holdes for Vanskabninger. Landet, de beboe, er meget klippefuldt; de krumme Fjeldrygge og sammenstødende Bjergtoppe, som i mangfoldige Bugter gjennemskjære Luften, gjøre, at Lyden kommer igjen med Echo paa Echo i de underliggende Dale. De nærmede sig endelig til den Planke, jeg drev paa, toge mig i Jollen, og satte mig i Land, saa vaad som jeg var, hvor de gave mig Noget at spise og drikke. Skjøndt det var ikke synderlig velsmagende, hvad jeg fik, vederqvægede det mig dog saameget, da jeg havde sultet og tørstet i tre Dage, at jeg i Hast kom igjen til mine forrige Kræfter.

Tolvte Capitel.

Forfatterens Ankomst til Qvama.

Imidlertid stimlede en stor Mængde Mennesker omkring mig fra alle Kanter. De opfordrede mig med een Mund til at tale; men, da jeg ikke forstod deres Sprog, vidste jeg ikke, hvad jeg skulde svare dem. De gjentoge ofte de Ord: Dank, Dank,

og, da disse syntes mig at være tydske, svarede jeg dem først paa Tydsk, siden paa Dansk, og endelig paa Latin; men de gave ved Nysten med Hovederne tilkjende, at disse Sprog vare dem ubekjendte. Jeg forsøgte tilsidst at forklare mig i de underjordiske Sprog, nemlig paa Nazarisk og Martiniansk; men ogsaa det var forgjeves. Jeg sluttede deraf, at dette Folk maatte ikke have mindste Omgang med Fremmede, enten ved Handel, eller andre Forbindelser, og at jeg altsaa her maatte nødes til at blive Barn igjen, og gaae i Skole paany.

Efterat vi i lang Tid havde talt sammen, uden at forstaae hinanden, førte man mig til en lille Hytte, som var flettet af Vidier. I denne fandtes hverken Stole, Borde eller Bænke; de sadde paa Jorden og spiste, og, istedetfor Senge, strøede de Halm paa Gulvet, hvorpaa de laae i Fleng blandt hinanden om Natten. Dette forundrede mig saameget mere, da Landet har Overflod af tykke Skove. Deres eneste Næringsmidler vare Melk, Ost, Byghrød og Kjød, som de stegte paa Gløder, siden de slet ikke forstode at koge; kort sagt: de levede næsten som de første Mennesker,

Der bare dræbte Dyrs aflagte Klæder,
Aad Vildt og Rødder, drak af næste Flod,
Og uden Love, Penge, Konster, Sæder,
Paa Rang og Rigdom, Pragt og Overflod
Sig lige lidt forstod.

Jeg maatte derfor i lang Tid leve som en Hund, indtil jeg lærte saameget af Sproget, at jeg kunde tale med dem, og komme dem lidt til Hjælp i deres Vankundighed. De allermindste Leve-Regler, jeg gav dem, bleve anseete som guddommelige Befalinger. Mit Rygte udbredte sig snart, og Alle stimlede til mig i Hobetal fra de omliggende Landsbyer, som til en Lærer, der var sendt dem ned fra Himmelen. Jeg hørte endog, at Nogle havde begyndt en ny Tidsregning fra min Ankomst. Alt dette kildrede mig saameget mere, da man tilforn paa Nazar havde forhaanet mig for min Ubetænksomhed og flyvende Fattekraft, og i Martinia for min Dumhed. Saa sandt er det gamle Ordsprog, at imellem de Blinde regjerer den Eenøiede; thi jeg var nu kommen til et Land, hvor jeg med ganske almindelig Lærdom, og med saa godt som ingen Ting kunde svinge mig op til de høieste Værdigheder. Jeg havde den bedste Leilighed af Verden

til at anbringe mine Talenter, eftersom dette meget frugtbare Land i Overflødighed frembringer Alt, hvad Mennesker bruge, saavel til Fornøielse som Nytte. Indbyggerne vare just ikke ulærvillige, og manglede ikke heller Begreb; men, da de aldrig havde lært Noget, levede de i det tykkeste Mørke. Da jeg fortalte dem om min Herkomst, mit Fædreland, det Skibbrud, jeg havde lidt, og adskillige andre Begivenheder paa mine Reiser, vilde Ingen troe mig. De troede meget mere, at jeg var en Indbygger af Solen, og var kommen ned til dem fra samme, hvorfor de og sædvanligen kaldte mig Pikil-su eller Solens Gesandt. Hvad Religionen angaaer, da negtede de vel ikke, at der var en Gud til, men bekymrede sig ikke meget, for at bevise det; de meente, det kunde være dem nok, at deres Forfædre havde troet det samme, og i denne eneste Lære bestod deres hele Theologie. I Moralen kjendte de blot dette ene Bud: Gjør ikke imod en Anden, hvad du ikke vil, at en Anden skal gjøre imod dig! De havde ingen Love; Keiserens Villie var deres eneste Rettesnor. Det var altsaa kun offentlige Misgjerninger, der bleve straffede; men, naar Nogen ellers begik Skjelmsstykker, skyede man hans Omgang, og denne Foragt var saa utaalelig for de Skyldige, at de fleste gjerne sørgede sig ihjel, eller af Kjede til Livet dræbte sig selv. I Tidsregningen vare de fuldkommen uvidende: de regnede blot deres Aar efter Sol-Formørkelserne ved Nazars Mellemkomst. Naar man derfor spurgte om Ens Alder, svarede man: at han havde oplevet saa og saa mange Formørkelser. Deres Kundskab om Naturen var yderst mager og urimelig; thi de troede, at Solen var en Guldplade, og Planeten Nazar en Ost. Da jeg spurgte dem om Aarsagen, hvorfor denne Planet paa bestemte Tider tog af og til, svarede de, at de vidste det ikke. Deres Formue bestod meest i Sviin, som de med Mærker paa havde gaaende i Skoven; og Enhver blev holdt for riig, eftersom han havde mange Sviin til. De Træer, som ikke bare Olden, eller ikke trivedes, gave de Vidsk, fordi de i deres Enfoldighed tilskrev Ondskab og Misundelse denne Ufrugtbarhed.

Saaledes var dette elendige Folks Tilstand beskaffen, som jeg i Førstningen mistvivlede om, ved Konster og Underviisning at kunne bringe til Menneskelighed; men, da det randt mig i Tanker, at

Ufortreden Flid sin Frugt vil altid finde,
Og med Taalmodighed man Alt kan overvinde,

anvendte jeg al mulig Umage paa at forfine og oplyse dette raae og udyrkede Folk, hvilket gjorde, at jeg blev anseet iblandt dem som en Guddom; og deres Tillid til min Viisdom gik saa vidt, at de troede ingen Ting var umulig for mig. Derfor,

Naar hist en Stud man stjal, og her en Ko var syg,
Naar Ræven tog en Gaas, og Sviin i Skoven døde,
Naar Hag'len nedslog deres Byg,
Og andre slige Vanheld kunde møde,

kom de løbende midt om Natten til min Hytte, og bønfaldt mig om Hjælp. Saaledes fandt jeg engang en Bonde paa Knæe udenfor min Dør, som vred sine Hænder, græd og klagede jammerlig over sine Træers Ufrugtbarhed, med veemodig Bøn til mig, at jeg ved min Myndighed vilde udvirke, at de herefter bar Olden, som tilforn.

Jeg hørte, at hele dette Rige stod under en Regent, hvis Residents paa den Tid laae otte Dagsreiser fra den By, hvori jeg opholdt mig. Jeg siger: paa samme Tid, fordi Residentsen var ustadig, og, istedetfor faste Huse, bestod af Telte, hvori Hoffet og hele Hoffstaten pleiede at flytte fra een Provinds til en anden. Den da regjerende Fyrste var en ældgammel Mand og kaldtes Casba, som bemærker: Den store Keiser. I Henseende til de mangfoldige Provindser, dette Rige indeholder, kunde det rigtignok med Grund kaldes et Keiserdømme; men, formedelst Indbyggernes Vankundighed, som ikke have vidst at benytte sig af deres mange Fordele, har det bestandig været anseet som ubetydeligt, udsat for Naboernes Angreb og Forhaanelser, og ikke sjelden maattet betale Skat til de usleste Nationer.

Rygtet om mit Navn og mine Fuldkommenheder udbredte sig i kort Tid over alle Provindserne. Fra den Tid af foretog man sig Intet, uden i Forveien at raadspørge mig som et Orakel, og, naar eet og andet Foretagende mislykkedes, tilskrev man det min Koldsindighed og Uvillie, hvorfor der og vare Adskillige, som ved Offringer stræbte at formilde min Vrede. Jeg gider ikke opramset alle de Urimeligheder, som dette yderst dumme Folk faldt paa; jeg vil blot fortælle et Par, hvoraf man kan slutte sig til alle de øvrige. En frugtsommelig Kone troede, at jeg med liden Umage kunde mage det saa, at Fosteret, hun gik med,

blev en Dreng; en Anden bad mig, at gjøre sine gamle Forældre unge igjen; en Tredie tiggede mig om, at føre sig igjennem Luften til Solen, for deraf at tage saameget Guld, som han behøvede, og bringe en stor Skat tilbage med sig. Af disse og mangfoldige andre ligesaa dumme Begjeringer blev jeg saa plaget, at jeg mange Gange maatte sætte dem alvorligen tilrette for deres Taabelighed; thi jeg frygtede, at den altfor store Tillid til min Magt og Fuldkommenhed tilsidst skulde endes med guddommelig Dyrkelse. Omsider blev det bragt for den gamle Keisers Ører, at der var kommen en stor Mand, i fremmed Dragt, til Landet, som udgav sig for Solens Gesandt, og havde, ved at give adskillige Qvamiter (saa kaldtes Indbyggerne efter Landets Navn Qvama) de allerviseste og næsten guddommelige Leveregler, viist sig at være meer end et Menneske. Han afsendte derfor strax Gesandter med Befalinger, at indbyde mig til den Keiserlige Residentsstad. De vare tredive i Tallet og alle klædte i Tigerskind, hvilken Dragt holdes for den største Prydelse i disse Lande, eftersom Ingen har Tilladelse at bruge den, uden de, som have udmærket sig i Krig mod Tanaqviterne, der vare fornuftige Tigre og Qvamiternes dødelige Fiender.

Jeg havde i den lille By, hvor jeg boede, ladet mig bygge et muret Huus af tvende Stokværk, efter den europæiske Maade. Denne Bygning studsede Gesandterne ved, som et Værk, der overgik menneskelige Kræfter, og gik ind deri, som i en Helligdom, med den andægtigste Ærefrygt, for at forkynde mig Keiserens Indbydelse i følgende Tale: „Da den store Keiser, vor allernaadigste „Herre, regner sit Slægtregister i mangfoldige Led fra Spynko, „Solens Søn, den første Regent i Qvama, kunde Intet i „Verden overraske ham behageligere end dette Gesandtskab, især „da det sigtede til Rigets største Nytte, og det var at formode, „at hele Landet under en saa ypperlig og himmelsk Lærer snart „vilde faae en ganske anden Skikkelse. Hans Majestæt haabede „derfor, at Solens Gesandt heller indfandt sig i Hovedstaden, „da der i samme var større og mangfoldigere Leilighed for ham „til at virke med alle sine Fuldkommenheder.“ Jeg besvarede dette med den ydmygste Taksigelse, og begav mig strax paa Reisen til Hovedstaden med Gesandterne. Disse Herrer havde været fjorten Dage om at gjøre denne Reise hid; men paa Tilbageveien havde vi, ved Hjælp af min Konst, nok i fire Dage. Thi,

da jeg havde lagt Mærke til, at der i Landet var Overflod af Heste, som vare Indbyggerne mere til Byrde end Nytte, siden de løbe vilde omkring i Skovene, viste jeg dem den store Nytte, man kunde have af disse ædle Dyr, og lærte dem at tæmme dem. Der blev strax nogle fangede og gjorte tamme, saa at jeg, medens Gesandterne vare hos mig, allerede havde saa mange færdige og tilredne, som vi behøvede til Reisen. De bleve meget forskrækkede ved at see disse Heste, og toge længe i Betænkning at sætte sig op paa dem; men, da de saae mig og adskillige Andre, uden Frygt og Fare, tumle og regjere dem med Tømmen, som vi vilde, toge de Mod til sig, gjorde selv et Forsøg, og beqvemmede sig endelig til denne Reisemaade, hvorved de kom hjem i tredie Parten af den Tid, de havde brugt til at reise hen i. Da vi nærmede os Stedet, hvor Hovedstaden skulde ligge, hørte vi, at den var flyttet til en anden Provinds; vi maatte altsaa vende om igjen, og toge en anden Vei.

Man kan ingen Forestilling gjøre sig om den Forundring og Bestyrtelse, hvormed Qvamiterne saae vort Indtog. Nogle bleve saa forskrækkede, at de løbe ud af Byen. Keiseren selv vovede, af Frygt, ikke at komme udenfor sit Telt, og lod sig ikke see, førend een af Gesandterne steg af Hesten, gik ind, og forklarede ham denne Hemmelighed. Kort efter blev jeg paa det Høitideligste med et stort Følge indført i det Keiserlige Telt. Den gamle Keiser sad paa et Teppe, omringet af sine Hoffolk. Da jeg kom ind, ophøiede jeg i de beskedneste Udtryk den store Naade, Hans Keiserlige Majestæt viste mig, hvorpaa han reiste sig op, og spurgte mig, hvad Kongen i Solen, hans Familie Stammefader, for nærværende Tid tog sig for? Da jeg fandt det nødvendigt, at underholde denne gamle Vildfarelse hos Qvamiterne, svarede jeg: at Hans Majestæt, Kongen i Solen, havde sendt mig ned til dette Land, for ved gode Love og Leveregler at forfine de udyrkede Qvamiters Sæder og Levemaade, og lære dem de Konster, hvorved de ikke alene kunde modstaae deres stridbare Naboer, men endog udbrede deres Riges Grændser; og lagde til, at det var mig befalet, bestandig at blive her. Keiseren fandt meget Behag i denne Tale, lod strax et Telt opreise for mig tæt ved sit, gav mig femten Tjenere til min Opvartning, og behandlede mig ikke som sin Undergivne med en Overherres Myndighed, men som sin fortrolige Ven.

Trettende Capitel.

Begyndelsen til det femte Monarchie.

Fra den Tid af gik alle mine Bestræbelser ud paa, at give dette Rige en ganske anden Skikkelse. Jeg gjorde Begyndelsen med at forbedre Krigsvæsenet, ved at øve det unge Mandskab i Riden, Fægten og Skyden.

Stadens Ynglinger alle paa Fælleden, udenfor Porten,
Nogle til Hest, og andre til Fods, og andre paa Vogne,
Tumledes, kjørte omkap; og snart fra strammede Bue
Lynte den vingede Piil; snart gjennemhvinede Luften
Træffende Spyd —

Fornemmelig lærte jeg dem i Førstningen at tæmme og afrette Heste, da jeg ventede ved det blotte Rytteri at holde Naboerne i Lydighed. Ved uafbrudt Flid bragte jeg det saavidt, at jeg i kort Tid stillede sex tusinde Ryttere frem for Keiseren. Da Tanaqviterne just paa samme Tid lavede sig til et nyt Anfald, paa Grund af den tilbageholdte aarlige Skat, som efter adskillige Fordringer var bleven dem negtet, gik jeg, efter Keiserens Begjering, med mit nye Rytteri og en Deel Fodfolk Fienderne imøde. Fodfolket havde jeg givet Kastespyd og Pile, hvormed de kunde stride mod Tanaqviterne langtfra; thi Qvamiterne havde tilforn kun brugt korte Sværd, eller Dolke, og vare derfor altid komne tilkort i Haandgemæng med disse frygtelige Fiender, der i Legemskræfter vare dem saa overlegne. Jeg blev strax udnævnt til øverste Hærfører, og da man sagde mig, at Tanaqviterne nærmede sig ikke langt fra Grændserne, rykkede jeg strax imod dem. Bestyrtsede over at see denne uformodede Krigshær, holdt de i nogen Tid stille; men, da jeg lod Tropperne gaae videre frem, og vi kom dem saa nær, at vi kunde naae dem med vore Kastespyd, nedlagde vi strax i første Anfald en uhyre Mængde. De tabte alligevel ikke Modet herover, og styrtede med rasende Hidsighed ind paa vore Fodfolk; men, da Rytteriet i det samme faldt dem i Flankerne, forlode de deres Geleder og toge Flugten, saa at dette Angreb afgjorde Slagets Skjebne aldeles til vor Fordeel. Fienderne lede et skrækkeligt Nederlag, og den tanaqvitiske Hærfører blev levende fangen, tilligemed tyve andre adelige Tigre,

og bragt i Triumph til Quama. Det er ikke at beskrive, hvilken almindelig Glæde denne glimrende Seier opvakte i det hele Rige; thi Qvamiterne havde sædvanligen i de forrige Krige maattet strække Gevær, og tiltigge sig Fred paa de skammeligste Vilkaar. Keiseren befalede strax, at Fangerne, efter gammel Sædvane, skulde henrettes; men jeg, som fandt denne Skik afskyelig, raadede til at kaste dem i Fængsel, med den Forestilling, at Tanaqviterne, som vi for nærværende Tid hverken havde Krig eller Fred med, ganske vist vilde holde sig rolige, indtil de saae, hvad vi toge os for med Fangerne, og lod mig forlyde med, at jeg havde denne Stilstand nødig, for at udføre andre Planer, som jeg havde i Hovedet.

Jeg havde lagt Mærke til, at dette Land var meget rigt paa Salpeter, og havde allerede samlet en temmelig stor Mængde, for at gjøre Krudt deraf. Dette Forsæt holdt jeg imidlertid skjult for Alle, undtagen for Keiseren, da jeg behøvede hans Tilladelse til at anlægge Værksteder for Flinter og andre Krudt-Geværer. Med disse haabede jeg i kort Tid at betvinge alle Keiserdømmets Fiender. Da jeg havde faaet nogle hundrede Flinter med tilhørende Kugler færdige, aflagde jeg offentlig Prøve paa mit Paafund til Alles store Bestyrtelse. Et vist Antal af Soldaterne blev strax ansat til denne Krigsart og øvet i at omgaaes med Skydegeværer. Da de vare blevne færdige deri, blev jeg, efter holden Mønstring, af Keiseren udraabt til Jakal eller Generalissimus over hele Krigsmagten. Medens alt dette gik for sig, havde jeg indgaaet et fortroligt Venskab med Tanaqviternes brave Anfører, den fangne Tomopoloko, som jeg holdt idelige Samtaler med, for at udforske hans Nations Forfatning, Charakteer og Sæder. Jeg kom, til min store Forundring, efter, at det var et vittigt, sædeligt og oplyst Folk, og at Konster og Videnskaber dyrkedes hos dem med Alvorlighed. Han fortalte mig, at der mod Østen fandtes en særdeles stridbar Nation, mod hvilken Tanaqviterne bestandig maatte holde sig i Forsvarsstand. Indbyggerne vare rigtignok smaa og meget svagere i Legemskræfter, end de i Tanaqvi, men udrustede med fortrinlig Skarpsindighed, og vel øvede Bueskytter, saa at de ofte havde tvunget Tanaqviterne til at bede om Fred. Jeg fik strax efter at vide, at denne Nation bestod af Katte, og udmærkede sig blandt alle Firmamentets Folkeslag ved sin kloge Politik og ypperlige Dømmekraft.

Det ærgrede mig ikke lidet, at Klogskab, Videnskaber og fine Sæder fandtes hos alle Dyrene i den underjordiske Verden, og at Menneskene, nemlig Qvamiterne, vare de eneste udyrkede Barbarer. Men jeg gav mig tilfreds, i Haabet om, at denne Skam inden kort Tid skulde ophøre, og at Qvamiterne snart skulde faae det Herredømme tilbage, der tilkom dem som Mennesker, over de andre Dyr.

Efter det sidste Nederlag holdt Tanaqviterne sig i temmelig lang Tid rolige; men, da de ved Speidere havde udforsket det nye Rytteries Tilstand og Beskaffenhed, og faaet at vide, at disse Centaurer, der havde indjaget dem saa stor Skræk, i Grunden kun vare tæmmede Heste, som der sad Mennesker paa, toge de Mod til sig igjen og udrustede nye Tropper imod Qvamiterne, under deres Konges egen Anførsel. Den hele Hær bestod af tyve tusinde Tigre, alle gamle Soldater, der havde før været med, undtagen to Regimenter, som nylig vare hvervede. Men disse i en Hast sammenskrabede Krigsfolk vare det meer i Navnet end i Gavnet. Allerede sikkre paa Seieren, faldt de alle paa eengang ind i Qvama. Jeg lod strax tolv tusinde Mand Fodfolk, hvoriblandt vare sex hundrede Flinteskytter, rykke imod dem, tilligemed fire tusinde Ryttere. Da jeg slet ikke tvivlede om et lykkeligt Udfald, bad jeg Keiseren, paa det han kunde høste hele Æren af Seieren, selv at anføre dem. Ved denne tilsyneladende Beskedenhed tabte jeg aldeles Intet af min egen Anseelse, da hele Krigshæren dog ansaae mig som den sande Anfører. Jeg gav det Raad, ikke strax at gaae løs paa Fienden med Skydegeværerne, for at see, om man kunde vinde Seieren ved Hjælp af det blotte Rytteri; men dette Raad kom mig dyrt at staae; thi Tanaqviterne satte saa heftig ind paa vore Fodfolk, at de nødte dem til at tage Flugten. De modstode paa den anden Side med saamegen Tapperhed Rytteriet, at Seieren i lang Tid ikke hældede til nogen af Siderne. En mere haardnakket Træfning er neppe nogensinde bleven holdt.

En tvivlsom Stridens Lykke længe hang,
Og hid og did paa ubestemte Vinger
Sig mellem begge Hære Sei'ren svang —

da jeg med Eet lod Flinteskytterne rykke frem. Tanaqviterne bleve meget bestyrtsede over de første Skud; thi de kunde ikke begribe, hvor den Lynild og Torden kom fra; men, da de fornam

deres sørgelige Virkning, bleve de alle betagne af den yderste Skræk. Ved den første Salve faldt to hundrede Tigre, hvoriblandt vare to Feltpræster, som Kuglerne traf, idet de med Taler opmuntrede Soldaterne til Tapperhed. Deres Tab foraarsagede en almindelig Bedrøvelse, fordi man holdt dem for to af de bedste og meest veltalende Prædikanter. Da jeg mærkede denne Fiendernes Angest, lod jeg anden Gang fyre. Paa denne Salve fulgte et endnu større Nederlag: Kongen selv blev skudt. Dette betog Tanaqviterne alt Haab; de vendte Ryggen; Rytteriet forfulgte dem, og de Flygtende nedsabledes i saa stor Mængde, at de Seirende kunde, for døde Kroppe, som bedækkede Marken, ikke komme videre. Da Slaget var endt, talte vore Folk de ihjelslagne Fiender, og fandt tretten tusinde paa Valpladsen, som vare faldne deels i Træfningen, deels paa Flugten. Den seirende Krigshær rykkede derpaa ind i Riget Tanaqvi, og slog, efter nogle Dages Marche, sin Leir op for Hovedstaden. Den almindelige Forfærdelse havde imidlertid taget saa stærk Overhaand, at Magistraten kom os ydmygeligen imøde, og overleverede Seierherren Nøglerne til Staden, endskjøndt den baade ved Natur og Konst var overordentlig vel befæstet. Dens Størrelse, brede Gader og prægtige Bygninger udmærkede den som een af de anseeligste Stæder, jeg har seet. Høist forunderligt forekom det mig, at Qvamiterne, der paa alle Sider vare omgivne af saa oplyste Nationer, i saa lang Tid havde levet i det tykkeste Mørke. Men det maa være gaaet dem, som visse europæiske Nationer, der ikke bekymre sig om hvad der er udenfor dem, holde deres eget altid for det bedste, lade Alting blive ved det Gamle, og derfor blive i den samme Slendrian til evig Tid, uden at komme videre. Fra dette store Nederlag begyndte Tanaqviterne en ny Tidsregning, og, da dette afgjørende Slag blev holdt paa den tredie Dag i Maaneden Torul, regne de samme blandt de ulykkelige Dage. I samme Maaned er Planeten Nazar, hvis Løb om Solen bestemmer Tidsregningen og Aarstiderne, længst borte fra denne Deel af Firmamentet. Hele Firmamentet dreier sig vel ligeledes omkring Solen; men, da Planetens Bevægelse er hastigere, synes den større og mindre, ligesom den er nærmere denne, eller den modsatte Halvsphære. Efter denne Nazars Aftagen og Tilvært og af Solformørkelserne bestemmes de astronomiske Beregninger.

Jeg gjennembladede engang ved Leilighed de tanaqvitiske Almanakker, og fandt dem særdeles ordentlige og vel udarbeidede.

Da Hovedstaden havde overgivet sig, fulgte hele det øvrige Rige dens Exempel. Den Foragt, Qvamiterne hidtil havde været i, forandredes nu til Anseelse, og Keiserdømmet blev ved dette overvundne Riges Tillæg næsten dobbelt saa betydeligt, som det var før. Eftersom al denne Lykke blev eenstemmigen tilskreven min Klogskab og Virksomhed, saa gik den Høiagtelse, man allerede for længe siden havde baaret for mig, nu over til fast guddommelig Dyrkelse. Da jeg havde lagt Besætninger hist og her i det undertvungne Riges Stæder, for at holde dette grumme og krigerske Folk i Rolighed, tænkte jeg ret for Alvor paa at udføre min begyndte Plan, og aldeles at udrydde det Barbari, Qvamiterne hidtil havde døset i. Jeg fandt store Vanskeligheder strax i Begyndelsen med at indføre Videnskaberne; thi det, jeg havde lært i Europa, nemlig Latin og en Smule Græsk, var mig til aldeles ingen Nytte her. Jeg saae mig altsaa nødt til fra det fiendtlige Land at forskrive tolv meget lærde Tigre. Disse gjorde jeg til Professorer, og paalagde dem at oprette et Universitet, efter Mønster af Academierne i deres Land, og befalede derpaa at forflytte det kongelige tanaqvitiske Bibliothek til Qvama. Jeg havde imidlertid foresat mig, saasnart Qvamiterne vare komne saavidt i Videnskaberne, at de kunde gaae ene, at sende disse laante Lærere tilbage til deres Hjem.

Min Nysgjerrighed efterat lære at kjende det tanaqvitiske Bibliothek var især bleven opvakt af den fangne Anfører Tomopoloko, som fortalte mig, at der iblandt dets Manuscripter fandtes en Bog, hvis Forfatter havde været oppe paa vor Klode og beskrevet adskillige af dens Lande, fornemmelig i Europa. Tanaqviterne vare komne over dette Manuscript engang, da de førte Krig i et langt fraliggende Land; men Forfatteren havde skjult sit Navn, og man vidste endnu ikke hvad Landsmand han var, eller paa hvad Maade han var kommen op over Jorden. Da jeg havde seet Bøgerne igjennem, fandt jeg, at Alt, hvad Tomopoloko havde berettet mig om dette Skrift, var saa i sig selv, og aabenbarede ham derfor i Fortrolighed min sande Herkomst og mit rette Fødeland, forsikkrende ham, at jeg ved min Ankomst havde sagt det samme til Qvamiterne; men dette dumme Folk havde ikke villet fæste Tro dertil, men heller indbilde sig,

at jeg var en Gesandt fra Solen, og vedblev endnu haardnakket i denne Vildfarelse. Jeg lagde til, at, da jeg holdt det for Uret, længer at beholde denne saa forfængelige Titel, havde jeg besluttet, omsider reent ud at aabenbare Alle min sande Herkomst, ved hvilken oprigtige Bekjendelse jeg troede, ikke at kunne tabe det mindste af den Agtelse, jeg stod i, især da jeg haabede, at Læsningen af dette Haandskrift vilde overtyde Alle og Enhver om, hvor langt Europæerne i Viisdom og Dyd overgaae alle andre Dødelige. Men denne min Beslutning mishagede aldeles denne kloge og erfarne Mand, og han gav mig sin Mening derom tilkjende i følgende Udtryk: „Du maa nødvendig, oplyste Helt! „først læse Bogen; maaskee dens Læsning vil bringe dig paa „andre Tanker; thi enten lyver Forfatteren, eller og de Overjordiske ere Folk af naragtige og slette Sæder, og deres Love „og Indretninger værdigere at belees, end beundres. Naar du „først har læst Bogen, kan du jo siden gjøre hvad dig synes; „men det vil jeg alligevel raade dig, ikke saa ganske uden Over„veielse at bortkaste den Titel, som har indgivet Qvamiterne saa „stor Ærefrygt for dig. Thi Intet i Verden er saa skikket til „at holde Almuen i Lydighed, som den Fordom, den har om „sin Bestyrers ædlere Natur og glimrende Herkomst.“

Jeg fulgte dette Raad og besluttede at læse Bogen, efter Tomopolokos Oversættelse. Dens gamle Titel var: Tanians (man holder dette Navn for opdigtet) Reise over Jorden, eller Beskrivelse over Rigerne og Landene der, fornemmelig i Europa. Men, da Bogen af Brug og Ælde var bleven smudsig og forreven, fattedes uheldigviis netop det, som jeg var meest nysgjerrig efter at see, nemlig: hvorledes Forfatteren var kommen op til os, og paa hvad Maade han var kommen ned igjen. Her er Værkets Indhold, saaledes som jeg fandt det:

Fragmenter af Tanians Dagbog, holden paa en Reise over Jorden, oversatte af Hans Excellence Herr Tomopoloko, Hærfører i Hans Tanaqvitiske Majestæts Tjeneste.

*** „Dette Land (Tydskland) kaldes det romerske Rige; men det er blot en tom Titel, eftersom det romerske Monarchie for nogle hundrede Aar siden har aldeles ophørt. Dette Lands Sprog er ikke let at forstaae, formedelst den bagvendte Stiil, som hersker deri; thi hvad der i andre Sprog sættes foran, hefte

de bag ved, saa at man ikke kommer efter Meningen, før man har læst en heel Side igjennem. Regjeringsformen er meget urimelig. Man troer at have en Regent, og har dog ingen. Det skal være eet Rige, og er dog deelt i adskillige særskilte Fyrstendømmer, der alle have deres egen Regjering, saa at den ene Nabo ofte paafører den anden en formelig Krig. Det hele Land kaldes „helligt", endskjøndt man ikke finder mindste Spor af Hellighed deri. Regenten, eller rettere Uregenten, som bærer Navn af Keiser, kaldes altid „Rigets Formerer", endskjøndt han ikke sjelden betydelig formindsker det; „uovervindelig", uagtet han ofte bliver slagen og bragt i Knibe, snart af de Franske og snart af Tyrkerne. Man har ikke mindre Aarsag til at forundre sig over Folkets Rettigheder og Friheder; thi mange have Rettigheder, som de forbydes at bruge. Der ere skrevne utallige Commentarer over den tydske Statsforfatning; men man er desuagtet ikke kommen videre; thi ***

*** Hovedstaden i dette Rige (Frankrig), som er meget stor, hedder Paris, og kan i visse Maader kaldes Hovedstaden i hele Europa; thi den udøver en vis lovgivende Magt over alle andre europæiske Nationer. Den har, for Exempel, udelukkende Ret til at foreskrive dem, hvordan de skulle leve og klæde sig, saa at ingen Dragt er saa ubeqvem og latterlig, at man jo i det øvrige Europa nødes til at bruge samme, hvis Pariserne have fundet for godt at indføre den. Hvorledes eller naar Pariserne have faaet Hævd paa denne Ret, er mig ubekjendt. Jeg mærkede dog, at dette Herredømme ikke strakte sig til andre Ting; thi de andre Nationer i Europa føre ofte Krig med Franskmændene, og tvinge dem ofte til at indgaae Fred paa temmelig haarde Vilkaar; men Slaveriet i Levemaade og Klædedragt varer ikke desto mindre bestandig ved. I flyvende Fattekraft, Begjerlighed efter Nyt og opfindende Frugtbarhed, ligner Pariserne meget Martinianerne."

*** „Fra Bologna reiste vi til Rom. Denne Stad staaer under en Præst, som holdes for den mægtigste af alle Konger og Fyrster i Europa, uagtet hans Rige kan gjennemreises paa en god Eftermiddag. Thi, istedetfor at de andre Fyrster kun herske over deres Undersaatters Liv og Gods, kan han tillige fordærve deres Sjæle. Europæerne troe i Almindelighed, at denne Præst har Himlens Nøgler i sin Forvaring. Jeg var meget

nysgjerrig efter at see disse Nøgler; men al min Umage var spildt, og jeg veed endnu ikke, hverken hvordan de saae ud, eller i hvad Skriin de laae. Den Magt, han har og udøver ikke alene over sine egne Undersaatter, men over det hele menneskelige Kjøn, bestaaer fornemmelig deri, at han kan frikjende dem, som Gud fordømmer, og fordømme dem, som Gud frikjender: en sandelig uhyre Myndighed, som vore Underjordiske vilde sværge paa, ikke kunde tilkomme noget dødeligt Menneske. Men det er en let Sag at binde Europæerne paa Ærmet hvad det skal være, og faae dem til at troe de allerurimeligste Opdigtelser, endskjøndt de holde sig selv alene for kloge, og, opblæste af denne Indbildning, see alle andre Folkeslag, hvis Sæder de kalde barbariske, over Skuldrene. Jeg vil slet ikke forsvare vore Underjordiskes Sæder, Skikke og Indretninger, men blot anføre nogle af Europæernes, for at lægge for Dagen, hvor liden Ret de have til at ophølde sig over andre Nationer."

„Det er brugeligt hist og her i Europa at bestrøe Haaret og Klæderne med malet og sigtet Korn, som Naturen har frembragt til Menneskenes Føde. Dette Meel kaldes Pudder, som de med megen Omhu kæmme af Haaret om Aftenen, for at drysse noget igjen deri om Morgenen. En anden Skik, som ikke syntes mig mindre latterlig, var denne: De have visse Dækker eller Hatte til Hovederne, for at beskytte dem imod Kulden; men disse bære de i Almindelighed under Armen, endogsaa midt om Vinteren, hvilket forekom mig ligesaa naragtigt, som om jeg saae Nogen gaae igjennem Byen med sin Kappe eller sine Buxer i Haanden, og udsætte Legemet, de skulde bedække, for Luftens Umildhed."

„Europæernes Religions-Lærdomme ere fortræffelige og overeensstemmende med den sunde Fornuft. I de Bøger, som indeholde hvad de skulle troe og gjøre, befales, at man flittigen skal læse dem og udgrandske deres sande Mening, og raades til Overbærelse med de Svage og Vildfarende. Ikke destomindre bliver den, som tager Eet og Andet i samme Bøger i en anden Forstand, end den største Hob, straffet med Fængsel, pidsket, ja undertiden brændt for sin Mangel paa Dømmekraft. Dette kom mig for, som om man vilde kagstryge En, der havde Feil paa Synet, fordi det, som man fandt firkantet, forekom ham rundt.

Man fortalte mig, at nogle tusinde Mennesker af denne Aarsag vare blevne halshuggede, hængte og brændte."

„I de fleste Stæder og Landsbyer finder man visse Personer, som staae paa ophøiede Steder, og gjennemhegle paa det strengeste de Synder hos Andre, som de selv daglig begaae, hvilket syntes mig det samme, som at høre en fuld Mand prædike imod Drukkenskab."

„Den, som er kommen skjæv, pukkelrygget eller halt til Verden, søger om Titel af Velbaaren; den, som er født af fattige Forældre, vil hedde Høiædel. Begge Dele ere i mine Tanker ligesaa urimeligt, som om en Dverg vilde kaldes Kæmpe og en gammel Mand Ungkarl."

„I de større Byer er det næsten overalt bleven Mode at indbyde sine Venner, strax efter Maaltidet, til Gjest paa en sort, af brændte Bønner tillavet, Suppe, som man sædvanligen kalder Kaffe. Til Stederne, hvor de skulle drikke den, trækkes de i en stor Æske paa fire Hjul, af to meget stærke vilde Dyr; thi Europæerne holde det for meget uanstændigt at flytte sig paa Fødderne."

„Paa den første Dag i Aaret faae Europæerne en vis Sygdom, som vi Underjordiske slet ikke kjende. Tilfældene ved denne Sygdom ere besynderlig Uro i Sindet og Fortumling i Hovedet, som gjør, at Ingen paa samme Dag kan blive fem Minuter paa eet Sted. De løbe ligesom Rasende fra eet Huus til et andet, uden at vide selv hvorfor. Sygdommen varer hos Mange i hele fjorten Dage, indtil de endeligen af den evige Omløben blive trætte, komme til sig selv igjen, og faae deres forrige Helbred."

„Da Europæerne plages med en utallig Mængde Sinds-Sygdomme, har man og opfundet en utallig Mængde Lægemidler. Somme angribes af en rasende Lyst til at gaae saaledes paa Gaderne, at deres venstre Side altid vender imod Andres høire. Jo længer man kommer imod Norden, jo stærkere raser denne Sygdom, hvoraf tydeligen sees, at den har sin Grund i Luftens Umildhed. Lægedommen bestaaer i visse stemplede Blade med nogle Charakterer paa. Naar de Syge bære disse Talismaner hos sig, blive de efterhaanden bedre. Et andet Raseri fordrives ved Lyden af smaa Klokker eller Bjælder, som sætter Sindet igjen i Rolighed; men dette Lægemiddel virker ikke længe;

thi efter to Timers Forløb kommer Sygdommen igjen med dobbelt Heftighed."

„I Frankrig, Italien og Spanien gaae Folk paa en Tid af nogle Uger om Vinteren aldeles fra Forstanden. Dette Raseri forjages ved at strøe Aske paa de Galnes Pander. I den nordlige Deel af Europa, hvor denne Aske har ingen Kraft, maa Naturen hjælpe sig selv."

„De fleste Europæer have den Skik, tre eller fire Gange hvert Aar, i Vidners Overværelse, at indgaae en vis høitidelig Pagt med Gud, som de strax efter bryde. De kalde denne Pagt Communion, og synes at indgaae den, blot for at vise, at det er Skik hos dem tre fire Gange om Aaret at bryde deres Løfter. Naar de bekjende deres Synder og anraabe Gud om Naade, skeer det gjerne efter Tacten og paa visse Melodier. Undertiden tage de Fløiter, Basuner og Trommer til Hjælp, alt ligesom Synden er stor til, hvis Straf de med Musik ville afbede."

„Næsten alle Nationer i Europa ere forbundne til at troe og bekjende de Lærdomme, som indeholdes i en vis hellig Bog. Men i de sydlige Lande er denne Bogs Læsning aldeles forbuden, saa at Menneskene tvinges til at troe, hvad de uden Straf hverken tør læse eller kikke i. I samme Egn er det ligeledes strengeligen forbuden at dyrke og tilbede Gud, undtagen i et Sprog, som man ikke forstaaer; saa at kun de Bønner holdes for lovlige og Gud behagelige, der gjøres af dem, der ikke vide hvad de selv sige."

„I alle store Byer blive de, som ophøies til Æresposter og Værdigheder, værkbrudne, saa at de, ligesom Syge, bæres igjennem Gaderne i tillukkede Æsker."

„De fleste Europæer lade deres egne Haar afrage, og bedække det skaldede Hoved igjen med fremmede."

„De lærde Stridigheder, som i Almindelighed beskjeftige de europæiske Academier, bestaae i Undersøgelser om Ting, hvis Opdagelse enten er uden al Nytte, eller hvis Natur den menneskelige Forstand umuligen kan begribe."

„De lærdeste Materier, Europæerne afhandle, angaae et Par gamle, for længe siden uddøde Folkeslags Støvler, Skoe, Tøfler, Halssmykker og Kapper. I Videnskaberne for Resten, saavel de geistlige som verdslige, dømmer Ingen selv, men underskriver blot Andres Domme. Den Mening, de eengang strande paa, blive

de hængende ved, som Østers paa en Klippe. De sige, at de troe den, de kjende for den viseste, i Alting; og jeg vilde ikke have det mindste at indvende herimod, hvis raae og ukyndige Folk kunde kjende denne Sag. Men til at afgjøre, hvo der er viis, udfordres, at man selv er det."

„I de sydlige Lande bæres i Kjøbstæder og Landsbyer nogle Kager omkring, som Præsterne give ud for Guder; det Underligste er, at Bagerne selv, skjøndt Deigen, hvoraf de have bagt dem, klæber dem endnu paa Fingrene, gjøre deres Eed paa, at disse Kager have skabt Himmelen og Jorden."

„Englænderne foretrække deres Frihed for Alt, og ere ikke Slaver, uden af deres Koner. De forkaste i Dag den Religion, de bekjendte sig til i Gaar. Jeg tilskrev Landets Beliggenhed denne Ustadighed; da de ere Øeboere og Søfolk, har rimeligviis deres ustadige Element nogen Virkning paa dem. De spørge meget flittigen til hinandens Sundhed og Befindende, saa at man skulde troe, at de alle vare Læger; men det Spørgsmaal: How do you do? eller: Hvordan befinder De Dem? er en blot Talemaade, en Lyd uden mindste Bemærkelse. Man filer og tilspidser paa denne Øe sin Forstand og Tænkekraft saa meget, at en Deel tilsidst reent tabe den."

„Imod Norden ligger en Republik, som bestaaer af syv Provindser. De kaldes forenede, uagtet man ikke finder Spor i samme til mindste Enighed. Pøbelen praler her af sin Magt, og paastaaer, selv at raade for Statsbestyrelsen, uagtet Almuen intetsteds er mere udelukket fra offentlige Forretninger, og hele Regjeringen er i nogle faa Familiers Hænder. Indbyggerne i denne Stat sammenskrabe med ængstelig og utrættelig Omhyggelighed store Rigdomme, som de dog ikke nyde, saa at deres Punge altid ere fulde og deres Maver altid tomme. Man skulde næsten troe, at de levede blot af Røg, som de suge til sig igjennem visse Rør eller Leerpiber. Man maa imidlertid tilstaae, at dette Folk overgaaer alle andre i Reenlighed; thi de toe alle Ting, undtagen deres Hænder."

„I adskillige store og smaa Byer i det nordlige Europa gaae Vægtere omkring paa Gaderne om Natten, som, for med deres Syngen, eller rettere Skryden, at ønske de Sovende Ro, vække dem hver Time."

„Hvert Land har sine Love og Skikke, som sædvanligen ere hinanden ganske modsatte. Saaledes, for Exempel, er, efter Loven, Konen underkastet sin Mand; men, efter Skikken, Manden underkastet sin Kone.“

„I Europa staae de i størst Anseelse, som leve saa overdaadigen, at de ikke blot opæde Landets Frugter, men Landet selv, og ingen Stand foragtes, uden den, som dyrker Jorden og føder disse Ædere.“

„Hvor vidt Europæerne have bragt det i Laster, kan man slutte af de mange Galger og Rettersteder, man finder overalt. Hver By har sin egen Bøddel. England alene maa jeg undtage, hvor jeg troer der gives slet ingen Bødler, eftersom Indbyggerne hænge sig selv.“

„Jeg har et Slags Mistanke om, at Europæerne ere Menneskeædere; thi de indslutte hele Hobe af friske og stærke Mennesker i visse Lukker, som de kalde Klostere, blot til den Ende, at de skulle blive glatte og fede, hvilket sjelden slaaer feil, da de, fritagne for alt Arbeide, have intet Andet at sørge for i disse Lysthaver, end at gjøre sig tilgode.“

„Europæerne drikke gjerne Vand hver Morgen, for at afkjøle Maven; men neppe have de faaet Heden paa denne Maade dæmpet, før de drikke Brændeviin, for at hidse den igjen.“

„Religionen i Europa deles i to Hovedsecter: den romersk-catholske og den protestantiske. Protestanterne tilbede kun een Gud, Catholikerne flere; thi de have ligesaa mange Guder og Gudinder, som Stæder og Landsbyer. Alle disse Guder og Gudinder har Paven eller Ypperste-Præsten i Rom skabt, og Paven igjen bliver skabt af visse Præster, eller de saakaldte Cardinaler. Man seer heraf, hvilken Magt disse Cardinaler maae have, siden de kunne skabe Guders Skabere.“

„De gamle Indbyggere i Italien undertvang hele Verden, og lystrede deres Koner; de nuværende derimod mishandle deres Koner, og lystre hele Verden.“

„Dyrene i Europa deles i to Classer: de, som opholde sig paa Landet, og de, som opholde sig i Vandet. Dog gives der og nogle, som man kalder Amphibier, der kunne leve i begge Elementer, for Exempel: Frøer, Marsviin og Hollændere; thi disse boe i Moradser, og

— færdes nok saa godt i Søen, som paa Landet.“

„Europæerne have samme Levnetsmidler, som vi. Spanierne alene leve blot af Luften.“

„Handelen blomstrer hist og her i Europa, og mange Ting ere endog her tilfals, som man aldrig driver Handel med hos os. Saaledes sælger man i Rom Himmelen, i Schweitz sig selv, og i **** sættes Krone, Scepter og Kongeværdigheden paa offentlig Auction.“

„I Spanien er Ladhed det sande Kjendetegn paa et velopdraget Menneske, og Intet er større Beviis paa ægte Adel, end Søvn.“

„De kaldes overalt Rettroende, som ikke vide, hvad de troe, og som ikke gide gjort sig den Umage at undersøge, hvad de høre. Der gives Adskillige, som blot paa Grund af denne Skjødesløshed og tankeløse Ladhed indføres i de Helliges Tal; da derimod de, som, bekymrede for deres evige Skjebne, nøiere prøve og veie alle Ting, for mindste Afvigelse fra den herskende Mening fordømmes i al Evighed.“

„I Almindelighed troe Europæerne, at det, til evig Salighed, eller evig Fordømmelse, ikke kommer an paa Menneskenes Handlinger i Livet, Udøvelsen, eller Forsømmelsen af deres Pligter, men blot paa Stedet, man er født paa; thi de tilstaae alle, at de, hvis de vare fødte i et andet Land og af andre Forældre, vilde have havt en anden Tro. De syntes derfor ikke saameget at fordømme Folk, fordi de havde den eller den Religion, som fordi de vare fødte paa det eller det Sted, hvilket jeg slet ikke kan finde overeensstemmende med Guds Retfærdighed og Godhed.“

„Iblandt deres Skribenter staae de i størst Anseelse, som saaledes forvende og bagvende den naturlige Orden i Stilen, at det, som i sig selv var klart og tydeligt, derved bliver mørkt og uforstaaeligt. Disse kaldes „Poeter“ og deres Ordomflytning „Poesie“. Dog er dette endnu ikke nok til at være en ægte Poet; en saadan maa tillige kunne lyve forskrækkeligen. Man dyrker af denne Aarsag, med en Art af guddommelig Tilbedelse, en vis gammel Homerus, der skal have været Mester i begge Dele. Mangfoldige efterabe ham i Ordenes Omflytning og Sandhedens Forfalskning; men Ingen har, som man siger, naaet ham endnu.“

„Videnskabsdyrkerne kjøbe Bøger i stor Mængde; dog ikke saameget for Indholdets som for Bindets og Formatets Skyld.

Boghandlerne, som snart ere komne under Veir med denne Bogforfængelighed, bruge derfor det Kneb, at lægge de usleste og almindeligste Bøger op paany i et andet Format, med anden Tryk, og Kobbere, saa at Prisen for den samme Bog bliver ti Gange dyrere. Man maa mærke, at Videnskaberne udgjøre en Green af Handelen der, og at Philosopher og andre Forfattere regnes iblandt de snueste Kjøbmænd. Tosserne skrive gjerne helst og de fleste Bøger, som om de frygtede, at Rygtet om deres Dumhed ellers ikke skulde komme til Efterkommerne."

„Academierne i Europa ere ligesaa mange Handelsbørse, hvor for maadelig og billig Priis Grader, Promotioner, Værdigheder, alle Slags Lærdomstitler og deslige videnskabelige Varer ere tilfals, hvilke man her under Jorden først efter megen Sved og Møie, og mange Aars daglige og natlige Studering, kan tilveiebringe sig. Doctorer kalder man dem, som have naaet den høieste Spidse af al menneskelig Lærdom, eller, som Europæerne kalde det, have besteget Toppen af det Bjerg Parnassus, hvor der skal boe ni saakaldte Jomfruer. Næst efter dem komme Magistrene, som for noget ringere Priis faae deres lærde Titler, og derfor og holdes for mindre alvidende. Man seer heraf, hvor stor en Velvillighed imod det menneskelige Kjøn der hersker paa de overjordiske Universiteter, siden de bane Veien saa let og mageligt til Lærdom. De nordiske Academier ere heri lidt mere vrantne, da de ikke bortgive de høieste Æresposter, uden efter foregaaende Examen."

„De Lærde og Ulærde skilles fra hinanden ved forskjellig Klædedragt og Sæder, men fornemmelig ved forskjellig Religion. Disse troe for det meste kun paa een Gud; hine derimod dyrke flere Guder og Gudinder. De Lærdes fornemste Guddomme ere Apollo, Minerva, de ni Muser, og andre ringere hele eller halve Guder, som Poeterne paakalde, naar de faae isinde at rase. De Lærde selv inddeles, efter deres forskjellige Studeringer, i forskjellige Classer, saasom: Philosopher, Poeter, Grammatikere, Physikere, Metaphysikere, o. s. v."

„En Philosoph er en videnskabelig Kræmmer, som for en vis bestemt Priis sælger Selvfornegtelses, Maadeligheds og Fattigdoms Forskrifter, og prædiker saa længe imod Rigdom, indtil han selv bliver riig. Faderen for Philosopherne er en vis Seneca, der ved at bære sig saaledes ad, samlede sig kongelige Rigdomme."

„En Poet er et Menneske, som gjør Opsigt med trykt Sladder, Løgn og Raseri. Afsindighed er derfor et Særmærke paa de sande høie Digtere. Alle, som udtrykke deres Mening med Tydelighed og Simpelhed, dømmes uværdige til Laurbærkrandsen."

„Grammatikerne udgjøre en vis Art af Krigsstand, der forstyrrer den offentlige Rolighed. De kjendes fra andre Krigere derpaa, at de istedetfor affarvede have sorte Munderinger, og Penne istedetfor Sværd. De fægte med ligesaa stor Haardnakkenhed for Bogstaver og Ord, som hine for Frihed og Fædreland. Jeg troer, at Regjeringen alene til den Ende underholder dem, at det menneskelige Kjøn ikke i Fredstider skal faae Skjørbug af altfor megen Rolighed. Undertiden dog, naar disse lærde Krige gaae saavidt, at de true med Blodsudgydelse, lægger Øvrigheden sig med sin Myndighed derimellem, som jeg hørte for nogen Tid siden at være skeet i Paris, hvor det store Raad, da Stridigheden imellem Doctorerne over Q og K blev for alvorlig, omsider gav Tilladelse til at bruge begge disse Bogstaver."

„En Physiker er En, som ransager Jordens Indvolde, de tobenede, firbenede og fleerføddede Dyrs, Ormes og Insecters Natur, og som kjender, kort sagt, alle Ting, undtagen sig selv."

„En Metaphysiker seer alene det, som er skjult for alle Andre, kjender, beskriver og udvikler Aandernes og Sjælenes Væsen; alt det, som er, og alt det, som ikke er, men formedelst sit altfor skarpe Syn skjelner ikke hvad der ligger ham ligefor Fødderne."

„Saaledes er Tilstanden i den lærde Republik i Europa. Jeg kunde anføre mange flere Ting; men det maa være nok, at have givet Læseren en Mundsmag af det Fornemste, der vil noksom sætte ham istand til at dømme, hvorvidt Europæerne have Ret til at holde sig selv for de eneste Kloge. Det maa man imidlertid indrømme de overjordiske Doctorer og Magistre, at de have langt større Færdighed i Opdragelses-Videnskaben, end vore underjordiske Lærde; thi der gives Lærere i Sprog og Videnskaber, der ikke alene lære det fra sig, de selv have lært, men endog det, hvoraf de ikke forstaae det Allerringeste. Det falder os allerede vanskeligt, paa en let Maade at bibringe Andre, hvad vi selv vide; men at lære dem, hvad vi ere aldeles ukyndige i, derom have vi næsten intet Begreb engang. Der findes Adskillige

blandt de europæiske Lærde, der med lige Iver dyrke baade Theologien og Philosophien. Som Philosopher tvivle de om alle Ting, og som Theologer troe de hvad det skal være. Europæerne besjæles af samme Lyst til Studeringer, som vi Undersjordiske, men blive i meget kortere Tid Lærde. Denne Fordeel skylde de en vis magisk Opfindelse (lærde Journaler, Cataloger, Ordbøger, Encyclopædier, o. s. v.), hvorved de sættes istand til at læse et halvt hundrede Bøger paa een Eftermiddag."

„De overjordiske Folk ere overmaade andægtige og særdeles ivrige i at bede. De rette sig alligevel, i det sidste, ikke efter deres Hjertes Tilskyndelse og Bevægelse, men efter Klokkeringning, Uhre og Solskiver, saa at deres Andagt er fuldkommen mechanisk, og bestemmes meer af udvortes Tegn, gammel Vane og visse Klokkeslet, end af inderlig Følelse. Hvor flittige de ere i Bøn og Paakaldelse, kan man slutte deraf, at de fleste, medens de hugge Brænde, skure Tallerkener og have andet Haandarbeide for, synge aandelige Psalmer."

„Da jeg kom til Italien, ansaae jeg mig som Herre over hele Landet; thi Enhver, som mødte mig, kaldte sig min Slave. Da jeg fik isinde at sætte Prøve paa denne underdanige Lydighed, befalede jeg engang min Vert at laane mig sin Kone en Nats Tid; men han blev ordentlig opbragt herover, befalede mig at pakke ind, og, da jeg nølede noget længe, jog mig paa Døren."

„I Norden søge Indbyggerne med yderste Begjerlighed Titler af Embeder, som de ikke have; og alle ere saa hidsige efter at gaae paa den høire Side, at de næsten gaae fra Forstanden. Videre ******"

Længer strakte min Taalmodighed sig ikke. Jeg blev optændt af den yderste Forbittrelse, kastede Bogen bort og forsikkrede Tomopoloko, som var hos mig, at det var lutter Opdigtelser af en ubillig og galdefuld Skribent. Men, da den første Hede havde sat sig, begyndte jeg at fælde en noget mildere Dom over denne Reisebeskrivelse, eftersom jeg saae, at Forfatteren, endskjøndt usand og ubillig i de fleste Stykker, dog ikke altid havde afveget fra Sandheden, men truffet den endog i mange Ting paa en Prik. For Resten fulgte jeg Tomopolokos Raad, omhyggeligen at nære Qvamiternes falske Mening om min Herkomst, da jeg fandt det raadeligere, til mine Planers Udførelse, at gjælde

for overordentlig Gesandt fra Solen, end for simpel europæisk Borger.

Efterat alle Naboerne i lang Tid havde holdt sig rolige, og jeg imidlertid havde benyttet mig af den velgjørende Fred til at indrette Staten efter mit Ønske, fik vi pludselig Efterretning om, at tre af de mægtigste Nationer havde forenet sig imod Qvamiterne, nemlig: Arctonierne, Kispusianerne og Alectorianerne. De første vare med Fornuft og Tale begavede Bjørne, et meget haardt og krigersk Folk. Den kispusianske Nation bestod af overordentlig store Katte, som for deres Snedighed og Dømmekraft vare almindelig berømte, og ikke saameget ved legemlig Styrke, som ved snilde Paafund og Krigspuds, havde bestandigen holdt de mægtigste Fiender Stangen. Alectorianerne, da de ligesaa godt strede i Luften, som paa Jorden, vare heller ikke at løbe med. De vare Haner, bevæbnede med Buer og forgiftede Pile, der sjelden feilede, og som voldte dødelige Saar, hvor de traf.

Disse tre Folkeslag vare blevne forbittrede over Qvamiternes usædvanlige Fremgang og Tanaqviternes Nederlag. For at standse den qvamitiske Vælde, inden den greb for vidt om sig, indgik de altsaa et fælleds Forbund; men, førend de lode udgaae nogen Krigserklæring, affendte de Gesandter til Qvama, som forlangte Tanaqviternes Frihed, og forkyndte Keiseren formelig Krig, hvis samme blev negtet. Paa min Tilraaden bleve de strax afærdigede med følgende Svar: „Da Tanaqviterne, som „Forbunds- og Fredsbrydere, havde fortjent den Elendighed, de „ved deres egen Daarlighed og Stolthed selv havde styrtet sig i, „havde Hans Majestæt Keiseren i Qvqma besluttet, af alle Kræf„ter at forsvare den Eiendom, han i lovlig Krig havde „erhvervet sig, til det Yderste imod enhver Angriber, uden i „mindste Maade at frygte enten disse forenede Folkeslags, eller „nogen anden Magts Trusler." Med dette Svar bleve Gesandterne sendte tilbage; og vi gave os strax ifærd med Tilberedelserne til den forestaaende Krig. I kort Tid fik jeg en Krigshær af fyrgetyve tusinde Mand bragt paa Benene, hvor iblandt vare otte tusinde Ryttere og to tusinde Flinteskytter. Keiseren, saa affældig han var af Alderdom, besluttede selv at være med i dette Felttog, og var endnu saa opflammet af Begjerlighed til Ære, at hverken hans Gemalindes, Børns eller mine Forestil-

linger formaaede ham til at afslaae fra dette Foretagende. Hvad der i denne Tingenes Forfatning gjorde mig meest urolig, var den Tvivl og Mistanke, jeg havde til Tanaqviterne, da jeg frygtede, at de, utaalmodigen over deres nye Trældom, vilde gribe den først bedste Leilighed til at afkaste Aaget, og gaae over til Fienden. Jeg bedrog mig ikke; thi strax efter Krigens Forkyndelse fik vi at vide, at tolv tusinde Tanaqviter i fuld Rustning vare gangne over til den fiendtlige Leir; saa jeg mærkede, at vi paa eengang fik med fire mægtige Fiender at bestille.

I Begyndelsen af Maaneden Kilian lod jeg Krigshæren bække op, efterat den var forsynet med alle Nødvendigheder. Paa Marchen mødte vore Speidere os med den Beretning, at de forenede Tropper allerede vare brudte ind i Tanaqvi og beleirede Fæstningen Sibol paa Grændserne af Kispusia, med saa megen Heftighed, at Commandanten allerede tænkte paa Overgivelse. Men, saasnart de mærkede vor Ankomst, ophævede de Beleiringen og rykkede imod os. Slaget blev holdt i en Dal, ikke langt fra den beleirede Fæstning, hvoraf det endnu den Dag i Dag er kaldes det Sibolske Feltslag. Arctonierne, som stode paa den venstre Fløi, anfaldt vore Ryttere, og gjorde et stort Nederlag iblandt dem; og, da de oprørske Tanaqviter understøttede dette Anfald, syntes det næsten at være ude med os. Men Flinteskytterne kom Rytteriet til Hjælp, og, idet disse med to dygtige Salver adsplittede de fiendtlige Geleder, fik Træfningen et ganske andet Udseende, og de nylig seirende Fiender saae sig nødte til lidt efter lidt at vige, saa længe til de aldeles gave sig paa Flugten. Medens dette gik for sig, bragte Kispusianerne paa den anden Side vore Fodfolk stærkt i Knibe. De afskøde med saamegen Behændighed og Lykke deres Pile, at sex hundrede Qvamiter i kort Tid bleve deels dødeligen saarede, deels reent ihjelskudte. Men, da Rytteriet med Flinteskytterne kom til, nødtes de til at tage Flugten, dog saaledes, at de beholdt deres Geleder i Orden, og syntes mere at trække sig tilbage, end at flye; hvilket de kunde tilskrive deres Anførers, Monsonius's Klogskab og Erfarenhed, der, paa den Tid, i Krigskonsten gjorde alle underjordiske Hærførere Palmen stridig. Endnu vare Alectorianerne tilbage, som det var meest vanskeligt at overvinde; thi, saasnart vore Flinteskytter lagde an paa dem, svang de sig op i Luften, og skøde derfra deres Pile med saamegen Eftertryk ned paa vore

Hoveder, at Faa reiste sig igjen, som faldt til Jorden derved. De traf bestandigen; thi man skyder altid meget lettere og sikkrere ovenfra nedad, end nedenfra opad; men vore derimod, formedelst Fiendernes idelige Flagren og Bevægelse, feilede som oftest. Midt i Stridens største Hede blev Keiseren, der foer omkring, hvor Faren var størst, og stød selv paa Fienderne med al mulig Tapperhed, truffen i Halsen af en forgiftet Piil, og faldt ned af Hesten. Man bar ham strax ud af Slaget til hans Telt, hvor han kort efter opgav Aanden. I denne slibrige Forfatning holdt jeg det for raadeligst, at paalægge alle dem, som havde været Vidne til dette bedrøvelige Tilfælde, Taushed, at de Stridende ikke skulde tabe Modet ved Tidenden om Keiserens Død. Jeg bød dem derfor at være ved godt Mod; Keiseren, sagde jeg, var kun besvimet af det pludselige Skud, og Pilen var ikke gaaet dybt ind i Kjødet. Da Blodet var tørret af, havde jeg seet Saaret, blev jeg ved, og fundet, at det slet ikke var dødeligt, saa at jeg haabede, de snart skulde faae ham at see igjen ganske frisk. Da de Fleste saaledes bleve uvidende om, hvad der var hændet Keiseren, varede Slaget til Midnat; men, da Alectorianerne, udmattede af Arbeide og Saar, trak sig tilbage til deres Leir, gjorde jeg Stilstand paa saa mange Dage, som jeg behøvede til at lade de Dræbte begrave. Imidlertid, da jeg mærkede, at jeg havde et nyt Konstgreb nødig, for at betvinge disse vingede Fiender, lod jeg, medens Stilstanden varede, Flintekuglerne støbe om til Hagl. Dette Middel havde saa heldig en Virkning, at Alectorianerne i den følgende Træfning faldt hovedkulds ned af Luften, som Fluer, og den halve Deel af deres Krigshær omkom ynkeligen paa denne Maade. De Overblevne strakte derpaa Gevær, og bade ydmygeligen om Fred. Arctonierne og Kispusianerne fulgte deres Exempel, og overgave sig selv med Vaaben og Fæstninger i vore Hænder.

Da alle disse Ting vare lykkeligen bragte til Ende,

See, da kaldte jeg sammen de første af Folket, de Ældste,
Alle Troppernes Hov'der, til Høiraad i fulde Forsamling.
Liig det boblende Havs høitbrusende Bølger de strømte
Alle til mig i Teltet, og tause hørte min Tale:

„Ædle, tappre, berømte Krigere! Jeg tvivler ikke paa, at det jo er de fleste iblandt Eder noksom bekjendt, med hvor ængstelig Bekymring og Omhu jeg har raadet Hans Majestæt Keiseren

fra at vove sit eget dyrebare Liv i dette Tog. Men hans medfødte Tapperhed og uforskrækkede Heltemod tillod ham ikke, i Magelighed at blive hjemme paa en Tid, da vi andre vove Livet imod hans Fiender. Sandeligen! det er den eneste Begjering, som Hans Keiserlige Majestæt nogensinde har afslaaet mig. O! at Allerhøiistsamme havde været vanskeligere i at tilstaae mig alle andre Ting, og villigere i denne ene! vi skulde da ikke have befundet os i denne ulykkelige Tilstand, hvori hans uformodentlige Død har styrtet os, men vort Indtog i den Keiserlige Hovedstad skulde da være blevet en sand Triumph, og vor Glæde over saa mange herlige Bedrifter skulde da have været fuldkommen, ublandet med nagende Kummer! Jeg kan ikke længer og bør ikke længer dølge den sørgelige Tildragelse, som har givet Enhver af os et større Saar, end alle Fiendernes samtlige Pile havde kunnet forvolde. Vider altsaa, at vor Keiser, midt i Slaget, hvor han stred med den ham egne Tapperhed, blev truffen af en ulykfalig Piil, og kort efter opgav sin Aand! Gyselige Tilfælde! hvilken Sorg, hvilken almindelig Kummer vil denne store Fyrstes Tab udbrede over hele Riget! Dog, taber ikke ganske Modet! Den store Helt ophører at døe, men ikke at leve. Eders Keiser er ikke død for Eder! Han lever igjen i to vorne Prindser, sande Aftryk af den fortræffelige Fader, og ikke mindre Arvinger til hans Dyder, end til hans Riger. I have ikke forandret Keiser, men blot Keiserens Navn. Og, da Prindsen Timuso, som den Førstefødte, modtager sin Faders Krone, er jeg fra nu af under hans Scepter Krigshærens Anfører. Leve Timuso! ham ville vi samtligen hylde! ham ville vi sværge evig Troskab! ham skulle vi herefter alle lyde!"

Fjortende Capitel.

Forfatteren bliver Monark under Jorden.

Da Talen var til Ende, raabte de Alle med høi Røst: „Vi ville have Pikilsu til Keiser." Da jeg hørte dette, blev jeg ganske forskrækket, og bad dem Alle med Taarer i Øinene,

ikke at glemme den Troskab, de skyldte den Keiserlige Familie, og de Velgjerninger, som den afdøde Monark havde beviist Enhver især iblandt dem, saavelsom Alle i Almindelighed, da de ved en saadan Utaknemmelighed vilde sætte en uudslettelig Skamplet paa Nationens Navn. Jeg lagde til, at jeg ikke destomindre vilde være dem til Nytte som Privatmand, om de ellers kunde have nogen Nytte af mig. Men mine Ord udrettede ikke det mindste.

Folkets Føreres Sind opflammed' end mere min Tale;
Og blandt Folkene selv opstod en almindelig Mumlen.

Soldaterne blandede deres Skrig med Anførernes Raab, og den hele Leir gjenløb adskillige Gange af de anførte Ord. Jeg bedækkede mit Hoved, og forføiede mig derfra ind i mit Telt, og forbød Vagten at indlade Nogen; thi jeg haabede, at Soldaterne skulde blive anderledes til Sinds, naar den første Hede havde lagt sig. Men Officerer og Soldater trængte med Magt ind i Teltet og satte Kronen paa mit Hoved, hvor meget jeg end satte mig derimod. Derpaa førte de mig ud, og udraabte mig under Paukers og Trompeters Lyd til Keiser i Qvama, Konge over Tanaqvi, Arctonien og Alectorien, samt Storhertug i Kispusien. Da jeg saae, at dette ikke stod til at forandre, satte jeg mig ikke længer imod min egen Lykke, og jeg maa tilstaae, at denne høie Værdighed ikke var mig saa ganske imod; thi et Keiserdømme, med tre Kongeriger og et Storhertugdømme, ere Ting, som kunde sætte enhver Anden i Fristelse. Jeg skikkede vel strax Gesandter til Prindsen, for at berette ham, hvad der var forefaldet, og raade ham, at han tappert skulde haandhæve den Ret, som Fødselen havde forhvervet ham, ved at erklære dette nye lovstridige Valg for dødt og magtesløst; men jeg foresatte mig dog tillige, at jeg ikke saa let vilde lade dette mig frivillig tilbudne Keiserdømme fare. Jeg affærdigede altsaa egentligen dette Gesandtskab, for at undersøge Prindsens Tænkemaade. Saasom denne unge Herre var udrustet med ypperlige Naturgaver og især med en skarp Dømmekraft, vidste han vel hvor mange Smuthuller og listige Udveie Menneskene kunne udfinde, og, da han gjettede sig til min forstilte Beskedenhed, søgte han med Klogskab at skikke sig i sin Skjebne, fulgte Krigshærens Exempel, og udraabte mig selv til Keiser i Hovedstaden. Derhen blev jeg bragt i Triumph, ledsaget af Generalerne, under det hele Folks Fryderaab, og nogle Dage derefter blev jeg kronet.

Saaledes var jeg fra en skibbrudden Mand forvandlet til en Monark. Paa det jeg kunde gjøre mig Quamas Indbyggere endnu mere forbundne, og ligesaa meget ved private som offentlige Handlinger befæste min Magt, formælede jeg mig med den afdøde Keisers Datter; thi jeg mærkede, at mine Undersaatter endnu elskede og ærede den gamle Keiser-Familie. Denne Prindsesse hed Ralac, og

Blomstred', liig den nys udsprungne Rose,
I modne Purpursmiil —

Da jeg havde bragt saa mange og store Ting i Rigtighed, tænkte jeg paa nye Midler, hvorved jeg kunde udvide mit Rige og gjøre det frygteligt for den hele underjordiske Verden. Fornemmeligen var jeg betænkt paa at holde de nylig overvundne Folk i Lydighed. I denne Henſigt anlagde jeg hist og her nogle Fæstninger, og lagde stærke Besætninger deri; de Overvundne behandlede jeg med Mildhed, og ophøiede endog nogle af dem til anseelige Embeder i Residentsstaden. Især beviste jeg de to fangne Anførere, Tomopoloko og Monsonius, saamegen Gunst, at nogle af Quamiterne bleve misundelige derover, endskjøndt de endnu ikke lode sig mærke med deres Fortrydelse. Længe laae denne Gnist skjult i Asken, indtil den endelig brød ud til en aabenbar Ildebrand, som jeg siden skal fortælle. Hjemme stræbte jeg at bringe de skjønne Videnskaber og Krigskonsten til den høieste Fuldkommenhed; og, saasom dette Land havde tykke Skove og Træer nok til Skibsbyggeri, stræbte jeg af al Magt at faae udrustet en Flaade af Krigsskibe, byggede efter Europæernes Maade, og, hvor overvældet jeg end var med andre Forretninger, lod jeg dog dette ene være mig saa vigtigt, at jeg syntes ikke at foretage mig andet. I dette Arbeide betjente jeg mig især af Kispustanerne, som vare temmelig erfarne i Søvæsenet, og siden gjorde jeg Monsonius til Admiral over Flaaden.

Jeg lod hugge Tømmer og smede Værktøi, og drev saa ivrig paa Arbeidet, at jeg havde en Flaade af tyve Skibe i Søen den tredsindstyvende Dag, efterat Træerne vare fældede. Da alt dette var gaaet efter Ønske, betragtede jeg mig selv som en anden Alexander under Jorden; thi jeg havde isinde at gjøre ligesaa megen Opsigt her, som han havde gjort paa vor Klode. Den afsindige Herskesyge vorer stedse og kjender ingen Grændser. For nogle Aar siden havde et Capellanie, Skriver-

Embede eller et ringe Degnekald været mine Ønskers høieste Maal; jeg vovede dengang ikke at haabe mere, og nu syntes fire eller fem Kongeriger mig for lidet; saa at jeg i Henseende til min Begjerlighed, som stedse tiltog med min Magt og Formue, aldrig havde været fattigere og mere trængende end nu.

Jeg var underrettet af de Kispusianske Skippere saavel om Havets som de omliggende Landes Beskaffenhed, og havde erfaret, at man efter otte Dages lykkelig Seilads kunde naae Keiserdømmet Mezendores Kyster, og, da man derfra let kunde komme over til Martinia, hvilken Vei jeg selv nylig havde seilet, besluttede jeg at ile med dette Tog. Det var egentligen Martinia, som jeg sigtede til, deels af Lyst til dette Folks Rigdomme, deels fordi Martinianerne fremfor alle Andre vare erfarne i Søvidenskaberne, og jeg altsaa kunde behøve dem til mit store Forehavende. Desuden var der endnu Noget, som bevægede mig til at undertvinge dette Folk: jeg vilde nemlig hevne mig paa dem. Jeg overtalte den ældste af Prindserne til at tage Deel med i dette Tog, og foregav, at Hans Høihed vilde derved faae en ypperlig Leilighed til at vise sin Tapperhed og Forstand; men min egentlige Hensigt var, at jeg vilde beholde ham til Gidsel og Pant paa Qvamiternes Troskab. Vel blev den yngste Prinds tilbage; men Regjeringen betroede jeg i min Fraværelse til Keiserinden, som allerede da var frugtsommelig. Den hele Flaade bestod af tyve store og smaa Skibe, som alle vare byggede ligesom Skibene i Martinia, og det efter Kispusianeren Monsonius's Raad og Bestyrelse, der med egen Haand havde udkastet Planen dertil. Martinianerne vare iblandt de Underjordiske ligesom Tyrerne og Sidonerne fordum, eller Engellænderne og Hollænderne nu omstunder, der tilegne sig Herredømmet over Havet. Men, da jeg kom til Martinia, saae jeg, hvor meget man i disse Skibes Bygning havde forfeilet den martinianske Model.

Vi gik under Seil paa den Aarstid, da Planeten Nazar sees i sin Middelstørrelse. Da vi havde pløiet Havet i tre Dage, saae vi en stor Øe, hvis Indbyggere let kunde undertvinges, formedelst en Uenighed, som paa den Tid deelte dem i Partier. Da de ingen Vaaben have og ikke forstaae at bruge dem, stride de blot med Skjeldsord og Forbandelser. Deri bestaaer ogsaa deres Straf og al deres Krig. Hos dem kastes Forbrydere i Fængsel, og efter Forhøret slæbes de hen paa Torvet, for offent-

ligen at udskjeldes og forbandes. Hertil har man visse Betjente, som kaldes Sabuter eller Skjendegjester, og ere ligesom Skarprettere og Politiebetjente hos os. Deres Skabning er alene forskjellig fra andre Menneskers deri, at Fruentimmerne hos dem have Skjæg og Mændene ikke; desuden vende deres Fødder bagud, og ikke, som andre Menneskers, fremad. Da vi havde gjort Landgang her, mødte vi henimod tre hundrede Kanalisker; thi saaledes kaldes disse Øeboere. De angrebe os som Fiender, og brugte deres sædvanlige Vaaben, Skjeldsord og Forbandelser. Som vi fik at høre af en Alectorianer, der forstod det kanalisiske Sprog, vare disse Skjeldsord saa bidende, at de dermed beviste, hvor store Mestere de vare i denne Maade at stride paa, og at de deri ikke gave vor Tids Konstdommere noget efter. Men jeg vidste vel, at

— — Trusler uden Magt
Bør høres og bestrides med Foragt,

og forbød at bruge Vold imod et ubevæbnet Folk. Blot for at gjøre dem bange, lod jeg skyde med en Pistol iblandt dem, hvilket strax havde den Virkning, at de faldt paa Knæe og bade om Naade. Derpaa kom de fornemste Smaakonger paa denne Øe ydmyge til mig, overgave sig selv tilligemed deres Undersaatter, og gjorde hele Øen skatskyldig til mig. Det var ingen Skam for dem, sagde de, at overvindes af den, som var uovervindelig, og de kunde med Ære underkaste sig den, som Lykken havde ophøiet over alle Andre. Da altsaa denne Øe var bleven mig skatskyldig, hvorved min Magt vel var noget udvidet, men min Ære for Seieren over saa ustridbart et Folk ikke meget formeret, lettede vi Anker, og kom efter nogle Dages lykkelig Seilads til Mezendores Kyster. Her holdt jeg Krigsraad, om enten det var bedst strax at angribe, eller i Forveien lade spørge Keiseren ved Gesandter, om han vilde overgive sig med det Gode, eller tvinges dertil. De Fleste syntes, at det var sikkrere og ædlere at affærdige Gesandter. Jeg lod da følgende fem Mænd, en Quamiter, en Arctonier, en Alectorianer, en Tanaqviter og en Kispustaner reise i dette Gesandtskab. Da de kom til den Keiserlige Residents, spurgte Commandanten dem i Keiserens Navn:

Hvad Hensigt dem førte
Did over svælgende Dybs vidtbrusende Bølger — —

Gesandterne svarede;

Ei forvildende Stjerner, ei skuffende Toning, ei Storm os
Bragte; med frivillig Hu vi styrede hid — —

og derpaa overleverede de Keiseren et Brev af følgende Indhold:
„Vi Niels Klim, Solens Gesandt, Keiser i Qvama, „Konge over Tanaqvi, Arctonien og Alectorien, Storhertug i „Kispusien og Hersker over Kanaliska, formelder Keiseren af Me„zendore, Miklopolatu, sin Hilsen. Vi gjøre hermed vitter„ligt, at det er besluttet i Himlens uforanderlige Raad, at alle „Keiserdømmer og Kongeriger i Verden skulle underkaste sig Qva„mas Magt; og, da Forsynets Beslutning er uigjenkaldelig, maa „Eders Rige nødvendigen prøve samme Skjebne. Vi raade derfor, „at I frivillig overgiver Eder, og ikke lader det komme an paa „Krigens Udfald, ved daarligen at modsætte Eder vore seierrige „Vaaben. Ved en frivillig Underkastelse vil det uskyldige Blod „spares, og Eders egen Skjebne formildes. Givet paa vor Flaade „den tredie Dag i Maaneden Rimat."

Efter nogle Dages Forløb kom Gesandterne tilbage med et frækt og stolt Svar. Jeg lod da alle fredelige Tanker fare og gjorde Landgang. Da jeg havde stillet mine Tropper i Slagorden, udsendte jeg Speidere, for at udforske Fiendens Forfatning. Disse kom i en Hast tilbage og berettede, at en fiendtlig Armee, som bestod af tredsindstyve tusinde Løver, Tigre, Elephanter, Bjørne og gyselige Rovfugle, rykkede imod os. Vi satte os fast paa et beqvemt Sted og oppebiede Fiendens Ankomst. Da Alting var færdigt, og Tegnet var givet til Angreb, bleve fire Ræve sendte fra det fiendtlige Partie, som Gesandter, der skulde handle med os om Fred; men, da de havde talt nogle Timer med de øverste Anførere, maatte de gaae tilbage med uforrettet Sag. Vi fik strax at vide, at de mere havde været Speidere end Gesandter, og at de vare sendte, for at udforske vor Krigshærs Tilstand. De lode vel, som de snart vilde komme tilbage med anden Fuldmagt; men, da vi strax derefter saae, at den fiendtlige Armee rykkede imod vor Leir, mærkede vi, at der intet Haab var mere til Fred, brækkede op og gik løs paa Fienden. Striden var heftig og haardnakket paa begge Sider; thi, endskjøndt vort Artillerie i Begyndelsen anrettede stor Ødelæggelse iblandt Fienderne, bleve dog Elephanterne i deres Geleder, da deres haarde Hud betryggede dem imod Kuglerne. Men, da vi begyndte at tordne med

det grove Skyts, og Elephanterne saae dets gyselige Virkning, bleve de forskrækkede og toge Flugten.

I dette Slag faldt tre og tredive tusinde Mezendorer, og to tusinde gjorde vi til Fanger. De, som undkom af Slaget, flyede til Hovestaden, som var en stærk Fæstning, hvor de forkyndte denne skrækkelige Tidende. Vi fortsatte Seiren og kom, efter at have slaaet Leir tre Gange, til Residentsstaden, som vi beleirede baade til Lands og Vands. Da vi nærmede os Byen, kom et nyt Gesandtskab os imøde, som begjerede Fred paa meget billigere Vilkaar end de forrige. Keiseren tilbød mig sin Datter, den smukkeste af alle Løvinderne, til Ægte, og Halvdelen af sit Rige til Medgift. Vilkaarene mishagede mig, især hvad dette Ægteskab angik; thi jeg holdt det baade for usikkert og utilladeligt at forstøde min Gemalinde, som jeg efterlod frugtsommelig, og gifte mig med en Løvinde. Gesandterne maatte da gaae tilbage uden Svar. Derpaa stillede jeg Kanonerne imod Byens Mure, og, skjøndt de vare af Steen, fik de dog hist og her Huller og bleve nedrevne. Da Staden vrimlede af adskillige Slags Dyr, hørte man blandede Toner af Indbyggerne, som brølede, tudede, bøgede, skrydede, brægede og hvislede imellem hinanden. Slangerne skjulede sig i Jordens Sprækker; Fuglene, som fløi forskrækkede i Luften, forlode den beleirede Stad og toge deres Tilflugt til Klipperne og de høje Bjerge. Træerne skjælvede, saa at deres Blade faldt af og skjulede Byens Gader. Tyve Kammerfrøkener, som vare Roser og Lilier, visnede af Forskrækkelse ved det første Kanonskud. Hele Skarer af alle Slags Dyr løbe omkring i Byen og paa Landet, og skrækkede Indbyggerne, som havde sammenpakket sig i deres snevre Huse, hvor Heden og Mængden foraarsagede smitsomme Sygdomme. Elephanterne havde vel mere Mod end de Andre, men, skrækkede ved Kanonernes gjentagne Torden, forlode ogsaa de omsider de skjælvende Huse.

Nu tabte Keiseren af Mezendore alt Haab, kaldte sit Raad sammen, og talte:

Omsonst, o Borgere! vi føre Krig
Mod Guders ubetvingelige Magt,
Som ingen Stridens Uheld svækker, som
Ved ingen Vaaben overvindes! — Hoit
Forkynder Eders Raad og bedste Tykke!

Alle svarede paa eengang med samlede Raab:

O bort med Krig! vi alle signe Fred!

Derpaa overgav han sig, tilligemed alle sine Lande, og jeg fik paa een Dag dette vidtløftige Keiserdømme med ti Kongeriger, og ligesaamange Fyrstendømmer, i min Magt; thi alle de smaa Fyrster og Statholdere fulgte Keiserens Exempel, og kappedes om at overgive sig til mig.

Efter saa overordentlig en Fremgang lagde jeg sex hundrede Mand Soldater til Besætning i Hovedstaden, og lod Keiseren bringe som Fange paa vor Flaade. Paa hele Hjemreisen behandlede jeg ham med Artighed, og, da vi kom tilbage til Quama, skjenkede jeg ham en heel Provinds, der indbragte saa meget, at denne fangne Fyrste kunde leve deraf efter sin Stand. Underveis fordrede vi Gidsler af de fleste Nationer, som havde staaet under Keiser Miklopolatu, og ved mine Trusler fik jeg paa en kort Tid alt det i min Magt, som hørte til Mezendore. For den største Deel var det de samme Folk, som jeg har beskrevet paa min Reise til Martinia. Endelig forlode vi de mezendoriske Lande og styrede til Martinia, hvis Kyster vi omsider fik i Sigte efter en lang, skjøndt lykkelig Seilads. Aldrig har jeg havt noget behageligere Syn; thi, naar jeg tænkte paa, at jeg nu, som Keiser og Hersker over saa mange Riger, skulde komme tilbage til det Land, hvor jeg var bleven dømt til Slaveri paa Galeierne, følte jeg en ubeskrivelig Glæde. I Begyndelsen havde jeg besluttet, strax at give mig tilkjende, for at gjøre Martinianerne desto mere forskrækkede; men jeg forandrede siden min Beslutning, da jeg betænkte, at det var raadeligere at vedligeholde den store Indbildning, de overvundne Folk engang havde om min Herkomst, som Solens Gesandt.

Jeg haabede vel, at jeg i en kort Tid og uden megen Umag skulde undertvinge Martinianerne, hvis Feighed jeg kjendte; thi det var et Folk, som af Naturen var tilbøieligt til Vellyst, og som ved dets Rigdom og den Mængde Fornøielser, Jorden og Havet frembragte, og ved dets bestandige Lykke var blevet meer og meer forkjælet. Men Erfarenhed lærte mig, at det var et vanskeligt Foretagende. Ved den vidtløftige Handel, de dreve i den underjordiske Verden, havde de samlet sig umaadelige Skatte, hvormed de strax kunde forskaffe sig Hjælpetropper fra de stridbareste Folk. Desuden havde intet Folk i den underjordiske Verden bragt det videre i Søvæsenet, end Martinianerne, og vore Skibe vare langtfra ikke saa gode Seilere, som deres. Man kan let

forestille sig, hvordan de Skibe maatte være, som en Baccalaureus i Philosophien i en Hast havde ladet bygge, og hvad Dom Englænderne, Hollænderne og de Danske vilde have fældet over dem. Men vore Kanoner, hvis Brug Martinianerne ikke endnu kjendte, oprettede denne Mangel.

Førend jeg foretog noget Fiendtligt, affærdigede jeg Gesandter til Raadet med de samme Fredstilbud, som jeg forhen havde gjort Keiseren i Mezendore. Medens vi ventede paa Svar, saae vi en ypperlig og vel udrustet Flaade komme for fulde Seil imod os. Vi stillede vore Skibe i Orden, saa godt som det i en Hast lod sig gjøre, og gave Tegn til Angreb. Striden var langvarig og hidsig paa begge Sider. Istedetfor Kanoner havde Martinianerne et Slags Maskiner, hvormed de kastede umaadelig store Stene ind paa vore Skibe og gjorde dem ikke liden Skade. De havde desuden Brandere fulde af Beeg, Harpix, Svovl og andre brændbare Materier, hvorved vort største Skib blev stukket i Brand og ødelagt. Seieren var derfor i Begyndelsen tvivlsom, og vore Folk vare alle uvisse om, enten de skulde fægte, eller flye, da vore Kanoner med Eet betoge Martinianerne Modet, saa at de bleve nødte til at flygte og søge Havn. Dog fik vi intet fiendtligt Skib i vor Magt, da de seilede meget hurtigere end vore, og i en Hast kom os af Sigte. Da dette Slag var til Ende, gjorde vi Landgang og marcherede saa hurtigt som muligt for Hovedstaden Martinia. Paa Marchen mødte vi vore Gesandter, som Raadet stolt havde modtaget og affærdiget med disse Ord:

Til Flugt! til Flugt! forkynder Eders Konge,
At ikke han, men vi beherske Havet!
Han skjule sig i sine Fjeldes Huler!

Thi, da Martinianerne tillagde sig Overherskabet over Havet, havde de modtaget en Bjergkonges Fordringer med Haanhed. Dog hvervede de Tropper af al Magt, og alle Indbyggerne i Martinia, som kunde bære Vaaben, rustede sig.

Vi havde neppe marcheret nogle Mile, før vi saae en overmaade talrig Armee, som bestod af alle Slags Nationer, at komme imod os. Denne Dristighed, som Fienden viste, efterat han havde været saa ulykkelig til Søes, gjorde os noget bange. Men alle disse Tropper vare som Luftsyn, der lade sig see, og forsvinde; thi

De skjalv, før Krigstrompeten lød: Til Kamp!

Og ved den første Salve af vore Kanoner gave de sig alle paa Flugten. Vi forfulgte dem og gjorde et stort Nederlag. Hvor mange der vare faldne paa Fiendens Side, kunde vi siden see af Parykkerne, som vi samlede efter Slaget; thi, da vi talte dem, kunde vi slutte, at henimod fem tusinde Martinianere maatte være slagne. Ellers vare disse Parykker dannede anderledes end i min Tid, og jeg talte over tyve forskjellige Slags; saa sindrigt er dette Folk i sine Opfindelser.

Efter dette Slag, eller rettere Nederlag, indtoge vi Hovedstaden uden mindste Hindring. Thi, saasnart vi havde gjort os færdige til Beleiring og stillet Kanonerne imod Staden, kom Raadsherrerne meget ydmyge til vor Leir og overgave Byen med hele Riget til os. Der blev da sluttet Fred, og vi holdt et høitideligt Indtog i Staden. Da vi kom ind igjennem Portene, mærkede vi ikke nogen Alarm, som Skræk pleier at foraarsage i overvundne Byer; Stilhed og taus Bedrøvelse herskede overalt. Nogle sadde med Øinene mod Jorden; Andre vare raadvilde, hvad de skulde tage med sig og hvad de skulde lade blive; Andre stode forvildede i Dørene og betragtede deres Huse, som om de saae dem sidste Gang. Jeg sparede Byen, og Bedrøvelsen blev derved forvandlet til Glæde. Jeg gik ind i Rigets Skatkammer og forfærdedes over at see denne overordentlige Skat. En stor Deel deraf lod jeg uddele blandt mine Soldater; det Øvrige lod jeg bringe i mit eget Skatkammer. Derpaa lagde jeg Besætning i Martinia, og lod adskillige af Raadet, som Gidsler, føre paa mine Skibe; iblandt disse var hiin Borgemester og hans Kone, som havde paadigtet mig den Forbrydelse, hvorfor jeg blev dømt til Slaveriet. Dog hevnede jeg mig ikke for denne Forhaanelses Skyld; thi jeg fandt det usømmeligt for saa stor en Monark at straffe de Fornærmelser, han havde lidt som Lastdrager.

Da Martinianerne vare undertvungne, besluttede jeg ogsaa at underkaste mig Nabo-Nationerne; men, idet jeg gjorde mig færdig dertil, ankom Gesandter fra fire Kongeriger, som frivillig overgave sig til mig. Jeg regjerede nu over saa mange Lande, at jeg ikke holdt det Umagen værdt at spørge om disse overgivne Rigers Navne, og lod mig nøie med at indbefatte dem under Titelen af Det Martinianske Rige.

Femtende Capitel.

Lykkens pludselige Forandring.

Efterat jeg havde udført saa mange og saa overordentlige Foretagender, og vor Flaade havde faaet en anseelig Tilvært ved de martinianske Skibe, seilede vi tilbage til vort Fædreneland, hvor jeg holdt mit Indtog med en Pragt, som overgik alle romerske Triumpher. Og virkeligen fortjente mine Bedrifter al mulig Hæder; thi hvilken Heltegjerning kunde kaldes større og herligere end den, i saa kort en Tid at forvandle et foragtet og for Alles Fornærmelse udsat Folk til Hersker over den hele underjordiske Verden? Hvad kunde for et Menneske som jeg, der levede iblandt saa mange mig ulige Skabninger, være mere ærefuldt, end at forskaffe det menneskelige Kjøn det Herredømme igjen, som Naturen har givet det over alle andre Dyr? Pragten i denne Triumph, det Tilløb og Fryderaab, hvormed jeg blev modtaget af Alle, baade Gamle og Unge i alle Stænder, vilde ikke engang værdigen kunne beskrives i en egen Bog, meget mindre i dette korte Værk. Fra denne Tid kan man regne et nyt Tidspunkt i Historien og tælle fem Monarchier, nemlig det Assyriske, Persiske, Græske, Romerske, og det Underjordiske i Quama, der upaatvivleligen langt overgaaer de første i Storhed og Magt. Jeg kunde derfor ikke undslaae mig for at modtage Titelen af Koblu eller den Store, hvilken Quamiterne og de øvrige overvundne Folk kappeviis tilbøde mig. Jeg tilstaaer, at det er en høi og stolt Titel at blive kaldet den Store; men, dersom en Cyrus, Alexander, Pompejus eller Cæsar sammenlignes med mig, vil man finde dem alle mindre end mig, og snarere ansee denne Titel for altfor beskeden. Alexander undertvang vel Orienten, men med hvad for Tropper? med lutter gamle, forsøgte og ved idelig Krige hærdede Soldater; thi saadanne vare Macedonerne i hans Faders Philips Tid. Men jeg undertvang langt flere og stridbare Nationer, end Perserne vare, og det i kortere Tid og med Folk, som nylig vare vilde Barbarer, og som jeg selv havde dannet. Den Titel, jeg siden brugte, var følgende: Niels den Store, Solens Gesandt, Keiser i Quama og Mezendore, Konge over Tanaqvi, Alectorien,

Arctonien, de mezendoriske og martinianske Riger, Storhertug i Kispusien, Hersker over Martinia og Kanaliska ꝛc. ꝛc.

— — - Grundfæstet stod
Nu det uhyre Rige: Lykkens Søn
Jeg syntes; ak! men før sin sidste Dag
Bor Ingen prises lykkelig. — —

Thi, efterat jeg havde opnaaet denne Magt og Lyksalighed, der var større, end noget Menneske kunde ønske sig, gik det mig, som det pleier at gaae dem, der fra en ringe Stand komme til stor Ære i Verden. Jeg forglemte min forrige Tilstand og forfaldt til Hovmod. Istedetfor at gjøre mig Umag for Folkets Yndest, viste jeg mig grum og haard mod alle Stænder. Mine Undersaatter, som jeg hidindtil havde gjort mig hengivne ved en venlig og høflig Opførsel, betragtede jeg som Slaver. Ingen fik Audients hos mig, uden de faldt mig tilfode, og, naar Nogen blev indladt, modtog jeg dem med en stolt Mine. Dette gjorde mig snart forhadt, og mine Undersaatters Kjærlighed blev forandret til Ligegyldighed og Frygt. Hvorledes man da var sindet imod mig, erfarede jeg af en Begjering, eller rettere Befaling, som jeg bekjendtgjorde Qvamiterne i et aabent Brev. Keiserinden, som jeg forlod frugtsommelig, var i min Fraværelse nedkommen med en Prinds. Denne Prinds ønskede jeg at faae udnævnt til min Efterfølger; jeg paabød derfor en Rigsdag, og tilsagde Qvamiterne og alle Store blandt de overvundne Folk, at møde ved dette Barns Kroning. Vel understod Ingen sig at være min Befaling ulydig, og Kroningen blev foretaget med al mulig Pragt; men jeg mærkede snart af mine Undersaatters Miner, at deres Glæde var forstilt. Det bestyrkede mig i min Mistanke, at der paa samme Tid udspredtes adskillige Pasqviller af ubekjendte Forfattere, hvori man lastede paa en bidende Maade, at Prinds Timuso var fornærmet ved dette Valg. Dette gjorde mig saa urolig og forbittret, at jeg ikke hvilede, før jeg fik ryddet denne ypperlige Prinds af Veien. Dog holdt jeg det ikke for raadeligt, saa aabenbar at ombringe en Søn af den Fyrste, som jeg skyldte saa meget. Jeg underkjøbte derfor Nogle, som skulde beskylde ham for Forræderi; og, da Fyrster aldrig mangle Hjælpere, naar de ville begaae Laster, fandtes der snart Nogle, som gjorde deres Eed paa, at Prindsen havde Ondt isinde, og

stræbte mig efter Livet. Jeg lod ham da kaste i Fængsel og dømme fra Livet af bestukne Dommere; dog skete Henrettelsen hemmeligen i Fængslet, at den ikke skulde give Anledning til Oprør.

Den yngre Prinds havde jeg ogsaa foresat mig at lade ombringe; men, da han endnu var saa ung, opsatte jeg det. Hans Alder tilveiebragte ham altsaa for en Tid den Sikkerhed, som min Retfærdighed ikke forskaffede ham. Da jeg havde besmittet mine Hænder med dette uskyldige Blod, begyndte jeg at regjere saa strengt og overmodigen, og gik saavidt i min Grumhed, at jeg dømte adskillige Ovamiter og Andre fra Livet, hvis Troskab forekom mig tvivlsom. Ingen Dag forløb uden Blodsudgydelse. Dette befordrede det Oprør, hvilket de Store allerede længe havde arbeidet paa, som strax skal fortælles.

Jeg bekjender i denne Henseende, at jeg fortjente al den Ulykke, som siden mødte mig. Det havde vistnok været roesværdigere og mere passende for en christelig Fyrste, om jeg havde underviist dette uvidende og afgudiske Folk, og lært dem at kjende den sande Gud, end at jeg besmittede mig med uskyldige Menneskers Blod. Det havde været mig en let Sag at forbedre det hele Folk; thi Alt, hvad jeg besluttede, antog man med Begjerlighed, og, naar jeg sagde Noget, var det, som om en Gud havde talet. Men jeg glemte Gud og mig selv og tænkte ikke paa Andet, end tom og forfængelig Pragt og min Magts Formerelse.

Mord, Blod og Brand, og Skrækkens Skrig
Ved Dræbtes og Forbrændtes Liig
Var al min Vellyst, selv i Drømme —

Desuden faldt jeg altid paa de værste Anslag, og formerede Aarsagerne til Fortrydelse meer, end jeg formindskede dem, som om det kunde rettes ved Strenghed, hvad der var forseet ved Uretfærdighed. Til mine Venners Erindringer pleiede jeg at svare:

For Alt fra Grunden af at rette,
Jeg nødes til at være haard —

Derfor fulgte een Ulykke ovenpaa den anden, og mit Fald blev tilsidst saa stort, at de Dødelige kunne lære af mit Exempel, hvor foranderlige de menneskelige Ting ere, og hvor liden Varighed en haard og voldsom Regjering har.

Mine Undersaatter, saavel i Ovama som i de overvundne Lande, bleve stedse ligegyldigere imod mig, ligesom min Streng-

hed tiltog. Da de mærkede, at de Laster, hvortil jeg var hengiven, ikke passede sig med en guddommelig Oprindelse, et himmelsk Menneske, eller Solens Gesandt, begyndte de nøiere at undersøge Alting, især Aarsagen til min Ankomst og den Tilstand, hvori jeg blev funden, da jeg kom til disse Egne. De saae, at de overordentlige Ting, jeg havde gjort, mere maatte tilskrives Qvamiternes Uvidenhed, end min Indsigt, især da de, efterat de vare komne til bedre Kundskab, mærkede, at jeg ofte tog Feil. Fornemmeligen havde Kispusianerne, dette skarpsindige Folk, nøie givet Agt paa alle mine Handlinger. De havde lagt Mærke til, at der i de Forordninger, som jeg udgav, fandtes nogle Urimeligheder, som røbede min aabenbare Uvidenhed i Statssager. De havde heller ikke Uret; thi, da mine Læremestere aldrig havde drømt om Throne og Scepter, havde jeg faaet en Underviisning, som bedre passede sig til en tilkommende Guds Ords Tjener eller Capellan, end til en Fyrste; og mine Studeringer, som ikke strakte sig videre end til et theologisk Studium og nogle metaphysiske Konstord, vare lidet skikkede til min nærværende Post, da det kom an paa at styre to Keiserdømmer og henimod tyve Kongeriger. Martinianerne havde ogsaa indseet, at de Krigsskibe, jeg havde ladet bygge, vare saa slette, at de ikke kunde bruges i Krigen mod nogen ordentlig Flaade, og at min Seier alene maatte tilskrives Kanonernes Opfindelse. Disse og andre bittre Domme udspredte de, og anmærkede tillige den Maade, hvorpaa jeg var landet ved disse Kyster, at jeg nemlig var kommen paa en Skibsplanke, og havde været klædt i Pjalter og halvdød af Sult og Tørst, da jeg blev funden af Indbyggerne, hvilken Tilstand ikke kunde passe sig for en Solens Gesandt. Desuden havde Martinianerne, som besad megen Kundskab om de himmelske Legemer, udbredt visse astronomiske Grundsæninger iblandt Qvamiterne, og beviist for dem, at Solen var et livløst Legeme, der var sat af den Almægtige midt paa Himlen, for at det ved sit Lys og Varme skulde tjene Skabningerne, at den bestod af en Ildmaterie og kunde altsaa ikke beboes af jordiske Skabninger.

Med saadanne fornærmelige Anmærkninger gjennemheglede man mig daglig; men det var kun taus Murren, da Ingen, af Frygt for min Magt, torde tale offentlig eller aabenbar sige sin Mening. Jeg vidste derfor i lang Tid ikke, at det var kommen

saavidt med mine Undersaatters Misfornøielse, at de vilde gjøre mig Regjeringen stridig, førend en Pasqvil aabnede mine Øine. Den var skreven i det Kanaliskiske Sprog og førte Titel af Det lykkelige Skibbrud. Jeg har forhen anmærket, at Kanaliskerne vare meget øvede i Skjeldsord, og at de brugte disse Vaaben i deres Krige. Dette Skrift indeholdt alle de Beskyldninger, som jeg nylig har anført, og var skrevet i en spidsfindig og bidende Stiil, efter Kanaliskernes Maneer, som ere store Mestere i denne Skrivemaade.

Men mit Overmod var dengang saa stort, og jeg satte saa megen Tillid til min Magt, at jeg ikke lod mig bevæge og forbedre ved Erindringer. De nyttigste Raad tjente mere til at ophidse min Grumhed, end til at hemme den. Jeg lod Nogle gribe, som jeg især havde mistænkt, og søgte ved de grusomste Piinsler at tvinge dem til at bekjende Forfatterens Navn. De udholdt Piinslerne med en utrolig Standhaftighed, og jeg udrettede intet videre med denne Grumhed, end at det forrige Had blev forvandlet til rasende Forbittrelse. Saaledes forekom Skjebnen mine Anslag, og jeg løb frivillig i Fordærvelsen.

Da Sagerne stode saaledes, besluttede jeg at lægge Haand paa Prinds Hikoba, som endnu var tilbage. Jeg aabenbarede min Storkantsler, Kalak, dette Anslag; thi ham havde jeg meest Tillid til. Han lovede vel at være mig til Tjeneste i Alt, og gik strax bort, for at fuldføre min Befaling; men i sit Hjerte afskyede han mit Anslag og aabenbarede Prindsen det. Begge forføiede sig til Fæstningen, kaldte Besætningen sammen og forestillede paa en rørende Maade den nærværende Forfatning. Den ulykkelige Prindses Taarer gave Talen Vægt; Alle grebe til Vaaben, og lovede, at de vilde vove deres Liv for ham. Den listige Kantsler benyttede sig af Leiligheden, lod dem sværge Prindsen Troskab, og sendte i en Hast Bud til Andre, som han vidste vare misfornøiede med mig, at de maatte gribe til Vaaben imod Tyrannen, som havde isinde, ganske at ødelægge den gamle Kongestamme.

Alle væbnede sig, hvis Hjerter af Angest og Afsky
Brændte mod Rigets Tyran; de stimlede sammen —

og forenede sig med Besætningen. Medens jeg ventede paa, at Kantsleren skulde komme tilbage,

See! da styrter et Bud gjennem bævende Vagt, og i Slottets
Hvælvinger gjenlød hans Skrig: Til Vaaben! til Vaaben! et Oprør
Truer Monarkens Liv; man stormer til Slottet; alt rundt om
Vrimler Høien og Marken af fnysende Fiender! Til Vaaben!

Tomopoloko raadede mig, at forføie mig i Tide til Tanaqvi. „Velan", sagde han, „lader os samle en Armee i mit Fædreneland, saa vil det Raseri lægge sig, som her bringer Alting i Oprør." Jeg vidste ikke, hvad jeg skulde foretage mig. Frygt og Haab afvexlede i min Sjæl. Omsider fulgte jeg hans Formaning, og kom lykkelig bort fra Qvama, da Aarsagen til Oprøret endnu var de Fleste ubekjendt. Da jeg var kommen til Tanaqviternes Grændser, lod jeg Alle forsamle, som kunde bære Vaaben. Jeg fik en Armee af fyrgetyve tusinde Mand samlet, hvoraf de fleste vare Tanaqviter, og vendte nu tilbage i det Haab, at min Magt anseeligen skulde blive formeret, naar de af Qvamiterne stødte til mig, som endnu vare mig troe. Men jeg blev bedraget i mit Haab. Istedetfor Hjælpetropper mødte jeg en Herold med et Brev fra Prindsen. Deri erklærede han mig som den, der paa en listig Maade havde tilsneget mig hans Rige, en formelig Krig, og lod mig vide, at min Kone og Søn vare satte i Fængsel. Strax efter Heroldens Bortgang fik vi den qvamitiske Hær, tilligemed den rebellerende Prinds, i Sigte. Da de førte en stor Mængde Kanoner med, vovede jeg ikke at indlade mig i noget Slag, førend jeg havde forstærket mig. Jeg holdt derfor stille og forskandsede min Leir. Men, da jeg mærkede, at mine Soldater hemmelig gik over til Fienden, og at den fiendtlige Armee ventede ny Undsætning, besluttede jeg, efter mine Generalers og Tomopolokos Raad, at begynde Slaget. Det stod i den samme Slette, hvor Tanaqviterne for nogle Aar siden vare drevne paa Flugt i en Hovedtræfning. Fiendens Kanoner bragte snart vore Geleder i Uorden, og det smertede mig inderlig, at jeg skulde overvindes ved min egen Opfindelse og med de Vaaben, som jeg selv havde dannet. Nogen Tid udholdt dog mine Soldater Fiendens Angreb, indtil endelig den tappre Tomopoloko mistede sit Liv ved en Kugle. De vendte derpaa Ryggen og søgte Skjul i Bjergenes Huler og i de tykke Skove. Jeg selv flygtede op paa en Klippe og styrtede mig derfra ned i en hosliggende Dal. Der sad jeg nogen Tid og begræd for sildig min Elendighed, eller rettere min Daarlighed.

Jeg var saa forvirret, at jeg glemte at bortkaste min Krone, der var prydet med Solstraaler og let kunde forraade mig. Da jeg havde siddet omtrent en halv Time, ganske forskrækket, i denne Dal, hørte jeg Nogle, som klavrede op paa Klippen og søgte mig med meget Bulder, for at drage mig frem til Straf. Jeg saae mig om efter et Smuthul, hvor jeg kunde flye hen —

En tyk, uveisom Skov, imellem øde Høie,
Med Mørkets trygge Taushed vinkte mig —

Jeg ilede derhen, gik dybere og dybere ind imellem Buskene, og kom endelig til en Hule. Ved den blev jeg nogen Tid staaende, for at puste; thi jeg var udmattet af at løbe. Omsider krøb jeg ind deri, som en Slange, paa min Bug; og, da jeg mærkede, at Hulen var meget dyb, og dog ikke steil, besluttede jeg at trænge mig ned til Enden derpaa. Men, da jeg havde lagt omtrent hundrede Skridt tilbage, faldt jeg pludselig ned fra et steilt Sted; derfra styrtede jeg med Lynets Fart igjennem tykt Mørke og bestandig Nat, indtil jeg endelig blev et svagt Lys vaer,

Som naar igjennem Skyen Maanen skinner
Med matte Smiil —

Ligesom dette Lys efterhaanden tiltog, formindskedes ogsaa min Fart, saa at jeg, uden megen Besværlighed, og, ligesom baaren paa Havets Bølger, kom til at staae imellem nogle Klipper, og jeg saae, til min største Forundring, at det var de samme, hvorfra jeg for nogle Aar siden var styrtet ned i de underjordiske Egne. Men Aarsagen til den aftagende Fart indsaae jeg, efter nogen Betænkning, maatte være den overjordiske Dunstkreds, som er tungere end den underjordiske; thi, dersom ikke vor Dunstkreds var meget tungere, var det gaaet mig ved min Opfart ligesom ved min Nedfart, og jeg var maaskee bleven ført igjennem Luften hen til Maanen. Dog henstiller jeg denne Hypothes til Astronomernes nøiere Undersøgelse.

Sextende Capitel.

Forfatterens Tilbagekomst til sit Fædreland, og Enden paa det femte Monarchie.

Længe laae jeg ganske følesløs og uden Sandser imellem Klipperne; thi dette Fald og den forunderlige Forvandling, hvorved jeg, som nylig var Stifter af det femte Monarchie, pludselig saae mig omskabt til en fattig og forhungret Baccalaureus, havde reent fortumlet min Hjerne. Og sandeligen, dette Fald var saa gyseligt og saa poetiskt, at det kunde have forvirret endog det allerstærkeste Hoved. Jeg begyndte at spørge mig selv, om det var sandt hvad jeg saae, eller om det kun var en Drøm? Da Heden noget havde sat sig, og jeg begyndte at komme til mig selv igjen, forandredes Forskrækkelsen til Bedrøvelse og Fortrydelse.

O almægtige Fader! udbrød jeg, og strakte mod Himlen
Bævende Hænder — hvad Synd opirred' din Hevn, da du styrter
Alle Straffens Tord'ner ned paa min Isse? hvor er jeg?
Hvorfra kom jeg? hvorhen? hvor flyer jeg, o Himmel! din Vrede?

Sandelig! gjennemblader man alle Tiders Aarbøger, vil man hverken i den gamle eller nye Historie finde Exempel paa saa stort et Fald, naar jeg undtager Nabukodonosors, som fra den største Konge paa Jorden blev forvandlet til et umælende Dyr. Jeg maatte prøve ligesaa haard en Skjebne. I et Øieblik bleve to store Kongeriger, med næsten tyve Provindser, revne fra mig, og nu havde jeg alene Skyggen deraf og de tomme Billeder tilbage. Nylig havde jeg været Monark; nu kunde jeg neppe haabe at blive Skolark eller Skolemester i mit Fædreland. Jeg var bleven kaldet Solens Gesandt; nu maatte jeg frygte for at blive Famulus hos en Provst, eller i det høieste hos en Biskop. Før havde Haab, Ære, Held og Seier altid fulgt mig; nu saae jeg ikke Andet for mig, end Sorg, Jammer, Sygdom, Graad og Klage. Jeg lignede Solblomstret, der i en Hast opvoxer og i en Hast igjen forsvinder. Kort sagt: Smerte, Fortrydelse, Skam, Angest og Fortvivlelse oprørte saaledes min Sjæl, at jeg snart tænkte paa,

— — til Ende paa min Plage
Fra Siden, liig Kong Saul, mit Sværd at drage —

snart igjen havde isinde at styrte mig hovedkulds ned igjen i den Hule, hvoraf jeg var opkommen, for at forsøge, om en anden Underjordsreise vilde faae et lykkeligere Udfald.

Tre Gange prøved' jeg mit skarpe Sværd at drage;
Tre Gange stak jeg det i Skeden ind igjen —
Tre Gange sprang jeg til — men sprang igjen tilbage —

thi jeg erindrede mig, at jeg var en Christen, og afstod fra dette Forsæt, da den christelige Religion forbyder at berøve sig selv Livet før Tiden.

Jeg stræbte altsaa at stige ned af Bjerget paa den besværlige og trange Sti, som fører til Sandvig, men snublede adskillige Gange paa Veien, da mit Sind var adspredt ved Bekymringer og ganske fordybet i Tanker paa det femte Monarchie. Disse, skjøndt tomme, dog endnu nye Billeder, svævede endnu saa levende for min Sjæl, at de næsten berøvede mig alle Sandser. Jeg havde ogsaa virkeligen lidt saa stort et Tab, at jeg ikke troede, nogen Lykke i mit Fædreland kunde oprette det. Hvad Erstatning vilde det være, tænkte jeg, om man gav mig Stiftamtmandskabet over Bergen? eller, hvad endnu var mere, Statholderskabet over hele Norge? Hvad Trøst vilde det være for den, der nylig var Enevoldsherre over saa mange Riger, som han selv havde stiftet? Dog besluttede jeg hos mig selv, at, dersom noget Statholderskab i mit Fædreland skulde tilbydes mig, vilde jeg ikke ganske afslaae det. Da jeg var kommen Halvveien ned, blev jeg nogle Drenge vaer. Jeg vinkede ad dem, at de skulde komme mig til Hjælp, og sagde: Jeru pikal salim, hvilket i det qvamitiske Sprog betyder: Viser mig Veien. De bleve forskrækkede over at see et Menneske i fremmed Klædedragt med en Hat paa Hovedet, der glimrede af gyldne Solstraaler, gave sig til at skrige himmelhøit, og styrtede sig saa hastig ned af Klipperne, at de kom en heel Time tidligere til Sandvig, end jeg, som gik saa langsomt, da mine Fødder vare saarede af de afbrudte Klippestykker. Der gjorde de den hele By forskrækket; thi de svore høit og dyrt paa, at de havde seet Jerusalems Skomager vandre iblandt Klipperne; at han havde Solstraaler om Hovedet, og at han gik bestandig og sukkede, til Tegn paa hans gamle Hjertesorg. Da Bønderne spurgte dem, hvoraf de vidste, at det var Jerusalems Skomager, svarede de, at jeg selv havde sagt dem mit Navn og Fædreland.

Jeg sluttede mig siden til, at denne Vildfarelse var kommen af mine Ord: **Jeru pikal salim**, som de ikke havde forstaaet. Hele Byen kom i Oprør, og Ingen tvivlede om denne Fortællings Sandhed, saameget mere, da Eventyret om den vandrende Skomager nylig var opkogt, saasom man sagde, at han for kort Tid siden havde ladet sig see i **Hamborg**.

Da jeg selv henimod Aften kom til **Sandvig**, saae jeg alle Indbyggerne staae forsamlede i store Hobe; thi den alle Dødelige medfødte Begjerlighed til at høre og see noget Nyt havde lokket dem sammen fra hele Egnen. De havde længe staaet længselfulde ved Foden af Bjerget, for at modtage den nye Gjest; men, saasnart som de hørte mig tale, bleve de forskrækkede, og toge alle Flugten, undtagen een gammel Mand, der var driftigere end de Andre. Jeg talede til ham, og bad ham at give en Vildfarende Herberg i sit Huus. Han spurgte mig:

— Hvor er du fedt? hvor har du hjemme?
Fra hvilken Egn af Verden kommer du? —

Jeg svarede ham

— med Suk og afbrudt Stemme!
Jeg mine Plagers Krønike vil gjemme
Til bedre Tid og Sted — ledsag mig nu!

og, naar jeg kommer i dit Huus, skal jeg fortælle dig Tildragelser, som vil forekomme dig utrolige, og hvortil du ikke vil finde Magen i nogen Historie. Den Gamle blev nysgjerrig, tog mig ved Haanden og førte mig til sit Huus, ærgerlig over sine Landsmænd, der af en utidig Frygt toge Flugten for ethvert ubekjendt Ansigt, som om det var en Comet. Saasnart jeg kom ind i hans Huus, forlangte jeg noget at drikke, for at slukke min Tørst. Han rakte mig selv et Glas Øl — thi hverken hans Kone eller Pige vovede at komme mig nær. Da jeg havde drukket, begyndte jeg saaledes: „Du seer her et Menneske for „dig, som har været en Bold for Lykkens ustadige Vinde, og „er bleven forfulgt af Skjebnen mere end nogen anden Dødelig. „Man veed vel, at endog de allervigtigste Ting kunne forandre „sig i et Dieblik; men det, som er hændet mig, overgaaer al „menneskelig Forventning:

Hvad mig er hændt, er uhørt, uden Mage
I vore Tider og i gamle Dage. —

Hertil svarede min Vert: „Dette er de Omvandrendes Skjebne; „thi hvor mange Tilfælde og Forandringer kunne ikke indtræffe „paa en Reise, som varer i sexten hundrede Aar?“ Jeg fattede slet ikke hans Mening, og bad ham derfor sige mig, hvad han forstod ved disse sexten hundrede Aar. „Dersom man skal troe „Historien“, svarede han, „saa er det nu sexten hundrede Aar „siden Jerusalem blev ødelagt, og jeg tvivler ikke om, ærværdige Mand, at du jo ved dens Ødelæggelse allerede var til „Aars; thi, er det sandt, hvad man fortæller om dig, saa maa „du være født under Tibers Regjering.“ Jeg kunde ikke svare noget dertil; thi jeg troede, han var bleven affindig, og lod ham vide, at hans Ord vare mig en mørk Tale. Men han bragte mig et Kobberstykke, hvorpaa Jerusalems Tempel var afbildet, og spurgte, om det virkelig lignede Originalen. Midt i min Sorg kunde jeg ikke bare mig for Latter, og spurgte om Aarsagen til saa forvirret en Tale. „Jeg veed ikke“, svarede han, „om jeg „tager Feil, eller ikke. Indbyggerne paa dette Sted bevidne, at „du er den i Historien berømte Jerusalems Skomager, som „siden Christi Tid har omvandret den hele Verden. Men jo „mere jeg seer paa dig, jo meer erindrer jeg mig en gammel „Ven, som for tolv Aar siden omkom paa dette Bjergs Top.“ Ved disse Ord forsvandt Taagen for mine Øine, og jeg kjendte min gamle Ven Abelin igjen, i hvis Huus i Bergen jeg saa ofte var kommen. Jeg løb ham i Favnen med udstrakte Arme, og raabte: „Altsaa er det dig, min kjære Abelin! jeg kan „neppe troe mine egne Øine. Her seer du da din Klim igjen, „som er kommen tilbage fra den underjordiske Verden. Jeg er „den samme, der for tolv Aar siden styrtede ned i Hulen.“ Han blev over dette Særsyn

— Som den, der truffen af et Lyn,
Staaer henrykt uden Liv, og stirrer uden Syn —

„Jeg seer min Klims Anfigt igjen!“ raabte han, „det er hans „bekjendte Stemme!

Saa strakte han sin Haand, saaledes saae han ud! —

„Men, endskjøndt jeg ikke har seet Nogen, der mere har lignet „Klim, kan og bør jeg dog ikke troe mine Sandser; thi nu „omstunder staae de Døde ikke mere op; jeg maa have kraftigere „Beviser om jeg skal troe dine Ord.“

For at betage ham al Tvivl, fortalte jeg ham nøiagtigen og stykkeviis Alt, hvad der fordum var foregaaet imellem os. Da han hørte dette, bleve hans Øine ligesom aabnede; han faldt mig om Halsen med Taarer, og sagde: „Nu seer jeg, at du er „Klim selv, og ikke hans Gjenfærd; men fortæl mig, hvor du „i saa lang Tid har ligget skjult, og hvorfra du har faaet denne „underlige og ubekjendte Dragt.“ Derpaa begyndte jeg ordentlig at fortælle ham Alt, hvad der var hændet mig efter min Nedgang i Hulen. Han hørte agtsom derpaa, indtil jeg kom til at fortælle om Planeten Nazar og de fornuftigtalende Træer; thi her blev han utaalmodig, og sagde: „Ingen Drøm kan være „urimeligere, ingen rasende eller drukken Mands Snak mere for„virret end det, du siger. Jeg vilde snarere troe med vor een„foldige Almue, at du var faldet iblandt underjordiske Trolde; „thi Alt, hvad man fortæller om dem, forekommer mig meget „rimeligere, end din underjordiske Reise.“ Men jeg bad ham indstændig, at han vilde have Taalmodighed og lade mig bringe min Fortælling til Ende. Endelig taug han, og jeg begyndte at fortælle hvad der videre var mødt mig hos de underjordiske Indbyggere, og hvorledes jeg havde stiftet det største Monarchie, som nogensinde har været til i Verden. Alt dette forøgede end mere hans Mistanke om, at jeg havde været iblandt Skovtrolde, som havde forheret mig ved deres Koglerier, saa at jeg havde grebet Skyggen for Legemet; og, for at see, hvorvidt min Afsindighed gik, begyndte han at spørge mig om de Saliges og Fordømtes Tilstand, de elysæiske Marker og deslige. Da jeg mærkede, hvad han sigtede til, svarede jeg: „Din Vantro er meget „tilgivelig; thi min Fortælling maatte forekomme Enhver fabel„agtig og opdigtet. Det, som er hændet mig, er saa overordent„ligt, at det overstiger al menneskelig Troværdighed. Imidlertid „sværger jeg ved alt det, som helligt er, at jeg ikke har opdigtet „eller tillagt Noget, men at jeg har fortalt Alting oprigtigen „og ligefrem, som det er mødt mig.“ Men han blev ved sin Vantro, og bad mig, at jeg i nogle Dage vilde udhvile mig, da han haabede, at min forvirrede Hjerne imidlertid skulde komme i Orden.

Efterat jeg havde henbragt otte Dage her i Rolighed, troede min Vert, at jeg havde havt Tid nok til at forvinde min Galenskab, og begyndte igjen at tale om den underjordiske Reise; thi

i disse otte Dage havde han ikke tilladt mig at tale eet Ord derom. Han haabede nu, at det femte Monarchie, tilligemed dets tyve Riger og Fyrstendømmer, var saa aldeles forsvunden, at der ikke var een eneste By eller Flekke tilbage deraf. Men, da han hørte, at jeg gjentog det samme som før i det Hele og stykkeviis, at jeg fortalte det i sin Orden fra Begyndelsen til Enden, og tilsidst bebreidede ham hans Vantro, og da jeg desuden indvendte ham Eet og Andet, som han ikke kunde negte, for Exempel, at jeg for tolv Aar siden var styrtet ned i Hulen, og at jeg endelig var kommen tilbage til mit Fædreland i en fremmed og ubekjendt Klædedragt — saa begyndte han at blive tvivlraadig, og vidste ikke hvad han skulde svare. Bestyrtset vilde han gaae fra mig; men jeg blev ved at bevise ham, at hans Tro paa Trolde og Bjergfolk var langt urimeligere end min Underjordsreise; thi disse vare kun Drømmerier og Ammestue-Fabler, da derimod adskillige store Philosopher havde antaget, at Jorden var huul, og at der var en anden mindre Klode inden i den, og at min Erfaring nu havde stadfæstet denne Mening, saa jeg ikke kunde modsige mine egne Sandser.

Endelig gav han efter for disse Beviser, og sagde: „Din „Bestandighed i at paastaae dette, som du ikke kunde have nogen „Fordeel af at digte, vinder Seier over min Vantro." Overbeviist om Sandheden, bad han mig at begynde mine Tildragelser forfra, og fortælle dem udførlig. Det behagede ham meget, hvad jeg fortalte ham om Planeten Nazar, og især om Fyrstendømmet Potu, hvis Love og Indretninger, han sagde, burde være en Rettesnor for alle Republiker. Han mærkede nu, at Planen til en saa vel indrettet Stat ikke kunde komme af et forvirret Menneskes Hjerne; disse Love syntes ham at være mere guddommelige end menneskelige, og han opskrev Alt, hvad jeg sagde, for ikke at glemme Noget deraf.

Da jeg mærkede, at han var overbeviist, begyndte jeg at tænke paa mig selv, og spurgte ham, hvad jeg i disse Omstændigheder skulde gjøre, eller hvad Lykke han meente jeg nu, efter saa store Bedrifter i den underjordiske Verden, kunde haabe i mit Fædreland. Han svarede: „Jeg raader dig, at du ikke aaben„barer nogen Dødelig dine Hændelser. Kjender du ikke vore „Præsters Forfølgelsesaand? Da de sætte dem i Band, som an„tage, at Jorden bevæger sig, og Solen staaer stille, saa ville

„de ganske vist erklære dig for ugudelig og uværdig til de Christ-„nes Samfund, naar du taler om en Sol og Planeter under „Jorden. Hvor meget vil alene Magister Rupertus forfølge „dig og tordne imod dig? han, som i forrige Aar dømte en „Mand til at staae offentlig Skrifte, alene fordi han troede An-„tipoder? Ganske vist vil han dømme dig til Baalet for din „Lære om den nye Verden. Jeg raader og formaner dig der-„for, at du lader dette blive en evig Hemmelighed, og at du i „nogen Tid holder dig skjult hos mig." Derpaa bad han mig at aflægge mine underjordiske Klæder, og at ombytte dem med andre, og siden viste han alle dem bort, som kom af Nysgjerrighed, for at see Jerusalems Skomager, og foregav, at han var igjen i en Hast forsvunden. Ikke destomindre udbredte dette Rygte sig i en Hast over det hele Land, og alle Prædikestole gjenløde af Advarsler og Spaadomme om en forestaaende Ulykke, der skulde følge paa denne Aabenbarelse. Jerusalems Skomager, sagde man, var kommen til Sandvig, som Guds Vredes Herold, for at formane Folket til Omvendelse. Og, da et Rygte altid forstørres, jo mere det udbredes, forbedrede man ogsaa denne Fabel med mange Tilsætninger. Saaledes fortalte Nogle, at den omtalte Skomager havde forkyndet Verdens Ende, og truet, at, dersom Menneskene ikke omvendte sig inden Sanct Hansdag, skulde Alting undergaae ved Ild, og deslige. I et vist Sogn gjorde disse Spaadomme saa stor Opsigt, at Bønderne lode deres Agre ligge udyrkede, da de, formedelst Verdens forestaaende Undergang, ikke ventede nogen Høst; men, saasom Præsten i det Sogn, Magister Niels, frygtede, at han derved skulde miste sin Tiende og andre Indkomster, tillyste han, at den yderste Dag var udsat et Aar, og at de derfor ikke skulde tage i Betænkning at vende tilbage til deres sædvanlige Arbeide. Da Ingen, uden min Vert og jeg, vidste den sande Aarsag til disse Fabler, saa gave de os Anledning nok til Latter.

Da jeg endelig ikke kunde være længer skjult i et fremmedt Huus, og jeg nødvendig igjen maatte lade mig offentligen see, foregav min Vert, at jeg var en Student fra Trondhjem, der var beslægtet med ham, og nylig var kommen til denne Egn i et Besøg. Siden anbefalede han mig saa eftertrykkelig, baade mundtlig og skriftlig, til Biskoppen i Bergen, at Hans Høiærværdighed endelig lovede mig det første Rectorat, som blev ledigt.

Dette Embede var meest efter min Smag, da det syntes at have nogen Lighed med min forrige Stand; thi et Skole-Rectorat er et Billede paa den kongelige Regjering. Riset i Skolen ligner meget et Scepter, og Cathedret kan man gjerne kalde en Throne. Men, da der længe ingen Plads var ledig, og jeg behøvede hastig Befordring, besluttede jeg, for ikke at døe af Hunger, at tage imod det første Embede, som jeg kunde faae. Kort derefter døde Klokkeren til Korskirken overmaade beleiligen, og Biskoppen udnævnede mig til hans Eftermand. En latterlig Befordring for den, der nylig havde hersket over saa mange Riger. Dog, da Intet gjør Menneskene latterligere end Fattigdom, og det er daarligt at kaste det skidne Vand bort, førend man har det rene, saa afslog jeg ikke dette Tilbud, og henlever nu min Tid i dette Embede i en philosophisk Rolighed. Kort efter denne Forvandling blev der foreslaaet mig et hæderligt Giftermaal med en Kjøbmandsdatter fra Bergen, ved Navn Magdalene. Jeg kunde lide Pigen; men, da det var rimeligt, at Keiserinden i Qvama endnu levede, frygtede jeg, at jeg skulde gjøre mig skyldig i Polygamie, om jeg giftede mig med samme Magdalene. Men Herr Abelin, i hvis Barm jeg pleiede at udøse Alt, hvad der laae mig paa Hjertet, betog mig denne Tvivl, og beviste mig Daarligheden i min Betænkelighed med saa mange Grunde, at jeg endeligen ægtede hende.

Med denne Magdalene levede jeg sex Aar i et fredsomt og kjærligt Ægteskab. Dog fortalte jeg hende aldrig mine underjordiske Hændelser; men, da jeg alligevel ikke ganske kunde faae den Høiheds Glands af Hovedet, som engang omgav mig, yttrede det sig undertiden, og yttrer sig endnu den Dag i Dag er i enkelte Tegn og Handlinger, som kun lidet passe sig til min nærværende Tilstand. I dette Ægteskab har jeg avlet tre Sønner, Christian, Jens og Kaspar; jeg har altsaa fire i Alt, dersom ellers Prindsen af Qvama endnu er i Live.

Indholdsoversigt.

Ottende Bind:

Poetiske Skrifter VIII. Satiriske og polemiske Digte. Anden Samling. 1815—1819.
Merkur og Sofia. Thora. Tryllebarpen.

Niende Bind:

Prosaiske Skrifter I. Labyrinthen. Første Deel.

Tiende Bind:

— — II. Labyrinthen. Anden Deel.
Labyrinthens Fortsættelse. I. II.

Ellevte Bind

— — III. Labyrinthens Fortsættelse. III.
Dramaturgisk Kritik. Første Samling.

Tolvte Bind:

— — VI. Dramaturgisk Kritik. Anden Samling.
Oversættelsen af Niels Klim.

Trykfeil.

I 1ste Bind.

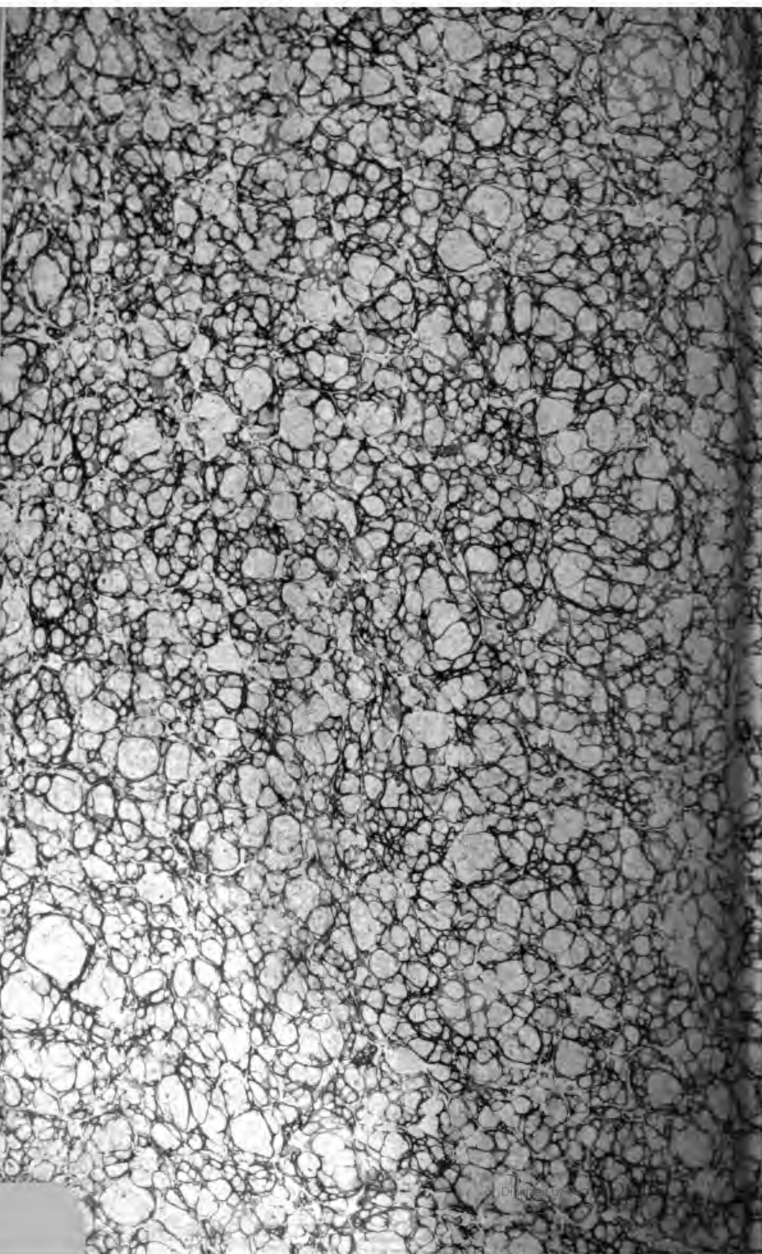
Side 193, Linie 2 fra neden: Hevnes læs: Hevnens.

I 6te Bind.

Side 108, Linie 3 fra oven: 1808 læs: 1802.

I 8de Bind.

Side 98, Linie 4 fra neden: Bifaldsbrik læs: Bifaldsnik.

Widener Library
3 2044 105 517 908